

Nonum Volumen.

AVERROIS CORDVBENSIS

Sermo de Substantia Orbis.

Destructio destructionum Philosophiæ
Algazelis.

De Animæ beatitudine, seu epistola
de Intellectu.

*Quos quidem libros in Philosophia, tum Naturali, tum Postnaturalis
extra omnes in Aristotelem commentarios ipse edidit.*

*Quid autem in ipsis additum sit, versa
pagina demonstrat.*

M. Antonij Zimarae in sermonem de Substantia Orbis
Contradictionum Solutiones.

VENETIIS APVD IVNCTAS.
M. D. LXII.

C I O S E R V A

IN HOC NONO VOLUME

HÆC CONTINENTVR.

AVERROIS Sermo de Substantia orbis, castigatus, ac
Duobus Capitulis auctus, ab Abramo de Balnes He
bræo latinitate donatis.

Destructio destructionum Philosophiæ Algazelis, Calo
Calonymos Hebræo interprete: in Metaphysicis qui
dem in Sexdecim diuisa Disputationes, duabus addi
tis, cum prius ante hanc translationem non nisi Qua
tuordecim essent, præterquam q̄ in earum quamplu
rimis pleraq; interiecta sunt dubia, quæ prius non ex
tabant: in Physicis autem in Quatuor, quas idem La
tinis donauit.

Tractatus de Animæ beatitudine:

Cui addita est Epistola de Intellectu, quæ idem est cum
dicti libelli parte, eodem Calo interprete.

M. Antonij Zimaræ Solut. Cont. in fine totius volumi
nis positæ sunt.

B A T O N I A P R I N T A T U R

M D C C C X X V

2

INDEX CAPITVM LIBRORVM, QVI IN HOC NONO VOLVME CONTINENTVR.

Capita sermonis de Substan- tia orbis.

De substantia cœli, eiusq;
forma, ac materia. Ca. I
folio 3. A
De naturâ corporis cœle-
stis, quo pacto sit sim-
plex, non compositum, nō graue, neq; le-
ue: ac de pluribus ip sius accidentibus.

Cap. 2. folio 5. M
Forma cœli virtutē esse nō in corpore: ip-
sumq; simplex esse, nō cōpositum: eiusq;
virtutē, in actione finita, infinito, eter-
noq; tpe mouere, Cap. 3, folio 8. I

Quo pacto necessaria sit motus cœli conti-
nuatio cū his inferioribus, Ca. 4. f. 10. c

De cœli simplicitate, ac spiritualitate. Ca.
put. 5. folio 10. L

Hæc duo sequentia capita ab Abramo de
Balnes latinitate donata, quamquā ab
hoc tractatu separata esse videantur, cū
iā ei finis sit impositus: quia tamen in ea-
dem versantur re, in qua & priora: ideo
ipsa Sextum, & Septimū tractatus hu-
ius capita constituimus.

Corpora cœlestia non componi ex mate-
ria & forma: multaq; de Primo motore
Cap. 6. folio 11. E

Quæsitum, quo ostēditur quō corpora cœ-
lestia, cum sint finita ex se, acquirant ab
alio aternitatem. Cap. 7. folio 13. H

Disputationes Libri, destructio de-
structionum Philosophiæ Al-
gazelis appellati.

IN METAPHYSICIS.

Disputatio prima. De narratione ra-
tionum philosophorum circa anti-

quitatē mundi, & earū destructionibus.
fo. 15. B

Disp. 2. De destructione sermonis eorū de
æternitate mūdi, & tps, & motus. 38. c

Disp. 3. De declaratione deceptionis eorū,
dicentium Deū gloriosum esse agēs mū-
di, & mundum opus & operationē eius.
fo. 44. K

Disp. 4. De declaratione, quod nō possunt
afferre rationem, quod sit efficiens mun-
di. fo. 69. A

Disp. 5. De declaratione, quod nō possunt
afferre rationem quod Deus gloriosus sit
vnus: & quod impossibile est ponere duo
necessaria in esse, & quodlibet eorū non
habeat causam. fo. 74. A

Disp. 6. De cōuenientia eorum circa falso-
tatem constitutionis scientiæ, posse, & vo-
luntatis in primo principio. fo. 80. d

Disp. 7. De destructione sermonis eorum,
quod impossibile est vt communicet cum
alio genere, & separetur ab eo differētia
aliqua: & quod non dirigitur ad id verō
ficatione intellectus diuisio in genus, &
differentiam. fo. 92. L

Disp. 8. De destructiōe dicti eorum, quod
esse pr. mi sit simplex, s. quod est esse ab-
solutum, & nō est quidditas nec verifica-
tio, ad quas referatur esse, sed esse conue-
niens ei est sicut quidditas alteri. f. 98. B

Disp. 9. De diminutione eorū circa proba-
tionē, quod primū nō sit corpus. 100. G

Disp. 10. In declarando diminutionē decla-
rationis eorū, quod Deus mundi sit cā ef-
ficiens, & quod sermo Hæretici sequitur
eis. fo. 103. P

Disp. 11. De dimtutione tenentis quod
Primū scit aliud ab eo, & scit genera, &
species modo vniuersali. f. 105. E

A q̄ Disp.

Index

Disp. 12. De diminutione eorum in adducendo rationem, quod ipse scit seipsum. fo. 110. F

Disp. 13. De destructione eius, quod dicunt, quod Deus gloriosus, absit, ignorat particularia diuisa ad diuisionem temporis, ad praesens, & praeteritum, & futurum. fo. 112. D

Disp. 14. De diminutione eorum in constituendo rationem, quod caeli sunt animati, seruientes Deo glorioso motu circulari eorum fo. 116. E

Disp. 15. De destructione eius, quod dixerunt de intentione, & virtute motiva caeli. fo. 119. G

Disp. 16. De destructione dicti eorum, quod anima caeli respiciunt oia particularia, quae sunt in hoc mundo. fo. 122. D

IN PHYSICIS.

Disp. 1. De iudicio eorum, quod haec copulatio, quae apparet in esse inter causas & causata, est copulatio, quae consequitur necessario. fo. 126. G

Disp. 2. De dicto eorum, quod anima humanae sunt substantiae existentes in se, & non sunt innatae in corpore. fo. 135. H

Disp. 3. De dicto eorum, quod falsum est

dicere quod corrumpantur istae animae, sed cum reperiuntur, sunt aeternae, perpetuae, & non potest considerari corruptio, & finitas earum. fo. 145. C

Disp. 4. De dicto eorum, quod sit falsum quod animae reuertantur amplius in corporibus. fo. 146. A

Capita Tractatus de Animae Beatitudine.

Proponit declarare animae beatitudinem, quae est secundum Aristoteli conuulio intellectus abstracti cum anima humana. Cap. 1 fo. 148. B

De intellectus materialis essentia, tum ex Antiquorum, tum ex proprijs dictis declarata. Cap. 2. fo. 148. G

De intellectus materialis cum abstractis intellectibus connexionem. Ca. 3. f. 150. d

De intellectus agentis natura: ac quo pacto intellectus agentis causa sit humano intellectui. Cap. 4. fo. 151. K

De ordine Principiorum. Cap. 5. fo. 153. G

De Connexione intellectus abstracti cum homine libellus. fo. 155. H

Finis.

3

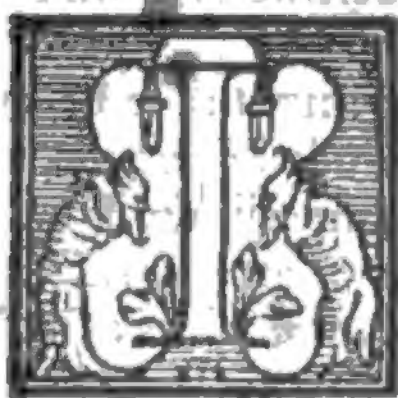
A V E R R O I S

CORDVBENSIS

SERMO DE SVBSTANTIA ORBIS, NUPER CASTIGATVS, ET DVOBVS CAPITVLIS AVCTVS.

De substantia Cæli, eiusq; forma, ac materia.

Cap. 1.

B N. hoc tractatu intendimus perscrutari de rebus, ex quib⁹ componit^r corpus cœleste: de terminatū est enim corpus cœleste cōponi ex duabus naturis, sicut generabilia, & corruptibilia corpora. Sed tamen in istis est declaratum has duas naturas esse propter generationē, & corruptionem in eis inuentas, in cœlestibus autem propter motum localem. Quia enim declaratum est hæc corpora moueri ex se in loco: amplius autem id, quod mouetur ex se componitur ex duabus naturis, videlicet recipiente, & agente: quoniam cum declaratum est omne motum habere motorem; amplius aliquid motum esse, & mouens, in quārum idem, impossibile esse: cum hoc inquam sit, declaratum est corpora cœlestia componi ex duabus naturis.

In hoc tractatu igitur perscrutaturi sumus de his duabus naturis, ex quibus corpus cœleste componitur, verum sint similes illis naturis, ex quibus generabilia componuntur,

quarum vna dicitur forma, altera materia, scilicet vtrum hæc materia, & forma, quæ sunt hic, sint eadem cum illis, aut diuersa secundū magis, & minus. Sed, si sint diuersæ specie, tunc æquiuoce dicitur de eis corporeitas, aut secundum prius & posterius. Quod autem hæ duæ naturæ existentes in his generabilibus, & cœlestibus corporibus non sint conuenientes specie, manifestū est, posito corpore cœlesti ingenito, & incorruptibili, & corporibus, quæ sunt apud nos, genitis & corruptibilibus. causas enim corporis generabilis & corruptibilis, & æterni esse easdem impossibile est. Remanet igitur perscrutari de eis, quibus hæ duæ naturæ, quæ sunt in corpore cœlesti, differunt ab eis, quæ sunt in corpore generabili & corruptibili. Principium quidem igitur perscrutationis est in hoc, quod accepimus de istis rebus ab Aristo. quia opinio eius est opinio, qua nulla verior peruenit ad nos de hominibus prioribus eo, neque minoris dubitationis, & maioris certitudinis. Est igitur opinio sua in humana natura, quæ est vltima inter ea, quæ compre-

Idē 1. cœ.
61. & 3.
Met. 1. 5.

A iij hendit

Sermo

Gendit homo suo intellectu, in eo qd est homo, & sicut Alexand. dicit, est ille, super quo nitimur in scientijs. Incipiam ergo commemorare opinionem eius de natura corporum, quæ sunt hic, & quid ponit de eo, qd sunt composita ex materia & forma, & quod dixit de natura materie & forme, quæ sunt in eis; postea reuertar de eis ad compositionem nature similis istis, in corporibus celestibus, s. in quo conueniunt, & I quo diuersificant. Et dico qd Arist. cum inuenit indiuidua existentia per se, hæc, quæ vocantur substantiæ, transferri de vna dispositione in aliam, inuenit hæc transmutationem duobus modis: aut transmutationem in dispositionibus extrinsecis a quidam substantiarum existentium per se, quæ non facit illa indiuidua deferentia illas dispositiones transmutari in nomine, neq; in definitione, sicut dispositiones, quæ dicuntur quantitates, & qualitates, & alia prædicamenta, quæ appellantur accidentia: aut transmutationes in dispositionibus, quæ faciunt indiuidua deferentia ipsas transmutari nomine, & definitione: quæ transmutatio dicitur generatio, & corruptio. Cum igitur cõsiderauit hos duos modos transmutationis, inuenit in eis communia, & propria. cõia quidem sunt quinque, quæ insunt transmutationi substantiah, & accidentali. Est n. cõe his duabus habere vnum subiectũ, recipiens transmutatione. Amplius necessarium est non esse præcedere esse rei genitæ & corruptibilis, & omnino inherere eius, quod fit: non. n. fit, nisi illud, quod non est. Similiter autem inuenitur posse præcedere esse in subiecto necessario, in vtroque

modo factionis: quod enim est impossibile, non fit. Amplius inuenitur necessario esse illud, ex quo est factio rei, & ad quod est, esse contraria, & habere idem genus. Et qd illa contrarietas reducitur ad primam contrarietatem, s. non esse, & formam. Differunt autem in hoc, quoniam inuenit transmutationem indiuiduorum in suis substantijs cogere subiectum non esse ens in actu, & non habere formam, quæ substantiatur. si enim haberet formam, nullam aliam reciperet, nisi illa destructa: vnum enim subiectum habere pluraquam vnã formam est impossibile. Et si esset substantia simpliciter existens in actu, tunc esset impossibile, & nõ receptiuum. quod enim est in actu nõ recipit aliquod, quod sit in actu, secũdum quod sit in actu. Vnde natura huius subiecti recipientis substantiales formas, videlicet primæ materie, necesse est vt sit natura potentia, s. qd potentia sit eius, differentia substantialis. Et ideo nullam habet formam propriam, & naturam existentem in actu: sed eius substantia est in posse: & ex hoc materia recipit omnes formas. sed posse, quod substantiatur hoc subiectũ, differt etiam a natura subiecti, quod substantiatur per hoc posse; in hoc, qd posse dicitur respectu forme: hoc autem subiectum est vnum entium existentium per se, & elementum vnũ: æternum existentium per se, quoru substantia est in potentia. Et ideo est difficile intelligere, vel imaginari illud, nisi in comparatione ad alterum, sicut dicit Aristote. Et, quando inuenit substantiales formas diuidi s. diuisionem huius subiecti, diuisio autem nõ est huic subiecto

nisi

Transmutatio duplex. Id. 1. ph. 63.

Vnũ subiectũ habere plura vnã forma, est impossibile.

Potentia & diffia substantia primæ materie. Opposit. 1. Phy. 7.

Nisi in quantum habet quantitatem, sciuit q̄ primum eorum, quæ existunt in hoc, sunt tres dimensiones, quæ sunt corpus. Et, cum inuenit in eis dimensionibus communicari formas omnes, quarum quælibet hæt quantitatem terminatam propriam, sciuit dimensiones terminatas ultimo actu non posse esse, nisi postquâ forma substantialis est in eo, sicut est dispositio de alijs accidentibus in actu. Inuenit etiam q̄ subiecta omnium accidentium sunt indiuidua substantiæ, quæ sunt in actu: de quibus declaratum fuit ab eo esse com-

Posita ex formis, & subiecto, quod est in potentia. Et accepit etiam signum ex hoc, quod hoc subiectum recipit accidentia contingentia in eo, q̄ non est simplex. qm̄, si eēt simplex actu, non posset recipere accidentia: pati. n. contrarium est ipsi actui. Et, quia inuenit oēs formas cōicari in dimensionibus non terminatis, sciuit q̄ prima materia nunquam denudatur a dimensionibus nō terminatis. quia, si denudaretur, tunc corpus esset ex non corpore, & dimensio ex non dimensione: & tunc formæ corporales essent contrariæ, & succedentes sibi in hoc subiecto, sicut est dispositio de formis substantialibus. Et hoc totum conuenit sensui. v. n. forma caliditatis agente in aquâ, aquâ augeri, & crescere in dimensionibus, & vicinari in dimensionibus aeris: cū igitur peruenit ad maximam quantitatem aquæ, tūc subiectum eius denudatur a forma aq̄, & quantitate dimensionum aquæ propria, & recipit formam aeris, & quantitatem dimensionum propriam formæ aeris, & sicut facit contrarium forma frigiditatis in aere, s. q̄

dimensiones aeris non cessant diminui, donec spoliatur a sua forma, & recipiat formam aquæ. Dimensiones igitur simplices, quæ appellantur corpus simpliciter, non denudantur a prima materia, sicut nec alia accidentia cōiuncta oibus corporibus contrarijs, aut duobus eorū, aut pluribus, v. g. diaphaneitas, in qua cōicant ignis, & aqua. Et, quia illa forma, s. dimensionis non terminatæ existit in prima materia primitus, & succedit sibi in ea, cum impossibile sit hoc subiectum recipere duas eam in eadem parte exñtes terminatæ quantitatis, iō impossibile est a subiecto denudare formam, vel subiectum denudari a forma, nisi per formæ destructionem: neq̄, et est posse ipsam fieri in subiecto, nisi per agēs extrahēs illa de potentia ad actum. Vnde necesse est has formas esse contrarias, adeo q̄ altera corrumpat suam contrariam, & subiectum recipiat formam similem, vnde forme eorū sunt contrariæ. Et iō passiuæ dicuntur quodammodo esse contrariæ, & quodammodo esse similia. Vnde, si aliqua corpora simplicia sunt, quorum forma caret contrarijs, contingit quod illæ forme sint nec gnabiles, nec corruptibiles, nec habentes subiectum cōiectum. Declaratum est igitur q̄ causa corruptionis entium, & factiois eorum est contrarietas existens in suis formis, & cōiectum subiectum, quod nullam habet propriam formam: sed est potentia recipiens numerum secundum formas diuersas in specie, & numerum secundum formas diuersas in numero, & quæ sit secundum maius, & minus. Et causa huius totius est, q̄ hoc subiectum recipit primitus dimensiones interminatas, & quia est multum in potentia. Quoniam,

A iiii si nō

Id. 1. 8 aia
c. 4. & 3.
et c. 17.
& 72.

Prima mā
si denudat
a dimensionibus
subiectum iterum
terminatis.

*al. prim
stiles.

Sermo

*a.l. addit
nisi i tpi-
b^o diuersis

G si non haberet dimensionem, non reciperet simul formas diuersas numero, neque formas diuersas speciei. *** sed in eodem tempore non inueni retur, nisi vna forma.** Et cum hoc quod eius materia est vna numero, si non esset multa potentia, non denudaretur ab illa vna forma, quam reciperet, & esset forma in substantia illius subiecti, & istud subiectum esset impossibile vt denudaret a sua forma omnino, aut corrumperetur illa forma, & alia forma generaretur. Et, quia istud subiectum non recipit multas formas insimul, vel successiue, nisi ex hoc, quod recipit tres dimensiones primitus, manifestum est, quod si subiectum aliquod sit, quod non recipit, nisi vnā formam semper, quod sit vnum numero simpliciter, & quod nulla multitudo est in eo omnino, neque potentia, neque actu, & quod non diuiditur per formam, neque formam per eius diuisionem. Et causa in hoc est, quia non recipit quantitatem primo, ante receptionem formarum: quia, si reciperet, esset diuisibile secundum formam, & forma diuisibilis secundum eius dimensiones, scilicet per subiecti diuisionem, & finiti essent actus secundum finitatem illius quantitatis, & esset possibile in ea formam recipere maius & minus, partem & totum. Si igitur aliqua forma esset, quae non recipit maius & minus, neque diuiditur per diuisionem subiecti sui, neque subiectum diuiditur per diuisionem formae, scilicet per eius diuersitatem, manifestum est quod in subiecto istius formae non existant dimensiones primitus, sed postquam forma existit. Et intelligo post, secundum esse, non post, secundum tempus, sicut est dispositio in prima ma-

teria, scilicet quod non inueniuntur in ea, nisi vt habet formam existentem. Vnde putauit Auicenna. quod dispositio trium dimensionum existentium in materia simpliciter, scilicet non terminatur, est dispositio dimensionum terminatarum in ea: quapropter dixit necesse est formam primam existere in prima materia, antequam dimensiones existant in ea. Ex quo accidunt ei multa impossibilia. vnum est, formam non diuidi per diuisionem materiae: quapropter non recipiet diuisionem: & ipsam esse aeternam non diuisibilem per diuisionem sui subiecti, & ipsam non habere contrarium sibi succedens in eodem subiecto. quod si ita esset, tunc materia nullam reciperet formam praeter istam sibi propriam. Cum igitur fuerint declarata ab Aristotele ista propria rebus generabilibus, & corruptibilibus ex parte subiecti, & ex parte formae, ex quibus accidit istis entibus sensibilibus generatio, & corruptio, & indiuiduis existentibus per se, & fuit declaratum de corporibus coelestibus ipsa esse neque generabilia neque corruptibilia, negauit ea habere subiectum recipiens numerum, & diuisionem praeteritiam simplicium dimensionum in eo primo ante existentiam formae, & ipsa esse in potentia multa, & vnum numero. Et negauit formas corporum coelestium diuidi per diuisionem subiecti sui, & esse finitatum actionum propter finitatem eorum corporum: quoniam potentia totius in formis diuisibilibus per diuisionem sui subiecti est maior potentia partium. Quando ergo inuenit eorum actiones esse infinitas, concludit formas eorum non esse in subiecto medijs dimensionibus, sed eas non esse potentias in corporibus. Et, cum figebatur in istis pro-

8. ph. 78.
& 79.

124. yf. 1
finem.

M
ling. J. 1

A portibus, & inuenit potentias celestes agere actionē infinitam, concludit mediantibus dimensionibus has virtutes non esse in corpore ordinato, neq; habere materiam recipientem eas mediantibus dimensionibus, neq; materiam multam in potentia, neq; recipere magnū, & paruum, neq; habere contrarium. & totum hoc sequitur ex hoc, qd formæ eorum agunt actione infinita. & oē hoc est probatum in Physico auditu. Et, cum fuit perscrutatus etiā de natura istorum corporum in primo Cœli, & declarauit ipsa esse simplicia ex hoc, qd motus eorum sunt simplices, & qd natura eorum est neque grauis, neq; leuis, i. natura nō innata disponi per leuitatem, aut grauitatem: & fuit declaratu ei qd corpora graua, & leuia sunt contraria, qd motus eorum sunt contrarij: amplius qd motus corporum celestium nō habent contraria: concludit hæc corpora esse ingenerabilia, & incorruptibilia, & ipsa non habere subiectum recipiens dimensiones prima receptione, ita qd formæ suæ diuidantur per diuisionem sui subiecti. & hoc intendit, cum dixit in primo Cœli, qd formæ horum corporū carēt contrario, & subiecto, quēadmodū concludit hoc idem ex hoc, qd motus eorū à principijs, quę sunt in eis, sunt infiniti. Et, quia manifestū est sensui, qd corpora celestia recipiunt dimensiones terminatas secundum suas formas, neq; possunt recipere formas mediantibus dimensionibus interminatis, sicut est dispositio de formis generabilibus, & corruptibilibus, necesse est ea recipere dimensiones tali modo, ex quo nō contingit formas & generabiles, & corruptibiles: qd

est, quia materia eorū recipit dimensiones prima receptione mediantibus illis formis suis, & non recipit formas mediantibus dimensionibus existentibus in eis in potētia, s. nō terminatis, sicut est dispositio in dimensionibus, quę sunt in prima materia cū forma istius materiæ, sed dimensiones, quę sunt in materia celesti, sunt propriū propriorum eius. Et, cum fuerit declaratum ei de corporibus celestibus eorum formas existere in suis subiectis, videlicet existentia qd non diuiduntur per diuisionē sui subiecti, & qd cā in hoc est, qd non existit in subiectis, secundum qd sunt diuisibilia, fuit est declaratum, quod istę formę non constituuntur per subiectum, immo sunt abstractę in esse, quā, cum existunt in toto subiecto, & non diuiduntur per eius diuisionem, contingit qd non constituuntur per subiectum: non enim existunt in eo, neq; in toto, neq; in parte, & vlt nec in diuisibili, nec in indiuisibili. Et, cum ita sit, necesse est vt forma, qua mouetur, sit illa, ad quam mouetur: in formis enim constitutis per sua subiecta differunt, s. quia forma, qua mouentur, non est illa, ad quam mouentur, & ideo oīs forma huiusmodi, s. quę mouet ad seipsam perficiendā per formā aliam, necesse est vt suū mouere sit finitū, cū nō mouet, nisi quā mouet. Et hoc est est vnum eorū, qd mouerunt Arist. ad opinandū qd formę corporū celestium non sunt constitutę per sua subiecta, quā tūc motus eorū essent finiti. Et non est dicendū qd formę, quibus mouetur corpora celestia sint alię ab eis, ad quas mouent, & qd istę, quę dicuntur nō esse in materia ordinata, & qd cauent sitū, sunt formę, ad quas mouentur,

Tex. 20.
& inde

B

C

Sermo

Generat, cum tamen illæ, quibus mouentur, sint formæ in materijs, & sint diuisibiles per diuisionem earum. Quoniam, si ita esset, tunc illæ formæ existerent in subiectis, & mouerentur per motum subiectorum, & sic diuiderentur ad diuisionem subiectorum. motum enim, si mouetur essentialiter, erit diuisibile essentialiter, & si per accidentes, per accidentia. Ergo nihil est in corporibus celestibus, quo forma, qua est motus, differat ab ea, ad quam est motus: immo sunt eadem formæ, & non differunt, nisi in dispositione. Et, si ita esset, tunc suum mouere esset finitum. quod enim mouetur, impossibile est ut sit principium motus eterni.

H & dicit Aristoteles, quod intellectus, & intellectus idem sunt in corporibus celestibus. & hoc totum dictum est in alijs locis. Et non est dictum coelum habere animam, nisi propter appetitum existentem in eo, & motum localem. appetitus vero, qui est in hoc corpore, non est, nisi quia est corpus celeste uiuum per se, appetens per se, non propter potentiam existentem in eo diuisibilem per eius diuisionem. est enim generabile, & corruptibile. & dicitur esse motum per principium separatum, quod est in eo, non per principium, quod est pars in eo. & hoc modo dicitur uiuum, & intelligens. Et, si esset intelligens per partem in eo, non esset intelligens per se: & esset simile homini in hoc, quod homo est intelligens per partem in ipso, & si homo est uiuens, & appetens, & mouens in loco. Et videtur, quia declaratum est actionem istius corporis esse eternam, declarabitur formam eius non existere per suum subiectum & suum subiectum esse simplex, non compositum ex materia & forma: quoniam, si ita esset, esset generabile, & corruptibile. Et quod dicunt incipientes philosophari, quod anime istorum corporum celestium sunt formæ in ma-

terijs, quæ, & acquirunt eternitatem ex formis immaterialibus, nihil est. conuenit enim ut id, quod non habet naturam essendi æternum, acquirat eternitatem ab alio. & totum hoc est impossibile. natura enim generabilis, & corruptibilis, non recipit eternitatem ab alio. & hoc manifestum est ei, qui considerat fundamenta Aristotelis. Declaratum est igitur ex hoc sermone, quæ sit substantia cæli, & substantia quiditatis formæ, & materię eius. non tamen omnia, quæ diximus, inuenimus ea declarata in libris, qui peruenerunt ad nos ex verbis Aristotelis. sed aliqua eorum inuenimus in eis ab eo declarata, & aliqua sequuntur ex dictis eius. Apparet tamen ex verbis Aristotelis, quod iam declarauit omnia ista in libris, qui non peruenerunt ad nos. Vocetur igitur iste tractatus Sermo de substantia orbis. dignior enim est hoc nomine, quam libri. intuletur igitur hoc titulo. & hic finitus est sermo.

De natura corporis celestis, quo pacto sit simplex, non compositum, non graue, neque leue: ac de pluribus ipsius accidentibus.

Cap. 1.

Per scrutandum est igitur de natura corporis celestis, & quid intelligunt, cum dicunt ipsum esse simplex, & non compositum, & ipsum esse neque graue, neque leue. Dicamus igitur quomodo illud corpus non componitur ex materia & forma, sicut generabilia & corruptibilia componuntur. nulla enim potentia est in eo omnino: omne enim in quo est potentia, non est potentia, nisi ad duo contradictoria, scilicet potentia, quæ est in substantia. Et manifestum est etiam quod forma,

A Forma, quæ mouetur, non est generis formarum quatuor elementorum: quoniam, si esset aliquid generis illarum, esset graue, aut leue, & moueretur ex se per accidens, vt declaratum est in Octauo Physicorū. remanet igitur vt natura eius sit natura animæ. Sed, quando nos inspicimus animalia, quæ sunt hic, inuenimus duo principia duorū motuum, quorum alterum principium motus recti, scilicet motus ad inferius aut ad superius, & secundū est principium motus localis processui. & inuenimus motum istum esse contrarium motui declinationis essentialis, qui est in eo. Et ideo accidit ei fessitudo, & cogitur ad quietem. vnde necesse est vt principium motus celestis corporis sit generis animæ tantum: & q̄ motus, quem habet circulariter, sit motus propriæ animæ, secundum q̄ est anima. Et, cū ita sit, sequitur q̄ illa natura est, facit ipsum esse corpus neque leue, neq; graue, & moueri circulariter. Et animal, quod est hic, contingit non moueri circulariter, nisi quia eius anima cōstituitur per corpus, quod mouetur motu recto, & sic op-

C ponit declinatio hic. Sed, quia anima, quæ est in corpore celesti, non ē innata moueri circulariter ab eo, quod est innatum circulariter moueri, quia non est anima in eo, vt in corpore graui aut leui, cum ipsum moueatur ex se ab anima, ideo animam habet tantum, & non habet aliud principium. & quia mouetur circulariter, scimus q̄ proprium illius animæ, sū q̄ est anima, est mouere circulariter. Natura igit̄ istius corporis non est, nisi natura animæ mouentis in loco. Sed, quia natura

corporis est alia à natura animæ, quæ est compositū sine dubio ex mouente, & moto, & necesse est mouens, & motum esse diuersa, necesse est considerare de natura illius corporis. Et, quia declarati sunt hoc corpus ē ingenerabile, & incorruptibile, apparet q̄ est necesse vt sit corpus simplex, non cōpositum ex materia, & forma. Et, quia est indiuiduum demonstratum, & ens demonstratum in actu, & habens vnā figuram in actu, & omnia ista sunt in corpore propter materiam, & sunt in materia propter formam, necesse est vt hoc corpus celeste sit materia animalium celestium. quæ mouentur circulariter ex se, & vt sit perfectus modis cæteris materiæ. & hoc, quia non est in eo de potentijs, nisi potentia in loco, & de motu locali nobilior omnibus, scilicet circularis, quemadmodum habet nobilissimam, & perfectissimam figuram, scilicet sphericam. Et, quia declaratum est de formis celestibus ipsas non habere constitutionem per corpora celestia: nam, si haberent, tunc mouerentur ex se per accidens, & indigerent moto ex se primo essentialiter: declarati sunt. **F** enim in Octauo Physicorum quod mota ex se, quæ sunt hic vna essentia in specie, reducuntur necessario ad motum essentialiter, & mouens, & quod sit cōpositum ex vno mouente. & vno moto primo, & q̄ illud mouens non sit potentia in corpore omnino: videtur quod forme corporum celestium, & maxime forma vltimi continentis sit quodammodo anima, scilicet propter appetitum existentem in eo, & propter mouere sit quodam-

modo

32. 25.

Idē. 1. de
Aia. 1. 4. &
2. Cor. 6.
& 71.
Quo differe
ntia aia. q̄
& aia aia-
liū in nro
au.

Vide pro
hoc 3. de
Aia. 56.

Vid. 1. cor
li. 12. c. 12.
& 2. 1. 2. &
23.

Sermo

E modo intellectus, & sit forma simpliciter, p quā animal cōeleste componitur ex vno mouēte, & vno moto. Econtrario de animalibus, quae sunt hic. apparet. n. q mouens cōponitur ex duobus mouentibus, ex aīa videlicet, & re desiderata extrinsecus mouente animā, & ideo motum inuenitur in eis compositū, nō simplex. Corpus aut cōeleste ē quasi materia istius formae abstractae, quae est materia existens in actu. & ideo non assimilatur materiae, nisi in hoc tū, quia est materia fixa ad recipiendum formā. † & ideo dignius dicitur subiectū, q materia. materia. n. quae est hic, dī materia, quia est in potētia forma in eo fixa, & dī subiectū, quia est fixa formae, & sit cōpositū ex materia & forma. a Et vī q ad esse corporis cōelestis non sit necessaria eius forma, sicut est dispō in corporibus animalīū, q sunt hic. in animalibus. n. quae sunt hic, animae eorū videntur necessitate pro eē corporū eorū, quia non saluarentur animalia, nisi per sensibile animā, & imaginatiuā: corpus autē cōeleste, cum sit simplex, & nō transmutabile ab aliquo extrinseco, nō indiget in suo esse anima sensibili, aut imaginatiua, b sed tū indiget anima mouente ipsum in loco semp, & virtute, quae non sit corpus, nec in corpore ad largiendū ipsi permanentiam eternā, & motum eternū, qui non habet principiu neq: finē. c Et debes scire q istud corpus cōeleste nō indiget virtute mouente semp in loco tantū, sed virtute largiente in se, & sua substantia permanentiam eternam. qm, etsi simplex sit, & non habet in se potētiā ad corruptionem, tū est finitae actionis ne-

cessatio, quia est finitarum dimensionū, & terminatarum superficie continente ipsum. & oē tale, cū intellectus, posuerit ipsum existens p se, absq; eo q aliud largiatur ipsi permanentiā, & eternitatem, d necesse est vt ita sit de finitate suae permanentiae, sicut est de finitate suae actionis: & ideo necesse est in intellectu esse potētiā largientem ipsi permanentiam eternam, quemadmodū largitur ipsi motū propriū eternum. Et non tū hoc, sed necesse est hic esse virtutem, q largitur ei motum propriū, siue actionem, quae est eternitas inter ceteros motus, s. motū localem in circuitu, & figuram propriā isti motui, s. sphericam, & mensurā propriam vniciq; illorū corporum, & conuenientia inter ea ad inuicem in ordine, & quātitate, ita q ex omnib' pficitur vnus actus, s. totus mundus. Nulla. n. dīa est inter indigentia virtutis actiuae in corpore, & in oī corpore, aut ī vno corpore cōposito ex corporibus simplicibus hūmōi, & indifferenter siue illud corpus fuerit generatū, siue nō generatum. vnde videmus cōelū habere vnā virtutem, non tū mouentem oīa, sed agentē, & conseruantē, sicut est dispō in corpore hominis, & in corpore facto pp finē propriū. Finis. n. significat agēs significacione necessaria, sicut motū significat mouens. Sed in genere agentiu qdam est prius tempore acto, & omnē, quod sit in sphaera istius mundi, est istius agētis, & istius acti, quodam est prius natura, sicut est dispō sinitio temporis cum orbe, & agentis cum orbe, s. faciētis ipsum in dispositionibus necessariis in inueniendō finem, ob quem fuit. Et cū ignorauerunt

* Vid. 3. d. aīa. 4. 9. & 54. & 12. Me. 36. c.

H
† Cōelū dī gnū dī subiectū, q materia. n. quae est hic, dī materia, quia est in potētia forma in eo fixa, & dī subiectū, quia est fixa formae, & sit cōpositū ex materia & forma. a Et vī q ad esse corporis cōelestis non sit necessaria eius forma, sicut est dispō in corporibus animalīū, q sunt hic. in animalibus. n. quae sunt hic, animae eorū videntur necessitate pro eē corporū eorū, quia non saluarentur animalia, nisi per sensibile animā, & imaginatiuā: corpus autē cōeleste, cum sit simplex, & nō transmutabile ab aliquo extrinseco, nō indiget in suo esse anima sensibili, aut imaginatiua, b sed tū indiget anima mouente ipsum in loco semp, & virtute, quae non sit corpus, nec in corpore ad largiendū ipsi permanentiam eternā, & motum eternū, qui non habet principiu neq: finē. c Et debes scire q istud corpus cōeleste nō indiget virtute mouente semp in loco tantū, sed virtute largiente in se, & sua substantia permanentiam eternam. qm, etsi simplex sit, & non habet in se potētiā ad corruptionem, tū est finitae actionis ne-

b Cōelū indiget tū aīa mouente in loco sp, & virtute, q nō sit corpus, ad largiendū sibi permanentiam eternā, & motum eternū. Vide opp. 2. Cg. 1. Vide cō 12. 2im.

Finis significat agēs significacione necessaria, sicut motū significat mouens. Sed in genere agentiu qdam est prius tempore acto, & omnē, quod sit in sphaera istius mundi, est istius agētis, & istius acti, quodam est prius natura, sicut est dispō sinitio temporis cum orbe, & agentis cum orbe, s. faciētis ipsum in dispositionibus necessariis in inueniendō finem, ob quem fuit. Et cū ignorauerunt

Vid. cō 1. cō. cō. 105. & 106. Vide 12. Me. 41. cō.

A tulerunt hoc quidam esse de opinione Arist. dixerunt ipsum non dicere causam agentem vniuersum, sed causam mouentem tantum, & illud fuit valde absurdum. Et non est dubium in hoc, quod agens ipsum est mouens ipsum. quod. n. mouet ipsum motu illi proprio, est illud, quod largitur illi primo dispositiones, per quas acquirit motum proprium. Et hæc est virtus illa, quam laudauit Arist. in multis locis sui Libri de Cælo, & indicat ipsam esse cælo nobiliorem, & altiore. Etiam induxit nos amor explanandi hoc

1. Gæ. 20.
& 2. Cæl.
37. & 62.
66.

B facere digressionem à principali, scilicet à declaratione corporis cælestis, quod est de cælo, tanquam corpus de animalibus. Redeamus igitur ad id, in quo fuimus, & dicamus quod corpus cæleste communicat cum corporibus generabilibus, & corruptibilibus in hoc, quod est ex tribus dimensionibus, & est substantia recipiens dimensiones, & quod veraque substantia non est sine dimensionibus. Sed inuenimus substantiam deferentem dimensiones, & dimensiones in corpore generabili, & corruptibili, vel corporibus generabilibus, & corruptibilibus

C easdem numero in potentia, non easdem in actu, scilicet quod dimensiones omnibus corporibus generabilibus, sunt eodem modo in potentia: quia inuenimus idem corpus transmutari de forma in formam, & ex dimensionibus in dimensiones alias in actu, v. g. quod corpus, quod est aer, transmutatur in corpus, quod est ignis. Si igitur hoc corpus, quod est cœleforme aeris, & ignis, esset idem numero in actu, tunc forma esset accens. & si essent duo in actu, & transmutaretur vnum in alterum, necesse

esset corporeitatem destrui de corpore corrupto ad non corpus, & corporeitatem generatam generari ex non corpore: quod est impossibile. Unde necesse est eas habere naturam corporalem sibi communem. Quærendum est igitur utrum illa sit vna, aut plures. & si vna, utrum vna potentia, aut actu: & si plures, similiter cogimur igitur ponere vnam in potentia, & plures in potentia. Declarabitur igitur secundum hoc, quod corpora, quæ sunt hic, generabilia & corruptibilia, ipsa componantur ex substantia, quæ est in potentia, & dimensionibus existentibus in ea, quæ sunt in potentia, & est quod illud corpus est vnum potentia, & multa potentia, & quod exit in actum, erit materia in actu.

Unde dicit Arist. quod materia non habet esse in actu, nisi secundum quod vnde quædam modum forma non habet esse in actu, nisi secundum quod intelligitur. Corpus vero cæleste, cum non transmutetur secundum subiectum, necesse est componi ex substantia in actu, & dimensionibus in actu. & ideo est ingenerabile, & incorruptibile. Et, cum ita sit, corpus cæleste est materia recipiens formam cæli hoc modo, qui declarat^r est de hac materia, scilicet de eius conuenientia cum materia generabili, & corruptibili in aliquo, & diuersitate eius ab ea in aliquo. Nam in utroque etiam est materia, secundum quod videtur, & similiter etiam secundum quod inuenitur in eis potentia ad motum in loco, & si in corpore cælesti non sit potentia ad transmutationem. Et substantiæ existentes in substantijs existentibus in corpore cælesti, non sunt potentia ad transmutationem, ut substantiæ existentes in substantijs existentibus in corpore generabili, & corrupti-

11. Met.
c. 14.

Sermo

Corruptibili. & similiter est in corpore celesti. declaratum est. n. de eis eas esse convenientes cū formis generabilibus, & corruptibilibus ī aliquo, & in aliquo differentes ab eis. Et ex hoc modo id, qđ cōgregatur hic ex anima, & corpore, dī animal, cum hoc, qđ illud, qđ congregatur illic ex corpore, & aīa dī non equivoce animal, sed fm prius & posterius: & iō necesse est in talibus naturis vt pri⁹ sit causa posterioris, vt dictum est de hac natura alibi, v. g. illa, quę dicuntur calida, sed diuersant fm magis, & minus, Qm igitur cœlum cōponitur ex materia & forma, sicut est dispō in animalibus, q̄ sunt hic, declaratum est. Amplius in quo cōuenit forma istorum cum formis illorum, & in quo differūt, & in quo differt vltimus motor istorū ab vltimo motore illorū. Remanet igitur declarare in quo differunt hęc duo genera, quo ad accidentia, & in quo conueniunt. Differunt in nā passiva, quę dī alteratio, & conueniunt fm accidentia, fm quę non transmutatur substantia. hęc. n. alteratio, fm quam transmutatur substantia

In alterati, vī esse propria corporibus, quorum substantię admiscēt potentię, & sunt corpora generabilia, & corruptibilia. Accidentia vero, q̄ non transmutant substantiā deferētis, sunt cōia vtriq; corpori. Et primū istorū est motus localis, & diaphaneitates, & qualitates, quas sequuntur ista, s. raritas, & densitas. videtur enim qđ raritas, & densitas causę sint ferē diaphaneitatis, & non diaphaneitatis. Sed tamen dicuntur vtręque in vtroque corpore secundum prius, & posterius, sicut dī corporeitas. Et similiter conue-

niunt in illuminatione, & obscuritate. sed hęc magis videntē dici equivoce, q̄ fm prius, & posterius. Lux enim videtur fieri in hoc corpore igneo diaphano simplici, qđ est in concauo orbis Lunę, qñ agit in corpore denso, & admiscetur cum corat causa illuminationis partiū corporis celestis, scilicet stellarum videtur esse densitas illius partis diaphanę in actu ex orbe. & hoc apparet in stellis, quę eclipsant se ad inuicem, & hoc bene apparet in Luna. Et, cum ita sit, stellarū, & cœli substantia est eadem natura, secundum quod omnes Antiqui dicunt, & vt narrauit Aristoteles in lib. Cœli: & corpus cœleste secundum hoc est diaphanum per se in actu, e contrario corporibus diaphanis, quę sunt hic, quę sunt diaphana in actu apud pręsentiam lucis. Et partes diuersantur in hoc in diaphaneitate, & non diaphaneitate, ita quod in eis sit aliquid simile colori, sicut in galatia. Et Luna videtur esse densa, & obscura, & recipiens lumen ab alio, scilicet a Sole. & in libro de Animalibus dixit Aristo. quod natura eius est vniogenea natura terrę plusquam cæterarum stellarum. Et forte corpora cœlestia diuersantur in raritate, & densitate, quę sunt causę illuminationis, & obscuritatis, licet hęc non inueniantur nisi in Luna tantum. Secundum igitur hoc est intelligenda, vt mihi videtur, dispositio, & illuminatio corporum cœlestium. Et de accidentibus convenientibus corpori cœlesti, & generabilibus, & corruptibilibus, est calefacere. Et Arist. dicit qđ corpora cœlestia nū calefaciunt, secundum qđ sunt calida, sed secundum

In qđ ac
cūtib⁹ cō
ueniant,
differant
corpora
cœlestia, &
q̄ hic.

Vide. 2.
cor. 42.
M

1. cor. &
1. Meteo.
dum

Adum velocitatem motus. & ratiocinatur in hoc ex hoc, quod accidit in sagitta directa, & resoluit plumbum, quod est in ea. & dicit in Metaphysica quod non sequitur ut fiat accidens ex sibi simili, neque in genere, neque in specie, sicut sequitur in qualitatibus, quae sunt substantiae. Et expostiones dant secundam causam, scilicet illuminationem. dicunt enim quod lux, in eo quod lux, videtur calefacere, quando reflectitur, & dicunt quod non est de accidentibus propriis igni, sed de accidentibus communibus igni, & coelesti corpori. Et forte

Bdicendum est ad hoc, quod non est remotionum ut calor dicatur in eis aequivoce per hoc signum, scilicet quia actio eorum diuersatur. calor enim ignis corrumpit, & destruit entia, & maxime ignis illuminantis, calor vero corporum coelestium largitur vitam vegetabilem, sensibilem, & animalem. Et secundum hoc calor erit duobus modis, calor, qui est de qualitatibus passivis, quae transmutant substantiam, in qua sunt, & calor, qui non est de qualitatibus passivis. sicut est dispositio in diaphaneitate, & non diaphaneitate, scilicet quod quaedam

Csequitur qualitate passivam, & quaedam non. Considerantes autem actionem stellarum in antiquo tempore vere dicunt quod quaedam largiuntur caliditatem & siccitatem, quaedam caliditatem & humiditatem, quaedam frigiditatem & siccitatem, quaedam et frigiditatem & humiditatem. & sic quatuor qualitates communes corporibus coelestibus, & quatuor elementis dicuntur equivoce, aut secundum prius, & posterius. Et forte corpora coelestia largiuntur calorem, licet non sint calida in se: non enim sequitur ut om-

ne faciens aliquid accedens disponatur per illud. v.g. quoniam non omne, quod mouet debet moueri, neque omne, quod nigrificat, debet esse nigrum. Et hoc apparet etiam ex hoc, quod si alteratum esset ex alterato, & calidum ex calido, tunc procederetur in infinitum, & non inueniretur primum alterans, sicut sequitur in motu. necesse est igitur peruenire ad alterans non alteratum, sicut ad mouens non motum. Sed differunt, quia mouens in loco non peruenit ad aliquod mouens se, secundum totum, sed ad mouens aliud: in alterationibus autem peruenire potest ad alterans per aliquam dispositionem, quae non habet causam, & ista sunt corpora coelestia. Sed illa dispositio, quae est in eis, forte est de genere eius, quod agit in aliud, et forte non. v.g. quia calefactio, quam agit in inferioribus, est a natura neque calida, neque frigida, sicut motus eius est a natura neque graui, neque leui. & hoc est magis, quod apparet, cum haec qualitates sint inuicem actiuae, & passivae necesse est peruenire ad qualitates actiuas, quae non sunt passivae. Et apparens est, & dignius, ut istae, quae sunt hic, non reducatur ad qualitates, quae sunt sui generis: & si ponantur, debent dici secundum prius, & posterius: sequeretur enim ut de genere qualitatum passivarum esset aliqua non passiva. quod est remotum. apparet igitur ex hoc quod ignis non sit primum calefaciens, quia est passivus, sed necesse est ut primum calefaciens calefaciat per qualitatem non passivam, sicut primum mouens mouet per dispositionem non mobilem. Hoc est igitur, quod currit in hac quaestione cursu demonstrationum scripturarum in istis re-

Sermo

Gbus fm fundamenta, quæ adepti sumus a perficiente hos sermones, q fuit Aristo. Nichomachi filius. & quia iam peruenimus ad loquendum secundum mensuram, ad quā peruenit nostra scientia Naturalis in rebus diuinis remotis ab isto loco nostro, compleamus hūc sermonem, & gaudeamus de scientia, quæ accidit nobis de istis rebus optimis magis, quā m gauderimus de scientia de rebus nobis propinquis, & q in nobis inueniuntur. quamuis. n. scientia nostra de eis prior sit scientia de illis, modicum tamē de re nobili, & desiderata nobis est nobili⁹

Hmulto alio. & scientia eius est magna. fortasse attamen id modicum, quod est ibi, est eligibili⁹ multo, qd est hic. Deus igitur perducatur nos ad felicitatem humanam, & vltimam perfectionē, quæ in nobis naturaliter inuenitur: de qua si per se utabitur homo, videtur nobilius omnibus: & Deus nō ponat nos in eis, quorum impedimenta sunt res. q i nobis sunt extrinsece, & intrinsece.

Formam earū virtutem esse non in corpore: ipsumq; simplex esse, non com-

I*positum: eiusq; virtutem, in actione finitam, infinitam, eternamq; ipse mouere.*

Cap. 3.

QVia declaratū est corpora celestia componi ex mouente, & moto, & motor in eis nō est corpus, sicut est dispositio in cæteris motis ex se: & hoc in vltimo Octauo Physi. in quo etiam declaratum est q motus, quo mouetur hoc corpus, est æternus, ingenerabilis, & in-

corruptibilis, & quia hoc est, declaratum fuit illic quod istud mouens non est virtus in corpore, sicut est animalibus, scilicet quod mouētia ipsa sunt virtutes i corpore. Et hoc fuit declaratum ponendo duas propositiones, quarum vna est q omnis virtus in materia est finitæ motionis: Altera autem est quod virtus, quæ est maxima in corpore celesti, est infinitæ motionis: ex quibus concluditur q virtus, quæ est in corpore celesti, non est in materia. Propositio autem dicens quod virtus, quæ est in corpore celesti, est infinitæ motionis, declarat in Octauo Physi. per eternitatem motus, & temporis. Dicens vero quod omnis virtus, quæ in materia, est finita, est manifesta per hoc, quod omnis virtus in corpore, scilicet virtus corporalis materialis, videtur diuidi per diuisionem corporis secundum paucitatem, & multitudinem. Si igitur omne corpus est finitum, vt declaratum est Tertio Physico. impossibile est virtutem infinitam esse in corpore finito. & hoc manifestum est per inductionem. Et Arist. laborauit in octauo ad declarandū hoc ex fundamentis declaratis ab ipso, sc. q omnis motus est in tempore, ex quo intulit q, si virtus infinita esset in corpore finito, contingeret istud moueri per illam in non tempore. corpora. n. non excedunt se in velocitate, & tarditate, nisi in excessu eorum i virtutibus motiuis materialibus, & excessus virtutum sequitur excessum corporum, sc. q corpus, cuius virtus est maior ē velocioris motus, ex quo sequitur q, si aliqd corpus habuerit virtutē infinitā, vt moueatur in non tpe. sed declaratū est omnem

Modicū d
re nobili,
& de syde
rata nobis
ē nobili⁹
multo alio
vide pro
hoc. i. de
Parti. ani
maliū. c.
3.

A tex. 14.
vīq; i finē

4. Ph. 129
6. Ph. 29.
3 d. 16.

M

de Substantia orbis.

9

A omnem motum esse in tempore. nam in omni motu est prius, & posterius, quæ sunt in tempore. Et, cum ita sit, & est declaratum quod corpus cæli componitur ex motore, & moto, & quod iste motor non constituitur per rem motam, neque existit in ea, sed est absolutus ab omni materia, quæ redum est de hoc, quod mouetur ab eo, scilicet de corpore cælesti, utrum sit compositum ex materia, & forma, sicut dispositio corporum, quæ mouentur apud nos ex se à primo motore, qui est in eis, scilicet corporum animalium, quæ mouentur ab anima, an sit simplex, & non est in eo potentia omnino, nec forma, à qua proueniat actio præter formam mouentem, quæ non constituitur per ipsum, scilicet formam, quæ largitur ei motum continuum, scilicet mouere infinitum.

isolatio.

Dicamus ergo, quod si fuerit cõcessum quod omnis virtus in materia est finita, nulla dicitur in hoc, quod sit actiua, aut passiva, scilicet receptiua. si igitur corpus cæleste recipit mouere infinitum, ut declaratum est, necesse est ut non sit compositum ex materia, & forma, & ut sit simplex, scilicet subiectum simplex primo motori, qui est forma ipsi: oë enim compositum ex materia, & forma est finitæ receptionis, sicut finitæ motionis in aliud. est igitur proprium isti moto ex se, quod est corpus cæleste, hoc videlicet quod motor ipsius non est in materia, & quod istud quod mouetur ab eo, est simplex non compositum, & sic intendimus verificare propositionem, in qua posuimus quod cuiuslibet virtutis in corpore suo mouere est finitum, & suum moueri etiam est finitum. Et, si cõcesserimus quod in corpore cælesti est virtus finita alia à virtute motiua, quæ non est in eo, nec constituitur per ipsum,

v.g. virtus, per quam cælum debet habere motum circularem, sicut grauia, & leuia per formam declinationis motum rectum, qua videlicet dicatur esse neque graue, neque leue, ita quod ista virtus sit in materia, & quod aggregatur ex materia, & ipsa sit corpus cæleste, sicut dicit Auic. sequitur necessarium ut in æterno sit posse ad corruptionem, absque eo quod corrumpatur. quod destruitur in ultimo tractatu Primi de Cælo. Esse igitur necessarium non est nisi duobus modis, necessarium. scilicet ex se, & necessarium ab alio: quod tamen est possibile ex se. sic potest aliquis existimare in corpore cælesti, quod ipsum. scilicet habeat virtutem finitam, & acquirat necessitatē à virtute infinita. & super hoc fundauit Auic. suam declarationem de esse primi principij sine declaratione eius, quod est motum æternum esse, & est declaratio fundata super propositiones instabiles, sicut tu vides. Sed est questio de hoc. quia Aristoteles dicit in de Cælo quod virtutes corporum cælestium sunt finitæ actionis, quia corpora cælestia sunt finitæ quantitatis. & ex hac propositione declarauit quod corpora cælestia sunt finitæ quantitatis, & dedit causam in hoc, quia corporum cælestium quædam mouent unam stellam, & quædam plures, & dixit quod si stellæ, quæ sunt in orbe stellarum fixarum, essent minores, aut maiores non possent mouere eas omnino, & declarauit illud. vlt quod, si virtutes, quæ sunt in corporibus cælestibus essent in calefaciendo, & mouendo vniuersaliter infinitæ, mouerēt corpora, quæ sunt apud nos in instanti. & hoc facit existimare quod in corporibus cælestibus sunt virtutes actiue finitæ. Ad hoc

*A tex. 124
vsq; i finē*

Dubitatio

*Solo vide
2. c. 39. &
7. c. 12.
Met. 44.*

Extra ord. Auer.   **B** dica-

Sermo

G dicamus breuiter, q̄ infinitum dicitur duobus modis, quorum vnus ē virtus infinitæ actionis, & passionis in tempore, & est finita in se, s; in velocitate, & vigore, secundus est virtus infinitæ actionis, & passionis in se. virtus autem infinita in actione sua, aut passione non existit in corpore, siue fuerit cœlestis, siue generabile, & corruptibile. hæc enim non accidit corpori, nisi s; q̄ est corpus infinitum. & ideo orbes mouent, & mouentur in tempore, virtutes vero in actione, & passione infinitas.

H tempore necessarium est esse in corporibus cœlestibus: passione quidē, q̄a sunt simpliciter simplicia: actione vero, q̄a suæ formæ nō constituitur per subiectum, & vtrunq; est impossibile in corporibus generabilibus, & corruptibilibus, quia sunt cōposita ex materia, & forma. Infinitum igitur in vigore, cuius causa est corpus, s; q̄ corpus, impossibile est in corporibus siue cœlestibus, siue alijs: infinitum vero in tempore necesse ē ēē in corporibus cœlestib⁹ ex diuersitate motoris, & moti in eis.

I corporibus generabilibus, & corruptibilibus: & est impossibile in corporibus generabilibus, & corruptibilibus, quia virtutes eorum motiue sunt materiales, & corpora sua, quæ mouentur ab eis, sunt composita ex materia, & forma. Corpora igitur cœlestia, & generabilia, & corruptibilia conueniunt in hoc, quod actio, & passio in eis existentes sunt finitæ in se, & per hoc mouentur in tempore, & quædam sunt velociora quibusdam. & cum virtutes eorum motiue non sunt materiales, ideo recipiunt ex modo illo receptione infinita in tempore, nō

receptione finita. quia vero virtutes generabilium & corruptibilium sunt materiales, ideo nullam infinitatem recipiunt. Et non sequitur ex hoc, quod in corpore cœlesti est virtus finita in actione, & passione, vt in eo sit virtus finita in tempore. neque sequitur ex hoc, q̄ sit virtus finitæ actionis, & passionis, vt sit corpus possibile vt corrumpatur, aut vt sit compositum ex materia, & forma. Possibilitas enim non debet esse nisi ex hoc, quod virtus finita in tempore sit, & quod ipsa sit composita. Et est manifestum q̄, si posuerim⁹ corpus cœlestis componi ex materia & forma, sequitur in ipso esse virtutem finitæ actionis, & passionis in tempore. Manifestum est enim q̄, si in corpore composito ex materia, & forma esset virtus infinita in tempore, sequeretur in ipso esse virtutem infinitam in ipsa actione, aut passione, & est impossibile q̄ Aristote. intulit ex posse virtutū, quibus mouentur corpora cœlestia in tempore.

Est manifestum q̄ non sequitur etiam ex hoc, q̄ corpus recipit passionem finitam in se infinitam in tempore, vt sit compositum ex materia, & forma, sicut sequeretur cum actio, & passio eius fuerit finita in tempore. primum enim contingit ei, secundum quod est corpus tantum: secundum autem, s; q̄ est corpus non compositum. Modus deceptionis in hac quæstione, & quod fecit putari Arist. contradicere sibi, est æquiuocatio istorum duorum nominum, finitum, & infinitum. quoniam, cū non distinguitur finitas, & infinitas contingentes in tempore à finitate, & infinitate contingentibus in actione, & passione, contingit

Atingit ista ambiguitas, & ex hac finitate, in qua conveniunt corpora celestia, & materialia, declaravit Arist. ut corpus esse finitum, non ex finitate, quæ accidit corpori, sed quod componitur ex materia, & forma. & per hæc absciuntur dubitationes contra Arist. Et potest aliquis dicere quod, cum omne corpus agit per aliquod, & patitur per aliud, necesse est ut omne corpus sit compositum ex materia, & forma. Et ad hoc dicamus esse verum, sed corporum quoddam est compositum, ita quod forma non constituitur per materiam, ita quod materia est subiectum ipsi, & non materia, cuius esse sit in potentia, ut corpus celestia: & quoddam est compositum ex materia, quæ est in potentia, & forma, quæ constituit per materiam ut corpora generabilia, & corruptibilia. † Et ex hoc ut quod corpus dicitur de eis æquivoce: quia æternum, & non æternum non concitant in aliquo omnino. Apparet etiam ex hoc corpus celeste non habere subiectum, nisi tamen propter motum localem, corpora autem generabilia, & corruptibilia habent materiam per generationem, & corruptionem, datur autem eis forma per actionem, sed differenter, quia in altero est tempore infinita, in altero vero finita: propterea illæ sunt immateriales, istæ vero formæ materiales. secundum hoc igitur debet intelligi ista questio, quæ ignoravi diu ante logicam perscrutationem.

¶ Solutio.
B Quod pado necessaria sit motus earum commutatio cum his inferioribus.

C Corp^o celeste esse finitum dicitur tamen in m. 1. Idem 8. cap. 2. & 8. Me. 66. 12. & 1. de 15. 92. Sed vide opp. 9. Met. 17. † Corp^o dicitur æquivoce de æternis & Interiores.

¶ Quod pado necessaria sit motus earum commutatio cum his inferioribus.

¶ Quod pado necessaria sit motus earum commutatio cum his inferioribus.

Cap. 4

Vm declaratum est ab Arist. quod motus celi est primus motus, & fuit et dictum quod motus est in

moto, sequitur ex hoc ut hoc, quod movetur hoc motu, sit æternum. si enim esset generabile, & corruptibile, sic motus eius non esset primus motus, & cum consideravit res possibiles in motu, & quiete, fuit necesse etiam, propter hoc, quod motus eius est motus primus ante omnem motum, ut eius motus sit æternus. Et, cum declaravit ista, scilicet corpus esse æternum, & motum etiam, perscrutabatur primo de motu celi, & invenit istum à virtute neque gravi neque levi. cum enim omnis virtus, aut levis, aut gravis existat in corpore generabili, & corruptibili, aut natura generabili, & corruptibili, aut anima existente in materia, necesse fuit ut hæc virtus, quæ neque est levis, neque gravis, sit in corpore simplici, non habens subiectum, nec contrarium, & ut sit animi necessario, non admixta materiam, sed anima corporis eterni, ita ut ista anima non sit abstracta à corpore, & cum hoc separata ab ipso, inquantum istud corpus non indiget ipsa, quia est permanens per se, sicut est dispositio in animalibus quæ sunt cum virtutibus naturalibus, & ut illa anima sit in eo: nam omne motum ex se movetur per virtutem existentem in eo. Et, cum consideravit in istis virtutibus, declaratum fuit ipsi ipsam esse virtutem appetitivam de virtutibus animæ tantum.

Et, cum consideravit de istis virtutibus appetitivis celestibus, invenit eas moveri ad appetibile nobilius ipsis. Et, cum consideravit in virtutibus appetitivis celestibus, invenit eas esse finitarum potentiarum. Et, cum consideravit in continuatione motus earum, fuit declaratum quod continuationis in motu earum non est ista virtus.

B ij quæ

Vide. 12. Met. 36. & 44.

12 Me. 41

Scrimo

Gua mouetur, sed illud, quod largitur ei continuationem, est aliquid appetibile. Et, quia continuatio non provenit nisi a motore non moto, sequitur quod istud mouens neque est corpus, neque potentia in corpore & quod est intelligentia abstracta: quod etiam declaratum est in lib. de Anima. Et quod est tale, est intelligentia abstracta, & quod istud corpus cœleste intelligit hanc intelligentiam: intelligentia enim transmutat ipsū secundum hoc desiderium. Et, cum

Tex. c. 114
& inde.

H considerauit etiam de causa æterni tatus cœli, declarauit in ultimo primi de Cœlo & mundo, in eo non existere potentiam omnino, & declarauit etiam de virtute, qua mouetur cœlum localiter, scilicet anima appetitiua, ipsam non habere materiam, nisi materiam, quæ est in potetia in loco tantum. cum igitur sciuit has tres causas, compleuit scientiam de cœlo. Et est declaratum ex hoc toto, quod dixit in 2. Cœli & mundi, scilicet quod, si in cœlo essent plures stelle, aut maiores, cessarent motus ei⁹, aut essent minores, & sic cessaret continuatio motus: motus enim est necessarius, quo ad continuationem. & fuit declaratum ex his omnibus quod dator continuationis motus est dator motus cœli, quia, nisi ipse esset, destrueretur motus, & si motus, etiam cœlum: cœlum enim est propter motum suum. & si motus cœli destrueretur, motus eorum inferiorum destrueretur, & sic mundus ex quo verificatur quod dator continuationis motus est dator esse omnibus aliis entibus. Demonstratio autē, quæ vfusest in ultimo. 8. Phy. probans, scilicet virtus infinita non existit in corpore finito, siue fuerit mate-

rialis, siue non, plures induxit ad errorem, & multoties locuti fuimus de dissolutione questionis continuentis in ea, & similiter locuti fuimus de hoc, quod contingit ex hoc, quod videlicet primum motum ex se, & ex alio est motum per accidens per naturam motoris sui. & hoc intendebamus declarare. & est manifestū quod qui destruxit scientiam causarū illorum trium quaestorum, non cōplebitur in eo scientia cœli.

De cœli simplicitate, ac spiritualitate.

Cap.

5.

L

Erscrutandū est de hoc, quod dicunt, quod corpus cœleste est simplex, & spirituale, intendunt. n. in ipso esse dimensiones non in materia: & ideo non recipit alterationē in qualitatibus, nec in substantia. & est sicut dixit Themistius, quod Sol, & Luna, & aliæ stellæ aut sunt forme, id est dimensiones non in materia, id est corpora spiritualia, aut habent materiam æquiuocē cum istis materiis. Nullus autem dubitat in hoc quod sunt corpora, quæ mouentur, & etiam nullus dubitat quod corpora non recipiunt alterationem, & transmutationem in substantia, nisi quia sunt in materia, & ideo inuenitur in eis plusquam vnū numero, & sunt species, & genera. corpora igitur cœlestia sunt absoluta à materia. Sed tamen fuit dubitatum de eis, utrum habeant materiam, propter potentiam, quæ est in eis ad ubi: omnis. n. potentia existit in materia sed forte videtur quod ista materia habet eū medium inter materiam, quæ est omnino in potentia, & inter actum pu-

Hic vñ vd
le corpo-
M

ra cœlestia
eē diuersa
rū spērū.
Id. Destr.
destru. di-
spu. j. Sed
vide opp.
2. cœ. 49.
& 59. cō.
vide conz.
Zim.

Materia
cœli hēt eē
mediū
inter ma-
teriā, quæ

rum,

Tex. c. 71.

Si motus
cœli destrue-
ret, destrue-
ret, & cœ-

I
Id. Id. De
struc. de
stru. disp.
prima. ui-
de opp. 12
Met. 41.
vide conz.
Zim.

78. & 79

Arum, scilicet tres dimensiones, in quibus non est potentia omnino, & sic potentia habebit gradus, & materia gradus, & per hanc potentiam indigent corpora cœlestia motore, in quo non est potentia omnino.

Dubitatio Ioannis. 12. Met. 4.º. Ioannes autem dedit quæstionem, de qua plures considerantes nō potuerunt euadere. dixit enim si mundus est finitus, debet habere potentiam finitam, igitur est generabilis, & corruptibilis. Et ad hoc dicendum est q̄ generatio, & corruptio, & omnis motus est a virtute, quæ est habitus: & omne, quod caret causis motus, necesse est habere quietem, quæ est eius priuatio. Et non est impossibile existere in corpore finito, quod caret motu, quietem infinitam, licet corpus sit finitum, quies enim est priuatio, & priuatio non est potentia. vnde dicit Arist. quod, cum stellæ carēt causis motus, quas habent corpora cœlestia, de necessitate habent quietem infinitam, quæ est priuatio motus. Et similiter dicit quod terra debet habere quietē infinitam, quæ est priuatio motus, quia caret agente motum in ea infinitum. & ideo dicit quod quies, quæ est in ea, contingit necessario ut sit fortior virtute cœli, qua mouetur, quia motus super ipsam sit etiam motus impossibilis in eo, qd est quiescens, cum caret causis motus. & hoc manifestum est per se.

Solutio.

B In Cœlo igitur est priuatio infinita licet sit finitum, cum quies sit priuatio, non virtus, sicut existimauerūt qui dixerunt quod, quies est in eo per virtutem, immo necessario est per priuationem virtutis. & ideo videmus loquentes in hac quæstione querere, vtrum maneat per se, aut

per dispositionem additam illi, & est permanentium per se: quia permanentia est priuatio motus, & priuatio non accidit ei, nisi quia caret agente motum. & scias quod hæc quæstio est valde bona, & sic consumatus est libellus de substantia orbis.

Hæc duo sequentia capita, ab Abramo de Balnes latinitate donata, quanquam ab hoc tractatu separata esse videantur, cum iam ei finis sit impostus: quia tamen in eadem versantur re, in qua & priora: ideo ipsa Sextum, & Septimum tractatus huius capita constituiimus.

Corpora cœlestia non componi ex materia, & forma. Cap. 6.

Iri philosophantes dubitauerunt de re motoris primi, quando dixerunt q̄ non sit necessarium q̄ sit hic motor, qui non sit in corpore omnino: & istud, quia ipsi dixerunt, quod in cœlis sunt due virtutes, quarum vna est q̄ sunt æterni, & altera q̄ sint compositi ex materia, & forma, ex quo hæc est dispositio cuiuslibet corporis: sicque concluditur ex hoc i figura tertia quod aliqua corpora æterna sint composita ex materia & forma, & illa sunt corpora cœlestia. Hoc autem est, quia ipsi putauerunt q̄ omne generabile, & corruptibile compositum sit ex materia & forma, & istud non conuertatur. Et veritas est quod ista propositio conuertitur: & hoc: quia dictum dicentis omne corpus generabile, & corruptibile est compositum ex materia, & forma, est definitio generabilis, & corruptibilis, definitiones autem conuertuntur cum

B iij defini-

Sermo

G definitis suis. Etiam oē compositū ex materia, & forma est alterabile: & omne alterabile est generabile & corruptibile. & cum hoc ita fuerit, omne compositum ex materia, & forma est non æternum: sicque concludetur cœlos non esse compositos ex materia, & forma. Aristo. autem declarauit hanc rem. quia ex quo non est in cœlis transmutatio secundum substantiam, nec alteratio, ex quo non est eis subiectum, neq; contrarium, manifestum est de dispositione eorum q̄ ipsi sunt simplices: simplex autem est æternum necessarium: & q̄ inueniatur ex eis de dispositione materiæ q̄ in eis sit potentia ad vbi tantum, & q̄ propterea ipsi digniores sint nominis subiecti, q̄ nominis materiæ. Et ex eo declaratum fuerat ei q̄ res simplex nō mutat substantiam suam, sequitur q̄ cœlis sit motor appositus, & hic motor non habeat consistentiam in cœlo. quia, si hoc esset ita, cœli non essent simplices, & esset in eis potentia ad receptionem formæ mouentis eos. si autem esset in eis potentia, sequeretur q̄ corrumperebantur. & ratio cō-

I natus est super hoc, quia, si inesset eis potentia, esset sua positio, quia iam exiissent in actum, hoc est iā fuissent corrupti. quod est falsum possibile: hæc enim est dispositio potentia, & possibilitatis. igitur ex positione istius sequitur absolum impossibile, videlicet q̄ æternum sit corruptibile. Iam autem declaratum est in libro Priorum q̄ ex falso possibili non sequitur impossibile. q̄n autem verificatum est q̄ in cœlis nō sit potentia, sequitur q̄ sint simplices, & q̄ motor eorum non sit forma in eis secundum q̄ inueniuntur

formæ in materiis, quia essent generabiles, & corruptibiles: id autem, quod est talis denominationis, est simplex necessario. Quando autem Aristo. inuenit motum circulare motum ī infinitum, incepit perscrutari de motore istius motus infiniti vtrum sit possibilis, q̄ si posset esse virtus in corpore, illud corpus esset simplex, vel esset substantia separata ab omni corpore: & vidit q̄ notū sit q̄ ista actio infinita non possit esse ex virtute finita: & quod impossibile sit necessario vt quicquā sit ex virtute infinita, & denominetur secundum hanc denominationem, quia est ī subiecto: quia virtus, quæ est forma in corpore, non denominatur per finitatem, neq; per ipsius priuationem, nisi per subiectum, in quo est, ex quo non contingit ista denominatio qualitati, nisi propter corpus, cui contingit quantitas per se. & vidit q̄, si denominarentur virtutes istæ per priuationem finitæ propter subiectum suum, sequeretur ex hoc q̄ essent ex subiecto infinito in actu, hoc est ex corpore infinito. & iam declaratum est impossibilitas entitatis corporis infiniti, & de

M claratum est q̄ nō sit virtus, de qua verificetur q̄ sit infinita secundum hunc modum, ex quo non est corpus infinitum: sicq; manifestum est ex hoc q̄ demonstratio de motore abstracto consistit super verificatione q̄ infinitum in actu sit falsum: sicq; relinquitur ei, secundum q̄ cogat diuisio, q̄ dicamus ei forsā hæc virtus est in corpore finito, siue hoc corpus sit compositum ex materia, & forma, siue sit simplex. Et incepit declarare q̄ non possit esse virtus in finita, quia sit in corpore finito. hæc enim

A enim positio sibi ipsi contradiceret, hoc est positio dicens virtus, quæ de nominatur quod sit infinita, quia sit in subiecto, & poneretur subiectum illud finitum: & fecit de hoc speciem demonstrationis, in qua dubitaret qui non esset exercitatus in illa, & iam fecit illam eandem in pluribus locis naturalium auscultationum, & hoc in principio Septimi, & Octavi Physicæ. & est in qua accipiat propositionem possibilem per se, licet sit impossibilis per accidens, & coniungat illi propositionem, cuius destructionem venatur, & concludit ex hoc impossibile. Et, cum hoc ita sit, ex quo ille iam præmiserat, & declarauerat in libro Priorum quod aliquando sequatur conclusio impossibilis ex illo, cuius ambæ præmissæ sunt possibles, vel altera earum. v. g. quia iam declaratum est quod linea, in quantum linea, diuidatur in infinitum, licet sit impossibilis ipsius diuisio per accidens, in quantum est linea in corpore naturali, aqua, vel igne, & ex quo declarata est ei hæc positio, quod si poneretur corpus finitum, in quo esset virtus infinita, ut sit gratia exempli corpus cæli, iam esset possibile quod poneretur corpus maius corpore cæli, licet sit impossibile per accidens: deinde coniunxit, & posuit rem notam de dispositione istarum virtutum, quæ sunt in corporibus, siue sint virtutes corporum simplicium, vel compositorum, quod virtus corporis maioris est maior virtute corporis minoris, ex quo hæc virtutes, quæ sunt in corporibus, denominantur per magnum & paruum propter subiecta earum, in quibus sunt, Et ex quo verificata fuerat ei hæc positio, posuit corpus

maius cælo, quod est possibile per se, impossibile per accidens, & concludit quod huius corporis virtus sit maior virtute corporis minoris, quod est cælum per primam, quâ diximus: quæ est per se virtutem denominatam per quantitatem ex parte subiecti, ex quo verificata fuerat ei hæc positio, & coniunxerat ei quod in corpore finito sit potentia infinita maior virtute infinita, quæ sit in minori. hoc autem est impossibile, id est quod infinitum sit maius in finito. Quando autem sciuit quod impossibile non sequatur ex possibili, quod positum fuerat in hoc syllogismo: **E** neque ex præmissa dicente quod virtus, quæ est in corpore maiore, sit maior virtute, quæ est in corpore minori: sciuit quod falsitas esset quod concludatur ex positione corporis finiti, in quo sit potentia infinita. Et ista est demonstratio vera, in qua non est dubitandum, quia Aristoteles declarauit quod in corpore finito non sit potentia infinita, non solum in corpore composito ex materia & forma, sed et in corpore simplici, & declaratio sua iam nota est de corpore absolute, siue fuerit compositum, siue simplex. Et sit hoc notum de corporibus cælestibus, quod opera eorum **F** sunt finita, & quod ipsa mouentur temporibus finitis, & quod quedam eorum sunt velociora aliis, & quedam tardiora quibusdam, & quoniam intelliguntur principia, quibus mouentur corpora cælestia per motorem proprium eis, hoc est virtus desideratiua animalis, videretur de dispositione sua quod non posset esse virtus naturalis, quia virtus naturalis mouetur ad vbi, & est virtus, ad cuius esse sequitur alteratio, & illa est generabilis, & corruptibilis: & virtutes, quibus mouentur cæli, non sunt generabiles neque corruptibiles **B** iiii cum

Sermo

Cum autem non sint naturales, iam necessario sunt animæ. Et hoc iam declaratur, quia nobilissimum anima-
torum, quod est corpus cœleste, nō potest esse quin sit animatum. Et, quia hæc anima non sequitur altera-
tionem, ex quo fuerat ingenera-
bilis, & incorruptibilis, ipsa itaq; est abstracta in hoc corpore secundum dispositionem, quam dicimus de anima, quod sequatur alterationem, & sit generabilis & corruptibilis. quæ res, quæ movetur ex se, non habet motionem nisi in quantum est in anima, non secundum quod sunt for-
mæ in materiis in corporibus com-
positis, quarum generationem præcedit alteratio. & ex quo etiam fuit per se notum quod corp⁹ maius ha-
bet virtutem velocioris motus, se-
queretur ex positione virtutis infi-
nitæ in corpore finito, quod moue-
retur velocius quocunque motu, a-
deo quod moveretur in non tem-
pore, quod est impossibile. Sicque demonstrationes huius speciei, cum ponerentur secundum hunc modū essent demonstrationes veræ: & nō eēt in eis difficultas, nisi illi, qui igno-
rauerit id, quod declaratum est ex hoc in libro Priorum. Et ideo nos inuenimus Auēpace, quasi negantē eas, & intelligentem ex forma verborum Auic. dubium in hac re. & ideo inueniuntur plures illorum, qui institerunt libræ eius verifican-
tes motus infinitos, qui finiretur in cœlo, quod non sequeretur ex hoc, quod sit hic motor abstractus à ma-
terijs. Causa autem huius erroris fuit, quia possibile est apud illos qd in corpore æterno sit res composita ex materia & forma. sicq; ex eo est manifestum quod, si sit corpus cœ-

leste, impossibile sit quin sit in eo **K**
virtus desyderatiua, qua mouetur ad motorem, qui est finis, & quod sit cum virtute desyderatiua intelli-
gens, & quod hæc virtus desyderati-
ua cum suo esse in corpore finito sit finita, etsi esset simplex, prout di-
ximus. Et iam declarauit hoc Arist. per alias demonstrationes, de quib⁹ est quod, ex quo declaratum fuerat ei quod hic sint mota ex se, quorū quædam gignunt aliqua ex eis, & sic in infinitum, sicut generatur ho-
mo ex hōe, & equus ex equo, & sic de similibus, conclusit quod sit hic mobile primum ex se, quod sit cau-
sa, qua sunt hæc mouētia mota, quæ sunt infinita: quia hoc est possibile per accidens non eēt mobile primum per accidens: quia causæ quæ sunt p se, non est dubium quod ascendunt in causam primam per se, in qua est vltimum, & primum, & sequuntur ex isto primo causæ infinitæ per ac-
cidens, in quibus non est primum, neque vltimum. Et ex quo fuit motoris hui⁹ moti quod sit ipsum motū ex seipso per se, quod est ex quo est primum, & sic eodem modo impossibile est ipsum esse motum per accidens, sicut est dispositio motorū ex seipsis generabilium, & corrupti-
bilium, ex quo, quicquid mouetur sub cœlo ex se habet motum suum sequentem alterationem, alteratio autē est corpori aut extrinsecus, vel ab intra, sed motum primi moti nō sequitur alteratio, quia extra ipsum non est corpus, nec ipsum est compositum ex materia, & forma potenciali ad substantiam, sed est simplex. & intēdimus per simplex quod nō sit in eo hyle potentialis, nisi ad vbi solum. Et, cum motus eius sit conti-

nus

Oplo Auēpace.

Ci erroris Auēpace.

Anus, & ipsum sit in se finitum, motum per formam, quæ est in eo, quæ est aia desyderatiua, & fuerit corp⁹ celeste aiatum, & oë aiatum mouet ad amatum per desyderiū existens in eo & oë corpus fuerit finitę virtutis, sicq; est manifestum q, si virtus desyderij esset in hoc corpore, inquantum est, solum esset finitę motionis, & est manifestum q ipsum acquiescit continuationem motus p motorem, ad quem finitur motus. Et ex hoc est declaratū de re huius motus q ipse sit intellectus abstractus à materia, & q cœli non mouentur, nisi secundum q intelligunt ipsum. Si autem imaginaretur aliquod corpus celeste, in quo sit virtus infinita, esset motus totius, & partis idem, & finiretur quicquid est hic de motibus ab illis, & esset vnus motus sine tempore. & hoc est dispositio sermonis Aristot. Et, si essent in corpore stellato stellę plures ijs, quæ sunt, staret corpus, quia potentia eius est finita supra id, quod mouet. & si staret motus, non posset primus motor facere acquirere ei continuitatē motus ultra deperditionem, & esset motus eius corruptibilis. si autem corruperetur eius motus, corrumpereetur ipsum per quietem, & corrumpereetur omnia entia, quorum esse est in motu. Laudetur Deus ille, qui prouidit huic mundo per inuentionem huius corporis mobilis, quod est finiti motus secundum aliquam partem, & infiniti secundum aliquam partem. Ex quo autem motum primum ex se non finitur motus eius, neq; mouetur per accidens, quia motor in eo fm modū agentis est motor fm modum finis, manifestū est q eius primus motor sit vn⁹, & sim-

plex, & intransmutabilis, quia mouet continuo. & manifestum est q motum primum sit vnum simplex, ex quo non mouetur per accideas. quia, si ipsum esset compositum ex forma, & materia, esset mobile per accidens. Et, cum hoc ita sit, manifestū est q sit hic motor primus simplex intransmutabilis, qui est necessario abstractus à materiis. & manifestum est q hoc sit motum ab illo primum simplex, quod est cœlum. & hoc est, cuius declarationem intēdebamus. & iam Aristot. declarauit hanc rem. Ex quo, quando fuerit cōpositum ex duobus oppositis, & inuenitur vnum corū separatum fm esse, sicut etiam alterum inuenitur separatum secundum esse, exempli gratia, si inueniretur res mota mouens, & ultra inueniretur res mota non mouens, sic manifestum est q sequatur ex hoc q inueniat res mouens non mota, omnino separata secundum esse. verbi gratia, quando inuenitur color compositus ex albedine, & nigredine, vt si diceret rubrum, & ultra inuenitur nigredo p se, sic est necessarium vt inueniatur albedo per se separata à rubro. Ac iterum, quia, vt ait Arist. principiū oportet esse, quod præcedat naturaliter id, cuius est principium. quia, si indigeret hoc, non esset prius natura, quia prius natura est quod, quando aufertur, aufert id, quo est prius, & quando hoc ita fuerit, forma constans in materia non est prior natura, q materia, sicq; non est verum q principium sit compositum ex forma, & materia. & iterum omne cōpositum est in potentia simplex, in nullo autem æterno est potentia vt dissoluatur. Hæ itaq; sunt demonstrationes,

Sermo

Estrationes, quibus vsus est Arist. fm hanc quantitatem, & sunt tutæ, & veræ, vt cerno. Complacat sibi Deus in nobis de eo, quod scripsimus in hoc quæsito, quod est nobilissimum quæsitum, & maxime in quo errauerunt philosophi. Hoc autem actû est in Marrochia anno. DLXXIIII. ad computum innouatoris legis, id est maumethi.

*Quæsitum, quo ostendit, quomodo corpora
cælestia, cum sint finita, & possibilia
ex se, acquirant ab alio eter-
nitatem, Cap. 7.*

H
 X quo declaratum est de re corporû cælestiû motorum motu circula-
ri, q̃ eorum motus non defecerit, neq; defecturus sit, & declaratum est q̃ omne motû habeat mouens, oportet q̃ mouens hæc corpora sit potentia, vel potentiæ. quarum consistentia non sit in corpore, ex quo sunt impartibiles ad partitionem corporis illarum. Et manifestum fuit quod sunt impartibiles ad partitionem corporum earum, quia virtus corporis minoris earû, & corporis maioris sunt æquales in mobilitate non deficiere. Si autem essent partibiles ad partitionem corporis earum, in quo sunt, sequeretur necessario q̃ virtus corporis minoris, vt si dixissem virtutem mouentem orbem minorem, moueret breviori tempore q̃ virtus mouens orbem stellatum. quia iam est manifestum q̃ virtus partis corporum, quorû virtutes partiuntur ad partitionem eorum, sit minor virtute totius. & hæc demonstratio continet virtutem agentem, & patientem, quæ sunt in

omni corpore, sicut exquisitum est **E**
Primo Cæli, & mundi. Et, si res ita se habet, iam omnis virtus in corpore, agens vel patients, est necessario finita: ex quo virtus totius in eis est maior virtute partis, & virtus maioris eorum est maior virtute minoris. res aut ita est, si in corporibus cælestibus sit virtus recipiens, & agens in aliud necessario est finita. hoc autem sic existente iam possibilia esset fm eorum naturam. Si aut hoc ita esset, tunc esset aliquod æternum possibile corruptionis. iam aut ostensa est huius impossibilitas Primo Cæli. quia, si hoc esset possibile, iam possibile esset q̃ conuertatur possibile in necessarium. & si dixerimus q̃ non haberent possibilitatem corruptionis, iam non haberent virtutes receptorices, nec agentes finitas: quod est impossibile, cum sint corpora finita. cum autem est demonstratum q̃ earum virtutes receptorices, & agentes sunt finitæ, ex eo quod contingit eis de vehementia motus. & eius tarditate, & virtute agentis in aliud ab eis, & eius debilitate. intendo autem per virtutem agentis id, quod est maius in cælo, v.g. in sua calefactione, & per agens minus, sicut est calefactio aliarum stellarum. Et dicimus q̃ virtutes corporeæ recipientes, & agentes, quædam sunt necessario fm naturas suas finitæ, quæ sunt in potentia materiæ primæ, & non est possibile eis q̃ sint infinitæ, hoc est q̃ sint de natura necessarij, neque ex natura sua, neq; ex alio ab eis, vel sine medio, vel mediantibus potentijs alijs inuentis in materia. & hoc est, quia istarum potentialiû agentes hnt contraria, & patientes sunt cõiunctæ formis, quibus sunt contraria, siue fuerint

Arint istæ simplices, sicut sūt quatuor elementa, siue fuerint compositz ex elementis: & quædā earū sunt, quæ sunt finitæ fm naturā suam, sed redditæ sunt infinitæ, & translatæ fuerunt à nā possibilis in naturā necessarii, quia est fm suam naturam infinitum agens, & necessarium, & sunt potentia, quæ non sunt in corporibus, & istæ sunt, quibus non sunt contraria, neq; sunt in materia median- tibus formis, quibus sunt contraria. Et, nisi hoc esset, cogeret nos dubiū præcedens, & est sermo dicentis quō erit æternum id, in quo est potentia

Bpossibilitatis, & esset aliquod possibile non exiens in actum toto tēpo- re. Hoc autē est falsum, quia potentia possibilitatis in hoc loco, quā comprehendit hic intellectus in nā earū, cō- prehēdit eā. postq̃ ipsam denudaue- rit à potentiis nō possibilibus fm na- turam. denudatio autem illarū ab il- lis est falsa. & pō illius pōis ēt fm suā nām est falsa. & hoc, quia semita in- tellus est q̃ denudet naturas, quæ nō fuerint denudatæ à se innicē, & scrutetur consequentia illas naturas esse tialiter, & iudicet de eis, fm q̃ fuerit denudatæ, iudicio quodam. qñ autē

Cconsyderaret eas fm q̃ sunt compositz, & suæ conditionis sit q̃ non se- parantur, iudicasset de falsitate illi⁹ iudicii de eis. Ver. g. quod facit Geo- metra. ipse. n. qñ denudauit superfi- ciem æqualem, & circularem à ma- teria, iudicaret q̃ vtamur eis fm rē indiuisibilem. quando autem Phy- sicus perferutatus esset hoc, declara- ret eius falsitatē, ex quo omnia duo corpora, quæ tangerentur à corpo- ribus naturalibus, oporteret quōd unum tangeret aliud secundum par- tem diuisibilem. Et similiter, quan-

do perferutatus fuerit intellectus de virtutibus finitis, quibus nō sunt cō- traria, decerneret earum natura apud ipsum q̃ suæ actiones, & passionēs sunt finitæ: & , quando perferutatus esset de eis, secundum q̃ non sit possi- bile eis q̃ separentur ab infinito agē te secundum earum substantiā, suis- set apud ipsum falsum q̃ sit in eis po- tentia ad possibilitatem, secundū q̃ sunt cōsistentes in rebus non possi- bilibus, sed necessariis secundum sub- stantiam earum. Et, quando hoc fuerit intellectum secundum hoc, dissolueretur dubium præcedens, & foret verum, quod dicit Alexan. de regiminibus orbium, quod est hoc, scilicet si impossibile esset quōd sit corpus infinitum, iam omne cor- pus esset finitum. & , si omne cor- pus esset finitum, haberet virtutem finitam. ex quo autem cœli sunt cor- pus finitum, sequitur quōd eorum virtus sit finita. si autem esset fini- ta, aliqua die quiesceret. quando autem quiesceret destrueretur. si au- tem totum hoc esset, iam redire- mus, & diceremus quōd primorum corporum continuatio esset pro- pter causam primam, & continua- tio corporum transmutabiliū pro- pter corpora prima consistentia pro- pter primam causam. Et fuisset etiam sermo Auicē. verus, videli- cet quōd res necessariæ sint duarum partium necessariarū ex sua substan- tia. est autem necessarium ex sua substantia illud, quod dicitur neces- sariæ entitatis secundum suam for- mam, & quædam sunt necessariæ ex alio ab eis, possibiles ex substan- tia sua. hoc est dictum secundum consyderationem suæ substantiæ, non quōd eis penitus sit possibili-

Sermo

Gras, & hæ sunt, de quibus dicitur quod earum natura conuertatur ex possibili in necessarium apud intellectum, sed non in esse, & impossibile est ipsius translatio ad esse. Ac et animæ corporum cœlestium non sunt aliquid ultra virtutes comprehendentes formas spirituales denudatas à materia, & quando intellectus scrutatus fuerit has virtutes, & denudauerit eas à formis spiritualibus, inuenit eas de natura possibili. quando autem eas scrutatus esset fm q̄ impossibile est vt denudentur à formis spiritualibus, inueniet eas de natura necessarij fm aliud ab eis. quia, si ipsæ essent necessariae fm suā substantiam, sicut de eis crediderūt Aldaharij, non essent de natura possibili fm suam substantiam. iam autem constitit demonstratio q̄ sint de natura possibili fm suam substantiam, quando eas intellectus denudauerit à natura necessarij secundum suam substantiam, quæ sunt formæ spirituales, quia ipsæ sunt corpora finita, sed nō sunt composita ex forma & materia, fm quod sua forma consisteret in materia. quia talia sūtabilia ex sua substantia, non necessaria ex alio ab eis. Et fm hoc est dispositio causæ cum causato. & hoc est, quia omne causatum, quando ipsum speculatus fuerit intellectus, iudicabit ipsum esse possibile ex sua substantia. & si esset causatum à causa æterna, esset omnimode necessarium per aliud ab eo. si autem esset causatum à causa possibili, impossi-

bile esset ipsum esse necessarium p̄ aliud ab eo. possibile autem simpliciter est opositum necessario simpliciter, & natura medij inter illa est possibilis ex sua substantia necessaria ex alio ab ea. sic itaq; est iudiciū verum apud intellectum in eius comprehensione harum potentiarum. Et secundum hoc exponetur sermo Prophetæ in Alchorano, quando dicitur, omnis res est corruptibilis præter faciem eius. Et ex eo, quod manifestatum est in hoc sermone, dissoluetur quæstio Ioannis contra Peripatericos de æternitate mundi. quia ille ait iam ostendit Aristoteles q̄ **L** omne corpus sit finitū, & q̄ cuiusq; finiti virtus sit finita, ergo non verificaret de mundo q̄ sit æternus. quia impossibile est q̄ illud, cui non est virtus infinita, sit virtutis infinitæ, nisi posse eēt q̄ posse cōuertatur in necessarium. Latuit autē eū q̄ virtutes finitæ sunt duarum specierum. Virtus, cui ab eius initio est possibile q̄ recipiat necessitatem ab alio ab eo, & non auferatur necessarium, quia possibile est æternum esse necessarium, sicut dixit Aristoteles octauo Physicarum auscultationum. Et virtus, de qua est impossibile q̄ recipiat necessitatem ab alio ab ea, & similiter neq; in particulari, uel in vniuersalibus suis, vel suis generibus.

Disolutio
q̄dus Io-
annis.

Sermonis de substantia orbis finis.

AVERROIS

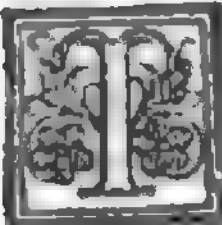
DESTRUCTIO DESTRUCTIONVM

PHILOSOPHIÆ ALGAZELIS.

Calo Calonymos Hebræo interprete:

Adiunctis multis Disputationibus, ac etiam Dubijs Algazelis. quæ primæ apud Latinos minime reperiuntur.

PROLOGVS AVERROIS.

B Ntentio nostra in hoc sermone est declarare ordinem, & apparentiam opinionum sermonum positorum in libro Destructionis Philosophiæ Algazelis, & diminutionem plurimorum dictorum eius à gradu veritatis, & demonstrationis.

DISPUTATIO I.

De narratione rationum Philosophorum, circa antiquitatem mundi, & earum destructionibus.

ALGAZEL.

C It Algazel, recitans rationes Philosophorum de Antiquitate mundi. Sufficit autem nobis narrare ex rationibus eorum id, quod est conueniens animæ. Et dicimus quod hic modus rationis est triplex. Primus quidem, cum dicunt impossibile est ut proueniat innouatum ab antiquo absoluto. nam, cum posuerimus quod ab antiquo non prouenerit mundus exempli gratia, deinde prouenit, tunc non proueniebat antea, quoniam non fuit

ad esse ipsius aliquid inclinans. Et, si esse mundi ab eo fuit possibile possibilitate absoluta, tunc, cum productus fuit, non euadet quin innouatum sit quoddam inclinans, aut non. si non fuit quoddam innouatum inclinans, ergo mundus remansit in possibilitate absoluta, ut fuerat antea. si vero innouatum fuit inclinans, permutabitur quidem sermo de hoc inclinante. quare nunc inclinavit, & non antea. & sic aut procedet in infinitum, aut deuenietur ad aliquod inclinans, quod nunquam defecit esse inclinans.

AVERROES.

A It Auer. Iste sermo est sermo in supremo gradu graduum topicæ, & non peruenit ad demonstrationem. quoniam propositiones eius sunt generales: & generales sunt proximæ communibus: propositiones vero demonstratiuæ sunt ex se dictis, & appropriatis. Nam nomen possibilis dicitur æquiuoce de possibili ut plurimum, & possibili ut raro, & possibili equaliter: & non videtur necessitas inclinantis in eis esse eodem modo. possibile enim ut plurimum bene existimatur quod inclinatur ex seipso, non autem ex inclinante ab extra in oppositum quidem possibilis equaliter. Sic etiam & possibilitas

Disputatio

G lita aliqua est in agente, & est possibilitas agendi: & aliqua est in patiente, & est possibilitas recipiendi. Et non videtur necessitas inclinantis esse in eis eodem modo. Nam possibilitas, quæ est in patiente, apparet in ea necessitas inclinantis ab extra apprehenditur. n. sensu in rebus artificialibus, & multi ex rebus naturalibus. est tñ dubium in rebus naturalibus. nam multæ ex rebus naturalibus est principium mutationis earum ex eis. & ideo existimatur in plurimis earum q̄ motor sit motum: & non est notum per se q̄ oē motum habeat motorem, & q̄ non sit hic res, quæ moueat seipsam. nam hoc totum indiget declaratione: & ideo perscrutati sunt de eo Antiqui. Possibilitas vero, quæ est in agente existimatur in plurimis eius q̄ non indigeat in exitu eius in actum inclinante ab extra. nam permutatio agentis ex non agendo ad agendum existimatur in plurimis eius q̄ non sit mutatio indigens mutante: sicut pmutatio Geometræ ex non geometrizando ad geometrizando, & permutatio docentis ex non docendo ad docendū. Sic etiam & mutatio, quæ dī indigere mutante, aliqua est, quæ est in substantia, & aliqua in qualitate, & aliqua in quantitate, & aliqua in vbi. Et Antiquum ē aliquid dī de antiquo ex se, & aliquid de antiquo ex alio apud multos, Vltcrius mutationes, aliquæ earum apud aliquos permittuntur de antiquo, vt possibilitas q̄ sit voluntas innouata, in antiquo apud Carneos, & possibilitas generationis, & corruptionis in materia prima apud Antiquos, & tñ ē antiqua. Sic ē & intellecta dicuntur de intellectu, qui est in potētia, & tñ est an-

tiquus apud plurimos eorum. & sūt aliqui eorū, apud quos non permittitur, & p̄cipue apud quosdam Antiquos eorum, & non apud alios. Similiter & agens aliquod est, quod agit voluntarie, aliquod vero naturaliter: & non est quidē qualitas emanationis actionis possibilis ex eis eadem, s. circa necessitatem inclinantis. Et quis scit an sit hæc diuisio agentium sufficiens? aut inducet demonstrationem ad agens, quod non assimilatur agenti naturaliter, neq; agenti voluntarie, quod nobis apparet. Omnia ista sunt quæ sita magna, & excelsa: & vnumquodq; eorum indiget speculatione separatim, & cum eo, qd̄ dixerint Antiqui de eo. Assumere aut vnum loco multorum quæsitorum est locus famosus locorum fallentium turpiū: & error in vno horū principiorū est causa erroris maximī circa speculationem de entibus.

A L G A Z E L.

A It Alga. Dubitatio autem est dupliciter. Primo quidem, vt dicatur eis, quare negatis id: quod dicitur, q̄ mūdus fuerit productus voluntate antiqua, quæ determinauerat esse eius, & q̄ procederet priuatio vsque ad finem, n̄ peruenit, & q̄ inciperet esse ab eo, in quo incepit, & esse antea non fuit de voluntate eius, & ideo non fuit productus: attamen in hora, qua productus fuit, fuit de voluntate eius, voluntate tamen antiqua, & ideo innouatus fuit? Quid ergo prohibet hanc opinionem, & quid eam falsam reddit?

A V E R R O E S.

A It Auer. Iste sermo est fallax, quoniam cum impossibile sit ei dicere possibilitatem retardationis esse acti actioni id agentis, & deliberantis

A beneis actionē ipsam . cum fuerit agē-
telligens, dixi possibilitatem retar-
dationis eius provenire à volun-
tate agentis . retardatio autē acti ex
volūtate agentis bene possibilis est,
sed retardatio eius actioni agētis est
impossibilis, & sic retardatio actio-
nis ex deliberatione ad agēdum in
agente voluntario . Attamen dubi-
tatio remanet, prout est . nam de ne-
cessitate eueniet ei vna duarum re-
rum, aut q̄ actio agentis non cau-
sabit in agente mutationem, ex qua
sequitur vt sit ei mutās ab extra, seu
q̄ ex mutationibus aliqua ē de sub-
Bstantia mutati absq; indigentia mu-
tantis, aut quod reperit aliqua mu-
tatio, quæ bene potest euenire anti-
quo absque mutante . Nam id, ex
quo manutetur cōtrouersia hic,
sunt duo . quorum Vnū est, q̄ actio
agētis sequitur ex ea necessario mu-
tatio, & omne mutatum habet mu-
tantem . Secundum vero, q̄ antiquū
non mutatur mutatione aliqua . &
hoc totum est difficilis declaratio-
nis . Et q̄ non potest se saluare ab eo
secta assaria est ponere agēs primū,
seu actionem primam, quoniā im-
Cpossibile est eis ponere q̄ dispositio
agentis circa actum, quod innouat,
sit hora actionis dispositio eius hora
priuationis actionis . & ibi procul
dubio est aliqua dispositio, quæ in-
nouatur, & proportio, quæ nō fue-
rat : & hæc necessario, seu in agen-
te, seu in patiente, seu in vtroque . Et,
cū sic fuerit, tunc illa dispositio, quæ
innouatur, cum de necessitate om-
ne innouatum sit ei agens, erit pro-
cul dubio agens eius, aut aliud agēs .
& sic nō erit hoc agens, primū agēs,
& non erit sufficiens in agendo ipsū
solum, sed cum alio, aut agens illius

dispositionis, quæ est conditio re- **D**
quisita in agendo, est ipsummet . &
non erit hæc actio, quæ posita est,
emanata ab eo prima, sed erit actio
eius, propter illam dispositionē, quæ
requiritur in agente, antequā agat
actum . & hoc sequitur necessario, vt
vides . Nisi dixerit aliquis abusue,
quod sunt aliquæ dispositiones, quæ
sunt in agentibus, non indigentes
quidem mutātē . & hoc profecto est
absurdum, nisi apud permittentes q̄
sunt hic aliqua, quæ sunt ex se : & est
sermo primorum ex Antiquis, qui **E**
negauerunt agens . & est sermo, cu-
ius falsitas est manifesta ex seipso .
Attamen in hac dubitatione est con-
fusio . nam, cum dicimus voluntatē
æternam, & voluntatem innouatā,
dicuntur, æquiuoce . & etiam in con-
trarietate . nam voluntas, quæ nobis
apparet, est potentia, in qua est pos-
sibilitas agendi vnum duorum op-
positorum æqualiter, & possibilitas
recipiendi vnum duorum volitorū
æqualiter, cum voluntas sit desyde-
riū agentis ad actionem . &, cum eā
egerit, defecit desyderium, & per-
uenit volitum . & hoc quidem desy- **F**
derium & actio alligatur duobus op-
positis æqualiter : sed, cum dicitur,
quod hic sit volens vnum duorum
oppositorum æternum, aufertur de
finitio voluntatis propter permuta-
tionem naturæ eius à possibilitate
ad necessitatem . &, cum dicitur vo-
luntas æterna, non aufertur volun-
tas apud peruentionem rei volitæ .
&, cum non fuerit ei principium,
non fuit innouata ab eo hora in per-
uentione rei volitæ . & non potest
innui talis esse, nisi dicatur q̄ demō-
stratio perducatur ad inuentionem a-
gentis secundū potētiam, q̄ non est,

nec

Disputatio

G nec voluntaria, nec naturalis, sed lex appellat eam voluntatem, sicut perducit demonstratio ad res, quæ existimantur primo aspectu esse opposita, & tamen non sunt opposita, ut dicimus de ente, quod non est infra mundum, nec extra eum.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens pro Philosophis. Si autem dixerit aliquis hoc falsum esse manifesta falsitate: quoniam innouatum habet efficiētem, & causantem, sicut est falsum innouatum esse absque efficiente, & causante, sicut etiam est falsum esse aliquid efficiens cum complemento suarum conditionum, ad hoc ut sit efficiens, & causans, ac fundamentum, adeo quod non remansit ex eis aliquid omnino, deinde retardatur ab eo causatum. sed esse causati apud verificationem causantis cum complemento suarum conditionum est necessarium, & eius tardatio est falsa, sicut est falsum esse innouatum causatum absque causante. Et ante esse mundi erat volens repertum, & voluntas reperta, & proportio eius ad volitum reperta, & non est innouatum volens, nec voluntas, nec fuit innouata voluntati proportio, quæ ante non fuerat. nam totum hoc est mutatio. ergo quomodo innouatum est volitum? & quid prohibuit quin sit innouatum antea? & dispositio innouationis non separata est a dispositione priuationis innouationis in aliqua rerum, nec in aliqua dispositionum, nec hora horarum, nec proportionem proportionum, sed omnia eadem, sicut fuerant antea, & adhuc non fuit esse rei volitæ, remanserunt prout fuerant, & tamen reperitur volitum, ergo non est hoc nisi vltimitas insanitæ.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hoc est manifestum in vltimitate manifestationis, nisi apud negantem aliquam propositionum positarum superius. sed Alga. se permutauit ab hoc ad exemplum positium. & inuoluit cum eo hanc responsionem Philosophorum. & hoc est, quod dixit.

A L G A Z E L.

A It Alga. Et non est falsitas huius generis in causato, & causante necessario, & per se tantum, sed etiam accidentali positiuo. nam, si homo dixerit repudiare uxorem, & non peruenerit repudium, statim non imaginatur quod adhuc perueniet: quoniam posuit sermonem causam iudicii positione, & deliberatiue: & non intelligitur retardari causatum, nisi dependeat repudium in aduentu patris, aut in introitu in domum. & non erit statim, sed cum aduentu patris, & in introitu in domum. & super se debet peruentio causati usque ad inuentionem eius, quod non inuenitur nunc. & non peruenit res, nisi iam innouata fuerit dispositio, & est ingressus in domum, aut aduentus patris, adeo quod, si uoluerit aliquis assumere causatum a loquela circa peruentionem eius, quod non peruenit, non intelligitur, licet ipsemet sit ponens & eligens expresse positionem. & cum hæc positio non fuerit intellecta. & eam non intelligimus, quomodo intelligemus hoc in causatis essentialibus intellectualibus necessariis? In consuetudinibus autem id, quod est in intentione nostra, non retardatur ab intentione cum præsentia intentionis ad id, nisi propter prohibens. si autem verificabitur intentio, & posse, & auferuntur prohibentia, non intelligitur

A intelligitur retardari ei esse intenti. & hoc quidem imaginatur in deliberatione. quoniam deliberatio nō sufficit ad hoc, vt sit actio, sed deliberatio ad scribendum nūquam faciet scripturam, nisi innouetur intentio reperta in homine, cū venerit hora actionis. Si aut fuerit voluntas antiqua. vt est intentio nostra ad actionem, non pōt imaginari retardari intentum, nisi propter prohibēs, nec imaginari præcessionem intentionis, nam non intelligitur intentio in die ad surgendum in mane, nisi per viam deliberationis. Si autem fuerit voluntas antiqua, vt est deliberatio nostra, hoc quidē non sufficit in aduentu deliberati, sed impossibile est absq; in nouatione emanationis intentionis apud inuentionē. & in eo est sermo de mutatione. Iterum remanet dubitatio. quare hæc emanatio, aut intentio, aut electio, aut voluntas (appella eam vt vis) innouatur nūc, & non antea. & sic aut inueniatur innouatum absq; causa, aut procedet in infinitum. & reuertitur sermo ad id, quod reperitur causans cū complemento suarum conditionū.

B & non remansit aliquid demonstratum tale, & tamen retardatur causatum, & erit absq; dispositione innouata: quod est falsum.

AVERROES.

A It. Auer. Hæc exemplificatio est positiua de repudio. & existimauit cum ea roborare rationes Philosophorum: eas tamen debilitat. nā secta assaria potest dicere q; sicut retardatur repudium loquelæ vsq; ad aduentum conditionis, cū fuerit mane, aut aliud, sic retardatur esse mundi in actione Dei vsq; ad tempus inuentionis conditionis, a quo de-

pendet. & est hora, qua intendit esse Deus. Attamen non est sic in materialib; sicut est in intellectualib;. qui autem assimilat hunc mundum materialem intellectuali, est ex eis, qui sequuntur cortices rerum.

ALGAEZEL.

A It Alga. Non est necesse apud iustum, & non est apud aduentum conditionis retardantis iussi mandantis. quoniam nō erit iussus absq; eo, q; copuletur ei actio mandantis, & non est proportio intellecti ex eo, quod assumitur a natura hac intelligentia a subiecto sibi conuenienti. Deinde dixit Alga. respōdens quidem pro secta Assaria. & responsio est, vt dicatur falsum esse voluntatem antiquam dependere ab inuouatione rei, quicquid sit, &c. vsque ad, & inconueniens absolutū non sufficit absq; demonstratione.

AVERROES.

A It Auer. Hic sermo est ex sermonibus nimium rethorici. & vis eius est q; cū posuerit aliquis quod, cū sit agens cum omnibus suis conditionibus, impossibile est vt retardetur ei actum, nō euadet quin ponat hoc sciri aut rōne, aut quia ē ex rebus p se notis. si aut rōne, oportet quidē eū, vt eā afferat: & tū nulla est ibi rō. si vero posuerit hoc tanq; per se notū, oportet vt id sciant oēs hoīes disputantes, & alij. & hoc non est verum; quoniam non est de conditione requisita in rebus per se notis, vt sciant eas oēs hoīes: nam hoc non est magis q; esse famosum: sicut non est necesse ei, quod est famosū, vt sit per se notum.

ALGAEZEL.

D E inde dixit Alga. tanq; respondens pro secta Assaria. Nos autem Extra ord. Auer. C tem

Disputatio

Gtem de necessitate intellectus scimus q non imaginatur causans eum cōplemento suarum conditionū absq; causato. & permittere hoc est dominatio ex necessitate intellectus, &c. vsque ad, non sciebat artem suam omnino.

AVERROES.

AIt Aver. Summa huius sermo nis est q, ipsi non ponunt possibilitatem contrarij eius, quod videtur de necessitate impossibilitatis retardationis acti actioni agentis abusive, & absque ratione perducente eos ad hoc, sed posuerunt hoc ex demonstratione, quæ perduxit eos ad innovationem mundi. sicut nō ponunt Philosophi contradictionē necessitatis intellectiois sciti cum numeratione scientiæ, & sciti, eo quod vniuntur in Deo glo. nisi per viam demonstrationis, quam existimauerunt adduxisse eos ad hoc in æterno ipso, & eo magis eum, qui posuit ex Philosophis contradictionem necessitatis eius, q sciens sit seipsum, & non scit opus suum, cum dixerit in Deo glo. quod non scit, nisi seipsū. **I**Attamen hic sermo, cum inspicitur, est de genere oppositionis corrupto. nam omne scitum scientia vera, & vniuersali in omnibus entibus, non reperitur demonstratio, quæ contradicat ei. & omne, cui reperitur demonstratio contradicēs, reputatur quidem esse verum, non quod sit verum in rei veritate. Et ideo, si fuerit notum per se vere esse numeratam sciām & scitum in apparenti, & in occulto, nos profecto sententiamus quod non est demonstratio apud Philosophos esse eandem, & in Deo glo. si vero sermo de numeratione scientiæ, & sciti est

opinio, bene possibile erit de identitate eorum apud Philosophos esse demonstrationem. & similiter, si fuerit per se notum q non retardatur actum agentis actioni eius, & posuerit cōtrarium huius secta Aristoteli ex eo, quod apud eos in hoc est demonstratio, nos quidem sciemus sententia incisiva quod nō est apud eos in hoc demonstratio. Et hoc quidem, & similia, quando euenerit eis disputatio, reuertitur res ad considerationem creationis conuenientis, quæ non sit nutrita in opinione, & estimatione. quandoquidem id imaginatus est ille cum signis, & conditionibus, quibus distinguitur inter veritatem, & estimationem in libris Logicæ: sicut est, cum commoti fuerint duo in vno sermone, & vnus quidem eorū dicit, q sit versus, reliquus vero q non sit versus: non reuertitur iudicium in eo, nisi ad creationē perfectā: quæ quidem discernit versus a nō versū, & ad scientiam versus. & sicut ille, qui apprehendit versus, nō prohibetur ei, quin neget eum negans, sic etiam est in eo, quod est verum apud vnum hominem, nō prohibetur ei, quin neget id negas. Isti autem sermones oēs sunt in vltimitate mollitiei, & debilitatis. oportebat tamen eum, vt non inuoluisset hunc suū librum his sermonibus, si fuerat intentio eius in eo loqui cum hominibus priuatis. Et, qm consequētia, quæ adduxit in hac sua disputatione, sūt extranea, & extra disputationem, dixit statim sed nō permittemus cōsequētia huius disputationis. & dicimus eis, quare negatis aduersariis, cum dixerint antiquitatem mundi esse falsam? quoniam inducit ad tenendum reuolu-
tiones

A rationes cœli infinitas numero, & non est numerus unitatibus earum, licet habuerint sextum, quartum, & medium, &c. vsq; ad, & necesse est vobis dicere q non sit par, nec impar, vt recitabimus postea. Et hæc etiam est questio sophistica, & summa ei⁹ est, quæ, quemadmodum vos nō potestis contradicere nostræ rationi, q mundus sit creatus, & est quia, si esset non creatus, essent reuolutiones non pares, nec impares, sic etiā nos non possumus contradicere sermōni vestro, q, cum fuerit agens nō deficiens habere conditiones agentis, non retardetur ei actum. & hic quidem sermo finis eius est confirmare dubitationem, & eam cōfiteri: & est vna intentionum sophistarū. Tu autem, qui huic libro incumbis, iam scioisti sermones, quos dixerit Philosophi circa affirmationem, q mundus sit antiquus, cum hac ratione, & sermones, quos dixit secta Astaræ in cōtradictione eius. & audi rationes sectæ Astaræ circa nouitatem: & audi sermones, quos dixerūt Philosophi in cōtradictione rationū sectæ Astaræ in eo, quod scripsit iste hō.

ALGAEZEL.

C It Algazel. Et dicimus, quare negatis aduersario, cū dixerit antiquitatem mūdi esse falsam? quoniam causabit reuolutiones orbis in finitas numero, & non est numerus unitatibus earū, licet habuerint sextum, quartum, & medietatem. nam orbis Solis voluitur in annō vno, & orbis Saturni voluit in triginta annis, igit reuolutio Saturni erit tertia pars decimę reuolutionis Solis, & reuolutio Iouis medietas sextę reuolutionis Solis: nā ipse voluitur in duodecim annis. & sicut non est finis in

numero reuolutionum Saturni, sic non est finis in numero reuolutionum Solis, licet sint tertia pars decimę, & sic etiā nō est finis in reuolutionibus orbis stellarum, quæ voluntur in triginta sex millibus annorum semel, sicut non est finis in motibus orbis Solis in die, & nocte semel. Si autem aliquis dixerit q falsitas huius habetur necessario, quæro quomodo recedēt ab hoc sermōne? Si vero vixerit, numerus harū reuolutionū aut est par, aut impar? si seu par, & impar? seu nec par, nec impar. Si quidem dixeritis par, & impar simul, seu nec par, nec impar, tūc habebitū falsitas eius necessario. Si vero dixeritis par, tunc par fiet impar in eodem. & quomodo determinauit id, quod est infinitum vnum.

Si vero impar, tunc impar fiet par in eodem. & quomodo terminauit hoc vnum, quo sit par? & sequitur vobis necessario sermo, q nō sit nec par, nec impar.

AVERROES.

A It Auer. Summa huius sermōnis est, cū imaginati fuerint duo motus habētes reuolutiones inter extremitates vniustpis, deinde imaginata fuerit pars vniuscuiusq; eorū inter extremitates alterius temporis, tunc proportio partis ad partem est proportio totius ad totum. Verbi gratia, si fuerit reuolutio Saturni in spatio temporis, quod dicitur annus, tertia pars decimę partis reuolutionis Solis in eodem spatio, tunc, cū imaginati fuerint omnes reuolutiones Solis ad omnes reuolutiones Saturni, quæ fuerint in eodem tempore, de necessitate quidem erit proculdubio proportio

C ii om-

Disputatio

Gomnium revolutionum vnus motus ad oēs revolutiones alterius motus proportio partis ad partem. Attamen, cū non fuerit inter duos motus vnus proportionis: quia vnusquisq; eorum est in potentia, i. non hīs principium, nec finem, & fuerit ibi proportio inter partes, quia vnaqueque earum est in actu, tunc nō sequitur de necessitate vt sit proportio totius ad totum proportio partis ad partē, vt posuerunt hoīes in rōnibus suis: quā non reperitur proportio inter duas dimensiones, & duas mēsuras,

H quāque vnaqueq; ponitur infinita, ergo Antiqui, quia posuerunt exempli gratia vniuersum motum solis non hāc principium, nec finem, & sic motum Saturni, non erit quidem proportio inter eos omnino vt sequatur ex hoc, vt summa vnius cuiusq; eorū sit finita sicut sequitur in duab⁹ partibus ipsius summæ & hoc est manifestum per se. Hic autē sermo facit opinari q, cū fuerit proportio partium ad partes proportio multi ad paucum, siceriam sequit⁹ in genere, vt sit proportio vnius eorum ad alterum proportio multi ad paucum.

I Attamen hoc sequitur, cum fuerint ambæ summæ finitæ: cū autē nō fuerit ibi finitas, non est ibi multitudo nec paucitas. & cum ponitur, q ibi sit proportio multitudinis ad paucitatem, imaginatur q sequat⁹ ex hoc alia falsitas, & est q sit infinitum maius infinito: quod quidem est falsū. cum. n. accipimus duo infinita in actu, tūc reperitur pportio inter ea: cū autem accipimur ea in potentia, non est ibi proportio. Hæc est responsio huic quæstioni: non autem id, cum quo respondit Alga. pro Philosophis. & cum hoc resoluunt oēs

dubitationes eueniētes eis in hoc capitulo. Et difficillima omnium est illa, quā assueri sunt dicere, si fuerint motus in tempore præterito in finiti, non reperitur motus ex eis in tempore præsentis demonstrato, nisi finiti sint antea motus in finiti. & hoc quidē est verum, & concessum apud Philosophos, si positi fuerint motus præcedentes conditio requisita in eis posteriorum. nam, cū oporteat vt reperiat⁹ vnus, oportet vt reperiantur ante eum causæ infinitæ. & nemo sapientum concedit esse causas infinitas, sicut est possibile hoc apud Daharios: quoniam sequeretur esse causatum absq; causa, & motum absq; motore. sed Philosophi, quia induxit eos demonstratio, q hic sit principium motuum æternum, cuius esse nō habet principium, nec finem, & quod actio eius necesse est vt sit non retardans esse eius, sequitur ergo apud eos vt actio eius non habeat principium, sicut est in esse eius. sin autem, tunc actio eius erit possibilis, non necessaria, & non erit principium primum, ergo sequitur vt actiones agentis, cuius esse nō habet principium, non habeant principium, sicut est dispositio in esse eius. & cū sic fuerit, necesse est vt non sit aliqua suarum operationum primarum conditio requisita in esse secundæ. quoniam vnaqueq; earum non agit per se, & esse vnam antea alteram est per accidens. & est possibile apud eos esse infinitum per accidens, non autem per se. immo est necesse vt sit hæc species infiniti necessaria sequens esse principij voluntarij æterni. & hoc non est in imaginationibus motuum succedentium, aut continuorum tū, sed est in rebus
in

A in quibus existimatur quod præcedens sit causa subsequētis, ut homo, qui generat hominem, & similia, nā faciens hominem demonstratum, mediante alio homine, necesse est deuenire ad agens primū antiqui, cuius esse nō habet principium, nec in faciēdo hominem ab homine, & esse hominem ab alio homine in in finitum est generatio per accidens: anticipatio vero, & postpositio p se, nam sicut agens, cuius esse non hēt principium, nō est principium operationibus suis, quas operatur absq; instrumēto, sic non est principū in strumento, quo operatur operationes suas, quibus non est principium ex operationibus quidem eius, quarum mos est, ut sint cum instrumēto. Et, quia opinati sunt loquētes q id, quod est per accidēs, sit per se, negauerunt esse eius, & est difficile soluere sermonem eorum: & existima uerūt q ratio eorum sit necessaria. Attamē hoc est manifestum ex verbis Philosophorum. qm declarauit princeps Philosophorum, & est Aristoteles, q, si motus haberet motū, non esset motus: & si elementum haberet elementum, non reperiretur elementum. Et hic quidem modus infiniti non habet apud eos principium. nec finem, quare non est verum dicere de aliquo eius, q finiat, neq; q sit ingrediens ipsum esse in tempore præterito, nec finiet, qm omne, quod finitur, iam incepit, & quod non incepit, non finietur, & hoc etiam est manifestum ex eo, qd principium, & finis sunt in prædicamento relationis. Quare sequitur ei, qui dicit q est infinitas in reuolutionibus orbis in futurum, ut non ponat in eis principium. nam oē, quod

habet principium, habet finem: hoc autem non habet finem: ergo non habuit principium. & sic est dispositio in primo, & ultimo, scilicet q oē habens principium, habet finem: & quod non habet principium nō habet finem: & quod non habet finē, non est cessatio alicui partium eius in rei veritate, nec est principū alicui partium eius in rei veritate: & quod non est principium alicui partium suarum, non habet finem. Et ideo, cum interrogauerunt Loquentes Philosophos, si cessauerint motus, qui sunt ante motum præsentē, responderūt q non cessauerint nam expositione eorū, q non est eis principium non habent cessationem. opinio autem Loquentium, q Philosophi concedunt cessationem eorū, non est vera. quoniam non cessat apud eos, nisi id, quod incepit. Igitur declaratum est ubi q in rationibus, quas recitauit ex Loquentibus de inuolutione mundi, non est sufficientia ad tangendum gradum veritatis, & q non deueniunt ad gradum demonstrationis: nec rationes, quas recitauit ex Philosophis in hoc libro, perueniunt ad gradus demonstrationis. & hoc est, quod intendimus declarare in hoc libro. Et melius quod potest cum eo responderi interroganti de eo, quod ingressum est ex operibus eius in tempore præterito, ut dicatur q ingressum est ex operibus suis, sicut ingressum est ex esse eius. ambo enim nō habet principium. Id autem, cum quo respondit Alga. pro Philosophis circa contradictionem rationis, quod sit aliquis motuum orbium velocior alio, & difficultatem in eis, est hoc, quod dicit.

Disputatio

G A L G A Z E L.

A It Alga. Si autem dicatur locus erroris est, cum dicunt, quod hae revolutiones sunt collectio unitatum: quia istae non sunt in rerum natura: praeteritum enim finitum est, futurum vero adhuc non reperitur: collectio autem innuit entia praesentia, & tamen non reperitur aliquid hic. Deinde dixit Algazel, in contradictione huius dicimus quod numerus dividitur ad par, & impar, & falsum est, ut excludatur numerus ab eis, siue numeratum remaneat, siue deficiat. cum autem posuerimus numerum ex numeris, necesse est credere quod non potest quispiam euadere, quin sit par, aut impar, siue iudicauerimus eum esse, siue non esse. nam licet non reperiat post esse, non deficit tamen haec propositio, & non mutatur. haec est summa sermonis eius.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hic sermo est verus in habente principium, & finem extra animam, seu in anima, & quod sit iudicium intellectus de eo circa par, & impar hora priuationis, & hora effectus. id autem, quod est in potentia, scilicet non habens principium, nec finem non verificatur de eo, nec quod sit par, nec impar, neque quod inoeperit, neque quod finietur, nec ingrediens in tempus praeteritum, nec in futurum: nam id, quod est in potentia, est tamquam id, quod non est. & est id, quod voluerunt Philosophi, cum dixerint quod revolutiones, quae fuerant in praeteritum, & in futurum non reperiuntur. Dispositio autem huius questionis est, omne, quod denominatur esse collectio determinata, habens principium, & finem, aut denominatur in hoc ex eo, quod habet principium,

& finem extra animam, aut denominatur in hoc ex eo, quod est in anima, non autem extra animam. id autem, quod est ex eo totum in actu, & determinatum in praeteritum in anima, & extra animam, est necessario aut par, aut impar. quod vero ex eis fuerit collectio non determinata extra animam, non erit quidem determinatum, nisi ex eo, quod est in anima: anima enim non potest imaginari id, quod non finitur in esse suo, & denominatur et hoc modo quod sit par, aut impar: in eo vero quod est extra animam, non denominatur nec par, nec impar. & sic etiam est id, quod fuerit de eo in praeteritum, & ponatur esse in potentia extra animam, scilicet quod non habet principium, nec denominatur quod sit par, nec impar, nisi ponatur in actu, scilicet habens principium, & finem. ergo omnes motus non habentes totum, nec collectionem, scilicet habentes principium, & finem, nisi in eo, quod est in anima, sicut est dispositio in tempore, & motu circulari, necesse est in natura eorum, ut non sit nec par, nec impar, nisi fuerit ex eo, quod est in anima. Causa autem huius erroris est quoniam res, cum fuerit in anima in una denominatione, imaginatur quod sit extra animam in denominatione illa. Et, quoniam nihil est eius, quod fuerat in praeteritum, quod imaginetur in anima, nisi finitum, existimatur quod omne, quod fuerat in praeteritum, sit sic natura eius extra animam. Et, quoniam id, quod erit eius in futurum, adiuvat imaginatio quod sit infinitum ex eo, quod imaginabitur pars post partem, sicut existimavit Plato, & secta Aristoteli quod sit possibile, ut sint revolutiones orbis in futurum infinitae. Et

hoc

A hoc totum est iudicium imaginabile, non demonstratiuum. & ideo fuit magis apprehēdens radicem suam, & magis conseruans positionē suam ille, qui posuit mūdum habere principium, ponendo habere finem, ut fecerant aliqui Loquentium. Sermo autem Alga. postea q̄ nos dicimuseis q̄ non est falsum secundum radices vestras ponere entia præsētia eadem in esse, diuersa tamen in denominatione, & sunt infinita, & sunt animæ hominū separatae à corporibus hora mortis, quæ sunt entia non denominata, nec paria, nec imparia. ipsi autem negant quod dī contra hoc scientia necessaria, sicut, cum vos posuistis destructionē dependentiæ voluntatis antiq̄e in nouationi necessariam, est sermo in vltimitate mollitiei. Summa autē eius est, q̄ non debet denegari id, quod dicimus de eo, quod est necessariū apud vos, q̄ nō sit necessarium, postquam vos ponitis res possibiles, quarum impossibilitatem ponit aduersarius esse notā de necessitate intellectus. id est q̄, sicut vos ponitis res possibiles, & aduersarius opinatur quod sint impossibiles, sic ponitis vos res necessarias, & aduersarius ponit eas non esse necessarias. & non potestis in hoc toto adducere differentiam inter duas positiones. Et iam declaratum est in Logicis q̄ huiusmodi est disputatio Rhetorica debilis, aut Sophistica. Attamen responsio in hoc est, ut dicatur q̄ id, quod ponitur notum, necessario est sic in seipso. Quod vero vos ponitis, quod destructio eius sit nota necessario, non est, sicut vos ponitis. & non est via ad habendum differentiam eorū, nisi per virum perfectē natu-

ralitatis, sicut, cum aliquis posuerit aliquem sermonem esse verum, alium vero quod nō sit verus, quod discernere hoc spectat ad virum perfectē naturalitatis scientia in nata homini. Ponere autem animas absque materia multis numero est quod non notum ex opinionibus Philosophorum. nam causa multitudinis numeralis est materia apud eos: causa vero distinctionis in multitudine numerali est forma. Reperiri autem multa numero, eadem tamen forma absque materia, est quid dubium. nam non cognoscitur, nec distinguitur indiuiduum ab indiuiduo aliquo attributo, nisi per accidens, quoniam reperitur aliud, quod communicat ei in attributo illo: distinguitur tamen indiuiduum ab indiuiduo ex parte materiæ. Etiam impossibilitas rependi infinitum ei, quod est in actu, est radix nota ex opinionibus Philosophorum, siue sint corpora, siue non sint corpora. & non reperitur aliquis, qui faciat differentiam inter habentem situm, & non habentem situm in hac re, nisi Auicenna tantum: alij vero omnes, non inueni aliquem eorum, qui hoc dicat. & non conuenit radici suarum radicum: & est ex rebus vanis. nam Philosophi denegant infinitum in actu, seu corpus, seu nō corpus, quoniam sequitur ex eo, quod sit infinitum maius infinito. Auicenna autem intēdit blandiri vulgo in eo, in quo assueti sūt audire de anima. Sed est sermo pauca sufficientiæ, & blanditiæ. nam, si essent infinita in actu, esset pars vtrorum, scilicet cum diuisum fuerit infinitum in duas partes, verbi gratia. in linea, aut nume-

Cā multitudinis numeralis ē ipsa nra, distinctio nis vero ī multitudi ne ipsa forma.

E

F

Disputatio

Condem. A. L. G. A. Z. E. L.

A It Alga. Si autem dicatur locus erroris est, cum dicunt, quod hae reuolutiones sunt collectio unitatum: quia istae non sunt in rerum natura: praeteritum, n. finitum est, futurum vero adhuc non reperitur: collectio autem innuit entia praesentia, & tamen non reperitur aliquid hic. Deinde dixit Algazel, in contradictione huius dicimus quod numerus diuiditur ad par, & impar, & falsum est, ut excludatur numerus ab eis, siue numeratum remaneat, siue deficiat. cum autem posuerimus numerum ex numeris, necesse est credere quod non potest quispiam euadere, quin sit par, aut impar, siue iudicauerimus eum esse, siue non esse. nam licet non reperiatur post esse, non deficit tamen hae propositio, & non mutatur. haec est summa sermonis eius.

AVERROES.

A It Auer. Hic sermo est verus in habente principium, & sine extra animam, seu in anima, scilicet quod sit iudicium intellectus de eo circa par, & impar hora priuationis, & hora esse eius. id autem, quod est in potentia, scilicet non habens principium, nec finem non verificatur de eo, nec quod sit par, nec impar, neque quod inceptit, neque quod finietur, nec ingrediens in tempus praeteritum, nec in futurum: nam id, quod est in potentia, est tamquam id, quod non est. & est id, quod voluerunt Philosophi, cum dixerint quod reuolutiones, quae fuerant in praeteritum, & in futurum non reperiuntur. Dispositio autem huius questionis est, omne, quod denominatur esse collectio determinata, habens principium, & finem, aut denominationem in hoc ex eo, quod habet principium,

& finem extra animam, aut denominationem in hoc ex eo, quod est in anima, non autem extra animam. id autem, quod est ex eo totum in actu, & determinatum in praeteritum in anima, & extra animam, est necessarium aut par, aut impar. quod vero ex eis fuerit collectio non determinata extra animam, non erit quidem determinatum, nisi ex eo, quod est in anima: anima, n. non potest imaginari id, quod non finitur in esse suo, & denominatur et hoc modo quod sit par, aut impar: in eo vero quod est extra animam, non denominatur nec par, nec impar. & sic etiam est id, quod fuerit de eo in praeteritum, & ponatur esse in potentia extra animam, scilicet quod non habet principium, nec denominatur quod sit par, nec impar, nisi ponatur in actu, scilicet habens principium, & finem. ergo omnes motus non habentes totum, nec collectionem, scilicet habentes principium, & finem, nisi in eo, quod est in anima, sicut est dispositio in tempore, & motu circulari, necesse est in natura eorum, ut non sit nec par, nec impar, nisi fuerit ex eo, quod est in anima. Causa autem huius erroris est quoniam res, cum fuerit in anima in una denominatione, imaginatur quod sit extra animam in denominatione illa. Et, quoniam nihil est eius, quod fuerat in praeteritum, quod imaginetur in anima, nisi finitum, existimatur quod esse, quod fuerat in praeteritum, sit sic natura eius extra animam. Et, quoniam id, quod erit eius in futurum, adiuvat imaginatio quod sit infinitum ex eo, quod imaginabitur pars post partem, sicut existimauit Plato, & secta Academicorum sit possibile, ut sint reuolutiones orbis in futurum infinitae. Et

hoc

A hoc totum est iudicium imaginabile, non demonstratum. & ideo fuit magis apprehendens radicem suam, & magis conseruans positionem suam ille, qui posuit mundum habere principium, ponendo habere finem, ut fecerant aliqui Loquentium. Sermo autem Alga. postea quod nos dicimus eis quod non est falsum secundum radices vestras ponere entia presentia eadem in esse, diuersa tamen in denominatione, & sunt infinita, & sunt animae hominum separatae a corporibus hora mortis, quae sunt entia non denominata, nec paria, nec

B imparia. ipsi autem negant quod de contra hoc scientia necessaria, sicut, cum vos posuistis destructionem dependentiae voluntatis antiquae innovationi necessariam, est sermo in unitate mollitiei. Summa autem eius est, quod non debet denegari id, quod dicimus de eo, quod est necessarium apud vos, quod non sit necessarium, postquam vos ponitis res possibiles, quarum impossibilitatem ponit aduersarius esse nota de necessitate intellectus. id est quod, sicut vos ponitis res possibiles, & aduersarius opinatur quod sint impossibiles, sic ponitis vos res

C necessarias, & aduersarius ponit eas non esse necessarias. & non potestis in hoc toto adducere differentiam inter duas positiones. Et iam declaratum est in Logicis quod huiusmodi est disputatio Rhetorica debilis, aut Sophistica. Attamen responsio in hoc est, ut dicatur quod id, quod ponitur eorum, necessario est sic in seipso. Quod vero vos ponitis, quod destructio eius sit nota necessario, non est, sicut vos ponitis. & non est via ad habendum differentiam eorum, nisi per virum perfectum naturalitatis, sicut, cum aliquis posuerit aliquem sermonem esse verum, alium vero quod non sit verum, quod discernere hoc spectat ad virum perfectum naturalitatis scientia inata homini. Ponere autem animas absque materia multas numero est quod non notum ex opinionibus Philosophorum. nam causa multitudinis numeralis est materia apud eos: causa vero distinctionis in multitudine numerali est forma. Reperiri autem multa numero, eadem tamen forma absque materia, est quid dubium. nam non cognoscitur, nec distinguitur individuum ab individuo aliquo attributo, nisi per accidens, quoniam reperitur aliud, quod communicat ei in attributo illo: distinguitur tamen individuum ab individuo ex parte materiae. Etiam impossibilitas rependi infinitum ei, quod est in actu, est radix nota ex opinionibus Philosophorum, siue sint corpora, siue non sint corpora. & non reperitur aliquis, qui faciat differentiam inter habentem situm, & non habentem situm in hac re, nisi Auicenna tantum: alij vero omnes, non inueni aliquem eorum, qui hoc dicat. & non conuenit radici suarum

F radicum: & est ex rebus vanis. nam Philosophi denegant infinitum in actu, seu corpus, seu non corpus. quoniam sequitur ex eo, quod sit infinitum maius infinito. Auicenna autem intendit blandiri vulgo in eo, in quo assueti sunt audire de anima. Sed est sermo paucis sufficienter, & blanditiei. nam, si essent infinita in actu, esset pars virtutum, scilicet cum diuisum fuerit infinitum in duas partes. verbi gratia. si linea, aut nume-

Cum multitudinis numeralis est ipsa materia, distinctio nis vero i multitudinis ne ipsa forma.

E

Disputatio

Grus esset infinita in actu ex duobus lateribus, deinde diuidatur in duas partes, tunc esset quælibet partium infinita in actu, & totum est infinitum in actu. ergo totum, & pars, quælibet eorum esse infinitum in actu. & hoc est falsum. & hoc totum sequitur, cum ponitur infinitum in actu, non autem in potentia.

A L G A Z E L.

A It Alga. Si autem dixerit opinionem Platonis esse veram: & est quod anima sit antiqua, & una: diuiditur tamen in corporibus: & cum separetur ab eis, redit ad fontem, & radicem, & fit una. Dicimus quod hoc est magis abominabile, & magis absurdum, & potius credi debet quod sit contradicens necessitatis intellectus. Nam nos dicimus quod anima Socratis est alia ab anima Platonis. si enim esset eadem, sequeretur inconueniens necessario. quoniam unusquisque apprehendit animam suam, & bene scit quod non sit anima alterius. si autem esset eadem, essent æquales in scientijs, quæ sunt attributa essentialia animabus, ingredientia quidem cum animabus in omni relatione. Si vero dixeritis quod sit una, diuiditur tamen circa alligantiam cum corporibus, dicimus diuidi unum, non habens quidem magnitudinem, mensura aliqua in quantitate mensurabili est falsum de necessitate intellectus. Et quomodo unum fiet duo? immo mille? deinde redit in unum. sed hoc intelligitur de habente magnitudinem, & quantitatem: sicut mare diuiditur in lacus, & flumina, & ad id redeunt: id autem, quod non habet quantitatem, quomodo diuiditur? Et intentio in hoc toto est declarare quod ipsi non vicerunt aduersarios ex

opinionem eorum de dependentia voluntatis antiquæ in innoatione, nisi cum rationibus necessitatis innoantis requisiti, quod hoc sit possibile: & quod ipsi non possunt absolui ab eo, qui ratiocinatur necessario cum eis in his rebus contra opinionem eorum, & non potest fugi, & euadi ab eo.

A V E R R O E S.

A It Auerr. Socrates est alius à Platone numero: & tamen ipse, & Plato sunt idem in forma, quæ est anima. si autem esset anima Socratis alia ab anima Platonis numero, sicut Socrates est alius à Platone numero, tunc esset anima Socratis, & anima Platonis due numero, & eadem in forma. & esset animæ anima. & cum necesse fuerit, ut sit anima Socratis, & Platonis eadem in forma, & idem in forma, euenit ei multitudo numeralis, idest diuisio propter materias, tunc, si anima non moritur ad mortem corporis, seu fuerit in ea aliquid huiusmodi, necesse est, cum separetur à corporibus, ut sit una numero. hæc autem scientia non est via adipiscendi eam in hoc loco. Sermo autem, quem fecit in destructione opinionis Platonis, est sophisticus. & summa eius est, quoniam anima Platonis aut est alia ab anima Socratis, aut est eadem: sed illa non est anima Socratis: ergo est alia. Attamen nomen alietatis est æquiuocum. sic etiam & identitatis nomen dicitur tot modis, quibus dicitur alietas. & anima quidem Socratis, & Platonis sunt eadem aliquo modo, & multæ aliquo modo: ac si diceret sunt eadem ex parte formæ, & multæ ex parte subiecti eorum. Cum autem dixit quod non imagi-

natur

Natur diuisio, nisi in eo, quod habet quantitatem, est sermo falsus in parte. quoniam hoc est verum in eo, quod diuiditur per se, & non est verum in eo, quod diuiditur per accidens: id est quod illud diuiditur per accidens, quia est in diuisibili per se. diuisibile autem per se est corpus.

exempli gratia diuisibile per accidens est, vt diuisio albedinis reperitur in corporibus, cum diuiditur corpus per se: & sic formæ, & animæ diuiduntur per accidens, id est per diuisionem subiecti earum. Anima autem præ cæteris assimilatur lumi

Ni, & sicut lumen diuiditur ad diuisionem corporum illuminatorum, deinde fit vnum in ablatione corporum, sic est res in animabus cum corporibus. Et adducere hoc i his demonstrationibus est turpe. nam reputatur de eo, quod non sit homo talis, q̃ hoc eum lateat: sed voluit cum hoc blandiri hominibus sui temporis: & est remorum à moribus eorum, qui intendunt patefacere veritatem. Et forte iste vir habet excusationem ex tempore, & loco suo, sicut discernitur i libro suo.

Et, quoniam isti sermones non adiuuant ad veritatem aliquam, dixit & intentum ex hoc toto est declarare q̃ ipsi non vicerunt aduersarios ex opinione eorum de dependentia voluntatis antiquæ in innouatione, nisi cum rationibus necessitatis innouationis requisiti: & ipsi nō possunt absolui ab eo, qui ratiocinatur demonstratiue cum eis in istis rebus contra opinionem eorum, & nō potest euadi ab eo. Ego autem dico q̃ qui ratiocinatus est de eo, quod est notum per se quod sit tale aliter quam sit, non reperitur sermo, cū

quo possumus absolui ab eo. Nam **D** omnis sermo declaratur cum rebus notis, quibus æqualiter ambo credunt aduersarii. & cum ratiocinatus est vnus aduersariorum in omni sermone quod sit aliter quam sit, ille, quē posuit aduersarius, non erit sibi via contradicendi ei, sed talis est extra speciem humanā, & sunt homines, quos debemus corrigere, & castigare. Qui vero ratiocinatus est in per se noto quod nō sit per se notum propter errorem ingrediētē in eo, hic quidem est ei medela. & est soluere dubitationem illam.

Attamen qui non cōcedit per se notum, quia est diminutus in naturalitate, hic quidem non est eum aliquid docendum, nec corrigendum. nam est, sicut ille, qui imponit cæco vt sciat designationē colorum, seu eorum esse.

A I G A Z E L.

Alga. ratiocinans pro Philosophis. Si autē dixerit hoc conuērtitur contra vos. quoniam Deus glo. ante creationem mundi poterat eum creare mensura anni, aut duorum annorum, & non est finis posse eius: & quasi expectauit, & non creauit, deinde creauit, tunc tempus dimissionis aut fuit finitum, aut infinitum. si dixeritis finitum, ergo esse creatoris fuit finitum. si vero infinitum, ergo finita est mensura, in qua sunt possibilitates infinite, & ambo falsa. Dicimus q̃ mensura, & tempus sunt creata apud nos. & nos declarabimus verificationem respōsionis ad hoc, cum loquemur de secunda ratione eorum.

A V E R R O E S.

Auer. Plurimi eorum, qui dixerunt innouationem mundi

Disputatio

Gdi, dixerunt in nouationem temporis cum eo. Quare, cum dixit q̄ mēfura dimissionis aut est finita, aut infinita, est sermo non verus. nam q̄d non habet principiū, nō cessat, nec finitur: & etiam qm̄ aduersarius nō conficitur q̄ sit dimissioni mensura. Quod vero debet dici eis, est vtrum sit possibile vt in nouatio temporis si extremitas eius, quæ est eius principiū, longior ab instāte, in quo sumus: aut impossibile? Si dixerint impossibile, tunc posuerunt mensuram terminatam, qua maior nō potest imaginari ab agente. & hoc est

Hfalsum, & abominabile apud eos. Si vero dixerit q̄ sit possibile vt sit extremitas eius longior ab instāte extremitatis creatæ, dicatur eis, vtrum sit possibile in hac extremitate secūda, vt sit extremitas lōgior ea? Si dixerint sic, & non euadent ab hoc, dicatur eis ergo hic est possibilitas in nouationis mensurarum infinitarum numero, & sequitur vobis, vt sit cessatio earum secundum vos in reuolutionibus conditio requisita in in nouatione mensuræ temporalis, quæ est ex eis. Si autem dixeritis quòd id, quod est infinitum, non

Icessat, tunc id, quod sequit̄ secundū vos aduersario in reuolutionibus, sequitur vobis in possibilitate mensurarum temporū, quæ in nouantur. Si autem dixerit q̄ sit differentia inter ea, qm̄ possibilitates illæ infinite quæ sunt in mensuris, non exierūt in actum, & possibilitates reuolutionum infinitarum iam exierunt in actum, dicatur eis q̄ possibilitates rerum sunt ex eis, quæ connectuntur rebus, siue sint præcedentes res ipsas siue cum eis, vt tenet aliqui, & sunt necessario numerantes res ipsas. Si

autem falsum est reperiri reuolutiones infinitas ante reuolutionem repperam in instāte, tunc erit falsum reperiri possibilitatem reuolutionū infinitarum: nisi quòd posset dicere aliquis quòd tempus est terminatum mensura, id est tempus mundi: & impossibile est reperiri tēpus maius eo, & minus eo, vt Philosophi dicunt de mensura mundi. & ideo isti sermones non sunt demonstratiui. Quare esset magis cautum dicenti mundum esse creatum ponere tempus terminatum mensura, & nō ponere possibilitatē ante id, quod est possibile, & ponere etiam magnitudinem finitam. sed magnitudo hētorum, tempus vero non hētorū.

A L G A Z E L.

AIt Alga. recitās de philosophis in eo, q̄ negarunt aduersario, q̄ sit ex per se non retardari actionem antiqui antiquo, aliqua specierationum in hac propositione. Si autem dixerit, quare negatis dimittenti rationes necessitas, & adducēti rationem eis ex alijs modis? &c. vsque & non discernitur, & cognoscitur res à suo simili in aliquo.

A V E R R O E S.

AIt Aver. Summa eius, quod recitauit ipse de Philosophis in hoc capitulo, est in adducendo rationē, q̄ impossibile sit reperiri in nouatum ab agente æterno ex eo, quòd impossibile est vt sit ibi voluntas. Attamen hæc questio est eis congrua, cum concesserint aduersario q̄ opposita omnia sunt indīa respectu ad voluntatem antiquā, tam id, quod fuerit ex eis in tēpore, vt prius, & posterius, & tā id, quod est in qualitate contraria, vt albedo, & nigredo: & sic priuatio, & esse sunt apud

A eos indifferentia respectu ad voluntatem primam. & quoniam concesserunt hanc propositionem aduersario, licet non teneant eam, dixerunt eis qd de natura voluntatis est nō inclinare magis actionem vnius duorum indifferentium p̄ alio, nisi ex aliquo appropriante. & est causa, q̄ reperitur in vno duorum, quæ non reperitur in alio. sin autem, tunc eēt vnum duorum indifferentium casu & fortuna. Philosophi autem considentur eis hunc sermonem. nam, si esset voluntas ab æterno, tunc esset possibile fieri innouatum ab antiquo.

B quo. & cum non potuerint loquentes respondere, coacti sunt ad dicendum quod voluntas antiqua sit attributum, cui⁹ natura sit distinguere rem ab indifferenti absque eo, qd sit ibi approprians inclinans actionem vnius duorum indifferentium p̄ alio: sicut caliditas est attributū cuius natura est calefacere, & scientia est attributum, cuius natura est apprehendere scitum. Attamen eis responderet aduersarius ex Philosophis, hoc est falsum, & non potest imaginari esse eius. quoniam duo indifferentia, quæ apud volentem sunt æqualiter, non p̄det actio eius magis in vno quàm in alio, nisi in eo sunt differentia, id est in eo, qd est in vno eorum attributum, quod non est in alio. cum vero fuerint æqualia omnibus modis, & non fuerit ibi approprians omnino, tūc voluntas penderet in eis æqualiter. & cum penderet in eis æqualiter, & ipsa fuerit eā actionis, non est dependentia actionis in vno eorū magis quàm in alio: & tunc aut pender in duabus actionibus simul, aut nō p̄det neque in vno eorum, & ambo

sunt falsa. In primo autem sermone quasi concederet eis, qd oīa sunt similia respectu ad agens primum, & sequit eis vt sit ibi approprians p̄ eo. & hoc est falsum. Et quia respondent qd voluntas sit attributum, cuius natura est discernere, & cognoscere simile à simili, in eo qd est simile, contradixerunt eis, qd hoc non intelligitur, nec est quid intellectuale de voluntate, & quasi negauerūt eis radicem, quā iam cōcesserunt. Hęc est summa huius capituli, & est permutatio sermonis à questione prima ad sermonem de voluntate: permutatio autem est operatio sophistica. **E**

ALGAZEL.

A It Alga. respondens pro Loquentibus circa affirmationē voluntaris. Dubitatio autem est dupliciter, Primo quidem, cum dixerint hoc, non potest imaginari: nā an scitis hoc de necessitate, aut speculatione, aut impossibile est rationari aliquod eorū, vsq; ad affirmare attributum, cuius natura est appropriare rem suo indifferenti?

AVERROES.

A It Auer. Ista disputatio includitur in duabus rebus. Prima **E** est, quia ipse concedit, qd voluntas, qd apparet nobis, non est verum de ea dicere quod distinguat rem à simili, in eo quod est simile. & ratio intellectualis iam cogit, vt sit attributum tale in agente primo, & id, quo existimatur impossibile esse attributum tale, est, sicut existimatur qd nō est hicens, nec infra mundum, nec extra. Et secundum hoc voluntas attributa ipsi Deo glorioso, & voluntas hominis erūt dictæ æquiuoce, sicut est in nomine sciētiz, & aliis attributis.

Disputatio

Contributis, quorum esse in æterno, nō est prout est in innouato, appellam⁹ tamen eam voluntatem in lege.

Attamen apparet q̄ finis gradus huius disputationis est topicus. quoniam demonstratio, quæ inducit ad affirmandum attributum tale in hac re, sc̄q̄ appropriet simile in esse à non simili, est positio volitorum similium, & tamen non sunt similia: immo etiam sunt opposita, postquam omnia opposita reuertuntur ad esse, & priuationem, quæ sunt in vltimitate oppositionis, quæ est re-

Hugnans similitudini. & positio eorum, q̄ res in quibus pender voluntas, sint similes, est positio falsa: & sermo erit de hoc postea. Si autem dixerint, nos autem diximus q̄ sunt similia respectu ad volens, postquam fuerit remotum ab intentionibus: intentiones enim sunt, quæ appropriant rem magis vni actioni, quā alteri: dicimus q̄ intentiones, quæ sunt ex eis, quibus perficitur substantia volentis, vt intentio nostra, quæ pendet volūtas nostra in rebus, sunt falsæ de Deo. quoniam voluntas talis est desyderium rei ad perfectionem apud diminutionem repertam

In substantia volentis. intentiones vero, quæ sunt in substantia voliti, non ex eo q̄ aliquid voliti peruenit volenti, quod non fuerat in eo, sed hoc peruenit volito tantum, vt exitus rei à priuatione ad esse, non est dubium q̄ esse est melius sibi, quā priuatio, i. rei exeunti. & hæc est dispositio voluntatis primæ cum entibus. quoniam ipsa eligit semper eis melius duorum oppositorum: & hoc essentialiter, & primo. & hæc est prima specierum disputationis, quas inaudit hic sermo. Secunda vero est

quia ipse non concedit hoc attributum voluntatis, quæ est in apparentia nobis, & conatus est affirmare q̄ reperitur in nobis in rebus similibus voluntas, quæ eligit rem præ simili. & adduxit ad hoc exemplum, vt si ponantur ante aliquem duo dactyli similes omnimode, & considerat q̄ impossibile est eos simul capere, & considerat q̄ non imaginetur apud eum inclinans ad aliquem eorum, & ipse proculdubio eligeret vnū eorum in capiendō. Quod quidem est sophisticum. Nam, cum posuerit aliquid tale, & posuerit volentē quem induxit necessitas ad comedē dum dactylum, seu ad capiendū, tunc capio quidem vnus duorum dactylorum in hac dispositione nō est distinguere simile à simili, sed est tenere simile loco similis: & quemcūq̄ eorum acceperit, pertinet ei volitum, & erit adimpleta eius intentio: & voluntas sua erit pēdens in electione captionis vnus eorum, potiusquam in dimissione absoluta, non autem in captionē vnus eorum, & electione eius, potiusquā in dimissione alterius, sc̄cum ponantur intentiones in eis æquales, quoniam ipse non eligit accipere vnū eorum, quodcūq̄ sit, & inclinatur ad relinquendū aliud. & hoc est manifestum per se. nam electio vnus eorum præ alio est inclinatio vnus eorū præ alio, & impossibile est vt inclinet ad vnū duorum similium præ alio, in eo q̄ est simile. si autem fuerint in esse suo, in eo q̄ sunt duo indiuidua, non sunt similia: nam omnia duo indiuidua, differunt vnū eorum ab alio aliquo attributo, appropriato ei. ergo, si posuerimus voluntatē pendere in aliqua re appropriata

Apriata alicui eorum, tunc imaginatur esse voluntas in aliquo eorum ꝑ alio, propter differentiam repertam in eis, igitur non erit pendens voluntas in duobus similibus, in eo quod sunt similia. Hæc est dispositio rei, quam narrauit de primo modo dubitationis. Deinde recitauit Alga. secundum modum dubitationis in eo, quod dixerit non reperiri attributum, quod distinguit vnum similitum ab alio, & dixit.

A L G A Z E L.

AIt Alga. Et modus Secundus dubitationis est, quia nos dicimus, vos autem in opinione vestra estis indigentes appropriatione rei præ similia. quoniam mundus est à causa sua causante eum in dispositione propria cum assimilatione differentiarum eius: & quare appropriatur aliquibus modis? & falsitas differentiarum rei à simili in intellectu aut à necessitate naturaliter, aut coacte non differt, &c. vsque ad, fuit autem affirmatio situs in eo, potius quam mutatio situs. & hoc est, quod non potest euadere ab eo.

A V E R R O E S.

AIt Auer. Prouenit ex hoc sermone quod oportet de necessitate Philosophos confiteri quod sit hic aliquid attributum agenti mundum, approprians rem præ similia. nam ipsi tenent quod mundus potest esse maior quam est, aut minor. & cum sic fuerit, sunt similes circa esse eius. Si autem dixerint Philosophi quod mundus possibile est ut sit in figura sibi propria, & quantitate corporum appropriatorum, & numero appropriato, & quod hæc assimilatio non imaginatur, nisi in tempore innouationis, & quod non sit ibi hora, in qua fuit

innouatio mundi dignior alia, dicitur eis quod iam possibile fuerat eis respondere huic quod creatio mundi fuit in hora digniori, sed appropinquatur eis duo similia, inter quæ impossibile est Philosophis ponere differentiam: quorum vnum est appropriatio partis motus, qui est in orbibus: secundum vero appropriatio loci polorum orbium. quoniam omnia duo puncta opposita, quæ posuerimus in linea protracta ab vno eorum ad aliud, transiens per centrum sphaeræ, possunt esse poli. appropriatio autem duorum punctorum præ cæteris punctis, quæ possunt esse poli eiusdem sphaeræ præ cæteris punctis, quæ sunt in illa sphaera, non erit, nisi ex attributo appropriatæ vnum duorum similitum. Si vero dixerint quod non est verum ut omnis locus sphaeræ possit esse locus polorum, dicitur eis, sequitur uobis secundum hanc radicem quod non erit similitum partium: & iam vos dixistis in multis locis quod est simplex, & propter hoc fuit ei figura simplex, & est rotunda. Vt erit, si posuerint quod sint ibi loca non similia, dicet eis quomodo sunt dissimiles naturaliter? an ex eo quod sunt corpus, aut ex eo quod sunt corpus cælestes? & non potest esse priuatio similitudinis in duobus modis. Dixit & cum sic fuerit, sicut stat apud eos, dicere quod hora in innouatione mundi sunt similes, sic bene stat aduersario dicere quod omnes partes orbis sunt æquales, ut sint poli. & non videtur quod hoc appropriatur eis in vno situ præ alio, nec in vno loco præ alio. & hæc est declaratio huius questionis, & est rhetorica: nam multa, quæ apparent demonstratiue esse necessaria, sunt primo

Disputatio

Grimo aspectu possibilis. Attamen
ne chp6-
ne mundi
quamplu-
rima.
responsio apud Philosophos est q
ipsi opinatur fuisse apud eos demō-
strationem, q mundus sit composi-
tus ex quinque corporibus, corpore
quidem neq; graui, neq; leui, & est
corpus cœleste rotundum, quod mo-
uetur circulariter, & quatuor corpo-
ribus: quorum duo sunt sicut extre-
ma: nam vnum est graue absolute,
& est terra, quæ est centrum corpo-
ris circularis, & alterum est leue ab-
solute, & est ignis, qui est in concavi-
tate orbis circularis: & id, quod seg-
tur terram, & est aqua, est graue in

Hcomparatione ad aerem, & leue qui-
dem in comparisone ad terram: &
associatur aquæ aer, & est leuis in cō-
paratione ad aquam, & grauis in cō-
paratione ad ignem. Et causa q ter-
ræ sit grauitas absolute, est quia est
ī vltimitate remotionis à motu cir-
culari: & ideo fuit centrum fixum.
Et causa leuitatis ignis absolute est,
quia ē ī vltimitate appropinquatio-
nis motui circulari, & corpora, quæ
sunt inter ea, reperitur eis vtrunq;
simul. scilicet grauitas & leuitas, quia sunt
in medio inter duo extrema. scilicet locū
lōgīorem, & locum propinquiorē.

I& nisi esset corpus circularē, nō ēst
ibi nec graue, nec leue naturaliter,
nec sursum, nec deorsum naturaliter,
nec absolute quidem, nec respectiue,
nec essent diuersa naturaliter, adeo q
terra, exempli gratia, de natura eius est vt moueatur ad locum
appropriatum, & ignis de natura ei-
us etiam est vt moueatur ad alium
locū, & sic quod est inter ea ex corpo-
ribus, & mūdus est finitus ex parte
corporis circularis. corpus enim
circularē est finitum ex se, & natura
sua ex eo, q id circūcūct suplicies vna

circularis: corpora vero rectarum
dimensionum nō sunt finita ex se,
cum possit esse in eis additio, & di-
minutio. sunt tamē finita, quia sunt
in medio corporis, cui impossibilis
est additio. & diminutio: & ideo est
finitum ex se, & propter hoc impos-
sibile est vt sit corpus circūcūctū mun-
dum, nisi circularē. sin autem, seque-
retur vt corpora aut finiantur ad a-
lia corpora, & procedet in infinitū,
aut finiantur in vacuum. & iam de-
clarata est impossibilitas amborum
simul. Qui autem imaginatus fuerit
hoc, sciet q omnis mundus, qui po-
nitur, impossibile est vt sit, nisi ex
istis corporibus, & q corpora aut e-
runt circularia, & erunt non grauia
nec leuia, aut recta, & erunt grauia
aut leuia, scilicet ignis, aut terra, aut quod
est inter ea, & q ista nō sunt, nisi cir-
cularia, aut in continente circulari:
quoniam omne corpus aut moue-
tur à medio, aut ad medium, aut cir-
ca medium: & q in motibus corpo-
rum cœlestium est dextrum, & fini-
strum, & cōmiscetur corpora qua-
tuor, & fiunt ex eis omnes generatio-
nes contrariæ: & q ista quatuor cor-
pora contraria non deficiunt esse p-
pter motus illos in generatione con-
tinua, & corruptione continua, i. in
partibus suis. quoniam, si deficeret
aliquis horum motuum, tunc cor-
rumperetur hæc ordinatio, & pro-
portio. nam manifestum est q hæc
ordinatio necesse est vt sit cōsequēs
numerus repertum in istis moti-
bus. si enim esset magis, aut minus,
peruerteretur hæc ordinatio, aut esset
alia ordinatio, & numerus horum
motuum aut esset de necessitate ad ef-
fectum eius, quod est hic, aut ad bene ef-
fectum. Et hoc totum non expectes hic

Si defice-
ret aliquis
cœlestiū
motuum
corrūpere-
tur hæc or-
dinatio &
proportio.
Idē lib. de
suba orb.
ca: 4. vide
oppositi. 12.
Met. 4. r.
Vide cō-
Zim.

declara-

A declarari demonstratiue. si autem fueris ex hominibus demonstratio nis, speculare de his in locis suis. & audi hic sermones, qui sunt magis sufficientes sermonibus istorum: & si non fecerint te adipisci veritatem facient tamen te adipisci dominiū cogitationis: quæ mouebit te ad habendum veritatem in speculādo in scientiis. Nam considera q̄ quilibet orbis orbium celestium est viuens: quoniam sunt habentes corpora determinatę mēsurę, & figurę, & mouentur ex se ex partibus determinatis, non ex quacunque sit: & omne, quod est tale, est viuēs necessario. f. nos, cum videmus corpus determinatę quantitatis, & qualitatis moueri in loco ex se à parte determinata, non propter aliquid ab extra, nec ex quacunque parte ex partibus, & mouetur simul ad duas partes oppositas, sententiabimus decisiue q̄ sit viuens. Diximus autem non propter aliquid ab extra, quoniam ferrum mouetur ad magnetem, cum occurrat ei magnes ab extra, acetiam quia mouetur ad eā à qualibet parte partium. Et, cum verificatū fuerit hoc, ergo corpora celestia habent loca quę sunt poli naturaliter: & impossibile est vt sint poli præter illa loca. sicut animalia, quę sunt hic, habent membra propria in locis propriis corporis, & in eorum operationibus propriis, & impossibile est vt sint in aliis locis eorum, sicut membra motus, quę sunt in locis determinatis animalis. poli autem sunt in animali circulari in gradu horum membrorum. f. q̄ sunt mēbra motuum. Et nulla est differētia in hoc inter animalia rotundi corporis, & non rotūdi, nisi q̄ ista membra dif-

ferunt in animali non rotundo f. **D** gura, & potentia, & in animali rotūdo differunt potentia tantum: quare existimatur in eis primo aspectu q̄ non differant, & q̄ possibile sit vt sint poli in orbe, quęcunque puncta fuerint. Et quemadmodum, si aliquis dixerit q̄ hic motus in hac specie animalis, i. quę est hic, possibile est vt sit in quocunque loco eius, & q̄ sit in loco, vbi est in alia specie animalium, est deridendum: quoniam datum est omni animali motū fieri in locis convenientibus naturę illius animalis, aut in loco tali, & in alio non potest fieri motus illius animalis: sic est dispositio in diuersitate corporum celestium in locis polorum ex eis. nam corpora celestia non sunt eadem specie, plura vero numero, sed sunt plura specie, vt indiuidua animalium diuersorum, licet non reperiatur illius speciei nisi vnum indiuiduum tantum. Et hæc eadem responsio est, quę dicitur in responsione, quare cęli mouentur ad partes diuersas nam ex eo, quod sunt animalia, necesse est vt moueantur ex partibus determinatis, hęc ē in dextro, & sinistro, & ante, & retro quę sunt partes determinatę in motu animalis, nisi q̄ sunt diuersa in animalibus diuersis figura, & potentia, & sunt diuersa in corporibus celestibus potentia, & ideo posuit Aristoteli. q̄ in cęlo sit destrum, & sinistrū ante, & retro, & sursum, & deorsum. Diuersitas autem corporum celestium in partibus motuū est, quia differunt specie: & est quid propriū eis, f. q̄ differant species eorum propter diuersitatem partium motuū eorum. † Et considera corpus celeste primum ēē vnum animal, cui

Corpa celestia non sunt eadē spē. Idem lib. de cęlo orb. ca. 1. vide opp. 1. cę. 49. & 59. ed. Vide cęli Zim.

† Corp⁹ celeste est vñū aīal. vī de j. d. sp. 3. & 2. cę. 42. 71. & 74.

determi-

Disputatio

- G** determinauit natura sua seu ad necessitatem, seu ad bene esse, ut moueatur secundum omnes partes suas vno motu ab oriente in occidentem: alij vero orbes, determinauit natura eorum, ut moueantur contra hunc motum. & pars orbis totius, quam determinauit natura, est melior omnibus partibus, cum hic orbis fuerit melior omnibus orbibus, & totis melius mobilibus oportet, ut sit ei pars melior. Et hoc totum declaratum est hic modo rhetorico: in locis autem propriis declaratum est demonstratiue. si ergo dilexeris esse ex hominibus demonstrationis, perquire ea in loco proprio. Et, cum sciueris hoc, non erit tibi difficile debilitare rationes quibus ratiocinatus est Alga. cum fuerint duo motus diuersi similes in comparatione ad quemlibet orbem orbium celestium, & in comparatione ad id, quod est hic. quoniam appareret primo aspectu quod motus orientalis possit esse alijs praeter orbem primum, & quod motus occidentalis possit esse ei. & hoc (ut diximus) est, ut si quis imaginatus fuerit quod pars motus in Cancro sit pars motus in homine. & non euenit haec existimatio de Cancro. & homine propter diuersitatem figurae in eis: euenit vero orbibus celestibus, quia sunt concordantes in figura. & qui considerauerit in aliquo facto factorum, non declarabitur ei scientia eius, nisi cum declarata fuerit ei scientia intenti in illo facto, & finis intentus in eo. & cum non sciuerit omnino scientiam eius, possibile erit ut existimet quod posset reperiri hoc factum, licet sit in quacunque figura fuerit, & in quacunque quantitate, & quocunque situ partium, & in quacunque compositione. hoc idem euenit Loquentibus, & de corpore celesti. Et omnia ista sunt cogitationes primo aspectu, & sicut qui opinatus fuerit hoc in factis, ignorat facta, & factorem, sed habet in eis opiniones non veras, sic et est dispositio in creatis. Et aduerte huic radici, & non accelere in iudicando creaturas Dei glo. primo aspectu, & eris ex eis, de quibus dicitur, tu es prope os eorum, & longe ab interioribus. Illuminet Deus glo. oculos nostros lumine scientiae suae, & auferat a nobis velamina ignorantiae. nam ipse est tribuens scientias: & noticia operationum propriarum corporum celestium est noticia facientis ea, quem inspexit Abraam. requiescat in pace, cum dixerit faciens celum, & terram: & nos transferamus ad sermones Algazelis in motibus.
- A L G A Z E L.**
- A** It Alga. Secundum vero consequens consideratur ex parte diuersitatis motuum orbium: aliqui quidem ex oriente in occidentem, & aliqui e contra, &c. usque ad possibile est aduersario afferre rationes diuersitatis in rebus, & disponibus. **M**
- A V E R R O E S.**
- A** It Auer. Non latet autem te Rhetorica in hoc sermone, ex eo, quod praecessit, ac etiam eius responsio, & quod hoc totum est eius, qui non intelligit naturas illas excelsas, & operationes nobiles, quae fiunt ex eis & assimilant scientiam Dei glo. scientiam hominis ignorantis. Et, cum dixit, si autem dixerint duae partes oppositae sunt contrariae, & quomodo fient aequales, dicimus quod hoc est, sicut id, quod dicitur, quod ante, & post in inuentione mundi sunt contraria, &

Aria, & quomodo ponit assimilatio
eorum. Id autem, quod existimaue
runt, qd sit notum esse similitudinē
horarum diuersarum in compara
tione ad possibilitatem essendi, &
ad omne congruum, quod imagi
natur positio eius in esse, & sic etiā
est nota æqualitas dispositionum, &
situm, & locorum, & partium in
comparatione ad congruum ei, il
lud est sermo manifesti erroris ex
se, nam, si concessum fuerit qd possi
bilis esse hominis, & priuationis
sit æqualiter in materia, ex qua cau
satus est homo, & qd hoc sit ratio ad
probandum qd sit inclinans faciens
esse, & non priuationem, tunc non
est possibile imaginari qd possibili
tas videndi, & non videndi ipsius o
culi sit æqualiter. nam nemo potest
ponere qd partes oppositæ sint æqua
les, sed debet ponere qd recipiens ea
est indifferens, & sequuntur ex eis
operationes indifferentes. & sic an
te, & post, quæ sunt similia, ex eo qd
hoc est ante, hoc vero post, possibile
est tamen vt ponatur qd sint similia
circa receptionem esse. Attamen
hoc totum non est verum. nam qd
Cin est oppositis, essentialiter est, vt
recipienda eorum sint diuersa: qd au
tem recipiens actionem contrario
rum sit vnum in vna hora hoc est
impossibile. Philosophi autē non
tenent possibilitatem esse rei, & pri
uationis æqualiter in vna hora. sed
tempus possibilitatis esse est aliud a
tempore priuationis, & hora apud
eos est conditio requisita in inno
uatione eius, quod innouatur, & in
corruptione eius, quod corrumpi
tur. Si autem esset tempus possibili
tatis esse rei, & tempus priuationis
idem, id est i materia rei propinqua

erit esse eius corruptio possibilitatis **D**
priuationis eius, & erit possibilitas
esse, & priuationis ex parte agentis:
non autem ex parte recipientis. Et
ideo, qui conatus est ex hac via affir
mare agens est sermo sufficiens, ta
men est rhetoricus, & topicus, non
demonstratiuus: licet existimatum
fuerit in Alfarabio, & Auicenna qd
ipsi processerint hac via ad proban
dum qd omnis actio habeat agens, &
est via, qua non processerunt Anti
qui: & profecto secuti sunt isti duo
viri in hoc Loquentes nostræ gen
tis. Attamen quo ad innouatio
nem totius apud tenentem innoua
tionem eius non imaginatur quidē
in eo antecedēs, nec subsequens. qm
antecedens, & subsequens in horis
imaginantur in comparisonem ad
instans præsens: & cum non fuerat
ante creationem mundi apud eos tē
pus, quomodo imaginatur vt præ
cedat instans ipsum, in quo creatus
est mundus? & non potest demon
strari hora i creatione mundi: quō
niam antea aut non fuerat tempus;
aut fuerat tempus infinitum: & am
bobus modis non demonstratur ei
hora propria, in qua pendeat volun
tas. & ideo hic liber nomen propriū **F**
sibi congruum præ cæteris est De
structio simpliciter, non destructio
philosophandi. nam quod facit ad
pisci incumbentem ei est destruere;
& deuastare sententias. Et, cum di
xit si autem fuerint ei possibles ra
tiones diuersitatis cum similitudi
ne, conueniunt aduersario rationes
diuersitatis in rebus, & dispositioni
bus, i. si verificatum fuerit Philoso
phis ponere diuersitatem in partib⁹
motuum, verificatur etiam aduersa
rio ponere diuersitatem in tempore

Extra ord. Auer. **D** bus

Disputatio

G bus cum credulitate similitudinis in eis. Attamen hæc est contradictio secundum sermonem dicentis, non secundum rem ipsam, cum conceditur proportio inter partes oppositas, & tempora diuersa. & huic contra dicit proportio in hac mutatione temporum, & partium. & aduersario est ponere æqualitatem inter eos in ratione diuersitatis, aut ratione similitudinis, quare omnia ista sunt sermones topici.

A L G A Z E L.

A It Alga. Dubitatio autem Secunda pro radice rationis eorum est ut dicatur, vos negatis emanationem prouenientem ab antiquo, & tamen impossibile est vobis absque confessione eius. Nam in multis sunt in nouationes, & habent causas. Si autem in nouationes illæ processerint ad alias in nouationes, & sic in infinitum, est falsum. & hoc non est id, quod cogitet aliquis intelligens. Si autem hoc est possibile, eritis absque necessitate concedendi agens, & affirmare necessarium in esse, quod est sustentaculum in nouationum possibilitium. & cum in nouationes habuerint extremitatem, ad quam deueniat processus earum, tunc illa extremitas erit antiquum ipsum. ergo non euadet secundum radicem vestram, quin permittat emanationem innouati ab æterno.

A V E R R O E S.

A It Auer. Si vellent Philosophi ponere ens antiquum in esse propter ens, quod innouatur, hoc modo inferendo rationem, scilicet si possuissent quod innouatum, id eo quod est innouatum, emanat ab æterno, tunc esset eis refugium exonerandi se à dubitatione in hac disputatione.

Sed debes scire quod Philosophi permittunt esse innouatum ab innouato in infinitum per accidens, cum fuerit hoc reiteratum in materia comprehensa finita, ut quod sit corruptio corrupti in eis conditio requisita in esse secundi tantum. ver. g. quoniam est necesse apud eos ut homo ab homine generetur, cum conditione, quod corrumpatur homo præcedens, ita quod sit materia, ex qua generetur tertius. verbi gratia quod imaginentur duo homines, quorum primus fecit secundum ex materia hominis corrupti, & cum fuerit homo secundus, ipsemet homo primus corrumpitur, & facit homo secundus ex materia eius hominem tertium, iterum corrumpitur homo secundus, & facit ex materia eius homo tertius hominem quartum. Nam potest imaginari in duabus materiis posse fieri actionem in infinitum, absque eo quod sequatur inde falsitas. & hoc tantum, quantum remanet agens, & cum hoc agens non fuerit ei principium, nec finis in esse suo, tunc hæc actio non habebit principium in esse suo, nec finem, ut declaratum est superius. Et sic accedit imaginari in eis in tempore præterito, scilicet præterierit hominem homo, qui eum fecerit, & homo corruptus, & ante hominem illum homo, qui eum fecerit, & homo corruptus. nam omne tale, cum sustentatur in agente antiquo, tunc est in natura circuli, in quo impossibile est esse quid totum. Si vero fuerit homo ab homine ex materiis in finitis, & possibile est ut addatur ad ditione infinita, tunc est falsum: quoniam esset possibile reperiri materiam infinitam, & reperiretur quiddam totum, quod non finiretur: quoniam,

A niam, si reperiretur totum finitum additum additione infinita, absque eo, quod corrumpatur aliquid eius, tunc erit possibile, ut reperiretur totum, quod non finitur: & hoc est, quod iam probauit Aristo. in lib. Physi. ergo modus, quo probauerunt Antiqui ens antiquum, quod non moueatur omnino, non est ex parte esse in nouatorum ab eo, in eo quod sunt innouata, sed in eo quod sunt antiqua in genere. Et conueniens apud eos est, quod hic processus in infinitum sequatur ab ente agente antiquo: quoniam innouatum necesse est ut se-

B quatur per se à causa innouata. Sed modus, quo posuerunt Antiqui, quod ad esse ens æternum vnum numero, absque eo, quod recipiat aliquam speciem mutationis, sed duo modi: quorum Vnus est, quoniam inueniunt hoc esse circulare antiquum; inueniunt enim generationem hominis, qui reperitur nunc, esse corruptionem præcedentis, & generationem huius corruptionem præcedentis, & sic corruptionem eius, quod corrumpitur ex eis, inueniunt esse generationem subsequenter: & intulerunt de necessitate quod hæc mu-

C tatio antiqua sit à motore antiquo, & moto antiquo, non mutabili ex se, sed quod mutatur tantum in loco secundum partes, scilicet appropinquando quibusdam generatis, & distando. & hoc erit causa corruptionis corrupti ex eis, & generationis generati: & illud est corpus celeste. & hoc quidem corpus est ens, non mutabile: & ipsum est causa innouationum ex parte operationum suarum, quæ sunt, & ipsum, ex parte continuationis harum operationum, ei non habens principium, nec finem.

est ex causa non habente principium, nec finem. Secundus autem modus, quo posuerunt ens antiquum, non corporeum omnino, nec habens materiam, est, quia inueniunt omnia genera motuum deuenire ad motum in loco, & inueniunt motum in loco deuenire ad mobile ex se à motore primo, non moto omnino, nec per se, nec per accidens: sin autem, reperirentur motores, qui mouentur, simul in finem: & hoc est falsum. Et oportet ut hic primus motor sit æternus: sin autem, non esset primus. Et, cum sic fuerit, tunc omnis motor in esse deuenit ad hunc motorem per se, non autem per accidens: & est id, quod reperitur cum omni moto in hora, qua mouetur. Esse autem mobile ante motorem, ut hominem generari ab homine, hoc est per accidens, non per se. Motor autem, qui requiritur in homine à principio generationis eius ad finem esse eius est hic motor. & sic esse huius motoris requiritur in esse omnium entium, & requiritur in conseruatione eorum, quæ sunt in cælo, & terra, & reliquorum, quæ sunt in medio. Et hoc totum non declaratur in hoc loco demonstratione, sed sermonibus, qui sunt de genere huius sermonis, & sunt magis sufficientes, quam sermones aduersarii ei, qui confitetur veritatem. Et, cum declaratum fuerit tibi hoc, non indiges euasioneibus, quibus tueretur se Alga. à quaestione Philosophorum circa modos dubitationum contra eam in hac disputatione: quoniam sunt euasiones diminutæ. nam, cum non fuerit sibi declaratus modus, quo posuerunt ens æternum in esse, non erit declaratus ei modus euasioneis eorum.

Disputatio

Glex esse innouati ab æterno. & hoc est, sicut diximus, mediâte eo, quod est æternum ex se, sed generabile, & corruptibile, ppter motus suos particulares, non propter motum vniuersalem circularem, seu mediante eo, quod est passionis æternæ in genere, s. non habens nec principium, nec finem. Sermo autem Alga. respondet pro Philosophis. Si autem dixerit, nos equidem non negamus emanationem innouati ab antiquo idest quodcunq; innouatum fuerit sed negam⁹ emanationem innouati ab antiquo, quod sit caput innouatorum ab antiquo. postquam nō distinguitur hora innouationis ab ea, quæ fuerat antea circa inclinationem modi essendi, non ex eo, quod imaginatur hora, nec instrumentū, nec conditio, nec natura, nec accidēs nec causa causarum, quæ causat aliquam rem. Cū autem non fuerit hoc innouatum primū, ipsum potest esse vt emanet ab eo cum innouatione alterius rei de dispositione subiecti recipientis, seu aduentu horæ conuenientis, aut eō q̄ currit ita hoc cursu naturali. Et, quia respōdit eis Alga. hac responsione, dixit, respondens eis, interrogatio autem de aduentu dispositionis, aut aduentu horæ, & omni, quod innouatur in eo, est conueniens, & aut procedet in infinitū, aut perueniet ad antiquum, ex quo erit innouatum primum. Attamē nos dicimus quod hæc interrogatio est, quam interrogauit primo: & hæc species cōsequētiæ est illa, quam intulit contra eos, ad tenendum q̄ emanet innouatū ab æterno. & quia respondit ei responsionibus non congruis interrogationi, & est permittere innouatū

ab æterno, non autem innouatum **R** primum, ideo reiterauit quæstionē eis. Sed responsio huius quæstionis est id, quod præcessit de modo emanationis innouati ab antiquo primo, non in eo q̄ est innouatum, sed in eo q̄ est æternum, ex eo q̄ est æternum secundum totum, innouatum vero secundum partes. nam oē agens æternum apud eos, si emanauerit ab eo innouatum per se, nō est antiquum primum apud eos. & actio eius apud eos sustentatur antiquo primo. **L** aduentus conditionis actionis antiqui, quod non est primum, sustentatur antiquo primo, eo modo, quo sustentatur innouatum ab antiquo primo: & est sustentatio, quæ est secundum totum, nō secundum partes. Deinde adduxit responsionem pro Philosophis in eo, quod ipse imaginatus fuit partim imaginationem opinionis eorum: & est q̄ non potest imaginari innouatum ab antiquo, nisi mediâte motu circulari, q̄ assimilatur antiquo, ex eo q̄ non habet principiū, **M** nec finem: & assimilatur innouato quia omnis pars ei⁹ imaginatur generata, & corrupta: & hic motus ex innouatione partium eius erit principium innouationum, & erit in æternitate vniuersitatis ei⁹ actio æterna. D. d. circa dubitationem huic modo, quo emanat innouatū ab antiquo primo fm opinionē Philosophorum, & dixit eis, motus circularis aut est innouatus, aut antiquus. Si autē est antiqu⁹, quō possit eē principium primū innouatorū? Si vero innouatus, tūc indiget innouate, & pcedet res in infinitū. Si vero dixerint q̄ ipse assimilatur antiquo aliquo modo, & assimilatur innouato aliquo modo

A modo : nā assimilā antiquo, ex eo qd est permanēs, & assimilā innouato, ex eo qd innouat. Dicimus utrū sit principium innouatorum, ex eo qd est permanens, aut ex eo qd est innouatus. Si autē ex eo qd est permanens, igit ēmanat aliquod innouatum ex aliquo, ex eo qd est pmanēs. Si vero emanat ab eo, ex eo qd est innouatus, ergo indiget eo, qd faciet innouationem, & pcedet hoc in infinitum. & hęc est dispō sermonis eius. Et est sermo sophisticus. qm nō emanat ab eo innouatum, ex eo qd est pmanens, sed emanat ab eo, ex eo, qd ē innouatus. sed ipse nō indiget cā innouāte. qm innouatio eius nō est noua, sed est operatio antiqua. scilicet abq; principio, & abq; fine. & necesse est vt agens huius sit agens antiquum: qm actio antiqua est ab agente antiquo, & innouata ab agente innouato: motus autem intelligitur de antiquitate eius, qd non hēat primum, nec vltimū. & hoc est, qd intelligitur de permanentia eius. nā motus non est permanēs, sed est succēssiuus. & quia Alga. considerauit hoc, dixit eis in euasione ab hac consequentia, est species industrię reiterate quibusdam quæstionibus.

ALGAZEL.

A It Alga. Secunda autem rō eo rū i hac disputatiōe ē, qm existimauerunt qd dicens mundū postponi Deo glo. & Deū glo. pcedere eū, vsq; ad, & cum necesse fuerit antiquitas tps, & est prolatio mensure motus, sequitur antiquitas motus, & cum sequitur antiquitas motus, sequitur antiquitas moti.

AVERROES.

A It Auer. Via autem processus sermonis, quē recitauit de eis,

nō est demonstratiua. & summa eius est si Deus glo. pcesserit mundum, aut erit prior causalitate, non tpe, sicut prioritas hominis respectu vmbre sue: aut erit prior tpe, vt prioritas ædificatoris respectu parietis. Si autem fuerit prior prioritate hominis respectu vmbre sue: & Deus est antiquus: ergo mundus est antiquus. Si vero fuerit prior prioritate tps, sequitur vt sit pcedens mūdum tempore non habente principium, & erit tempus antiquum. nā, cū ante tempus fuerit tempus, non potest imaginari innouatio eius. & cum tempus fuerit antiquum, ergo motus est æternus: qm non imaginatur tempus, nisi in motu: & cum motus fuerit æternus, erit motū in eo æternum, & motor eius de necessitate æternus. Attamen hęc demonstratio non est vera: quia Deo glo. non est ex eis, quorum natura est esse in tpe: mūdus vero est cuius natura est esse in tpe. & non est vera apud eos proportio æterni ad mundum, ita qd auterunt simul, aut est ante eum tempore, seu cā. æternum enim non est ex eis, quorum natura est esse in tempore: mundi vero natura est esse in tempore.

ALGAZEL.

A It Alga. Dubitatio autem est vt dicatur qd tempus sit innouatum, & creatum, & non est ante id tempus omnino. Et dictum nostrum, qd Deus glo. sit ante mundū, & tps, est qd ipse fuerat, & nō fuerat, mūdus, nec tps: deinde fuit & cū eo mūdus, & tps. Et dictū nostrū, nāq; fuit, & non erat mundus, nec tempus, est esse substantia creatoris, nec priuatio substantię mūdi. Et dictū nostrum, fuit & cum eo mūdus, est

D iij esse

Disputatio

Essē duarum substantiarum tantū, & processio est separatio in esse tantum, & mundus est ut vnum indiuiduum. Si autē dixerimus fuit Deus glo. & non aliud, exempli gratia postea fuit Deus, & aliud, non importat dictio nisi esse substantiæ, & priuationem substantiæ, & ulterius ē duarum substantiarum. & non est de necessitate huius considerare tertiam, & est tempus. & licet imaginatio non quiesceret, nisi consideraret rem tertiam, & est tempus, tamē inspicias fallacias imaginationis.

A V E R R O E S.

Hic Auer. Hic sermo est sophisticus, & corruptus. quoniam iam facta est demonstratio q̄ sunt hic duæ species ipsius esse, quorum vnum est in natura motus, & hoc non euadit tempore: & aliud nō est in natura motus, & hoc est æternū, & nō denominatur tempore. id autem, quod est in natura motus, est ens notum sensu, & intellectu: eius vero, quod non est in natura motus nec in mutatione, iam facta fuit demonstratio de esse eius apud omnes confitentes q̄ omne motum habet motorem, & omne actum habet agentem, & q̄ causæ mouentes altera alteram non procedunt in infinitum, sed perueniunt ad causam primam, quæ non mouetur omnino. & facta fuit etiam demonstratio q̄ id, quod non est in natura motus, est supra esse eius, quod est in motu, & facta ē et demonstratio q̄ ens, quod est in natura motus, non euadit à tempore, & q̄ ens, quod non est in natura motus, non euenit ei tempus omnino. Et, cum sic fuerit, tunc processio vnius eorum alteri, i. eius, quod non euenit ei tempus, non est priori

tas temporalis, nec prioritas causæ causato, quæ sunt de natura entis, quod mouetur: vnde est prioritas hominis respectu vmbre suæ. Et ideo qui assimilauerit processionem esse non moti moto processionem ē duorum motorum vnius quidem reliquo, errauit. nam quælibet duo entia huius generis, cum aliquod eorum consideratum fuerit in comparatione ad secundum, tunc verificabitur de eo dicere aut erūt simul, aut ante id, seu post id tempore. & q̄ processerūt hac via ex Philosophis, sunt posteriores Maurorum, propter paucitatem intelligentiæ eorū in opinionibus Antiquorum. ergo processio vnius duarum entitatum reliquæ est processio esse, quod non mutatur, nec est in tempore, ē mutabili, quod est in tempore, & est alia species processionis. & cū sic fuerit, non verificatur de his duabus entitatibus, nec q̄ sint simul, nec quod vna earum præcedat aliam. Sermo autem Alg. q̄ processio Dei gloriosi mundo non est processio temporalis, sed postponitur ei mundus, est sermo verus: sed non intelligit retardationem mundi ei, cū nō fuerit processio eius temporalis, sed retardationem causati respectu causæ. nam postpositio opponitur processionem: & opposita sunt in eodem genere de necessitate, ut declaratum est in scientiis. Et, cum non fuerit processio temporalis, non erit postpositio temporalis. Et contingit huic etiā dubitatio præcedens, & est quomodo postponitur causatum causæ, quæ perfecte habet conditiones agentis. Philosophi autem, quia posuerunt q̄ ens mobile, vniuersalitas eius non habet principium, non accidit

Accidit eis hæc dubitatio: & possunt dare modum emanationis entium innouatorum ab ente æterno. Et ex rationibus eorum ad probandum q̄ ens mobile non habet principium, nec innouationem quod ad vniuersalitatē eius, est quoniam, cū fuerit positum innouatum, poneretur ens repertum, antequā reperiretur, Innouatio enim est motus: & motus necessario est in moto, si ne ponatur motus in tempore, siue in instanti. Vltius omne innouatum est possibilis innouationis, antequā innouetur: licet etiam Loquētes excitentur etiam in hac radice, & in posterum loquemur de ea cū eis: possibilitas autem est passio necessaria passioni entis mobilis, & sequitur necessario, si ponat innouata, vt reperiat, antequā reperiret. & hoc totum est sermo topicus in hoc loco, nisi q̄ est magis sufficiens verbis hominum. Sermo autē Alga. si autem esset Deus glo. & nō aliud exempli grā, deinde fuit Deus cū alio, nō importat hæc dictio nisi esse subæ, deinde fuerunt duo, & nō est de necessitate huius cōsiderare rem tertiam, & est tps, est sermo verus, nisi q̄ sequit̄ vt sit retardatio sua ei non retardatio temporalis per se: sed, si fuerit, est per accidens, cum tempus præcesserit subsequens, s. ex necessitate præcessionis temporis, & ipsum esse innouatum: mundus autem nō euenit ei hoc de necessitate, nisi est pars moti, quā excedit tps ex extremitatib⁹ ei⁹: vt accidit Moyſi, & aliis hominibus generabilibus & corruptibilibus. Et hoc totum non est declaratum hic demonstratiue. qd̄ vero declaratum est hic, est q̄ cōtra dictio non sit vera, & quod recitauit

ipse postea de rationibus Philosophorum, non est verum.

ALGAEZEL.

Alga. respondens pro Philosophis. Si autē dixerit q̄ dictam nostrum, q̄ fuit Deus glo. & non mundus, habet intelligentiam tertiam præter esse substantiæ. & priuationem mundi ratione. quoniā, si nos cōsiderabimus priuationem mundi in futurum, tunc proveniret esse substantiæ, & priuatio substantiæ. & non est verū dicere Deum, & non mundū: sed cōueniens est dicere erit Deus, & non mundus: & dicere in præteritum fuit Deus, & non mundus. & erit differentia inter dicere nostrum fuit, & erit, quā non erit id, quod intelligitur de vno, id, quod intelligitur de alio, & perscrutabimur nunc in quo consistit differentia. Et nō est dubium q̄ ipsi nō differunt in esse substantiæ, nec in priuatione mundi, sed in re tertia. nam cū nos dicim⁹ de priuatione mūdi in futurum, fuit Deus glo. & nō mūdus, dicē nobis q̄ hic est error. fuit enim dicitur de præterito, & significauit q̄ sub dictione fuit, est intelligentia tertia, quæ est in se transiens: & transiens ex se est tempus, & transiens ex alio est motus, qui transit tranſeunte tempore: ergo de necessitate sequitur vt ante mundū sit tempus, quod completum est, vsquequo perueniret ad esse mundi.

AVERROES.

Alga. Intētio huius sermonis est ad notificandum q̄ in sermone dicentis fuit sic, & nō sic, de inde fuit, sic & sic, est intelligentia tertia: & est tempus, quod significauit illa dictio, fuit in ratione dis-

D iiii ferentia

Disputatio

Gerentia intelligentie huius rei in præterito, & futuro: nam nos, cum considerauerimus esse alicuius rei esse priuatione alterius, dicimus est sic, & non sic, & mutatione ambarrum intelligentiarum determinatur quod sit hic res tertia. si autem, cum dicimus fuit sic, & non sic, non significaret illa dictio, fuit, aliquid, non esset differentia inter dicere nostrum fuit, & erit. Attamen hoc, quod dixit, non totum est notum per se. non est dubium in eo circa comparationem entium adinuicem in præcessione, & postpositione: quandoquidem fuerint ex eis aliqua, quorum natura est esse in tempore. cum vero non fuerint in tempore, illa dictio fuit, & similia ei non significant in istis propositionibus, nisi copulationem recitationis recitato, sicut dicimus? & fuit Deus pius, & misericors, & sic, si vnum eorum fuerint in tempore, & aliud non in tempore, sicut dicimus fuit Deus, & non mundus, deinde fuit Deus, & mundus. Quare non est conueniens his entibus hæc comparatio, de qua exemplificauit.

Verificatur tamen comparatio verificatione indubitata, cum sit comparatio priuationis mundi ad esse eius quoniam priuatio eius de necessitate est ut sit in tempore, siquidem esse mundi fuerit in tempore, & cum impossibile est ut sit priuatio mundi in horam esse mundi, ergo est de necessitate antea. & priuatio id præcedit, & mundus postponitur ei, quam prius, & posterius in motu non intelligunt, nisi cum tpe. Et quod ingreditur in hunc sermonem de inuolutione, est quia accepta est comparatio inter Deum, & mundum, & hac via tantum destruitur

hic sermo: & non erit demonstratiuus. **L**icet recitauit Alga. p. Philosophia.

A L G A Z E L.

Ait Alga. respondens Philosophis pro Loquentibus, in contradicendo huic sermoni, dicimus quod intelligentia radicalis ambarrum dictionum est esse substantie, & priuatio substantie. & res tertia, qua est copulatio dictionum, est proportio sequens respectu nostri. & ratio huius est. quam nos, si considerauerimus priuationem mundi in futurum, & ulterius considerabimus post hoc esse secundum, iam diceremus apud hoc fuit Deus, & non mundus. & verificabitur sermo noster, si intellexerimus de eo priuationem primam, siue priuationem secundam, quæ est post esse. si autem in hoc fuerit proportio ad futurum, possibile est ut conuertatur in præteritum, & proferatur cum cum dictione præteriti: & hoc totum propter defectum imaginationis in imaginando aliquod ens incipere, nisi considerauerit ei aliquid ante, & hoc præcedens, a quo non potest euadere imaginatio, reputatur quod sit res vera in esse, & est tempus, & est simile defectui imaginationis in considerando finire corpus in parte capitis, exempli gratia nisi ad superficiem superioris eius, & imaginatur quod ultra mundum sit locus, aut plenus, aut vacuus. Et, cum dicitur quod non sit supra superficiem mundi sursum longinquius, defecit imaginatio obedire in hoc concedendo illud: sicut, cum dicitur quod ante esse mundi non sit aliquid præcedens, & tamen est verum, defecit in hoc concedere. Et, quam possibile est imaginationem falsam fieri, cum imaginatus fuerit aliquis supra mundum esse vacuus, quod est di-

A est dimensio infinita, dicendo ei q vacuum non est intelligibile ex se: dimensio vero est conſequens corpus, cuius diametri extenduntur. & cum corpus habeat diſiſiones, tſe dimensio, quæ id proſequitur, eſt finita, & deſiſio vacui, & pleni non eſt intelligibilis. & iam probatum eſt q ultra mundum non ſit vacuum, nec plenum, licet imaginatio non obediatur in hoc concedendo. ſic etiam dicitur ſicut dimensio localis cōſequitur corpus, ſic dimensio temporalis motum. nam ipſa eſt extenſio motus, ſicut hæc eſt extenſio dimensio-
B num corporis. Et, ſicut probatio finitatis diametrorum corporis prohibet affirmationem diſiſionis locis ſupra ipſum, ſic probatio finitatis motus ex lateribus eius prohibet imaginationem diſiſionis temporalis poſt ipſum, licet imaginatio inuoluatur in imaginationibus, & exiſtimationibus ſuis, & nō obediatur ei. Et nulla eſt differentia inter diſiſionem temporalem, cuius probatio diuiditur apud comparatione eius ad ſuſum, & deorſum: ſiquid poſſibile eſt affirmare ſuſum, quo non ſit ſuperius, ſic poteſt affirmari ante, ante quod non ſit ante verum, non imaginabile, ſicut eſt i ipſo ſuſum. & hoc ſequitur, & aduerte huic, quia ipſi cōuenerunt q non eſt ultra mū dum vacuum, nec plenum.

AVERROES.

A It Aver. Summa huius ſermonis ſunt duæ quæſtiones: quarum Vna eſt q imaginari præteritum, & futurum, quæ ſunt ante, & poſt, ſunt duo reperta reſpectu noſtræ imaginationis. nā poſſibile eſt nobis imaginari futurum fieri præteritum, & præteritū, quod ſuit an-

tea futurum. & cum ſic fuerit, ergo **D** præteritum, & futurum non ſunt ex rebus exiſtentibus per ſe, & non habent eſſe extra animam, ſed eſt res, quam operatur aſa. & cum deſtruitur eſſe motus, deſtruitur intelligencia huius proportionis, & comparationis. Attamen reſponſio eius eſt q conſecutio motus, & temporis eſt vera: & tēpus eſt aliquid, quod operatur intellectus in motu: ſed motus non deſtruitur, nec tempus, qm nō prohibetur eſſe temporis, niſi cum entibus non recipientibus motum: eſſe vero entium mobilium, ſeu cōſyderatio eſſe eorum euenit eis tempus neceſſario: quoniam non ſunt **E** hic, niſi duo entia. ſens recipiens motum, & ens non recipiens motum, & impoſſibile eſt vt conuertatur vñ eorum ad reliquum, niſi eſſet poſſibile conuerti neceſſarium ad poſſibile. Si autem motus eſſet impoſſibilis, deinde reperi retur, tunc de neceſſitate conuerteretur natura entium non recipientium motum ad naturam recipientium motum. quod eſt falſum. & hoc eſſet, qm motus eſt in re neceſſario. Et, ſi motus eſſet poſſi-
F bilis ante eſſe mundi, tunc res præcedentes recipientes eſſent in tempore neceſſario: qm motus eſt poſſibilis, in eo q recipit quietem, non autem in priuatione. in priuatione enim non eſt poſſibilitas omnino, niſi eſſet poſſibile vt priuatio deferret eſſe. & ideo impoſſibile eſt innouatio quin præcedat id priuatio. & non eſt dubium q ſeparatur priuatio innouati in ſubiecto recipiente eſſe innouati, & remouetur ab eo priuatio, ſicut eſt in aliis contrarijs. nam calidum, cum ſit frigidum, non conuertitur ſubſtantia calidi in frigidum, ſed

Disputatio

G sed mutatur subiectum recipiēs à calido in frigidum. Quæstio autem secunda, & fortior quidem earum, est sophistica, & corrupta. Et summa eius est q̄ imaginari præcessionem ante initium primi motus, ante quē non fuit aliquod, quod mouetur, est sicut imaginari q̄ vnum corporum mundi, & est sursum exempli gratia, finit necessario aut ad aliud corpus, aut ad vacuum. nam dimensio est quid sequens corpus, sicut tēpus, est quid sequēs motum. & sicut est impossibile reperiri corpus infinitum, sic impossibile est reperiri dimensionē infinitam. & cum impossibile sit reperiri dimensionem infinitam, impossibile est finire omne corpus, ad aliud corpus, aut ad aliquid, in quo consideratur esse dimensio: & est vacuum exempli gratia, & procedet in infinitum: & sic motus, & tempus est quid sequēse. Si autē impossibile est reperiri motū præteritum infinitū, & fuerit hic motus primus finitus in extremitate initij, impossibile quidem est reperiri in eo ante. nam, si esset ei aū, reperiretur ante primum motū alius motus. Attamen hæc quæstio, vt diximus, est turpis, & est ex locis permutationis sophisticis, si legeris artem sophisticam. & hoc quidem permurando iudiciū ad quantitatem non habentem situm, in qua non reperitur totum, & est tempus, & motus, à iudicio quantitatis habentis sitū, & totum, & est corpus. & ponendo impossibilitatem priuationis finiedi in quantitate habente situm probationem q̄ sit impossibilis in quantitate non habente situm, & ponendo actū mētisin imaginando additionem, in eo quod est in actu, eiusdem considerationis. Et hic est error manifestus. nam imaginatio additionis de magnitudine reperta in actu, & q̄ necesse sit vt finiat ad aliam magnitudinē. non est quid repertū in substantia magnitudinis, nec assumitur in definitione eius. Imaginatio vero præcessionis, & postpositionis in motu innouato est quid per se assumptum in definitione eius. nam impossibile est vt sit motus innouatus nisi in tempore, s. q̄ excedat tempus initium eius. Et sic impossibile est imaginari tēpus hñs extremū, quod non sit finis alterius tēporis: postquā fuerit definitio instantis q̄ sit res, quæ est finis præteriti, & principium futuri. instans enim est præsens: & præsens est mediū necessario inter præteritū, & futurū. & imaginari instans præsens, ante quod non sit præteritum, est falsum. Et non est sic in puncto: nam punctum est finis lineæ, & reperitur cum ea, quia linea est quiescens. & possibile est imaginari punctum, quod sit principium lineæ, & non sit finis alterius lineæ: instans tamen impossibile est vt reperiat, nec cum tempore futuro, nec cum præterito, & est necessario post præteritum, & ante futurum. & cum impossibile est ei vt sit de se, impossibile est vt sit ante esse futuri, absq; eo q̄ sit finis temporis præteriti. & causa huius erroris est similitudo instantis cum puncto. Demonstratio autem, q̄ omnis motus innouatus sit ante eum tempus, est qm̄ omne innouatū aut non erit, & impossibile est in instanti, in quo verū est dicere q̄ innouatum sit, q̄ non sit. remansit ergo q̄ verū est dicere de eo q̄ non sit in alio instanti præter primum, de quo verum est dicere q̄ sit: & inter quælibet

Abet duo instántia est tempus mediū: non.n.continuatur instans instánti, sicut non continuatur punctum puncto:& iam declarátū est hoc in sciéntijs:ergo ante instans,in quo inouatus est motus, est tps necessario. nā, cū imaginemur duo instántia in esse, sit inter ea proculdubio temp⁹. fursū autem non assimilatur ipsi ante, vt dictū est in hoc sermone, nec instans assimilatur puncto, nec quantitas habens sicū assimilatur non habenti situm. Qui autē abusive permittit esse instans, quod non sit præsens, aut præsens, ante quod non sit præteritū, ipse negat tēpus, & instans, ponendo instans tale, etiā præsūponit tempus non habens principium. & hæc positio contradicit sibi ipsi. Quare impossibile est vt attribuatū esse præcessionis in omni inouato imaginationi. nā qui negat præcessionem, negat inouatum:& qui negat qd sit fursū ipsi fursū, est ecōtra: qm ipse negat fursū simpliciter.& cū auferatur fursū simpliciter, auferatur deorsū simpliciter. Et cū auferantur duo ista, auferatur graue, & leue. & nō est actus imaginationis inconueniens in corpore rectarū dimensionum, qd necesse sit vt finiatur ad corpus aliud, imo est necessarius. nam corpus rectarū dimensionum possibile est ei additio:& cui possibile est additio, id nō habet terminū naturaliter. Et ideo sequit vt finiatur corpora recta ad corpus rotundum continēs: qm est completū, cui impossibile est vt fiat additio, nec diminitio. Et ideo, cū acquirit intellect⁹ imaginari de corpore rotundo qd necesse sit finiri ad aliud præter id, tunc imaginatus est inconueniens, & falsū. Et hæc oīa

non sunt apprehensa apud Loquentes, neq; apud eū, qui nō incēperit speculari ordine artificiali. Vlt⁹ rius, qm non sequitur tēpus motū, sicut sequitur finitas magnitudinem: nā finitas sequitur magnitudinem, quia est in ea, sicut est accidens in subiecto sibi appropriato, & demonstratur tale demonstratōne subiecti sui, & est in loco, vbi est subiectum suū. & non est sic in cōsecutōne tēporis motui, sed cōsecutio tēporis motui magis assimilatur cōsecutōni numeri numerato, s. qd, sicut non cōsyderatur numerus in cōsyderatione numerati, & nō multiplicat in multiplicatōne eius, sic est dispositio tēporis cū motibus, & ideo est tēpus vnum omni motui, & moto, & reperitur in omni loco, adeo qd, si imaginati fuerimus homines carceratos a pueritia in vna spelunca terre, determinabimus qd isti non apprehendūt tempus, eo qd non apprehendūt aliquem motū sensibilem, qui sunt in mundo. Et ideo tenet Arist. qd esse motuum in tēpore est simile præoibus esse numeratorū in numero. nam numerus non multiplicatur in multiplicatōne numeratorū, & nō demonstratur ei locus, cū demonstratur loca numeratorum. & videtur ei qd propter hoc fuit proprietate⁹ mensurare motum, & mensurare esse entium, quæ mouentur, in eo quod mouentur, sicut numerus mensurat corpora eorum. & ideo dicit Arist. in definitione temporis quod sit mensura motus secundum prius, & posterius, quæ sunt in eo. Et, cū sic fuerit, quemadmodum cū posuerimus numeratum quoddam in nouatum, non oportet vt numerus sit inouatus, sed oportet, si fuerit

Disputatio

G numeratum, vt sit ante id numerus, sic oportet, si fuerit hic motus in nouatus, vt sit ante eum tempus. si autem in nouatum fuerit tempus, cum fuerit motus demonstratus, quicunque sit, tunc tempus apprehenditur cum motu illo. & hoc quidem facit te intelligere quod natura temporis est remotissima à natura magnitudinis.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens pro Philo sophis. Si autem dicitur hoc pondus est tortuosum, mundus. n. non habet sursum nec deorsum, quia est rotundus, rotundum autem non habet sursum nec deorsum, sed appellatur pars sursum id, quod est, prope caput tuum, & deorsum, quod est prope pedem tuum, & est nomen determinatum in comparatione ad te, & pars, quod est deorsum respectu tui, & sursum respectu alterius, cum imaginatus fueris eum esse in alia parte rotunditatis terrae: & etiam planta pedis eius erit in oppositum plantae pedis tui: imo pars, quam imaginatus es sursum ex partibus caeli die, est eadem sub terra nocte: & quod est sub terra, reuertitur supra terram circulariter. Primum vero in esse mundi non potest imaginari vt conuertatur vltimum. & est, quemadmodum, si imaginati fuerimus lignum, cuius vna duarum extremitatum sit grossa, alia vero subtilis, & deliberauerimus appellare partem grossam contiguam subtili sursum ad locum, ad quem finitur. aliam vero partem deorsum, non videtur ex hoc esse differentia essentialis mundi: sed sunt nomina diuersa, quae sunt ex diuersa positione huius ligni, adeo quod, si mutatur situs eius, non mutatur nomen: mundus autem non mutatur: ergo sursum, & deorsum est

proportio absoluta tibi, & non mutantur partes mundi, & superficies eius. Priuatio autem praecedens mundum, & finem primum, esse eius est ens essentialis, & non imaginatum vt recipiat permutationem, & fiat vltimum, nec priuatio, imaginata à nobis quod sit corruptio mundi, quae est priuatio eueniens, potest imaginari quod fiat praecedens: sed extremitates finis mundi, quarum vna est prima, & alia vltima, sunt duae extremitates essentialis permanentes, & non potest existimari permutatio in eis per mutationem relatiui ad eas: & contra est in dispositione sursum, & deorsum.

Quare possibile est nobis dicere quod mundo non est sursum, nec deorsum: & tamen impossibile est nobis dicere quod esse mundi non habet ante, & post. & cum probatum fuerit ante, & post, tunc nihil aliud est dispositio temporis, nisi id, quod est eius per prius, & posterius.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hic sermo responsionis Philosophorum est in vltimitate ruinæ. Et summa eius est quod sursum, & deorsum sunt duo relatiua, quare euenit eis discursus imaginatiuus: discursus vero in an, & post non est imaginatiuus, quoniam in eo non est relatio, sed est intellectus ualis. Et dispositio huius est, quoniam sursum, imaginatum in aliqua re, possibile est imaginari deorsum in re illa, & deorsum potest imaginari sursum. sed in priuatione praecedente in nouatum, quae dicitur ante, non potest imaginari quod sit priuatio, quod est post in nouatum, quae appellatur post. At tamen dubium post hoc remansit eis, quoniam Philosophi tenent quod hic sit sursum naturaliter, & est id, ad quod

A qđ mouet leue, & deorsū nāliter & est id ad, qđ mouet graue. sin aut, essent graue & leue respectiue, & positione. & tenent q̄ finis corporis, qđ est sursum, nāliter euenit ei in imaginatione finis aut ad vacuum, aut ad plenum. Sed hæc ratio opponitur ei apud Philosophos duob' modis. Primo quidem, qm̄ ipsi ponunt sursum simpliciter, & deorsum simpliciter, & tamen non ponunt primum simpliciter, nec vltimum simpliciter. Secundo vero, quia aduersarius potest opponere q̄ non est causa imaginationis q̄ sit sursum ipsi sursum: & procedit hoc in infinitū, ex eo q̄ est relatiuū. sed accidit hoc imaginationi, qm̄ ipse non apprehendit magnitudinem, nisi copulatam magnitudini, sicut non apprehendit innouatum, quod non habeat præcedens. Et ideo permutatus est Alga. ex dictione sursum, & deorsum ad vltra, & extra: & dixit, respondēs Philosophis, sed respondemus illi dictioni vltra mundum, & extra, & dicimus mūdo infra, & extra, &c. vsq; ad, & hæc est causa erroris. & destruxit in hac permutatiōe id, cum quo disputauit cum Philosophis in assimilatione finis in tempore fini magnitudinis. nos autem iam declarauimus modum fallaciæ in hac assimilatione, id quidem, quod sufficit, & declarabimus q̄ sit quæstio sophistica. & nō oportet id hic reiterare.

ALGAZEL.

A It Alga. Ratio autē alia apud eos ad probandum æternitatem temporis. Dixerunt non est dubium apud vos q̄ Deus glo. poterat creare mūdum, anteq̄ creasset eum spacio centum annorum, aut ducentorū, aut mille, & sic in infinitū. hæc

autem spacia distinguuntur mensura, & quantitate. Et impossibile est quin affirmemus aliquid ante esse mundi extensum, & mēsuratum, cuius pars aliqua sit durabilior, & longior alia. Et impossibile est quin affirmemus aliquid ante esse mundi, &c. vsq; ad ergo ante mūdum apud vos est aliquid habens quantitatem diuisibilem, quod est tempus: ergo ante mūdum est apud vos tempus.

AVERROES.

A It Auer. Summa huius sermonis est q̄, cū imaginati fuerimus motum, inuenimus eū eo spacium mensurans eum, quasi sit mensura eius. motus vero est mensuratus, & inuenimus hoc spaciū, & mensuram posse poni in eo motum longiorem motu posito primo, & æqualem ei, & conuenientem cum eo. & ex hoc spacio dicimus vnum motum esse longiorem alio. & cum sic fuerit, & mundo ipsi fuerit spaciū vnum apud vos à principio vsq; ad præsens, ponamus exempli gratia, quod hoc sit mille annorum, & qm̄ ipse Deus glo. poterat creare añ hūc mundum alium mundum, tunc erit spaciū, quod mensurat eum, longius spacio, quod mensurat primum mundum mensura determinata, & sic potest creare tertium ante istum secundum, & quilibet horū mundorū necesse est vt præcedat ad esse eius spaciū, quo potest mensurare mensuram esse eius. & cum fuerit hæc possibilitas in mundis, procedet in infinitū, s; q̄ possit esse añ mundum mundus, & ante mūdum illum alius mundus, & procedet in infinitū. ergo hic est spaciū ante omnes mundos. & hoc spaciū, mensurans omnes, impossibile est

Disputatio

G ut sit priuatio: priuatio. n. non mensuratur: & non erit nisi quantitas necessario: nam mensurans quantitatem est quantitas necessario. Igitur quantitas mensurans est id, quod nos appellamus tempus, & apparet quod sit prius esse omnibus rebus, quae imaginatae sunt innouari, sicut mensura debet esse praecedens mensurato in esse. Et quoadmodum, si fuerit hoc spacium, quod est tempus, innouatum in innouatione primi motus, necesse est ut sit ante id spacium, quod est mensurans id, & in eo est innouatum, & est quasi mensura ei: sic necesse est ut sit ante

H omne mundum, cuius esse imaginatur spacium eum mensurans. Igitur hoc spacium non est innouatum, nam, si esset innouatum, esset ei spacium id mensurans: nam omne innouatum habet spacium id mensurans, quod appellatur tempus. Et hic est magis conueniens modus modorum, quibus ponitur hic sermo: & est via Auicennae in probatione esse temporis. Attamen cum intelligere est difficile, quam omne possibile est spacium copulatum ei, & est locus quaestionis, nisi cum conceditur quod possibilitates, quae sunt ante mundum, sunt de natura possibilitatis reperiatur in hoc mundo id est sicut possibile quod est in hoc mundo, de natura eius est ut reueniat ei tempus, sic possibile, quod est ante mundum, hoc tamen est manifestum in possibili, quod est in mundo, unde potest imaginari ex eo esse temporis.

A L G A Z E L.

A It Alga. Dubitatio autem est. quoniam hoc totum est ex opere imaginationis, & magis conueniens modorum, circa ablationem praecessionis temporis, est cum dicimus

utrum fuerat in potestate Dei creare orbem superiorem in eleuatione eius, maiorem eo, quo creauit eum. Si autem dixerint non, ergo est definitus. Si vero dixerint sic, ut duo brachia, vel tria, & sic procedet in infinitum, tunc in hoc est affirmare dimensionem ultra mundum habentem mensuram quantitatum. nam eleuatum mensura duorum brachiorum, aut trium occupabit locum maiorem eo, quem occupabat aliud per duo brachia. vel tria. ergo ultra mundum, secundum hoc, est quantitas determinans habentem, quantitatem, & est corpus, aut vacuum, igitur ultra mundum est vacuum, aut plenum, &c. usque ad & responsio nostra, imaginando in imaginatione existimationem possibilitatum temporalium ante esse mundi, est sicut responsio vestra, imaginando in imaginatione existimationem possibilitatum localium ultra esse mundi.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hoc consequens verum esset, cum fuerit possibile addere mensuram corporis mundi in infinitum. nam sequitur secundum hoc, ut reperiatur a Deo quicquid, finitum, quod praecedentibus possibilitatibus quantitatis in infinitum, & cum hoc fuerit possibile in possibilitate magnitudinis, erit et possibile in possibilitate temporis, & erit tempus finitum, in extremis suis, licet fuerint ante id possibilitates temporales infinitae. Attamen responsio ei est, quod imaginari mensuram mundi maiorem, seu minorem ea, quae est, non est verum, imo est impossibile: & non sequitur ex eo, quod hoc est impossibile, ut sit imaginatio possibilitatis alterius mundi ante hunc mundum impossibilis, nisi

tura

Atura possibilis iam innouata fuerit: & non fuerant esse mundi nisi duæ naturæ, natura scilicet necessarij, & impossibilis. & manifestū est quod iudicium intellectus de esse naturarum triū non desinit, nec deficiet in iudicando de esse necessarij, & impossibilis. Hæc autem quaestio non sequitur Philosophis, quā ipsi tenent quod mundus impossibile est ut sit minor eo, quod est, nec maior. Si autē admittitur, ut sit magnitudo maior magnitudine alia, & hoc ī infinitū, tunc possibile est ut reperiatur hīs mensuram absq; fine, & si admittit ut reperiatur habens mensurā absq; fine, tunc erit ens habēs mensuram infinitā in actu. & hoc est id, quod iam declarauit Arist. additionem in habente mensurā in infinitum esse falsam. Sed in opinione eius, qui admittit hoc, ex eo quod evenit ei defectus in Deo, bene conuenit ei hæc quaestio. nam possibilitas hic est intellectualis, sicut est ante mundum apud Philosophos. & propterea qui dicit de innouatione mundi ī nouatione temporali, & dicit esse oē corpus in loco, sequitur ei necessario ut sit supra eū locus, & hoc est aut corp⁹, in quo sit inouatio, aut vacuum. nam locū necesse est precedere innouatum necessario. & ideo qui destruit naturā vacui, & dicit finire corpus, non poterit ponere mundum innouatum. Et ideo qui negat ex posterioribus sectæ Assariæ esse vacuū, separat radices hominum. quod non video in eis: sed recitauit mihi hoc aliquis, qui operam dedit opinioni horum hominum. Si autem esset operatio huiusmodi mensurātis motum, quod est quasi mensura motus de operatione imaginationis falsa, sicut ima-

ginatio mundi maioris, aut minoris eo, quod est, nō erit tempus in rerum natura, nā tempus nihil aliud est, nisi id, quod apprehendit intellectus de hoc spacio mensurante motum. & cū fuerit per se notum quod tempus reperitur in rerum natura, oportet ut sit hæc operatio rationis ex operationibus eius veris attributis intellectui, non ex operationibus attributis imaginationi.

ALGAZEL.

AIt Alga. Nos autem dicimus quod id, quod non est possibile, non est attributum posse: & esse mundi maiorē & minorē eo, quod est, non erit posse: ergo nō est imaginabile.

AVERROES.

AIt Auer. Hæc est responsio ei, quod negauit secta Assaria de positione mundi, quod impossibile est ut ponat eum Deus glo. maiorē, aut minorem, est defectus Deo glo. quoniam defectus non est defectus, nisi eius, cui attribuitur posse, non autem de re falsa.

ALGAZEL.

DEinde dixit Alga. dubitans eis, hæc autē excusatio est inconueniens tribus modis. Quorum vnus est, quod hoc est prædominium intellectus, nā intellectus considerans mundum maiorem, aut minorem eo, quod est, brachio, non est sicut consideratio coniunctionis inter nigrū & album, & esse ac priuationem. impossibile autem est collectio inter ablationem, & affirmationē, & ad id conuertuntur omnia mēdacīa, ergo est sententia corrupta.

AVERROES.

AIt Auer. Sermo in hoc, sicut dixit, est prædominiū intellectus, qui

Disputatio

Qui est primo aspectu. sed apud Intellectum verum nō est prædominiū: nā sermo de possibilitate huius, seu de priuatione possibilitatis eius indiget demonstratione. & ideo dixit verum, cum dixit q̄ impossibilitas huius nō est sicut consideratio coniunctionis inter nigrum. & album, quoniam hoc manifestum est per se esse falsum. Esse vero mundum maiorem, aut minorem eo, quod est, impossibile esse, non est notum per se. mendacia autem, licet conuertantur ad mendacia per se nota, conuertuntur tamen duobus modis, quorum Vn⁹

H est, q̄ hoc sit notum per se esse falsū. Secundus vero, vt consequatur à positione eius consequens proximum, aut distans falsitati ex falsitatibus p̄ se notis q̄ sint falsæ. verbi gratia, si positum fuerit possibile esse mūdū maiorem, aut minorem, sequitur ex eo vt sit extra eum plenum, aut vacuum: & ponere extra eum plenum, aut vacuum sequitur ex eo falsum ex falsitatibus: ex vacuo quidem esse dimensionem separatam: ex corpore vero ipsum esse mobile sursum, aut deorsum, aut circulariter. si autē hoc fuerit, sequitur vt sit pars alterius mundi: & iam declaratum est

I esse alium mundum cum isto, esse falsum in scientia Naturali: saltem sequeretur vacuum. nam mundus non potest euadere à quatuor elementis, & corpore circulari, quod mouetur circa ea. Qui autem desiderat scire hoc, percutiat id cū digito suo in locis, vbi debet hoc considerari, & hoc post conditiones, quæ præcedere debent speculati speculatione demonstratiua. Deinde de recitauit secundum modum.

A L G A Z E L

A It Alga. Si autem mundus fuerit, prout est cum impossibilitate essendi maior, seu minor eo, q̄ est, tunc esse eius, prout est, est necessarium, non autem possibile: necessarium autem non indiget causa, & tunc dixerunt id, quod dixerunt Da hariz de ablatione agentis, & ablatione causæ, quæ est causa causarū, & hæc non est opinio vestra.

A V E R R O E S.

A It Auer. Responsio huius, fm opinionem Aui. est in prom-
ptu. nam necessariū in esse apud eū est duplex, necessarium in esse ex se, & necessarium in esse ex alio. Atamen responsio apud me in hoc est melior. nam sequitur de necessitate vt in rebus necessariis fm hunc sermonem nō sit nec agens, nec facies, verbi gratia instrumentum; quo scatur lignum, est instrumentum mensuratum in quantitate, & qualitate, & materia, s. q̄ non potest esse sine ferro: & impossibile est vt sit absque figura ferræ, & impossibile est vt sit ferra in quacūq; mensura fuerit: & tamen nemo dicit q̄ ferra sit necessaria in esse. Et vide quāta est pulchra ista sophisticatio. Si autem auferatur necessitas quātitatum rerum factarum, & qualitarum, & materierū earum, vt putat secta Assaria in creaturiscum Deo Glo. auferetur scientia reperta in agente, & in creatis: & esset possibile, vt omne agens sit magister, & omne imprimens in entibus creans. & hoc totum est destructio intellectus, & scientiæ.

A L G A Z E L.

A It Alga. Tertius autem, q̄ hoc corruptum, non deficit aduersarius tenere oppositum eius, & di-

A cit q̄ non fuit esse mundi ante esse eius possibile, sed conuenit esse possibilitati absq; additione, seu diminutione. Si autem dixeritis, iam permutatum est antiquum à non posse ad posse, dico ex eo q̄ esse nō fuerat possibile, nō erat denominatū in posse determinato, & diminutio aduentuseius, quod impossibile est, non indicat non posse. Si vero dixeritis quomodo erat impossibile, & factum est possibile: dicimus nō esse falsum esse aliqñ impossibile, aliqñ vero possibile. Si autem dixeritis tēpora sunt æqualia, dē vobis & mensuræ quoq; sunt æquales. & quomodo erit mensura aliqua possibilis, & tñ maior, aut minor impossibilis? si autem hoc non est falsum, similiter & illud non est falsum, hæc est. via quæstionis, & verificationis in responsione, q̄ id, quod dixerunt de imaginatione possibilitatum, nihil est. Quod autē concedi debet, est q̄ Deus glo. est æternus, potens quidē, cui nunq̄ deficit actio, si voluerit: & non est in hoc posse aliquid, q̄ affirmet tempus durabile, nisi imaginatio commiscuerit ei alia.

AVERROES.

A It Aver. Summa huius sermo nis ē q̄ dicit secta Assaria Philosophis, hæc quæstio est apud nos, mendosa, s. sermo dicentis mundum esse possibile maiore, & minorem esse. qm̄ hæc quæstio imaginatur fm̄ opinionem dicentis possibilitatem præcedere exitum rei ad actum, scēse rei possibilis, sed dicitur q̄ possibilitas est cum actu, prout est absq; additione, seu diminutione. Attamen dicimus q̄ negatio præcessionis possibilitatis rei possibili est negatio necessaria. nā possibile opponit ei, qd̄

est impossibile, absque medio inter ea. si autē res esset impossibilis ante esse suum, est impossibilis necessarius: & ponere imposse in esse est falsum in conueniens: ponere vero posse in esse, est falsum posse, non autē falsum inconueniens. Quod autē possibilitas cum actu sit falsa parer: qm̄ possibilitas, & actus sunt duo opposita, q̄ non congregātur in vno tempore: ergo istis sequitur q̄ non reperiatur possibilitas nec cum actu, nec ante. Et consequens verum sectæ Assarię in hoc sermone nō est, q̄ permutet æternum à non posse ad posse. nō. n. appellatur non potens qui non pōt operari impossibile: sed consequens verum est, vt res permutetur de natura impossibilis ad nām esse, & est sicut conuersio necessarii ad posse. Ponere vero aliquid in aliqua hora imposse, & posse in alia non remouet id à natura posis. nam hæc dispositio omnis possibilis, ver. g. q̄ oē possibile, esse eius est falsum in hora, qñ est esse eius cōtrarij in subiecto suo. Cum autem cōfiteatur aduersarius q̄ aliquid sit impossibile in aliqua hora, possibile vero in alia, iam confessus est q̄, res sit de natura possibilis simpliciter, non autem de natura impossibilis. & sequitur ex hoc, cum ponitur q̄ mundum fuisse possibilem ante in nouationem eius æternitate infinita, vt sit, cū innouatus ē, permutata natura eius ab impossibili ad possibile. hæc autē quæstio est alia à q̄stione, de qua loquebamur, & iam diximus q̄ processus à quæstione ad quæstionē est operatio sophistica. Cum autem dixit & verificatio in responsione, q̄ id, quod dixerunt de possibilitatibus, nihil est, quod autē cōcedi debet, &c. licet in

Extra ord. Auer. E hoc

Disputatio

G hoc loco non sit aliquid, quod necessitet esse tempus æternum, ut dixit, est tñ aliquid, quod necessitat possibilitatem essendi mūdum æternum, & sic etiam tempus: nam Deus glo. non defecit esse potens in actione. & non est hic, quod necessitet impossibilitatem copulationis operationis eius continue cum esse eius: sed forte oppositum huius indicat impossibilitatē, & est quod nō erit potens in aliqua hora, potens vero in alia, & nō dicitur de eo q̄ sit potens nisi temporibus determinatis finitis: & tñ ipse est ens æternum, & antiquū.

H Et redijt questio vtrum sit possibile, ut sit mundus antiquus, & æternus, aut inouatus, aut erit posse ut sit inouatus, & impossibile ut sit antiquus. Si autem fuerit inouatus. vtrū sit possibile ut sit actio prima, vel ne. Si autem non erit intellectui possibilitas perueniendi in vnum horum oppositorū, tūc reuertitur ad auditum. & non numeratur hæc questio inter intellectuales. Et, cum dixerimus q̄ primū impossibile est ei dimittere operationem bonam, & operari prauā, qm̄ est diminutio ei, quæro quæ est maior diminutio q̄ ponere actionē æterni finitā, & terminatā in actione inouati, cum hoc, q̄ actio terminata imaginatur ab agente terminato, nō aut ab agente antiquo, nō terminato, nec in esse, nec in actione? & hoc totum, ut vides, non latet eū, qui habet etiam paucum visum in intellectualibus. Et quomodo est impossibile agenti æterno quin ante actionem, quæ emanauit ab eo in præsentia, sit actio alia, & ante actionem actio, & procedet hoc in intellectu nostro in infinitum, sicut procedit esse eius, scilicet agētis in infinitū. nam

ille, cuius esse nō adequatur tēpus, & nō comprehendit eū ab extremitatibus eius, necesse est ut actio eius nō comprehendatur a tempore, & nō adequetur ei tempus terminatū. qm̄ oē ens nō retardatur actio eius esse eius, nisi quia deficit in esse suo aliquid, scilicet q̄ non erit in esse suo perfecto, aut quia est ex eligētibus, & retardatur actio eius esse eius ppter electionem. Qui autem ponit q̄ ab æterno non emanat nisi actio noua, iam ponit q̄ actio eius aliquo modo est violenta, & q̄ nulla sit ei electio in actione sua illo modo.

A L G A Z E L.

A It Alga. Tertia ratio de antiquitate mundi est q̄ Philosophi tenuerunt, dicentes q̄ esse mūdi fuit possibile ante esse eius. nam falsum est ut sit impossibile, deinde fiat possibile. Et hoc quidē possibile nō habet principium, & non defecit esse permanens, & non defecit mundum possibilem esse: quoniam non est hora horarum, in qua possibile sit denominare mūdum esse impossibilem. & cum possibilitas non defecerit, tūc possibile circa cōuenientiā possibilitatis non defecit. nam dicere est possibile esse est q̄ nō est impossibile esse eius. & cum fuerit esse eius possibile in æternum, non erit falsum esse eius in æternum. si autem, si esset falsum esse eius semper, & inconueniēs, dicemus q̄ est posse esse eius in æternum. si autem est falsū dicere ipsum esse posse in æternum, est falsum dicere possibile non defecit. & si falsum est dicere posse nō defecit, erit verum q̄ possibile hēt principium. & cum fuerit verum habere principium, erit ante hoc impossibile, & veniet res ad affirmandum horam,

A horam, in qua non fuit mundus possibilis, & non fuit ipse Deus glori. potens in eo.

AVERROES.

A It Auer. Qui autem cōcedit q mundus, anteq̃ fuisset, fuerat possibilis possibilitate non deficiente, necesse est ei esse mundum æternum. nam id, quod nunq̃ defecit esse possibile, si positum fuerit nō defecisse esse, non sequitur expositione eius inconueniens, & quod est possibile vt sit æternum, necesse est vt sit æternum. id enim, quod possibile est ei vt recipiat æternitatem, possibile est ei, vt non sit corruptibile, nisi sit possibile vt corruptum fiat æternū. & iō dicit sapiēs Arist. q̃ possibilitas in rebus æternis est necessaria.

ALGAEZEL.

A It Alga. Dubitatio autem est vt dicatur mundus nō defecit esse possibilis in nouationis, & nō reperitur aliqua hora, in qua nō imaginetur in nouatio eius. & cū imaginetur ens in æternum, nō erit in nouatum, & non erit quid eueniens cōuenientiae possibilitatis, sed in cōtrarium eius. & hoc est, sicut sermo eorū de loco, s. q̃ cōsiderare mundū maiorem, & creare corpus supra mundum est possibile, & sic tenere aliquid superius aliud supra hoc, & sic in infinitum, & non est finis possibilitati additionis, & cū hoc eē plenum simplr infinitum est impossibile, & sic ens, cuius extremitas non finitur, impossibile. sed quemadmodum dicit q̃ possibile sit corpus finitum, i. hñs superficiem, & q̃ non poterit cōsiderare id in magnitudine, & paruitate, sic quoq; possibilitas in nouationis, & p̃scipium ipsius esse non requirit p̃cessionem, & post-

positionem, & radix essendi in noua. D tū est eius, quod est post, non aliud.

AVERROES.

A It Auer. Qui autē ponit q̃ ante mūdum fuerat possibilitas vna numero, quæ non defecit, necesse est ei dicere vt sit mundus æternus. Qui vero ponit q̃ ante mūdū fuerans possibilitates in æternum, non finitæ numero, vt posuit Alga. in responsione, sequitur ei vt ante hunc mundum sit mundus, & ante mundum secundum mundus tertius, & procedat in infinitum. sicut est in indiuiduis hominum: & p̃cipue cū ponatur corruptio p̃cedentis conditio requisita in esse subsequentis. **E** ver. g. si Deus glo. erat potēs creare ante hunc mundum alium mūdū, & ante illum alium, necesse est procedere in infinitum. sin autē, sequeretur vt perueniat ad mundum, ante quē non est possibile creare alium mundum. Attamē hoc non dicunt Loquētes, & non ponunt id in rationibus suis, quibus ratiocinantur de creatione mundi. Quod autē possibile esset vt sit ante hunc mundum mundus alius in infinitum, hæc quī dē positio existimatur q̃ non sit inconueniens; sed, cū speculetur de ea, apparet q̃ sit inconueniēs. quoniā sequitur vt sit natura mundi nā vnius indiuidui, quod est in hoc mūdo generabili, & corruptibili. & erit emanatio eius à primo principio, eo modo, quo emanauit ab eo indiuiduū: & hoc mediāte moto æterno, & motu æterno: ergo erit hic mūdus pars alterius mūdi, sicut est in indiuiduis generabilibus: & corruptibilibus in hoc mundo, & de necessitate perueniet ad mundum æternum in indiuiduitate, aut procedet. & cū de ne-

E ij cessitate

Disputatio

Gecessitate absconditur processus, igitur abscessio eius in hoc mundo est dignior, scilicet ponendo eum vnū numero, & æternum.

A L G A Z E L.

A It Alga. Rō Quarta est. Quoniam ipsi dicunt omne innouatum præceditur à materia: innouatio. n. indiget materia: igitur materia non erit innouata. Quod autē innouatur, sunt formæ, & accidētia, qualitates quidem super materias, &c. vsq; ad, & non erit materia primam innouari falsum.

H A V E R R O E S.

A It Auerr. Summa huius sermo nis est q̄ omne inouatum est possibile ante inuolutionem eius: & possibilitas præsupponit rem, in qua existit, & est subiectum recipiens rē possibilem. nam possibilitas, quæ est ex parte recipientis, non debet aliquis existimare q̄ sit possibilitas, q̄ est ex agente. cū enim dicimus de Socrate quod possibile est vt faciat hoc, est aliud q̄ dicere in re facta q̄ sit possibile: quare conditionatur in possibilitate agentis possibilitas patientis. agens enim impossibile est

I vt agat impossibilia. & cū non sit possibile vt sit possibilitas præcedēs innouatum absq; subiecto omnino: & impossibile est vt agens sit subiectum, nec possibile: nam possibile cū peruenierit ad actum, aufertur possibilitas: igitur non remanet nisi q̄ sit subiectum possibilitatis res recipiēs possibilitatem: & est materia. materia autem nō generatur, in eo q̄ est materia, qm̄ indigeret alia materia, & procedet in infinitum. sed, si materia generaretur, est i eo q̄ est composita ex materia, & forma. & omne generatū generatur ex alio: &

tunc aut procedet in infinitum dire cte in materia infinita: & hoc est falsum, licet imaginari fuerimus motorem æternum: non enim reperitur aliquid in actu infinitum: aut aduenient ad eam formæ, vna quidē post aliam in subiecto quidem non generabili, nec corruptibili, & aduersus eorum vnus post ablationem alterius æternus, & circularis. Si autem hoc fuerit, necesse est esse hic motū æternum, qui faciat aduētum huius post ablationem alterius, quæ sunt in generabilib⁹, & corruptibilibus in æternū. qm̄ apparet q̄ gñatio vniuscuiusq; gñatio est corruptio alteri⁹, & corruptio eius gñatio alterius, & q̄ nō sit aliquid ex nihilo. nā gñatio ē cōuersi rei, & mutatio eius ex eo, qd̄ est i potētia, ad actū. Quare impossibile est vt sit priuatio rei id, quod defert esse, nec eadem cum re, quæ denominatur generari, s̄ q̄ dicamus de ea q̄ generata est. remanet ergo vt sit hic aliquod subiectum formarum contrariarum, & est id, cui adueniunt formæ successiue.

A L G A Z E L.

A It Alga. Dubitatio est vt dicatur, possibilitas, quā ponūt, reuertitur ad iudicium intellectus, & omne, quod intellectus considerat esse eius, & non prohibetur ei id considerare, appellamus possibile. si autem prohibetur, appellamus falsum, & inconueniens. si vero non poterimus considerare priuationē eius, id appellamus necessarium. Hæc autē sunt iudicia intellectualia, non indigentia quidem aliquo, adeo q̄ perueniat ei denominatio. Et hoc quidem probatur tribus rationibus. & prima est hæc: quoniam, si possibilitas determinaret aliquid ens,

ad

Ad quod referat, & dicitur qd sit possibilis ad id, sic etiam impossibilitas determinaret aliquod ens, & dicitur esse impossibilitas ad id. impossibile autem non habet esse in se, nec materiam, in qua fiat inconueniens, adeo qd referatur impossibilitas ad materiam.

AVERROES.

Alter. Quod autem possibilis determinet materiam existens, hoc patet. qm alia intellecta vera non euadunt quin determinent aliquod ens extra animam, postq verum, vt dictum est in definitione eius est, vt reperitur in anima, sicut reperitur extra animam. igitur non euadet ex dicto nostro aliquid esse possibile, quin determinet hoc intellectui aliquid, in quo reperitur hæc possibilitas. Attamen, assumere probationem, qd non determinet intellectum possibilitatis aliquod ens, in quo sustentatur, est sermo sophisticus. nam impossibile determinat subiectum, sicut ipsum possibile. & hoc patet. impossibile enim est oppositum possibili. contraria autem opposita determinant proculdubio subiectum, nam impossibilitas est negatio possibilitatis. si aut possibilitas determinaret subiectum, tunc impossibilitas, quæ est negatio huius possibilitatis, determinaret etiam subiectum, vt dicimus qd esse vacuum est impossibile, qm esse dimensiones separatas est impossibile extra corpora naturalia, & infra: & dicimus qd ambo contraria impossibile est esse in eodem subiecto. & dicimus qd est impossibile duo esse vnum: & hoc quidem in esse. & totum hoc est manifestum per se: & nihil est consideratio huius sophisticationis hic adductæ ab eo.

ALGAEZEL.

Alter. Et secunda est, qm nigredo, & albedo, determinat intellectus in eis ante esse eorum qd sint possibiles. Si aut hæc possibilitas referatur ad corpus, in quo sunt, ita qd dicatur dispositio eius, qd hoc corpus posse est vt denigretur, & dealbetur. & cū albedo in se non sit possibilis, & non habeat denominationem possibilitatis: sed posse est corpus, & possibilitas refert ad id: tunc dicim⁹. quid est iudicium nigredinis, & albedinis, in se, vtrum sit posse, aut necessarium, aut impossibile? & nō pōt euadi quin dicat qd sit posse. & significat qd intellectus, & determinatio circa possibilitatem nō indigent pōne substantiæ entis, ad quod referatur possibilitas.

AVERROES.

Alter. Hæc est fallacia. nam posse dī de recipiente, & recepto: id aut, quod dicitur de subiecto recipiente, opponitur ei impossibile: id vero, quod dī de recepto, opponitur ei necessarium. Quod autem denominatur à possibilitate, cui opponit impossibile, nō est id, quod exit in actum à possibilitate, ex eo qd exit in actum. qm, cū exierit, aufertur ex eo possibilitas. denominatur tñ à possibilitate, ex eo qd est in potentia. & subiectum huius possibilitatis est subiectum, qd permutatur ab esse in potentia ad esse in actum. & hoc est manifestum ex definitione possibilis. nam est id, qd non est, & est in posse vt sit & nō sit. Et hoc nō ens possibile, nō est posse ex eo qd non est, nec ex eo qd est in actum, sed est possibile ex eo qd est in potentia. Et ideo dixit secta Namatezela qd id, quod non est, sit substantia quædam, nam id, quod non est, est contrarium ipsi esse: & vñ quodq;

Disputatio

G differt ab alio. & cum aufertur priuatio alicuius rei, est loco eius esse eius. & cum aufertur esse eius, est loco eius priuatio eius. & qui substantia priuationis, impossibile est ut conuertatur in esse, nec substantia esse conuertatur in priuationem, necesse est ut recipiens ea sit quid tertium præter ea, & est id, quod denominatur à possibilitate, & generatione, & permutatione à denominatione priuationis ad denominationem ipsius esse. priuatio, n. nō denominatur à generatione, & mutatione, nec res, quæ sit in actu, denominatur hoc: & gñatum,

H cum erit in actu, aufertur ab eo denominatio gñationis, & mutationis, & possibilitatis: ergo non potest eua di de necessitate ab aliquo denominato à generatione, & mutatione, & conuersione ex priuatione ad esse, si cut est in permutatione contrariorū vnius ad aliud, s. q. necesse sit esse eis subiectum, in quo adueniunt vnum quidem post ablationem alterius, nisi q. in mutatione, quæ est in alijs accidentibus, est in actu, in substantia vero in potetia. Nec possumus etiam ponere hoc denominatum à possibilitate, & mutatione rem, quæ est in

I actu, s. ex qua sit generatio, ex eo q. est in actu. qm hoc etiam deperditur: id aut, ex quo sit gñatio, oportet ut sit pars gñari. Igitur hic est subiectū necessario recipiens possibilitatē, qd est sedes mutationis, & gñationis: & est id, quod dicitur gñari, & mutari, & permutari ex priuatione ad esse. Nec possumus ponere hoc de natura rei exeuntis in actum, s. de natura entis in actu. nam, si hoc esset, nō generaretur ens. generatio, n. est ex nō ente, nō ex ente. nam natura est qd, ad quod conuenerunt Philosophi,

& secta Mahatazela q. reperitur: nisi q. Philosophi tenēt q. non erit denudatum formis reperiis in actu, scilicet non erit denudatum ipso esse: permutat tñ ex esse ad esse, sicut permutatur sperma exempli gratia ad sanguinem, & permutatio sanguinis ad membra sensitiua. nam, si esset denudatum ipso esse, esset ens in se. si autem esset ens in se, nō esset ex eo generatio. & hoc quidem apud eos est id, quod appellat materiam: & est causa generationis, & corruptionis: & omne ens denudatum ab hac natura est apud eos non generabile, nec corruptibile.

A L G A Z E L.

A It Alga. Tertia vero, q. animæ humanæ apud eos sunt substantiæ existentes per se, & non sunt corpus, neq. materia, nec copulata a de quata materie, & sunt innouata, p. ut id tenet Auicenna, & verificantes ex eis, & habent possibilitatem ante inuolutionem suam, & non habent substantiam, nec materiā ut sit possibilitas earum denominatio relatiua, & non reducitur ad posse potentis, nec ad agens, & sciendo ad quid reducitur, conuertitur hoc contra eos.

A V E R R O E S.

A It Auer. Nunq̄ vidi sapientis esse dictum, q. anima fuerit innouata inuolutione vera, & postea q. sit remanens, nisi id, quod recitauit Auicenna. omnes tamen consentunt q. inuolutio eius sit relatiua, & est peruentio eius ad possibilitates corporales, recipientes quidem hanc continuationem, sicut possibilitates, quæ sunt in speculis ad copulationem radij Solis cum eis. & hæc possibilitas apud eos non est de natura possibilitatis formarum generatarum

A tatarum, & corruptarum, sed est possibilis modo, quo opinatur de mōstrationē adducere nos ad eam. & subiectum huius possibilis est natura diuersa à natura materiæ. & non percipiet opiniones eorum in his rebus nisi qui operā dederit libris eorum cum conditionibus, quas dixerunt. & attributa, quæ dixerunt, cum perfectione scientiæ innatæ, & magistro sapientē. Dubitare autē Alga. his rebus hac dubitatione non cōuenit tali, qualis ipse est. Nam nō euadet ab uno duorū aut enim ipse sciuit hæc omnia secundum veritatem, & adduxit ea hic præter veritatem: & hæc est operatio prauorum: aut non intellexit ea secundum veritatem, & dubitauit in sermone, mediante re, quæ non comprehendit scientiam: & hæc est operatio ignorantium. Iste autem vir, absit apud nos ab his duabus denominationibus, licet nō possint boni euadere, quin vilipendant eum. Attamen vilipensio Alga. est cōpilatio huius libri. & forte coactus fuit propter tempus, & locum eius.

A L G A Z E L.

C **A** It Alga. respondens pro Philosophis. Si autem dicatur reuersio possibilitatis ad iudicium intellectus est quid falsum. qm̄ nihil est iudicium intellectus, nisi scientia de possibilitate: possibilitas autem est scitum, quod est diuersum à scientia. sed scientia est, quæ id comprehendit, & id sequitur, & alligatur ei, prout est scientia autem, si imaginatū fuerit qd sit priuatio eius, non deperditur scitum, quod est possibile, sed remanet possibile possibile, licet non sciatur. scitum vero, cum imaginatum fuerit auferri, auferetur scientia.

scientia autem, & scitum sunt idem: quorum unum est sequēs, aliud vero attrahēs, &c. vsq; ad, & exit possibilitas denominatio eis hac viâ.

A V E R R O E S.

A It Auer. Quod posuit in hoc capitulo est sermo verus, & declarabitur tibi hoc ex eo, quod diximus de intelligentia naturæ possibilis.

A L G A Z E L.

A It Alga. contradicens sapientibus. Et responsio est qd reuersio possibilitatis, & necessitatis, & impossibilitatis ad iudicia intellectualia est vera. & id, quod dixerunt, quod dispositio iudiciorum intellectus est scientia eius, & scientia determinat scitum, dicitur eis, quemadmodum coloratio, & animalitas, & alia iudicia vniuersalia sunt permanētia in intellectu apud eos, & sunt scientiæ, quibus dicitur non esse scita, & scita quidem eorum non habent esse demonstratū, adeo qd declarauerunt Philosophi quod vniuersalia reperiuntur in scientiis, non autem demonstrata: esse vero demonstratum est in particularibus individualibus, quæ sunt sensibilia, non autem intellectualia, sunt tamē causa considerationis intellectus, & faciendi iudicium abstractum à materia intellectuali ergo coloratio est iudicium abstractum in intellectu præter nigredinem, & albedinem, & non potest imaginari, cum fuerit color, qui non sit niger, nec albus, nec alius color. & confirmata est intellectui forma coloratio nis absque differentia, & dicitur quod sit forma, cuius esse est in scientiis, non autem demonstrata

E iiii si

Disputatio

G si aut hoc non fuerit impossibile, sic non erit imposse id, quod diximus.

A V E R R O E S.

*Sic non
est rei vlti-
sed particu-
lariū in
vlti videri
de aia cō.
S. & alia
ibi anno-
rata. Vide
Ale. Aph.
lib. 1. Quæ-
stio. natu-
ral. q. 6.*

A It Auer. Hic est sermo sophisticus. nam possibilitas est quid vniuersale habens particularia re-
perta extra animam, vt sunt alia vni-
uersalia. scientia autem non est sci-
entia rei vniuersalis, sed est scientia par-
ticularium modo vniuersali, quem
facit intellectus in particularibus, cū
abstrahit ab eis naturam unam cō-
muniem, quæ diuisa est in materiis,
& vniuersale non est natura eius na-
tura rerū, quibus est vniuersale. At-

tamen ipse in hoc sermone fallitur,
accipiens quidem naturam possibili-
tatis pro natura vniuersali, absque
eo, quod sint ibi particularia, in quibus
sustentatur hoc vniuersale, scilicet possibi-
litas vniuersalis. vniuersale autē nō
est scitum, sed cum eo sciuntur res,
& est quid repertum in natura rerū
scitæ in potentia, & nisi esset hoc ef-
fet comprehensio eius particulariū,
in eo quod sunt vniuersalia, comprehen-
sio falsa. hoc autē sic esset, si nā sciri ef-
fet particularis per se, nō autē per acci-
dens. sed est contrarium, scilicet scitum
est particulare per accidens, vniuersale

I vero per se. & ideo cū non cō-
prehendit id intellectus, ex eo quod est
vniuersale, fallitur in eo, & iudicat
de eo iudicio falso. cū autem ab-
straxerit naturas, quæ sunt in parti-
cularibus à materiis, & posuerit eas
vniuersales, bene pōt de eis iudicare
iudicio vero, & quod nō misceantur ei
naturæ. & possibilitas est vna harū
naturarum. Vterius sermo Philoso-
phorum quod vniuersalia repēiuntur
in intellectu, non autem demonstra-
ta, intentio eorum in eo est, quod repē-
iuntur in actu in intellectu, non au-

tem demonstrata, & non ponunt quod
non repēiuntur omnino demonstra-
ta, sed volunt quod sunt in potentia, &
non in actu. nā, si non essent, oīno ef-
sent falsa. & cū fuerint extra intel-
lectum, sunt in potentia, & possibile
est extra aiam in potentia. ergo hoc
mō assimilatur natura eorū naturæ
possibilis. Et ex eo conatus est face-
re sophisticationem, quā assimilauit
positatem vltibus, quia sunt conue-
niētia, & eade, circa esse, quod est in po-
tētia. Vterius posuit quod Philosophi
dūt quod vltia non hnt esse extra animā
omnino, & intulit ex hoc, quod possibi-
bile nō hēt esse extra aiam oīno. O-
quanta est vltis hęc fallacia, & corru-
pta sententia huius hominis.

A L G A Z E L.

A It Alga. Cū autē dicunt si ima-
ginaret priuatio intellectus,
aut occultatio eorū, nō auferet pos-
sibilitas, dicimus, si imaginaret pri-
uatio eorū, vt iudicia vltia, & sūt
genera, & species, essent priuata. Cū
autē dixerint sic, quia nihil hnt, nisi
iudicia in intellectu, sic etiam est di-
ctum nostrū de possibilitate. & nul-
la ē differtētia inter ambas naturas.
Si autem existimauerint quod remanse-
runt in scientia Dei glo. sic et est ser-
mo de possibilitate, & necessitate. &
intentum est ostendere cōtradictio-
nem verborum eorū.

A V E R R O E S.

A It Auer. Apparet ex hoc ser-
mone cōtradictio sui ipsius,
& ignorantia eius. nam magis suffi-
ciens, quod sit in eo, fundatur super
duas propositiones, quarum vna est
quod ipse declarauit quod possibilitatis
aliqua est particularis extra ani-
mam, & aliqua vniuersalis, & est intel-

Intellectum illorum particularium. & est sermo non verus. Si autem dixerint q̄ natura particularium extra animam ex possibilibus est natura vniuersalis, quod est I intellectu, tunc non habet nec naturam particularis, nec vniuersalis, aut erit natura particularis natura vniuersalis. & hæc omnia sunt dementiæ, & chimeræ. & quomodocunque sit, vniuersale habet aliqd̄ esse extra animam.

A L G A Z E L.

A It Alga. Excusatio autem de impossibilitate, q̄ refertur ad materiam, quæ attribuitur rei, cum prohibetur ei contrarium eius, non omnis profecto impossibilitas est sic. nam esse socium Deo glo. est falsum, & non est materia, ad quam referatur impossibilitas. Si autem existimauerint q̄ falsitas socii est separatio Dei glo. in se, & esse eius est necessarium, & separatio refertur ad id, dicimus eis q̄ non est necessarium. mundus enim est cum eo, igitur nō est separatus. Si vero existimauerint q̄ separatio eius à simili est necessaria, & contradicēs necessario est impossibile, & est relatio eius ad id, dicimus q̄ dispositio separationis Dei glo. à mundo, non est sicut separatio eius à simili. nam separatio eius à simili est necessaria, & separatio eius à creaturis non est necessaria.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hic totus est sermo vanus, & cadens. quoniam nō est dubium apud eum q̄ iudicia intellectus sunt iudicia ei secundū naturas rerum extra animam. & si nō esset extra animā, nec possibile, nec impossibile, tunc essent iudicia intellectus in hoc, ac si non esset iudicium, & non esset differentia inter

intellectum, & imaginationem. Et se autem simile Deo glo. est impossibile in esse, sicut ipse est necessarius in esse. & non est opus multiplicare sermonem in hac quaestione.

A L G A Z E L.

A It Alga. Adhuc excusatio est inconueniens in animabus innouatis, habentibus substantias separatas, & possibilibus antea ad innouationem: & non est ibi aliquid, cui attribuitur. Cum autem dixerint q̄ materia possibile est vt eligant eam animæ istæ, sunt relationes longæ. Si autem hoc vobis sufficit, non est absurdum, quin dicatur q̄ dispositio possibilitatis innouati est q̄ potens id possibile est ei vt id innouet, & erit relatio eius ad agēs, licet non fuerit innatum ei, sicut est relatio animæ ad corpus patiens, quāuis non sit ei innatum. & nulla est differentia inter proportionem ad agens, & proportionem ad patiens, cum nō fuerit quid innatum in ambobus subiectis.

A V E R R O E S.

A It Auer. Intendit inferre eis si posuerint possibilitatem in innouatione animæ, non innatam in materia, q̄ si possibilitas in patiente vt possibilitas in agente in emanatione actionis ab eo, & erunt æquales ambæ possibilitates. & hoc ē inconueniens. quoniam secundum hanc positionem adueniet anima, q̄ si vellet corpus ab extra, sicut vult faciens factum, & non erit vt dispositio in corpore, quæ admodum non erit faciens dispositio in facto. Attamen responsio ei est q̄ non prohibetur quin reperiantur aliquæ ex perfectionibus, quæ currunt cursu dispositionum, cum separatur subiectum

Disputatio

Grum eius, ut nauta in navi, & facies cum instrumento, quo operatur. Si autem est corpus tanquam instrumentum animæ, ipsa quidem est dispositio separata. Sed non est possibilitas, quæ est instrumento, ut possibilitas, quæ est agenti: sed reperitur instrumentum in ambabus rebus simul, id est possibilitate patientis, & possibilitate agentis. & ideo sunt instrumenta mouentia, & mota. & in eo quod sunt mouentia, reperitur eis possibilitas, quæ est in agente: & in eo quod sunt mota, reperitur eis possibilitas, quæ est in patiente. & non sequitur

Heis ex positione animæ separatæ ut ponatur possibilitas, quæ est in recipiente, eadem cum possibilitate, quæ est in agente. Vt iterius possibilitas, quæ est in agente, apud Philosophos non est iudicium intellectuale tantum, sed iudicium de re extra animam. & non est utilitas contradicendi, assimilanti quidem unam duarum possibilitatum alteri. Et, quoniam consideravit Alga. quod isti sermones omnes faciunt dubitationes, & confusionem ei, qui non potest eas solvere, & est opus prauorum Sophistarum, ideo dixit.

I . . . **A L G A Z E L.**

A It Alga. Si autem dixerit adhæstis in omnibus questionibus oppositioni dubitationibus cum dubitationibus, & non euadet id, quod posuistis, à dubitationibus, dicimus dubitatio declarat corruptionem sermonis proculdubio, & soluuntur modi dubitationum, considerando dubitationem, & quesitum. Nos autem non intendimus in hoc libro nisi adaptare opinionem eorum & mutare modos rationum eorum cum eo, cum quo declarabitur de-

structio earum. & non incumbemus ad sustentandum opinionem aliquam. unde non egrediemur ab intentione libri, nec complebimus sermonem in assumendo rationem demonstratam in nouationem mundi: quoniam intentio nostra est destruere rationes eorum, notificando id, quod sequitur. affirmare vero opinionem veram, derelinquimus in alio libro quem edere decreuimus in hoc, domino concedente, quem Fundamenta legum appellabimus: in quo quidem affirmationem facere intendimus, sicut in hoc libro destructione facere volumus.

I . .

A V E R R O E S.

A It Auer. Oppositio autem dubitationibus cum dubitationibus non facit destructionem: facit tamen confusionem, & dubium ei, qui fecit dubitationes dubitationibus, & non verificatur apud eum una duarum dubitationum, & destructio dubitationum, quæ opponuntur ei. Et plurimi sermonum, cum quibus opposuit hic vir, sunt dubitationes euenientes, cum adducuntur sermones eorum, aliqui apud aliquem, & assimilantur diuersi adinuicem. Attamen hæc quæ-

Mstio non est perfecta quæstio enim perfecta est, quæ facit destructionem opinionis eorum secundum rem ipsam, non secundum sermonem dicentis. ut est positio eius, quod sit possibile aduersario quod possibilitas sit iudicium intellectuale, ut ponunt hoc in vniuersali. Nam, si conceditur verificatio similitudinis inter ea, non sequitur ex hoc destructio essendi possibilitatem iudicium adhaerens ipsi esse. sequeretur enim ex eo vnum duorum, aut destructio essendi vniuersale

A uersale in intellectu tantum, aut et
possibilitatem in intellectu tantum.
Et debuit incipere adaptare verita-
tem, antequam inciperet de eo, qd
facit confusionem considerantibus
& dubitationem, vt non moriatur
considerans, antequā incumbat li-
bro illi, aut moriatur ipse, antequā
componat eum. qui quidem liber
adhuc non peruenit ad nos: & forte
non edidit eum. Cum autem di-
xit qd ipse non intendit in hoc libro
aliquam opinionem sustentare, di-
xit hoc, vt non existimeretur de eo qd
ipse intendat sustentare opinionem
B sectæ Assariæ: & apparet ex libris de
dicatis ei quod reuersus est in scien-
tiis diuinis ad opiniones Philoso-
phorum. & ex magis apparentibus
de eis in hoc, & verior in confirma-
tione eius est liber eius, appellatus
Fenestra luminarium.

DISPUTATIO II.

De destructione sermonis eo-
rum de æternitate mundi,
& temporis, & morus.

A L O A Z E L.

C

IT Alga. Scias qd hæc
disputatio est ramus
primæ. quoniā mun-
dus apud eos, sicut ē
antiquus, non habet
principium in esse suo, sic est æter-
nus, non habens finem in fine suo:
& non potest imaginari finitas, nec
corruptio eius, sed nunquam defe-
cit, nec deficiet sic esse. Rationes au-
tem eorum quatuor, narratæ circa
antiquitatem eius, extenduntur cir-
ca æternitatem eius. & dubitatio cō-
tra eam est, sicut dubitatio hic absq;

differentia. Nam ipsi dicunt qd mū-
dus est causatus, & causa eius est an-
tiqua, & æterna: & sic est simul cau-
satum cum causa. & dicunt qd, cum
non mutatur causa, non mutat cau-
satum, & causa eius remanebit. & su-
per hoc ædificauerunt prohibitio-
nem innouationis & ipsam eterni-
tatem circa ablationem cessationis cursu
primæ. & hæc est via eorum prima.

Secunda autem est, quoniam mū-
dus, cum corrūpitur, erit corruptio
eius post eē ei⁹, & erit in eo post, er-
go fuit in eo tempus. Tertia vero
via est, qd possibilitas effendi nō cel-
sat. & sic esse possibile potest esse in
cōueniētia possibilitatis, nisi qd hæc
ratio non est fortis. nam nos nega-
mus qd sit antiquus ex parte ante, &
non negamus qd sit æternus a parte
post, si fecerit Deus glo. eum rema-
nere in æternum: cum non sit de ne-
cessitate innouati vt habeat finem,
& de necessitate actionis est vt sit in
nouata, & vt habeat principium. Et
non est necesse apud aliquem, vt sit
mundo proculdubio finis, nisi apud
Ela abo alhauil alhalaph. qui qui-
dem dixit sicut est impossibile in
tempore præterito esse reuolutio-
nes infinitas, sic etiam est in futurū. **E**
& est falsum. quoniam omne futu-
rum non ingreditur in esse omni-
no non comprehenso, nec æquali.
præteritum vero iā ingressum est
totum in esse comprehenso, licet nō
fuerit æquale: & cum declaratū fue-
rit nos non denegare remanentiam
inundi ex parte intellectus in æter-
num, sed potest stare remanentia,
& finitas eius: ergo cognoscit quæ
pars possibilis conuenit in lege. &
consideratio in eo non dependet in
re intelligibili.

AVER-

Disputatio

C AVERROES.

A Id, quod sequitur ex ratione prima eorum de antiquitate mundi in præteritum, sequitur idem ex ea in futurum esse verum: & sic etiam est in ratione secundæ eorum. Cum autem dicunt quòd nō sequitur in tertiâ ratione in futurum id, quod sequitur in præteritum secundum opinionem eorum, quia nos negamus vt sit mundus æternus in præteritum, & non est falsum vt sit æternus in futurum, nisi apud Auoalhozil alhalaph, qui quidem tenet esse mundum æternum ex duabus extremitatibus falsum, nō est, sicut dixit. quoniam, cum concedunt eis quòd mundus non defecit possibilitas ei⁹ & quòd possibilitas euenit ei, tâquā quid eum sequens, quo mensuratur hæc possibilitas, sicut euenit enti possibili, cum exierit in actum hæc dispositio, & apparet de hoc spatio qd non habuerit principium, verificabitur eis tempus non habere principium. hoc enim spacium nihil aliud est nisi tēpus. & appellatio eius, qui appellauerit id dahar, id est æternū, nihil est. Et, cum fuerit tempus copulatum possibilitati, & possibilitas copulata esse moti non habet principium. Cum autem dixerint qd omne, quod reperitur in præteritū, habet primum, est propositio falsa: quoniam primum reperitur in præteritum æternum, sicut reperitur in futurum. Distinctio autem eorū in hoc inter primum, & operationē eius, est ratio indigens demonstratione. quoniam esse eius, quod fuit in præteritum non æternum, est aliud ab esse eius, quod fuit in præteritum æternum. nam id, quod fuit

in præteritum non æternum est finitum ex duabus extremitatibus. scilicet habet principium, & finē. quod vero est in præteritum æternum non habet principium, nec finem, neque cessationem. & ideo, quia non ponunt Philosophi qd motus circularis habeat principium, non sequitur eis vt habeat finem: quoniam ipsi non ponant esse eius in præteritum esse generabile & corruptibile. & qui cōcedit hoc eis, contradicit verbis suis. & ideo fuit hæc propositio vera, qd omne habens principium habet finem. Quòd autem sit quid habens principium, & non finem nō est verum, nisi qd possibile fiat æternum. nam omne habens principium est possibile. Quòd autem sit aliquid possibile, vt recipiat corruptionem, & recipiat eternitatem, est quid non scitum, & debet speculari de eo. Et iam speculati sunt de eo Antiqui, & Hauoalhauil conuenit cum philosophis in eo, qd omne innouatū corrumpitur, & est consequens fortissimum ad eradicandum sermonem de innouatione mundi. Qui autē distinguit inter præteritum, & futurum, qd id, quod fuit in præteritum, iam exiit totum in esse: id vero, qd fuerit in futurum, non exiit totum in esse: exit enim de eo aliquid, & aliquid non: est sermo fallax. Nam id, quod fuit in præteritum: in rei veritate iam exiit in tempore: & quod exiit in tempore, id excedit tempus ex duobus lateribus, & habet totū, & est finitum necessario. Quod vero non exiit in præteritum, vt est processus eius, quod innouatur, nō exiit in præterito, nisi æquiuiuoce. sed ipsum cum præterito durat in infinitum, & non habet totum. totum vero

Aro ex partibus eius. tempus enim nō reperitur ei principium primum, in nouatum in prateritum. nam omne principium innouatum est in tēpore prateriti: & omne tempus prateritū habet ante id prateritum: ergo id, quod reperitur æquale tempori, & tempus est æquale ei, necesse est ut sit infinitum, & q̄ non exeat ex eo in esse praterito, nisi partes eius, quas comprehendit tempus ex duobus lateribus: sicut non exit in esse moti ex tempore in rei veritate, nisi instans, nec ex motu, nisi id, quod mouetur in magnitudine, in qua mouetur in instanti, de quo quaeritur. Nam quemadmodum ens, q̄ non defecit in prateritum, non dicimus q̄ id, quod transit ex esse eius, exiit nunc in esse: nam, si hoc esset, erit esse eius principium, & tempus id comprehendit ex suis lateribus: sic dicimus de eo, quod est cum tēpore, non autem in eo, & in reuolutionibus prateritis, q̄ exit ex eis in esse imaginabili id, quod ex eis comprehendit tempus. Quę vero sunt cum tempore, adhuc non exeunt in esse: sicut non exiit in esse prateritū id, quod non defecit esse, postquam non comprehendit id tempus. Cū autem imaginatus fueris eos æternum, operationes quidem eius non retardantur ab eo: sicut est mos omnis entis, cuius esse est perfectum, ut sit tale. nam, si ipsum fuerit æternū, & non exiuerit in tempore praterito, sequitur necessario ut non exeāt operationes eius in tempore praterito. nam, si exiuisent, essent finitę: & hoc ens æternum non deficeret esse absque operatione. & id, quod nō defecit nō operari, est necessario impossibile. Et est conueniens enti,

cuius esse non exit in tempore, & id non comprehendit tempus, ut sint operationes eius tales, nam nulla est differentia inter esse entis, & operationes eius. Si autem fuerint motus orbium cœlestium, & eius, quod sequitur ex eis, operationes entis æterni, cuius esse non exit in esse praterito, necesse est ut operationes eius nō exeant in tempore praterito. Et nō omne, quod dicitur de eo nō exire, possibile est ut dicatur de eo iam exiuisse in tempore praterito, nec q̄ iam finitum est. omne enim habens finem habet principium. Vterius, cum dicimus de eo non defecisse, est negatio processus in tempore praterito, & habere principium. Et qui ponit exitum fuisse in tempore praterito, ponit ei principium. & ipse quidem petit principium in quaesito. Et, cum non sit verum, id, quod non defecit cum esse æterno, iam exiuisse in esse, nisi exiuerit ens æternum in esse, cum exit in tempore praterito. Igitur, cum dicimus omne prateritum iam exiuit in esse, intelliguntur de eo duo. quorum vnum est, q̄ omne, quod exiuit tempore praterito, iam exiuisse in esse: & hoc est verum. prateritum vero copulatum ipsi esse, quod non defecit. s. quod non euadet ab eo, nō cōuenit ut dicamus exiuisse in esse. nā, cum dicimus de illo exiuisse, est contrarium eius, quod dicimus, q̄ sit copulatum enti æterno. & nulla est differentia in hoc inter operationem, & esse, s. q̄ qui concedit possibilitatem esse entis, quod non defecit in prateritum, debet etiam concedere q̄ hic sint operationes, quę non defecerunt antea in prateritum. & nō est necesse ut sint operationes eius omnino

Disputatio

G omnino posita in esse, sicut non sequitur in duratione substantiæ eius in præteritum, ut exiuerit in esse. & hoc totum est manifestum, ut vides. Hoc autem esse primum possibile est ut faciat operationes, quæ non defecerunt, nec deficient. & si hoc fuerit impossibile in operatione, erit quoque impossibile in esse. nam oë ens operatio eius est copulata ei in esse. Isti autem homines ponunt impossibilitatem operationis æternæ ei, & esse eius æternum. & hæc est vltimitas erroris. sed dare nomē in nouationis mundo, ut dat lex, ē magis proprium, quàm quod dat secta Aslaria. nam operatio, in eo quod est operatio, est innouata. Imaginatur tamen antiquitas in eo, quoniam hæc innouatio, & operatio innouata non habet principium, nec finē. Dixi, & ideo difficile est Mauris appellare mundum æternum, & Deū æternum. & ipsi non intelligunt de æterno, nisi non habens causam. & iam vidi aliquos sapientum Mauro rum adhærere huic opinioni.

A I G A Z E L.

A It Alg. Via autem Quarta eorum sequitur. Quoniam ipsi dicunt, cum corrumpitur mundus, remanet possibilitas esse eius, nā possibile non sit inconueniens, & est attributum relatiuum, & indiget omne innouatum secundum opinionē eorum materia præcedente, & omne corruptum corrumpitur ad materiam præcedentem. materiæ autem, & radices non corrumpuntur: corrumpuntur tamen formæ, & accidentia, quæ sunt eis.

A V E R R O E S.

A It Auer. Cum autem ponitur aduentus formarum circulari

ter in eodem subiecto, & ponatur quod agens in hac circulatione est agens, non deficiens, non sequitur ex hac positione falsum. Si vero ponitur aduentus vnius post ablationem alterius in materiis infinitis specie est falsum. & sic, si ponitur hoc absque agente æterno, seu ab agente non æterno. quoniam, si fuerint ibi materiæ infinitæ, reperiretur infinitum in actu. & hoc est falsum. & magis absurdum est ut sit aduentus vnius post ablationem alterius ex agentibus in nouatis. quare non est verum hoc modo quod homo generetur omnino ab homine, nisi ponatur hoc circulariter in eadem materia, ita quod erat corruptio aliquorum hominum præcedentium materia subsequentiū & esse aliquorum præcedentiū currit cursu agentis, & instrumenti cū subsequentibus. & hoc totum est per accidens. quoniam, cum sint hæc tãquam instrumenta agentis non deficientis, generatur homo mediante homine, & ex materia hominis, & hoc totum: cū non diuiditur hac diuisione, non euadet considerans in his rebus à dubitationibus, ex quibus non potest saluari. Et Deus gloriatur. ponat te, & nos cum his, qui peruenerunt ad gradum sapientium, attingētium ad finem veritatis circa possibile ex operationibus eius, & necessarium, quod non finitur, & totum hoc, quod diximus hic, non declaratur in hoc loco. Et debet speculari de eo cum prudentia, & assiduitate secundum conditiones, quas declarauerūt Antiqui, & eas conditiones posuerūt in speculatione. & impossibile est cū hoc, quod audiat homines sermones contradicentium in ore, de qua speculatur, si dilexerint esse ex hominibus veritatis.

ALGA-

A L O A Z E L.

A It Alga. Et responsio omnium est, quod diximus. separauimus tamen hanc disputationem, quoniam habent in ea duas alias rationes. quarum Prima est, quam tenuit Galenus, dicens si Sol exempli gratia reciperet corruptionem, apparet de eo resolutio in tempore successiuo: & tamen aspectus significantes mensuram eius post tot milia annorum non significant nisi hanc mensuram. & quia non resoluitur in his temporibus, longis indicat quod non corrumpitur. Dubitatio autem de ea est multis modis. quorum Primus est, & forma huius rationis talis est. Si Sol corrumpereetur, non est dubium quod eueniret ei resolutio: sed consequens est falsum: ergo & antecedens etiam falsum. & est syllogismus, qui appellatur apud eos conditionalis copulatus. Quae quidem conclusio non sequitur quoniam antecedens non est verum, nisi copuletur ei alia conditio. nam, cum dicit si corrumpereetur, impossibile est quin resoluaatur, hoc consequens non sequitur ipsum antecedens, nisi cum additione conditionis. & est ut dicatur, si corrumpereetur corruptione resolutiua, impossibile est ei quin resoluaatur in longitudine temporis, aut declarabitur quod non sit corruptio, nisi per viam resolutionis, ad hoc ut sequatur consequens ab antecedente, & tamen non conceditur ei, quod non corrumpitur res nisi per resolutionem. Sed resolutio est una specierum corruptionis. Et non est inconueniens ut corrumpatur res in esse suo, & est in hora perfectionis suae.

A V E R R O R E S.

D

A It Auer. Res autem, cum qua contradixit huic sermoni, est, quia consequentia inter antecedens & consequens non est vera. nam corruptum non oportet ut resoluaatur, cum corruptio aliquando proueniat rei ante resolutionem. At tamen consequentia vera est, cum ponitur corruptio secundum cursum naturalem, & non ponitur coacte, & concedatur etiam quod corpus caeleste sit viuens. nam omne viuens, quod corrumpitur secundum cursum naturalem, resoluitur, antequam corrumpatur necessario. Sed istae sunt propositiones, quas non concedit aduersarius de caelo, nisi cum demonstratione. Quare fuit sermo Galeni rhetoricus. Et quod cautius est in hoc sermone est quod caeli, si corrumpereentur, corrumpereentur quidem aut ad elementa, ex quibus componuntur, aut ad aliam formam, eo quod spoliarentur forma sua, & reciperent aliam formam, ut accidit formae simplicium, cum generatur aliquod eorum ab aliquo, scilicet elementa quatuor. Si autem corrumpereetur ad elementa, illa essent pars alterius mundi. nam non conuenit ut sint ex elementis contentis in eis. quoniam ista elementa sunt pars non habens mensuram respectu eorum: immo proportio eorum ad illa est, prout puncti in circulo. Si vero spoliarentur forma sua, & reciperent aliam, erit hic corpus sextum contrarium eis, quod non est nec caelum, nec terra, nec aqua, nec aer, nec ignis. & hoc totum est falsum. Cum autem dixit quod non resoluitur, est famosum, & est diuersum a primis veris. & iam dictum est de quo genere sunt istae propositiones in libro Posteriorum.

A L G A .

Disputatio

G

ALGAEZEL.

A It Alga. Secundus vero, si concedimus ei hoc, & qd nō sit corruptio, nisi per resolutionem, vnde scietur qd non eueniet ei resolutio?

Aspicere autem obseruantias est falsum: quoniam non scitur mensura eius, nisi ppe veritatem. & Sol, qui dicitur qd sit maior terra. 170. vicibus aut prope hoc, si diminuta fuerit ab eo mēsurā parua exempli gratia, non appareret sensu. & forte fuit hucusq; in resolutione. & iam diminuta est mēsurā palmi, aut amplius, sensus tamen non potuit id comprehendere: quoniam mensura eius in

H

scientia Perspectiua non scitur nisi prope veritatem. quoniam sicut gēma, & aurum sunt composita ex elementis apud eos, & tamen recipiūt corruptionem, deinde si reponatur vna gemma per centum annos, non erit diminutio eius sensibilis. & forte proportio eius, quod diminuitur à Sole in mensura temporis obseruantiarum est sicut proportio eius, quod diminuitur à gemma in centum annis. & hoc quidem non appareret sensui, & indicat qd natura eius est in vltimitate corruptionis. Et iam dimissimus recitare multas rationes huius generis, quas negant intelligentes, & posuimus hanc rationem, vt sit speculum, & exemplum eius, quod dimissimus, & contēti fuimus quatuor rationibus, quae indigerent labore in solutione dubitationum earū, vt diximus superius.

AVERROES.

A It Auer. Si Sol resolveretur, & esset id, quod resoluitur ex eo tempore obseruationis incomprensibilis quantitatis propter magnitudinem corporis ei, erit id, qd

fit ex resolutione iis, quae sunt hic, & ex corporibus, quid habēs mensurā comprehensibilem. quoniam resolutio omnis sensibilis resoluti erit per corruptionem partium eius, qd resoluuntur. & impossibile est in illis corporibus resolutis in resolutio quin remaneant in mundo omnes, aut resoluantur ad alias partes. & quodcunque horum fuerit, necesse est vt faciat in mundo mutationem manifestam, aut in numero partium eius, aut in qualitatibus earū. Si autem mutarentur quantitates corporum, mutaretur actio, & passio eorum. Si autem mutaretur actio, & passio eorum, & praecipue stellarū, mutaretur id, quod est hic ex mundo. igitur imaginatio resolutionis in corporibus celestibus est impossibilis in ordinatione diuina, quae est hic apud philosophos, & hic sermo non peruenit ad gradum demonstrationis.

ALGAEZEL.

A It Alga. Ratio vero secunda apud eos circa falsitatem corruptionis mundi est, quia dicunt, mundus non corrumpitur substantia eius, quoniam non intelligitur causa in hoc: & id, quod non fuerat corruptibile, deinde corrumpitur, impossibile est vt sit sine cā. & haec quidem causa aut erit ex voluntate agentis aeterni, & est falsum. quoniam cum non voluerat corrumpere eū, & deinde vult, profecto mutatus est. & inducet ad hoc vt sit antiquum, & voluntas eius in eadem dispositione in omnibus temporibus, & tamē volitum mutatur ex priuatione ad eē, adhuc ex esse ad priuationem. & id, quod diximus superius de falsitate essendi innouatum ex voluntate antiqua,

Aliqua, indicat falsitatem corruptionis. Et addit ei hic alia dubitatio fortior, & est q̄ volitū est operatio volentis proculdubio. & omne, quod non fuerat agens, deinde fit agens, nisi mutetur, ipsummet impossibile est quin sit operatio eius ens, postquā non fuerat. si. n. remansisset vt fuerat antea, non esset ei actio: & nunc ēt non est ei actio: ergo non operatur aliquid. corruptio autem nō est aliquid, quanto magis q̄ sit operatio. & cum corrumpitur mundus, & fit operatio, quā non fuerat, quid est ista operatio? vtrum est esse mūdi? & est falsum, cum cessat esse, aut operatio eius priuationis mundi, & priuatio mundi non est quid ī esse, adeo q̄ dicatur id esse, quod fecit agens, & adinuenit inuentor. & propter hoc dubium existimauerunt q̄ diuiduntur Loquentes in fine huius in quatuor sectas, & quælibet secta tenuit falsum.

AVERROES.

Ait Auer. Quod autem recitauit Alga. de Philosophis q̄ cogent aduersarios ī hoc sermone circa possibilitatem corruptionis mūdi, vt æternum, quod est innouans, sequatur ab eo operatio innouata, & est priuatio, vt coegerunt eos in innouatione, iam locuti sumus superius de eo, cum tractauimus de innouatione mundi. nam dubitationes euenientes in hoc in innouatione, ipsemet contingunt in corruptione. & non oportet reiterare id in hoc loco. Quod vero est propriū huic loco de eo, q̄ omnis homo dicens innouationem mundi, necesse est ei vt sit operatio agentis, dependens in priuatione, adeo quod apēs fecit priuationem, est id, quod a

fauerunt concedere omnes sectæ, & indiguerunt sermonibus, quos recitabit postea. Attamen hoc sequitur necessario dicenti q̄ agens depēdet operatio eius in inuentione absoluta. i. in inuentione rei, quæ non fuerat antea, nec in potentia, nec fuerat possibilis, & extraxit eam agens ā potentia in actum, immo innouauit eam innouatione absoluta, quoniā operatio agentis apud philosophos non est aliud, nisi exitus eius, quod est in potentia, ab eo, quod ponit id in actum. & depēdet apud eos in ente in duobus extremis: in inuentione quidem id pmutat ab esse in potentia ad esse in actu, & auferitur priuatio eius: in priuatione vero, in pmutando ens ab esse actu ad esse in potentia, & accidit vt fiat priuatio eius. Qui vero non ponit agens hoc modo, sequitur ei hæc dubitatio, q̄ dependeat operatio eius in priuatione in duobus extremis simul. scilicet in uentione, & priuatione. Sed, quoniam in priuatione est magis manifestum, non possunt loquentes euadere ab aduersariis: nam manifestū est q̄ sequitur dicenti hoc vt agens operetur priuationem. quoniam, cum permutauerit rē ab esse ad priuationem absolutam, iam operatū est priuationem absolutam prima intentione, in contrarium eius, cum permutauerit eam ab ēē in actu ad esse in potētia. innouatio enim priuationis erit in hac permutatione quid sequens. & hoc idem sequitur eis in inuentione: nisi q̄ est magis occultum. nam, cum produxerit rē, auferet priuationem ei⁹ necessario. Et, cum sic fuerit, non est inuentio aliquid oīno, nisi conuersio priuationis rei ad ēē. sed qm̄ fuit finis, hu-

Extraord. Auer. F ius

Disputatio

Gius motus inuentio, possunt dicere q̄ operatio eius dependeat in inuentione: & non possunt dicere hoc in priuatione, cum fuerit finis hui⁹ mot⁹ priuatio. Quare non possunt dicere q̄ operatio eius non dependeat in destructione priuationis, sed dependet in inuentione, & sequitur eum hoc destructio priuationis. sed sequitur eis necessario vt depēdeat operatio in priuatiōe. ens enim fm̄ eos non est ei nisi hora, qua est priuatum absolute, & hora, qua est in actu. cum autem fuerit in actu, non dependet in eo operatio agētis, nec

H cum fuerit priuatum. remanet ergo vnum duorum, aut q̄ non depēdeat in eo operatio agentis, aut q̄ dependeat in priuatione, & conuertetur in esse. Qui autem intelligit hoc de agente, ipse quidem permittit conuerti corpus priuationis in esse, aut cōuerti corpus esse in priuationem, & q̄ dependeat operatio agentis in permutatione corporis cuiuscunq; duorum oppositorum ad reliquum. & hoc totum est in vltimitate falsitatis in aliis oppositis, quanto magis in priuatione, & esse.

I Isti autem homines comprehendunt de agente id, quod comprehendit habens visum debilem de vmbra rei loco rei, adeo q̄ existimant q̄ vmbra rei sit res ipsa. & hoc, sicut vides, est quid sequens ei, qui nō intelligit de inuentione exitum rei ab esse in potentia ad esse in actu, & de priuatione contrarium eius: & est mutatio eius ab actu ad potentiā. Et ex hoc apparet q̄ possibilitas, & materia sunt requirita in omni inuolato: & q̄, si reperiretur ens existens per se, impossibile est esse ei priuationem, nec inuolutionem. Qd̄

autem recitauit Alga. de secta Affa-
ria q̄ ipsi permittunt fieri inuolutionem substantiæ existens per se, & non permittunt priuationem eius, est opinio in vltimitate debilitatis. nam id, quod sequitur in priuatione, sequitur in inuentione, nisi q̄ in priuatione est magis manifestū. & ideo existimauit q̄ ipsi diuersantur in hac re. deinde recitauit respōsiones sectarum in hac dubitatione q̄ eis accidit in priuatione, Et dixit.

A L G A Z E L.

A It Alga. Mahatazeli autem dixerunt q̄ operatio, quæ emanauit ab eo, est ens, & est cōsumptio quam quidem creauit non in subiecto, & corrumpet totum mundum in instanti, & deperdetur cōsumptio absoluta ex se, ita q̄ non indigebit alia consumptione, vt procedat in infinitum. Et, cum recitauerat hanc responsionem eorum illi dubitationi,

A L G A Z E L.

A It Alga. Et hoc quidem est falsum multis modis. Quorum vnus est, q̄ cōsumptio non est ens operatum, & certum, ita q̄ apprehēdatur cōsumptio eius. Adhuc, si esset ens, non corrūperetur ex se absq; corrumpente. Vltcrius non corrumpet mundum. qm̄, si creatum fuerit in substantia mundi, & pars eius, est inconueniens. nam sedens cōtāgit sedem. & congregantur etiā saltem in instanti. &, cum fuerit possibilis congregatio eorum, non erit contrarium, & non consumet ipsum. Si autem creauit eum non in mundo, nec in subiecto, quāto vnde cōuertetur esse eius in esse mundi? Præterea in hac opinione est aliud conueniens

A niens, & est q̄ Deus glo. non potest corrumpere aliquas partes huius mundi, & non aliquas, & etiam non potest nisi facere innouationem vacui in priuatione mundi totius. quoniam cum non fuerit in subiecto, erit pro portio eius ad totum eodē gradu.

AVERROES.

A It Aver. Hic sermo est debili or omnibus, quibus laboramus contradicere. qm̄ vacuum, & priuatio sunt duo nomina synonima: & cum non creat priuationem, non creat cōsumptionem. Si autē cōsiderauerimus vacuum eē, erit

B finis gradus eius, vt sit accidens, & eē accidens absq; subiecto est inconueniens. & etiam q̄m̄ imaginatur vt priuatio operetur priuationem? & hoc totum assimilatur sermoni Me uorameorum.

ALGAZEL.

A It Alga. Secunda autem secta est, quia dixerunt operatio, q̄ emanauit ab eo, est priuatio, & priuatio est p̄fectio esse innouāti est ex se, & sit mundus incorruptus, & sic esse apud eos in inuentione innouabit ipsum ex se, & sit ens i eo ens. & hoc etiam est falsum. quoniam in

C eo est esse antiquum subiectū innouationum, etiam est exitus ab intellecto. nam non intelligitur de inuentione nisi esse attributum voluntati & posse. ponere autem aliquid p̄ter voluntatem, & posse, & esse potens ad id, & est mundus, non intelligitur. & sic etiam priuatio.

AVERROES.

A It Aver. Carmei autem tenēt q̄ hic sunt tria, agens, & actio: & est id, quod appellant operationē & actum: & est id, in quo dependet operatio. & sic vident q̄ hic sit pri-

uatio, & actio, quam appellat opera tionem priuationis, & rem priuatam. & vident q̄ actio sit res firma in substantia agentis. & hoc non facit apud eos innouationem in patiēte, q̄ sit innouatum: qm̄ hoc est ex capitulo proportionis, & relationis. innouatio autem p̄portionis, & relationis nō facit innouationē subiecti eorum. innouationes vero faciētes mutationem subiecti sunt mutationes, quae mutant substantiā subiecti, vt mutatio rei ab albedine ad nigredinem. Attamen, cū dicunt q̄ actio stat in substantia agentis, est error: est. n. relatio reperta inter agens, & actum: & cum refertur ad agens, appellatur actio: cum vero refertur ad actum, appellatur passio.

Sed Carmei in hac positione, non sequitur eis vt antiquum nō operet innouatum, & nō vt antiquum nō sit antiquum, vt putauit secta Assaria. sed quod sequitur eis est vt sit ibi cā magis antiqua, quā antiquū. qm̄ agens, cū nō operatur, & postea operatur, absq; eo q̄ deficiat ei hora, qua non operat aliqua conditio conditionum esse operati, manifestum est q̄ innouatum sit hora operationis aliquid attributum, quod non fuerat agenti ante operationem: & omne innouatum habet agēs innouans, & sequitur vt ante cām primā sit cā, & procedet in infinitum. & ita locuti fuimus de hoc.

ALGAZEL.

A It Alga. Tertia autem secta ē secta Assaria, qui dixerunt q̄ accidentia cōsumuntur ex se, & non imaginant remanere. nam, si imaginant remanere, non imaginaret cōsumptio eorū hac de cā. Substantia vero nō remanent ex se, sed re-

F ij manent

Disputatio

Gmanet ex se, sed remanet remanentia addita esse earū. &, cū nō creauerit Deus glo. remanentiam in eis, corruptent substantiæ ad priuationē remanentiæ. quod quidem est falsum: quoniam est in eo de negatione sensus, q̄ nigredo non remaneat & sic et albedo, & q̄ innouat i oī hora. intellectus tamen determinat q̄ capillus, qui est i capite hominis hodie, est capillus, qui fuerat heri, non similis ei, & determinat et de nigredine capilli. Vterius est in eo dubitatio alia, & est q̄ remanens, cum remanserit in sua remanentia, necesse

Hest vt remaneat attributa Dei in remanentia. & hæc remanentia remanebit in remanentia, & indigebit alia remanentia, & procedet in infinitum.

AVERROES.

AIt Auer. Iste sermo est in vltimitate vanitatis, & ruinæ, licet dixerint eum multi antiquorū, sc̄p̄ entia sunt in fluxu continuo. & quasi sunt infinita in cōuenientia, q̄ eum sequuntur. Et quō reperit ens, quod consumatur ex se, & consumitur esse in consumptione eius? Nā, si ipsum cōsumeretur ex se, esset ex se. si autē hoc esset, sequeretur res, q̄ ipsum reperiret, ex se cōsumeretur. & hoc est falsum. qm̄ esse est contrarium consumptionis, & impossibile est vt reperiantur duo contraria in eodē eodē modo. Quare id, qd̄ est ens permanens, & absolutum, nō imaginatur de eo consumptio. nam si esse eius determinaret priuationem, esset ens, & non ens in vno instanti: quod est falsum. Vterius, si entia remanent, aliquo attributo remanente in se, vtrum remanentia eorum, in eo q̄ sunt entia, aut in eo

q̄ non sunt: & est falsum vt sit hoc. **I**cis in eo q̄ nō sunt, sequitur vt sit remanentia eis in eo q̄ sunt entia. &, cum omne ens necesse est vt sit remanens, ex eo q̄ est ens, & priuatio innouata est ei, quæro ad quid remanent entia in remanentia? & hoc totum est error ex corruptione, pueniente in intellectu: ideo dimittamus hanc sectam: qm̄ falsitas sermonis eorum est magis manifesta, quā indigeat dubitatione.

ALGAEZEL.

AIt Alga. Quarta vero secta est aliquorum Alfariz, qui dixerunt accidentia cōsumi ex se, substantias vero remanere. &, si nō creasset Deus glo. in eis motum, nec quietē nec conjunctionem, nec separationem, esset falsum remanere corpus non mobile, nec quiescibile, & corrupteretur. & ambæ sectæ Alfariz dicebant priuationem non indigere agēte. est. n. quies actionis, qm̄ nō intelligūte esse priuationem actionis aliquā. Dixerunt vero philosophi, &, cum vani sint hi modi, non remanet modus aliquis sermoni de possibilitate priuationis huius mundi, & si dixerimus q̄ hic mūdus fuerit innouatus. nam cum confessione eorum innovationis animæ humane rōcinant de falsitate priuationis eiusmodi p̄pinquis his, quos diximus. Demū apud eos oē existēs ex se, nō in subiecto, nō imaginatur priuatio eius post esse eius, siue sit antiquū, siue innouatū. &, cū dī eis, cū ingredit̄ ignis vice aquæ, corrūpit̄ aqua, dicūt nō corrūpit̄, sed conuertit̄ in vapore, & deinde cōuertit̄ in aquā: materia vero prima remanet in aere, & est materia, q̄ erat subiecta formæ aquæ: spoliatur autē materia

A materia forma aque, & induitur forma aeris. & cum aer occurrit frigidus, ingrossatur, & factus est aqua: nō autē q materia innouata sit: sed materia est cōis inter elementa, & mutantur in ea formæ eorum.

AVERROES.

A It Auer. Qui autem dixerit q accidentia nō remaneant per duo tpa, & q esse eorum in substantiis sit cōditio in remanentia substantiæ, ipse quidem non intelligit quid sit in sermone suo ex cōtradictione. Nam, si essent substantiæ, cōditio in esse eorū cum nō possint esse accidentia absq; substantiis, in quibus existant, tunc positio accidentium est cōditio in esse suo, & est inconueniens vt sit res cōditio in esse sui ipsius.

B Vterius quō erunt cōditio requisita, & ipsa quidē nō remanent p duo tpa: nā instans, quod erit finis priuationis eius, qd est ex eis, & initium esse partis, quæ est ex eis, necesse est vt corrūpat in hoc instāti suba. hoc n. instās nō ē in eo aliqd pris corruptæ, nec aliqd pris, q est. nā, si esset i eo pars rei corruptæ, nō eēt ei finis. & sic, si esset ei aliqd rei, q est. Demum ponere id, quod nō remanet

C per duo tpa, cōditionē in remanentia esse eius, quod remanet per duo tpa est absurdū etiam. nā id, quod remanet per duo tpa, dignius est remanere quā id, quod non remanet p duo tpa, qm id, quod nō remanet p duo tpa, esse eius est in instāti, & est fluxus: quod vero remanet p duo tpa, esse, eius est permanens. & quomodo erit fluxus cōditio in esse permanentis: aut quō erit id, quod remanet in specie, cōditio in remanentia eius, quod remanet in indiuiduo. & hoc totum est inuolutio

salutaris. Debes autem scire q qui d non ponit materiam rei, quæ generatur, sequitur ei vt sit ens simplex, & impossibilis est ei priuatio. simplex enim non mutatur, & non mutat substantiam suam ad substantiā alterius. & ideo dicit Hippocrates si esset hō ex vna re, non doleat corpus eius. i. nō corrumpereetur, & mutaretur: & sic ēt sequeretur vt nō generaret, sed esset ens, quod non deficit, nec deficiet. id autem, quod recitauit Auicenna de differentia in hoc inter innouationem corruptionem in anima, nihil est.

ALGAZEL.

A It Alga. Respondens philosophis. & rñsio est q id, quod dixistis de partibus, q potest euadere a qualibet earū, & declarabit destructio eius fm radices vestras, non est verum, & conueniens vñitati radices vestre in eo, quod est de genere suo. sed prolixè de hoc non loquimur: sed sufficit nobis loqui de vna parte. Et dicimus quare negatis dicenti q inuentio, & priuatio sint in voluntate Dei glo. & cum ipse vo luerit, adiuuenit: & cū volet, corrūpet, & est, cum sit potens, volens in perfectione. & ipse quidem in hoc suo iudicio nō mutatur in se, sed tm mutat eius operatio. Cū autem vos dicitis q agens impossibile est emanare ab eo actionem, & quid emanauit ab eo, dicim⁹ q id, qd emanauit ab eo, est innouatum, & est priuatio, postquā nō fuerat priuatio, & postea facta est priuatio, & emanauit ab eo. Si autem dixeritis q priuatio nihil est, & quō emanat: dicimus & ipsa quoq; nihil est. ergo quō fuit: & nihil est emanare ab eo? & cū intelligit q sit, intelligit relatio ei ad posse.

F iij AVER-

Disputatio

G **AVERROES.**

A It Auer. Hoc totum ē sermo sophisticus, & corruptus. Nā Philosophi nō negant esse priuationem rei cū corruptione corruptibilis eam: immo nō q̄ corrumpens eam dependeat operatio sua à priuatione eius, in eo q̄ est priuatio, sed dependet operatio sua ī permutatione ab esse, quod est in actu, ad esse, qd̄ est in potētia, & sequit̄ ei q̄ sit priuatio & innouatio eius. & hoc modo comparat̄ priuatio ad operationē. & nō sequit̄, ex eo q̄ est priuatio, statim ad actionē agentis in ente vt agēs sit

H agēs eius primo, & per se. & ipse, qm̄ cōcessum est ei hoc dictum q̄ sit priuatio, p̄culdubio statim ad actionē corrūptibilis in corrupto, intulit q̄ sit priuatio per se, & primo ab agēte eius. quod quidē impossibile est. nā agēs, nō depēdet operatio eius à priuatione, in eo q̄ ē priuatio. sc̄. primo, & essentialiter. Quare, si entia sensibilis essent simplicia, nō generaretur, nec corrūperetur, nisi dependeret actio agentis primo, & essentialit̄ à priuatione. Attamen depēdet actio agētis à priuatione p̄ accidēs secundarie, & hoc quidē in permutatione passi ab esse, quod ē in actu ad aliud esse, & euenit ei ex hac actione priuatio, vt mutatio ignis ad aerē, qm̄ euenit huic priuatio ignis. & sic est dispositio apud Philosophos in esse, & priuatione.

A L G A Z E L.

A It Alga. Et quæ dīa est inter vos, & dicentem negationē in nouationis priuationis oīno accidētibus, & formis? & dicit q̄ priuatio sit nihil, & q̄o sit & q̄o denotatur innouatione? Et nō est dubiū q̄ priuatio imaginat̄ fieri in accidētibus,

& quod denotatum est innouatione est intellectuale, siue appellet̄ res siue nō appellet̄. & relatio huius, qd̄ est intellectuale, ad posse potentis etiam est intellectualis.

AVERROES.

A It Auer. Innouatio priuationis hoc modo ē vera, & est id, qd̄ ponūt Philosophi, qm̄ emanat ab agente secūda intētionē, & per accidēs: & nō sequit̄ ex eo q̄ emanat, & est intellectualis vt sit essentialit̄, & primo. Dīa aut̄ inter Philosophos, & negant̄ fieri priuationem ē, qm̄ Philosophi nō negāt fieri priuationē oīno, sed negant fieri principalit̄, & essentialit̄ ab agēte. nā agēs nō depēdet operatio eius à priuatione necessario, primo, & p̄ se. & priuatio apud eos sequit̄ actionē agentis in esse, & est id, quod sequitur dicenti mundum corrumpi ad non ens omnino.

A L G A Z E L.

A It Alga. Si autem dixerit sequitur opinioni eius, qui p̄mittit priuationē rei post esse eius, vt dicatur ei quid est id, quod innouatum est, & apud nos nō corrūpitur res in uēra. Et intelligimus p̄ priuationē accidētium innouationē suorū contrariorū, quæ sunt entia, nō aut̄ innouatio est priuationis absolute, quæ est nihil. qd̄ enim nihil est, q̄o denotatur innouatione? vt, cū dealbatus est capillus, id, quod innouat̄, ē albedo tātum, & est ens, & nō dī q̄ innouatum sit priuatio nigredinis.

AVERROES.

A It Auer. Hæc responsio Philosophorū est falsa. nam Philosophi nō negant fieri priuationem, & provenire ab agente. Attamen nō prima intētionē, vt sequit̄ ponentem

Ati rem permutari ad priuationē absolutam. sed priuatio apud eos innotuat cum perditione formæ rei corruptæ, & innouatione formæ, cui ē cōtraria. vnde fuit dubitatio Alga. in hoc sermone dubitatio vera.

ALGAZEL.

AIt Alga. Et hoc est falsum duobus modis. Primus quidē, cū quaeritur vtrum innouatio albedinis includit priuationē nigredinis, vel ne? Si autē dixerint q̄ nō, tūc mētionitur. Si vero dixerint q̄ sic, an inclusum est ipsummet includens, vel

Baliud? Si dixerint est idem, tūc contradicit sibi ipsi: nam res non includit seipsam. Si vero dixerint q̄ sit aliud, an hoc aliud intellectuale, vel non? Si autē dixerint q̄ non, quaerimus quō scitis q̄ sit inclusum? & iudicium de eo quōd sit inclusum indicat q̄ sit intellectuale. Si autem dixerint q̄ sic, hoc quidem inclusum, & intellectuale, & est priuatio nigredinis, an est antiquum, vel innouatum? Si autē dixerint antiquum est falsum. Si vero dixerint innouatum, denominatum quidē ab innouatione, quō non erit intellectuale? Si autē dixerint nō antiquū, nec innouatum, est falsum. qm̄ ante innouationem albedinis, si dixerint nigredinē esse corruptā, est falsum. & post eā, cum dicitur q̄ non sit, est verum, & innouatur proculdubio. & hoc, qd̄ innouatur, est intellectuale, & oportet vt attribatur potenti.

AVERROES.

AIt Auer. Est quidem innouatum intellectuale, & attribuitur potenti, sed per accidens, nō autem per se: qm̄ nō dependet operatio agentis à priuatione absoluta, nec à priuatione vnius rei. Nam non est

in potentia potentis q̄ ponat ens, nō esse primo, & essentialiter, s. q̄ conuertat corpus esse ad corpus priuationis. & omnis, qui non ponit materiam, non euadet ab hoc dubio. s. q̄ sequitur ei vt depēdeat operatio agentis à priuatione, primo, & essentialiter. & hoc totum est manifestū, & nō est opus protelare sermonem in eo. Et ideo dixerunt sapientes q̄ principia rerum generabilium, & corruptibilium sunt duo per se, & sunt materia, & forma, & vnū per accidens, & est priuatio: qm̄ est conditio requisita in innouatiōe innouati. s. vt eam præcedat: & cum reperitur innouatū, aufertur priuatio, & cū corrumpitur, adest priuatio.

ALGAZEL.

AIt Alga. Secundus autem modus dubitationis est q̄ id, quod corrumpitur, apud eos non est per contrarium, vt motus: motus enim non habet cōtrarium. & oppositio inter eum, & quietem apud eos est oppositio habitus, & priuationis, nō autem oppositio esse ad eē. & quies est priuatio motus, & cum non fuerit motus, non erit quies quid contrarium eius, sed est priuatio absoluta. & sic et sunt attributa, quæ sūt ad perfectionem, sicut impressio figurarum sensibilium in humido cristallino in oculo, & sicut impressio formarum intelligibilium in aīa, q̄ conuertuntur ad impressionem eē absq̄ remotione contrarij. & cum corrumpunt, erit dispositio eorum ablatio esse absq̄ aduentu contrarij postea: & ablatio eorum est præfatio priuationis absolute, & apprehēdit intellectus esse innouatū. & qui intellexit q̄ sit in se, licet non fuerit

F iiij aliquid,

Disputatio

E aliquid, intellexit, & attribuit posse potenti. Et declaratur in hoc q, est intellexerimus imaginationem fieri innouatum voluntate antiqua, non differt siue sit id, quod innouatur priuatio, siue esse.

AVERROES.

A It Auer. Differt autem magna differentia, cum ponitur priuatio emanare ab agente, & emanare esse ab eo. quoniam, cum ponitur esse primo, & priuatio secundarie. i. q, ponatur innouata ab agente, mediante aliqua specie esse, & est ponendo esse in actu in potentia, destruendo actum, qui est habitus in subiecto, est verum. & quod non erit impossibile apud Philosophos hoc modo, vt corrumpatur mundus, eo q, pmutatur ad aliam formam. nam priuatio hic est subsequens, & per accidens. Quod autem est impossibile apud eos, est vt corrumpatur res ad non esse omnino. quoniam, si hoc fuerit, tunc agens dependeret operatio eius a priuatione primo, & essentialiter. & hic sermo totus, assumit in eo id, quod est per accidens, q, sit per se, & sequitur Philosophis de eo id, quod dixerunt de impossibilitate eius. & plurimi sermonum huius libri sunt huius naturae. & propter hoc conuenientius nomen huius libri est liber Destructionis simpliciter, seu destructio Alga. non destructio Philosophorum. & verius nomen huius libri est liber differentiae inter veritatem, & ruinam sermonum Loquentium, dicentium Deum glo. esse agens mundi,

& mundum opus, & operationem eius.

DISPUTATIO III.

De declaratione inuolutionis eorum.

ALGAEZEL.

IT Alga. Philosophi profecto, non autem Epicurei, putauerunt quod mundo sit causa efficiens. & Deus glorio. est agens mundi, & efficiens eius. Et hoc est illusio secundum radices eorum. Nam mundus secundum radices eorum non potest considerari quod sit operatio Dei glor. tribus modis. Primus quidem ex parte agentis. Secundus autem ex parte patientis. Tertius vero ex parte utriusque. Ex parte autem agentis, quoniam impossibile est quin sit volens, & eligens, & sciens rem, quam vult: Deus vero glo. nihil vult, & nullam habet operationem: & quicquid influitur ab ipso, consequitur ab eo consecutione necessaria. Ex parte vero patientis, quoniam mundus est antiquus, & aeternus: operatio vero dicitur de innouato. Et ex parte utriusque, quoniam Deus glo. apud eos est vnus omnimode: & ab vno non emanat apud eos nisi vnum omnimode. & mundus est compositus ex diuersis, quomodo ergo emanat aliquid ab eo?

AVERROES.

A It Auer. Id autem, quod est in agente, est q, non potest esse quin sit volens, eligens, sciens quidem id, quod vult, adeo q, est agens eius, quod voluerit, est quid non notum ex se, & terminus non cognitus in actione mundi, nisi fuerit ei demonstratio,

Astratio, aut verificetur permutatio iudicii apparentis ad occultum. Nam nos videmus res agentes imprimetes dupl'r. est. n. aliqua, q̄ nō agit nisi vñ rñ: & hoc quidē p se, vt calidum agit calidū, & frigidū agit frigidū: & ista sunt, quæ vocāt Philosophi agentia naturaliter. alix vero sunt res, quibus est agere aliquid in aliqua hora, & agent contrarium in alia hora, & ista sunt, quæ appellamus volentia, & eligentia. & hæc quidem agūt ex scientia, & consilio. Primo autē agēs glo. abest ab eo attributio aliquis harum duarum actionū modo, quo attribuitur generabili, & corruptibili apud Philosophos. nam eligens, & volens est id, cui deficit voluntas: Deo vero glo. non deficit aliquid, quod voluerit: & sic eligens est id, quod eligit sibi vñ vñ duorū nobilium: Deo vero glo. nō deficit aliquid nobile, & volens, cum peruenerit ad id volitū, deficit voluntas eius. demum voluntas est passio, & mutatio: De^o vero glo. est absq; passiōe, & mutatiōe. Et licet magis, & magis abest ab actione naturali. nam actio rei naturalis est necessaria in se, & tamen non est necessitas de substantia volentis, sed est perfectio eius. Vltcrius actio naturalis non erit ex scientia: & Deus glo. iam declaratum est demonstratiue q̄ actio eius emanat ab eo ex scientia: ergo modus, quo Deus glo. est volens, & agens, nō est declaratus in hoc loco: qm̄ non est similis voluntas eius voluntati nobis apparenti. Et quomodo dicit q̄ non intelligitur de agente, nisi quod agit consilio, & electione? & ponit hanc definitionē sequi in apparēti, & in occulto, & tñ Philosophi nō cōfiteretur cōsecutionē h' definitionis: si-

cut sequit' eis, cū auferūt hanc definitionem ab agente primo, vt auferāt ab eo actionē. Hoc autē ē manifestū per se. & qui hoc dicit, ē decipiens, nō aut Philosophus. nam decipiens est, qui intendit facere sophisticam apparentiam, non autem ostendere veritatem. & cum errauerit in veritate, non dicitur de eo q̄ sit decipiens, Philosophi vero manifestum est q̄ ipsi perquirunt veritatem, & nō decipiunt omnino. & non est differentia inter dicentem Deum glo. velle voluntate dissimili voluntati humanæ, & inter dicentem ipsum scire scientia dissimili scientiæ humanæ. & quemadmodum non apprehenditur qualitas scientiæ eius, non apprehenditur qualitas voluntatis eius.

A L G A Z E L.

A It Alga. Et verificabimus vñ quemq; horum modorū triū cum imaginatione eorum in contradicendo ei. Primus quidem, cū dicimus agens est præfatio eius, ex quo emanat actio cum eo, q̄ vult actionem electiue, & cum scientia in volito, & apud vos tenentes q̄ mundus est à Deo glo. sicut causatum à causa, consequetur consecutione necessaria, ita q̄ non potest imaginari separari à Deo glo. parum, sicut consecutio vmbre ab homine, & aeris à Sole, &c. vsque ad, qm̄ totum hoc emanat ab eo: & hoc est incōueniens.

A V E R R O E S.

A It Auer. Summa huius sermo nis sunt duo, quorum Vñm est, q̄ nō numeratur in numero causarum agentium nisi is, qui agit consilio, & electione. nam actio agentis naturaliter in aliud non numeratur numero causarum agentium. Secundum vero, q̄ modus, quo tenet mundum

Disputatio

Cū emanare à Deo glo. est sicut con-
secutio vmbre ab homine, & aeris à
Sole, & descensus lapidis deorsum,
quæ quidem non appellatur actio:
nam actio non separatur ab agente.
Dixi & hoc totū est falsum. nā Phi-
losophi tenent q̄ causæ sunt quat-
tuor, & sunt materia, agens, forma,
& finis. & agens est id, quod extra-
hit aliquid de potentia ad actum, &
à priuatione ad esse. & hæc quidem
extractio aliquando est consilio, &
electione, & aliquando natura, & ip-
si non appellant hominem, cum fac-
cit vmbra, causam agentem, nisi

H abusiue. qm̄ non est separatus ab ea:
agens vero separatur ab actio. ipsi ta-
men credunt quod Deus glorio. se-
paratur à mundo. & nō est apud eos
huius generis. nec etiam est agens di-
spositione agentis, quod nobis appa-
ret, nec habens electionem, nec non
habens electionem, sed est agens ha-
rum causarum, extrahens totum ex
priuatione ad esse, & id conseruat
modo perfectiori, & exceliori, q̄ est
in actionibus nobis apparentibus.

Et non sequitur eis aliquid huius quæ-
stionis. nam ipsi tenent q̄ actio eius
emanat à scientia, & non ex necessi-
tate inducete ad illud, non ex se, nec
ex re ab extra, sed propter excellen-
tiam, & bonitatem suam: & est ne-
cessario volens, eligens excellentiori
gradu volentium eligentium. nā
non euenit ei diminutio, quæ eue-
nit volenti, quod apparet. Et hæc est
doctrina sapientis principis Philoso-
phorum in quibusdam libellis suis,
edius in sc̄a Metaphysicæ. qm̄, cū ali-
qui dñt quō inceptit De⁹ glo. mūdū
ex nihilo? & fecit eum ex nihilo. Di-
cimus in responsione huius q̄ agens
auterit vis eius, sicut posse eius, &

posse eius, sicut voluntas eius, & vo-
luntas eius, sicut sapientia eius: aut
erit vis debilior ipso posse, & posse
debilius voluntate, & voluntas debi-
lior sapientia. & si aliqua harū potētia
rū fuerit debilior alia, tūc eā prima
absq; dubio, non erit inter eā & nos
aliqua dñia, & sequeretur ei diminu-
tio, sicut sequitur nobis. & hoc est ni-
mium inconueniens: aut erit quæli-
bet harum potentiarum in vltimita-
te perfectionis, cū vult potest, & cū
potest vigoratur, & omnia in vltimi-
tate sapientie, adeo q̄ reperitur ac-
tio eius, quod voluerit, vt voluerit
ex nihilo. & absit ab hac diminutio-
ne reperta apud nos. Et dixit totum
hoc, quod est in hoc mundo, est alli-
gatum potentia, quæ est in eo, pro-
ueniente à Deo glo. & nisi esset illa
potentia in rebus, non esset perma-
nens ictu oculi. Dixi, ens compositū
est duplex. aliquod. n. in quo compo-
sitio sit res addita ipsi esse composi-
torum, & aliquod. quod est ipsum
met esse compositorum in compo-
sitione eorum, sicut esse materie cum
forma. & hic modus entium non re-
peritur in intellectu, ita q̄ præcedat
esse eorum cōpositionem eorū: sed
compositio est causa esse, & est præ-
cedens ipsum esse. si igitur primum
fuerit causa compositionis partium
mundi, quorum esse est in compo-
sitione, est causa esse eorum. Et non
est dubium, q̄ omne id, quod est eā
esse rei, est agens eius. Sic debet intel-
ligi res in opinione Philosophorū:
si verificatum fuerit apud speculan-
tem de opinione eorum.

ALGAZEL.

A It Alga. respondens pro Philo-
sophis. Si autem dicit, oēs ens,
quod non est necessarium in esse ex
se, sed

A se, sed est ex alio, appellatur hoc agens actum, & appellatur eius causa agens & non curamus, siue sit causa agens naturaliter, siue volutarie, sicut vos nō curatis dē hoc, nā ipm, siue sit agens cum iustō, siue sine iustō, &c. vīq; ad, sicut dicimus egit, & non egit.

AVERROES.

A It Auer. Summa huius sermonis sunt duz rēspōsiones. Quarum prima est, omne, quod est necessarium ex alio, est productum à necessario ex se. Attamen hæc rēspōsio debet argui contra eam. qm̄ sponso debet argui contra eam. qm̄ sit id, ex quo est necessarium suum esse agēs, nisi denominetur de eo verificatio agentis, & est extrahēs de potentia ad actum. Secunda vero rēspōsio, & est q̄ nomen agentis est, vt genus eius, quod producitur electione, & consilio, & eius, quod producitur naturaliter, est sermo verus. & hoc indicat id, quod diximus cū definiuimus nomen agentis, sed iste sermo inducit ad credendum q̄ Philosophi non teneant ipsam velle. & hæc pars non est nota ex se, s. quod omne ens auterit necessarium in se ex se, aut ex alio.

ALGAZEL.

A It Alga. dubitās Philosophis. Hæc appellatio est corrupta, nam nos non appellamus omne causam, quomodocunque fuerit agens; nec omne causatum actum. si. v. hoc esset, non esset possibile dicere inanimatum nō habere operationem. sed operatio est animalis. & hic sermo est ex sermonibus famosis, & veris.

AVERROES.

A It Auer. Cū autem dixit q̄ non appellatur omnis causa agens, est verum. ratio vero eius in

hoc, q̄ inanimatum non appellatur agens, est falsā. Nam inanimatum, cum auferitur ab eo operatio, illud quidē, quod auferitur ab eo, est actio, quæ erit ab intellectu, & voluntate: non autem actio absoluta. qm̄ reperimus aliqua inanimatorū, quæ extrahunt talia, qualia sunt ipsa à potentia ad actum. sicut ignis, qui conuertit oē humidum, & siccum in ignem sibi similem, & hoc, quoniam extrahit eum à re, qua fuerat in potentia ad actum. & ideo oē id, in quo non est potentia: nec dispositio ad recipiendum in se actionem ignis, non agit ignis in eum sibi simile. ipsi vero negāt vt ignis agat. & postea erit de hoc disputatio. Et etiam, quia nemo dubitat q̄ in corporibus animalium sunt potentie naturales, facientes cibum esse partem nutriti. demū regit potentia corpus viuum regimine tali, quæ si imaginata fuerit auferri, moritur aīal, vt dixit Galenus. & ex hoc regimine appellamus id viuens, & ex priuatione huius potentie appellatur mortuū. Deinde dixit q̄ appellare inanimatū agēs, est locutio abusiva, vt appellat requirens volēs.

AVERROES.

A It Auer. Cū appellatur agēs, & intendit in eo. q̄ agit operationem volentis, tunc est agens abusus. sicut, cū dicit q̄ ipsum requirit, & q̄ ipsum vult, cum vero intendimus q̄ ipsum extrahit aliud à potentia ad actum, est agens in rei veritate dispositione perfecta.

ALGAZEL.

D Einde dixit Alga. Dīctum autem vestrum, q̄, cum dicimus agens est vniuersale, & diuiditur ad id, quod est a natura, & id, quod est à voluntate, non est concedendum. & est.

Disputatio

E & est, sicut dictum dicentis q̄ volens est vniuersale, & diuiditur ad volens cum scientia in volito, & volens, qd̄ nescit, quod vult, & est corruptū. nā voluntas includit scientiam necessario: & sic agens includit voluntatem necessario.

AVERROES.

A It Auer. Cū autem dixerint agens diuidi ad volens, & non volens, est verum. & id indicat definitio agentis. similitudo vero eius in diuisione voluntatis ad eam, quę est cum scientia, & eā, quę est sine scientia est inconueniens. quoniam operatio, quę est cum voluntate, assumitur in definitione eius sciens: & tunc est diuisio chimeralis. Attamen diuisio agentis non includit scientiā: nā extrahit à priuatione ad eē aliud, quod non habet scientiam. & hoc est manifestum.

ALGAZEL.

D E inde dixit Alga. Cū autem dicitis q̄, cū dicimus agēs naturaliter non est diminutio primo, non est sic. quoniam est diminutio ei in rei veritate. sed diminutio non intelligitur, & non nimis fugit natura ab ea: quoniā remanet abusive. **I** nam, cū id fuerit causa aliquo modo, & agens etiam causa, ideo appellatur agens abusive. &, cū dicitur agens electiue, est duplicatio in rei veritate: sicut cū dicitur vult, & ipse scit id, quod vult.

AVERROES.

A It Auer. Hic est sermo, quem nemo dubitat esse falsum. nā id, quod extrahit aliud ex priuatione ad esse, s. cū operatum est in eo aliquid, nō dicitur de eo, q̄ sit agēs, in eo q̄ assimilatur alteri, sed est agēs in rei veritate, eo q̄ definitio agen-

is conuenit ei. diuisio autem agentis sit id, quod agit naturaliter, & id, quod agit electiue, nō est diuisio nominis æquiuoci, sed est diuisio generis. & ideo dictum dicentis agens est duplex, agens naturaliter, & agēs electiue, est diuisio vera. nam extrahēs aliud à potentia ad actum diuiditur in has duas partes.

ALGAZEL.

A It Alga. Sed quoniam imaginatur dicere agens, & est abusive, & agens, & est in rei veritate, non fugiet anima, quin dicat agens electiue. & erit dispositio eius agens vera actione: non autem abusive, ut dicit aliquis aliquid in lingua sua, & respicit cum oculo suo. quoniam, cū bene potest attribui aspectus cordi abusive, & loquela motione capitis, & cōmotione manus abusive: qm̄ potest dici, dixit cum capite suo, voluit, seu noluit: sic non est inconueniens dicere dixit cum lingua sua, & inspexit cum oculo suo. & erit dispositio eius ad remouendum tollere abusionem. & hic lapsus pedis. & inuit locum subductionis.

AVERROES.

A It Auer. Hoc est deceptio, & quid turpe sapiēti, ut adducat talem similitudinem falsam, & causam mendosam, ut animæ attrahantur ad diuisionem agentis in naturale, & voluntarium. nam nemo dicit inspexit cum oculo suo, & sine oculo suo, & tamen ipse credit q̄ hæc sit diuisio aspectus. dicit tamen inspexit cum oculo suo, ad intelligendū verum aspectum, & remouēdum q̄ non intelligatur aspectus abusive. & ideo videtur intellectus q̄, cū intelligit per verbum vidit, q̄ sit res vera à principio rei, ita q̄ teneat id esse aspectum

A aspectum oculo, est quasi figmentū. cum vero dixerit agēs per naturam suam, & agens per electionem suā, nemo intelligentium contradicit q̄ hęc sit diuisio agentis. Si autem dictum suum egit cum voluntate sua, est sicut dictum suū aspexit cū oculo suo, tūc erit dictum suum egit cū natura sua abusive. Attamen agēs naturaliter est fixioris operationis famosā, q̄ agens voluntarie. nā agēs naturaliter non prohibetur in operatione sua, & operatur continue: agens veto voluntarie non est sic.

B Quare aduersarius potest cōuētere quæstionem supra eos, s. dicere egit nā sua, est sicut dicere aspexit oculo suo. & dicere egit voluntate sua est abusive, & præcipue opinione sectæ Assariz, qui dicunt hominem nō habere virtutem, nec actionem imprimendi in entibus. Si autem actio, quæ apparet sic, quomodo ergo dicitur q̄ impressio actionis veræ ī eo, quod non apparet, est vt sit ā scientia, & voluntate?

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens pro Philo-
C sophis. Si autem dicitur q̄ nomen agentis habetur notitia eius ex lingua, &c. vsque ad, Si aut dixeritis hoc totum esse abusive, vos quidem laboratis in eo absque sustentaculo.

A V E R R O E S.

A It Auer. Summa huius sermo-
nis est ratio famosā: & est q̄ idioma arabicum appellat imprimē tē in re, licet non habuerit electionē agens verum, nō autem abusive. & est responsio topica, quæ non consideratur in responsionibus.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens eis. Et est responsio, q̄ totum hoc est abu-

sive: actio vero vera est illa, quæ est cum voluntate. Et ratio eius est: qm̄, si nos posuerimus in nouatū ad productionem, cuius sunt duo, vnū voluntarium, & aliud non voluntariū, semper intellectus attribuit actionē voluntati, & sic etiam idioma. nam qui proiecerit hominem in ignem, & moritur, dicitur q̄ ipse fuerit interficiens, non autem ignis, ita q̄, cū dicitur non interfecit eum, nisi talis, erit dictum eius verum, &c. vsq;

ad, non esset faciens, nec agens, nisi abusive.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hęc responsio est ex opere Sophistarum, qui permutant de sophisticatione ad sophisticationem. Alga. autem est vir excellentioris gradus, & rationis. sed forte homines suæ ætatis induxerunt eū ad edendum hunc librum, vt remoueret ā se murmurationem, q̄ ipse teneat opinionem sapientum. qm̄ nemo attribuit actionem instrumēto eam tamen attribuunt primo motori. qui autem interfecit aliquem in ignem, est agens in veritate, ignis vero est instrumētum interfectionis. qui vero comburitur ab igne, absq; q̄ sit ibi electio hominis, nemo dicit eum comburere ignē abusive. Modus autem sophisticationis in hoc ē, qm̄ ipse ratiocinatus est cum eo, qd̄ est verum coniunctum, de eo, quod est verum simpliciter, & separatim, & non coniunctim. & est locus ex locis fallaciæ, vt qui dicit de Æthiopo, qui est albus dentibus, q̄ sit albus simpliciter. Attamen Philosophi non dicunt q̄ Deus glo. nō vult simpliciter, qm̄ est agens cum scientia: & hęc scientia, & agens excellentioris duarū operationum oppositarum,

licet

Disputatio

G licet ambæ fuerint potes: sed dñt q non vult voluntate humana.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens pro Philo-
sophis. Si aut dicitur nos intē-
dimus, cum fuerit Deus glo. agens,
q sit cā eē oīs entis, pter eū, & q mū-
dus consistit pp eū, & nisi esset Deus
glo. non imaginaretur esse mundi,
&c. vsq; ad, & non est curandum de
nominibus, cū apparuerit res ipsa.

A V E R R O E S.

A It Auer. Summa eius est, q cō-
cedunt homines aduersarijs
Deum glo. non esse agens: sed est cā
H ē numero causarum, sine qua non
perficitur res. Et est pfecto respon-
sio vils. quoniam sequitur ex hoc
Philosophis, vt sit primū principiū
per viam formæ vniuersi, eo modo,
quo aīa est principium corporis. qd
nemo eorum dixit.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens eis. Dici-
mus q intentio nostra est de-
clarare q hoc non sit operatio, & o-
pus: sed operatio, & ars est id, quod
emanat à voluntate in rei veritate.
& iā diximus de verificatione actio-
nis, vsq; ad, & intentum huius quæ-
I stionis est patefacere errorem.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hic autem sermo se-
queretur Philosophis, si dice-
rent id, quod ipsi dicunt. nā sequitur
eis secundum hanc positionē q non
sit mundo agēs, nec naturaliter, nec
volūtarie, nec aliquid agēs vltra hos
duos modos. & id, quod dixerūt, nō
est manifestus error eius: sed error
est, qm attribuūt Philosophis id, qd
non est ex dicto eorum.

A L G A Z E L.

A It Alga. Secundus autem mo-

us in destructione eius, q mun-
dus sit operatio Dei glo. est fm radi-
cem eorū, circa cōditionem in actio-
ne, & est q actio est præfatio inoua-
tionis. & mundus apud eos est anti-
quus, non aut innouatus. & disposi-
tio actionis est extractio rei à priua-
tione ad esse in Inouatione eius. qd
quidem nō imaginatur in antiquo,
nam id, quod est, impossibile est in-
nouari. & cū cōditio actionis est
vt sit innouata, & mundus apud eos
est antiquus, quomodo ergo erit a-
ctio ipsius Dei glo.

A V E R R O E S.

A It Auer. Si autem mundus est **L**
antiquus ex se, & ens, nō ex eo
q est motū. omnis. n. motus est com-
positus ex partibus innouatis, tūc nō
est ei agens omnino. Si vero est an-
tiquus, in eo q est in innouatione
continua, & non est in innouatione
eius principium, nec finis, id quidē,
quod habet innouationem conti-
nuam, dignius est nomine innoua-
tionis, q id, quod habet innouatio-
nem, quæ cessat. & hoc modo mun-
dus est innouatus à Deo glo. & no-
men innouationis in eo est dignius
nomine antiquitatis. Sapientes au-
tem appellauerunt mundum anti- **M**
quum, vt caueāt ab innouato, quod
est ex aliquo, & in tempore, & post
privationem.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens pro Philo-
sophis. Si autem dixerit inno-
uatio est inuētio entis, post eius pri-
uationem, respondemus q agens, cū
innouauerit, utrū quod emanat ab
eo dependensque in eo, est esse ab-
stractum? aut priuatio abstracta? aut
vtrunq;? Et falsum est dicere q de-
pendens in eo sit priuatio præcedēs:

nam

A nam non est agenti impressio in priuatione. Et falsum etiam est dicere utrunq; qm̄ priuatio non dependet i eo oīno, & priuatio in eo q̄ est priuatio, non indiget agente omnino. Remanet ergo vt dependeat ab eo, in eo q̄ est ens. nam emanat ab eo esse abstractum, & nullam habet proportionem cum eo, nisi esse. Et, si ponatur esse continuum. ponitur proportio continua. & si cōtinuata fuerit hæc proportio, tunc proportionatum ei est dignius, & durabilioris impressionis, nisi q̄ non depēdet priuatio ab agente in aliqua hora. Remanet ergo vt dependeat ab eo, ex eo q̄ est innouatum, & nihil est dicere q̄ sit innouatū, nisi quod sit post priuationem, & priuatio non dependet ab eo.

AVERROES.

A It Auer. Hic sermo est ex responsionibus Auicēnæ in hac questione Philosophorum. & est sermo sophisticus: quoniam dimisit in eo vnum membrum diuisionis vniuersalis. Nam ipse dixit q̄ actio agētis aut dependet ab innouato in esse, aut in priuatione præcedēti, in eo q̄ est priuatum, aut in utroq; simul: & est falsum vt depēdeat a priuatione: nam agens non agit priuationē: & propter hoc etiam est inconueniens vt dependeat ab utroq;: ergo remanet vt dependeat in esse, & innouatio nihil aliud est, nisi dependentia actionis in esse, sc̄p̄ actio agentis est inuentio, & sunt æqualia in hoc, esse, cui præcedit priuatio, & esse, cui nō præcedit priuatio. Modus autem fallacie in hoc sermone est, quoniam actio agentis non dependet in esse, nisi hora priuationis, & est esse, quod est in potentia, & non depēdet

in esse, quod est in actu, i eo q̄ est in actu, nec in priuatione, i eo q̄ est priuatio, sed in esse diminuto, cui euenit priuatio. & actio agentis non depēdet in priuatione, priuatio enim non est actio. & non dependet in esse, cui non copulatur priuatio. nam esse, quod fuerit i perfectione sua vltima non indiget inuentione, nec in uctore: esse autem, cui copulatur priuatio, non reperitur, nisi in hora inuentionis innouati. Quare nō euidet ab hoc dubio, nisi ponat q̄ mundus nunquam defecit copulari cum esse suo priuationem, & adhuc non deficiet copulari ei, sicut est in esse motus. nā ipse continue indiget motore. Et verificantes ex Philosophis dicunt quod hæc est dispositio mundi superioris cum creatore glo. præcipue eius, q̄ est sub mundo superiori. & i hoc differūt creata a tactis. nā facta, cū inuēta sunt, non copulatur eis priuatio, pp̄ quam indiget agēte, quo esse eorum permanet.

ALGAZEL.

A It Alga. Cū autem dicitis q̄ ens impossibilis est inuentio eius, si intelligitis per id, q̄ in futurū non habebit esse post priuationem, est verum. Si vero intelligitis q̄ in hora, qua est, non est, iam declarauimus q̄ ipsum non est, nisi cū est, nō autem hora, qua nō est. nam est, cū agens eius id adinuenit: & agēs non adinuenit id hora priuationis, nisi hora, qua est aliquid eius. & adinuentio est copulata ei, q̄ agens adinuenit, & actum inuentum. nam inuentio est præfatio proportionis inuentoris ad inuentum: & totum hoc cum ipso esse, non autem antea: ergo inuentio non est nisi inuentio, si intelligimus per inuentionem propor-

Disputatio

Gtionem, qua agens inuenit, & actum inuentum dixerunt. Et in hoc terminamus q̄ mundus sit Dei glorio. actio antiqua, & æterna. & nulla est hora, in qua non sit Deo gloriæ. actio in eo: nam alligatum est esse agēti. & si continuata fuerit alligatio, continuatur etiam esse. si vero cessauerit, cessat. non autem sicut imaginamini q̄ Deus gloriæ. si imaginati fuermus priuationē eius, remaneret mundus. quoniam existimatis q̄ ipse sit, sicut ædificator cum ædificio: quia ipse deficit, & remanet ædificium. **H** nam remanentia ædificij non est ex ædificatore, sed est ex siccitate retinēte compositionem eius. si. n. non esset in eo virtus retentiuā, ut aqua exempli gratia, non potest imaginari remanētia figuræ innouatæ in actione agentis in eo.

AVERROES.

A It Aver. Et forte mundus est huiusmodi. demum non verificatur iste sermo, & est vt sit inuentio ab agente inueniente, dependens in esse, in eo q̄ est in actu, in quo nō est diminutio omnino, nec potentia potentiā, nisi imaginemur q̄ substantia entis est, cum est ens. Nam ēs actum non esset inuentum, nisi per inueniens agens. & si fuerit ipsum esse inuentum ab inuētore aliquid additum substantiæ eius, non est necesse vt auferatur esse, cū auferatur hæc proportio, quæ est inter inueniens agēs, & ens actū. si vero nō erit aliquid additū, sed ipsūmet est i relatione, si in eo q̄ est inuētū, potest esse id, quod dixit Auic. Attamen hoc non cōuenit mūdo. qm̄ mundus nō est ens in prædicamento relationis, sed est in prædicamento substantiæ: relatio vero est quid eueniēse ei. Et forte hoc, qd̄

dixit Auicēna, est verum in formis corporum cœlestium cum eo, quod apprehendunt de formis separatis à materia. qm̄ Philosophi existimant hoc. declaratum est enim q̄ hic sūt formæ separatae à materijs, quarum esse est in formis earum, & q̄ scientia mutatur ad scitum hic. scitum. n. est in materia.

ALGAZEL.

A It Alga. respondens Philosophis. Et responsio est q̄ actio dependet in acto ex inonatione eius, non ex parte priuationis eius præcedentis, nec ex parte esse eius tātum, quoniam non dependet in eo, in aduentu horæ innouationis apud nos, & est ens: depēdet autem in eo hora innouationis eius, ex eo q̄ est innouatio, & exitus ex priuatione ad esse. si autem auferatur ab eo innouatio, non intelligitur esse actionem. & hoc non intelligimus in agēte. & dictum vestrum, ipsum esse innouatum idem est, quod fuerit cū priuatione præcedenti. & esse cum priuatione præcedenti nō est de actione agētis. & pō ponētis est talis, immo est conditio in esse actionis agētis, s. præcessio priuationis. esse autē, cui nō præcedit priuatio, sed est cōtinuum, cōuenit vt sit actio agētis. & nō oē, qd̄ requiritur vt sit agens agens, necesse est vt sit actio agentis. qm̄ substantia agentis, & posse eius, & voluntas eius, & scia eius est conditio requisita ad hoc vt sit agens. & hoc non est de conditione agentis. sed nos non intelligimus agens, nisi ens.

AVERROES.

A It Aver. Hic sermo est totus verus, q̄ actio agentis dependeat i acto, in eo q̄ est mobile. motus autē ab esse, quod est in potētia,

Ad esse, quod est in actu, appellatur innouatio. & licet dixit priuatio est conditio ex conditionibus esse motus à motore, & id, quod est conditio in actione agentis, non est necesse, cum nō dependeat in eo actio agentis, vt dependeat in eo contrariū, vt voluit Auic. necessario. Sed Philosophi opinantur q̄ entium quædā sunt, quorum differentia substantiales sunt in motu, vt vetus, & alia, & cœlū, & quod est sub eo, sūt huius gñis, ex entibus quorum esse est in motu. & cum sic fuerit, ergo est in innouatione cōtinua, quæ non deficit, nec deficit. & in hoc, quemadmodum ens æternum est verius in esse, q̄ nō æternum, sic est id, cuius innouatio est æterna, dignius est nomine Inouati, q̄ id, cuius Inouatio in aliqua hora. Et, nisi esset mūdus huiusmodi, s. q̄ substantia eius est in motu, non indigeret mūdus post esse suum creatore glo. sicut nō indiget domus esse ædificatoris post completum, & separationē eius ab ea, nisi esset mūdus in prædicamēto relationis, vt conatus est Auic. declarare in sermone præcedēti. Etiam diximus nos q̄ id, quod conatus est in hoc, est verū in formis corporum cœlestium. & cum sic fuerit, mūdus indiget inuentione agētis hora sui esse, ex eo q̄ est agens ambobus modis simul, s. quia substantia mundi cōsistit in motu. & quia formacius, qua subleuatur, & existit, est de prædicamēto relationis: nō autem qualitatis, s. dispositio num, & habituum numeratorum in prædicamēto qualitatis. & omne, cuius forma ingreditur in hoc genus, & numeratur in eo, est, cum existit, & perfectum est esse suum, non indigēs quidem agēte. Et hoc totū dis-

soluit tibi hęc similitudinē, & auferit à te confusionem, quæ generatur in hominibus ex istis sermonibus contrarijs.

A L G A Z E L.

Alga. respōdens pro Philosophis. Si autē conceditis abusu esse actionem simul cum agēte, & nō postponi ei, sequitur ex hoc, vt sit actio innouata, si agens fuerit innouatum: aut antiqua, si fuerit antiquum. Si autem cōditionaueritis q̄ retardetur actio agēti tempore quodam, hoc est falsum. qm̄ ex motione manus in vase aquæ mouetur aqua cum motu manus, nō antea, nec postea. nam, si motio est postea, erit manus cum aqua, anteq̄ declinet ad aliud latus. si vero antea, separaretur aqua à manu. & cum fuerit cum ea, est causatum eius, & actio ex parte eius. si autem posuerimus manum præcedere aquam, quæ mouetur, erit motus aquæ etiam cōtinuus. & ipse quidem cum cōtinuatione sua causatus, & actus, & nō prohibetur hoc in positione cōtinuitatis. & sic est p̄portio mundi ad Deum glo.

R E S P O N S I O.

Al Auer. In motu aut cum motore est verū, in ente vero quiescente cum inuētore eius, seu in eo, cuius natura nō est quiescere. aut moueri, si ponatur inuētor, huiusmodi nō est verū. hęc aut p̄portio inuenitur inter agēs, & mūdum ex eo q̄ mouetur: q̄ autē oēs ens necesse sit vt sit actio eius copulata esse, est verum, nisi acciderit enti aliquid extra naturam, aut accēs accidētium, siue sit actio naturalis, siue voluntaria, idem est. Et vide quō posuerūt secta Aflaria ens antiquum, & prohibuerūt ei actionem in suo esse antiquo, Extra ord. Auer. G deinde

Disputatio

E deinde cōcesserunt id ei, adeo q̄ esse eius antiquum diuiditur ad duplex esse antiquum, präteritum, & futurum. & hoc totum est apud Philosophos deceptio, & consilio.

ALGAZEL.

A It Alga. respōdēs Philosophis. In sermone præcedēti dixim⁹ nō negare actionē cum agēte postq̄ fuerit actio inouata, vt motus aquæ, qui innouatus est ex priuatione. & possibile est vt sit actio aquæ, siue sit retardās à substantia agentis, siue coniūctum ei. Negamus tñ actionē antiquam. nam id, quod nō innouatur ex priuatione, appellamus actionem abusiue absolute absq; veritate, causatum vero, causa possibile ē vt sit inouata, & vt sit antiqua: vt dī q̄ scia antiqua est cā vt sit antiquū sciēs, & tñ nō loquimur de ea. loquimur. n. de ea, quæ appellatur actio, & dependentia causæ nō appellatur actio causæ, nisi abusiue, sed appellatur actio cum cōditione q̄ sit inouata ex priuatione. nam abusio abutētis in appellādo antiquum cōtinuū in esse actionem in aliud, erit abusio accommodata. Et, cūm dicitis si

I imaginari fuerimus motū aquæ cū digito, antiquum nō extrahit motū aquæ, quia sit actio, ē error. nā digitus nō habet actionem: agēs vero habēs manum est inuētor. si autē imaginari fuerimus antiquum, erit motus manus actio eius, ex eo q̄ quælibet pars motus est innouata ex priuatione, & hac cōsideratione erit cum ea. motus vero aquæ tñ nō dicimus q̄ sit de actione eius, sed est de actione Dei glo. & quomodocunq; sit esse actionē provenit ex eo q̄ est innouatum: qm̄ est cōtinuæ inouationis, & est actio, ex eo q̄ est inno-

uata. Deinde dixit Alga. respōdēs pro Philosophis. Si autem dicitur, si cōceditis q̄ proportio actionis ad agēs, ex eo q̄ est, sit sicut, p̄portio causati ad causam, deinde cōceditis imaginationem cōtinuitatis ex proportionē ad causam, tūc nos nō intelligimus in dicēdo q̄ mūdus sit actio, nisi q̄ sit causatum cōtinuæ proportionis cum Deo glo. Si autem nō appellabitis hoc actionē, non est disputatio de nominibus, cum videatur resipsæ. Dicimus q̄ nō intelligimus in hac disputatione, nisi q̄ vōstolleratis hæc nomina absque veritate. & Deus glo. apud vos nō est agēs vera, nec mūdus est actio eius vera. Si vero dicitis hoc simpliciter, est abusiue absq; veritate. & iā apparuit hoc.

AVERROES.

A It Auer. Hic sermo posuit in eo, q̄ Philosophi concesserint ei eos velle q̄ Deus glo. sit agēs, & q̄ sit causa mūdi tātū, & q̄ causa sit simul cum causato. Attamē hæc est declinatio eorum à primo sermōe, qm̄ causatum sequitur à causa, quæ est causa eius per viam formæ, & p̄ vi ā finis: cātum vero nō sequitur à causa, quæ est causa agēs, sed aliquādo reperitur causa agēs, & nō reperitur causatum. & fuit Alga. tanq̄ prætor, qui iratur contra substitutū in eo, quod nō præcepit ei. Attamē Philosophi tenēt q̄ mūdus habet agēs, quod nō defecit esse agēs, & nō deficiēt. nō defecit esse ei extrahēs ex priuatione ad esse, & nō deficiet. Et iam fuerat hæc q̄ antiqua inter sectam Aristo. & sectam Plat. qm̄ Plato, quia dixit de inouatione mundi, nō fuit in sermone eius dubium q̄ ipse ponat mūdum habere faciēs, & agēs. Aristo. vero quia posuit

A fuit ipsum esse eternum, dubitauerunt contra eum sequaces Plato. hoc dubio, & dixerunt ipsum non tenere mundum habere facies: & coacti sunt sequaces Arist. respondere responsioni bus determinatibus Arist. tenuisse mundum habere facies, & agēs, & hoc est manifestum in rei veritate in loco suo. Et fundamentum in eo est quod motus apud eos in corporibus celestibus est, quo consistit esse eorum: & dās motum est agēs motus in rei veritate. & cum corpora celestia non perficiatur esse eorum, nisi motu, tūc dās motum est agēs corporum celestium. **B** Vltius iam declaratum est apud eos quod ipse dat unitatē, quā mundus est vnus: & dās unitatem, quā est cōditio in esse rei compositæ, dat esse partium, ex quibus fit compositio. compositio .n. est causa eorum, vt declaratum est. & hæc est dispositio primi principij cum mundo toto. Cū autē dñt actionem esse innouatā, est verum, quia ipsa est motus. dispositio vero priuationis in ea est quod nō sit ei principium, nec finis. & nō intelligunt, cum dñt mundum esse æternum, quod fuerat antiquum cum rebus æternis, ex eo quod sunt motus: **C** sed dispositio æternitatis in eo est, quia nō habet principium, nec finē. Et, quā hoc nō intellexit secta Assaria, ideo difficile est eis dicere quod De⁹ glo. sit æternus, & mundus sit æternus. Quare nomen innouationis continet est verius in eo, quā nomen æternitatis.

A L G A Z E L.

A It Alga. Tertius vero modus est circa falsitatem, quod sit mundus actio Dei glo. fm radicem eorum ex cōditione requisita apud eos inter agēs, & opus, & est quod ipsi dixerunt

nō emanat ab vno, nisi vnum: principium autem est vnum oībus modis: mundus vero est compositus ex diuersis: ergo non potest imaginari quod sit actio Dei glo. fm quod sequitur ex radicibus eorum.

A V E R R O E S.

A It Auer. Cū autem cōceditur hæc radix, & sequitur, difficile est respondere ei. sed est res, quā nō dicunt, nisi posteriores ex Philosophis Maurorum.

A L G A Z E L.

D E inde dixit Alga. respondēs p Philosophis. Si autem dicitur mundum vltius nō emanare à Deo glo. immediate, sed quod emanat ab eo est ens vnum, & est principium creaturarum & est intellectus absolutus. scilicet substantia existēs per se, nō multiplicata, sciēs seipsum, & sciens principium suum, & appellatur cum lex nomine. Angeli: deinde emanat ab eo tertius, & ex tertio quartus. & multiplicatio entium est mediate: quā diuersitas entis, & multiplicatio eius, aut erit propter diuersitatē potentiarum agētium, sicut nos agimus ex virtute appetitiua, aliter quā agim⁹ ex virtute irascibili: aut erit propter diuersitatem materierum, sicut Sol dealbat pannum lotum, & denigrat faciem hominis, & resoluit aliquas substantias, & indurat aliquas: aut ppter diuersitatem instrumentorum, sicut Carpentarius secat cum serra, & cum securi scindit lignum, & perforat cum perforatiuo: aut erit multiplicatio actionis mediate, cū egerit aliquam actionem, & post hāc actionem agit aliam, & multiplicabit actionem. Et oēs istæ diuisiones sūt falsæ in primo principio. in substantia .n. eius non est diuersitas nec loco.

G ij est

Disputatio

G est cōsecutio, vel posterioritas, vt declarabimus in rationib⁹ vnitatis. nec est ibi diuersitas materiarum: nam sermo est de causato primo, qd emanat à primo. nec est ibi diuersitas instrumenti: nō. n. reperitur cum Deo glo. in gradu suo: & sermo est de inuouatione primi instrūti: ergo nō remanet, nisi qd multiplicatio in mundo emanet à Deo glo. in via mediationis, vt diximus superius.

AVERROES.

Prīmū cū fuerit simplex, et vnū, nō prouēit ab eo nisi vnū.

A It Aver. Summa huius sermo nis est qd primum, cū fuerit simplex, & vnū, nō prouenit ab eo, nisi vnū. sed diuersificatur actio agentis, & multiplicatur, aut ex parte materiarum, & nō sunt materiarum cū eo: aut ex parte instrūti, & nō est instrūtum cum eo: & nō remanet, nisi qd sit ex parte mediij, cū emanat ab eo primū vnū, & ex hoc vno vnū, & ex hoc vno vnū, & ita reperit multiplicatio.

ALGAZEL.

D Einde dixit Alga. dubitanseis. Dicimus & sequitur ex hoc vt nō sit in mūdo, nisi vna res composita ex diuersis: sed entia oīa erūt eadem, & quodlibet eorū erit causatū vniuscuiusq; superioris, & causa inferioris vsq; ad causatū, quod nō habet causatū, sicut deuenit ex parte ascēsus ad causam, quæ nō habet causam. Et tñ nō est sic. nā corpus apud eos est ex forma, & materia, & ex collectione earum sit quid vnum. nam hō est cōpositus ex corpore, & aīa: & nō est esse vniuseorū ab alio: sed esse eorum simul est ab alia causa. & orbis fm opinionē eorum est sic: qm̄ est corpus aīatum: & nō est Inouatum corpus ab aīa, nec aīa à corpore, sed ambo proueniunt à causa alia ab eis. Quomodo ergo inuenta

sunt hec entia composita? an ab vna causa? & destruetur sermo eorū nō emanat ab vno, nisi vnum: aut à causa composita? & conuenit interrogatio de illa causa, adeo qd deueniat necessario ad compositum, & simplex. nam principium est simplex, & prouenit ab eo compositio, & nō imaginatur hoc, nisi cum tactu. & cū fuerit tactus, & destruitur dictum eorū qd ab vno non prouenit, nisi vnum.

AVERROES.

A It Aver. Hoc sequitur, cū prouenit qd agens primum sit vt est agens simplex, quod nobis apparet, i. vt sententia omnia simplicia. Attamen hoc sequitur ei, qui ponit hanc inquisitionem vsem oībus entibus, qui vero diuidit ens in ens separatum, & ens materiale sensibile, ipse quidem ponit principia, ad quæ ascendit ens sensibile, diuersa à principijs, ad quæ ascendit ens intelligibile. & ponit quidem principia entium sensibilium materiam, & formam: & ponit aliquid eorū agens aliquod, adeo qd deuenit ad corp⁹ celeste: & ponit substantias intelligibiles ascendere ad primum principium, quarum est principium ad similitudinē formæ, & similitudinem finis, & similitudinem agentis. & hoc totū est declaratum in libris eorum. Et asseramus hanc propositionem cōm, & nō sequentur hæc dubitationes. & hæc ē opinio Arist.† Attamen hæc propositio, dicens qd ab vno nō emanat, nisi vnum, est propositio, in qua conuenerunt Antiqui Philosophorum, cū perferretabatur de principio primo mundi speculatione topica. isti tamē opinantur esse speculationem demonstratiuam, faciendo inductionem in vniuersali, in eo qd primum principium

¶ Examinatio h⁹ propositionis. An vno nō prouenit, nisi vnum.

A primum est vñu oibus, & vñum necessesse est vt nō emanet ab eo, nisi vñum. & cum fuerint apud eos hæc duæ radices, perquirunt vñu prouenit multiplicatione. & hoc quidem, postq̃ est incōueniens apud eos, opinio antiquior ista, & est q̃ prima principia sunt duo, vñum quidem ad bonum, & aliud ad malum. nam impossibile est apud eos vt principia cōtrario rñū sint vñū. & viderūt q̃ cōtrarietates vñes, quæ includūt oīa contraria, sunt bonum, & malum: vnde existimauerūt q̃ necessārio principia sūt duo. Et, cum cōsiderauerint Antiqui entia, & viderunt oīa tendere ad vñum finem, & est ordinatio reperta in mūdo, sicut ordinatio reperta in exercitu ex parte principis exercitus, & ordinatio reperta in ciuitatibus ex parte gubernatorum ciuitatum, crediderūt q̃ mundus necessārio est huiusmodi: & crediderunt ppter bonum repertum in omni ente q̃ malum sit per accūs: vt sunt cōdemnationes factæ à gubernatorib⁹ probis ciuitatum, q̃ sunt mala posita propter bonum, nō autem prima intētiōne, nam sunt hic ex bonis aliqua, quæ impossibile est vt reperiantur, nisi admisceatur eis malum, sicut est in esse hominis, quod est cōpositum ex aīa intellectiua, & aīa bestiali. & determinauit sapiētia apud eos vt reperiat bonum magnum, licet, admisceatur ei malum paruum. qm̃ esse bonum magnum cum paruo malo est melius, q̃ priuatio boni magni propter malum paruum. Et, cum patuit apud eos in fine q̃ primum principium necesse est vt sit vñum, & aduenit hæc dubitatio de vno, rñderunt ei tribus rñsionibus. Nam aliqui putauerūt q̃ multipli-

catio prouenit ex materia: & est secta Pithagorica, & societas erus: & aliqui putauerūt q̃ multiplicatio proueniat ex multiplicatione instrumentorum: & aliqui putauerūt q̃ multiplicatio proueniat ex mediis. Et primus, qui hoc posuit, fuit Plato. & est sufficiētor his opinionibus. qm̃ interrogatio adhuc conuenit duabus aliis rñsionibus, & est vñ prouenit multiplicatio materierum, & multiplicatio instrumentorum & quicūq; cōcederint hanc propositionē, illud dubium est commune eis. & dubitatio de modo, quod prouenit multiplicatio ab uno, sequitur eis, scilicet, qui cōfiteretur q̃ ab vno non prouenit, nisi vñum, famosum vero hoc tempore est cōtrarium huius, & est q̃ vñum primum emanant ab eo emanatione primā omnia entia diuersa. & sermo dubius in hoc tempore cum hominibus nostrę tempestatis est in hac propositione. Id autem, cum quod dubitauit Algazel sectæ Peripateticorū, nō sequitur eis: & est q̃, si multiplicatio prouenit ex parte mediorum, nō sequitur profecto ex hoc, nisi si multiplicatio simplex. & quodlibet eorum est cōpositum ex multitudine. qm̃ Philosophi tenēt q̃ hic sic multiplicatio vtroq; modo: multiplicatio quidem rebus simplicib⁹, & sunt entia simplicia, quæ non sūt in materia, & vñum quodq; eorum est causa alterius, & ascendūt omnia ad vñam causam, quæ est de genere eorum, & ipsa est prima in hoc genere: & multiplicatio in corporib⁹ cœlestibus prouenit ex multitudine horum principiorum: & multiplicatio, quæ est sub corporibus cœlestibus, prouenit ex materia, & forma, & corporibus cœlestibus. & non sequitur

Disputatio

G eis aliquid huius dubitationis. Et corpora cœlestia mouentur primo ex motoribus eorum, qui nō sunt ī materia omnino: & formæ eorum, scilicet corporum cœlestium emanant ab istis motoribus. & formæ eorum, quæ sunt sub corporibus cœlestib⁹, emanāt ā corporibus cœlestibus, & aliquæ ab aliquibus, siue sint formæ corporum simplicium, quæ sunt in materia prima, quæ nō est generabilis nec corruptibilis, siue formæ corporum compositorum ex corporibus simplicibus: & compositio ī istis est propter corpora cœlestia. hæc est opinio eorum in ordinatione hic recepta. Res autem, quæ mouerūt eos Philosophos ad hanc opinionem, nō pnt declarari hic, qm̄ hæc declaratio est fundata supra radices, & propositiones multas, quæ declarātur ī multis artibus, & cum artib⁹ multis, quarum vna est sub altera. Philosophi vero Maurorum, vt Auiyefa, & Auienna, quia consueverunt aduersario quod agens, quod non apparet nobis, est sicut id, qd' apparet nobis: & vnum agens non prouenit ab eo, nisi vnum actum. & cū primū apud omnes sit vnū simplex: difficile est ī profecto eis prouenire multiplicationem ab eo: adeo q' res ipsa coegit eos vt non ponāt primum motore motu diurno, sed dixerunt q' primū sit ens simplex, ex quo emanauit motor orbis magni, & emanauit ā motore orbis magni orbis magnus, & motor orbis secundi, qui est sub magno. qm̄ hic motor est compositus ex eo, quod intelligit de primo, & ex eo, quod intelligit de seipso. Et hic est error secundum eorum radices. nam intelligēs, & intellectus est idē in intellectu humano, quanto magis in intellectibus separatis. & hoc totum non sequitur sermoni Aristoteli: nam agens vnum, quod nobis apparet, si emanauerit ab eo actio vna; non dicitur cum agente primo, nisi æquiuoce. agens enim primū, quod non nobis apparet, est agens simpliciter: quod vero apparet, est agēs secundum quid. & agens simpliciter non emanat ab eo, nisi actio absoluta: actio autem absoluta non appropriatur actio præter actum. & cū hoc probat Aristoteli. quod agens intellectuum humanorū est intellectus mundus materia, scilicet ex eo q' intelligit omnia. Et sic etiam probat q' intellectus passibilis non est generabilis, nec corruptibilis ex eo, q' recipiet omnia. Et responsio huic opinioni sapientis, q' res, quæ non possunt esse, nisi cum copulatione adinuicem, vt est copulatio materie cum forma, & copulatio partium mūdi simplicium adinuicem, esse quidem earū sequitur earū copulationē. & cū sic fuerit, igitur dans copulationem dat esse. & cum omne copulatiū copulatur re, quæ est vnum: & vnum, cū quo copulatur, sequitur ab vno, quod existit per se: necesse est vt sit hic vnum separatim existens per se, & necesse est vt istud vnum tribuat vnum per se. Et isti modi diuiduntur in species in entibus secundum naturam eorū, & prouenit ex hac vnitatem attributa vnicuiq' enti esse huiusmodi sibi proprium. quæ est vnū. & omnia ascēdunt ad vnitatem primam: sicut peruenit caliditas, quæ ē in quolibet ente rerum calidatum ā calido primo, quod est ignis, & ad id perueniunt. & cū hoc fecit vnionem Aristoteli. inter esse sensibile, & esse intellectuale, & dixit q' mundus est

A est vnum, quod emanauit ab vno, & qd vnum est causa vnitatis quodammodo. & causa multitudinis quodammodo, & in eo, quod fuit possibile ei, perscrutatus est in hoc. & propter difficultatem huius rei non intellexerunt eum multi, qui uenerunt post eum, vt diximus. Et, cum hoc sic fuerit, manifestum est qd hic est vnus ens, a quo emanat virtus vna, qua reperiuntur omnia entia. & quia sunt multa, igitur ex vno, quod est vnus, necesse est vt sit multitudo, aut ipsa emanet, voca eam vt vis. Et hæc ē dī spō dicti sui: & ē aliter. qd id, quod dixit dicēs qd ab vno emanat vnum. & vide hunc errorē, q̄cum est magnus sapientibus, & tua interest intelligere hoc dictum eorum, an sit demonstratio, vel ne, sicut in libris Antiquorū, non autem in libro Auic. aut aliorū, qui mutauerunt opinionem Philosophorum in scientia Diuina, adeo qd facta est exstīmatio.

ALGAZEL.

Alga. respondens pro Philosophis. Si autem dicet, cum patefacta fuerit opinio nostra, auferit dubitatio. nam entia diuiduntur in ea, quæ sunt in subiecto, vt sunt accidentia, & formæ, & ea, quæ non sunt in subiecto: & ista diuiduntur in ea, quæ sunt subiectum aliorum, vt corpora: & in ea, quæ non sunt in subiecto, vt entia, quæ sunt substantiæ consistentes in se: & diuiduntur in ea, q̄ imprimuntur in corporibus, & ea appellamus animas: & in ea, quæ non imprimuntur in corporibus, sed in animabus, & appellamus ea intelligentias abstractas. entia autem, quæ sunt in subiecto, vt accidentia, sunt inouata, & hñ: subiecta inouata, & perueniūt ad principiū, quod est inoua

tū aliquo mō, & antiquū aliquo modo: & est motus circularis, de quo nō loquimur. Loquimur vero de existentibus p se, nō in subiecto, & sūt tria, scilicet corpora, & sunt viliora: & intelligentiæ abstractæ, nullā hñtes depēdētiā a corporibus, nisi depēdētiā agentis, nō inatam eis, & sunt excellentiora: & aīæ quæ sunt media: hñt. n. depēdētiā in corporibus aliqua spē depēdētiæ, & est impressio, & actio in eis. nā sunt media in dignitate, quia imprimuntur ab intellectibus, & imprimuntur in corporibus. Vltius corpora sūt decem: quorum nouem sunt orbis: decimū vero mā, quæ est corpus sub cōcauitate orbis Lunæ: & orbis nouem sunt aīalia, habētia quidē corpora, & aīas, & hñt influxum in entibus, vt dicemus, videlicet qd primū principiū emanat ab esse eius primæ intelligentiæ, & est ens existens per se, quod nō est corpus, nec est virtus in corpore, & scit seipsum, & scit principium suum. id autē appellauimus primā intelligentiam: & non curamus de appellatione Angeli, aut intellectus, aut cuiusuis nominis. Et sequitur ab esse eius tria, scilicet intelligentia, & aīa orbis superioris, & est orbis nonus, & corpus orbis superioris. deinde sequitur ab intelligentia secūda intelligentia tertia, & aīa orbis noni, & corpus eius. deinde sequitur ab intelligentia tertia intelligentia quarta, & aīa orbis Saturni, & corpus eius. & sequitur ab intelligentia quarta intelligentia quinta, & aīa orbis Iouis, & corpus eius: & sic vsquequo deueniat ad hoc, quod sequatur ab ea intelligentia, & aīa orbis Lunæ, & corpus eius, & intelligentia vltima, quæ appellatur intellectus agēs. deinde sequitur sub orbe Lunæ materia, recipiēs ge-

Disputatio

Generationem, & corruptionē ab intellectu agente, & naturas operationū. Vltimus materię miscetur propter motus orbium, & stellarum diuersis mixtionib⁹, ex quibus proueniūt minerę, & plantę, & animalia. & nō est necesse vt sequatur ex vnaqua; intelligentia, intelligentia in infinitum: quoniam istę intelligentię sūt diuersarum specierum, & quod est vni eorum non est in aliis. Et sequitur ex hoc, q̄ intelligentię post primum principium sūt decem; & orbis nouem. & summa ex istis principiis excelsis post primum decem

H & nouem. & prouenit ab hoc, q̄ sub vnaqua; intelligentiarum primarum sūt tria, intellectus, anima orbis, & corpus eius. & impossibile est quin in principio eius sit trinitas proculdubio. & nō imaginatur multitudo in intellectu primo, nisi vno modo, & est vt ipse intelligat principium suum, & intelligat seipsum; & ipsum in cōsyderatione sui est possibile in esse, quoniam necessitas esse eius est ab alio, nō ex se. & ista tria sūt diuersa. & nobilitas tribus causatis debet ei attribui nobilior his rebus, & emanat quidem ab eo intelli-

I gentia, ex eo q̄ intelligit principium suum, & emanat anima orbis, ex eo q̄ intelligit seipsum, & emanat corpus orbis, ex eo q̄ est possibilis in esse ex se. Et oportet vt dicamus vnde proueniat hæc trinitas in causato, & tamen principium eius est idem. Et dicimus q̄ non cōsequitur à primo principio, nisi vnum, & est substantia huius intelligentię, qua intelligit seipsam, & sequitur ei necessario ex seipsa, non ex parte principij, vt intelligat principium: & ipsa tamē in se est possibilis in esse, & non habet

possibilitatem à primo principio, sed ex se ipsa: nos autem non negamus reperiri vnum ab vno, ad quod sequitur causarum, non ex parte principij, sed ex rebus necessariis relatiuis, aut non relatiuis, & ex eo prouenit multitudo, & sit in hoc principium multitudinis. Et fm hunc modum possunt composita esse contigua simplicibus, cū impossibile sit absq; contactu & impossibile est esse aliter: & est id, quo datur iudiciū in eo. & hic est sermo in intelligendo opinionē eorū, & quietationē intellectus in ea.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hoc totum est cōtradictio Philosophis, vt sensi Aue & Alfarabius, & alij. Opinio vero Antiquorū est q̄ sūt hic principia, & sūt corpora cœlestia. & principia corporum cœlestium sūt entia separata à materia, quę mouent corpora cœlestia, & corpora cœlestia mouentur ab eis modo seruitutis, & dilectionis eis, & receptionis iustus eorum cum motu, & intellectiōne eorum. & quia ipsa producta sūt propter motum: & hoc est, qm̄ verificatum est quod principia, mouentia corpora cœlestia, sūt separata à materia, & non sūt corpora: non remanet modus, quo hoc moueat hæc corpora, nisi ex eo, q̄ mobili iniunctum sit ad motum. & propter hoc necesse est apud eos vt sint corpora cœlestia viuientia rationalia, quę intelligunt seipsa, & intelligunt principia mouentia ea, modo iussus eis. Et, quoniam patet q̄ nulla sit differentia inter sciētiam & scitum, nisi q̄ scitum est in materia, sciētia vero non est in materia: & hoc dictum est in libris de Anima: & iam sūt entia, quę nō sūt in materia: sequitur

A huiusmodi ergo ut sit substantia eorum scientia, aut intellectus, aut quouis nomine appellabimur. & verificatum est apud eos quod ista principia sunt separata a materia: quoniam ipsa influunt corporibus celestibus motum continuum, quo eis non evenit labor, nec defectus: & omne influens motum continuum huiusmodi non est corpus, nec potentia in corpore: & corpus celeste acquisiuit permanentiam ex seipso & verificatum est apud eos quod ista principia separata, esse eorum est copulatum primo principio eorum. Sin autem, non esset

B hic ordinatio reperta, & sermones eorum, quos scripserunt in hoc, qui vult scire veritatem, eis incumbat. Et ex eo, quo apparet quod omnes orbis moventur motu diurno, licet moveantur motu proprio, verificatum est apud eos quod iubens in istis motibus est primum principium, & est Deus gloriosus. & qui ipse iussit omnibus principiorum, ut iubeant ceteris orbibus in aliis motibus. & hoc iussu permansit celi, & terra: ut iussu primi Principis civitatis serventur omnia precepta provenientia ab aliquo, quem princeps preposuit in rebus civitatis omnibus existentibus in ea ex hominibus, ut dixit Propheta Verbo Dei celi facti sunt, &c. Et hic iussus, & servitus est principalis in iussu, & servitute, quare necesse est esse hominem, ex eo quod est animal rationale. Id autem quod recitavit Avicenna de provenitione horum principiorum ab invicem, est res, quam nescierunt sapientes. Quod vero est apud eos est, quod habent a primo principio status tales, quibus non perficitur esse, nisi in illo tali loco & copulatio, quare est inter ea, est illud, quod facit ea esse causata abin-

vicem, & omnia a primo principio **D** & non intelligitur de agente, & acto, & creatore, & creato in illo esse, nisi hoc tantum. & id, quod diximus de copulatione omnis entis cum uno, est aliter, quam hic intelligitur de agente & acto, & faciente, & facto in arte. Si autem imaginatus fueris quod sit princeps, habens substitutos multos, & isti substituti habeant alios substitutos: & non est esse substitutis, nisi in recipiendo substitutionem, & faciendo preceptum eius: & non est esse eis, qui sunt substituti, nisi median-
E tibus substitutis prioribus, necesse est ut princeps primus sit ille, qui tribuit omnibus entibus rem, qua sunt entia. nam, si aliquis est, cuius esse est ut sit substitutus, non est quidem ei esse, nisi propter dominum primum. Et hoc est id, quod tenent Philosophi, quod sit prefatio legum in creatione, & innovatione, & iussu. & hac est disciplina propinqua, qua potest intelligi opinio horum hominum, absque quod eveniat ei dubitatio, quare evenit ex auditu opinionum hominum, secundum differentiam, quam narrauit Alga. hic & hoc totum existimaverunt declaratum fuisse in libris eorum. Et qui potest operam dare libris eorum cum conditionibus, quas narrauerunt, sciet veritatem eius, quo ratiocinantur, aut contrarium eius. & non intelligit de opinione Ari. Aliud prater hoc, nec de opinione Platonis: & est finis eius, ad quod pervenerunt intellectus humani. Potest tamen homo pervenire ad istas res ex sermonibus evenientibus eis, quod sint famosi, cum hoc, quod sint in intellectuales: in quibus hac via disciplina est delitiosa, & dilecta omnibus. Et una ex propositionibus, quibus hoc apparet, est quod homo, cum consideraverit

Disputatio

Considerauerit entia, quæ sunt hic, apparet ei quod res, quæ appellantur uiuentia, scientia, sunt ea, quæ mouentur ex se motibus terminatis, versus intentiones, & operationes terminatas, ex quibus proueniunt operationes terminatæ. & ideo dixerunt Loquentes quod omnis actio prouenit ex uiuo sapiente. & cum fuerit apud eum hæc radix, & est quod omne, quod mouetur motibus terminatis, & proueniunt ex eo operationes terminatæ, & ordinatæ, est uiuum, sapiens: & copulatur isti id, quod apparet sensui: & est quod cæli mouentur ex se motibus terminatis, & ordinantur ex hoc entibus, quæ sunt sub eis, operationes terminatæ. & ordo, & proportio, quo sustentatur id, quod est sub eis, ex entibus, concluditur radix tertia, in qua non est dubium: & est quod cæli sunt corpora uiuentia cognoscentia.

Hic considerauerit homo has operationes, & regimina proueniencia, diuersa quidem ex motibus stellarum, & uiderit stellas moueri ijs motibus, & habere figuras terminatas, & ex partibus terminatis, & versus operationes terminatas, & motus contrarios, scit istas operationes terminatas prouenire ex entibus cognoscentibus, & animatis, habentibus electionem, & voluntatem. Et quod magis facit eum credere hoc, est, cum nos

uidemus multa ex corporibus paruis, sordidis, vilibus, & obscuris, hic re-

Inter istas operationes terminatas, scit istas operationes terminatas prouenire ex entibus cognoscentibus, & animatis, habentibus electionem, & voluntatem. Et quod magis facit eum credere hoc, est, cum nos uidemus multa ex corporibus paruis, sordidis, vilibus, & obscuris, hic re-

peritur non priuari vita generaliter cum paruitate partium eorum, & uilitate mensuræ eorum, & breuitate uitæ eorum, & obscuritate corporis eorum, & quod bonitas diuina eis influxit animam, & comprehensionem quādam, qua regunt seipsa, & conseruant esse suum, expresse patet quod multo magis debent esse corpora celestia animata, comprehendentia, quā ista corpora, propter magnitudinem corporis, & dignitatem eorum, & multitudinem luminis eorum, ut dixit ipse glo. mediante Propheta suo cæli enarrat, &c.

sed

A sed multi hominum nesciunt hoc. Deum, cum consideretur regimen eorum in corporibus animatis, quæ sunt hic, scitur absolute quod sunt animata. nam animatum non regitur, nisi ab alio perfectiori anima, quam animatus. Et, cum considerauerit homo hæc corpora magna, animata, rationalia, elicientia, quæ nos continent, & considerauerit tertiam radicem, & est quod providentia eorum ad ea, quæ sunt hic, non est necessitas in esse eorum, sciet quod iniunctum est eis in iis motibus, & sunt submissa eis, quæ sunt sub eis ex animalibus, & plantis, & inanimatis, &

B iubens eis est aliud ab eis, & est non corporeum necessario. nam, si esset corpus, esset de numero eorum. & quodlibet eorum est obediens ei, quod est sub eo hic ex entibus, & seruit ei, & non indiget seruitute eius in esse suo. & nisi esset iussus eis, non prouiderent ad id, quod est hic continue: quoniam ipsi vellent non habentes quidem utilitatem in hac operatione. Igitur mouentur per iussum, & timorem euenientem eis ad conseruandum ea, quæ sunt hic, & iustitiam esse eius: & iubens est Deus gloriæ.

C Verum, si aliquis viderit multitudinem hominum dominatium in rebus, & operationibus terminatis, non cessantibus in instanti, licet operationes illæ non sint necessariae in esse eorum, & non indigent eis, deliberabit proferre sententiam quod sunt timores. & iniunctum est eis in operationibus illis, & quod habent præcipientem, qui præcepit eis in hoc regimine continuante providentiam in aliis, qui est superior eis superiori gradu, & sunt ut serui obediens ei. & cum considerauerit homo aliud, & est

quod unusquisque planetarum septem habet motus innouatos motui eius vbi habentes quidem corpora seruientia corpori vbi, ac si essent obedientia, sciet absolute etiam quod quilibet planeta habet iussorem sibi proprium, deputatum eis ex primo iubente. ut euenit in gubernatione exercitus, quod est collectio vniuersi usque eorum sub vno iussore: & isti iussores, qui appellantur capitanei, deueniunt ad vnum principem, & est princeps exercitus, sic est dispositio in motu corporum celestium, quam perceperunt Antiqui de istis motibus, & sunt quadraginta, & postea reducuntur omnia ad septem planetas, & reducuntur illi septem ad octauum, & reducit octauum finem diuersitatem, quæ est inter Antiquos, in numero motuum ad iussorem primum. Et hæc notitia habet homini hoc modo, siue sciat quomodo sit principium creationis horum corporum celestium, siue nesciat: & quomodo sit copulatio aliorum iubentium cum primo præcipientem, siue sciat, siue nesciat. nam ipse non dubitat quod, si essent ex seipsis, antiqua absque causa, & inuentore, possibile esset eis non recipere iussum à iubente vno cum subiectione, & seruitute. & sic est dispositio iubentium cum iubente primo. & cum hoc non fuerit eis possibile, ergo est ibi proportio inter eos, & eum, & proportio, quæ determinauit eis obedientiam, & seruitutem. & hoc non est aliud, nisi ex eo quod sunt ei ex natura esse eorum, non ut accidens ex accidentibus, sicut est dominus cum suis seruis, sed in natura eorum. nam non est ibi seruitus addita substantiæ, immo substantiæ illæ iustitiantur in seruitute. & hæc adeptio est regnum

Disputatio

E regnum celi, & terræ, quod vidit Abraham pater noster, cum dixit Facies cælum, & terram. Et scias quod, cum sic fuerit, necesse est ut non sit creatio horum corporum, & principium generationis eorum, modo generationis corporum, quæ sunt hic. & intellectus humanus deficit apprehendere qualitatem huius operationis, licet sciret esse eius. Qui autem perquiritali similiari duas entitates, quarum una est in altera, & quod agens earum sit agens eo modo, quo reperiuntur agentia, hic est in maxima perturbacione, deceptione, & confusione. Et hæc

H est summa eius, quod intellexerunt Antiqui de corporibus cælestibus, & constitutione eorum à creatore glo. & quod non sit corpus, & constitutione eius, quod est ex entibus inferioribus ab eo, quæ non sunt corpora, & unum eorum est anima constituturæ autem esse eius, ex eo quod sunt innouata eo modo, quo innouant corpora, quæ sunt hic, ut conati sunt loquentes, est nimis difficile. & propositiones, adductæ in hoc, non complent id, quod intendunt declarare. & declarabimus hoc ex sermonibus nostris subsequenribus, cum loque-

Imur de via constitutionis esse Dei glo. His autem habitis reuertamur ad narrandum ea, quæ dicit Alg. in contradicendo ei, quod recitauit de opinionibus Philosophorum, & notificabimus gradum eius in veritate. nam hoc est intentum primum in hoc libro.

A L G A Z E L.

Alga. contradicens Philosophis. Dicimus, id, quod narrastis, astutia quædam est. & in rei veritate est obscuritas maior præ aliis obscuritatibus, quæ si aliquis recitaue-

rit ex insomnio, indicabit ex eo, quod sit malæ complexionis. & si id reduxerit in genere rerum legum, in quibus termini inquisitionis sunt existimationes, dicetur quod sunt errores, & non adipiscuntur sciencias, sed vanas cogitationes.

A V E R R O E S.

Alga. Non est inconuenientia ut eueniat hoc stultis cum sapientibus, & vulgo cum electis, ut euenit eis in rebus artificialibus. nam artifices cum posuerint multa ex operibus suis vulgo, & ostenderint suas operationes mirabiles, fugiet ab eis vulgus, & existimabit quod sunt diminuti cerebri. Attamen isti in rei veritate ponuntur in gradu diminuti cerebri ab intelligentibus, & ignorantibus quidem à sapientibus. & sermones huiusmodi non oportet ut propiciantur contra eos opiniones sapientum, & hominum speculatiuorum. debebat tamen ipse, cum narrauerat hæc, narrare opiniones, quæ mouerunt eos ad ista, ita quod posset audiens facere comparationem inter eas, & sermones, quos perquirat ipse destruere.

A L G A Z E L.

Alga. Introitus autem questionis, prout est, non narrabitur, sed ponemus modos determinatos. Et primus quidem est ut dicamus, iam posuistis quod una rerum multitudinis esset primi, est quod sit possibilis in esse, tunc dicimus esse polem in esse verum esse eiusmet, aut aliud? si autem idem, igitur non puenit ex eo multitudo, si vero aliud, igitur dicetis in primo principio esse multitudinem. nam est, & cum hoc est necessarium in esse. necessarium autem in esse est aliud quam substantia ipsius esse. & permittimus aduentum diuerso-

A diuersorum in hac multitudine.

Si autem dicitis nihil est necessitati in esse, nisi ipsum esse, igitur non erit aliquid possibilitati in esse, nisi ipsum esse. Si autem dicitis bene potest sciri quod sit, & non scietur esse possem, est ergo aliud. sic etiam necessarium in esse potest sciri esse eius: & nescietur necessitas eius, nisi post aliam rationem: ergo erit aliud. demum esse est quid vniuersale, quod diuiditur in necessarium, & possibile. &, si aliqua diuisio harum duarum partium addatur vbi, sic quoque erit secunda diuisio indifferens. Si autem dicis possibilitas

B in esse est ei ex se, & esse eius ex alio, & quomodo erit id, quod est ei ex se, & quod est ei ex alio idem dicimus quomodo erit necessitas in esse ipsum esse, & potest antecipi necessitas in esse. & remanet esse, & vnum verum omnibus modis est. quod non conuenit affirmationi, & ablationi. nam impossibile est dicere esse, & non esse, aut necessarium in esse, & non necessarium in esse: & tamen potest dici esse, & non necessarium in esse, sicut potest dici non esse, & possibile in esse. scitur autem vnitas in hoc. & non est congruum stare in primo, **C** si verificatum fuerit id, quod dixerint, quod possibilitas in esse sit aliud ab esse possibili.

A V E R R O R E S.

A It Auer. Cum dixit quod dictum nostrum de possibili in esse aut erit ipsummet esse, aut aliud, id est res addita ipsi esse. &, si fuerit idem, non est multitudo. & nihil est eorum dictum, quod possibile in esse est in eo multitudo. si vero aliud, sequitur vobis hoc necessario in esse, & erit in necessario esse multitudo. & hoc est contra id, quod ponunt, est sermo non ve-

rus. nam dimisit tertiam partem diuisionis. Necessarium enim in esse non est quid additum ipsi esse extra animam, sed est quid enti necessario in esse, & non additum substantiae eius. & quasi reducitur ad ablationem causae, scilicet quod esse eius sit causatum ab alio. & quasi id, quod tribuit alii, aufertur ab eo, ut dicimus de ente quod sit vnum. nam vnitas non intelligitur in ente quid additum substantiae eius extra animam in esse, sicut intelligitur ex dicto nostro ens album: sed intelligitur de eo res priuatiua, & est priuatio diuisionis, & sic necessarium in esse intelligitur de necessitate res priuatiua, quam determinauit substantia eius: & est ut sit necessitas in esse ex se, non ex alio. & sic, cum dicimus possibile in esse ex se, non potest intelligi de eo attributum additum substantiae extra animam, sicut intelligitur de possibili vero, sed intelligitur de eo quod substantia eius determinet quod esse eius non sit necessarium, nisi ex causa. & ipsum significat substantiam, a qua cum aufertur causa, non erit necessarium in esse ex se, sed erit non necessarium in esse, scilicet negatum ab eo attributum necessarii in esse: ac si diceret quod necessarium in esse aliquod eius, quod est necessarium ex se, & aliud quod est necessarium est causa. quod autem est necessarium ex causa, non est necessarium ex se. & nemo dubitat quod istae differentiae non sunt differentiae substantiales, id est diuidentes substantiam, nec additae substantiae: sed sunt res negatiuae, & relatiuae: sicut dicimus de re inuenta quod non significat rem additam substantiae extra animam, eo modo, quo dicimus de re quod sit alba. Et ex hoc errauit

Disputatio

Regnum celi, & terræ, quæ vidit Abraham pater noster, cum dixit Facies cælum, & terram. Et scias quod, cum sic fuerit, necesse est ut non sit creatio horum corporum, & principium generationis eorum, modo generationis corporum, quæ sunt hic. & intellectus humanus deficit apprehendere qualitatem huius operationis, licet sciret esse eius. Qui autem perquirat aliquid simili duas entitates, quarum una est in altera, & quod agens earum sit agens eo modo, quo reperiuntur agentia, hic est in maxima perturbatione, deceptione, & confusione. Et hæc est summa eius, quod intellexerunt Antiqui de corporibus cælestibus, & constitutione eorum à creatore glo. & quod non sit corpus, & constitutione eius, quod est ex entibus inferioribus ab eo, quæ non sunt corpora, & unum eorum est anima. Constituiere autem esse eius, ex eo quod sunt innouata eo modo, quo innouant corpora, quæ sunt hic, ut conati sunt loquentes, est nimis difficile. & propositiones, adductæ in hoc, non complent id, quod intendunt declarare. & declarabimus hoc ex sermonibus nostris subsequentibus, cum loquemur de via constitutionis esse Dei glo. His autem habitis reuertamur ad narrandum ea, quæ dicit Alg. in contradicendo ei, quod recitauit de opinionibus Philosophorum, & notificabimus gradum eius in veritate. nam hoc est intentum primum in hoc libro.

A L G A Z E L.

Alga. contradicens Philosophis. Dicimus, id, quod narrastis, astutia quædam est. & in rei veritate est obscuritas maior præ aliis obscuritatibus, quàm si aliquis recitaue-

rit ex insomnio, iudicabitur ex eo, quod sit malæ complexionis. & si id reduxerit in genere rerum legum, in quibus termini inquisitionis sunt existimationes, dicetur quod sunt errores, & non adipiscuntur sciētias, sed vanas cogitationes.

A V E R R O E S.

Alga. Non est inconueniens ut eueniat hoc stultis cum sapientibus, & vulgo cum electis, ut euenit eis in rebus artificialibus. nam artifices cum posuerint multa ex operibus suis vulgo, & ostenderit suas operationes mirabiles, fugiet ab eis vulgus, & existimabit quod sunt diminuti cerebri. Attamen isti in rei veritate ponuntur in gradu diminuti cerebri ab intelligentibus, & ignorantes quidem à sapientibus. & sermones huiusmodi non oportet ut projiciantur contra eos opiniones sapientum, & hominum speculatiuorum. debebat tamen ipse, cum narrauerat hæc, narrare opiniones, quæ mouerunt eos ad ista, ita quod posset audiens facere comparisonem inter eas, & sermones, quos perquirat ipse destruere.

A L G A Z E L.

Alga. Introitus autem quoniam, prout est, non narrabitur, sed ponemus modos determinatos. Expressimus quidem est ut dicamus, iam posuistis quod una rerum multitudinis capi primi, est quod sit possibilis in esse, tunc dicimus esse polem in esse utrum est esse eiusmet, aut aliud? si autem idem, igitur non puenit ex eo multitudo, si vero aliud, igitur dicetis in primo principio esse multitudinem. nam est, & cum hoc est necessarium in esse. necessarium autem in esse est aliud quàm substantia ipsius esse. & permittimus aduentum diuerso-

A diuersorum in hac multitudine.

Si autem dicitis nihil est necessitati in esse, nisi ipsum esse, igitur non erit aliquid possibilitati in esse, nisi ipsum esse. Si autem dicitis bene potest sciri quod sit, & non scietur esse possem, est ergo aliud. sic etiam necessarium in esse potest sciri esse eius: & nescietur necessitas eius, nisi post aliam rationem: ergo erit aliud. demum esse est quid vniuersale, quod diuiditur in necessarium, & possibile. & si aliqua differentia harum duarum partium addatur vbi, sic quoque erit secunda differentia indifferens. Si autem dicis possibilitas

B in esse est ei ex se, & esse eius ex alio, & quomodo erit id, quod est ei ex se, & quod est ei ex alio idem dicimus quomodo erit necessitas in esse ipsum esse, & potest auferri necessitas in esse. & remanet esse, & vnum verum omnibus modis est. quod non conuenit affirmationi, & ablationi. nam impossibile est dicere esse, & non esse, aut necessarium in esse, & non necessarium in esse: & tamen potest dici esse, & non necessarium in esse, sicut potest dici non esse, & possibile in esse. scitur autem vnitatis in hoc. & non est congruum stare in primo, **C** si verificatum fuerit id, quod dixerint, quod possibilitas in esse sit aliud ab esse possibili.

AVERROES.

A It Auer. Cum dixit quod dictum nostrum de possibili in esse aut erit ipsummet esse, aut aliud, id est res addita ipsi esse. & si fuerit idem, non est multitudo. & nihil est eorum dictum, quod possibile in esse est in eo multitudo. si vero aliud, sequitur vobis hoc necessario in esse, & erit in necessario esse multitudo. & hoc est contra id, quod ponunt, est sermo non ve-

rus. nam dimisit tertiam partem diuisionis. Necessarium enim in esse non est quid additum ipsi esse extra animam, sed est quid enti necessario in esse, & non additum substantiae eius. & quasi reducitur ad ablationem causae, scilicet quod esse eius sit causatum ab alio. & quasi id, quod tribuit alii, auferitur ab eo, ut dicimus de ente quod sit vnum. nam vnitatis non intelligitur in ente quid additum substantiae eius extra animam in esse, sicut intelligitur ex dicto nostro ens album: sed intelligitur de eo res priuatiua, & est priuatio diuisionis, & sic necessarium in esse intelligitur de necessitate res priuatiua, quam determinauit substantia eius: & est ut sit necessitas in esse ex se, non ex alio. & sic, cum dicimus possibile in esse ex se, non potest intelligi de eo attributum additum substantiae extra animam, sicut intelligitur de possibili vero, sed intelligitur de eo quod substantia eius determinet quod esse eius non sit necessarium, nisi ex causa. & ipsum significat substantiam, a qua cum auferitur causa, non erit necessarium in esse ex se, sed erit non necessarium in esse, scilicet negatum ab eo attributum necessarii in esse: ac si diceret quod necessarium in esse aliquod eius, quod est necessarium ex se, & aliquid quod est necessarium est causa. quod autem est necessarium ex causa, non est necessarium ex se. & nemo dubitat quod istae differentiae non sunt differentiae substantiales, id est diuidentes substantiam, nec additae substantiae: sed sunt res negatiuae, & relatiuae: sicut dicimus de re inuenta quod non significat rem additam substantiae extra animam, eo modo, quo dicimus de re quod sit alba. Et ex hoc errauit

Disputatio

Euit Auicenna, qui existimauit quod vnum sit additum substantiæ. & sic ipsum esse rei, cum dicimus qd res est. & in futurum disputabitur de hoc.

Et primus, qui inuenit hanc præfationem, fuit Auic. Cum dixit possibile in esse ex se, & necessarium in esse ex alio. nam possibilitas est attributum in re præter rem, in qua est possibilitas. & determinat simplicitas harum dictionum qd id, quod est sub primo, sit compositum ex duobus: vnum quidem, cui attribuitur possibilitas: & aliud, cui attribuitur necessitas in esse, & est præfatio vilis. sed, cum intelligitur de eo id, qd diximus, non euenit ei dubietas, quā ponit Alg. remanet tamen ei videre vtrum, cum intelligitur de causato primo possibilitas esse eius, determinet ei qd sit compositum, vel ne? nā, si attributio fuerit relatiua, non determinat ei compositionem. & non omne, de quo intelliguntur res diuersæ, determinatur qd sint attributa, addita substantiæ eius extra animam. nam est hæc dispositio priuatorum, & dispositio relatiuorum.

Et ideo non tenet aliqui Antiquorum vt numeretur prædicamentum relationis in entibus extra animam s. decem prædicamentis. Alg. aut intulit in sermone suo qd omne habens inlectionem additam determinat aliquid extra animā in actu & est error, & sermo sophisticus. & patet ex eo, quod dixit. Demum est qd quid vniuersale, & diuiditur in necessarium in esse, & possibile. & si aliqua differentia partium est addita vniuersali, sic etiam & alia differentia indifferenter. Nam diuisio ipsius esse ad possibile, & necessariū non est sicut diuisio animalis ad ra-

tionale, & non rationale, aut ad ambulans, & natans, & volatile. ista. n. sunt addita generi, quæ faciunt id diuidi in species additas, & animalitas est communis eis. & istæ differentiæ sunt additæ eis. Possibile autē, in quod Auicenna diuisit ens, non est quid extra animam in actu, & est præfatio vilis, vt diximus. nam eas, quod habet causam, in esse suo non intelligitur de eo, nisi priuatio. id est omne id, quod est ex alio, non habet ex se nisi priuationem, nisi cū fuerit natura eius natura possibilis veri. & ideo diuisio entis ad necessarium in esse, & possibile in esse est diuisio non nota, cum non intelligit per possibile possibile verum. & postea de hoc loquemur. Attamen id tantum dicimus hic qd ens, cum diuiditur, aut diuiditur in differentias substantiales, aut in res relatiuas aut accidentia addita substantiæ. Diuisio autem per differentias substantiales determinat absque dubio multitudinem operationum ab eo: diuisio vero eius per res, & relatiuas seu accidentales nō determinat multitudinem operationum. Si autē aliquis contradixerit qd diuisio eius per attributa intrinseca determinat ei operationes diuersas, tunc igitur primum principium, emanat ab eo: multitudo necessario, & non indiget causato ab eo, quod sit principium multitudinis. Si vero dixerit qd non determinat multitudo attributorum relatiuorū provenire operationes diuersas, tunc nō erūt attributa intrinseca, quæ sunt in primo principio, determinantia provenire operationes diuersas. & positio ponētis cātū primū hoc modo est melior. Et, cū dixit, & quō erit qd est ei ex se, &

A ex se, & quod est ei ex alio, idem iste profecto vir existimabat possibilitatem non habere esse nisi in intellectu. Attamen sequitur hoc hic, & nihil prohibetur quin in eadem substantia sit affirmatio, & ablatio in rebus suis, absq; eo qd consequat multitudinem in hac substantia, vt negat id Alga. & cum perceperis hoc, poteris soluere totum id, quod dixit in hoc capitulo. Si aut dixerit sequitur fm hoc vt non sit compositio; nec necessario in esse ex se, nec necessario in esse ex alio, dicimus necessarium in esse ex alio, intellectus comprehendit in eo compositionem in causato, & causa. & si fuerit corpus, necesse est vt sit in eo vnitas aliquo modo, & multitudo alio modo, scilicet corpora generabilia, & corruptibilia. scilicet vnitas in actu, & multitudo in potentia. si vero fuerit non corpus non comprehendit intellectus multitudinem nec in potentia, nec in actu, sed vnitatem omnibus modis. & ideo determinauerunt Antiqui de hac specie entium, & dixerunt qd sunt simplicia: sed dicunt de eis qd causa in eis est magis simplex causato & ideo tenet qd primum est simplicius eis. primum enim non intelligitur de eo causa, & causatum omnino: id vero, quod est post primum, intelligit de eo intellectus compositionem. & ideo secundum apud eos est simplicius tertio. & sic debet intelligi opinio sapientum. & erit dispositio in causa, & causato in his entibus, ac si esset eis multitudo in potentia, quae apparet in causato. scilicet qd consequentur ab eo causata multa contigua in aliquo tempore. Et, cum intelligitur hoc ex sermone eorum, & conceditur eis, non continget eis dubitatio, quam fecit Alga.

Cum vero intelligitur ex sermone eorum qd secundum intelligit seipsum, & intelligit principium suum, & in eo qd intelligit seipsum, prouenit ab eo vnum, & in eo qd intelligit de principio suo, prouenit ex eo aliud, quoniam est habes duas formas, aut duas substantias, vt intellexit Alga. de eis est, sermo falsus, nam, si est hoc, est compositum ex pluribus formis. & illa forma esset vna subiecto, & plures definitione, sicut est dispositio in anima. sed facta est fortis haec opinio eis ex eo, qd existimant de emanatione abinuicem. & quasi intendunt intelligere hoc ibi, assimilando hoc agere sensibilibus. & in rei veritate scientiae Diuinae, ex eo qd mixtae sunt his sermonibus, existimantur esse disciplinae Legistarum. Igitur declaratum est tibi ex hoc sermone qd id, ex quo conatus est Alg. facere consequi multitudinem necessario in esse, quia consequitur apud eos possibili in esse, non est verum. quoniam, si intelligit de possibili, possibile verum, erit ibi compositio absq; dubio. & si hoc est falsum, vt diximus, & dicemus postea, non sequitur hoc necessario in esse. si vero intelligitur de possibili res intellectualis, non sequitur vt sit neq; aliud quod ipsorum compositum hoc modo, sed intelligitur de eo compositio ex eo, quod est ex causa, & causato.

A L G A Z E L.

A It Alga. Quaestio secunda est vt dicamus intelligere principium suum, aut est ipsummet esse ipsum, & ipsummet intelligere seipsum, aut aliud? si idem, tunc non est multitudo in seipso, nisi dictione ex se ipso. si vero aliud, tunc haec multitudo reperit quoq; in primo: quoniam intelligit aliud, & intelligit seipsum.

AVER.

Disputatio

G A V E R R O E S.

A It Auer. Veritas est qd id, quod intelligit de principio suo, est ipsummet esse ipsius, & qd sit in natura relationis: & in hoc diminuitur à gradu primi: primum vero ē in natura entis, quod est ex se. Attamen veritas apud eos est qd primum non intelligit de seipso, nisi seipsum, non rem relatiuam, & est qd sit principiū sed ipsummet apud eos est omnes intelligentiæ, & etiam omnia entia nobiliori modo, & perfectioni omnibus, vt postea dicemus. quare nō sequitur ex hoc sermone aliquod inconuenientium, quæ intulit.

A L G A Z E L.

A It Alga. Si autem putauerint qd intelligere seipsum est ipsummet: & non intelligit seipsum id, quod non intelligit, quod ipsum sit principium alterius: igitur intellectus adæquatur intellecto, & conuertitur ad seipsum.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hoc est falsum. nam esse principium est quid relatiuum, & non conuenit vt sit ipsummet. & licet intellexerit ipsum esse principium intellectus, non est tamen ei principium eo modo, quo ē. nam, si hoc esset, perficeretur nobile ab ignobili intellectum. n. est perfectio intelligentis apud eos, vt apparet in scientiis intellectus humani.

A L G A Z E L.

A It Alga. Dicimus, causatum autem intelligere seipsum est ipsummet. nam intelligit seipsum, & intelligit animam suam & intellectus, & intelligens, & intellectū eius est idem eum. Deinde, si intelligere seipsum est ipsummet, tunc intelligit qd ipsummet est causatum à cā,

quæ est sic: & intellectus æquatur intellecto, & conuertitur totum ad seipsum: igitur multitudo non reperitur. si autem hoc esset, multitudo ergo reperitur in primo, & tunc nō prouenient ab eo diuersa.

A V E R R O E S.

A It Auer. Quod recitauit hic ex Philoſophis circa multitudinem præter primum principium, est sermo corruptus, & non sequitur fm radices eorum. nam nō est multitudo illis intelligentiis oībus fm opinionem eorum, & non differunt apud eos ex pte simplicitatis, & multitudinis, sed differunt ex parte causæ, & causati. & differentia, quæ ē inter intelligere primum seipsum, & alias intelligentias intelligere se ipsas fm eos, est quoniam intelligentia prima intelligit de se aliquid existens ex se, non aliquid relatum ad causam. alia vero intelligentia intelligunt de se aliquid relatum ad causam earum, & ingreditur in eas multitudo hoc modo. & nō est necesse vt sint omnes in eodē gradu simplicitatis, cum non sint in eodē gradu relationis ad primum principiū. & nulla earum reperit simplex, eo modo, quo primū est simplex. qm primum numerat in esse ex se, illa vero in esse relatiuum. Cū autē dixit postea, si intelligere seipsum est ipsummet, tunc intelligit seipsum esse causatum à cā, quæ sic est & intellectus æquatur intellecto, & totum conuertitur ad seipsum: igitur nō ē multitudo. si autem hoc esset, multitudo reperitur in primo. Dicendum qd non sequitur, ex eo qd intellectus, & intellectum in separatis sunt idem, vt sint oēs æquales in simplicitate, nam ipsi præsupponunt

A pręsupponunt qđ i hac re sese excedunt intelligentię adinuicę, quo ad diminutionę. additio vero nō reperitur in rei veritate, nisi in intel igitia prima. Et cā in hoc est, qđ intel igitia prima, substantia eius est existens in se, alię vero intelligentię intelligunt de substantijs suis qđ cōstituiunt ab ea. si autem intellectus, intelligens, & intellectum in vno quoq; earum esset in gradu unitatis, qui est in prima, esset ens exiēs in se, conforme enti ex alio, aut intellectus non æquaretur naturę rei intellectę. & hoc totum est falsum.

B fm eos. & hic sermo totus, & responsio topica est. Potest tamen fieri in hoc sermo demonstratiuus cū paruitate speculationis hominis in rebus istis, si pręsupponat, & sciat prius quid sit intellectus. & nunquā sciet quid sit intellectus, donec sciat quid sit anima. & nunquā sciet quid sit anima, donec sciuerit quid sit animatū. & non pnt haberi ista primo aspectu, & ex scientijs vřibus, quę non sunt proprię, nec proportionatę. & cum aliquis locutus fuerit de his rebus, anteqđ sciat naturam intellectus, erit sermo eius in eis, similis ei, qui somniat. & ideo secta Astarĩa, cūm recitauerit opiniones Philosophorum, ducit ad vltimitatē inconueniētię, & prolongationis hominis a speculatione in entibus.

A L G A Z E L.

A It Alga. Et dimittamus rationes unitatis eius omnimode. siquidem vnitas auferetur hac specie multitudinis.

A V E R R O E S.

A It Auer. Id est qđ, cum ipsi posuerint primum intelligere seipsum, & intelliget de se qđ sit cā al

terius, debent ponere qđ non sit vnū omnimode. nā adhuc non est declaratū qđ necessario est vnum omnimode. & hoc, quod dixit, est opinio aliquorum Peripateticorū, qui exponunt eam esse opinionem Arist.

A L G A Z E L.

A It Alga. Si autem dixerit primum non intelligere nisi seipsum, & intelligere seipsum est ipsummet: & intellectus, et intelligens, & intellectum est vnū, & nō intelligit aliud. Responsio huic est multipliciter, et primo qđ hanc opinionē pp falsitatem eius expulerunt Auicenna, & alij verificantes, & existimauerunt qđ primum itelligit seipsum esse principium ad influendū id, qđ ifluitur ab eo. & intelligit entia oīa in speciebus suis intellectuē vřī, nō autem particulari. nam vituperauerunt sermōnem dicētis qđ ex primo principio non prouenit nisi intellectus vnus, & qđ non intelligit quod prouenit ab eo. & intellectum eius est intellectus, & influitur ab eo intellectus, & anima orbis, & corpus orbis, & intelligit seipsum, & causata eius tria. sed cā eius, & principū eius nō intelligit nisi seipsum. igit causatum est nobilius cā. qđ a causa non influitur nisi vnū: ab istis vero influuntur tria. & primum non intelligit nisi seipsum: hoc vero intelligit seipsum, & substantiā principij, & substantiā causatorum. Qui autem cōtentatur vt sit sermo eius qđ Deus glo. sit in hoc gradu, iam posuit eum viliorē oī ente intelligēte seipsum. nam id, quod intelligit eū, & intelligit seipsum, est dignius eo. ipse enim non intelligit nisi seipsum, & prouenit ex eis depressio excellentię eius, adeo qđ auferūt id, Extra ord. Auer. H qđ

Disputatio

E quod intelligitur in eo de celsitudine, & constituerunt eum tanq̃ mortuum, cui non est dominiũ, in eo q̃ gubernat mundum, nisi q̃ differt a mortuo, in eo q̃ cõsyderat seipsum tm̃, sic meritum reddat Deus glor. deuĩatibus a vijs eius, & tortuose ĩcedentibus, decipiẽtibus se ipsos, & negando dictum suum glo. In principio creauit Deus, cogitantibus quidem in deo prauas cogitationes, & credentibus q̃ res diuinæ assimulantur cũ occultatione earum virtutibus carnalibus, & errantibus quidẽ in intellectibus suis, & cogitantibus

H q̃ sit eis amplitudo, & non indigentia mandatis Dei. & secutum est eis pp̃ hoc, q̃ coacti sunt concedere cõstitutionem eorum intellectuum reduci ad id, qđ si recitaretur, in somnio admirarentur eo.

AVERROES.

A It Auer. Qui autem vult perscrutari in his rebus, debet scire q̃ multæ rerum, quæ affirmantur in scientijs speculatiuis, Cum ad eas ingressum fuerit primo aspectu, & cum eo, qđ vulgus intelligit de hoc, erunt respectu eorũ similes ei, quod percipit somniator in somnio, vt dixit ipse. & multæ harũ nō sunt de eis propositiones de genere propõnũ, quæ sunt intelligibiles apud vulgus, & proferunt eas his rebus. Attamen non est modus, vt sit de eis prolatio sufficiens, sed vt eis mediãtibus proueniat veritas ei, qui procedit in scĩa earum modo veridico. Ver.g. si dicitur vulgo, & ei, qui ẽ altioris gradus, q̃ Sol, qui videtur oculo quantitate brachij, sit centum septuaginta vicibus maior, quàm est terra, incipient hoc negare, & qui hoc con-

syderat, erit apud eos vt somniator. **R** & erit difficile nobis persuadere ei hoc cũ propositionibus, quibus habetur veritas de proximo, & paruo tẽpore. Attamen non est modus proueniendi ad hanc scientiã, nisi per viam demõonis ei, q̃ incedit via demonstratiua. Et, cũ hoc fuerit ignotum in quæsitis Geometricis, & demum in rebus Mathematicis, multo magis erit in scientijs Diuinis, si aliquid expositum fuerit vulgo, videbitur falsum, & inconueniens primo aspectu, & simile somnio. nã in hac specie scientiarum non sunt propõnes probabiles, quibus possit intellectus cõtentari, qui est primo aspectu ignarus, sicut intellect⁹ vulgi. quia vñ q̃ id, qđ apparet intellectui in fine, est apud eum inconueniens primo aspectu. & non euenit hoc solum ĩ rebus speculatiuis, sed etiã in factiuis. Et ideo, si imaginati fuerimus aliquam artẽ nō apparere, deinde videatur esse, videbit hoc primo aspectu incōueniens. & ideo tenent multi q̃ istę artes sunt ex cõprehendentibus, nō humanis: & aliqui attribuunt eas Demouibus: aliqui vero Prophetis, adeo q̃ existimauit Benhazam q̃ fortissima rōnum, q̃ reperitur Prophetia est reperiri has artes. Et, cũ sic fuerit, debet perquirens veritatẽ, cũ reperiet sermonẽ inconuenientem, & nō reperiet propositiones probabiles ad remouendum illud inconueniens, vt nō credat q̃ ille sermo sit incōueniens, & perquiret eum vijs, quibus existimat aduersarius puenire ad eum, & versetur in hac doctrina longo tempore, & cum ordine, quem requirit hac res, quam differt. Et, cum hoc reperiat in alijs scientijs, quàm Diuinis,

A uinis, multo magis debet hoc reperiri in scientijs Diuinis, propter distantiam harum scientiarū à scientijs, quæ sunt notæ primo aspectu. Et, cum sic fuerit, debes scire quòd non potest esse in hoc genere prefatio topica, vt est in alijs quæstionibus. & ars Topica est iuuatiua, & licita in alijs scientijs, & prohibita in hac scientia. Et ideo determinauerunt multi ex speculantibus in hac scientia, quòd hoc totum est incumbere substantiæ, cui non incumbit intellectus. nam, si scirent qualitatem eius, erit prima intelligentia, & generabilis, & corruptibilis eadem.

B Et, cum sic fuerit, Deus glor. vindictam facere dignetur de eo, qui loquitur his sermonibus loquela vulgari, & loquitur topice in Deo glor. absq; scientia. Et ideo existimatur qd Philosophi sunt in vltimitate debilitatis in his scientijs. & propter hoc dixit Alga. qd scientia eorū Diuina est existimatiua. At tamen omnino nos conabimur declarare ex rebus probabilibus, & propositionibus notis, licet non fuerint demonstratiuæ. Et non faceremus hoc, nisi quia iste vir posuit hanc similitudinem in hac scientia excelsa, & abstulit homines puenire ad summū bonum ī rebus excelsis, & Deus vindictam de eo faciat. Et sufficit mihi loqui de rebus, quæ excitauerunt Philosophos ad credendum ista de primo principio, & alijs entibus, & de eo, ad quod peruenierunt intellectus humani, & dubitationibus euenientibus in hoc, & declarabimus et vias, quæ mouerunt Loquētes ex Mauris ad id, ad quod peruenierunt de credulitate de primo principio, & alijs entibus, & dubitationib' eue-

nientibus eis, in hoc, & de eo, ad qd peruenit scientia eorū. qm hoc mouebit diligentem ad habēdū veritatē, & pbebit ei solitudinē speculationis sciārū vtriusq; sectæ. & hoc totū faciemus, sm qd concurret ad hoc Deus glo. Dicimus qd Philosophi speculati sūt de notitia entium cū scientijs suis & nō adhæserūt sermoni cogentis eos ad recipiendum sermonē suū absq; demōne: immo qnq; contradicunt rebus sensibilibus: & inuenerunt res sensibiles, quæ sunt sub orbe dupliciter, scilicet habentes animā, & non hñtes animā: & inuenerunt in eis, id qd generat, generari ex re, quam appellant formā: & est id, qd sit ens, postq nō fuerat: & ex re, quā appellant materiam: & est id, ex quo generatur. nā inuenerunt qd nō, qd generatur, generat ex aliquo alio, quod appellat materiā. Et inuenerunt et id generari à re, quā appellauerunt agens, & propter aliqd, qd appellauerunt finē: & cōstituerūt quatuor causas, & inuenerunt rem, qua generat generatū, scilicet forma gñati, & res, à qua generat, & est agēs propinquum ei vnū, aut specie, aut genere. in specie aut, vt hō generat hominē, & equ' equum: in genere vero, vt generari mulū ab equa & asino. Et, qm causæ non procedunt apud eos in infinitum, posuerunt causam agentem primam permanētē. & aliqui eorū dixerunt qd ista cā sint corpora celestia: & aliqui posuerunt eē principium abstractum cū corporibus celestibus: & aliqui posuerunt hāc esse primum principium: & aliqui posuerunt esse sub eo, & cōtēū sunt generari corpora simplicia ex cēlo, & principijs corporum celestium:

Quo Philosophi speculati sunt res ipsas, & earū habuerūt cognitionē. Vide J. dispu. 6.

Disputatio

G qm̄ necesse est apud eos ēt vt ponāt eis causam agentem. In eo autē, qd̄ est sub corporibus cœlestibus, ex rebus generabilibus adinuicem animatis, necesse est vt ponant pp̄ animā aliud principium, & est tribuens animam, & influens formā, & sciētiā, quæ vñ in entibus: & est id, qd̄ appellat Gale. virtutem informatiuam. Et aliqui horū posuerunt hanc virtutem principium abstractum, & aliqui posuerunt eā intellectum, & aliqui animā, & aliqui corp⁹ cœleste, & aliqui primum. & appellauit Gale. hanc virtutē creatorem, &

H fuit ei dubium vtrum sit Deus, aut aliud. Et hoc totū est in animalib⁹, & plantis, habētibus semina. sed in alijs ex plantis, & animalibus, non proijcientibus semina, manifestum est eis indigere hoc p̄cipio multo magis. & hoc est id, ad qd̄ peruenit speculatio eorum de entibus, quæ sunt sub cœlo. Et speculati sunt ēt de cœlis, postq̄ conuenerūt in hoc, qd̄ sint cœli principia corporum sensibilium, & determinauerunt qd̄ corpora cœlestia sunt principia corporum sensibilium mutabilium, quæ sunt hic, & principia specierum, aut

I solū, aut cum p̄cipio separato. Et, quia speculati sunt de corporib⁹ cœlestibus, patuit eis qd̄ non sunt generabilia eo mō, quo ista sunt generabilia, & corruptibilia, s. id, qd̄ ē sub corporibus cœlestibus. qm̄ generatum, i eo qd̄ est generatum, apparet de eo qd̄ est pars huius mundi sensibilis, & non pficitur generatio eius, nisi ex eo qd̄ est pars: generatum. n. ex eis generatur ab aliquo, & cum aliquo, & in aliquo, & loco, & tēpore. Et inuenerunt corpus cœleste cōconditionem requisitam in genera-

tionē eorum, qm̄ sunt causæ agentes remotæ. si. n. essent corpora cœlestia generata hac generatione, essent hic corpora p̄cedentia, quæ essent conditio requisita in generatione eorum, adeo qd̄ essent pars alterius mundi, & essent hic corpora cœlestia, vt sunt hæc corpora. Si autem illa corpora essent etiam generata, necesse est vt sint ante ea corpora cœlestia alia, & procedet in infinitum. Et, cum totū hoc habitum fuerit apud eos hoc mō speculationis, & multis alijs modis, patuit eis qd̄ corpora cœlestia non generantur, nec corrumpunt eo mō, quo generantur, & corrumpuntur ista inferiora. nam generatum non habet definitionē, nec declarationem, nec intellectū aliud, q̄ hoc, & apparuit eis qd̄ ista etiā: licet corpora cœlestia habeant p̄cipia, quibus mouent, & ex eis. Et, qm̄ speculati sunt de p̄cipijs horū, apparuit eis qd̄ necesse est vt principia eorū, mouētia ea, sint entia non corporea, nec potentiz in corpore. Quod autē principia eorum non sint corpora, apparet, qm̄ sunt principia prima corporū continentia mundum. Quod vero non sint potentiz in corporibus, ita qd̄ corpora sint conditio requisita in esse eorum, sicut est in p̄cipijs compositis, quæ sunt hic in animalibus, patet. qm̄ omnis potentia in corpore apud eos est finita: diuiditur. n. ad diuisionem corporis: & omne corpus, quod est hm̄i, est generabile, & corruptibile, s. compositum ex materia & forma: & materia quidem est cōditio requisita in esse formę. Vltius, si essent principia eorum, vt sunt hæc principia, eēnt corpora cœlestia, vt ista, & indigerent

Adigerent corporibus alijs pcedentibus. Et, qm̄ habitū fuit apud eos eē principia huiusmodi, scilicet non corpora, nec illę potentias in corpore: & iam habitum est eis de intellectu humano formā habere duplex esse, eē quidem intellectuale, cū spoliatur a materia, & esse sensibile, cum fuerit in materia, v.g. lapis habet formam materiale, & est in materia extra animā, & formā, quę est comprehensio, & intellectus, & est abstracta à materia in anima: sequitur necessario apud eos ut sint hæc entia abstracta simpliciter intellectus ab soluti. qm̄, cū fuerit intellectus, ī eo q̄ est abstractus ab alio, tunc ille pfecto, qui est abstract⁹ simpliciter, multo magis debet esse intellectus. & sic sequitur apud eos ut id, qd̄ intelligunt hæ intelligentiæ, sint formę horum entium, & ordo repertus ī hoc mūdo, sicut est in intellectu humano. nam intellectus nihil aliud est, nisi comprehendere formas entium, in eo q̄ sunt absq; materia. Et verificatum est apud eos ex hoc, q̄ entia habent duas entitates, entitas quidem sensibilis, & entitas intellectualis: & proportio entitatis sensibilis ad intellectuāle est, sicut proportio factorū cum scientijs facientis. Et crediderunt pp̄ hoc, q̄ corpora cœlestia intelligūt hæc p̄cipia, & eorum gubernatio, ī eo q̄ est hic ex entibus, est ex eo q̄ sunt habētia animam. Et, qm̄ comparauerūt inter has intelligentias separatas, & intellectū humanū, tenuerunt q̄ istę intelligentię sunt exceliores intellectu humano. licet cōmunicēt cū intellectu humano, cū intellecta earum sint formę entium: & forma vniuscuiusque earum est id, quod

comprehendunt ex formis entium, & ordine eorum. ut intellectus humanus est id, quod comprehendit ex formis entium, & ordine eorum. sed differūt, qm̄ formę entium sunt causa intellectus humani: perficitur enim ab eis, sicut perficitur res, quę reperitur cum forma sua. sed illę, intellecta earū sunt causa formarum entium. nam ordo, & proportio ī entibus est aliquid sequēs, & proveniens ab ordine, qui est in ijs intelligentijs separatis, ordo vero, qui est in intellectu nostro, sequitur ad id, qd̄ comprehendimus ex ordine entium, & proportiōe eorum. & ideo est diminutus nimis: quoniam non comprehendimus multum de ordine, & proportiōe entium in intellectu nostro. Et, cū sic fuerit, formę quidem entium sensibilium habent gradus in esse. & vilius est esse earum in materijs: deinde esse earum in intellectu humano est dignius, quam eē earum in materijs: deinde esse earum ī intelligentijs separatis est nobilius, q̄ esse earum ī intellectu humano. Iterum habent in intelligentijs illis gradus excedētes se adinuicem in eē, sicut est excessus intelligentiarum illarum adinuicem inter se. Et, cum speculati fuerint etiam de corpore cœlesti, tenuerunt q̄ sit in rei veritate vñū corpus simile vñi animali, habens quidem vñum motum vniuersalē, similem motui animalis vniuersali, & est moueri localiter totum corpus eius, & hic mot⁹ est motus diurnus: & tenuerunt q̄ alia corpora cœlestia, & motus eorum particulares sunt similes membris vñi animalis particularibus, & motib⁹ eorum particularibus: & crediderunt pro-

*Intellectus
Intelligētia
rū sūt cāg
entiū: en-
tia vero i-
tellect⁹ vo-
stri, cū ab
eis p̄ficiat.*

Not.

E

P

*Corpus cœ-
leste ē sile
vñi aiali,
Vide. i. 2.
Cœ. 42. 71
& 74 &
sup. disp. 1.
& 74.*

Disputatio

Propter copulationem horum corporum adinuicem, & conuersionem eorum ad vnum corpus, & vnum finem, conuenire, & adiuuari in vna operatione: & est vniversus mundus, quia omnia deueniunt ad vnum principium: sicut est in artibus multis, quae intendunt ad vnum effectum, quod reducuntur ad vnam artem principalem. Et crediderunt propter hoc quod ista principia separata tendunt ad vnum principium separatum, quod est causa omnium. & forma huius principij est ordo, & proportio, quae est in omnibus entibus. & hic ordo, & proportio est causa aliorum ordinum, & proportionum eius, quod est sub eo. & intelligentiae superant se adinuicem secundum esse earum cum eo, in propinquitate, & remotione. & prima intelligentia apud eos non intelligit, nisi seipsam: & intelligens seipsam intelligit omnia entia excellentiori esse, & nobiliori ordine, & proportionem: & illa, quae est sub ea, substantia eius est secundum quod intelligit de formis, & ordine, & proportione, quae sunt in intelligentia prima: & excellentius earum adinuicem est secundum excessum earum in hac re. Et sequitur ex hoc apud eos ut vilior non intelligat de nobiliori id, quod intelligit nobilior de seipso: nec nobilior intelligit id, quod intelligit vilior de seipso, scilicet ut sit id, quod intelligit quaelibet earum de entibus in eodem gradu. nam, si hoc esset, essent idem, & non distinctae. Et hoc modo dixerunt quod prima intelligentia non intelligit nisi seipsam, & quae est post eam, intelligit primam, & non intelligit eam, quae est sub ea, quoniam est causatum. si autem intelligeret eam, fieret causatum causa. & crediderunt quod illud, quod intelligit prima de se

De intelle-
cti de Dei,
& intelli-
gentiarum.

ipsa, est causa omnium entium: & eius, quod intelligit vnaquaeque intelligentiarum, quae sunt sub ea, aliqua est, quae est causa entium priorum huic intelligentiae, scilicet in creatione eorum, & aliqua est, quae est causa sui ipsius, & est intellectus humanus secundum se totum. Secundum hoc debet intelligi opinio Philosophorum in his rebus, & his, quae induxerunt eos ad hanc credulitatem in mundo. Et, cum bene considerentur, non sunt minus sufficientes, & quietantes animum, quae res, quae mouerunt Loquentes huius gentis, scilicet primo Mahatazelam, & secundo Asariam, ad credendum de primo principio id, quod crediderunt, scilicet ipsi crediderunt quod hoc sit substantia, non corporea, nec in corpore, viuens, sciens, volens, potens, loquens, audiens, & videns. nisi quod secta Asaria fuit causa sectae Mahatazelae, & quod haec substantia est agens omnium entium immediate, & sciens ea scientia infinita: entia. n. sunt infinita: & remouerunt causas, quae sunt hic. & haec substantia, viuens, sciens, volens, audiens, videns, potens, & loquens reperitur cum omnibus, & in multis, scilicet copulata cum eis copulatione in esse. Et haec positio existimat de ea quod eueniunt ei multae obiectio- nes. nam hoc tale ex entibus est de necessitate de genere animae. anima. n. non est corpus, & tamen est substantia, viuens, sciens, potens, volens, audiens, videns, & loquens. Igitur isti posuerunt principium entium animam vltimam separatam a materia, ex eo quod non sentiunt eam. Postea autem narrabo quod persequitur hanc positionem. Et quod manifestum est de eis, ut est sermo de attributis, est ut sit hic substantia

Astantia composita eterna, & erit hic cōpositio æterna. & est aliter, q̄ ponit secta Aslaria, q̄ omnis compositio est innouata: qm̄ est accidens, & omne accidens fm̄ eos est innouatum. & posuerunt cum hoc omnia entia esse operatiōes possibiles, & non tenent q̄ sit in eis ordo, nec proportio, nec sapiētia, quæ ordinat naturam illam entium, sed crediderunt q̄ omne ens est possibile vt sit, aliter quā est. & hoc sequitur eis in intellectu de necessitate. Et ipsi etiā tenent in rebus artificialib⁹, quibus assimilātur naturalia, q̄ sit ordo, & proportio, quæ appellatur sapiētia: & appellant artificem sapiētem. Et in eo, quod dicūt, & eo cōtenti sunt, in eo q̄ sit in toto vniuerso tale principium, est q̄ assimilant operatiōes naturales operationibus volūtarijs. & dixerunt omnis operatio, in eo q̄ est operatio, prouenit ex agente, volente, eligente, viuente, & sciente: & natura huius operationis, in eo q̄ ē operatio, hoc determinat. & dixerūt in hoc id, qd̄ non est viuens, est inanimatum, & mortuum: & mortuū non prouenit ex eo operatio: ergo id, quod nō est viuens, nō prouenit ex eo operatio. & negauerunt operationes prouenientes ex rebus naturalibus, & negauerunt cum hoc vt sint operationes in rebus viuis, quæ apparent: & dixerunt q̄ istæ operationes proueniunt cōiunctim in viuente in apparentia: agens vero eorum est viuens, quod nō apparet. & sequitur eis vt non sit vita rebus, q̄ apparent, qm̄ vita conuenit rei apparenti propter operatiōes suas. Vltcrius vellem scire vnde puenit eis hoc iudicium in re occulta? Via autem, qua processerunt ad constituē-

dum hunc efficientē, est q̄ sit posuerunt innouatum habere innouantem. & in hoc nō proceditur in infinitum: vnde de necessitate perueniet ad innouās antiquū. & hoc ē verum, sed nō declaratur ex hoc q̄ hoc æternum nō sit corpus: quare oportet vt copuletur huic q̄ nō omne corpus est antiquū, cui accidunt multæ dubitationes. & nō sufficit in hoc eos declarare mundum habere innouās. nam potest dici q̄ innouās cum sit corpus antiquum, in quo nō est aliquod accidētium, quibus probauerunt cœlos esse innouatos, non ex revolutionibus, nec ex alio. nam ponunt compositum antiquum. Et, quia posuerunt corpus cœleste generatū, posuerunt id alio modo, q̄ intelligitur de generatiōe in re apparenti: & est vt sit ex re, & tempore, & loco, & aliquo modo, & conditione, non autem vlt: qm̄ in rebus apparentibus non est corpus generatum ex non corpore. nec ponunt q̄ agens eius sit sicut agēs apparens: agens. n. apparēs, actio eius est vt mutet ens ex dispositione ad dispositionem, nō q̄ mutet priuationem ad esse, sed facit id quiescere, Cens ad formam, & denominationē aiālem, qua permutatur hæres ex vno ente ad aliud ens, diuersum ab eo, in substantia, definitione, noīe, & verbo. Et ideo tenebāt Antiqui q̄ ens simpliciter nō generatur nec corrūpit. vnde, cum cōcedit eis cœlos innouatos esse, nō pnt declarare eos esse primū innouatorū: & tū apparet ex eo, qd̄ scriptum est in lib. excelso, cū d. In principio creauit cœlū, & terrā, &c. & cū d. Deus I cœlo pparauit sedem suam, et cū dixit, Et extendit eos vt tabernaculum.

H iij Agens

Disputatio

G Agens aut apud eos efficit materiā generati, & formā eius, si crediderit habere materiā, aut efficit id sūm totū, si crediderint esse simplex, ut crederunt de substantia indiuisibili. Si autem hoc sic se habet, tunc hæc species agentis mutat priuationem ad esse apud generationē, s. generationem substantiæ indiuisibilis, quæ est apud eos fundamentum corporum, & mutat esse ad priuationem apud corruptionem, & apud corruptionem partis indiuisibilis. & manifestum est non conuerri contrarium ad contrariū. nam non cōuertitur ipsa priuatio ad eē, nec ipsum calidum ad frigidum, sed priuatiū ē id, quod sit ens, & calidum frigidū, & frigidum calidū. & ideo dixit secta Mahatazela q̄ priuatio sit substantia: sed posuerunt hanc substantiam denudatam denominatione ipsius esse, anteq̄ fuerat mundus. Sermones autem, ex quibus existimauerunt sequi non generari aliquid ex aliquo, sunt sermones non veri. & magis sufficiens ex illis est, cū dixerint si aliquid esset ex aliquo, procederet in infinitum. Et responsio huic est hoc esse impossibile, cum eē secundum rectitudinem, qm̄ sequeretur infinitum in actu: sed nō est impossibile circulariter ut ex aere erit ignis, & ex igne aer in infinitum, & subiectum æternum. nā sustentaculum eorum in innouatione vniuersi est q̄ id, qd nō euadit ab innouationibus est innouatum: & vniuersum est subiectum innouationum, & non absoluitur ab innouationibus: ergo est innouatum. & magis quod sequitur eis de falsitate, concedendo hanc rationem, cum conceditur eis hæc p̄positio, est q̄ ipsi nō

præbent iudicium q̄ id, quod non euadit ab innouationibus apparet, sit innouatum in eo q̄ est innouatum ex aliquo, non ex nihilo. & tamen ipsi ponunt vniuersum esse generatum ex nihilo. Vltius hoc subiectum apud Philosophos, & ē Corporeitas æterna ē magis p̄c id, quod appellant materiam primam, non euadit à corporeitate. & corporeitas simpliciter apud eos nō est innouata. Propositio autem dicens q̄ id, quod non euadit ab innouationibus, est innouatum, non est vera nisi in eo, quod non euadit de eodem innouato. id autem, qd non euadit ab innouationibus, q̄ sunt eodē genere, quibus nō est principium, quæro vnde sequitur ut sit subiectum eorū innouati? & iō, quia p̄senserunt hoc Loquentes sectæ Assariæ, copulauerunt huic p̄positioni aliā, & est impossibile esse reperiri innouationes infinitas, s. non habētes principium, nec finem: quod sequitur apud Philosophos. Et hoc, & similia sunt inconuenientia sequentia positionem eorum: & sunt plura inconuenientibus sequētibz Philosophis, & positionē eorū, q̄ idem agens, qd est primū principium, sit agens ei, qd est in mūdo immediate. nā hæc positio contradicit ei, qd videtur ad sensum de actione rerum adinuicē. Et fortius, quod dixerunt in hac re, est q̄ agens, si esset passum, procederet in infinitū. Attamen hoc sequeretur, si agens esset agens, ex eo q̄ ē passum, & motor, motor ex eo q̄ ē motum. & non est sic: quoniā agēs est agens, in eo quod est in actu: quod enim non est, nihil agit. quod vero sequitur ex hoc, est ut finiātur agentia passia ad agens, quod non est passum omnino, non autem ut auferantur

Auferantur agentia passa, vt existimauerunt homines. Præterea magis sequitur ex conclusionibus eorū falsitas, q̄ sequitur ex propositionib⁹, à quibus venerunt ad conclusiones. qm̄, si esset principium entium, habens vitam, scientiam, posse, & volūtatē, & essent hæc attributa addita substantiæ, & substantia illa non corporea, tunc nulla esset differentia inter animam, & hoc ens, nisi q̄ anima est in corpore, & hoc ens est anima, quæ non est in corpore. & quod est huiusmodi, est necessario compositum ex substantia, & attributis. & omne compositum indiget necessario componēte. nam impossibile est vt sit aliquid compositum ex se, sicut impossibile est vt sit gñatum ex se. gñatio. n. quæ est in actu generantis, nihil aliud est, nisi compositio generati, & gñans nihil aliud est nisi componens. Item, sicut omne passum habet agēs, sic omne cōpositum habet componentem efficientem. compositio. n. est conditio in esse compositi, & impossibile est vt sit res causa in cōditione esse sui: nam sequeretur, vt esset res causa sui ipsius. & ideo Mahatizele, cum ponebant hæc attributa in primo principio reduci in substantiam, non addita ei, eo modo, quo inveniuntur multa attributorum substantialium multis entibus vt esse, & vnum, & æternum, & alia, sunt viciniores veritati, q̄ secta Astarā, & opinio philosophorum in principio est vicina opinioni Mahatazilæ. Ecce q̄ narrauimus res adductas ab istis sectis ad credulitates istas de primo principio. De inconuenientibus autem, quæ sequuntur ambabus sectis, illa quæ sequuntur philosophis, iam ad

ducit ea Alg. & iam præcessit respō. D. sio nostra quibusdam eorum: & vltius postea afferemus eam quæ vero sequuntur loquentibus, iam inuimus hic in hoc sermone. Et reuertamur ad cognoscendum gradū cuiusq; sermonis sermonum positorum ab hoc viro in hoc libro de præfatione, & sufficientia, ac mensura veritatis, vt promissimus. coacti autē fuimus narrare sermones probabiles, qui induxerunt Philosophos ad has credulitates de principiis vniuersi: cum ex eis possit responderi aduersariis in eis, quæ sequuntur eis ex inconuenientibus, & narrauimus inconuenientia, quæ sequitur Loquentibus etiam: quoniam iustum est vt habeatur notitia rationum eorum in hoc, & vt extrahantur ex eis rationes eorum, cum quibus ratiocinantur: & iustum est etiam, vt dicat sapiens, vt vir afferat rationes aduersario, sicut affert sibi ipsi, s. vt inuigilet in perquirendo rationes opinionis eius, & concedat ex eis id, quod concedit sibi ipsi. Et dicimus q̄ id, qd' Loquentes existimauerunt, q̄ primum principium, si non intelligit nisi se, ipse ignorat totū, quod creauit, hoc profecto sequitur, si id, qd' intelligit de se, esset aliquid præter entia simpliciter. id vero, quod ponunt est q̄ id, quod intelligit primū de seipso, est esse entia nobiliori esse, & est intellectus, qui est causa entium, non q̄ intelligit entia, in eo q̄ sunt causa intellectionis eius, sicut est in intellectu nostro. & dictū eorum, q̄ ipsum non intelligit aliud ab eo existentibus, s. q̄ ipsum non intelligit ea eo modo, quo nos intelligimus, sed modo, quo nullum intelligens ea intelligit præter Deum gl. nam

Quo pacto Deus, intelligens seipm, cū ita intelligat.

F

Disputatio

Enam, si intellectio eorum eēt modo, quo ipse intelligit, esset communis eis scientia. ablit. & hoc est attributum proprium Deo glo. & ideo determinauit aliquis Loquentium qd est Dei. glo. attributum sibi propriū prāter septem attributa, quae ei constituerunt. Quare non concedimus scientiam eius denominari qd sit vniuersalis, nec qd sit particularis. vniuersale. n. & particulare sunt causata ab entibus: & ambae scientiae sunt gnabiles, & corruptibiles. Et nos declarabim⁹ hoc magis, cum loquemur an scit particularia, vel ne: vt

Hec est mos eorum in positioe huius disputationis: & declarabimus qd sit qd sitio vana in Deo glo. Hae autem questio includitur inter duas partes necessarias. quarū vna est, qd Deus, si intelligit entia, ita qd sunt causa scientiae eius, tunc sequeretur qd intellectus eius esset gnabilis & corruptibilis, & perficeretur nobile per ignobile. & si esset substantia eius prāter intellecta rerum, & ordinem earum, esset hic alius intellectus, qui nō est comprehensio formarum entium, prout sunt, ordine, & proportionem. & cum ambo ista sint inconuenientia, sequitur vt id, quod intelligit seipsum, scit entia nobiliori esse, qd sit esse, in quo entia reperiuntur. Et qd testatur, qd idem ens reperiuntur ei gradus in esse, est id, quod reperitur de anima. nam color exempli gfa, reperiuntur ei gradus in esse, quorū alter est nobilior altero. quoniam vilissimus graduum eius est esse ī materia, & hēt esse nobilius isto, & est esse eius in oculo. nam hoc ēē est esse coloris, comprehendens seipsum: & quod hēt in materia est esse inanimatum non comprehendens seip-

sum. & iam declaratum est etiam in scientia de Anima qd color hēt etiam esse in potentia imaginatiua, & est nobilius, qd esse eius in virtute visiva. & sic declaratum est qd est ei in virtute memoratiua esse nobilius, qd ēē eius in virtute imaginatiua, & habet in intellectu esse nobilissimum omnium horum esse. & sic dicimus qd in substantia scientiae primae est esse nobilissimum omnium esse eorū, & est esse, quod impossibile est vt sit aliud esse nobilius eo. Id autem, quod narrauit ex philosophis de ordine influxus principiorum separatorum ab eo, & numero eius, quod influitur ex quolibet principio illorum principiorum, est res, cuius nō erit demonstratio de aduentu eius, & terminatione eius: & ideo non reperitur definitio, quam narrauit in lib. Antiquorū. Quod autem omnia principia separata, & non separata influantur a primo principio, & propter influxū huius potentiae vnius erit totū vniuersum vnum, & ex eo copulantur omnes partes eius, adeo qd totum intelligit vnam operationē, sicut est dispositio in corpore vnius animalis, qd est diuersarum potentiarum, membrorum, & operationum, quoniam fuit apud sapiētes vnum ens pp potētiam vnam influxam ei a primo, est res, ad quam cōueniunt oēs. quoniam cōli apud eos vlt sunt vt vnū aīal: & motus diurnus, quē habent oēs, est sicut motus localis vltis totius animalis: & motus, quos habēt partes cōli, sunt sicut motus particulares membrorum animalis. & iā cōstituta fuit apud eos demonstratio, qd animali est vna potētia, qua vnū est, & qua oēs potentiae, quae sunt in eo, intendunt vnam operationem, &

Non est cōseruatio animalis. & hæc potētia copulata est potētiae influxæ a primo principio. & nisi esset hoc, separarentur partes eius, & ipsum nō permaneret ictu oculi. Si autem est necessario animali vni vna potētia spiritalis, transiens per omnes partes eius, qua est pluralitas, tūc id, qđ reperitur in eo ex potētijis, & corporibus, erit vnum, adeo qđ dicitur de corporibus repertis in eo qđ sint corpus vnum, & dicitur de potētijis repertis in eo qđ sint potentia vna, & erit proportio paruum entium ad totū vniuersum proportio partium vni.

Animalis ad vnum animal: ergo de necessitate erit vt sit dispositio eorū in partibus vitalibus, & potētijis motu animalibus, & intellectualib⁹ hæc dispositio, (i. qđ est in eis vna potētia vitalis, qua copulantur adinuicē oēs potētiae spiritalis, & corporales, & transit in omnes vno transitu, & nisi esset hoc, non esset hic ordo, & proportio. & fm hoc verificatur sermo, qđ Deus creat omnia, & manet, & cōseruat, vt dixit, Verbo Dei facti sunt cōli. Et non est necesse ex transitu huius potētiae in res multas, vt sit illi potētiae pluralitas,

Quod existimauit, qui dixit qđ ex primo principio vno influunt primo vnū, deinde influuntur ab hoc vno plura. quoniam existimatur qđ sequat hoc, si assimilaretur agēs absq; materia agenti, quod est in materia. vnde, si dī nomen agentis de eo, quod est absq; materia, & eo, quod est cū materia, est æquiuoce. & hoc quidē declarabit tibi possibilitatem emanationis pluralitatis ab vno. Preterea, quoniam esse aliorum principio rum separatorum est in eo qđ imaginantur de eo, & non est quod pro-

hibeat quin ipsum sit idē, in quo imaginantur multa imaginationibus diuersis, sicut non est impossibile in pluralitate vt imaginetur de ea vna imaginatione: & iam reperimus qđ corpora cōlestia omnia in motu eorum diurno imaginantur ipsa, & orbis stellarum fixarum eadē imaginatione: nam mouētur vlt hoc motu ab vno motore, & est motor orbis stellarum fixarum: & reperimus eis ēt motus proprios diuersos, & necesse est vt sint motus eorum ex motoribus diuersis aliquo modo, & eisdē aliquo modo, & est ex copulatione motuum ei⁹ motui primi orbis. qm̄

Esicut si aliquis imaginatus fuerit qđ auferatur membrum vnum cōmune membris animalis, aut potentia cōis, auferuntur oīa membra huius animalis, & omnes potētiae eius, sic est dispositio in orbe, & partibus eius, & potētijis eius motu, demum principis mundi, & partibus eius cum primo principio, & adinuicem. Et mundus maxime similis est apud eos ciuitati vni, nam, quēadmodum ciuitas consistit in vno Principe, & multis Vicariis sub illo primo Principe deputatis, sic est dispo apud eos in mūdo. nam, quēadmodū alij Vicarii, qđ

Esunt in ciuitate, copulantur primo Principi, eo qđ Princeps primus est is, qui tribuit vnicuiq; eorū dñia illa fm finem, pp quem fuerant illa dñia, & fm ordinē opationum producētiū ad illos fines, sic est dispositio in Principe primo, qui est i mūdo cum alijs Vicariis. & declaratū ē apud eos qđ qui tribuit finē entibus separatis a materia, est is, qui tribuit esse. qm̄ forma, & finis sunt idem in hac specie entium: & qui tribuit finem his entibus, est is, qui tribuit for-

Disputatio

G formam : & qui tribuit formam est agens: ergo qui tribuit finem his entibus est agens. & ideo videtur qd primum principium sit principium omnium istorum principiorum, in eo qd est agens, forma, & finis. De dispositione autem eius cum entibus sensibilibus: quoniam ipsum est, qd dat eis unitatem: & unitas, quæ est eis, est causa esse pluralitatis, quam copulat illa unitas, erit profecto principium horum omnium, i eo qd est agens, forma, & finis. & omnia entia perquirunt finem suum cum motu & est motus, quo perquirunt finem

H suum, ad quem creata sunt. & hoc est omnibus entibus naturaliter, homini uero voluntarie. & ideo precipitur ei præter alia entia, & est credens præ cæteris. Contingit autem sapientibus dicere qd ista dominia, quæ sunt in mundo, licet omnia, proueniant ab vno primo principio, aliqua quidem eorum proueniunt ab eo immediate, & aliqua mediate cū progressu, & ascensu a mundo inferiori ad mundum superiorem. qm repererunt partes orbis aliquas propter motus aliquarum: & hoc attribuunt primo, vsq; quo deueniāt ad

I primum simplr. & innuitur eis, & declaratur vnus ordo, & operatio, qua communicāt omnia entia vna cōmunicatione. & peruenire ad graduationem, quam comprehendit speculans in entibus apud ascensum ad scientiam primi est difficile: & quod comprehendunt scientiæ humanæ de eo est vlt. Sed id, quod iduxit homines ad credendum qd sint ordinata, & graduata a primo principio, secundum graduationem orbium eorum in loco, est qm viderunt qd orbis superior, in eo qd apparet de eo,

est excelsior eis, qui sunt sub eo, & alij orbes sequuntur eum in motu eius: & crediderunt pp hoc id, quod recitatum fuit de eis in graduatione fm locum. Et posset dicere aliquis, forte graduatō, quæ est in illis, est pp operationem, non pp ordinem i loco. qm, cum manifestum est qd operationes planetarum, & motus eorum, sunt pp motum Solis, forte motores eorum intendunt, & innuntur in motione sua motui Solis, & Sol prouenit a primo. Quare non inueniuntur in hoc quæsito propositiones veræ, nisi ex parte dignioris, & nobilioris. Et his habitis reuertamur ad id, in quo fueramur.

A L G A Z E L

A It Alg. Responsio secunda est qd, qui tenet primum non intelligere, nisi seipsum, inducitur ad hoc ex timore pluralitatis. nam, si dicitur qd intelligit aliud, necesse est vt sit in intellectu eius pluralitas, & alietas, cum intelligat seipsum, & aliud. Et hoc profecto necesse est esse in causato primo. vnde oportet vt non intelligat, nisi seipsum. nam, si intelligeret aliud, id esset aliud a se ipso, & indigeret causa, quæ est alia a causa sui ipsius: & non reperitur causa, nisi causa sui ipsius: quare est primum principium: ergo oportet vt non sciat, nisi seipsum: & auferat pluralitas, quæ facta est hoc modo.

Si autem dicet, ex eo qd intelligit seipsum, oportet vt intelligat qd sit principium, dicimus, si sequitur hoc ei, aut erit ex causa? aut sine causa? Si ex causa, tunc non datur causa, nisi primum principium, & est vnum, & non potest imaginari qd proueniat ab eo, nisi vnum, & iam prouenit, & est substantia causati, igitur secundum

Adum quomodo proueniet ab eo? Si vero sine causa, sequerentur ad esse primi entia multa absque causa, & sequeretur ex eis pluralitas. Si autem hoc non intelligitur, ex eo quod necessarium in esse, non erit nisi vnum, & additum vni est posse, & posse indiget causa, tunc hoc sequitur in causato, si fuerit necessarium in esse. ex se igitur est inconueniens dictum eorum, quod necessarium in esse est vnum. Si vero fuerit posse, impossibile est esse sine causa: & non est ei causa: igitur non intelligit esse suum. & non est de necessitate causati primi ut sit possibile in esse. nam possibilitas esse est necessaria omni causato. causatum autem scire causam non est necessarium in esse sui, sicut causam scire causatum non est necessarium in esse sui. sed fieri scientiam in causato est magis manifestum, quam fieri scientiam in causa. igitur declaratum est quod pluralitas, proueniens in scientia eius de principio, est falsa. nam non habet principium, & non est de necessitate esse causati. & hoc etiam non potest euadi ab eo.

AVERROES.

CIt Auer. Hæc est ratio eius, quæ affirmat primum intelligere id, cuius est causa. quoniam dicitur, si non intelligit ex se quod sit principium, intelligere quidem seipsum est intellectus diminuta. Quæstio autem Algæ in hoc est. quoniam, si intelligit id, cuius est causa, non euadit, aut erit hoc ex causa, aut sine causa. si autem ex causa, igitur primum habet causam. sed primi non est causa. si vero fuerit sine causa, necesse est ut proueniat ab eo pluralitas, & quod sciat eam. si autem prouenerit ex eo pluralitas, non esset necessarium in esse. quoniam

necessarium in esse non erit, nisi vnum: & quod proueniunt ab eo plures vno, est posse in esse: & possibile in esse indiget causa: ergo falsum est dictum eorum, quod primum est necessarium in esse, & scit causatum suum.

Et dixit causatum autem scire causam non est de necessitate esse sui, & multo magis quod non erit de necessitate causam scire causatum. Dicimus, hoc dictum est sophisticum. nam, cum posuerimus causam intellectum, qui intelligit causatum suum, non est de necessitate ex hoc, quod sit ex causa addita substantiæ eius, sed ex seipso. nam sequi causatum ab eo est, quasi sequens substantiam eius. si autem sequi causatum ab eo non ex causa, sed ex seipso, igitur non sequitur ut proueniat ab eo pluralitas. nam hoc secundum radicem eorum reducitur ad substantiam eius. & si substantia eius est vna, proueniet ab ea vnum: si autem plures, plures. Id autem, quod ponitur in hoc sermone, quod omne causatum est possibile in esse. hoc est verum in causato composito. & impossibile est esse aliquid compositum, & æternum: & omne posse in esse apud philosophos est innouatum. & hoc est id quod declarauit Aristoteles in multis locis librorum suorum: & declarabit magis hoc a nobis, cum loquemur de necessario in esse. Id autem, quod Auicenna appellat posse in esse; ipsum quidem, & possibile in esse dicuntur æquiuoce. Quare id indigere efficiente non est manifestum eo modo, quo est manifestum eo possibile indigere.

ALGÆZEL.

AIt Alg. Quæstio tertia. Intelligere autem causatum primum seip-

Disputatio

G seipsum, aut est ipsummet, aut diuersum. si autē diuersum, sic etiam erit in primo principio, & proueniet ab eo pluralitas. si vero non fuerit diuersum, ergo in eo non est quaternitas, nec trinitas secundum existimationem eorum, scilicet quod intelligit seipsum, & intelligit principium suū, & est posse in esse. & potest addi, quod sit necessarium in esse, propter aliud & ita apparet quinquetas. & in hoc patet ampliatio eorum in errore.

AVERROES

A It Auer. Sermo hic de intelligentijs est duobus modis, quorum Vnus est in eo, quod intelligit, & in eo, quod non intelligit. & est disputatio, de qua disceptauerunt Antiqui. Sermo autem in eo, quod prouenit ex eis, solū Auic. de eo locutus est, sermone, quem hic recitauit philosophis, & se extendit ad dubitandum contra eum, ad hoc ut existimetur ipsum dubitasse contra omnes. & hoc, ut ipse dixit, est ampliatio sistens in errore. & non reperitur hic sermo alicuius Antiquorum. & est sermo, qui non constituitur demonstratione, nisi ei, quod existimauerunt quod ab vno non prouenit, nisi vnum. **Q**uidem propositio non est in agentibus, quæ sunt formæ in materijs, sicut est in agentibus, quæ sunt formæ abstractæ a materia. nam non est substantia intelligentiæ causatæ apud eos, nisi id, quod intelligit de principio suo. & non sunt hic duo, quorum vnum est substantia, & aliud quod additū substantiæ. quoniam, si hoc esset, esset compositum, simplex autem non est compositum. Differentia autem inter causam, & causatū est, quoniam causa prima esse eius est in se, scilicet formis separatis: causa ve-

ro secunda esse eius est relative ad primam causam. nam esse causatum est ex semetipsa, & non est quid additum ei, sicut est in causatis materialibus. v.g. color est aliquid existens in se in corpore, & esse causa visionis est, ex eo quod est relative, & visio non habet esse, nisi in hac relatione. Quare abstracta a materia sunt substantiæ de natura relationis. unde vniuntur causa, & causatum in formis abstractis a materia. & propter hoc sunt formæ sensibiles de natura relationis, ut declaratum est in libro de Anima.

ALGAEZEL

A It Alga. Quæstio Quarta. Trinitas non sufficit in causato primo. nam corpus primi orbis secundum eos secutum est ab aliqua re substantiæ principij. & in eo est compositio tripliciter. Primo, quia est compositum ex forma, & materia, & sic omne corpus apud eos, & non euadit vnumquodque eorum a principio: nam forma differt a materia. & nulla earum secundum opinionem eorum est causa, quæ non indigeat alia, adeo quod erit vna earum mediante alia, absque alia causa addita eis.

AVERROES

A It Auer. Quod autem dixit est, quoniam corpus celeste secundum eos est compositum ex materia, & forma, & anima, necesse est ex hoc ut sint in intelligentia secunda, ex qua prouenit orbis, quatuor res. res quidem, ex qua prouenit forma: & res, ex qua prouenit materia, cum nulla harum est causa non indigens alia, sed materia est causa forme aliquo modo, & forma est causa materiæ aliquo modo: & res, ex qua prouenit anima: & res, ex qua prouenit

Nit motor orbis secundi: igitur in eo erit quaternitas necessario. Attamen sermo, quod corpus celeste sit compositum ex forma, & materia, ut sunt alia corpora, est quid, in quo errauit Auicenna in Peripateticis. nam corpus celeste secundum eos est corpus simplex. si autem esset compositum, corrumpereetur apud eos. & ideo dixerunt de eo quod si ingenerabile, & incorruptibile, & non habet potentiam ad duo contraria. Si autem esset, ut dicit Auicenna, esset compositum, sicut animal. & si hoc conceditur, sequeretur quaternitas ei, qui dicit, quod ab vno non provenit, nisi vnum. & iam diximus quod modus, quo istae formae, aliquae earum sint causa aliquarum, & quod sint causae corporum celestium, & eius, quod est sub eis, & quod causa prima sit causa omnium, est diversus ab hoc.

ALGAZEL

A It Alg. Secundus autem modus est, quod corpus supremum est in termino determinato in magnitudine. & determinatio eius in hac mensura praeter ceteris orbibus est quid additum esse eius. nam ex seipso potest esse ut sit maius, aut minus: & impossibile est ei hoc esse absque determinante in hac mensura, addito rei simpliciter, quae necessitat esse eius, non autem ut esse intellectus, quod est esse absolutum, & non determinatur in mensura opposita alijs mensuris. & potest dici quod non indiget, nisi causa simplici.

AVERROES.

A It Averr. Dispositio huius sermonis est quod ipsi, cum dixerint quod corpus orbis est res tertia, quae sequitur, & ipsum in se non est simplex, scilicet quod est corpus habens quanti-

tatem, tunc in eo sunt duo, quorum vnum praebet corporeitatem substantialem, & aliud quantitatem terminatam. & necesse est ut in hac intelligentia, ex qua provenit corpus orbis, sint plura, & non erit causa secunda trina, sed quaterna. Attamen hoc totum est positio falsa. nam philosophi non crediderunt corpus uniuersum provenire a principio separato. si autem provenit ab eo aliquid apud eos, provenit forma substantialis. sed mensurae partium eius apud eos sequuntur formas. Sed hoc totum apud eos est in formis materialibus corpora autem celestia apud eos, ex eo quod sunt simplicia, non recipiunt paruitatem, & magnitudinem. Vltius ponere formam, & materiam provenire a principio separato est quid extra radices eorum, & absurdum. Agens autem in rei veritate secundum Philosophos, quod est in generabilibus, & corruptibilibus, non efficit formam, nec materiam, sed efficit ex materia compositum ex utraque simul, scilicet compositum ex materia, & forma. nam, si agens efficeret formas in materia, efficeret eas in re, non ex re. & hoc totum non est opinio Philosophorum: & non est arguendum contra eam ex eo, quod sit opinio Philosophorum.

ALGAZEL

A It Algazel, respondens pro philosophis. Si autem dixerit causa eius est quod, si esset maius, non esset necessarium in aduentu ordi-

nis universalis. si autem minus, non esset conueniens ordo intentionis.

Auer-

E Corpa celestia si recipiunt paruitatem, & magnitudinem. Agens huius efficit formam, nec materiam, nec formam in materia, sed ex materia compositum.

E

E

Disputatio

AVERROES

A It Auer. Intēdit in hoc sermo neq̃ Philosophi non opinantur q̃ corpus orbis exempli gratia possit esse maius, seu minus eo, qd̃ est. nam, si esset vna harum positio num, non proveniret ordo intentus hic, & non erit motio eius ad id, qd̃ est hic, motio naturalis, sed esset aut addita huic motioni, aut diminuta: & ambo determinant corruptionē entium, quæ sunt hic, non autem q̃ magnitudo sit concessa, vt dixit Alga. sed maioritas, & minoritas, ambæ determinant corruptionem mūdi apud eos.

ALGAZEL.

A It Alga. arguens Philosophis. Et dicamus, & ipse modus ordinis, aut est sufficiens in esse eius, i quo est ordo, aut indiget causa repta. si. autem sufficiens, ergo vos non indigetis positione causarum, & iudicatis q̃ erit ordo his entib⁹ absq̃ causa addita. si vero hoc non sufficit, sed indiget causa, hoc etiam nō sufficit in appropriatione mensuratum, sed indiget etiam causa compositionis.

AVERROES

I It Auer. Summa huius sermo nis est q̃ sequitur eis vt sint i corpore multa, quæ non possunt puenire ab vno agente: nisi dicant q̃ ab vno agente proveniant operationes multæ, aut credant q̃ multæ ex passionibus corporis proveniant a forma corporis, & forma corporis ab agente. & secūdum hanc opinionem non provenient accidētia prosequētia in corpore gēnata ab agente proveniētia prima, sed mediante proveniētia formæ ab eo. & hic sermo est positis fm radicem philoso-

phorum, non autem fm radices loquentium. Et existimo q̃ Mahatazile non tenent, q̃ hic sint aliqua non proveniētia ab agēte proveniētia prima, vt tenent Philosophi. nos autem iam diximus quomodo vnum sit causa ordinis, & rerum subiectarum ordinis, & non oportet reiterare illud hic.

ALGAZEL.

A It Alga. Tertius modus est q̃ orbis supremus dividitur in duo puncta, quæ sunt poli, & sunt q̃ cōstituunt situm, & non separātur a locis suis. ptes vero Zodiaci, diversificatur situs earum, & non euadit, aut erunt omnes partes orbis supremi similes, & nō sequitur mutatio duorum punctorum pte ceteris punctis, vt sint poli, aut erunt partes ei⁹ diversæ. & in quibusdam sunt proprietates, quæ non sunt in alijs. Et quæro quid est principium illarum diversitatum? corp⁹ enim supremū non provenit nisi ex vno simplici: simplex autem non efficit nisi simplex in figura, & est rotunda, & simile in re, & est impositas ab actionibus cognoscentibus, & separatis. & hoc etiam non est euasio ab eo.

AVERROES.

A It Auer. Simplex dī duplī, quorum Vnum est, quod non est compositum ex multis partibus, & tamen est compositum ex forma, & materia: & hoc modo dī de corporibus quatuor q̃ sint simplia. Aliud vero dī de eo, quod non est compositum ex forma, & materia, quæ mutatur ad formam in potētia, & sunt corpora cōlestia. Et vltērius simplex dī de eo, cuius definitio & totū & partium est eadem, licet fuerit cōpositum ex quatuor entis. Simplex aut

N autem dictum de corporibus celestibus, non est inconueniens ut repantur partes eius diuersæ natura, ut dextrum, & sinistrum in orbe, & poli. nam orbis, in eo quod est orbis, necesse est ut sint ei poli terminati, & centrum terminatum, quo differt orbis ab orbe. & non sequitur, ex eo quod sunt in orbe partes terminatæ, ut sit non simplex: sed est simplex, ex eo quod non est compositum ex forma & materia, in qua est potentia: & est dissimilis, ex eo quod pars recipiens locum duorum punctorum non est quæcunq; pars fuerit orbis, sed est pars terminata naturaliter cuiuslibet orbi. & nisi esset hoc, non essent in orbibus centra naturaliter, quibus differunt, & sunt dissimiles in hac re. & non est necesse ex positione eorum non similitudinem in hoc ut sint compositi ex corporibus diuersarum naturarum, nec ut sit agens eorum compositum ex potentijs multis. nam omnis orbis est vnus. Et non verificatur etiam sermo eorum, quod omne punctum cuiusvis orbis possit esse centrum, sed id appropriat agens: quoniam hoc verificatur in orbibus artificialibus, non autem in naturalibus. & non sequitur ex positione quod omne punctum orbis possit esse centrum, & agens est quod id appropriat, ut agentia sint plura: nisi ponatur, quod in apparentibus nobis aliquod vnum non prouenit ab vno agente. nam quod nobis apparet, est compositum ex decem prædicamentis, & sequeretur ut vnumquodq; eorum, quæ sunt hic, proueniret ex decem agentibus. & hoc totum sunt deceptiones, & dementiæ, ad quas induxit ista consideratio, quæ assimilatur stultitiæ in sciencia Diuina. attamen affectum vnum in appa-

rentibus nobis efficitur ab agente vno, licet repantur in eo decem prædicamenta. O quod maxime est fallax ista propositio, quod vnum non efficit nisi vnum, cum intelligitur de ea id, quod intellexit Auicenna, & Alfarabius, & Alga. in Fenestra luminarium, qui sustentatur secundum opinionem eorum de primo principio.

ALGAZEL

A It Alga. Si autem dicitur, forte in principio sunt multe species pluralitatis, quæ prosequuntur non ex principio, sed videntur esse tres, aut quatuor. & quod remanet non curamus de eo. & negligentia nostra de eo non facit nobis dubium, quod principium pluralitatis sit pluralitas, & quod ab vno non proueniunt plura.

AVERROES

A It Auer. Hic sermo, si eum dixissent Philosophi, necesse esset eis credere quod in cæto primo sit pluralitas infinita, & sequitur ut dicatur eis, unde venit ad causatum primum pluralitas? & sicut dicunt quod ab vno non proueniunt plura, sic sequitur ut plura non proueniunt ab vno. Et dictum vestrum, quod ab vno non prouenit nisi vnum, est contradicentis ei, quod dicitis, quod id, quod prouenit ab vno primo, est in eo pluralitas. quoniam necesse est ut ab vno proueniat vnum tantum: nisi dicatur quod pluralitas reperta in causato primo, vnumquodq; eorum est primum, & sequitur eis ut prima sint multa. Ego autem admiror summam admiratione quoniam latuit hoc Alpharabium, & Auic. quoniam sunt primi eorum, qui dixerunt de istis dicitis, & vitiauerunt cum eis homines, & attribuerunt hunc sermonem Philosophis. nam, cum ipsi dixerint quod pluralitas, quæ est in principio se-

Extra ord. Auer. I cū-

Disputatio

Ecundo, est ex eo, quod intelligit de se, & eo, quod intelligit de alio, necessesse est fm eos vt sit substantia eius substantia duarum naturarum, aut duarum formarum. Et vellem scire, quæ est, quæ prouenit a primo principio & quæ non prouenit. & sic etiam sequitur eis, cum dicunt de eo, qd est possibile ex se, & necessarium ex alio. nã natura possibilis necesse est vt sit a natura necessaria, quã adpta est a necessario in esse. natura .n. possis non potest conuerti ad naturam necessariam, nisi conuertatur natura possis & necessaria. quare non est natura

Hturis necessariis possibilitas omnino tam si fuerint necessaria ex se, q̃ ex alio. Et omnia ista sunt vanitates, & sermones debiliores sermonibus Loquentium. & sunt omnia, quæ ingrediuntur in philosophiam, & non sequuntur radices eius. & sunt sermones, qui non perueniunt ad gradum satisfactionis rhetoricæ, quanto magis topicæ. & ideo bene dicit Alg. i multis locis librorum suorum qd scientia eorũ diuina est existimatiua.

ALGAEZEL

Alt Alg. Et, cum posueritis hoc posse, dicamus omnia entia cū multitudine eorum licet perueniant numerus eorum ad mille, proueniunt a primo causato. & non oportet vt reducat ad orbem exteriorem, & animam eius: sed posse est vt proueniant ab eo omnes animæ celestes, & humanæ, & omnia corpora terrestria, & celestia, & multæ species prouenientes ab eis, quarũ scientiam non habemus, & erit sufficientia in primo causato.

AVERROES

Alt Auer. Hęc consequentia est vera, & præcipue si posuerint

primam operationem prouenientem a primo principio esse unitatē, quæ primum causatum est ens vnum cū pluralitate reperta in eo. Nam, si eo cesserint posse esse pluralitatem in primo causato non determinatam, aut erit minus numero entium, aut plus, aut æqualiter: si minus, necesse est ponere tertium principium, aut esse aliquid sine causa. si vero æqualiter, aut plus, non est necesse eos ponere tertium principium, sed erit pluralitas posita in eo superflua.

ALGAEZEL

Alt Alg. Et sequitur ex eo sufficientia in prima causa. nam, cū poterit generari pluralitas, quæ dicitur prouenire non ex causa, licet non sit necessaria in esse causati primi, tunc posse est etiam vt consideretur hoc cum prima causa; & erit esse eius non ex causa. & dicitur qd sequitur eam, & non scimus numerum eius. & omne, cuius esse imaginatur absq; causa cum primo, imaginatur hoc absq; causa cum secundo. Ac etiam nihil est dictũ nostrũ cum primo, & cum secundo. nã nō est inter ea dñia, nec in tempore, nec in loco. & quæ non differunt in loco, nec in tpe, & potest esse sine causa, nō appropriatur aliquod eorum in comparatiue eius.

AVERROES

Alt Auer. Dicit, qd si posse esset reperiri pluralitatem in causato primo absque causa, ex eo qd non prouenit ex prima causa pluralitas, tunc poterit considerari pluralitas cum causa prima, & nō oportet ponere causam secundam, & causatũ primum. si autē falsum est esse aliquid

A quid cum causa prima absque causa, est etiam falsum cum secunda causa. sed nihil est dictum nostrum de causa secunda. nam sunt eadem in re, & non differt una ab alia tpe, nec loco. & cū poterit esse aliquid absq; causa, non appropriatur una duarū causarum ei, scilicet prima, aut secunda, sed sufficit in hoc ut reperiatur cum una earum, & non oportet ponere id cum causa secunda.

ALGAEZEL

A It Alga. Respondens pro philosophis. Si autem dixerit, iam multiplicauistis res, adeo q̄ superauerunt mille, & est inconueniens ut sit pluralitas causato primo usq; ad hunc terminum: & ideo multa sunt media. Deinde dixit arguens contra eos. Cum autem dicitis hoc esse inconueniens, est iudicium extimatum, cum quo non debemus iudicare in intellectualibus, nisi dicat q̄ sit falsum. & dicimus ei quare est falsum? & quid intelligitur in dādo differentiam in hoc, & quotiescūq; posuerimus vnum possibile, & crediderimus sequi a primo causato, non ex parte causae consequēs vnū, & duo, & tria, quero quid est quod faciat falsitatem in quatuor, aut quinque, & sic usque ad mille. Nisi quod qui iudicat consyderatione præter consyderationem, non est ei transacto vno differentia. & hic etiam est sermo incisiuus.

AVERROES

A It Auer. Si autem respondissent Auicen. & alij Philosophi quod i causato primo sit pluralitas absque dubio, & q̄ omnis pluralitas prouenit ex ea vnum, mediante vni-

tate determinante, ut reducatur pluralitas ad vnum, & vnitas illa, quæ fuerat pluralitas vna, est quid simplex, proueniēs ab vno separato simplici, tunc essent quiescentes ab istis consequentijs, quas fecit eis Alga. ut exirent ab istis inconuenientibus. Alga autem, quia vigoratus est hic super positione corrupta attributa philosophis, & non inuenit respondentem ei vera responsione, lætatus est in hoc, & incidit in multa inconuenientia, quæ sequuntur ab ea. & omnis stultus stultitia sua lætatur. Si autem sciuisset ipsum non arguere in hoc contra Philosophos, non tamen lætatus fuisset. Et radix corruptionis huius positionis est dictū eorum, q̄ ab vno non prouenit nisi vnum: deinde ponunt in hoc vno producto pluralitatem: & sequitur eis ut hæc pluralitas sit sine causa. & positio eorum q̄, cum hæc pluralitas sit terminata, oportet ponere principium tertium, & quartum ad esse entium, est quid leue, ad quod non est demonstratio. Demum hæc positio est absq; positione principij primi, & secundi. & hoc, qm̄ dñs non fuit appropriata a vobis causa secunda, cui sit pluralitas præter primā cām. & hoc totum sunt stultitiæ, & vanitates & radix eius est, q̄ ipsi non intelligunt quō vnū erit cā in opinione Arist. & in opinione sequentium, cum ex Peripateticis. & iam gloriatus est ipse in fine Duodecimi i hac re, & dixit q̄ præcedētes eum ex Antiquis non potuerūt dicere aliquid in hoc. & hoc mō prædicto a nobis de eis erit propositio, q̄ ab vno non prouenit nisi vnum, vera: & q̄ ab vno prouenit pluralitas est propositio vera etiam.

ij Al-

Disputatio

ALGAZEL

A It Alga. Adhuc dicimus hoc est falsum in causato secundo. nam prouenit ab eo orbis stellarū, in quo sunt stellæ 1022. & plus, & sunt diuersæ quantitatis, & figuræ, situs, coloris, impressionis, & fortunæ & infortunæ. & aliquæ earum sunt in forma Arietis, Tauri, & Leonis, & aliquæ in forma hominis. & differunt in dando impressionem i vno subiecto mundi inferioris, & frigiditatem, & caliditatem, & fortunium, & infortunium. & differunt in effusione earum abinuicem. & impossibile est dicere totum esse eandem speciem cum hac diuersitate. nam, si hoc esset possibile, tunc esset possibile dicere omnia corpora mundi esse vnam, & eandem speciem in corporeitate. & sufficit eis vna causa. Si autem differre in dispositione eorum, & substantia, & natura indicat diuersitatem eorum, sic etiam stellæ sunt diuersæ proculdubio, & quilibet earum indiget causa ad formam eius, & causam ad materiam eius, & causam ad appropriationem naturæ calefaciendi, seu infrigidandi, seu fortunandi, seu infortunandi, & essendi i loco suo, & vt sint figuræ earum ad figuram animalium diuersorum. hæc autem pluralitas, si imaginatur intelligi in intelligentia secunda, imaginatur etiam hoc in prima, & tunc sufficit primum.

AVERROES

A It Auer. Hæc autem dubitatio iam fecit eam: & est res, i qua nimium protelauit sermonem in hoc libro. & cum responderetur ei responsionibus prædictis, non sequitur aliquod horum inconuenientium. Cum autem intelligitur de sermone q ab

vno numero simplici non prouenit nisi vnum simplex numero, non autem vnum numero aliquo modo, & plures aliquo modo, & vnitas eius est causa pluralitatis, nunquam euadit ab istis dubitationibus. Vltius res plurificantur apud Philosophos dijs substantialibus. differentia vero rerum ex parte accidentium non facit apud eos differentiam in substantia, siue sit quantitas, siue qualitas, aut aliud predicamentorum. corpora autem celestia (vt diximus) non sunt composita ex materia & forma, & non differunt specie. nam non communicant apud eos in vno genere. nam, si communicaret in genere, essent composita, & non simplicia. & iam locuti sumus de his rebus, & non oportet multiplicare verba in eis.

ALGAZEL

A It Alga. Quæstio Quinta est vt dicamus, licet concesserim has positiones frigidas, & inuolutiones corruptas, quomodo non pudet eos, cum dicunt causatum primum possibile in eo est, quod determinat esse corporis orbis exterioris ab eo, & intelligere seipsum determinat esse animam orbis ab eo, & ipsum intelligere primum determinat esse intelligentiam ab eo, quæro quæ est dicitur inter hoc, & dictum dicitur q scit esse hominis occulti, & q sit posse in eo, & q intelligit seipsum, & efficiens suum. & dixit q sequitur, ex eo q est posse in eo esse orbis, & dicitur ei q est oportuo inter esse posse in eo & esse orbis ab eo? & sic est sequitur, ex quo intelligit seipsum, & efficiens suum, duo alia. Et hoc quidem, cum dicitur de homine, est deridendum eo, & sic de alio ente, nam positum in eo est determinatio, q non differt, cum differat substantia positæ, siue sit homo, aut an-

Angelus, aut orbis. & nescio quō satisfacit stultus sibi ipsi his positionibus, quanto magis docti, qui penetrat eorū, cū cogitat Intellectualib⁹.

AVERROES

Al Auer. Omnes isti sermones qui sunt Auic. aut sit quicūq; fuerit, qui dixerit eos, non sunt veri, & nō psequuntur radices naturales: Imo nō pueniunt, pp carētiā eorum in sufficiētiā, & rhetorica, ad gradū, quē dixit iste hō. Et forma, quam imaginatus est i ea, nō ē vera. nam hō, quē posuit posse in eē ex se, necessarium ex alio, intelligētē seipsum, & efficiētē suum, verificat exēplum eius de cā secunda, cū ponit istū hominem agere entia ex se, & ex scientia sua, ut ponit eē secundum principū ille, qui dicit, ut dicit Auic. & sicut de more omnium ē ponere primum principium glo. nam cū ponitur hoc, necesse ē ut pueniāt ab hoc hōie duo: vnum est, ex eo qd scit seipsum: & aliud, ex eo qd scit efficiētē suum. nam positum fuit agēs ex parte sciētiæ. & non est et incōueniēs, si positū fuerit agēs ex parte sui, ut dicitur qd id, quod sequitur ab eo, ex eo qd ē posse i eē, ē aliud ab eo, quod sequitur ab eo, ex eo qd est necessarium in eē. nam istæ duę positiones reperiuntur i eo. Igitur iste sermo nō ē adeo turpis in forma, quam voluit imaginari iste vir, adeo qd homines deuiant a sermonibus philosophorum, & vilipēdēt eos apud specularētes. Et nulla ē dīa inter hoc, & dicētē, cū ponit ens, viuēs vita, volēs voluntate, sciēs sciētiā, potēs potētiā audiēs auditu, vidēs visu, & loquens loquela, & sequitur ex eo totus mūdus, adeo qd hō viuēs, sciēs, potēs, volēs, audiēs, vidēs, & loquēs, sequitur

ex eo totus mundus. qm, si ista attributa sunt, quæ determinarant esse mundi, necesse ē ut nō sit dīa in eo, quod faciunt consequi in omni ente, cui attribuuntur. Si autē iste vir habuerit intētiōē dicēdi veritatē i his rebus, & errauerit, est ei excusatio. attamē si sciuerit fallaciam, & iēdit eam, si nō fuerit necessitate ductus, nō est ei excusatio. si vero intēit nō tificare qd nō sit ei in hoc sermo demonstratiuus, quo sustētetur i hac quæstione, s. quæstio vnde proueniat pluralitas, ut videbit postea, benefecit i hoc. nam nō puenit iste vir ad gradū sciētiæ comprehendētē hanc quæstionē. & hoc apparebit de eo postea. & causa eius est, quia non dedit opam hic vir, nisi libris Auic. & accidit ei diminutio in scientia ppter hoc.

ALGAZEL

Al Alga. Si aut dixerit aliquis, cum destruitis opinionē eorū quid dicitis, vtrum existimatis qd pueniant ab vno omnimode duo diuersa? & summittitis intellectū: aut dicitis qd primum principium, in eo sit pluralitas? & negabitis vnitatem: aut dicitis qd non ē pluralitas i mūdo? & negabitis sensum: aut dicitis qd sequitur medijs? & oportebit vos cōcedere id, quod dixerint. Nos aut dicimus nō ē intētiōē nostram in hoc libro directe disputare hinc inde: sed intētiō nostra ē debilitare rōnes eorū: adeo qd nos dicimus qd qui existimauit emanationē duorū ab vno, est summissio intellectus, seu attribueret principio attributa, antiqua, æterna, cōtradicētiā vnitati. & hæ ambæ sunt rōnes falsæ. & nō habēt de eis demōstrationē: qm nō scitur falsitas emanatiōis duorum ab vno

I iij sicut

Disputatio

Sicut scitur falsitas esse hominis eiusdem in duobus locis. demum non scitur ex necessitate, nec ex speculatione. Et quid prohibet quin dicatur quod primum principium sit sciens, potes, volens, & agit quicquid vult, & scit quicquid vult, & creat diuersa, & similia, ut vult, & de eo quod vult, & falsitas huius non scitur necessario, nec speculatione. & iam posuerunt id Prophetæ, facientes miracula. & necessesse est id recipere. Speculari autem de qualitate emanationis operationis ab ipso glo. voluntate est superfluum & spes in re non speranda. Qui autem desiderant perquirere proportionem & scientiam eius, finis considerationis eorum est id, quod causatum primum, ex eo quod est posse in esse, provenit ex eo orbis: & ex eo, quod intelligit seipsum, provenit ex eo anima orbis. & hoc est stultitia, & demetia, non apparitio proportionis. quare recipiamus principia harum rerum a Prophetis, & erunt vera in eis: nam intellectus non negat ea: & dimittamus speculationem de qualitate, & quantitate, & veritate: nam hoc non est ad quod potentia humana extenditur. Et ideo dixit dator legis, Considerate in creatione Dei, & non considerate, nec cogitate in substantia Dei. Et dixit Prophetæ. Et cui assimilabitis Deum, & quam similitudinem dabit ei?

AVERROES

Ait Auer. Cum dixit quod in eo, in quo est diminutus intellectus humanus circa comprehensionem eius, reuertamur ad legem, est verum. nam scientia, perveniens ex prophetia, pervenit tanquam completas scientias intellectus, scilicet quod omne, in quo deficit intellectus, id tribuit Deus per prophetiam. Diminutionum autem comprehensio

nam, quantum scientia est necessaria in vita hominis, & esse eius aliqua est diminutio absolute, id est quod non est de natura intellectus id comprehendere, in eo quod est intellectus, & aliqua est, quod est diminutio secundum naturam aliquorum hominum, & hæc diminutio autem est in radice creationis, aut erit per aliquid eveniens ab extra ex privatione disciplinæ, sed scientia prophetiæ tribuit omnibus has species omnes. Cum autem dixit, intendimus hic debilitare rationes eorum, perfectio hæc intentio non convenit ei, & est ruina ruinarum scientis. nam sapiens, in eo quod est sapiens, intentio eius est perquirere veritatem, non facere dubitationes, & ponere involutions in opinionibus. Cum autem dixit, quoniam non scitur falsitas emanationis duorum ab uno, sicut scitur falsitas esse hominis eiusdem in duobus locis. & licet non fuerint hæc duæ propositiones in eodem gradu veritatis, tamen non est falsum, quin propositio, dicens quod ab uno simplici non provenit nisi unum, non sit vera in apparentibus nobis. propositiones autem veræ superant se ad invicem, ut declaratum est in libro Posteriorum. Et cum in hoc est, quoniam propositiones veræ, cum adiuvantur imaginatione, debilitantur. imaginatio autem non consideratur nisi apud vulgus. & ideo qui usus est intellectualibus & proiecerit imaginabiles, erunt ei ambæ istæ propositiones in eodem gradu veritatis. & plurimum, quod sit veritas in istis propositionibus, est cum fecerit inductionem in entibus generabilibus, & corruptibilibus & viderit quod differant nostra, & definitiones eorum propter operationes eorum. nam, si proveniret quodlibet ens ex quolibet agente, & qualibet actione, miscerentur substantiæ, & defini-

A definitiones, & destruentur scientiæ, & alia exempli gratia discernitur ab inanimatis in operationibus suis proprijs prouenientibus ab ea: & inanimata differunt ab inuicem operationibus proprijs, & sic etiam animæ. si autem prouenirent ab una potentia operationes multæ, ut proueniunt a potentijs compositis operationes multæ, non erit differentia inter substantiam simplicem, & compositam, & non discernentur a nobis. Vltius, si possent prouenire a substantia una operationes multæ, erit possibilis actio prouenire absq; agente. **N**am ens est ab ente, non ex nihilo. & ideo impossibile est ut reperiat id, quod non est ex se. & cum fuerit motor eius, quod non est, & extrahens id a potentia ad actum, id extrahit ex eo, quod est in actu, necesse est ut sit modus actus, qui est ei secundum modum actus extrahentis id a priuatione ad esse. nam, si exiret quodlibet actum a quolibet agente, non esset inconueniens ut exirent acta ad actum ex seipsis, non ex parte agentis, quod ea effecere. si autem exierint multi modi a potentia ad actum ab eodem agente, necesse est ut ei sit pluralitas, scilicet modis illis, & illi, quod attribuit eis. nam, si non esset ei nisi unus modus eorum, id quidem, quod exit ex alijs modis, erit ex seipso absque extrahente eum. Et non potest dicere aliquis quod conditio agentis est ut reperiat agentem tantum, actione absoluta tantum, non modo actionis proprie. quoniam, si hoc esset, ageret quodcumq; ens fuerit quicumq; actionem, & miscerentur entia. Vltius, quoniam ens absolutum, scilicet uniuersale est vicinum priuationi veri entis, & ideo auferunt sermonem de

ente absoluto, & colore absoluto, dicentes ablationem dispositionum. Et dixit dicens in affirmatione earum quod non sunt entia, nec sunt non entia. Si autem hoc verificaretur, verificaret tunc quod res sint causa entium. Et prouenire unam actionem ab uno est magis manifestum in sciente, quod nobis apparet, quam in alio ab hoc sciente. nam scientia plurificat plurificatione intellectuum scientium, quoniam intelligit ea eo modo, quo sunt & sunt causa scientiæ eius. & impossibile est ut scita multa sciantur una scientia, & non erit scientia una causa aduentus causatorum multorum ab ea in apparentibus nobis. verbi gratia quoniam scientia artificis, ex qua prouenit exempli gratia thesaurus, est alia quam scientia, ex qua prouenit sedes. sed scientia antiqua differt in hoc a scientia innouata, & agens antiquum ab agente innouato.

ALGAZEL.

A It Alga. Et si dixerit quid dicatis vos in hac questione, quia iam destruxisti opinionem Auicennæ de causa pluralitatis, quid dicis tu in hoc? quoniam dictum est quod secta philosophorum respondit huic una trium responsionum. Quarum una est sermo dicentis quod pluralitas prouenit ex materia. Secunda autem dictum dicentis, quod prouenit ex instrumentis. Tertia vero est dictum dicentis ex medijs. & recitatum fuit de secta Aristote, quod ipsi verificauerunt sermonem eius, qui ponit causam in hoc

media.

I iij

Auer.

Disputatio

6

AVERROES

A It Auer. Dixi q̄ huic non potest responderi in hoc libro responsione demonstratiua. attamen non inuenimus in Arist. nec in eo, qui est in fama ex Antiquis Peripateticis hunc sermonem, quem attribuit eis, nisi Porphyrio auctori introitus logicę. & vir ille non fuit expertis eorum. Et quod occurrit mihi ex radicibus eorum est q̄ causa pluralitatis est aggregatum trium causarum, scilicet media, & dispositiones, & instrumenta. & ista omnia iam **H** declarauimus quomodo innituntur vni, & ad id reducuntur. nam esse vniuscuiusque eorum est ex vnitatem absoluta, quę est causa pluralitatis. Nam ipse imaginatur q̄ erit causa pluralitatis intelligentiarum separatarum diuersitas naturarum suarum recipientium in eo, quod intelligunt de primo principio, & in eo, quod adipiscuntur ab eo de vnitatem quę est actio vna ex se, & plures propter multitudinem recipientium. sicut est in Principe, sub quo sunt multi substituti: & ars, sub qua sunt artes multę. & hoc speculatur de eo in alio loco, si quidē declarari potest aliquid de eo: sin autem reuertetur ad prophetiam. Quod autem diuersitas sit propter diuersitatem quatuor causarum est manifestum. nā diuersitas orbium erit ex diuersitate motoris eorum, & diuersitate formarum eorum, & materierum eorum, si fuerint in eis materia, & operationibus eorum proprijs in mundo: licet non fuerint pp̄ has operationes apud eos. Diuersitas autem, quę accidit primo ei⁹, quod est sub orbe, de simplicibus corporibus, est

diuersitas materiei cum diuersitate eorum in propinquitate, & remotione a motoribus eorum, qui sunt corpora celestia. vt est diuersitas terrę & ignis, deniq; contrariorum. Causa aut diuersitatis duorum motuum magnorum, quorum vnus facit generationē, alius vero corruptionem, est diuersitas corporum celestium, & diuersitas motuum eorum, vt declaratum est in libro Generationis, & Corruptionis. Et cā diuersitatis, quę erit ex corporibus celestibus est similis diuersitati, quę erit ex diuersitate instrumentorum. Et, cum sic fuerit, causę pluralitatis ab vno agente apud Aristot. sunt tres causę, & reductio earum ad vnum est ex re precedenti: & est, quia vnum est causa pluralitatis. Id aut, quod est sub orbe Lunę, reperitur in eo diuersitas ex quatuor causis, scilicet diuersitate agentium, & diuersitate materierum, & diuersitate instrumentorum, & pro uentione operationum a primo agente, mediante alio. & hoc est quasi, p̄pe instrumentum. Exemplum aut diuersitatis, quę erit ex diuersitate recipientium, & ex eo q̄ diuersa sunt causę adinuicem, est color fact⁹ in aere, qui est alius a colore facto in corpore: & qui fit in visu, idest in oculo, alius ab eo, qui est in aere: & qui fit in sensu communi, alius ab eo, qui fit in oculo: & qui fit in imaginatiua, alius ab eo, qui fit in sensu communi: & qui est in virtute conseruatiua, & memoratiua, alius ab eo, qui fit in imaginatiua. & hoc totum est, secundum q̄ declaratū est in libro de Anima.

Di-

DISPUTATIO IIII.

De declaratione, quod non possunt afferre rationem, quod sit efficiens mundo.

ALGAZEL.

IT Alga. Et dicim⁹ quod homines diuiduntur in duas sectas. Prima est secta hominum veritatis, qui opinati

sunt mundum esse innouatum, & sciuerunt necessario quod innouatum non innouat seipsum, sed indiget efficiente. & intelligitur opinio eorum, cum dicitur agens. Et alia secta sunt Hæretici, qui existimant mundum esse antiquum, prout est, & non constituerunt ei efficientem. & opinio eorum bene intelligitur licet rationes indicent destructionem eius. Philosophi autem opinantur mundum esse antiquum, deinde constituerunt ei cum hoc efficiente. & hæc opinio quasi contradicit sibiipsi, & non indiget destructione.

AVERROES.

A It Auer. Immo opinio Philosophorum intelligitur apparen-
 ter, magis quam ambæ opiniones simul. Nam agens est duplex. aliquid enim est, a quo provenit actum, in quo pendet operatio eius hora, qua reperitur. & hoc, cum perficitur esse eius, non indiget agente, ut esse domus ab ædificatore. & aliquod est, ex quo provenit actio tantum, quæ pendet in actio. & non est esse huic actio, nisi cum pendetia agentis in eo. Et hoc agens est rei proprium, quod actio eius est equalis esse huius acti, scilicet quod cum corrumpitur hoc agens, corrumpitur hoc actum; & cum reperitur hoc

agens, reperitur actum, id est quod sunt simul. & hoc agens est nobilius, & magis ingreditur in capitulum operationum, quam primum, quoniam producit subiectum suum, & id conservat: agens vero primum producit actum suum, & indiget alio agente, quod id conservat post inventionem. & hæc est dispositio motoris cum motu, & rerum, quarum esse est in motu. Philosophi autem, quia crediderunt quod motus est actio agentis, & quod esse mundi non perficitur, nisi cum motu, dixerunt quod agens motus est agens mundi. & si cessaret operatio eius ictu oculi a motione, destrueretur mundus. & constituerunt suum syllogismum sic. Mundus est actio, aut res, cuius esse sequitur ad actionem: & omnis actio impossibile est ut sit sine agente, quod sit ad esse eius: & intulerunt ex hoc quod mundus habet agens, quod est ad esse eius. & quia necesse est apud eum, ut proveniens ab agente mundi sit innouatum, dixit mundum innouatum ab agente antiquo. & quia est apud eum operatio antiqui antiqua, dixit mundum innouatum ab agente antiquo, & operatio eius est antiqua, scilicet quod non habet principium, nec finem, non autem ut sit ens in se antiquum, ut videtur ei, qui denominat eum antiquum.

ALGAZEL.

A It Alga. respondens pro Philosophis. Si autem dicet, nos autem, cum dicimus quod mundo sit efficiens, non intelligimus in hoc efficiens, eligens ad operandum aliquid, quod non operabatur, ut videmus in agentibus in futura, textura, & ædificatione, sed intelligimus per illud, causam mundi, & appellamus eam primum principium, in eo quod non

Disputatio

G non habet causam aliā in esse suo. & si appellauerimus eā efficiens, appellamus hac expositione. Esse autem ens, ad cuius esse non est cā, cito cōstituetur de eo demō incisiua. nā nos dicimus mundus, & entia eius aut habent causam, aut non habent causam, si habent causam, tunc aut illa causa adhuc habet causam aut non habet cām. & sic dī de causa causae. & tūc aut procedet in infinitum, et ē falsum, aut deueniet ad extremū, & finis erit cā prima, cui⁹ eē nō habet cām, quā appellabim⁹ primū principium. si vero mūdus eēt
H ens ex se absq; cā, tūc iam apparet causa prima. qm̄ nos non intelligimus per eam nisi ens, qd nō habet causam, & est permanens necessario. Verumtū impossibile est ut ipsum primū principium sint corpora coelestia: qm̄ sunt plura, & ratio unitatis ē manifesta, & apparet destructio eius in consyderando conditionē principij. Nec ē pōt dici qd sit orbis vnus, aut corpus vnum, ut Sol, aut aliud. est. n. corpus, & corp⁹ ē compositū ex materia, & forma: primū autem principium impossibile est ut sit cōpositum. & hoc scietur secunda consyderatione. & intērum est ut sit ens, cuius esse non habeat causam, pmanens necessario, & cōuenienter. diuersitas vero est ī attributis, & est id, quod intelligimus per primum principium.

AVERROES.

A It Auer. Hic sermo est rhetoricus, & non verus. nā nomē causae dī equoce de causis quatuor, scilicet agente, forma, materia, & fine. Quare, si hac esset rñsio Philosophorum, eēt rñsio inuoluta. Nam interrogamus eis de qua cā volue-

runt, cum dixerint esse mūdo cau- **K**
sam primā. Si dixerint intelligim⁹ per eam, cām agētē, cuius operatio nō cessauit, nec cessat, & operatum eius ē actio eius, esset rñsio vera fm opinionē corū, prout dixerūt absq; qōne aliqua contra eos. Si vero dixerint intelligimus formale, dubitabitur eis et an posuerunt formā mundi permanentē in eo. Si dixerint intelligimus formā separatam à materia, sequitur dictū corū fm opinionē corū. Si vero dixerint formā materiale, ergo principium nō erit apud eos aliquid, nisi corpus ex corporibus. & hoc quidē nō dicūt de eo. et sic, si dixerint est cā finalis, **L**
sequetur hoc ēt fm radices corū. Et cū in hoc sermone sit interpretatio diuersa, ut vides, quō ponitur rñsio Philosophis? Et, cum dixit, & appellabimus eā primū principium, in eo qd esse ei⁹ nō habet cām aliā, est sermo ēt debilis. nā hac appellatio verificat de orbe primo, seu de orbibus vlt, demū de qualibet specie entium, de qua ponit qd nō habet cām. & nulla est dīa inter hāc opinionē, & opinionē Hæreticorū ī causa prima. Et cū dixit de eis ēt, & esse ens, ad cuius esse nō est cā, cito constituet de eo demō incisiua, **M**
est sermo intricatus ēt. nam oportet distinguere de quatuor causis, & declarare qd in vnaquaq; earū ē primū, cui non est cā, i. qd cāz agentes deueniunt ad primum agens, & formales ad primā formam, & materiales ad primam materiam, & finales ad primum finē: & remanet postea declarare qd istae quatuor causae vltimē deueniunt ad primā causam. & hoc totū non est declaratū in hoc sermone, quē ipse recitauit de

A de eis. Et sic etiā sermo quē induxit in declaratione q̄ hic sit cā prima, est sermo intricatus, cū dixit q̄ nos dicimus mundus est ens: & omne ens aut habet causā, aut non habet cām, vsq; ad finē sermonis ei⁹. Nam cā dī equiuoce. & sic, processus causarū in infinitum aliquo mō ē falsus, & impossibilis, & aliquo mō est necessarius apud Philosophos. qm̄ est impossibilis apud eos, cum fuerint essentialiter, & directe, si pcedens earum esset cōdō in esse posterioris: & nō est impossibilis apud eos, cum fuerint per accēs, & circulariter, & cum non fuerit corruptio pcedentis conditio in esse posterioris, & esset ibi agens primū, vt ē esse pluuiarum à nube, & nubis à vapore, & vaporis à pluua. nā hoc procedit apud eos circulariter in infinitum. sed hoc est de necessitate causæ primæ. & sic esse hoīs ab homine in infinitum: qm̄ esse pcedētium apud eos in hmōi non est cōditio in esse posteriorū, sed aliquñ ē conditio corruptio aliquorum. Et hmōi causæ sunt apud eos deueniētes ad cām primā eternā, ad quā finit motus in qualibet harū causarū, & hora innouationis alterius causati. v. gr. cū Socrates generauit Platonem, motor quidē vltimus in motione in hora generationis eius ēst orbis, aut aīa, aut intellect⁹, aut oēs, aut Deus glo. & ideo dicit Aris. q̄ hō generat eum hō, & Sol. & apparet q̄ Sol deuenit ad motorē ei⁹, & motor eius ad primū principū: ergo non est hō pteritus cōdō in esse hoīs futuri. vt artifex cū fecerit operata successiua in temporibus successiuis, instrumentis diuersis, & fecerit instrumenta illa cum alijs

instrumentis. & illa infra cum alijs **D** instrumentis. nam esse horū instrumentorū vnius ab alio est per accidens, & nullū eorū est conditio in esse operati, nisi primū instm, scaparens. & pater est necessarius i cē filij, sicut instrumentum, cum quo appropinquatur operato, est necessarium ad eē operati. instm autem, cum quo fit hoc instrumentū, est necessarium in esse instri contigui, & non est necessarium in esse operati, quod iam operatū est, nisi per accidēs. & ideo aliquñ erit corruptio instrumenti pcedentis conditio in eē posterioris, cum sit posterius ex **E** materia pcedentis, vt cum sit homo ex hōie corrupto, mediāte eo, q̄ fuerit plāta sperma, aut sanguis menstruus. & iam locuti sumus de hoc. Qui autē admittūt processum causarū in infinitum essentialiter, sunt Hæretici. & qui concedit hoc, necesse est ei vt nō sciat aliquid de causa agēte, & nō ē dīa apud Philosophos circa esse causæ agētis. Et, cū dixit si autem mundus esset ens ex se absq; causa, tunc iam apparet cā prima, i. q̄ Hæretici, & alij consentunt causā primā, cui nō est causa. Sed differūt in hoc principio. **F** nam Hæretici dicūt q̄ est orbis vniuersalis, & qui non sunt Hæretici, dicunt q̄ est res extra orbem. & orbis est causatum. Et isti diuidūtur in duas sectas, sectam quidem, quæ existimat q̄ orbis sit actio innouata, & sectam, quæ existimat quod sit actio antiqua. Et, qm̄ hæc declaratio ē cōmunis Hæreticis, & alijs, dixit verumtū q̄ impossibile est vt primum principium sit corpus celeste, quoniam sunt plura. & rō unitatis est manifesta, i. q̄ ordo, qui est in

Disputatio

Qr̄ mā
dicat eē i
cor. viā 1.
cor. 91.

E in mundo, apparet ex eo, q̄ guber-
nator eius sit vnus: sicut ordo, qui
est in exercitu, apparet ex eo, q̄ gu-
bernator eius sit vn⁹, & est princeps
exercitus, & hoc totum est sermo
verus. Et, cum dixit, imposse est vt
dicatur orbis vnus, aut corp⁹ vnū,
aut Sol, aut aliud: qm̄ est corpus, &
corp⁹ est compositum ex materia,
& forma, & primū principiū ip̄se
est vt sit cōpositū. Dixi, cū dixit oē
corp⁹ est compositū ex materia &
forma, hæc nō est opinio Philoso-
phorū de corpore cœlesti: nisi fue-
rit nomē materiæ dictum æquiuo

Hec: sed est id, quod dixit Auicē. t̄m.
Qm̄ omne compositū apud eos ex
materia, & forma est innouatū, si-
cut est innouatio domus, & thesau-
ri: cœli autē nō sunt apud eos in-
nouati hoc mō īnouatiōis. & ideo
appellauerūt eos æternos, s. q̄ eē co-
rū est cum æterno. Nam, cum fue-
rit causa corruptionis apud eos ma-
teria, id, quod nō ē corruptibile s̄m
opinionē corū nō habet materiā,
sed est quid simplex. &, nisi eēt ge-
neratio, & corruptio, quæ est his no-
stris corporibus, nō esset necesse vt
eēt cōposita ex materia, & forma.

I nam radix huius est, quia corpus ē
vnū in esse, sicut est in sensu. &, nisi
esset corruptio horum corporū, de-
terminaremus q̄ essent simplicia,
& q̄ materia eēt corpus. igitur cor-
pus cœleste, ex eo q̄ nō est corrupti-
bile, indicat q̄ materia in eo sit cor-
poreitas, q̄ reperitur in actu: & ani-
ma, quæ est in ea, non habet situm
ī hoc corpore. nam hoc corpus nō
indiget in sua permanentia aīa, vt
indigēt corpora aīalium: indigent
t̄m anima, nō q̄ ex necessitate eē co-
rū est vt sint habētia aīam, sed qm̄

Qdō cor-
pora cœle-
stia idige-
ant aīa, &
quō nō vi-
de. 8. Me.
cō. 12.

melius ex necessitate eorum est q̄
sint in dispōne meliori, & habētia
aīam sunt meliora nō habētib⁹ cā.
Corpora autē cœlestia, nō est diffe-
rentia inter ea, q̄ non est eis poten-
tia substātiæ, & non sunt necessario
habētia materiā, vt sunt corpora
generabilia, sed aut erunt, sicut di-
cit Them. formæ, aut erunt eis ma-
teriæ æquiuoce. Ego vero dico, siue
sint eadē materiæ, siue materiæ vi-
uentes ex se, non autē viuētes vita.

ALGAZEL.

A It Alga. Et responsio est duo-
bus modis. Prim⁹ quidē, qm̄
sequitur s̄m opinionē eorū, vt sint
omnia corpora mūdi antiqua, qui-
bus nō est causa. Et, cum dicunt q̄
destructio huius scietur secūda cō-
syderatione, destruetur quidē hoc
eis in disputatione vnitatis, & abla-
tione attributorum post hanc di-
sputationem præcedentem.

AVERROES.

A It Auerr. Id est q̄ ipsi, cum nō
possunt affirmare vnitatem,
nec possunt affirmare q̄ vnum nō
sit corpus. nam, cū nō p̄nt remoue-
re attributa, erit hoc primū ap̄ eos
substātia cū attributis: & quod est
hm̄oi, est corpus, aut potentia ī cor-
pore: tunc sequitur eis vt primum,
quod nō habet causam, sint corpo-
ra cœlestia. Attamen hic sermo se-
quitur dicenti sermonem, quem re-
citauit nomine Philosophorum.
Philosophi vero non indigent ad
esse primi non habētis causam eo,
quod tribuit eis ratiōibus. nec etiā
existimant q̄ ipsi nō possunt asser-
re rationem vnitatis, nisi per viam
rationis ex ablatione corporeitatis
ā primo principio. & hæc quæstio
veniet postea.

Algazel.

ALGAEZEL

A It Alga. Modus autem Secundus, & est proprius huic disputationi est, ut dicatur iam scimus quod ista entia habent causam, sed forte illa habet causam, & causa causae habet causam, & sic in infinitum. Cum autem diceretur quod affirmare causas infinitas est falsum, hoc quidem non convenit. quoniam nos dicimus an scitis hoc de necessitate absque medio, aut scitis hoc mediante aliquo medio? & non est modus rationibus de necessitate. & quolibet via, quam vos dicitis cum consideratione, destruitur vobis, cum admittitis revolutiones non habentes principium. & cum fuerit possibile, procedere in esse ipsum infinitum, non est inconueniens ut aliquod eorum sit causa alicuius, & finiunt in ultimo extremo ad causatum, quod non habet causatum, & non finiunt ex alio latere ad causam non habentem causam, sicut tempus praecedens habet finem, & est instans, & non habet principium. Si autem existimaueritis quod innovationes praeteritae non reperiuntur simul in uno tempore, nec in aliquibus temporibus: & quod non est, non denominatur fine, & privatione finis, tunc sequitur hoc vobis in animabus hominum, separatis a corporibus, quae non finiunt secundum vos, & ente separato a corpore ex animabus infinitis. nam nunquam cessauit sperma ab homine, & homo a spermate in infinitum. Vltimius, omnis homo mortuus remanet anima eius, & est alia numero ab anima eius, quae mortuus est antea, & cum eo, & post eum licet totum sit unum specie: ergo secundum opinionem vestram sunt in esse in qualibet hora animae infinitae. Si autem dixerit anima non habet copulationem ad inuicem, & non habet gradum, nec natura, nec pos-

sitione. nos autem negamus entia infinita cum habuerint ordinem naturaliter, ut sunt causae, & causata, animae vero non sunt sic. Dicimus hoc iudicium est positione, & non est dignius consequi quod contrarium eius. quare negastis unam duarum partium, & non negastis aliam? & quae est demonstratio distinguens? Et quare negatis ei, qui dicit quod istae animae infinitae non euadent ab ordine, & gradu? postquam esse alicuius earum est ante esse alterius. nam dies, & noctes praeteritae sunt infinitae: & cum considerauerimus esse unius animae in die, & nocte, tunc esset id, quod est in presenti extra finem, & esset in ordine entitatis, aliquid post aliquid. Causa autem finis eius est ut dicatur quod sit ante causatum naturaliter, ut dicitur quod est supra causatum essentialiter, non in loco. & cum hoc non fuerit falsum in praecedenti vero, sic etiam non debet esse falsum in praecedenti essentiali naturali. & quero quid habent in mente sua, cum non ponunt possibile, ut sint corporum aliqua supra aliqua in loco in infinitum, & ponunt possibile aliqua entia ante aliqua tempore in infinitum? est ne hoc nisi iudicium frigidum sine radice?

AVERROES.

A It Auer. Cum dixit sed forte causa habet causam, & causa causae habet causam, & sic in infinitum, usquequo, & omnis via, quam dicitur in hac re, destruetur vobis, admitto revolutiones non habentes principium, est profecto dubitatio, cuius responsio iam praecessit, cum diximus quod Philosophi non admittunt causas, & causata infinita: quoniam devenietur ad causatum cui non est causa: & concedunt hoc per accidens, propter

Disputatio

Ecundo est ex eo, quod intelligit de se, & eo, quod intelligit de alio, necessesse est fm eos vt sit substantia eius substantia duarum naturarum, aut duarum formarum. Et vellem scire, quæ est, quæ prouenit a primo principio & quæ non prouenit. & sic etiam sequitur eis, cum dicunt de eo, qd est possibile ex se, & necessarium ex alio. nã natura possibilis necesse est vt sit a natura necessaria, quã adeptæ est a necessario in esse. natura .n. pōis non potest conuerti ad naturam necessariam, nisi conuertatur natura pōis & necessaria. quare non est natura

Hutis necessarijs possibilitas omnino tam si fuerint necessaria ex se, q̃ ex alio. Et omnia ista sunt vanitates, & sermones debiliores sermonibus Loquentium. & sunt omnia, quæ Igre diuntur in philosophiam, & non sequuntur radices eius. & sunt sermones, qui non perueniunt ad gradū satisfactionis rhetoricæ, quanto magis topicæ. & ideo bene dicit Alg. i multis locis librorum suorum qd scientia eorū diuina est existimatiua.

ALGAEZEL

Alt Alg. Et, cum posueritis hoc posse, dicimus omnia entia cū multitudine eorum licet pertineant numero eorum ad mille, proueniunt a primo causato. & non oportet vt reducat ad orbem exteriorum, & animam eius: sed posse est vt proueniant ab eo omnes animæ celestes, & humanæ, & omnia corpora terrestria, & celestia, & multæ species prouenientes ab eis, quarū scientiam non habemus, & erit, sufficientia in primo causato.

AVERROES.

Alt Auer. Hęc consequentia est vera, & præcipue si posuerint

primam operationem prouenientē a primo principio esse unitatē, quæ primum causarum est ens vnum cū pluralitate reperta in eo. Nam, si eo cesset, posse esse pluralitatem in primo causato non determinatam, aut erit minus numero entium, aut plus, aut æqualiter: si minus, necesse est ponere tertium principium, aut esse aliquid sine causa. si vero æqualiter, aut plus, non est necesse eos ponere tertium principium, sed erit pluralitas posita in eo superflua.

ALGAEZEL.

Alt Alg. Et sequitur ex eo sufficientia in prima causa. nam, cū poterit generari pluralitas, quæ dicitur prouenire non ex causa, licet non sit necessaria in esse causati primi, tunc posse est etiam vt consideretur hoc cum prima causa, & erit esse eius non ex causa. & dicitur qd psequitur eam, & non scimus numerum eius. & omne, cuius esse imaginatur absq; causa cum primo, imaginatur hoc absq; causa cum secundo. Ac etiam nihil est dictū nostrū cum primo, & cum secundo. nã nō est inter ea dīa, nec in tempore, nec in loco. & quæ non differunt in loco, nec in tpe, & potest esse sine causa, nō appropriatur aliquod eorum in comparatiōe eius.

AVERROES.

Alt Auer. Dicit, qd si posse esset reperiri pluralitatem in causato primo absque causa, ex eo qd non prouenit ex prima causa pluralitas, tunc poterit considerari pluralitas cum causa prima, & nō oportet ponere causam secundam, & causatū primum. si autē falsum est esse aliquid

A quid cum causa prima absque causa, est etiam falsum cum secunda causa. sed nihil est dictum nostrum de causa secunda. nam sunt eadem in re, & non differt vna ab alia tpe, nec loco. & cū poterit esse aliquid absq; causa, non appropriatur vna duarū causarum ei, scilicet prima, aut secunda, sed sufficit in hoc vt reperiat̃ur cum vna earum, & non oportet ponere id cum causa secunda.

ALGAEZEL.

A It Alga. Respondens pro philosophis. Si autem dixerit, iſtā multiplicauistis res, adeo q̃ superauerunt mille, & est inconueniens vt sit pluralitas causato primo vsq; ad hunc terminum: & ideo multa sunt media. Deinde dixit arguens contra eos. Cum autem dicitis hoc esse inconueniens, est iudicium extimatum, cum quo non debemus iudicare in intellectualibus, nisi dicat q̃ sit falsum. & dicimus ei quare est falsum? & quid intelligitur in dādo differentiam in hoc, & quotiescūq; posuerimus vnum possibile, & crediderimus sequi a primo causato, non ex parte causae consequēs vnū, & duo, & tria, quare quid est quod faciat falsitatem in quatuor, aut quinque, & sic vsque ad mille. Nisi quod qui iudicat consideratione praeſter considerationem, non est ei transactio vno differentia. & hic etiam est sermo incisius.

AVERROES

A It Auer. Si autem respondissent Avicen. & alij Philosophi quod ī causato primo sit pluralitas absque dubio, & q̃ omnis pluralitas prouenit ex ea vnum, mediante vni-

tate determinante, vt reducat̃ur pluralitas ad vnum, & vnitas illa, quae fuerat pluralitas vna, est quid simplex, proueniēs ab vno separato simplici, tunc essent quiescentes ab istis consequentijs, quas fecit eis Alga. vt exirent ab istis inconuenientibus. Alga autem, quia vigoratus est hic super positione corrupta attributa philosophis, & non inuenit respondentem ei vera responsione, letatus est in hoc, & incidit in multa inconuenientia, quae sequuntur ab ea. & omnis stultus stultitia sua letatur. si autem sciisset ipsum non arguere in hoc contra Philosophos, non etiam letatus fuisset. Et radix corruptionis huius positionis est dictū eorum, q̃ ab vno non prouenit nisi vnum: deinde ponunt in hoc vno producto pluralitatem: & sequitur eis vt haec pluralitas sit sine causa. & positio eorum q̃, cum haec pluralitas sit terminata, oportet ponere principium tertium, & quartum ad esse entium, est quid leue, ad quod non est demonstratio. Demum haec positio est absq; positione principij primi, & secundi. & hoc, qm̃ dē non fuit appropriata a vobis causa secunda, cui sit pluralitas praeter primā causā. & hoc totum sunt stultitiae, & vanitates & radix eius est, q̃ ipsi non intelligunt quō vnū erit cā in opinione Arist. & in opinione sequentium: cum ex Peripateticis. & iam gloriat̃us est ipse in fine Duodecimi ī hac re, & dixit q̃ praecedētes eum ex Antiquis non potuerūt dicere aliquid in hoc. & hoc mō praedicto a nobis de eis erit propositio, q̃ ab vno non prouenit nisi vnum, vera: & q̃ ab vno prouenit pluralitas est propositio vera etiam.

ALGAZEL

A It Alga. Adhuc dicimus hoc est falsum in causato secundo. nam prouenit ab eo orbis stellarū, in quo sunt stellæ 1022. & plus, & sunt diuersæ quantitatis, & figuræ, situs, coloris, impressionis, & fortunæ & infortunæ. & aliquæ earum sunt in forma Arietis, Tauri, & Leonis, & aliquæ in forma hominis. & differunt in dando impressionem in vno subiecto mundi inferioris, & frigiditatem, & caliditatem, & fortunam, & infortunium. & differunt mensuræ earum abinuicem. & impossibile est dicere totum esse eandem speciem cum hac diuersitate. nam, si hoc esset possibile. tunc esset possibile dicere omnia corpora mundi esse vnā, & eandem speciem in corporeitate. & sufficit eis vna causa. Si autem differre in dispositione eorum, & substantia, & natura indicat diuersitatem eorum, sic etiam stellæ sunt diuersæ proculdubio, & quælibet earum indiget causa ad formā eius, & cā ad materiam eius, & causa ad appropriationem naturæ calefaciendi, seu infrigidandi, seu fortunandi, seu infortunandi, & essendi in

I loco suo, & vt sint figuræ earum ad figuram animalium diuersorū. hæc autem pluralitas, si imaginatur intelligi in intelligentia secunda, imaginatur etiam hoc in prima, & tunc sufficit primum.

AVERROES

A It Auer. Hęc autem dubitatio iam fecit eam: & est res, in qua nimium protelauit sermonē in hoc libro. & cum responderetur ei responsionibus prædictis, non sequitur aliud quod horum inconuenientium. Cū autem intelligitur de sermone quod ab

vno numero simplici non prouenit nisi vnum simplex numero, non autem vnum numero aliquo modo, & plures aliquo modo, & vnitas est causa pluralitatis, nunquam euadit ab istis dubitationibus. Vltimus res plurificatur apud Philosophos dijs substantialibus. differentia vero rerum ex parte accidentium non facit apud eos differentiam in substantia, siue sit quantitas, siue qualitas, aut aliud prædicamentorum. corpora autem celestia (vt diximus) non sunt composita ex materia & forma, & non differunt specie. nam non communicant apud eos in vno genere. nam, si communicaret in genere, essent composita, & non simplicia. & ita locuti sumus de his rebus, & non oportet multiplicare verba in eis.

ALGAZEL

A It Alga. Quæstio Quinta est vt dicamus, licet concesserimus has positiones frigidas, & inuolutiones corruptas, quomodo non pudet eos, cum dicunt causatum primum possibile in eē est, quod determinat esse corporis orbis exterioris ab eo, & intelligere seipsum determinat esse animam orbis ab eo, & ipsum intelligere primum determinat eē intelligētiam ab eo, quæro quæ est dīa inter hoc, & dictū dictus quod scit esse hoīs oculū, & quod sit posse in eē, & quod intelligit seipsum, & efficiētē suū, & dixit quod sequitur, ex eo quod est posse in eē eē orbis, & dī ei quod oportet inter esse posse in eē & eē orbē ab eo? & sic et sequetur, ex quo intelligit seipsum, & efficiētē suū, duo alia. Et hoc quidē, cum dī de hōse, ē deridēdū eo, & sic de alio ente, nā positas in eē ē de terminatio, quod nō differt, cū differat substantia positis, siue sit hō, aut

an-

Angelus, aut orbis. & nescio quō satisfacit stultus sibi ipsi his positionibus, quanto magis docti, qui penetrat cōsiliū, cū cogitat ī Intellectualib⁹.

AVERROES

Al Auer. Omnes isti sermones qui sunt Auic. aut sit quicūq; fuerit, qui dixerit eos, non sunt veri, & nō psequuntur radices naturales: Imo nō pueniunt, pp carētiā eorum in sufficiētia, & rhetorica, ad gradū, quē dixit iste hō. Et forma, quam imaginatus est ī ea, nō ē vera. nam hō, quē posuit posse in eē ex se, necessarium ex alio, intelligētē seipsum, & efficiētē suum, verificat exēplum eius de cā secunda, cū ponit istū hominem agere entia ex se, & ex scientia sua, vt ponit eē secundum principū ille, qui dicit, vt dicit Auic. & sicut de more omnium ē ponere primum principium glo. nam cū ponitur hoc, necesse ē vt pueniāt ab hoc hōie duo: vnum est, ex eo q; scit seipsum: & aliud, ex eo q; scit efficiētē suum. nam positum fuit agēs ex parte sciētiā. & non est ēt incōueniēs, si positū fuerit agēs ex parte sui, vt dicitur q; id, quod sequitur ab eo, ex eo q; ē posse ī eē, ē aliud ab eo, quod sequitur ab eo, ex eo q; est necessarium ī eē. nam istæ duę positiones reperiuntur ī eo. Igitur iste sermo nō ē adeo turpis in forma, quam voluit imaginari iste vir, adeo q; homines deuiant a sermonibus philosophorum, & vilipēdēt eos apud specularētes. Et nulla ē dīa inter hoc, & dicētē, cū ponit ens, viuēs vita, volēs voluntate, sciēs sciētia, potēs potētia audiēs auditu, vidēs visu, & loquens loquela, & sequitur ex eo totus mūdtus, adeo q; hō viuēs, sciēs, potēs, volēs, audiēs, vidēs, & loquēs, sequitur

ex eo totus mundus. qm̄, si ista attributa sunt, quæ determinarant esse mundi, necesse ē vt nō sit dīa in eo, quod faciunt consequi in omni ente, cui attribuuntur. Si autē iste vir habuerit intētiōē dicēdi veritatē ī his rebus, & errauerit, est ei excusatio. attamē si sciuerit fallaciam, & ītēdit eam, si nō fuerit necessitate ductus, nō est ei excusatio. si vero intēdit nō tificare q; nō sit ei in hoc sermo demonstratiuus, quo sustētetur ī hac quæstione, s. quæstio vnde proueniat pluralitas, vt videbit postea, benefecit ī hoc. nam nō puenit iste vir ad gradū sciētiæ comprehendētē hanc quæstionē. & hoc apparebit de eo postea. & causa eius est, quia non dedit opam hic vir, nisi libris Auic. & accidit ei diminutio in scientia ppter hoc.

ALGAZEL

Al Alga. Si autē dixerit aliquis, cum destruitis opinionē eorū quid dicitis, vtrum existimatis q; pueniant ab vno omnimode duo diuersa? & summittitis intellectū: aut dicitis q; primum principium, in eo sit pluralitas? & negabitis vnitatem: aut dicitis q; non ē pluralitas ī mūdo? & negabitis sensum: aut dicitis q; sequitur medijs? & oportebit vos cōcedere id, quod dixerint. Nos autē dicimus nō ē intētiōē nostram in hoc libro dīcētē disputare hinc inde: sed intētiō nostra ē debilitare rōnes eorū: adeo q; nos dicimus q; qui existimauit emanationē duorū ab vno, est summissio intellectus, seu attribuire principio attributa, antiqua, æterna, cōtradiciētia vnitati. & hæ ambæ sunt rōnes falsæ. & nō habēt de eis demōstratiōes: qm̄ nō scitur falsitas emanatiōis duorum ab vno

Disputatio

Sicut scitur falsitas esse hominis eiusdem in duobus locis. demum non scitur ex necessitate, nec ex speculatione. Et quid prohibet quin dicatur quod primum principium sit sciens, potens, volens, & agit quicquid vult, & scit quicquid vult, & creat diuersa, & similia, ut vult, & de eo quod vult, & falsitas huius non scitur necessario, nec speculatione. & iam posuerunt id Prophetæ, facientes miracula. & necesse est id recipere. Speculari autem de qualitate emanationis operationis ab ipso glo. voluntate est superfluum & spes in re non speranda. Qui autem desiderant perquirere proportionem & scientiam eius, finis consideratio eorum est id, quod causatum primum, ex eo quod est posse in esse, provenit ex eo orbis: & ex eo, quod intelligit seipsum, provenit ex eo anima orbis. & hoc est stultitia, & demencia, non apparitio proportionis. quare recipiamus principia harum rerum a Prophetis, & erunt vera in eis: nam intellectus non negat ea: & dimittamus speculationem de qualitate, & quantitate, & quiditate: nam hoc non est ad quod potentia humana extenditur. Et ideo dixit dator legis, Considerate in creatione Dei, & non considerate, nec cogitate in substantia Dei. Et dixit Prophetæ. Et cui assimilabitis Deum, & quam similitudinem dabitis ei?

AVERROES

Ait Auer. Cum dixit quod in eo, in quo est diminutus intellectus humanus circa comprehensionem eius, revertamur ad legem, est verum. nam scientia, proveniens ex prophetia, provenit tanquam completas scientias intellectus, scilicet quod omnes, in quo deficit intellectus, id tribuit Deus per prophetiam. Diminutionum autem comprehensio

nam, quantum scientia est necessaria in vita hominis, & esse eius aliqua est diminutio absolute, id est quod non est de natura intellectus id comprehendere, in eo quod est intellectus, & aliqua est, quod est diminutio secundum naturam aliquorum hominum, & hæc diminutio autem est in radice creationis, aut erit per aliquid eveniens ab extra ex privatione disciplinæ, sed scientia prophetiæ tribuit omnibus has species omnes. Cum autem dixit, intendimus hic debilitare rationes eorum, perfectio hæc intentio non convenit ei, & est ruina ruinarum scientis. nam sapiens, in eo quod est sapiens, intentio eius est perquirere veritatem, non facere dubitationes, & ponere involutiones in opinionibus. Cum autem dixit, quantum non scitur falsitas emanationis duorum ab uno, sicut scitur falsitas esse hominis eiusdem in duobus locis. & licet non fuerint hæc duæ propositiones in eodem gradu veritatis, tamen non est falsum, quin propositio, dicens quod ab uno simplici non provenit nisi unum, non sit vera in apparentibus nobis. propositiones autem veræ superant se ad invicem, ut declaratum est in libro Posteriorum. Et cum in hoc est, quantum propositiones veræ, cum adiuvantur imaginatione, debilitantur. imaginatio autem non consideratur nisi apud vulgus. & ideo qui usus est intellectualibus & proiecerit imaginabiles, erunt ei ambæ istæ propositiones in eodem gradu veritatis. & plurimum, quod sit veritas in istis propositionibus, est cum fecerit inductionem in entibus generabilibus, & corruptibilibus & viderit quod differant nostra, & definitiones eorum propter operationes eorum. nam, si proveniret quodlibet ens ex quolibet agente, & qualibet actione, miscerentur substantiæ, & defi-

A definitiones, & destruentur scientiæ, & anima exempli gratia discernitur ab inanimatis in operationibus suis, proprijs prouenientibus ab ea: & inanimata differunt ab inuicem operationibus proprijs, & sic etiam animæ. si autem prouenirent ab una potentia operationes multæ, ut proueniunt a potentijs compositis operationes multæ, non erit differentia inter substantiam simplicem, & compositam, & non discernerentur a nobis. Vltius, si possent prouenire a substantia una operationes multæ, erit possibilis actio prouenire absq; agente. **N**am ens est ab ente, non ex nihilo. & ideo impossibile est ut reperiatur id, quod non est ex se. & cū fuerit motor eius, quod non est, & extrahens id a potentia ad actum, id extrahit ex eo, qd est in actu, necesse est ut sit modus actus, qui est ei secundum modum actus extrahentis id a priuatione ad esse. nam, si exiret quodlibet actum a quolibet agente, non esset inconueniens ut exirent acta ad actum ex seipsis, non ex parte agentis, quod ea effecit. si autem exierint multi modi a potentia ad actum ab eodem agente, necesse est ut ei sit pluralitas, scilicet modis illis, & illi, quod attribuit eis. nam, si non esset ei nisi unus modus eorum, id quidem, quod exit ex alijs modis, erit ex seipso absque extrahente eum. Et non potest dicere aliquis qd conditio agentis est ut reperiatur agens tantum, actione absoluta tantum, non modo actionis proprie. quoniam, si hoc esset, ageret quodcunq; ens fuerit quocunq; actionem, & miscerentur entia. Vltius, quoniam ens absolutum, scilicet vniuersale est vicinum priuationi veri entis, & ideo auferunt sermonem de

ente absoluto, & colore absoluto, dicentes ablationem dispositionum. Et dixit dicens in affirmatione earum qd non sunt entia, nec sunt non entia, Si autem hoc verificaretur, verificaret tunc qd res sint causa entium. Et prouenire unam actionem ab uno est magis manifestum in sciente, quod nobis apparet, quam in alio ab hoc sciente. nam scientia plurificat plurificatione intellectuum scientium, quoniam intelligit ea eo modo, quo sunt & sunt causa scientiæ eius. & impossibile est ut scita multa sciantur una scientia, & non erit scientia una causa aduentus causatorum multorum ab ea in apparentibus nobis. verbi gratia quoniam scientia artificis, ex qua prouenit exempli gratia thesaurus, est alia quam scientia, ex qua prouenit sedes. sed scientia antiqua differt in hoc a scientia innouata, & agens antiquum ab agente innouato.

ALGAZEL.

A It Alga. Et si dixerit quid dicatis vos in hac questione, quia iam destruxisti opinionem Auicennæ de causa pluralitatis, quid dicis tu in hoc? quoniam dictum est qd secunda philosophorum respondit huic una trium responsionum. Quarum una est sermo dicentis quod pluralitas prouenit ex materia. Secunda autem dictum dicentis, qd prouenit ex instrumentis. Tertia vero est dictum dicentis ex medijs. & recitatum fuit de secta Aristote, quod ipsi verificauerunt sermonem

cuius, qui ponit causam in hoc

media.

I iij

Auer.

Disputatio

6

AVERROES

A It Auer. Dixi q̄ huic non potest responderi in hoc libro responsione demonstratiua. attamen non inuenimus in Arist. nec in eo, qui est in fama ex Antiquis Peripateticis hunc sermonem, quem attribuit eis, nisi Porphyrio auctori introitus logicę. & vir ille non fuit ex expertis eorum. Et quod occurrit mihi ex radicibus eorum est q̄ causa pluralitatis est aggregatum triū causarum, s. media, & dispositiones, & instrumenta. & ista omnia iam **H** declarauimus quomodo innituntur vni, & ad id reducuntur. nam esse vniuscuiusque eorum est ex vnitatem absoluta, quę est causa pluralitatis. Nam ipse imaginatur q̄ erit causa pluralitatis intelligentiarum separatarum diuersitas naturarum suarum recipientium in eo, quod intelligunt de primo principio, & in eo, quod adipiscuntur ab eo de vnitatem quę est actio vna ex se, & plures propter multitudinem recipientium. si cut est in Príncipe, sub quo sunt multi substituti: & ars, sub qua sunt artes multę. & hoc speculatur de eo **I** alio loco, si quidē declarari potest aliquid de eo: sin autem reuertetur ad prophetiam. Quod autem diuersitas sit propter diuersitatē quatuor causarum est manifestum. nā diuersitas orbium erit ex diuersitate motoris eorum, & diuersitate formarum eorum, & materierum eorum, si fuerint in eis materię, & operationibus eorum proprijs in mundo: licet non fuerint pp̄ has operationes apud eos. Diuersitas autem, quę accidit primo ei⁹, quod est sub orbe, de simplicibus corporibus, est

diuersitas materiei cum diuersitate **R** eorum in propinquitate, & remotione a motoribus eorum, qui sunt corpora cęlestia. vt est diuersitas terrę & ignis, deniq; contrariorum. Causa autē diuersitatis duorum motuū magnorum, quorum vnus facit generationē, alius vero corruptionem, est diuersitas corporum cęlestium, & diuersitas motuum eorum, vt declaratum est in libro Gñationis, & Corruptionis. Et cā diuersitatis, quę erit ex corporibus cęlestibus est similis diuersitati, quę erit ex diuersitate instrumentorum. Et, cum sic fuerit, causę pluralitatis ab vno agēte **L** te apud Aristot. sunt tres causę, & reductio earum ad vnum est ex re pcedenti: & est, quia vnum est causa pluralitatis. Id autē, quod est sub orbe Lunę, reperitur in eo diuersitas ex quatuor causis, s. diuersitate agētium, & diuersitate materierum, & diuersitate instrumentorum, & prouentione operationum a primo agente, mediante alio. & hoc est quasi p̄pe instrumentum. Exemplum autē diuersitatis, quę erit ex diuersitate recipientiū, & ex eo q̄ diuersa sunt causę adinuicem, est color fact⁹ in aere, qui est alius a colore facto in **M** corpore: & qui fit in visu, idest in oculo, alius ab eo, qui est in aere: & qui fit in sensu communi, alius ab eo, qui fit in oculo: & qui fit in imaginatiua, alius ab eo, qui fit in sensu communi: & qui est in virtute conseruatiua, & memoratiua, alius ab eo, qui fit in imaginatiua. & hoc totum est, secūdum q̄ declaratū est in libro de Anima.

Di-

DISPUTATIO IIII.

De declaratione, quod non pos-
sunt afferre rationem, quod
sit efficiens mundo.

ALGAZEL.

IT Alga. Et dicim⁹
quod homines diuidun-
tur in duas sectas. Pri-
ma est secta hominum
veritatis, qui opinati

sunt mundum esse innouatum, & sciue-
runt necessario quod innouatum non in-
nouat seipsum, sed indiget efficien-
te. & intelligitur opinio eorum, cum di-
citur agens. Et alia secta sunt Hæreti-
ci, qui existimant mundum esse an-
tiquum, prout est, & non constitue-
runt ei efficientem. & opinio eorum be-
ne intelligitur licet rationes indi-
cent destructionem eius. Philosophi
autem opinantur mundum esse antiquum,
deinde constituerunt ei cum hoc effi-
cientem. & hæc opinio quasi contradi-
cit sibiipsi, & non indiget destructione.

AVERROES.

A It Auer. Immo opinio Philo-
sophorum intelligitur appa-
renter, magis quam ambæ opiniones si-
mul. Nam agens est duplex. aliquid
enim est, a quo provenit actum, in quo
pendet operatio eius hora, qua re-
peritur. & hoc, cum perficitur esse eius,
non indiget agente, ut esse domus
ab ædificatore. & aliquid est, ex quo
provenit actio tamen, quæ pendet in
actio. & non est esse huic actio, nisi
cum pendetia agentis in eo. Et hoc
agens est rei proprium, quod actio eius
est equalis esse huius acti, scilicet quod cum
corrumpitur hoc agens, corrumpitur
hoc actum; & cum reperitur hoc

agens, reperitur actum, id est quod sunt si-
mul. & hoc agens est nobilius, & ma-
gis ingreditur in capitulum operatio-
num, quam primum, quoniam producit sub-
iectum suum, & id conservat: agens
vero primum producit actum suum,
& indiget alio agente, quod id conser-
uat post inventionem. & hæc est di-
spositio motoris cum motu, & re-
rum, quarum esse est in motu. Phi-
losophi autem, quia crediderunt quod
motus est actio agentis, & quod esse mun-
di non perficitur, nisi cum motu, di-
xerunt quod agens motus est agens mun-
di. & si cessaret operatio eius ictu
oculi a motione, destrueretur mun-
dus. & constituerunt suum syllogismum sic.
Mundus est actio, aut res, cuius esse
sequitur ad actionem: & omnis actio
impossibile est ut sit sine agente, quod
sit ad esse eius: & intulerunt ex hoc
quod mundus habet agens, quod est ad esse
eius. & quia necesse est apud eum,
ut proveniens ab agente mundi sit in-
nouatum, dixit mundum innoua-
tum ab agente antiquo. & quia est
apud eum operatio antiqui antiqua,
dixit mundum innouatum ab age-
te antiquo, & operatio eius est anti-
qua, scilicet quod non habet principium, nec
finem, non autem ut sit ens in se an-
tiquum, ut videtur ei, qui denomi-
nat eum antiquum.

ALGAZEL.

A It Alga. respondens pro Phi-
losophis. Si autem dicet, non
autem, cum dicimus quod mundo sit
efficiens, non intelligimus in hoc
efficiens, eligens ad operandum ali-
quid, quod non operabatur, ut vide-
mus in agentibus in futura, textura,
& ædificatione, sed intelligimus per
illud, causam mundi, & appellamus
eam primum principium, in eo quod
non

Disputatio

G non habet causam aliā in esse suo .
 & si appellauerimus eā efficiens, ap-
 pellamus hac expositione. Esse autē
 ens, ad cuius esse non est cā, cito cō-
 stituetur de eo demō incisiua . nā
 nos dicimus mundus, & entia eius
 aut habent causam, aut non habēt
 causam, si habent causam, tunc
 aut illa causa adhuc habet causam
 aut non habet cām . & sic dī de cau-
 sa causæ . & tūc aut procedet in infi-
 nitum, et ē falsum, aut deueniet ad
 extremū, & finis erit cā prima, cui⁹
 eē nō habet cām, quā appellabim⁹
 primū principium . si vero mūdus eēt
H ens ex se absq, cā, tūc iam apparet
 causa prima. qm̄ nos non intelligi-
 mus per eam nisi ens, qđ nō habet
 causam, & est permanens necessa-
 rio. Verumtū impossibile est vt ip-
 sum primū principium sint corpo-
 ra celestia: qm̄ sunt plura, & ratio
 vnitatis ē manifesta, & apparet de-
 structio eius in consyderando con-
 ditionē principij. Nec ē pōt dici qđ
 sit orbis vnus, aut corpus vnum, vt
 Sol, aut aliud. est. n. corpus, & corp⁹
 ē compositū ex materia, & forma:
 primū autem principium impossi-
 bile est vt sit cōpositum. & hoc scie-
I tur secunda consyderatione. & intē-
 rum est vt sit ens, cuius esse non ha-
 beat causam, pmanens necessario,
 & cōuenienter. diuersitas vero est ī
 attributis, & est id, quod intelligi-
 mus per primum principium .

AVERROES.

A It Auer. Hic sermo est rheto-
 ricus, & non verus. nā nomē
 causę dī equoce de causis quatuor,
 scilicet agente, forma, materia, & fine.
 Quare, si hæc esset rñsio Philo-
 sophorum, eēt rñsio inuoluta . Nam
 interrogamus eis de qua cā volue-

runt, cum dixerint esse mundo can- **K**
 sam primā . Si dixerint intelligim⁹
 per eam, cām agētē, cuius operatio
 nō cessauit, nec cessat, & operatum
 eius ē actio eius, esset rñsio vera fm
 opinionē eorū, prout dixerūt absq;
 qōne aliqua contra eos . Si vero di-
 xerint intelligimus formale, dubi-
 tabitur eis ēt an posuerunt formā
 mundi permanentē in eo . Si dixe-
 rint intelligimus formā separatam
 à materia, sequitur dictū eorū fm
 opinionē eorū . Si vero dixerint for-
 mā materiale, ergo principium nō
 erit apud eos aliquid, nisi corpus ex
 corporibus . & hoc quidē nō dicūt
 de eo. et sic, si dixerint est cā finalis, **L**
 sequeretur hoc ēt fm radices eorū . Et
 cū in hoc sermone sit interpretatio
 diuersa, vt vides, quō ponitur rñsio
 Philosophis? Et, cum dixit, & ap-
 pellabimus eā primū principium,
 in eo qđ esse ei⁹ nō habet cām aliā,
 est sermo ēt debilis. nā hæc appella-
 tio verificat de orbe primo, seu de
 orbibus vlt, demū de qualibet spe-
 cie entium, de qua ponit qđ nō ha-
 bet cām . & nulla est dīa inter hæc
 opinionē, & opinionē Hæreticorū
 ī causa prima. Et, cū dixit de eis ēt,
 & esse ens, ad cuius esse nō est cā, ci-
 to constituet de eo demō incisiua, **M**
 est sermo intricatus ēt . nam oportet
 distinguere de quatuor causis,
 & declarare qđ in vnaqua, earū ē
 primū, cui non est cā, i. qđ cāe agen-
 tes deueniunt ad primum agens, &
 formales ad primā formam, & ma-
 teriales ad primam materiam, & fi-
 nales ad primum finē : & remanet
 postea declarā qđ istæ quatuor cau-
 sę vltimę deueniunt ad primā cau-
 sam . & hoc totū non est declarātū
 in hoc sermone, quē ipse recitauit
 de

A de eis. Et sic etiam sermo quem induxit in declaratione quod hic sit causa prima, est sermo intricatus, cum dixit quod nos dicimus mundus est ens: & omne ens aut habet causam, aut non habet causam, usque ad finem sermonis eius. Nam causa dicitur equivoce, & sic processus causarum in infinitum aliquo modo est falsus, & impossibilis, & aliquo modo est necessarius apud Philosophos. quoniam est impossibilis apud eos, cum fuerint essentialiter, & directe, si procedens earum esset conditio in esse posterioris: & non est impossibilis apud eos, cum fuerint per accidens, & circulariter, & cum non fuerit corruptio precedentis conditio in esse posterioris, & esset ibi agens primum, ut est esse pluviarum a nube, & nubis a vapore, & vaporis a pluvia. nam hoc procedit apud eos circulariter in infinitum. sed hoc est de necessitate causae primae. & sic esse hominis ab homine in infinitum: quoniam esse precedentium apud eos in hominibus non est conditio in esse posteriorum, sed aliquando est conditio corruptio aliquorum. Et hominibus causae sunt apud eos devenientes ad causam primam eternam, ad quam finit motus in qualibet harum causarum, & hora innovationis alterius causati. v. gr. cum Socrates generavit Platonem, motor quidem ultimus in motione in hora generationis eius est orbis, aut astra, aut intellectus, aut omnes, aut Deus gloriose. & ideo dicit Aristoteles quod homo generat eum homo, & Sol. & apparet quod Sol devenit ad motorem eius, & motor eius ad primum principium: ergo non est homo praeteritus conditio in esse hominis futuri. ut artifex cum fecerit operata successiva in temporibus successivis, instrumentis diversis, & fecerit instrumenta illa cum alijs

instrumentis. & illa infra cum alijs **D** instrumentis. nam esse horum instrumentorum unius ab alio est per accidens, & nullum eorum est conditio in esse operati, nisi primum instrumentum, scilicet apparens. & pater est necessarius in esse filij, sicut instrumentum, cum quo appropinquatur operato, est necessarium ad esse operati. instrumentum autem, cum quo fit hoc instrumentum, est necessarium in esse instrumenti contigui, & non est necessarium in esse operati, quod iam operatum est, nisi per accidens. & ideo aliquando erit corruptio instrumenti precedentis conditio in esse posterioris, cum sit posterius ex materia precedentis, ut cum sit homo ex homine corrupto, mediante eo, quod fuerit planta sperma, aut sanguis menstruus. & iam locuti sumus de hoc. Qui autem admittunt processum causarum in infinitum essentialiter, sunt Haeretici. & qui concedit hoc, necesse est ei ut non sciat aliquid de causa agente, & non est divina apud Philosophos circa esse causae agentis. Et, cum dixit si autem mundus esset ens ex se absque causa, tunc iam apparet causa prima, id est quod Haeretici, & alij contentur causam primam, cui non est causa. Sed differunt in hoc principio. **F** nam Haeretici dicunt quod est orbis universalis, & qui non sunt Haeretici, dicunt quod est res extra orbem. & orbis est causatum. Et isti dividuntur in duas sectas, sectam quidem, quae existimat quod orbis sit actio innovata, & sectam, quae existimat quod sit actio antiqua. Et, quoniam haec declaratio est communis Haeticis, & alijs, dixit verumtamen quod impossibile est ut primum principium sit corpus celeste, quoniam sunt plura. & ratio unitatis est manifesta, id est quod ordo, qui est in

A

ALGAZEL

A It Alga. Modus autē Secundus, & est proprius huic disputationi est, vt dicatur iam scimus q̄ ista entia habēt causam, sed forte illa habet cām, & cā causā hēt cām, & sic in infinitum. Cum autem dicūt q̄ affirmare causas infinitas ē falsum, hoc quidē nō cōuenit. qm̄ nos dicimus an scitis hoc de necessitate absque medio, aut scitis hoc mediante aliquo medio? & nō est modus ratiōibus de necessitate. & quolibet via, quam vos dicitis cum cōsideratione, destruitur vobis, cū

B admititis reuoluciōes nō habētes principii, & cum fuerit possibile, pcedere in esse ipsum infinitum, nō est incōueniens vt aliquod eorū sit cā alicuius, & finiunt in vltimo extremo ad causatū, quod non habet causatum, & nō finiunt ex alio late re ad causam nō habētem causam, sicut tempus pcedens habet finē, & est instans, & nō habet p̄cipiū. Si autē existimaueritis q̄ inuolutiones p̄teritę nō reperiuntur simul in vno tempore, nec ī aliquibus temporibus: & quod nō est, nō denominatur fine, & priuatione finis, tūc

C sequitur hoc vobis in animab⁹ hominū, separatis ā corporibus, quae nō finiūt fm̄ vos, & ente separato ā corpe ex animab⁹ īfinitis. nā nunq̄ cessauit sperma ab hōie, & hō ā sp̄mate ī infinitū. Vterius, oīs homo mortu⁹ remanet aīa eius, & est alia nūero ab aīa eis, q̄ mortu⁹ ē antea, & cum eo, & post eum licet totū sit vnum specie: ergo fm̄ opinionem vestrā sunt ī eē ī qualibet hora aīe infinitae. Si autē dixerit aīe non habēt copulationem adinuicē, & nō habēt gradum, nec naturā, nec posi-

tionē, nos autē negamus entia infinita cum habuerint ordinem naturaliter, vt sunt causę, & causata, aīae vero nō sunt sic. Dicimus hoc iudiciū est positio, & non est dignius consequi q̄ contrarium eius. Quare negastis vnā duarum partiū, & non negastis aliā? & quę est demonstratio distigues? Et quare negatis ei, qui dicit q̄ istę animę infinitę nō euadēt ab ordine, & gradu? postq̄ esse alicuius earū est ante eē alterius. uā dies, & noctes p̄teritę sunt infinitę: & cum cōsiderauerimus eē vnus aīe in die, & nocte, tunc esset id, quod est in p̄senti extra finem, & esset in ordine entitatis, saliquod post aliqd. Causa autē finis eius est vt dicat q̄ sit ante causatum naturaliter, vt dī q̄ est supra causatum essentialiter, nō in loco. & cum hoc nō fuerit falsum in pcedenti vero, sic etiam nō debet ē falsum in p̄cedenti essentiali naturali. & quęro quid habent in mēte sua, cum nō ponunt possibile, vt sint corporum aliqua supra aliqua in loco in infinitum, & ponūt possibile aliqua entia ante aliqua tēpore in infinitum? est ne hoc nisi iudiciū frigidum sine radice?

AVERROES.

A It Auer. Cum dixisset forte causa habet causam, & causa causę habet causam, & sic in infinitum, vsq; quo, & oīs via, quam dixi ī hac re, destruetur vobis, admitteō reuolutiones nō habētes principium, est profecto dubitatio, cui⁹ responsio iam p̄cessit, cum diximus q̄ Philosophi non admittunt causas, & causata infinita: qm̄ deuenietur ad causatum cui non est causa: & cōcedunt hoc per accidēs, propter

Disputatio

AVERROES

G propter causam præcedentem: sed non cū sunt directe, & simul, nec ī materijs infinitis, sed cū fuerit circulariter. Id autem, quod recitat de Auic. q̄ ipse admittit animas infinitas, & hoc nō est impossibile nisi in habente situm, est sermo nō ver⁹: quē nemo Philosophorū dixit. & īpossibilitas ei⁹ apparet ex demōne vli, quam recitauimus de eis. Et nō sequitur Philosophis aliquid eius, qđ intulit eis ex hac positioe, s. sermone dicēte q̄ sint aīæ infinite ī actu. & pp hoc dixit de migratione aīarū ex corpore ī corpus, ex eo q̄ aīæ sunt numeratæ numeratione indiuiduorum, & q̄ remaneāt. Et, cum dixit & quare nō admittunt corpora, quorū aliqd est supra aliqd in loco in infinitū, & tñ admittunt reperiri aliqd eorum ante aliqd in tēpo re in infinitum? est ne aliquid hoc, nisi iudiciū frigidū? dīa profecto inter ea apud Philosophos est manifesta. nā ponere corpore infinita simul, sequitur ex eo vt reperiat in infinito totū, & q̄ sit in actu. & hoc ē falsum. tēpus vero non habet sitū: & non sequit ex eo q̄ sunt corpora, quorum aliqd est ante aliqd in infinitum, vt sit infinitum in actu.

I quod est impossibile apud eos.

A L G A Z E L

A It Alga. rñdens pro Philosophis. Si aut dixerit, demonstratio quidem incisiva de falsitate eius, q̄ proveniat ad infinitum, est vt dicatur vnumquodq; indiuiduorū causarū, aut erit possibile ex se, aut necessariū. si necessariū, nō indiget cā. si vero posse, ergo totū est denominatum possibile: & oē possibile indiget cā addita substantiæ ei⁹: igit vniuersum indiget cā extra se.

A It Auer. Hæc demonstratio, quā recitauit Alga. noīe Philosophorum, primus, qui dedicauit eam Philosophis, fuit Auicē. ita q̄ sit via optima viarum Antiquorū: qm̄ existimauit q̄ sit de substantia eius, & q̄ via horū est ex accētib⁹ cōsequētib⁹ primū p̄cipiū. Attamē est via, quam Auic. assumpsit ex Loquentibus. qm̄ Loquentes tenent q̄ est notum per se ens diuidi ad possibile, & necessariū: & ponere aliquid posse infert q̄ habeat agens: & iō mūdus vlr, cum fuerit possis, necesse est vt agens eius sit necessariū in esse. Hæc est credulitas Mahatazala: & est sermo bon⁹: & non est in eo falsitas, nisi in eo, qđ posuerunt, q̄ mūdus vlr sit possibilis. nā hoc nō est notum p̄ se. Et voluit Auic. q̄ sit vli hæc propositio. & intelligit per possibile id, qđ habet cām, vt dixit Alga. &, cū large appellauit hoc nō extenditur ei diuisio ad id, quod vult. nam diuisio ensis, primo ad id, qđ hēt causam, & id, quod nō habet causam, non est nota per se. Vltērius habēs causam diuiditur ad possibile necessarium. Si intellexerimus possibile verum, finitur ad possibile necessarium, & non finitur ad necessarium, non habens causam. Si vero intellexerimus de possibili id, qđ habet causam, & est necessarium, non sequitur ex hoc, nisi q̄ habens causam habeat causam: & possum⁹ ponere q̄ illa causa habeat causam, & procedet in infinitum: ergo non finitur res ad ens, non habens causam. & est id, quod intelligunt per necessarium in esse: nisi intelligatur

Agatur de possibili posito distincto contra non habens causam, quod est possibile verum. nam hæcabilia sunt, in quibus est falsum deuenire causas in infinitum. Si vero intellexerit per possibile id, quod habet causam, ex rebus necessarijs, adhuc non est declaratum quod hoc sit falsum eo modo, quo declaratum est in entibus possibilibus in rei veritate. & non est declaratum adhuc quod sit hic necessarium, indigens causa, ut sequatur ex hac positione, ut finiatur ad necessarium absque causa, nisi declararetur quod dispositio in vniuersali necessario, quod est ex causa, & causato sit sicut est dispositio in vniuersali possibili.

A L G A Z E L.

Al. It Alg. Dicimus quod dictio possibilis, & necessarium est dictio indefinita: nisi intelligat per necessarium, cuius esse non habet causam. & si hoc intelligit, reuertamur ad hanc dictionem. Et dicimus aliquid totum est possibile, in eo quod habet causam, additam substantia eius: & totum non est possibile, in eo quod non habet causam additam substantia eius extra eam. si autem intelligit per dictionem possibilis, aliter quam nos intelligimus, est quid non intelligibile. Si autem dixerit, hoc inducit ut constituatur necessarium in esse per possibile in esse, quod est falsum, dicimus si intelligitis per necessarium, & possibile, id, quod nos intelligimus, est ipsummet quasi-tum, & non concedit quod sit falsum. et est sicut sermo dicentis, falsum est constituere antiquum per inuolutiones, & tempus apud eos est antiquum & unitates reuolutionum sunt in-

nouata, & habent principium: aggregatum vero non habet principium in habentibus principium: & verificantur habentia principia de unitatibus, & non verificantur de aggregato. & sic dicitur causa de vnaquaque earum, & non dicitur de aggregato, quod habeat causam. & non oportet, quod verificatur de unitatibus, necesse est ut verificetur de aggregato, postquam de vnaquaque verificatur quod sit vna, & quod sit aliqua, & quod sit pars, & non verificatur de aggregato. & quilibet locus demonstratus in terra est illuminatus a Sole in die, & obscurus in nocte, & unusquisque est innouatus, postquam non fuerat ei principium: aggregatum autem apud eos habet principium. & est manifestum quod quod admittit inuolutiones non habentes principium, & sunt formae quatuor elementorum, non potest eua- dere a possibilitate causarum infinitarum. & concluditur ex hoc quod non eis est via ad constituendum primum principium propter hanc dubitationem, & confusionem. & sit sermo eorum industria absolute.

A V E R R O E S.

Al. It Auer. Ponere causas posibles infinitas sequitur ex eo ponere possibile, cui non est agens. ponere vero res necessarias, habentes causas infinitas, sequitur ex eo ut sit id, quod positum est habere causam, non habere causam. Et hoc profecto est verum, nisi quod falsitas, quæ sequitur ex talibus causis, est alia ab ea, quæ sequitur ex causis a natura possibilitatis. Quare, si aliquis voluerit, ut prolatio huius sermonis Avic. sit platio demonstrationis

Disputatio

Gtionis, & faciat sic entia possibile, impossibile est ut sint absq; causis, & procedet in infinitum. & si procedit in infinitum, non erit ibi causa. & sequitur qd sit possibile sine causa: & hoc est falsum. & non est falsum qd deueniet ad causam necessariam. & hec causa necessaria non euadit quin sit necessaria, aut cum causa, aut sine causa. si cum causa, interrogetur et de hac causa, & aut deuenient causa in infinitum, & sequetur ut sit absq; causa id, quod positum fuit cum causa. & hoc est falsum. & impossibile est quin finiatur ad causam necessariam

Habsq; causa, i. ex se. & hoc est necessarium in esse necessario. & in hac specie diuisionis erit demonstratio vera. Sed, cum proferet eo modo, quo protulit Auic. non est verum multis modis. & primo quoniam possibile positum in ea est æquiuoce. & diuisio entis primo in ea ad possibile, & impossibile non est vera, & non est diuisio includens ens, in eo qd est ens. Cum autem dixit in dubitatione contra Philosophos, & dicimus aliquod totum est possibile, in eo qd est ei causa addita substantiæ eius. i. &, cum concesserint Philosophi qd intelligunt

Iper possibile in esse id, quod habet causam, & per necessarium in esse id, qd non habet causam, dicitur eis non prohibetur secundum radices vestras, quoniam sint causæ, & causata infinita, & erit totum aggregatum necessarium in esse. nam ex radicibus eorum est qd ipsi admittunt ut sit ratio partis diuersa à ratione totius, & aggregati. Qui quidem sermo, est in eo inuolutio multipliciter, & primo, quoniam ipsi non admittunt causas per se infinitas, ut diximus superius, siue sint causæ, & causata à natura possibilis, siue à natu

ra necessarij, ut declaratum est ex sermone nostro. Et deceptio, quæ sequitur Auic. in hoc sermone est ut dicatur ei, cum diuisisti ens ad possibile in esse, & necessarium in esse, & fuit intentio tua per possibile in esse id, qd habet causam, & per necessarium id, qd non habet causam impossibile quidem est tibi afferre demonstrationem, qd sit impossibile ut sint causæ infinitæ: quoniam sequitur ex hoc qd sunt infinitæ, ut sint ex entibus non habentibus causam, & erunt de genere necessarij in esse præcipue, cum sit possibile apud eos ut constituat eternum ex causis infinitis, & unaquodque earum est inouata. Accidit autem huic sermoni hæc inuolutio per diuisionem eius entis ad habens causam, & non habens causam. si autem diuisisset id eo modo, quo diuisimus nos, non esset ei aliqua harum dubitationum.

Cum autem dixit qd Antiqui concedunt qd iam constituitur antiquum ex infinito, ex eo qd concedunt reuolutiones infinitas, est sermo corruptus. nam de hoc dicitur nomen antiqui cum antiquo, quod est unum æquiuoce. Cum autem dixit, si autem diceret hoc, inducit ut constituat antiquum necessarium in esse per posse in esse, dicimus **M** si intelligitis per posse, & necessarium id, qd nos intelligimus, est ipsummet questum, & non concedimus qd sit falsum. i. qd, si intelligit per necessarium id, qd non habet causam, & per posse id, qd habet causam, non concedimus qd sit absurdum constituere id, qd non habet causam per causas infinitas. nam, cum ponimus qd hoc sit falsum, est ablato carum infinitarum. & positio vestra est de necessario in esse, & est conclusio vestra, quam intenditis declarare. D. d. & est sicut sermo dicentis est falsum constituere

Antere antiquū per innouata: & tempus apud eos est antiquū, & vnitates reuolutionū sunt innouatae, & hñt principū, & aggregatū nō hēt principū: igit cōstituit id, qd nō hēt principū, p reuolutiōes habētes principium. & est verū q vnitates sint habentes principū. & non est verū de aggregato, postq̄ sit verū de vna quaq; eaq; q sit vna, & q sit aliqua, & q sit pars, & nō sit verum de aggregato, i. q non est falsum vt constituitur non habens cām per causā infinita, vt constituitur antiquū apud vos per innouata infinita. nā tempus apud eos est antiquū, & tñ cōstituit p tpa innouata. & sic mot⁹ orbis apud eos est antiquus, & reuolutiones, ex quibus cōstituit, sunt infinitae. Atamen tñsio est, q Philosophi, nō est de radicib⁹ eorū q sit antiquū permanēs ex parte partium innouatarū, in eo q sunt infinitae: sed ipsi negant, hoc magis q oēs homines. Sed hoc est ex sermone Hæreticorū. nā aggregatū nihil prohibet quin aut sit ex indiuiduis finitis generabilibus, & corruptibilib⁹, aut ex infinitis. si ex finitis, oēs quidem in hoc conueniunt q totum, i. genus est generabile, & corruptibile. si vero ex indiuiduis infinitis, Hæretici quidē ponunt q est possibile, aut necessarium vt sit aggregatū æternum absq; cā, à qua pueniat. Philosophi autē admittūt hoc, & tenet q talia tota, ex eo q cōstruunt per indiuidua possibilia generabilia, & corruptibilia, impossibile est eis vt sint absq; cā extra totū eorū continua æterna, qua ponimus hæc tota in eternitate: & non existant ēt q falsitas causarū infinita sit pp falsitatē constitutionis an

tiqui per id, qd est infinitum. & ipsi dicunt q sunt hic motus diuersi in toto, continui, & nō cessantes: quia est hic motus vnus numero æternus. Et cā, quare sunt hic corpora generabilia, & corruptibilia f; par tē, æterna vero fm totū, & qm ē hic ens æternū fm partē, & fm totū, & est corpus cœleste. & motus infiniti sunt æterni genere pp vnum motum continuū, & est motus corporis cœlestis, & nō est motus cœli cōpositus ex multis reuolutionib⁹, nisi in intellectu tñ & motus corporis cœlestis acquisiuit æternitatem, licet fuerit generabilis, & corruptibilis fm partes ex motore, i quo impossibile est vt aliqñ moueat, & aliqñ non moueat, & ex moto, in quo impossibile ē vt moueatur aliqñ, & q̄scat aliqñ, ex eo q mouet, vt reperitur hoc in motu, quē sunt hic. Opinio autē hominū de totis, i. generibus est triplex. Prima opinio eius, q tenet q oē totum est generabile, & corruptibile, qm est finitū i indiuiduis. & Secunda est opinio eius, qui tenet q ex totis aliqua sunt, q sunt æterna, non habentia principium, nec finē, ex eo, qd apparet de eis, q sunt ex indiuiduis infinitis. & diuiditur in duas sectas. nā aliqui dicūt q talia tota conueniūt eis continuitas ex cā necessaria vna nūero. si autē, eueniet eis vt corrūpantur infinities in tpe infinito. & isti sunt Philosophi. & aliqui crediderūt q esse indiuidua eorū in infinitū, sufficit vt sint æterni, & sunt Hæretici. Et cōsiderare veritatē de his trib⁹ opinionibus, & summa disputationis reducit ad has tres radices, & sunt an mūdus sit ætern⁹, vel nō ætern⁹: & an sit ei agēs, vel ne? & sermo Lo

Ex ord. Auer. K quē-

Disputatio

Quæstio, & dicentis innouatione mûdi est vna secta, & sermo Hereticorû est alia secta, & sermo Philosophorû est medius inter eos. Et, hoc habito, declarabit tibi q sermo dicentis q admittens causas infinitas, imposse e ei cõstituire cãm primã, est sermo falsus. sed qd magis vñ e cõtrariû eius, & est, q qui nõ cõcedit q sint cãe infinite, nõ poterit cõstituire cãm primã eternã. qm esse causata infinita est id, qd determinauit necessitate causæ eternæ, ex qua emanat infinitû esse. sin autẽ, necesse eẽt vt finirent tota, quorû vnûquodq; indiuiduû innouatur. **H**oc modò tũ posse e vt sit antiquû eã innouatorû, & cẽ infinita innouata infert eẽ Primû antiquû, vnû gl. & non est Deûs alius ab eo.

ALGAZEL.

A It Alga. rñdẽs p Philosophis qõni, quã fecit eis. Si autẽ dicet reuolutiones nõ reperiunt i aliqua hora, neq; formę elementorû, sed id, qd reperit ex eis, e vna forma in actu, & id, qd nõ reperitur, non denominat a finitate, neq; ab infinitate, nisi cũ imagine i imaginatione eẽ eorû. & nõ est incõueniẽs id, qd cõsiderat in imaginatione, licet fuerint cõsiderata, q sint aliqua earû cãe aliquorû. nã hoĩ hoc euenit in imaginatione sua. Sermo autẽ est in entibus, prout sunt, nõ in entibus in intellectu: & nihil remanet, nisi aĩe mortuorû. Et iam concessit aliquis Philosophorû in hoc, q fuit vna æterna ante alligatiã eius in corporibus, & apud separationẽ ex corporibus vnũtur: & nõ erit eis numerus, quanto magis vt denominet q non habet finẽ. Et dixerũt alij, aĩa seqũt cõplexiões: &

mors e priuatio eius, & nõ hẽt cõfistẽtiã i se absq; corpore: igit nõ e eẽ aĩe, nisi cũ viuũt. & vita, q reperitẽcludit, & nõ aufert finis ab ea. q vero nõ sunt, nõ denominant oĩno, nec finito, nec priuatione ei? nisi exiustimatione, cum ponantur in esse.

ALGAZEL.

A It Alga. Et rñsio q hęc dubitatio de aĩabus plurimû ciẽuenit nobis ab Auicẽ. & Alphara. & verificãtibz ex eis, cũ iudicauerint q aĩa sit substantia existẽs p se. & est opinio Arist. & expositorum Antiquorû eius. Et ei, qui declinat ab hac via, dicimus an imagine q innouet in oĩ instãti aliqd pmanẽs vel ne? si dixerit q nõ, est falsum. si vero q sic, dicimus, cũ cõsiderauerimus oĩ die innouari aliqd, & permanere aggregata, sunt pfecto hũculq; entia infinita, & reuolutiones, licet fuerint incise, peruenire quidẽ aliqd ens ex eis, qd permanet, & nõ finitur, non est falsum. & hac cõsideratione quiescent dubitationes, & nõ est op? nobis declarãdi an sit hoc permanẽs aĩa, aut hõ pĩceps, aut Diabolus, aut Angelus, aut sit quicquid vis ex entibus. & hoc sequitur eis omnimode, cũ affirmat reuolutiones infinitas.

AVERROES.

A It Auer. rñsio autẽ ex Philosophis, q reuolutiones pteritẽ n sunt, & sic formę elementorû pteritẽ generatẽ ab inuicẽ nõ sunt, & qd n est nõ denominat, nec finitate, nec infinitate, nõ est rñsio vera. & iã pcessit hoc. Et qd dubitauit cõtra eã de credulitate eorû in aĩabus, nõ e aliquid huius in opinionibus Philosophorû. & permutare de qstione in qõnẽ est operatio philosophica.

Disputatio

DISPUTATIO . V.

De declaratione, quod nō possunt afferre rationem, quod Deus gl. sit vnus: & quod impossibile est ponere Duo necessaria in esse, et quolibet eorum non habeat causam.

ALGAZEL

AIT Alga. Ipsi autē adducunt rōnem in hoc duabus vijs. Prima quidē ē, quia dicunt, si eēnt duo, tūc esset aliquod necessarium in eē, dictū de vnoquoq; eorū, & id, de quo dīr necessariū in esse, aut erit necessitas eē sui ex se, & nō imaginat qd sit ex alio: aut necessitas esse sui erit ei ex cā, & substantia necessarij in eē erit cāta, & determinat cām, ex qua est ei necessitas essendi. Nos autem nō intelligimus p necessariū in eē, nisi id, cuius esse nō habet alligantiam cū cā aliquo mō. & existimauerunt qd species hoīs dīr de Socr. & Platone, & non est Socra. hō ex se. nā, si esset hō ex se, non esset Plato hō, sed ex causa, qd posuit eū hominē. & iam posuit et Platōnē hominē, & plurificatur humanitas plurificatione materie prouenientis, & alligantia eius in materia intelligibili, nō ex substantia humanitatis. & sic cōstitutio necessitatis esse necessario in esse, si esset ex se, nō erit nisi ei. nam, si esset ex causa, tūc ipsum est causatum: & nō est necessarium in esse: ergo apparet ex hoc qd necessarium in esse impossibile est. quin sit vnū. hic est sermo, quē posuit Alga. Deinde dixit.

ALGAZEL

AIT Alg. rōdens per viā cōtradictionis. Dicimus cum dicitis aliqua necessitas in eē, qd est necessario in esse, aut ex se, aut ex cā, ē diuisio falsa i positioe sua. qm nos declarauimus qd dictio necessitatis in esse tollerat multas expositiones, nisi intelligat per cā ablationē causę, & vsus fuit hac dictione. Et dicimus qd non est falsum constituere duo entia nō habentia primū, quorum alterum non sit causa alteri. &, cum dicitis qd non habens cām non habet causam aut ex se, aut ex cā, est diuisio falsa. nā ablatio causę, & non indigere causa, nō queritur de eo causa. Et quid valet sermo dicentis qd nō habēs cām, si nō fuerit ei causa ex se, aut ex cā, cum dictū nostrum nō habere cām, sit negatio absoluta, & negatū absolutum non habet cām, & nō dicitur de eo qd sit ex se, aut non ex se. Si vero intelligitis per necessariū in esse attributum fm necessitati in esse, pręter qd sit ens, cuius eē nō habet causam, nō est quidem intelligibile in se. & quod attribuit tibi de dictione ablationis causę in eē eius, & est negatum absolutum, non dīr de eo qd sit ex se, aut ex cā, vsq; quoad edificemus in positione huius diuisionis qōnem. & significat qd hæc sit demō fallax, quæ nihil est. sed dicimus qd aliquid eē necessarium in esse est qd eius esse nō habet causam, nec habet causam vt sit absq; causa omnino, & esse eius sine causa non est causatum etiam ex se, sed non est causa esse eius, nec causa quod sit sine causa omnino. Et hæc diuisio non innuitur aliquib; attributis constitutionis, quāto ma

K ij gis

Disputatio

Egis ut reducat ad negationem. Nā, si aliquis dixerit nigredo aut est color ex se, aut ex cā. si ex se, oportet ut nō sit rubedo color, & ut non sit hęc species, s. coloris, nisi substantię nigredinis. si vero nigredo esset color ex causa, quę posuit eam colorē, ergo intelligitur nigredo, q̄ non est color, i. nō ponit eam cām colorum, nā omne, qđ constituitur substantia, additū substantię ex aliqua cā, pōt cōsiderari priuatio eius existimatione, licet nō verificetur in esse. & ideo dicit q̄ hęc diuisio est fallax positione, & nō dicit q̄ diceret nigredinē esse colorē ex se sit sermo q̄ impossibile est ut sit ex alio q̄ ex se. & sic nō dicit q̄ diceret hoc ens est necessarium in eē ex se, idest nō habens causam in esse suo, q̄ sit sermo quod impossibile est ut sit ex causa, alia ā substantia sua.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hęc via precipue est via Auic. & non est via alicuius Philosophorū Antiquorum: & est sermo cōpositus ex propositionibus generalibus, q̄ quasi dicuntur equiuoce: & ingreditur in eas propter hoc qđ, & contradictio multotiens. quare cū diuidātur ista, & speculetur intentū eorum, appropinquatur sermonibus demonstratiuis. Et sermo Alga. in prima diuisione q̄ sit diuisio corrupta est sermo nō verus. nā ipse dicit q̄ id, qđ intelligitur de necessario in esse, est id, qđ non habet cām. & tñ, si aliquis dixerit de non hñte cām aut nō habet cām ex se, aut ex cā, esset sermo falsus. & sic sermo dicentis in necessario in esse, aut erit necessarium in eē ex se, aut ex causa. & non est sic.

Attamen sermo est an sit necessarium in esse ex natura sibi propria, ex eo q̄ est vnum numero, aut ex natura cōi ei, ut dicimus an Socrates sit hō, ex eo q̄ ē Socrates, aut ex natura cōi ei, & Platoni. si autē est homo, ex eo q̄ est Socr. non reperiretur humanitas alteri. si vero esset ex parte nature cōis, tunc est cōpositus ex duab⁹ naturis, vñ, & particulari. cōpositum āt est causatū: & necessariū in esse non habet causam: ergo necessarium in eē ē vnū. cū autē sermo profert hoc mō, sermo Auic. erit verus. Et, cum dixit & negatum absolutū non habet causam, & non dī de eo q̄ sit ex se, aut ex alio, non est sermo verus ēt. qm̄ res iā negatur a se, aut pp aliquid simplex sibi propriū: & est id, quod hic debet intelligi, cū dicit ex se, aut pp attributum ei non proprium: & est id, qđ debet intelligi hic, cū dicitur causa. Et, cum dixit q̄ hoc nō est verum ī attributis affirmatiuis, quanto magis negatiuis. & cōtradixit huic per exemplū, qđ adduxit de nigredine, & colore. Et dispō sermonis eius est q̄, cū dicimus de nigredine q̄ sit color, nō diuidit verū & falsum de eo sermo dicentis aut erit color ex se, aut ex cā, sed ambo sermones sunt falsi. nam, si eēt color ex se, necesse est ut non sit rubedo color. quēadmodū, si esset Socr. hō ex se, necesse est ut non sit Plato hō. si vero esset color ex cā, necesse est ut sit hoc attributum additum substantię: & oē, quod est additū substantię, potest imaginari esse absq; additō. & hęc positio facit ut sequatur q̄ imaginetur nigredo absque coloreitate. & hoc est falsum. attamen est sermo sophisticus propter

Apter equiuocationem nominis cau-
 se. Et et cum dicimus ex se, qm̄ cū
 intelligitur de substantia oppositi
 eius, quod est per accēs, est verū di-
 cere q̄ color reperitur nigredo ex
 se: & nihil prohibet quin sit aliq̄.
 rubedini. cum vero intelligitur q̄ sit
 nigredini ex causa, idest ex alia re
 vltra nigredinem, & ex cā non exes-
 te a re, non sequitur ex eo vt ima-
 getur nigredo absq; coloreitate. nā
 genus est quid additum dīc, & spe-
 cie: & impossibile ē imaginari spe-
 ciem, aut dīam absq; genere. hoc
 tñ est possibile addito accidentali,
B non autem addito substantiali. &
 sic diuidit verum, & falsum dictum
 nostrum, q̄ color est nigredini ex
 se aut ex causa, i. q̄ color aut test ni-
 gredini, in eo q̄ est substantia nigre-
 dinis, aut i eo q̄ est quid additum
 nigredini. Et hoc est, quod intelli-
 git Auic. cum dixit q̄ necessarium
 in esse aut est necessariū in esse pro-
 pter aliquid proprium sibiipsi, aut
 propter aliquid additum sibi: quod
 nō est proprium, si propter aliquid
 sibi proprium non imaginatur ibi
 duo entia, & vnumquodq; eorū qd
 sit necessarium in esse. si vero esset
C p̄ aliquid cōe, tunc vnumquodq;
 eorum est compositum ex re com-
 muni, & re propria: compositū au-
 tem non est necessarium in esse ex
 se. & cum sic fuerit, tunc sermo Al-
 ga. quid prohibet quin imaginen-
 tur duo entia, & vnumquodq; eo-
 rum est necessarium in esse, est ser-
 mo falsus. Si autem diceret q̄ iam
 dixisti q̄ hoc est prop̄e demonem,
 & est manifestū ex eo q̄ sit demon-
 stratio, dicimus q̄ dixim⁹ hoc, qm̄
 vis huius demonstrationis est vis ser-
 monis dicentis q̄ alietas inter duo

posita necessaria in esse aut erit alie-
 tas in individuo, & communicant
 in attributo speciei: aut in specie, &
 communicāt in attributo generis,
 & ambę alietates reperiuntur in cō-
 positis. Attamen diminutio huius
 a demonstratione est, qm̄ declara-
 tum est q̄ sunt hic entia diuersa, &
 sunt simplicia, quæ non differūt in
 specie, nec differunt in indiuiduis,
 & sunt intelligentiæ separate. qua-
 re declaratū est de eis q̄ necesse est
 vt sit in eis posterius in esse, & pri⁹.
 sin autem, non intelligitur ibi alie-
 tas omnino. Demonstratio autem
 Auic. completur hoc modo. Necessa-
 sarium in esse si ēē duplex, aut erit
 alietas, quæ est inter ea numero, aut
 specie, aut prioritate & posteriori-
 tate. Si autem diuersitas, quæ est in
 ter ea, est numero, tunc essent cō-
 formia specie. si vero esset diuersi-
 tas specie, tunc essent cōformia ge-
 nere, & secundum hæc duo necesse
 esset vt sit necessarium in esse com-
 positum. Attamen, si esset alietas,
 quæ est abinuicem in prioritate &
 posterioritate, sequeretur vt esse ne-
 cessarium in esse vnum, & est cau-
 sa amborum: & hoc est verum: er-
 go necessarium in esse est vnum, si
 nō sunt hic, nisi hæc tres partes, qua-
 rum duæ cadent, & verificatur pars
 remanens, quæ necessitat separa-
 tionem necessarij in esse circa vni-
 tatem.

A L G A Z E L.

Alga. Secunda vero via eo-
 rum est, cum dicunt, si poni-
 mus duo necessaria in esse, aut erūt
 similia omnimode, aut diuersa. Si
 similia omnimode, nō intelligitur
 numeratio, & secundatio. nam ni-
 gredines sunt duæ, cum fuerint in

Disputatio

G duobus subiectis, aut eodem subiecto, sed in duobus temporibus, cum nigredo, & motus in eodem subiecto, & eodem tempore sunt duo per diuersitatem substantiarum earum. cum vero non differant ambę substantia, ut sunt nigredines, cum unitate temporis, & loci non intelligitur numeratio. Si autem est possibile dicere in eodem tempore, & eodem subiecto duas nigredines, tunc possibile est dicere in unoquoque; indiuiduo quod sunt duo indiuidua, & tamen non discernitur inter ea alietas. Et, cum falsa sit assimilatio omnimoda, & non potest fieri absque alietate, & non erit in tempore nec in loco, non remanet nisi diuersitas in substantia. & quotienscumque diuersificantur in aliquo, aut communicant in aliquo, aut non communicant in aliquo. si non communicant in aliquo, est falsum, quoniam sequitur quod non communicent in esse, nec necessitate in esse, nec in eo, quod unumquodque existit in se, non in subiecto. cum vero communicant in aliquo, & diuersificantur in alio, erit id, ex quo provenit communicatio, aliud ab eo, ex quo provenit diuersitas. & erit compositio, & diuisio in sermone. Attamen necessarium in esse, non est in eo compositio, nec diuisio. & sicut non diuiditur in quantitate, sic nec diuiditur in sermone declarate, cum non componatur substantia eius ex rebus, quarum conumerationem indicat sermo declarans. sicut est significatio animalis, & rationalis de eo, quo constituitur quiditas hominis, quę est animal rationalis: & significatio dictionis animalis de homine alia est a significatione dictionis rationalis: & erit homo com-

positus ex partibus ordinatis in definitione cum sermone significante illas partes: & erit nomen hominis aggregatio earum. & hoc non imaginatur, & aliter non potest imaginari alietas. Responsio autem est, conceditur quod non potest imaginari secundatio, nisi cum diuersitate in re: & similis omnimoda non imaginatur diuersitas eorum. sed dictum verum, quod hæc species compositionis est falsa in primo principio, est industria absoluta. & quare quare est demum in hoc. non autem deputabimus hanc disputationem separatim. nam ex sermone eorum famoso est quod primum principium non diuiditur sermone declarate, sicut non diuiditur quantitate. & super hoc edificatur constitutio unitatis Dei glorię. apud eos.

AVERROES.

A It Aver. Alg. non consideravit inuolutionem, quę est in hac via secunda. & incepit loqui cum eis cum possibilitate plurificationis in definitione necessarij in esse, quod amoverunt ab eo, & voluit ponere id disputatione separatim. quoniam loquentes sectę Aflarię admittunt in primo principio pluralitatem, cum posuerint id substantiam cum attributo. Inuolutio autem, quę est in hac via secunda, est quoniam distincta iam distinguuntur in substantijs suis, absque eo, quod communicent in re, nisi dictione tantum. & hoc quidem, cum non communicet in genere omnino, neque propinquo, neque remoto, ut est nomen corporis apud Philosophos, quod dicitur de corpore celesti, & corpore corruptibili: & sicut nomen intellectus, quod dicitur de intellectu humano, & intelligenti;

Intelligentijs separatis: & sicut nomen, quod dicitur de rebus generalibus & corruptibilibus, ac eternis. nā tales dictiones verisimilius est vt ingrediantur in nomina equo-
uoca, q̄ vt sint in nominibus vniuersis: ergo nō est necesse in entibus diuersis vt sint composita. Et, quoniam diminutus fuit Alg. in respondendo eis hac via, in hoc sermone eorum incipit primo adaptare opinionem eorum precipue, & deinde sonatur contradicere eis.

ALGAEZEL

Alga. recitans opiniones Philosophorum. Sed existimauerunt q̄ vnitas non perficitur, nisi affirmatione vnitatis substantię Dei glo. omnimode. affirmatio autem vnitatis est ablatio pluralitatis omnimode. Attamen pluralitas intelligitur in substantijs quinque modis. Primus quidem est diuidi in actu, aut cogitatione. vnde nō erit corpus vnum, vnum simpliciter. nā est vnum continuatione vsq̄, recipiente negationem q̄ sit diuisibile cogitatione in quantitate. quod est falsum in primo principio. Secundus, q̄ diuidatur res in intellectu ad duas res diuersas, non quantitatie, vt diuiditur corpus in materiā, & formam. nam vnumquodq̄ eorum, licet non imaginetur q̄ possit constitui ex se absque alio, sunt tñ duo diuersa definitione, & veritate, & prouenit ex ambobus vnū, & est corpus. & hoc etiam remouetur ab ipso Deo gl. nam impossibile est vt sit Deus glo. forma in corpore, nec materia, nec ambz sil'. Quod autē non ambz, hoc est duabus causis. quarum vna est, qm̄ esset diuisibilis quantitate apud separationem

actu, aut cogitatione. secunda vero; **D** quia ēēt diuisibilis in re ad formā, & materiam: & non erit materia, quoniam indigeret forma. necessarium autem in esse est sibi sufficiens omnimode, & impossibile est vt copuletur esse eius cum aliqua conditione alia ab eo, nec erit forma indigēs quidem materia. Tertius autem, pluralitas attributorum consideratione scientię potentię. & voluntatis. nā hęc attributa, si essent necessaria in eē, tunc ēēt necessariū in eē cōe inter substantiā, & hęc attributa, & causaret pluralitatē necessariā in esse, & auferetur vnitas. **E** Quartus aut, pluralitas intellectus huius, pueniens ex cōpōne generis, & sp̄ci. nā in nigredine est nigredo, & color: & nigredo est aliud q̄ coloreitas in intellectu: sed coloreitas ē genus, & nigredo dicitur: ergo est cōpositū ex genere & dīa. & animalitas est pręter humanitatē in intellectu, nam hō est animal rōnale, & aīal est genus, & rationale est differētia, & est cōpositus ex genere, & dīa. & hęc species pluralitatis existimauerunt ēt q̄ remouetur a primo principio. Quintus vero, pluralitas, quę sequit ex parte quiditatis, & ex parte esse illius quiditatis. nam homo habet quiditatem ante esse, & esse supuenit ei, & refertur ei. & sic triangulus habet quiditatem, & est q̄ sit figura, quam circundant tria latera. & esse non est pars quiditatis, & esse non est pars substantię huius quiditatis, eā constituens. vnde pōt intellectus percipere quiditatē hominis, & quiditatem trianguli: & tñ non scit an habeant esse in re tñ nā, vel ne. & si esse constitueret quiditatē, non imaginaret constitutio

Disputatio

Quiditatis ī intellectu ante eē eius. Igitur eē refertur quiditati, siue sit copulatum ei, ita q̄ non erit hęc quiditas, nisi sit existens, vt cœlum, siue eueniēs, postq̄ non fuerat, vt est quiditas hominis de Socrate, & Platone, & quiditas accidētium, & formarum īnouatarum ī Socrate. & existimauerunt q̄ hęc pluralitas etiā oportet vt auferatur a primo, & dixerunt q̄ non habet quiditatem, cui esse referatur, sed eē, quod oportet vt sit ei, est vt est quiditas alteri. Igitur esse necessarium quiditas eius, & essentia eius, & natura eius & verificatio eius: vt homo, & arbor, & cœlum est quiditas: nā, si constitueretur ei quiditas, esset esse necessarium copulatū illi quiditati, & non constituens eam: copulatum autem est sequens, & causatum: ergo esse necessarium est causatum, & cōtradicit ei quod sit necessarium.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hoc est id, quod recitauit. Alga. ex sermonibus Philosophorum in auferendo pluralitatem ab vno ipso: & postea incipiet adaptare id, in quo contra dixerunt sibi ipsis in hac re. Et oportet nos cōsiderare primo in his sermonib⁹, quos dedicauit ipsis, & declarabimus gradum eorum in veritate, deinde speculabimur in eo, quod accipit ipse de cōtradictiōe eis, deinde speculabimur in eo, qd̄ contradicit eis in hac quæstione. Prima autem specierum diuisiōis, de qua dixit quod eā auferunt Philosophi a primo principio, est diuidi quantitatem cogitaciōe, aut eē. & est decretum apud omnes credētes primum principiū non esse cor-

pus, tam apud eum, qui credit corpus compositum eē ex partibus nō diuisibilibus, q̄ apud eū, qui credit q̄ non sit compositum ex eis. & demonstratio de hoc est demonstratio quod nō sit corpus: & postea loquemur de hac demonstratione. Seda autem species est diuidi qualitate, vt diuiditur corp⁹ ad materiā, & formam. & hoc quidem opinione ei⁹, qui tenet quod corpora sunt composita ex materia, & forma. & est opinio Philosophorum. & nō ē hic locus verificaciōis vnius duarum opinionum. & hęc diuisio auferitur a Primo ipso, etiā apud omnem credentem quod ipsum nō sit corpus. Auferri autem corporeitatem a Primo, ex eo quod est necessarium ī esse ex se, loquemur de eo notificatiōe gradus sermonis facti in hoc perfecte. Et hoc, quod dixit, quod necessarium in esse sufficit absq; alio, idest q̄ non constituitur ex alio, corpus vero constituitur ex forma & materia, & utraque non est necessaria in esse, quoniam forma non est non indigens materia, & materia etiam non sufficit nisi cum forma, in hoc est cōsideratio. nam corpus cœleste non est compositum ex materia, & forma, sed est apud eos simplex: & tamen existimatur quod sit verum dicere de eo quod sit necessarium in esse ex se. & postea veniet hęc disputatio. Nos autem non scimus aliquem Philosophorum credere corpus cœleste eē compositum ex materia, & forma, vt sunt corpora cōposita, quæ sunt sub eo, nisi Anticē. tantum. & iam locuti sumus de hac quæstione in multis locis, & ad huc loquemur de ea in posterum.

Tertia

A Tercia autem declaratio, & est auferri pluralitatem attributorum a necessario in esse. quoniam ista attributa, si essent necessaria in esse, & substantia necessaria in esse, tunc esset necessarium in esse plura vno ente, & si sunt causata a substantia, necesse est ut non sint necessaria in esse: & erit ex attributis necessarij in esse aliquod, quod non est necessarium in esse: aut erit hoc genus, includens id, quod est necessarium in esse, & non necessarium in esse. & hoc est impossibile, & falsum. Et est profecto declaratio propinqua veritati, cum conceditur necessarium in esse significat omnimode ens absque materia. quoniam enua, quod non sunt in materia, & sunt permanentia in se, absque eo quod sint corpora, impossibile est imaginari in eis attributa essentialia, quibus constituitur substantia, quanto magis ut imaginetur in eis esse attributa addita substantiae, & sunt attributa, quae appellantur accidentia. nam, cum imaginatur ipsa auferri, non auferitur substantia aliter, quam attributa essentialia. quare verificatur attributa essentialia de re, cui attribuuntur quod sunt idem, & tamen non verificatur praedicatio attributorum non essentialium de eo, nisi nomine denominatiuo. nam non dicimus de homine quod sit scientia, ut dicimus de eo quod sit viuum, sed dicimus de eo quod est sciens. Igitur et talia attributa in eo, quod non est corpus, est falsum. quoniam natura eorum est naturalis extranea ab eo, cui attribuuntur. & ideo appellantur accidentia, & discernuntur, & distinguuntur ab eo, cui attribuuntur in anima, & extra animam. Si autem diceretur, Philosophi tenent, quod in anima sunt talia attributa: nam ipsi credunt quod ipsa comprehē-

dit, & vult, & mouet, & tamen ipsi **B** credunt cum hoc quod non est corpea: Responderetur quod ipsi non opinantur haec attributa esse animae addita substantiae, sed tenent quod sint attributa essentialia. & de natura attributorum essentialium est ut non plurificentur ex eis subiectum sustinens ea in actu, sed tamen plurificatur motus, quo plurificatur definitum ex partibus definitionis: nam est pluralitas intellectus apud eos, non pluralitas in actu extra animam. Exemplum huius est quod definitio hominis est animal rationale, & tamen irrationalitas, & animalitas, vnaquaeque earum non cognoscitur ab alia in eo extra animam in actu: & tamen color, & figura plurificantur in eo extra animam. & ideo sequitur ei, quod concedit quod anima non est de conditione esse eius materia, ut concedat quod iam repetitur in entibus separatis id, quod est vnum in actu, extra animam, & plura definitione. Et haec est opinio Christianorum in trinitate. nam ipsi non tenent ea attributa, addita substantiae, sed sunt apud eos plurificata definitione, & sunt plura in potentia, non autem in actu: & ideo dicunt quod est trinitas, & vnus, id est vnus in actu, & tres in potentia. & posita loquimur de inconuenientibus, & falsitatibus, quod sequuntur ei, quod ponit quod primum principium sit huius attributa, addita substantiae. Pluralitas autem Quarta, & est pluralitas rei ex parte sui generis, & dicitur, est propinqua pluralitati, quod est rei ex parte materiae, & forma eius definitiones. non sunt in compositis ex materia & forma, non autem in simplicibus. & nemo debet contradicere ablationi pluralitatis definitionum a primo principio. Pluralitas vero Quinta, & est numerus ordinatis, & est ei, quod est in rei

Disputatio

Veritate in entib⁹ est quid intellectuale, & est esse rem extra animam, sicut ē ī aīa. & id, quod illud signat, ē synonymum veri: & est id, quod significatur per copulam categoricam in pōnib⁹ categoricis. Nā dictio, ē dī dupl^r. Primo id, quod signat^r per verum, vt cum dicimus si res est, aut non est, aut si hoc erit hoc, aut non erit hoc. Secundo id, quod ponitur de entibus tanq^m genus, vt diuisio entis ad decem p^rdicamenta, & ad substantiam, & accēs, & cum intelligitur de ente id, quod intelligitur de vero, tunc nō erit extra animam

H pluralitas. tunc vero intelligitur de eo id, quod intelligitur de substantia: & tunc nomen substantiæ dicit^r de necessārio in esse, & alio fm prius & posterius, vt nomen calidi, quod dī igne, & rebus calidis. hęc autem est opinio Philosophi. Attamen iste vir zēdicauit sermonem suum ī eis fm opinionem Auicennæ, & est opinio falsa. nam ipse existimat q^d entitas, s. q^d res sit, est quid additum q^d dicitur extra animam, & quasi accidit ei. Et, cum posuit q^d sit conditio in esse quidditatis, tunc, si necessārium iū esse haberet entitatem, quę

I esset conditio in quidditate eius, esset necessārium in esse compositum ex conditione, & conditionato, & esset pōse in esse. Vltcrius apud Auicennam id, cuius esse est additum substantiæ suæ, habet causam. Quōd aut^m esse apud Auicennam sit accēs eueniēs quidditati, id indicat sermo Alga. hic. & hoc quidem, cum dixit q^d homo habet quidditatem ante esse, & esse reducitur ad eam, aut refertur ei. & sic triangulus habet q^d dicitur, & est q^d sit figura, quam circundant tria latera. & nō est cō pars

substantiæ huius quidditatis, consti-
tuens eam. & iō pōse est vt comprehendat intellectus quidditatem hominis, & quidditatē trianguli, & nō scit an sit eis esse, vel non esse: quod indicauit q^d esse, quo vitur hic, non est esse, quod significat substantiam rerum, s. quod est tanq^m gen⁹ eis, nec id, quod significat, q^d res sit extra animam. Nā nomen entis dī de duobus. vnum quidem de vero, & alterum de eo, cuius oppositum est priuatio. & hoc est, quod diuiditur in decem genera, & est tanq^m genus eis. & hoc p^rcedit entia secundo mō, s. res, quæ sunt extra animam. & hoc est, quod dī fm prius, & posteri⁹ de decem p^rdicamentis. & hoc mō dī de substantia q^d sit ens ex se, & de accidenti q^d sit ens, ex eo q^d reperitur ī ente ex se. ens vero, quod est de vero, communicant in eo oīa p^rdicamenta æqualit^r. Et ens quidem, q^d est verum, est quid in intellectibus, & est esse rei extra animam, prout ī aīa, quę quidem scientia p^rcedit scientiam de quidditate rei, s. q^d non queritur scientia quidditatis rei, ni si prius sciatur q^d sit. Quidditas vero, quæ p^rcedit scientiam esse in intellectu nostro, non est de verificatione quidditatis, sed est expositio rei noi⁹ ex noi⁹bus. & cum scitur q^d hęc res reperitur extra animam, scit^r q^d sit quidditas, & definitio, & de hoc dī in libro P^rdicamentorum q^d vniuersalia rerum intellectarū sunt in indiuiduis suis, & indiuidua intelliguntur in v⁹sibus suis. & dictum ē in lib. de Anima q^d potētia, qua cōprehenditur q^d res sit talis, & reperitur alia a potētia, qua comprehenditur quidditas talis demonstrati. & de hoc dī q^d indiuidua sunt talia de mon-

Monstrata, vñia vero in intellectu. & non est dñia de vero in entib' materialibus, & separatis. Cum autem aliquis dicit qd esse est additum yd- dicitati, & non constituitur eo ens ex se, est sermo fallax nimis, quoniam sequitur ex hoc vt nomen entis significet accñs commune decem p- dicamentis extra animam. & est opinio Auicennæ. & interrogabim' eum de hoc accidenti, cum dicitur de eo qd sit, an significet verum, aut accñs repertum in hoc accidenti. & sic reperiuntur accidentia infinita. quod est falsum. & iam declarauim' hoc in multis locis. Et existimo qd hoc conatus est Alga, auferre a primo principio, & tamen aufertur ab omnibus entibus, quanto magis a primo, cum sit credulitas falsa. Et, qm recitant hoc de vnitatem ex sermone eorum, incipit narrare id, cū quo contradicunt sibi ipsis in hac re, ex eo, quod existimatur de eis.

ALGAZIL.

Alga. Et cum hoc ipsi dicūt qd Deus glo. est pñcipium, & primum, & ens, & substantia, & vnū, & antiquum, & permanens, & necessarium in esse, & intellectus, & intelligens, & intellectum, & agēs, & creator, & sciens, & volens, & potens, & viuum, & desyderans, & desyderatū, & alij oblectantur eo, & ipse oblectatur alijs, & beneficat, & excelsus, & verum absolutum, & bonum absolutum. & existimauerunt qd hoc totum sit pñfatio vnus rei, in qua nō est pluralitas. & hoc est quid mirabile. Dixit debemus primo verificare opinionem eorum, deinde opere dabimus questionibus. nam qd sit opinionem, anteq̃ cōplete habeat

intelligentia rei, est cōnatus absurdus. Sustentaculum autem in intelligentia opinionis eorum est, qd ipsi dicunt substantia principij est vna, plurificatñ noīa apud relationē rei ad eam, aut relationem eius ad aliquid, aut negationem alicuius ab ea. Negatio autem non causat pluralitatem in substantia negati, neq; relatio causat pluralitatem. igit nō auferunt pluralitatem negatorū, & pluralitatem relationum. Sed veniē dum est in reductionem horū omnium ad negationem, & relationē. Et dixerunt, cum dicitur de eo primum, est relatio eius ad entia post id. Et, cum dicitur principium, inuit qd alia ab eo proueniunt, & ipse est causa eorum, & est relatio ad causata ab eo. Et, cum dicitur ens, bene notum est. Et, cum dicitur substantia, scilicet ens, cui negatur qd sit in subiecto. & hæc est negatio. Et, cum dicitur antiquum, est negatio priuationis eius præcedentis initium. Et, cum dicitur permanens, est negatio priuationis finis: & quod intelligit per antiquum & permanēs, est esse, quod non præcessit priuatio, nec euenit ei priuatio. Et, cum dicitur necessarium in esse, est qd sit ens, nō habens causam. & est causa alterius, & erit ratio negationis, & relationis: cū dicere non habet causam sit negatio: & cum ponitur causa alterius, est relatio. Et, cum dicitur intellectus, est qd sit ens mundum a materia. & com- ne ens tale est intellectus. i. intelligit seipsum, & considerat substantiam suam, & intelligit aliud. Substantia autem Dei glo. talis est, scilicet puritas a materia: igitur est intellectus. & sunt duæ pñfationes de eodē. Et, cum dicitur intelligēs est qd substantia eius, quæ

Disputatio

G quæ est intellectus, habet aliquod, p
 prium intellectum, & est ipsemet,
 qm̄ considerat seipsum, & intelligit
 seipsum. ergo ipsemet est intellectus
 & est intelligens, & totū id est, postq̄
 est intellectum, ex eo q̄ est quiditas
 abstracta a materia, non calata si-
 bi ipsi, qui est intellectus. & est intel-
 lectus, & ex eo q̄ est quiditas abstra-
 cta a materia, nihil est cælatur ab
 eo. & ex eo q̄ intelligit seipsum, erit
 intelligens, & qm̄ ipsemet est intelle-
 ctum, sui ipsius est intellectum. & ex
 eo q̄ intellectus eius est sibi ipsi, nō
 additus sibi ipsi, erit intellectus. &
H non est inconueniens vt sint idem i
 telligens, & intellectum. qm̄ intelli-
 gens, cum intellexerit esse intelligēs
 erit intellectio eius q̄ sit intelligens,
 & erit intelligens & intellectum idē
 aliquo modo. & licet intellectus no-
 ster sic sit, tñ in hoc differt ab intel-
 lectu primo. qm̄ id, quod est primo,
 est in actu semper: id vero, quod est
 in nobis, aliquñ est in potentia, aliquñ
 vero in actu. Et, cum dī formator,
 agens, & creator, & alia denomina-
 tiones actionis, est q̄ esse eius est in
 esse excellens, ex quo emanat eē to-
 tius emanatione continua, & q̄ esse
I alterius prouenit ab eo, & sequitur
 ad esse eius: sicut sequitur esse lucis
 ad Solem, & calefactionis ad ignem.
 & non assimilatur quidem propor-
 tio mundi ad creatorem, p̄portioni
 lucis ad Solem, nisi in eo q̄ est cau-
 satus tñ. & in rei veritate nō est sic.
 quoniam Sol non sentit emanatio-
 nem luminis ab eo, nec ignis emana-
 tionem calefactionis, quia est na-
 tura simplr, primum tñ scit seipm̄,
 & q̄ ipsum est principium alterius,
 & emanatio eius, qd̄ prouenit ab eo
 ē nota ei. & nihil est occultū ei ei⁹,
 quod prouenit ab eo. Nec ēt ē vt v-
 nusquisq; nostrū cū fuerit inter z-
 grū, & Solē, & auferat caliditas solis
 ab ægro ex casu eius, non ex electio-
 ne eius, sed ex eo, q̄ scit seipsum, &
 ēt non abhorret se. nam corpus opa-
 cum, faciens vmbra, est indiuiduum
 eius, & corpus eius: sed sciens, volens
 vt sit vmbra in medio, est anima e-
 ius, nō aut corpus. In primo vero
 nō est sic. qm̄ in eo agēs ē sciens, &
 ē volēs, i. q̄ non abhorret se, & bene
 scit q̄ pfectio sua est influere aliqd̄
 alteri. Sed, si fuerit posse vt ponatur
 q̄ corpus vmbra faciens sit ipm̄-
 met sciens aduentum vmbra, & sit
 ēt volens, tunc ēt tale, quale primū.
 nam primum est sciēs, & est agēs, &
 sciētia eius est principium opauōis
 eius. nā scientia eius de seipso q̄ sit
 principium oīum, est causa emana-
 tionis totius. qm̄ ordo repertus seq-
 tur ordinem intellectū, in eo q̄ est
 quid sequēs ei. & esse agēs totius nō
 est additum ei q̄ sit sciēs totius, cum
 sciētia eius de toto sit eā emanauōis
 totius ab eo, & esse sciens totius nō
 addit aliquid scientiæ suæ de toto.
 nam ipsum non scit seipm̄, nisi sci-
 uerit q̄ sit principium totius. ergo
 scitum prima intentione est subltā
 tia ei⁹, & totū erit scitū ab eo secūda
 intentione. Hoc ē igit id, q̄ sit agēs.
 Cū aut dī potēs, nihil aliud est, q̄ vt
 sit agēs eo mō, quo nos cōsideraui-
 mus id. & ē q̄ eē eius ē eē, a quo ema-
 nāt res, quas pōt, in quarū emana-
 tione ordinatur cōpō in toto in no-
 bilissimo eē, & pōtate pfectionis, &
 pulchritudinis. Et, cū dī volens, nō
 intelligitur nisi q̄ id, quod emanat
 ab eo, non est occultum ei, nec ab-
 horret id, sed ipsum bene scit q̄ per-
 fectio eius est apud emanationem
 tou⁹

- A** fortius ab eo. & potest dici in hoc qd sit volens. & pōt dici de volēte qd sit desyderans. & nihil erit volūtas, nisi ipsummet posse: & non erit posse, nisi ipsamet scientia: nec erit scientia, nisi ipsamet substantia: ergo totum reducitur ad ipsamet substantiam: scientia. n. eius in rebus nō est assumpta a rebus, sin autē, tunc acquireret attributum, & perfectionem ab alio. quod est falsum in necessario in esse. Quare scientia nra est duplex. aliqua. n. est scientia rei, pueniēs ex forma huius rei, vt scientia nra de forma celi, & terræ, & aliqua est scientia, quam facimus nos, vt ē res, cuius formam non videm⁹, sed imaginamur eam in aīa nra, & postea eam accipimus. & tunc esse formæ emanat a sciētia, non aīst sciētia ab ente, sciētia vero Primi ē sū secūda spēm. nam imaginatio ordinis ex se ipso est cā emanationis ordinis ex se ipso. verūtū, si reperire formā picturæ, aut scripturæ in tabula in mente nra sufficeret in faciēdo illā formam, tūc esset sciētia nra ipsummet posse, & ipsummet velle, sed pp diminutionem nram in posse non sufficit imaginatio nra ad inueniendum formam, sed indigemus cum hoc voluntate, qd sit nobis, pueniēs quidem ex potētia desyderatiua ad hoc, vt moueatur ab ea potētia motiua musculorum, & nervorū & membrorum organicorū, adeo qd moueatur ex eis manus. verūtū qd mouet i motione musculorū, & nervorū manus ipsa, & aliud, & mouet ad mortū eius calamus, aut aliud istēm ab extra, & mouetur materia ad motum calami in atramēto, aut alio, & postea puenit figura imaginata ī mēte nra. & ideo nō ē eē huius figuræ ī mēte nra posse, nec voluntas, sed ē rit figura nobis aliud præter principium mouens musculos. & hæc figura mouet hūc motore, qui ē principii posse. & non est sic in necessario in esse. nam non est compositū ex corporibus, in quorum extremitatibus oriantur potētiæ. igitur potētia, & voluntas, & sciētia, & substantia eius vnū, & idē ē. Et, cum dī viuū, non intelligimus p id, nisi qd scit scientia, a qua emanat eē, quod appellatur operatio eius. nam viuū est agens, comprehendēs. & intelligimus p id ipsummet cum relatione operationū mō pdicto, & non sicut vita nra, qd pfit, nisi cum duab⁹ potētijs diuersis, ex quibus deriuant cōprehensio, & opatio igit vita eius est ipsamet substantia eius. Et, cum dī de eo beneficans, intelligimus qd emanat ab eo totum, nō ad intētionem, vt ad se redeat. beneficatio aut cōplet duab⁹ reb⁹. quarum vnā est vt sit recipienti vtilitas ex eo, quod tributum est ei. nā dare aliquid ei, qd non indiget eo, non dī beneficatio. secunda ē vt nō indigeat ipsum bñficans illa bñficiētia, ita qd bñficiū tribuisset pp indigentiam suam. & qui bñficiū præstat ex eo qd vult gloriari, aut adipisci bonum nomē. aut vt euadat suspensionem, ipse qrit præmium, & non præstat bñficiū. Sed bñficiū, quod præstat Deus glo. est vt non qrat vt euadat a suspensione, aut ad perfectionē facientē adipisci gloriam ei. ergo bñficiū pstat ē nomen testificans de eē ei⁹, aut cū relatione eius ad operationē, & negationē intētionis, & non inducit quidē ad pluralitatē in substantiā eius. Et, cum dicitur bonū absolutū est, qd nos videmus qd eē eius ē sequēstratū

Disputatio

Gstratū ab omni diminutione, & possibilitate privationis. nam malū nullam hēt substantiam, sed reducitur ad priuationem substantiæ, aut priuationem adaptationis substantiæ, ex eo qd est eē bonum. reducunt ergo oīa ista noīa ad negationē positivitatis, diminutionis, & mutationis. & etiam aliquā dī bonū de eo, qd ē cā ordinis rerum: primum autē est principium ordinis oīum: ergo est bonum. & tunc nomen signat eē cum aliqua specie relationis. Et, cum dī necessarium in eē ē cum negatione cāc eē eius, & remotione cāc priuationis eius in principio, & fine. Et, cū dī desyderans, & desyderatum, & oblectari alio, & aliud oblectari eo est qd ē intellectus pulchritudinis, & dilectionis, & perfectiōis, & est dilectio, & reducitur ad habens perfectionē. Et nihil aliud ē oblectari, nisi acquiritio perfectionis debite, & qui sciuerit perfectionē sui ipsius, in eo qd cōprehendit scita, si comprehenderit ea, & pulchritudinem formæ eius, & substantiam posse sui, & fortitudinē mēbrorum suorum, demū ei perucutionem ad omnem perfectionem possibilem ei, si hoc posset imaginari in vno hōīe, tunc diligeret perfectionem suam, & oblectaretur ea. Diminueretur autē oblectatio sua, cum cōsideraret priuationem, & diminutionē. nam lætitia non p̄ficiat eo, quā aufertur, aut senit ablationem eius. Primū autē ei gloria perfecta, & pulchritudo cōpleta, postq̄ omnis perfectio pos̄s est ei. & ip̄i comprehendit illam perfectionem cū securitate a positate diminutiōis & ablationis, & perfectio excelsa, pueniēs ei ē superior oī p̄fectione. & comprehēsiō eius huius perfectiōis

ē supior oībus cōprehensionibus. & dilectio, & desyderiū eius ad hanc p̄fectionē ē excelsior omni dilectiōe. & oblectatio in ea ē superior oī oblectatione. & ēt non est proportio inter oblectationem nostram, & suam omnino, sed est excelsior omni, qd p̄t p̄ferri a nobis de oblectatiōe lætitiæ. & complacentiæ, & gaudio. Sed de istis rebus non sunt nobis p̄prij sermones. & non potest fieri quā deueniamus ad abusiōē transumptiue, vt, cum accommodam⁹ ei dilectionē volentis, eligentis, & agentis assumptam a nobis cum decisione remotionis voluntatis, ei⁹ a voluntate nostra, & posse eius a posse nro, & scientiæ eius a sciētiā nra. & non est inconueniēs defectus proprii sc̄monis oblectationis ab eo, & vsus alterius. Et intēti nōstrum ē qd dī sp̄s eius est nobilior dispōne Angelorum. & dignius est vt sit lætans, & dispositio Angelorum dignior dispositione nostra. & si non esset oblectatio, nisi in appetitu commestionis, & coitus, tunc esset dispositio asini, & porci nobilior dispositione Angelorum, qui non habent hanc oblectationem. & intelligo per Angelos principia abstracta a materia, nisi gaudio, & cōsideratione eius, qd est eis proprium ex perfectione, & pulchritudine, quæ non potest remoueri, sed illa, quæ est in primo, est superior ea, quæ est in angelis, quoniam esse angelorum, qui sunt intelligentiæ abstractæ, est esse possibile ex se, necessarium vero ex alio & possibilitas est malum quid, & diminutio. & nihil est remorior ab omni malo, nisi Primum glo. ergo ipsum est bonum absolutum, & ei est gloria, & pulchritudo, & perfectio

Alio summa. Vltius ipsum est desideratum, siue desideretur ab alio, siue non desideretur. sicut est Deus, intelligens, & intellectum, siue intelligat eum alter, siue non intelligat. & oia ista reducuntur ad seipsum, & ad intelligentiam sui ipsius. & intelligere ipsum, & intelligere seipsum est ipsummet. nam est intellectus abstractus, & totum reducitur ad idem. Hæc est via intelligendi opinionem eorum. & omnia ista diuiduntur ad id, quod possibile est credere, & declarabitur quod est inconueniens secundum radices eorum: & ad id, quod non est possibile credere, & declarabitur falsitas eius. & reuertamur ad quinque gradus diuisionis pluralitatis, & rationes eorum in auferendo eos. & declarabimus quod non possunt in hoc constituere rationem, & faciem de vnoquoque eorum disputationem separatim.

AVERROES

relati

Alter. Benefecit in pluribus, quod scripsit de narratione opinionum philosophorum, quod sit Deus gloriæ vnus, cum denominatione attributorum multorum: & non loquimur cum eo de eis, nisi in eo, quod dixit de appellatione intellectus, quod indicat rem negatiuam. & non est sic, sed est nomen sibi proprium secundum philosophos Peripateticos, & aliter quam intelligit Plato, quod intellectus sit aliud, quam primum principium, & quod non denominetur quod sit intellectus. & sic, cum dixit de intelligentiis separatis quod est in eis ex positate, & priuatione, & malo, non est de sermone eorum. & reuertamur ad id, quod dixit ex questione contra eos in illis quinque disputationibus.

DISPUTATIO VI.

De conuenientia eorum circa falsitatem constitutionis scientiæ, posse, & voluntatis in primo principio.

ALGAEZEL

It Alga. Conueniunt philosophi circa falsitatem constitutionis scientiæ, & posse, & voluntatis in primo principio, ut conuenit in hoc secta Mahatazela: & existimauerunt quod ista nomina imponuntur in lege & potest proferre ea idioma alicuius gentis, sed reducuntur ad eandem substantiam (ut diximus). & impossibile est constituere attributum additum substantiæ eius, sicut posse est in nobis, ut sit scientia nostra, & posse nostrum & voluntas nostra attributum nobis additum substantiæ nostræ. & existimauerunt quod hoc facit pluralitatem. quoniam, si ista attributa inuarentur nobis, sciremus quod sunt addita substantiæ, cum abstrahantur. & si considerentur copulata esse non absque vnione, non euadet quin sint addita substantiæ in copulatione. & oia duo, quorum vnum inouat super alterum, & scitur quod hoc non est illud, nec illud est hoc, si copularet, determinat intellectus quod sint duo. & cum non possumus fugere de istis attributis in hoc, quod sint copulata substantiæ primæ, ita quod sint causæ præter substantiā, igitur hoc faciet pluralitatem in necessario in eis. & hoc est falsum: & non conueniunt circa absonam attributorum.

Auer.

Disputatio

AVERROES.

Alter Averr. Qui aut dubitat cōtradicensse auferri numerationē attributorū, est q̄ attributa diuersa reducant ad eandē substantiā, ita q̄ id, qd̄ intelligit p̄ scientiā exēpli gratia, & voluntatem, & posse, est idem, & q̄ sint eadē substantia, & q̄ ēt scientia & sciēs, posse & potēs, voluntas & volēs sint idem. & qui dubitat contra dicētē q̄ hic est substantia, & attributa addita substantiā, ē q̄ sit substantia conditio in esse attributorū, & attributa conditio in perfectiōe substantiā: & erit aggregatum. **H**ex hoc aliquid necessariū in esse, scilicet ens, non habēs cām, nec causatum. Quare hac nō ē rñsio eius in rei veritate, cum ponitur q̄ hic sit aliquid necessariū in esse ex se, vt sequatur q̄ sit vnū oīmodū, & nō cōpositum oīno ex conditione & cōditōato, & cā & causato. Nam oē ens tale aut erit cōpositio ei⁹ necessaria, aut possibilis. si necessaria, erit necessaria p̄ aliud, non ex se. qm̄ difficile est ponere cōpositū antiquum ex se, scilicet absque q̄ sit ei cōpositor, & p̄cipue s̄m̄ ponētē q̄ oē accēs sit innouatū. nā cōpositio in eo ē accēs antiquū. **I**si vero possit, indiget quidē copulāte cām causato. Autamen q̄ repiatur aliquid cōpositū ex se s̄m̄ radices Philosophorū, & an admittant large accētū antiqua, est impōse, nā cōpositio est cōdō in eē eius. & impōse est vt partes faciant cōpōnem. cōponi. n. est conditio in esse eorū. quare partes oīs cōpositū rerū naturalium cum resoluant, non erit nomen dictū de eis, nisi æquiuoce. vt est nomen manus, quod dī de ea, q̄ est pars hōis viui, & manu incisa. sed oīs cōpositio apud Aristotē. est

gnabilis & corruptibilis, quāto magis vt sit non habēs cām. Si aut teneatur via, qua incescit Auicenna de necessario in esse, & possibili in esse, quæ remouet cōpositum antiquū, non finitur quidem ad hoc. nam, cum posuerimus q̄ posse finitur ad cām necessariam: & necessaria aut habebit causam, aut non habebit causam: si habet causam, ergo finit ad necessarium non habēs causam. Hic sermo inducit ad impossibilitatem pueniendi ad ens necessarium non habēs cām agētē, non aut ad ens nō habens causam omnino. nā pōt habere cām formalem, seu materiale, nisi ponat q̄ oē habēs formā, & materiā. demum oē cōpositum necesse est vt habeat agēs extra id. & hoc quidē indiget declarationē. & id non includit sermo, quo pcessit circa declarationē necessarij in eē cū eo, qd̄ diximus, q̄ sit in eo ex inuolutione. & ex hocmet non verificat rō sēctæ Aristotē, & est q̄ oē innouatū habet innouans æternum primum, antiquum, non cōpositum: perficitur vero ad primum, quod nō est innouatum. Quod aut sit sciens, & scientia idem, non est impossibile, sed est necesse vt deueniat in his talib⁹ ad id, q̄ vniatur id, quod intelligitur de eis. nam sciens, si est sciens per scientiam, id quidem, quo sciens est sciēs multo magis debet esse sciens. nam id, quod acquirit attributū ab alio, illud quidem attributum dignius ē in hac re, quæ facit acquirere. v. g. q̄ ista corpa viuētia apud nos, si nō cēt viuētia ex se, sed p̄ vitā, q̄ inest eis, necesse esset vt illa vita, ex qua acquirit id, quod non est viuens, ip̄m viueret vitā ex se, aut procederet in finitū. & hoc idē euenit scientiā, & alijs

Aliis attributis. Attamen esse eandem substantiam, habentem multa attributa relatiua, aut negatiua, aut imaginatiua diuersimode, absq; eo qd hęc substantia plurificetur plurificatione attributorum illorū, hoc quidem nō aufertur esse eius, vt est aliquid esse, aut vnum, & possibile, aut necessarium. nam idem, cum cōsideretur ex eo qd ab eo proueniat aliud, dicitur potens, aut agens. & cū consideretur ex appropriatione vnius duarum operationum oppositarum, dicitur volens. & cum consideretur ex eo qd comprehendit opera sua, dicitur sciens. & cum consideretur scientia, ex eo qd est comprehensio, & causa motus, dicitur vita. nam viuens comprehendit, & mouetur ex se. Quod autem prohibetur, est esse vnum simplex, habens attributa multa, fixa in se: & præcipue si fuerint illa attributa essentialia, & reperta in actu. si vero in potentia, non prohibetur apud Philosophos quin sit aliquid vnum in actu, multa vero in potentia. & hoc apud eos sunt partes definitionum cum definitionibus. Et cum dixit, & exiitauerunt qd hoc facit pluralitatem vsque ad, cum sint duo. i. qd esse hęc attributa copulata substantiæ non prohibet quin sint necessario multa ex se, sicut si postponitur esse eorum substantiæ, & postponitur esse aliquorum eorum aliquibus, non esset intelligentia eorum apud intellectū eadem. & quia recitauit Alga. opinionem Philosophorum dixit.

ALGAZEL.

Ait Alga. Et dicitur eis vnde scitis vos falsitatem pluralitatis ex hac via, & tamen vos contradicistis ex sectis Maurorum sectæ Maha-

razelæ tantum? & quæto quæ est demonstratio de hoc? nam sermo dicitis pluralitatem esse falsam in necessario in esse cum hoc, qd substantia, cui attribuitur, sit vna, reduciatur ad id, qd sit falsa pluralitas attributorū. & ibi est quæstio, & non est falsitas eius scita necessario. & impossibile ē dicere hoc absq; demonstratione. Et ipsi profecto habent in hoc duas vias. Quarum prima est, cum dicū demonstratio autem eius est. nam vnum quodque attributum, & eius, cui attribuitur, cum non fuerit hoc ipsum, nec ipsum hoc, aut sufficit vnum quodque eorum absq; alio in esse suo, aut indiget vnum quodque eorum alio, aut sufficit vnum eorū absq; alio, & tamē aliud indiget eo. Si autem ponatur qd vnum quodque eorum sufficit, erunt ambo necessaria in esse, & est posterioritas absoluta. & hoc est falsum. si vero indiget vnum quodque eorum alio, non erit quidem aliquod eorum necessariū in esse, cum necessarium in esse est quod exiit in se, & non indiget alio modo alio: & quod indiget alio, hoc quidem aliud est causa eius: & si auferatur hoc aliud, prohibetur esse eius: ergo esse eius non est ex se, sed ex alio. Sed, si dicitur qd vnum eorū indiget alio, & non aliud, tunc id quidem, quod indiget, est causatum, & necessariū in esse est aliud. & quodcunq; eorum fuerit, causatum indiget causa, & induciatur ad copulationem necessariū in esse cum causa.

AVERROES.

Ait Auer. Cum concedit aduersari⁹ Philosophis qd sit hic ens necessarium in esse ex se, & qd necessarium in esse est vt non sit ei causa, nec ex se, ex qua constituitur, nec ab Extraord. Auer. L extra

Disputatio

G extra, nō potest fugere id, qd' intulerunt necessario contra eum Philosophi, nam, si attributa sunt fixa in substantia, substantia quidem est necessaria in esse ex se, & attributa per aliud, & erit necessarium in esse ex se ipsa substantia, & attributa necessaria per aliud, & aggregatum ex eis erit compositum. Attamen secta Aslaria non concedit eis q' necessarium in eē ex se significet hoc. quoniam demonstratio eorum non peruenit ad hoc. demonstratio enim eorum inducit ad non habens causam agentem additam ei.

H A L G A Z E L.

A It Alga. Et questio in hoc est, ut dicatur, melior harum partium est pars vltima. & ideo, cum destruitis primam partem, & est secundario absoluta, iam declarauim' q' nō est vobis demonstratio in hoc in disputatione precedenti. & cum non perficitur nisi in edificatione ablationis pluralitatis in hac disputatione, & subsequenti, cum sit ramus huius disputationis, quomodo ergo edificabitur hæc disputatio super eam? Quare melius est dicere q' substantia non indiget in constitutione eius attributis, tamen attributa indigent eo, cui attribuitur, sicut est in nobis. Et remanet sermo eorum, q' indigens alio non est necessarium in esse. & dicitur, si intelligitis per necessarium in esse, quod non habet causam agentem, quare dicitis hoc? & quare est falsum dicere sicut est substantia necessaria in esse antiqua, non habens agens, sic attributa eius sunt antiqua cum eo, non habentia agens? Si vero intelligitis per necessarium in esse q' non erit ei cā receptiua, ergo non est ne-

cessarium in esse secundum hanc positionem, sed est antiquum cum hoc, & non est ei agens, quæro quid est quod reddit hoc falsum? sed, si dicent necessarium in esse simpliciter est, quod non habet cām agentem, nec receptiuam, & cum concedit q' sit ei cā receptiua, ergo concedit q' sit causatum, dicimus appellare substantiam recipientem cām receptiuam est ex inuentione, & adaptatione vestra, Rō autē non indicat constitutionem necessarij in esse fm adaptationem vestram, sed indicat constitutionem finis, in quo cessat emanatio cārū, & cātorū, & non indicat fm hanc considerationem q' cessatio emanationis est possibilis i vno. nā ista attributa sunt antiqua non habentia agens, sicut ipsum id non habet, sed ipsa sunt considerata in substantia eius. & proiciamus dictionem necessarij in esse, vt non erremus in ea. nam demonstratio non indicat nisi cessationem emanationis, & non indicat aliud omni no: & rationes alterius sunt idustrie & sophisticationes. Si autē diceret, sicut necesse est vt sit cessatio emanationis in cā agenti, sic necesse est, vt sit cessatio eius in cā receptiua. nam si omne ens indigeret subiecto, in quo existeret, & indigeret etiam subiectum alio subiecto, esset necessario emanatio: sicut, si indigeret omne ens causa, & illa cā indigeret causa etiam, diceremusei bene dicitis. & pp hoc dicimus q' cessat hæc emanatio, & dicimus q' sit attributū in substantia eius, & substantia eius nō existit in alio, sicut est scientia nostra in substantia nostra, & substantia nostra est subiectum eius, & non est substantia nostra in subiecto. Igit' attributū, cessat emanatio

Anatio causæ eius agentis cum substantia, cum non sit ei agens, sicut non est agens substantiæ: sed non cessat esse substantiæ in hoc attributo, & non habet causam, nec attributa habent causam. causa vero receptiua non cessat emanatio eius, nisi ad substantiā. Et quæro unde sequitur ut auferat subiectum cum ablatione causæ? demonstratio autem non concludit nisi cessationem emanationis. & omnis via, qua possibilis sit cessatio emanationis, est in apparentia eius demonstratio inducens ad necessarium in esse. sed, si intelligit per necessarium in esse aliquod ens non habens causam agentem, ita quod cessat in eo emanatio, tunc non conceditur quod hoc sit necessarium omnino. & quotienscumque dilatauerit se intellectus ad concedendum ens antiquum, cuius esse non habet causam dilatabit se etiam ad concedendum antiquum, cui attribuitur attributum, cuius esse non habet causam in substantia, & attributis simul.

AVERROES.

A It Aver. Cum autem dixit sed destructio vestra primæ partis & est secundatio absoluta, iam declarauimus quod non est vobis demonstratio de hoc in disputatione præcedenti, & quod non perficitur nisi in edificatione ablationis pluralitatis, id est destructio eorum quod sit id, cui attribuitur, & attributum vnumquodque eorum existens in se. nam sequitur ex hoc ut sufficiat vnusquodque eorum absque alio: & erit Deus gloriose sufficiens in se, & tamen erit ibi secundatio, postquam non erit aliquid, quo erunt attributum, & id, cui attribuitur vnum. Et, quam laborauerunt in destructione huius speciei pluralitatis, & in neces-

sitate esse secundationem in Deo, demonstratiue id necesse est ut sit contrarium. Et ut auferatur secundatio ex ablatione pluralitatis, ideo dixit in eo quod est contrarium, & declarauerunt radicem per ramum. Et id, quod fecit, est questio non secundum rem ipsam, sed secundum sermonem aduersarii. nam aduersarii auferunt posterioritatem. & tu iam sciuisi in multis locis quod questio est duplex, aliqua est secundum rem ipsam, & aliqua secundum sermonem contradicentis, & quod veritas est illa quæ est secundum rem ipsam, & quod alia, licet non fuerit vera, aliquando quidam sit. **E**

D. d. & ideo melius est ut dicatur, substantia in se non indiget attributis, & attributa indigent eo, cui attribuantur, & remanet dictum eorum, quod indigens alio non erit necessarium in esse. id est cum ipse posuerit eis hanc partem partium, quas fecerunt in destructione pluralitatis, peruenit ad hoc, ut affirmet quod necessarium in esse impossibile est ut sit compositum ex attributo, & eo, cui attribuitur, nec quod sit substantia eius habens multa attributa. & hoc non potest esse secundum radices eorum. Deinde incipit declarare quod falsitas, quam conati sunt probare expositione huius partis, non sequitur. & dixit & dicatur eis, si autem intelligitis per necessarium in esse, quod non habet causam agentem, quare dicitis hoc? & quare est falsum dicere sicut substantia necessarii antiqui non habet agens, sic attributa eius antiqua non habent agens? Dixi, hoc totum est contradictio ei, quod præcedit in remotione attributorum via Avicennæ in constituto necessarii in esse ex se. sed via magis sufficiens in hoc constituto vniotione. & hoc sequitur secta Avicennæ, & est

Disputatio

G via Mahatazele. nam ipsi intelligunt per possibile in esse possibile verum & tenent qd omne id, quod est sub primo principio, sit tale. & aduersarii eorum ex secta Affaria concedunt hoc, & tenent etiam qd omne possibile habet agens, & qd emanatio cessat, finiendo ad id, quod non est possibile ex se. & aduersarii concedunt eis hoc. & cum concesserint eis hoc, existimatur apud eos qd sequitur ex hoc, vt primum, ad quod cessata est possibilitas, non sit possibile: ergo necesse est vt sit simplex, non compositum. Sed secta Affaria est dicere qd

H id, ex quo auferitur possibile verum, non est de necessitate simplex, sed e necesse vt sit antiquum tantum, non habens causam agentem. quare non est apud eos demonstratio, qd primum sit simplex per viam necessarij in esse. Deinde dixit. Si autem dicet necessarium in esse absolute, quod non habet causam agentem, nec receptiuam: & cum conceditur quod habet causam receptiuam, tunc non est necessarium in esse secundum hanc expositionem. i. si autem dixerint Philosophi qd demonstratio induxit ad hoc, qd necessarium in esse non habet causam agentem: ergo non habet causam receptiuam. & cum ponitis substantiam, & attributa, iam ponitis causam receptiuam.

Deinde dixit, respondens huic, Dicimus, cum concedimus qd habet causam receptiuam, tunc conceditur qd sit causatum, dicendum appellare substantiam receptiuam causam est ex deliberatione uestra. ratio autem non indicat constitutionem necessarij in esse secundum deliberationem uestram, sed indicat extremum, i. quo cessat emanatio carum, & ceterorum,

s. qd secta Affaria non concedit quod haec substantia, quae sustinet attributa, sit causa receptiua, & sequitur eis vt in ea. s. in causa receptiua sit causa agens, & non indicat necessarium in esse, s. qd induxit demonstratio veltra ad ens, non habens causam receptiuam, quanto magis vt indicet non habens substantiam, & attributa, sed indicauit causam agentem.

Dixi, Hec quoque sequitur secundum rationem eorum. nam, si secta Affaria concedit Philosophis qd non habens causam agentem non habet causam receptiuam, non destruitur ex hoc sermo eorum. quoniam substantia posita ab eis recipit attributa, non autem primum cum ponant qd attributa sint addita substantiae, nec ponunt ea attributa essentialia, vt ponunt Christiani. Deinde dixit. Si autem dicet, sicut sequitur cessatio emanationis in causa agente, sic sequitur cessatio eius in receptiua. nam, si indigeret oens subiecto, in quo existat, & indigeret subiectum subiecto, tunc sequeretur emanatio, vt pueniat ad ens non habens subiectum, sicut est in causa agentis. D. d. respondens eis, vos bene dicitis. & propter hoc dicimus qd cessat haec emanatio, & dicimus qd attributum est in substantia eius, & non est substantia eius existens in alio, sicut scientia nostra in substantia nostra, & substantia nostra est subiectum ei, & substantia nostra non est in subiecto. Dixi, hic sermo non habet alligantiam in hac disputatione, nec in eo, quod recitauit de Philosophis, nec in eo, quod respondet eis: & quasi est sermo sophisticus. nam sermo de necessitate cessationis causarum receptiuarum, & non cessationis earum, nulla est proportio inter eas;

& disputa-

A & disputationē, de qua loquimur:
& est an ex conditione agentis primi sit ut sit ei cā receptiua. Speculatio enim de cessatione cārum agentium est diuersa à speculatione de necessitate causarum receptiuarū. qm̄ qui concedit esse causas receptiuas, concedit necessario cessationē emanationis earum ad causam receptiuam primam extra agens primum necessario, sicut concedit esse agens primum extra materias receptiuas. igitur agens primum, si esset ei materia, illa quidem materia nō numeratur in recipiente primo, nec in eo,

B quod est sub eo ex recipientibus in aliis entibus, sed necesse est ut sit illa materia agentis primi, si esset ei materia, & materia propria ei. demum erit quidem ei: & hoc quidem aut erit prima ei, aut cessabit ad receptiuum primum. demum non erunt hęc recipientia de genere receptionis conditionata in esse aliorum entium prouenientium à primo agente. quare, si esset materia cōditio in esse agentis primi tantum, sequeret̄ necessario ut sit conditio in eē omnium agentium in passis, & materia non erit conditio in esse actionis agentis tantum: cum omne agens agit in recipiente. sed, si esset cōditio in esse agentis, erit omne agens corporeum. & hoc totū non cōcedit secta Assaria, nec id quærit. Si vero dixerint qd̄ hęc substantia, cui attribuitur hęc attributa, necesse ē ut sit corpus, tūdetur eis, anima apud vos, attribuitur ei hęc attributa, & tamē apud vos anima non est corpus. & hic est finis, ad quem finiunt sermones topici in hac qōne. sermones vero demonstratiui sunt in libris Antiquorum, quos scripserunt in hac

scientia, & maxime in libro primi Sapientis. Attamen id, quod dixit in hoc Auicen. & alii ex eis, qui deducuntur Mauris, si reperitur eis aliquid in hoc, id quidem, quod constituerunt in hac scientia, est de genere sermonum probabilium quoniam sunt ex propositionibus generalibus nō autem propriis de natura rei, de qua speculantur. Et, cum dixit diximus de hoc attributo, cessata ē emanatio causę agentis eius cum substantia. nam non habet agens, sicut non est agens substantia, sed non deficit substantia talis quin sit. & non habet causam, nec attributa posita ab eis habent causam. Dixi, hoc non concedunt aduersarii, sed dicunt qd̄ ex conditione agentis primi est, ut non recipiat attributum aliquod. nam receptio indicat materiam, im possibile enim est ut cesset emanatio ponendo agens, quodcunq; fuerit: sed agēs, cui non est actio oīno, nec cui datum sit ut sit ei actio. nam ponendo attributum agenti primo qd̄ constituatur ex causa receptiua, quæ sit conditio in esse eius, existimatur qd̄ sit falsum. nam omne, qd̄ habet conditionē in esse suo, copulatio quidem eius conditioni est ex causa alterius. qm̄ aliquid non pōt esse causa copulationis cōditioni eē eius, sicut non erit causa esse sui ipsius. conditionatum. n. non euadit quin existat in se absq; copulatione eius cōdōni, & indiget cā agente copulationis eius, conditionatorū aliquid non erit cā conditionis sui eē, sed omnia ista sunt res cōes. Demū hęc nos accomodano, non possumus imaginari de ea aliquid ppinquum veritati ex hac via. & hoc propter æquiuocationem necessariū in

Disputatio

G esse ex se, & possibilis in esse ex se, necessarii vero ex alio, & aliarum propositionum additarum eis.

ALGAZEL.

A It Alga. Secunda autem via, cum dicunt q̄ scientia, & posse in nobis non ingreditur quiditatem substantiæ nostræ, sed est accidens: & cum constituantur hæc attributa primo, non ingredientur etiā quiditatem substantiæ eius, sed erūt accidentia relatiue ad id: & licet continuata fuerint antea, tñ nō separabunt, aut sequent ad quiditatē eius & cū hoc non cōstituent subamē-
H ius, & cum fuerint accidentia, sequitur ad substantiam, & substantia erit causa in eis, & erunt causata: ergo quomodo erunt necessaria in esse?

ALGAZEL.

A It Alga. dubitans huic sermō ni. Et hoc quidem est primū cum mutatione præfationis. & dicimus, si intelligitis, cum dicitis q̄ sequitur ad substantiam, & eē substantiam causam eius, q̄ substantia sit causa agense eius, & q̄ sunt acta à substantia, hoc non est verum. nā hoc sequitur in scientia nostra in relatione ad substantiam nostram, cū substantia nostra non est cā agens scientiæ nostræ. Si vero putatis q̄ substantia sit subiectū, & attributū nō existit p̄ seipsum in alio, hoc quidem conceditur, & non prohibetur, licet profertur per verbum sequitur, seu accedit, seu causat, aut quicquid voluerit dicere proferens, modo non mutat prolationem rem ipsam. nam res ipsa nihil aliud est, nisi q̄ existit in substantia consistentia attributi in re, cui attribuitur. & non erit falsum, q̄ existat in substantia, & sit cū hoc antiquum, & non habet agens. & o-

mnes rationes eorum sunt inuolutiones in vituperatione prolationis, cum appellatur possibile, & transit & sequens, & proueniens, & causatum. & hoc est absurdum. Nos vero dicimus, si intelligit per hoc, q̄ habet agens, non est sic. si vero non intelligit per id, nisi q̄ non habet agens, tamē habet subiectum, in quo existit, licet proferat in hoc quacunque prolatione, nō est in ea fallitas.

AVERROES.

A It Auer. Hoc est multiplicare sermonem in eadē re. Respon-
L sio autem in hac propositione ab aduersario brevis talis ē. videlicet aut est possibile habenti causam receptiuam vt non habeat agēs, aut est impossibile. & ex radicibus loquētiū quod copulatio conditionis conditionato est possibilis, & omne possibile indiget in exitu eius ad actum aliquo faciente illud, & copulatione conditionis conditionato. & quoniam copulatio est conditio in esse conditionati, & impossibile est vt sit res causa conditionis esse sui, & impossibile est etiam vt conditio sit cā agens esse conditionati: nam substantia nostra non est causa agens esse scientiæ in ea, sed est conditio esse scientiæ existentis in eo: quare non euadet secundum has radices à causa agente, quæ faciet copulationem conditionis conditionato? & sic est f omni composito ex conditione, & conditionato. Attamen hoc torum destruitur secundum Philosophos, cum ponūt orbes cælestes antiquos & sunt substantia, & attributa, & nō ponunt eis agens eo modo, quo est agens in apparentibus nobis, vt sequitur ex hoc, nisi ponatur q̄ sit hic
demon-

A demonstratio inducens ad copulationem antiquam ex copulâte antiquo, & est species copulationis diuersa ab ea, quæ est in generabilibus, & corruptibilibus. Et omnia quidem ista sunt loca magnæ speculationis. Quod autem ponunt, quod ista attributa, non constituitur ex eis substantia, non est verum. nam omnis substantia, quæ perficitur attributis quibuserit magis perfecta, & magis electa, substantia illa consistit cum attributis illis, quemadmodum per scientiam, & posse, & voluntatem sumus entia nobiliora entibus nō scientibus, & substantia nostra, in qua existit ista attributa est communis nobis, & inanimatis, quæro quomodo erunt hæc attributa accidentia, sequentia substantiam nostram? hoc totum quidem est ex sermone eius, qui non est peritus in attributis essentialibus, & accidentalibus.

A L G A Z E L.

A It Alga. Et aliquando dicunt in vituperatione prolationis alio modo. & dicunt hoc inducit vt sit primum indigens his attributis, & non erit sufficiens simpliciter. nā sufficiens simpliciter non indiget alio. Deinde dixit dubitans eis.

A L G A Z E L.

A It Alga. Ethic est sermo disputatiuus in vltimitate debilitatis. nam attributa perfectionum non separantur à substantia perfecta, ita quod dicat quod indiget alio. & cum non cessauit, nec cessabit esse perfectum in scientia, & posse, & vita, quomodo ergo indigebit alio, aut quomodo possunt proferre de continuatione perfectionis indigentia? & est, sicut sermo dicentis, perfectum est id, quod non indiget perfectione.

ne. Et, si dicit, indigens attributis ad perficiendum seipsum est diminutum, dicitur quidē, sicut nihil est vt sit perfectum, nisi sit perfectio in se, sic nihil est vt sit sufficiens, nisi sit ei attributum, quod aufert indigentias in se. quō ergo remouetur attributa, quibus perficitur deitas, his talibus imaginationibus verborum?

A V E R R O E S.

A It Auer. Perfectum autem est duplex, perfectum in se, & perfectum attributis tribuentibus ei perfectionem. & illa attributa necesse est vt sint perfecta in se. nam, si essent perfecta per attributa perficientia, etiā interrogaretur de illis attributis an sint perfecta ex se, aut ex aliis attributis, & deueniret ad perfectum ex se. perfectum vero per aliud indiget necessario fm radices præcedentes, cum cōcedantur aliquo tribuente ei attributa perfectionis. sin autem, esset diminutum. Attamen perfectum ex se est in ente ex se, & conuenit vt sit ens ex se perfectum ex se. si autem est hic ens ex se, necesse est vt sit perfectum ex se, & sufficiens ex se. sin autem, esset compositum ex substantia diminuta, & attributis perficientibus substantiam illam. &, cum sic fuerit, ergo attributum, & id, cui attribuitur, est idem: & quod attribuitur ei ex actionibus, quæ inducunt vt proueniant ab attributis separatis, in eo est relatiue.

A L G A Z E L.

A It Alga. redarguens Philosophos. O quantum est inconueniens vt simus nos, & Deus glo. in hoc æquales, sc. quod perfectio est substantiæ nostræ per attributa perficientia. Si autem dicit cū constitutus substantiam,

L iij & attri-

Disputatio

G & attributum, & existentia attributi in substantia est compositio, & omnis compositio indiget componente, quare non admittimus qd primum sit corpus, quia est compositum? Dicimus qd sermo dicentis omne compositum indiget componente est, si cut sermo omne inuentum indiget inuentore. & sicut dicitur de eo primum est antiquum ens, non habes causam, nec inuentorem, sic dicitur id, quod attribuitur ei, attributum est antiquum, & non est causa substantie eius, nec attributorum eius, nec existentie attributorum in substantia eius, sed totum est antiquum sine causa. corpus vero impossibile est ut sit primum, ipsum nanque est innouatum, ex eo qd non euadit ab innouationibus, & qui non constituit ei innouationes corporis, non est necesse ei ut concedat qd sit causa prima corpus, ut sequitur hoc vobis in eo, quod sequetur postea.

A V E R R O E S.

A It Auer. Compositio autem non est sicut esse. nam compositio est sicut moueri. attributum possibile, additum substantie rerum recipientium compositionem. esse vero est denominatio, que est ipsamet substantia. & qui aliter dicit, errat. compositum autem non diuiditur ad compositum ex se, & compositum ex alio. & necesse est ut deueniat ad compositum antiquum, ut deuenit in entibus ad ens antiquum. & iam locuti sumus de hac disputatione in multis locis. Vtcrius, cum fuerit, sicut diximus qd compositio sit qd additum esse, potest aliquis dicere si reperitur compositum ex se, erit motum ex se: & si erit motum ex se, erit priuatum

ex se: quoniam esse priuatum est extrinsecus. & quod est in potentia ad actum. & sic est de motu & moto, & non est sic de esse: quoniam ipsum non est attributum additum substantie, & omne ens, quod non est aliquando in potentia, & aliquando in actu, est ens ex se, & esse moti est ut sit cum potentia motiua, & ideo indiget omne motum motore. Attamen respectu in hac disputatione est qd compositum aut erit qualibet pars partium eius, ex quibus componitur, conditio in esse sui socij duobus modis diuersis, sicut est in compositis ex materiis, & formis apud Peripateticos. aut non erit qualibet earum conditio in esse socij sui: aut vna earum est conditio in esse alterius, & altera non erit conditio in esse primi. prima autem pars impossibile est ut sit antiqua nam compositio ipsa est conditio in esse alterius, & impossibile est ut partes sint causa compositionis, nec compositio causa sui ipsius. & ideo talia composita sunt generalia, & corruptibilia: & impossibile est eis ut sint absque agente, quod extrahat ea a priuatione ad esse. Secunda vero pars, scilicet quod nulla duarum partium sit conditio in esse socij, habet tales, cum non fuerint in natura vnius earum, ut sequatur ab alia, non componentur, nisi cum compositore extra eas: cum compositio non sit de natura earum, qua constituitur substantia earum. si vero natura earum determinaret compositionem, & sunt ex se antiqua, necesse est ut compositum ex eis sit antiquum. quare impossibile est ei ut sit sine causa tribuente ei vnitatem: quoniam impossibile est reperiri aliquid antiquum, cui sit vnitatis per accidens sed,

C sed, si esset vna earum conditio in se alterius, & altera non est conditio ei, sicut est in attributo, & eo, cui attribuitur non essentiali: si quidem id, cui attribuitur, est antiquū, & de natura eius est vt non separaretur ab eo attributum: tūc compositū est antiquum, & cum sic fuerit, impossibile est vt cōcedat aliquis esse compositum antiquum. Sic edificatur via scētz Assarie, q̄ omne corpus est innouatum nam, si esset compositum antiquum, reperiretur accidentia antiqua, quorum vnum est compositio: qm̄ fundamentum, supra quod edificant necessitatem innouationis accidentium, est quia non sunt partes, ex quibus cōponit corpus apud eos, nisi post separationem, & cū admittunt compositum antiquū, possibile est vt reperiat aggregatio, quā nō præcedit separatio, & motus, quē nō præcedit quies, & cum hoc fuerit possibile, tunc esset possibile vt repariatur corpus, habēs accidentia antiqua, & non est verificatum eis q̄ id, quod non euadit ex innouationib⁹ sit innouatum. & adhuc etiam dictū est superius q̄ oē compositum erit vnum ex vnitare reperta in eo. &

H hęc vnitates reperitur i eo ex aliquo, quod est vnum ex se. & cū sic fuerit, tunc vnum, in eo q̄ est vnum, præcedit omne compositum. & hoc quidem agens vnum, si fuerit æternum, operatio quidē eius, quæ est influere oīa entia individualia, quibus sūt entia distincta, est operatio cōtinua æterna, non autem aliquā sic, & aliquā non. nam agens, cuius actio alligatur actō, hora quidē, qua exit à potētia ad actum, est agens innouatū necessario. & actum eius est innouatum necessario. agens vero primum ha-

bet alligationem actō cōtinue, & actum miscetur ei potentia cōtinue. Et fm̄ hoc debet intelligi dispositio Primi glo. cum omnibus entibus. & hęc quidem, cū impossibile est nobis declarare ea in hoc loco, dimittimus nam intentio nostra est declarare q̄ id, quod comprehenditur in hoc libro ex sermonibus, sunt sermones non demonstrariui: & plurimi eorum sunt sophistici: & maior grā duseorū est, vt sint topici. sermones enim demonstratiui sunt paucissimi, & sunt inter sermones tāquā aurum purum inter alia mineralia, & adamas inter gēmas. & redeamus ad id in quo fuimus.

Nota de
sermoni-
bus den: 6
stratiuis.

A L G A Z E L.

A It Alga. Et omnes viæ eorum in hac disputatione sunt imaginationes. Vltierius ipsi non possūt auferre omne id, quod attribuerunt substantiæ primæ: nam ipsi cōstituerunt q̄ sit sciens, & necesse est vt hoc sit additum abstracto substantiæ. Et dicitur eis an conceditis q̄ primum sciat aliud à seipso? & aliqui eorum sunt, qui concedunt aliud ab hoc, & aliqui dicunt non scit nisi seipsum. sed primum est id, quod elegit Aui-cenna. nam ipse putat q̄ Dens glor. scit omnia specie vniuersali, quæ nō ingreditur sub tempore, & non scit particularia, quorum comprehēsiō causat mutationē in substantia scientis. Nos autem dicimus aut scientia Primi de omnibus entitatibus generalium, & specierum infinitarū est ipsamet scientia sui ipsius, aut alia. si dictus alia, iam constituit pluralitatē, & ruinatis fundamentum. si vero dicis q̄ sit eadem, non cognoscimini ab eo, qui ratiocinatur q̄ scientia hominis de alio est alia à scientia eius de

Disputatio

G de seipso, & de alio. & qui dicit hoc cū intellectu suo ex definitione eiusdem falsificatur in imaginatione aggregationis inter negationem, & affirmationem, & sic scientia de eodem. quia idem falsum est ut imaginetur de vna eadem re, q̄ reperitur, & nō reperitur. & cum non erit falsum in imaginatione, ut consideret scientiam hominis de se, & nescit aliud, et go necesse est ut credat q̄ scientia sua de alio est præter scientiam suam de se. nam, si esset eadem tunc esset negatio sui negatio eius, & affirmatio sui affirmatio eius. cū falsum fuerit q̄ Socrates sit, & Socrates nō sit, si sit idem in eadem dispositione, & tamen non falsificatur tale in scientia eius de alio cum scientia de se. & sic est in scientia Primi de se cum scientia eius de alio. nam possibile est ut imaginetur esse sui abique esse alterius. si autem similitudo est sic, tunc hæc imaginatio est falsa. & omnis, qui ex Philosophis concedit q̄ primum scit aliud, necesse est ut constituat pluralitatem proculdubio.

AVERROES.

A It Aver. Summa huius sermonis est questio contra dicentem q̄ primum scit seipsum, & intelligit aliud: qm̄ scientia scientis seipsum est diuersa à scientia scientis aliud. Quæ quidem est sophisticatio; qm̄ ex hoc intelliguntur duo, quorum vnum est ut sit scientia Socratis de seipso individuali scientia eius de alio. & hoc nullo pacto potest esse verum. secundum vero est, ut sit scientia hominis de alio, ut sunt entia, scientia eius de se & hoc est verum. Et declaratio eius est. quoniam nihil aliud est substantia eius, nisi scientia eius de entibus. & si esset homo, ut alia entia,

& sciret quiditas suā sibi propriā, & esset quiditas eius scientia rerum, tūc scientia hominis de se necessario esset scientia eius de aliis rebus. nam, si esset alia, tunc substantia eius non esset scientia de rebus. & hoc manifestum est in artifice. nā substantia eius, qua appellatur artifex, nō est aliquid nisi scientia sua de artibus. cum autē dixit, nam, si scientia eius de se esset scientia eius de alio, tunc negatio sui esset negatio eius, & affirmatio sui affirmatio eius. i. q̄, si esset scientia hominis de se scientia eius de alio, tunc hō, cū non sciuerit aliud, non sciet seipsū, cū ignorauerit aliud, ignorabit seipsum. & cū sciuerit aliud, sciet seipsum. Attamen est sermo verus aliquo modo, & falsus aliquo modo. qm̄ quiditas hominis est scientia, & scientia est scitū aliquo modo, & aliud à scito aliquo modo: & cū ignorat scitum, tunc ignorat aliquam partem sui ipsius: & si ignorauerit oīa scita, ignorabit se ipsum. & negare hanc scientiam de homine est negare scientiam hominis de se ipso. nam, cum auferetur à scientia scitum, ex eo q̄ scitum et scientia sunt idem, tūc auferetur scientia hominis de seipso. scitum autem, ex eo q̄ est aliud à scientia, est præter hominem: & nō sequitur ex ablatione huius scientiæ ab homine ablatio scientiæ hōis de seipso. & sic est in indiuiduis. nā nō est scientia Soc. de Plat. aīa Soc. quæ scit Soc. seipm̄, cū ignorantia eius de Platone.

ALGAZEL.

A It Alga. Si autem dixerit ipse non scit aliud prima intentione, sed scit seipsum, quia est principium omnium, & copulatur ei scientia totius secunda intentione, cū impossibile sit ei scire seipsum, & nesci-

re q̄

Are q̄ sit principium alterius. nam verificatio sui est esse principium alterius: & impossibile est scire se esse principium alterius, nisi ingressum fuerit illud aliud in scientiam eius vniuersaliter, & consecutiuē. & non est inconueniens quin substantiæ eius sint consequentia. & hoc quidem nõ facit pluralitatem in quiditate substantiæ, impossibile vero vt sit ipsa substantia pluralitas. Et responderetur ei multipliciter, & primo q̄, cum dicitis q̄ ipsum scire se esse principium, est industria quædam vestra, & imaginatio. sed oportet vt sciat esse sui.

Bscientia autem q̄ sit principium est addita scire de esse eius. nõ principium est relatiuū substantiæ: & p̄t scire substantiā, & nescire relationē principij ad substantiā: & p̄t scire substantiā, & nescire q̄ sit principium: nõ esse principium, & esse ens sunt duo diuersa. & sicut possibile est vt sciat homo se ipsum, & nesciat q̄ sit causatum: nõ scire q̄ sit causatum est relatio eius ad causam: sic esse ipsum glo. principium, & esse causam est relatio eius ad causatum. & consequentia est bona in abstracto, cum dicunt q̄ ipsum scire se esse principium. in eo. n. est scientia de substantia, & principio, quod est relatio: & relatio est diuersa substantiæ: & scientia relationis est diuersa a scientia substantiæ, ratione, quam diximus: & est quia possibile est vt imaginetur scientia de substantia præter scientiam de principiis, & impossibile est vt imaginetur scientia de substantia præter scientiam de substantia: nam substantia est vna.

AVERROES.

AIt Auer. Sermo Philosophorum cū sit homine in hac disputatione edificatur fm radices, quas

habet, de quibus necesse est prius loqui cum eis. Nam, cum conceditur id, quod posuerunt de eis, & existimauerunt q̄ demonstratio induxit eos ad id, non sequitur eis aliqua harum consequentiarum suarum. Nā Philosophi ponunt q̄ er. s. quod nõ est corpus, est in se scientia tantum. qm̄ ipsi tenent q̄ formæ non sciunt, quia sunt in materijs: & cum inueniunt aliquid, quod nõ sit in materia, notum est q̄ scit. & hoc habetur ratione. qm̄ inuenerunt q̄ formæ materiales, cum abstrahantur in anima a materijs suis, fiunt scientia, & intellectus: & intellectus nihil aliud est, nisi formæ abstractæ a materia. & cum sic fuerit in eo, quod nõ est abstractum a radice nature suæ, id quidem, quod est abstractum a radice nature suæ, multo dignius est vt sit scientia, & intellectus. & qm̄ intellecta rerum sunt verificatio rerum, & intellectus nihil aliud est nisi cōprehensio intellectorū, tunc intellectus noster est ipsummet intellectum, in eo q̄ est intellectus. & nõ erit alietas inter intellectū & ipsam rē intellectam, nisi quia intellecta sunt intellecta rerū, quæ nõ sūt in naturis suis intellectus, sed sūt intellectus, cū abstrahit intellectus for-

Fmas earū a materijs: & p̄ hoc nõ erit intellectus noster intellectum oīmo de. si vero reperiat aliquid absq̄ m̄a, erit intellectus eius intellectum oīmodo, & est intellectus intellectorū absq̄ dubio. & qm̄ intellectus nihil aliud est nisi comprehensio ordinis rerū, quæ reperitur, & gradus earū, ideo necesse est, in eo q̄ est intellectus separatus, vt nõ sustentetur in intellectione rerum, quæ reperitur in rebus, quæ reperiuntur, & retardetur intellectum eius eis, nam oīs intelle-

Quo pacto
& intellectu
intellectus noster
separatus
in. eligitur.

Aus

Disputatio

Actus talis sequitur ordinem repertum in entibus, & completum: & ipse de necessitate diminutus est in eo, quod intelligit ex rebus. & ideo intellectus noster est diminutus in eo, quod de terminat de natura rerum circa ordinem, & proportionem repertam in eis. & cum natura rerum sequatur secundum rationem intellectus, & fuerit hic intellectus, qui est in nobis, diminutus in comprehendendo naturas entium, necesse est ut sit hic scientia cum ordine, & cum proportionem, quae est causa ordinis, & proportionis, & scientiae repertae in quo libere. Et necesse est ut iste intellectus, ordo eius sit causa huius ordinis in entibus, & comprehensio eius non denominetur de vniuersalibus, quanto magis de particularibus. nam vniuersalia sunt intellecta entium, & posteriora eis. hic vero intellectus, entia sequuntur eum, & intelligit necessario entia, cum intelligit ex se ordinem, & proportionem repertam in entibus, non autem cum intelligit rem extra se. nam esset causatum ab ente, quod intelligitur, & tamen nullam habet causam: & esset diminutus: scientia. n. rerum notitia vniuersali est scientia diminuta, quoniam est scientia eius, quod est in potentia. Cum autem intellexeris hoc ex opinione Philosophorum, intelliges quod intellectus separatus non intelligit nisi seipsum, & intelligit seipsum, cum intelligit omnia entia. intellectio. n. eius nihil aliud est nisi ordo, & proportio, quae est omnibus entibus. & iste ordo, & proportio est ille, quem recipiunt potentiae actiuae, habentes ordinem, & proportionem, repertam in omnibus entibus, & est id, quod Philosophi appellant naturam. nam

videtur quod omne ens habet operationes, quae sequuntur ordinem intellectus, & proportionem eius. & impossibile est ut hoc sit per accidens: & impossibile est ut sit propter intellectum similem intellectui nostro, sed propter intellectum superiorem omnibus entibus, & non est nec vniuersalis, nec particularis. Et, cum intellexeris hoc ex opinionibus Philosophorum, soluuntur tibi omnes dubitationes, quas fecit eis iste vir hic, & cum posueris quod intellectus, qui est ibi, sit similis intellectui humano, valent illae dubitationes praedictae. nam intellectus, qui est in nobis, est is, cui euenit numeratio, & pluralitas. ille vero intellectus non euenit ei aliquid horum. nam est mundus pluralitate eueniente his intellectis, & non imaginatur in eo alietas inter comprehendentes, & comprehensum. intellectus vero, qui est in nobis, eius comprehensio substantiae rei est aliud a comprehensione eius, quod sit principium rei: & sic eius comprehensio alterius est alia a comprehensione sui aliquo modo, attamen est in eo similitudo illius intellectus: & ille intellectus est ille, qui tribuit ei illam similitudinem. nam intellecta, quae sunt in illo intellectu, sunt remota a diminutionibus, quae eueniunt huic nostro intellectui. ver. g. quod intellectus sit intellectus, in eo quod est intellectus, quoniam reperitur intellectus, qui est in intellectu omnimode nam omne id, cui reperitur attributum diminutum, reperitur quidem ei propter eam, cui est illud attributum perfectum. ver. gra. id, in quo reperitur caliditas diminuta, reperitur quidem ei propter aliquid, quod est in caliditate perfecta. & sic quod reperitur intelligitur intellectus

Intellectio
intellectus
separatus
nihil aliud
est, nisi rerum
ordo, atque
proportio

In intellectu diminuto, reperitur quidem ei propter aliquid, quod est intellectus intellectu perfecto. & sic oē, cui reperitur operatio intellectualis diminuta reperitur quidem ei propter intellectum perfectum. Et cum fuerit operationes omnium entium operationes intellectuales perfectæ & sapientes, & non sunt habentes intellectum, necesse ut sit hic intellectus, quo operationes entium sunt operationes intellectuales. & qui non intelligit hoc ex debilibus sapientum, est is, qui quærit verū primum principium intelligat seipsum, aut intel-

Diligat aliquid extra seipsum. & si ponit q̄ intelligit aliquid extra se, ergo sequitur ut perficiat seipsū p̄ aliud. si vero ponit q̄ nō intelligit aliquid extra se, sequitur ut ignoret entia. Et mirandum est de istis hominibus, q̄ ipsi auferunt attributa, quæ reperiuntur in Deo glo. & creaturis ex diminutionibus euenientibus creaturis, & ponunt intellectum nostrum similem intellectui, qui est in eo, & ipse est dignior omnibus tali ablatione, & hoc sufficit in hoc capitulo, quare statim narrabimus sermonē huius viri in hoc capitulo, & declarabimus errorem euenientem ei.

ALGAEZEL.

In Alga. Secundus autem modus est, cum vos dicitis q̄ totū est scitum ei intētionē secūda, est sermo nō intelligibilis, nam quotienscunque scientia eius comprehendit aliud, sicut comprehendit seipsum, tunc esset ei duo scita diuersa, & esset ei scientia in eis. numeratio autē sciti, & diuersitas eius facit numerationem scientiæ, & reperitur numeratione eius, cum recipiat vnū duorum scitorū differentia eius ab alio

imaginatione, & non erit sciētia de vno eorum eadem sciētia de alio. nam non numeratur consideratio vnus eorum absq̄ alio, & nō est ibi aliud, quotienscunque fuerit totum vnum. & hoc non differt, cum exponitur ab eo secunda intentione. Vltius vellem scire quomodo est pluralitas apud dicentem q̄ non defecit à scientia sua pondus grani in cælo, & terra nisi q̄ scit omnia specie vniuersali, & vniuersalia scita non sunt finita: & erit scientia copulata eis cū pluralitate, & diuersitate eorum eadem omnimode.

AVERROES.

It Auer. Sermo eius hic consistit in duabus quæstionibus.

Quarum una est, quomodo sit sciētia eius de se, scia eius de alio. & iam præcessit responsio in hoc, q̄ reperitur in intellectu humano ex hoc aliquid, quod facit nos puenire ad necessitatē esse eius in intellectu primo. Et secunda quæstio est, an plurificatur scientia eius ex plurificatione scitorum. nam ipsum comprehendit omnia scita finita, & infinita. Et responsio eius est, q̄ non est impossibile scientiæ primæ ut reperiatur eicum vnitate differentia in scitis. nam nō est impoſſe apud Philosophos ut sciat aliud, & seipsum scientia distincta, ex eo q̄ sunt ibi scientiæ multæ sed est impossibile apud eos ut intellectus perficiat seipsum per aliquod intellectum, & causatum eius. si. n. intelligeret aliud eo modo, quo intelligimus nos, erit intellectus eius causatus ab ente intellecto, non habente causalitatem. & iam fuit demonstratum q̄ ipsum est causa entis. Pluralitas autem, quam negauerunt Philosophi, est ut sit sciens nō ex se, sed ex scientia

Disputatio

Gscientia addita substantiæ eius. & nõ sequitur ex negatione huius pluralitatis de Deo glo. negatio pluralitatis scitorum, nisi topice. & permutatio quællionis de pluralitate prohibita apud eos ad pluralitatē, quæ est i sciētis ipsis, est de operationibus sophisticis. quā inducit ad opinandum qd ipsi, quemadmodum negant pluralitatem illam, quæ est ex subiecto, & prædicato, sic negāt pluralitatē, quæ est sciētia pp scita. Quare veritas in hoc est, qd nõ est numeratio scitorū in scientia æterna, sicut est numeratio in scientia humana. nam euenit

Hic numeratio in scia humana duobus modis, quorū vnus est ex parte imaginationum: & hæc assimilatur numerationi locali. numeratio vero secūda est numeratio in seipsis in intellectu nostro, s numeratio, quæ euenit primo generi, ac si diceret ipsi enti, cum diuiditur ad omnes spēs, quæ sunt sub eo. nam intellectus, qui est in nobis, est vnus ex parte rei vniuersalis, comprehendēis oēs species entium in mundo, & numeratur numeratione specierum. & est manifestum qd, cum abstulerimus sciēs eter nū a re vñ, qd aufertur ab hac nume

Iratione, & remanet ibi numeratio, quam comprehendere nõ potest intellectus noster, nisi esset intellectus noster idem intellectus cū illo eterno. & hoc est falsum. Quare verum est id, quod dixerunt Philosophi, qd intellectus habent terminum, i quo firmantur, & cum non transeunt: & est diminutio imaginationis, & comprehensionis quæ est in hac scientia. Vtcrius, quā intellectus noster est scientia entium in potentia, non autem scientia in actu: & scientia in potentia est diminuta a sciētia in actu:

& quanto magis erit scientia nostra vniuersalior, tātō magis ingreditur in capitulum scientiæ in potentia & magis ingreditur in capitulum diminutionis scientiæ: & non conuenit vt sit scientia æterna diminuta alij quo modo: & nõ reperitur in ea scientia in potentia, qm scientia in potentia est scientia in mā. & ideo tenent Philosophi qd necesse est vt sciētia primi sit in actu; & qd non sit ibi vniuersalitas, nec pluralitas orta a potentia, sicut est pluralitas specierū, quæ oritur a genere. prohibetur autem apud nos comprehendere infinitum in actu: qm scita apud nos diiunguntur abinuicem. si vero reperitur hic scientia, in qua vnianitur scita, tunc infinita, & finita apud eā sunt equaliter. Hoc totum est, quod existimauerūt Philosophi, qd de eo fuerit demonstratio apud eos. & cū nos non intelligimus de pluralitate scientiæ, nisi hanc pluralitatem, quæ aufertur ab eo, tunc est scientia eius vna, & existens in actu. Sed comprehendere hoc, & id vere imaginari ē impossibile intellectui humano. nā, si homo comprehenderet hoc, tunc esset intellectus eius intellectus Dei glo. & hoc est falsum. Et, qm scientia M de indiuiduo apud nos est sciētia in actu, scimus qd scientia eius est magis similis scientiæ indiuiduali, q sciētia vniuersali, licet nõ fuerit nec vniuersalis, nec particularis. & qui intelligit hoc, intelligit dictum suum, qd non deficit ei pondus grani, nec in cælo, nec in terra, & alia ex sermonibus, qui sunt de hac re.

A L G A Z E L.

Alga. Et iam contradicere in hoc Auicenna. alijs Philosophis, qui opinantur qd ipse non scit nisi seipsum

A ipsum ad cautelâ consecutionis pluralitatis. quomodo ergo communicamus eis in negatione pluralitatis? ulterius contradicit eis in constitutione scientiæ de alio. & quoniam potest ipsum dicere quod Deus non scit aliquid in hoc seculo, & in alio, sed scit seipsum tantum, & bene scit aliud, & scit etiam se, & aliud: ergo aliud est dignius eo in scientia. & dimisit hoc tanquam verendum de hac opinione, & quali timens: deinde non potuit eum oimode: & existimavit quod eius scientia de se, & alio etiam omnibus rebus est substantia eius absque additione, & sunt eadem diminutiones, quibus vituperati sunt omnes Philosophi, cum sit manifesta contradictio eius prima consideratione: ergo non eualit aliqua secta eorum a pravo eloquio de scientiis. Sic meritum reddat Deus glor. ei, qui declinat a vis eius, & existimat quod rebus diuinis diminatur cum consideratione sua.

A VERROES.

A It Aver. Responso huic toti apparet ex eis, quod diximus. quoniam Philosophi negant quod sciat aliud eo modo, quo hoc aliud est vilioris esse, ad hoc ut causatum non fiat causa, & nobilius esse vilius esse. scientia enim est scitum, & non negant id, ex eo quod scit hoc aliud scientia nobilioris esse, quam sit scientia, qua nos scimus aliud, sed necesse est ut sciat illud hoc modo: quoniam hic modus est modus, quo reperitur aliud ab eo. At tamen consideratio possibilitatis pluralitatis scitorum de scientia eterna est disputatio secunda. & iam recitauimus eam. & non fugiunt Philosophi propter hanc questionem ad id, quod ipse non scit, nisi seipsum, prout imaginatur iste homo, sed per id, quod diximus. & est

vniversaliter ut non assimiletur scientia eius scientiæ nostræ, quæ est in vltimitate differentie cum ipso. Auicenna autem conatus est cogregare sermonem, quod ipse non scit nisi seipsum, & scit alia eadem scientia nobiliori, quam sit illa, qua scit ea homo: nam ista scientia est substantia eius. & hoc apparet ex eo, quod dixit. quod scientia eius de se, & de alia etiam omnibus rebus est substantia eius, licet non exposuerit hoc, ut exposuimus nos. Quare hic sermo eius non est eadem contradictio, qua vituperati fuerunt alii Philosophi, sed est sermo omnium, aut quod sequitur ex sermone omnium. & cum hoc quieuerit in mente tua, apparebit tibi vilitas eius, quod si ferri iste homo de intellectu contra sapientes cum eo, quod apparet de convenientia viri cum eis in plurimis opinionum eorum.

ALGAZEL.

A It Alga. respondens pro Philosophis. Si autem dixerit, cum affirmatum fuerit quod scit se esse principium relative, tunc scientia de duobus relatiuis est eadem. nam qui scit filium, sciet cum vna scientia, qua est scientia de patre. paternitas autem, & filiatio sunt vniuersalia, & plurificatur scientia, & vnitur scientia. & sic etiam ipsum scit seipsum esse principium alterius, & vnitur scientia, licet numerentur scientia. deinde cum intellexerit hoc in uno causato respectu eius, & hoc non faciet pluralitatem, additio quidem in eo, cuius genus non faciet pluralitatem, non faciet pluralitatem. & sic et qui scit rem, & scit scientiam suam de re, tunc scit eam hac scientia. & omnis scientia est scientia de se ipso, & de scito eius, & numeratur scitum, & vnitur scientia. & inducat id et, quoniam vos tenetis quod scientia Dei gloriæ sunt infinita.

G infinita, & scientia eius est una, & nō attribuitis ei sciētias infinitas numero. si autem esset numeratio sciētig, tūc in substantia Dei glo. essēt sciētiaz infinitae, & sciētia eius vna. & hoc est falsum. Deinde dixit rōdens eis.

ALGAEZEL.

A It Alga. Dicimus quotiescūq, fuerit sciētia vna omnimode, nō imaginatur alligātia eius duob⁹ scitis, sed facit hoc pluralitatē, vt ponunt Philosophi, & secundum deliberationem eorum in capitulo pluralitatis, ita q, deueniunt ad hoc, & dixerūt, si esset in primo quiditas copulata ipsi esse, esset i hoc pluralitas. **H** nam non intelligunt rem habētē veritatem, & postea attribuitur esse: sed existimauerunt q, esse copulatur verificationi, & est aliud ab ea, & determinat pluralitatem. Et secundum hunc modum impossibile est cōsiderare scientiam alligari scitis multis, quin sequatur ei aliqua pluralitas maior, & excelsior ea, quae sequitur ex esse suo copulato quiditati suae. scientia autem de filio, & patre, & sic alijs reatiuis, est in ea pluralitas. nam impossibile est absq, sciētia de substantia filij, & substantia patris: & sunt duo scita, & scitum tertium, & est relatio: q̄q hoc tertium includatur in duobus scitis praecedētib⁹, cum fuerint ex cōditione eius, & necessitate eius. sin autem, qui nō scit relatum primo, non sciet relationem. Igitur sunt scientiaz numeratae, quarum aliqua est conditionata alteri. & sic, cum scit primum seipsum relatum alijs generibus, & speciebus, tūc esse principium eorum indiget vt sciat seipsum, & vnitates generū, & sciat relationem sui, quo ad esse principium eorum, licet non intelle-

xit esse hāc relationem scitam ei. **K** Cum vero dicūt, q, qui scit aliquid, scit seipsum scire eadē sciētia, & erit scitum numeratum, & scientia vna, non est verum: sed scit ipsum scire alia scientia à sciētia, & deueniet ad scientiam, quae latet eum, & non sciet eam. & nō dicimus q, emanatio procedat in infinitum, sed cessat in sciētia alligata scito, & latet in esse scientiaz: nō autem esse sciri. & qui scit nigredinem, & ipse tempore suae scientiae est profundae animae i scito suo, quod est nigredo, & latet eum scientia eius de scientia nigredinis, & nō **L** respicit ea. si. n. respiceret eam, indigeret alia scientia, viquequo cessat aspectus ei⁹. Cum autē dicit q, hoc cōvertitur contra vos in scitis Dei glo. quae sunt infinita, & sciētia apud vos est vna, nos quidem dicimus, non disputamus in hoc libro disputatione cōstituētium, sed disputatione rōnantium, & dubitantium. & ideo appellauimus hūc librum Destructionem Philosophorum, non constitutionem veritatis. & nō est nobis hae responsio. Si autem dixerit, verum est q, non sequitur vobis opinio alius sectae sectarū, sed id, quod cō- **M** uertitur secundum cursum creationis, & sunt aequales intelligētiae in dubietate eius, impossibile est vobis id ponere, & hoc dubium conuertitur contra vos, & non est fuga ab eo, dicimus q, non. sed intentio nostra est de diminutione vestra in rationibus vestris circa scire res veras demonstrationibus incisuius. & induxit vobis dubiū in rationibus vestris. & cum apparuerit diminutio vestra, dicimus q, sunt aliqui, qui opinantur q, verificatio rerum diuinarum nō cōprehenditur cōsideratione intellectu,

Altus, & etiam uō est impossibile homini comprehendere eas. & ideo dixit sapiens Considerate in operationibus Dei & non cogiteris in substantia Dei. Quare vos negatis contra scētā credentem veritatem nuntij cum euidētia miraculorum, quæ non habentur a propositionibus intellectus super affirmationem mittētis quæ magnificat cōsiderationem attributorum, cōsideratione intellectus, quæ fit per habentem fidem, I eo quod est in ea de attributis Dei glo. quæ est post, cū profertur dictio sciētis, volentis, & potentis, & uiuentis, quæ causa est proferre id, qđ non conceditur in eo sciens in diminutione comprehendēdi veritatem, cū vero vos negatis ea iputādo eis ignorātiā in vijs demonstrationū, & mō ordinis propositionū in figura syllogismorum, & rationum, dicētes vos qđ nos sciuius ea vijs intellectualibus, iam profecto declarata est diminutio vestra, & destructio viarū vestrarum, & dedecoris vestri in rationibus sciētiæ vestræ. & intētum huius declarationis est, vt qui ponit qđ demonstrationes Diuinæ sunt incisivæ, vt demonstraciones Geometriæ.

C A V E R R O E S

Alt Auer. Hic est sermo prolixus: cuius conclusio est rhetorica, seu topica. Et summa eius, qđ recitauit, est cōseruatio Philosophorum, qđ sciētia Dei glo. est vna ex duabus rationibus, quarum conclusio est qđ ipsi tenēt, ex eo qđ in intellectis nostris sunt multa, ex quorum pluralitate non plurificant substantiæ intellectuum, vt apparēt in entibus quædā dispositiones, & non multiplicantur substantiæ in multiplicatione earum, vt qđ res sit ens, &

vnum, & necessarium, aut possibile. **D** & hoc postq̄ fuerat ens, est ratio qđ sit sciētia vna, comprehendens sciētiās multas, & infinitas. Ratio autem prima, quam facit in hoc capitulo, est id, quod videtur de rebus intellectualibus, quæ eueniunt rei intellectę in anima: & est similis rebus in entibus apud cōsiderationē relationum repertarum in eis ex negatione. nam relatio eueniens intellectis, apparet de ea qđ sit aliquid, quod non plurificantur intellecta. & dant rationem in hoc: qm̄ relatio eueniēs rebus relatis est huiusmodi. Ipse autem contradicit huic rationi, qđ relatio, & duo relatiua sunt scētiæ multæ. **E** & sciētia nostra de paternitate, exempli gratia, est alia à sciētia nostra de patre, & filio. veruntamen qđ relatio est attributum additum relatiuis extra animam in entibus, relatio vero, qđ est in intellectis, dignior est vt sit res, qđ vt sit attributum additum ambobus relatiuis. Attamen hoc totum est assimilatio sciētiæ humanæ sciētiæ æternæ, & est substantia erroris, & ideo omnis, qui adduxit dubium in sciētia æterna, & conatur soluere id cum eo, quod apparet de sciētia humana, ipse quidem pmutauit iudicium ab eo, quod apparet ad occultum in duobus entibus in vltimitate distātiæ, nō in duobus entibus communibus specie, aut genere, sed diuersis in vltimitate diuersitatis. Secunda vero ratio est. quoniam nos scimus rem eadē sciētia. & scimus qđ scimus sciētia, quæ est eadem cum sciētia prima, non attributū ei. & ratio in hoc est, quoniam procederet in infinitum. & id, cum quo respondet ei, qđ hæc sciētia est sciētia secunda, & non proce-

Extra ord. Auer. M di:

Disputatio

Gdit, nihil est. quoniam apparet de nobis quod procedit, & non sequitur ex eo quod sciens est sciens aliquid, & non scit quod ipse scit, ut, cum scit quod ipse scit, sciat scientia addita scientiae primae, sed scientia secunda est aliquid ex rebus scientiae primae. quare non est ei impossibile procedere in infinitum. si autem esset scientia existens in substantia nostra, addita primae scientiae, non esset verus in eo processus in infinitum. Ratio autem, quam fecerunt Philosophi Loquentibus, ex eo quod Loquentes omnes confitentur quod scientia Dei gloriose sunt infinitae, & scientia una, est

H quod secundum opinionem dicentis, non autem quod secundum rem. & est contradictio, quam aduersarij non possunt euadere, nisi cum ponunt quod scientia Dei gloriose non assimilatur in hoc scientiae creatae. nam ipse se non ignorat, magis quam ille, qui credit quod scientia Dei gloriose non differt a scientia creata, nisi in quantitate tantum, scilicet quod est multarum scientiarum tantum. & omnia ista sunt sermones topici, & id, quo sustentatur, est quod scientia Dei est una, & non est causatum ex causatis, sed est causa eorum, & res profecto, cuius causae sunt multae, est et multa. res vero, cuius causata sunt multa, non est necesse ut sit multa, eo modo, quo causata sunt multa. & scientia prima, non est dubium quod negatur ab ea pluralitas, quae est in scientia creata, ut negatur ab ea mutatio mutatione sciti. & Loquentes ponunt hoc unam ex radicibus suis. Sed sermones, qui hic dicuntur, sunt sermones topici. Cum autem dixit quod intentio eius hic non est notificatio veritatis, sed intentio eius est destruere sermones eorum, & facere apparere rationes eorum falsas, non est intentio conueniens, nisi hominibus

peffimis, Et quomodo non esset hoc sic, cum plurimum, quod adeptus est iste homo ex virtutibus, & excellentia, & docuit sapientiam homines in eo, quod tribuit eis in compedijs suis, non fuerat nisi ex eo, quod accepit ex libris, quos posuerunt Philosophi, & ex disciplinis eorum. Et ponamus quod ipsi errauerunt in una re, non tamen ex hoc debemus negare excellentiam eorum in speculatione, & in eo, quod fecerunt exercere intellectum nostrum. Et nisi fuisset eis nihil, nisi Logica, esset necesse ei, & omni, qui scit hanc artem, laudare eos in ea. & tamen ipse scit hoc, & contradicit ei. & iam fecit in ea libellos, & dixit quod nemini est via ad sciendum veritatem, nisi ex hac scientia: & peruenit ei exaltatio in ea, ita quod extraxit eam a libris Dei gloriose. est ne conueniens ei, qui adeptus est ex libris, & doctrinis eorum illam utilitatem, quam accepit ipse. Ex eis itaque iudicauit homines suae tempestatis, & magnificatum est nomen eius in Mauris, ut dicat hunc sermonem, & narret vilitatem eorum simpliciter, & vilitatem scientiarum eorum. & licet posuerimus quod ipsi errauerint in aliquibus ex rebus scientiarum diuinarum, nos tamen non ratiocinabimur de errore eorum, nisi ex canonibus, quos notificauerunt nobis in scientia Logicae, & determinamus quod ipsi non vilipederent nos de eo, quod sumus in errore, si fuisset secundum opinionem eorum. quoniam intentio eorum est notificare veritatem. & licet non fuerit eis nisi hoc intentum, sufficit hoc in laudem eorum: quoniam nemo dicat in scientijs diuinis sermonem, cui sit fidelitas: & nemo euadit: ab errore, nisi is, cui

A cui tribuit Deus glo. rem diuinam præter naturam hominis, sicut sunt Prophetæ. & nescio quid lucratus est iste vir in talibus rebus, peto à Deo veniam de vilipensione sermonis, & facti. Quod autem recitauit de credulitate eius, qui sequitur fidem in his rebus, est id, quod dicunt verificantes Philosophorum. nam sermo dicentis q̄ scientia Dei, & attributa eius non considerantur, & nō comparantur attributis creaturarum, ita q̄ dicit q̄ sunt substantia, aut addita substantiæ, est sermo verificantium ex Philosophis, & verificantium aliorum ex hominibus scientiæ, & Deus dirigat ad veritatem.

A L O A R E L.

A It Alga. Si autem dixerit, hoc dubium sequitur fm opinionem Auicē. cum existimauit q̄ primum scit aliud: verificantes vero ex Philosophis determinauerunt q̄ ipsum non scit, nisi seipsum, & auferatur ab eis hoc dubium. Et dicimus labor videtur esse dedecus in hac opinione. & nisi esset in ultimitate molitici, & debilitatis, non dimisissent posteriores, tenere eam. Nos autem ostendemus modum dedecoris in ea qm̄ in ea est q̄ causata eius essent digniora eo. nam Angelus, & homo, & vnaquæq; intelligentiarū scit seipsam, & principium suum, & scit aliud: Primum vero non scit nisi seipsum: ergo est diminutum in comparatione ad quemlibet hominum, quanto magis Angelorum. Imo etiā bestia cum earum sensatione sui ipsius sciunt alia præter se. & nō est dubium q̄ scientia est nobilis, & priuatio eius est diminutio. Quæro ubi est dictum eorum q̄ ipsum est desideratum, & desideras, & est ei glo-

ria perfecta, & pulchritudo adimpleta? & quæro quæ pulchritudo est eui simplici, non habenti quiditatem, nec verificationem, neq; scientiam de eo, quod currit i m̄fido, & de eo, quod sequitur à substantia eius, & prouenit ab eo: & q̄ diminutio est maior ista in scientia Dei? O q̄ maxime admirabitur intelligens eo, qd̄ profunde speculati sunt de intellectis fm estimationem eorum: deinde finit speculatio eorum ad hoc, q̄ Deus Deorum, & causa causatorū non habet scientiam omnino de eo, quod currit in mundo. & que est differentia inter eum, & mortuum, nisi q̄ scit seipsum? & quæ est perfectio in scientia sui ipsius, cum ignorauerit aliud? & hæc opinio non indiget in imaginatione dedecoris eius loquela cum Melodia, & Rhetorica. Deinde dixit eis q̄ isti non euadunt à pluralitate cum reductione eorū ad hoc dedecus. Nam nos dicimus, aut scientia eius est alia à seipso, aut eadem. si dicitis q̄ est alia, tūc est pluralitas. si vero dicitis q̄ sit eadē, quæ ergo est differentia inter vos, & dicentem q̄ scientia hominis de seipso est ipsemet? & est demētia, & stultitia, cum intelligat esse sui per aliquid existens in eo, quod non apparet in substantia eius, deinde auferatur illa occultatio, & excitatur, & reducitur ad se, & tunc erit consideratio eius de seipso alia a substantia ei⁹ absq; dubio. Si vero dicitis q̄ hō est priuatus scientia de substantia sua, & innotatur ei, & erit alia ab ea sine dubio, dicimus q̄ alietas non scitur in inouatione, & copulatione. nam identitas rei impossibile est vt innotetur supra rem, & alietas rei, cum separetur à re, non redit idem, & non

Disputatio

Gexit quin sit aliud. Si autem primū non defecit esse sciens de se ipso, non indicat q̄ scientia eius de se ipso est ipsummet. & ampliata est cogitativa in consyderationem substantiæ, deinde in innouationem consyderationis. & si hoc esset, ipsamet substantia nō potuisset imaginari hanc cōsyderationem. Si vero dixerit substantia eius est intellectus, & scientia, & non habet substantiam, deinde scientia existit in eo, dicimus delusio est manifesta in hoc sermone. nam scientia est attributum: & attributum est accidens determinans rē, cui attribuitur. & sermo dicentis est in seipso intellectus, & scientia est sicut dicere est posse, & voluntas, & ipsum existit in se. Si autem hoc dicatur ei, est quidem sicut sermo dicentis de nigredine, & albedine q̄ existens in se, & quantitate, & quadratura, & trinitate existit in se, & sic in omnibus accidentibus. Attamen via, quæ facit falsitatem, ut sint attributa corporum in se absque corpore, quod est præter attributa in alio, est via in scientia, q̄ attributa viventis ex scientijs, & vita, & posse, & voluntas etiam non existunt in se, sed existunt in substantia. nam vita existit in substantia, & ex ea erit vita eius. & sic scientia existit in substantia, & erit sciens ex ea. & sic alia attributa. ergo nō solum proferunt primo negationē aliorū attributorum, & negationē verificationis, & quiditatis, sed et negāt ab eo existētiā in seipso: & id reducunt in veritatē accētium, & attributorum, quæ non hnt existētiā in seipsis, ita q̄ nos declarabimus postea diminutionem eorū à producendo rationem. q̄ sciat de se ipso. & alia quæstio est separata.

AVERROES.

A It Auer. Sermo in sciētia Dei glo. de se & de alio est prohibitus, cum sit topice hora disputationis, quāto magis ponere eum in scriptis. nam non peruenit intelligentia vulgi ad tales profunditates. & cum disputatur cum eis in hoc, destruitur dininitas apud eos. quare disputatio cum eis in hac scientia prohibita est, cum sufficiat in felicitate eorū ut intelligant in hoc id, quod potest percipere intelligentia eorū. Quare lex, cuius intentio prima fuit docere vulgus, non defecit circa intelligentiam harum rerum de Deo glo. ex eo q̄ sunt in homine, sicut dixit ipse glo. Non erit tibi Deus alienus. & dixit Qui non vident, nec audiunt. & dixit Oculos habent, & non vident, sed indiguit ad faciendum intelligere aliqua de Deo glo. assimilatione eius instrumentis humanis, ut dixit Manu eius fundavit terram, & dextra eius mēsuravit cælum. Et hæc quidem quæstio est propria sapientibus, quos dedicavit Deus veritati. unde nō debent poni in scripturis, nisi in libris positus in via demonstrativa: & sunt quorum mos est ut legantur secūdum ordinem, & post acquisitionem sciētiarum aliarum, quæ impediunt multos homines à speculatione in eis modo demonstratio, cum fuerint perfectæ creationis convenientis cum paucitate reperiendi hanc creationem perfectā in homine. Sermo autem de his rebus cum vulgo est, sicut qui dat porum venenorum multis corporibus animalium, quibus sunt venena. nā venena sunt res appropriatæ: quia aliquod erit venenum proprium alicui animali, quod erit nutrimentum in

Quo p
et debet
trahi la
vulgari
quo scri
tibus

L

M

in

In alio aſali. & ſic eſt diſpoſitio i opi-
nionibus cum hominibus, ſ. q̄ aliquñ
erit opinio, quæ erit venenum in ali-
quibus hominibus, & nutrimentum
in aliis. & qui ponit q̄ opiniones om-
nes ſint convenientes omnib⁹ ho-
minibus eſt, ſicut qui ponit oſa eſſe
nutrimentum omnibus hominib⁹.
& qui prohibet ſpeculationē ab eo,
cui dēt tribui eſt, ſicut q̄ ponit cibos
oſes venena oībus hoībus. & non eſt
ſic, ſed eſt in eis aliquod, quod eſt ve-
nenū aliquibus hoībus, & nutrimen-
tum aliis. & qui dat venenū ei, cui ē
cōueniēs, debet inculpari, licet fue-
rit aliis nutrimentū. & qui prohibet
venenum ab eo, cui eſt nutrimentū,
ita q̄ moritur, debet etiam ei incul-
pari. & ſm hoc res dēt intelligi hic.
& ideo, cū errāt prauī, & ſtulti, & dāt
venenum ei, cui debet venenum tri-
bui, ita q̄ ſit nutrimentū, debet Medi-
cus conari in arte ſua ad medēdum
ei. Quare licitum eſt nobis loqui de
hac q̄ōne in huiusmodi libro. & niſi
eſſet hoc, nō teneremus q̄liceret no-
bis. ſed ex rebellio expreſſa aut ex re-
bus maximi ſletus in terris, & pœna
exprimentium eſt ſcita in lege. Et,
cū impoſſibile ſit quin loquamur
in hac quæſtione, dicimus in ea, ſm
q̄ requirit viſ loquelæ de ea in hoc
loco apud eum, qui non eſt aſueſ-
ctus in rebus, in quibus debet ſe exer-
cere ante conſyderationē in hac q̄ō-
ne. Et dicimus q̄, cum Philoſophi cō-
ſyderauerunt in oībus cōprehensibi-
libus, inuenerunt q̄ ſunt dupliciter.
aliquod. n. eſt cōprehensibile ſen-
ſu, & corpora exiſtentia in ſe demō-
ſtrata, & accidentia demonſtrata in
corporibus illis: & aliquod cōpre-
hensibile in intellectu, & ſunt quidi-
tates rerum illarum ſenſibilium, &

naturæ earū, ſ. ſubſtantia, & accētia, **D**
Et inuenerunt q̄ ea, quæ habēt qui-
ditates, in rei, veritate ſunt corpora.
Et intelligimus per quiditates cor-
porum attributa reperta in eis, qui-
bus corpora illa ſunt in actu, & ap-
propriata in aduentu alicuius actio-
nis, & operationibus prouenientib⁹
ex eis. Differunt autem hæc attribu-
ta ab accētib⁹ apud eos. qm̄ inue-
nerūt accētia res additas ſubſtantia
demōſtrata exiſtenti in ſe, indigen-
tia quidē ſubſtantis, in quibus exi-
ſtunt, & ſubſtantiæ quidē nō indigēt
exiſtentia eorum in eis, ſ. accētiū.
Et inuenerūt hæc attributa, quæ nō **E**
ſunt accētia, non addita ſubſtantia,
ſed ſunt ipſamet verificatio ſubſtan-
tia demonſtrata, exiſtētis per ſe: ita
q̄, ſi imaginaretur ablatio illorū at-
tributorum, auferetur ſubſtantia. Et
ſciuerūt hæc attributa in entibus de-
mōſtratis, ſ. corporibus ex operatio-
nibus vniuſcuiuſq; corporis, ex cor-
poribus illis eis propriis. exēpli gra-
tia qm̄ ipſi comprehenderunt attri-
butum, quo ſuit planta plāta, ex ope-
ratione eius ſibi propria: & attribu-
ta, quibus viuens eſt viuens, ex ope-
rationibus viuētis ſibi propriis. & ſic **F**
comprehenderunt q̄ ſunt in inani-
matis formē huiusmodi ſibi ppria
propter operationes inanimatorum
ſibi proprias. Deinde, cū conſyde-
rauerunt in his attributis, ſciuerunt
q̄ ſunt in ſubiecto huius ſubſtantia,
& cognitum fuit eis hoc ſubiectum
ex conuerſione entium demonſtra-
torum ex ſpecie ad ſpeciem, & ex ge-
nere ad genus cum conuerſione at-
tributorum, & mutatione eorum.
ver. g. conuerſio naturæ ignis ad ac-
rem, cū auferretur attributum, ex quo
ppuenit operatio ignis & eſt id, quo

M iij ignis

ia: qua
ilofc -
i endia
nſydera
rūt, ea-
q̄ quidi-
res, ac ac-
dētia in-
merunt.
d ſupra
ſpu. j.

Disputatio

Passio ratio fuit in ueniendi subiectum: opatio vero forma.

Ignis est ignis ad attributum, ex quo prouenit operatio aeris sibi propria & est id, quo aer appellatur aer. Et adduxerunt rationem etiam, quod reperitur, hoc subiectum, ex eo quod substantia demonstrata patitur ab alio: sicut asumpserunt rationem de operatione ex parte formae. quoniam impossibile est ut imagine quod sit actio, & passio ex re, quae sit unius naturae. Et crediderunt ex hoc quod omnia corpora agentia, & patientia sunt composita ex duabus naturis, agente, & patiente: & appellauerunt agens formam, & quiditatem, & substantiam: & appellauerunt patientes subiectum, fundamentum, & materiam. & paruit eis ex hoc quod ista corpora sensibilia non sunt corpora simplicia sicut apparet se sui, nec composita ex corporibus simplicibus: cum omne corpus habeat actionem, & passionem. Et opinati sunt quod ea, quae apprehendit sensus ex istis, sunt corpora demonstrata, composita quidem ex duobus istis: quorum unum appellauerunt formam, aliud vero materiam. & id quod comprehendit intellectus ex istis sunt formae, quae sunt intellecta, & intellectus, cum abstraxerit ea intellectus ex rebus, quibus existunt, scilicet eo, quod appellauerunt subiectum, & materiam, & esse accidentium diuiditur intellectu in has duas naturas: licet subiectum eorum in rei veritate, scilicet sedes, in qua fuerint, sint corpora composita ex his duobus. Et, cum distinctae fuerunt apud eos res intellectuales a rebus sensibilibus, & declaratum fuit eis quod sunt in sensibilibus due naturae, quarum una est potentia alia vero actus, considerauerunt quae duarum naturarum praecedit aliam: & inueniunt quod actus praecedit potentiam, cum agens sit prius actus. Et considerauerunt in causis, & causatis,

& finitur processus in eis ad causam primam, quae est in actu, & est causa prima omnium causarum, & asseruerunt quod sit actus purus, & quod in ea nihil sit potentiae omnino. nam, si esset in ea potentia, esset causata aliquo modo, & causa aliquo modo, & non esset prima. Et, quoniam omne compositum ex attributo, & re cui attribuitur, est in eo potentia, & actus, sequitur apud eos ut non sit Primum, compositum ex attributo, et eo, cui attribuitur. & cum fuerit apud eos omne, quod est immune a potentia, intellectus, sequitur apud eos, ut Primum sit intellectus. Haec est via Philosophorum conclusa breuiter. Si autem fueris ex hominibus perfecte creationis dispositus ad recipiendum scientias, et eris ex hominibus constantiae, & ocij, iubeo profecto tibi ut incumbas libris Philosophorum, & scientijs eorum, ad hoc ut habeas id quod est in libris eorum ex veritate, aut contrario eius. Si vero fueris ex eis, quibus deficit unum horum trium, iubeo ut incumbas dictis simplicibus legis, & non consideres in his credulitatem, quae sunt in Mauris. nam, si tu eris ex eis, non eris quidem nec ex hominibus veritatis, nec ex hominibus legis. & hoc est, quod mouit istos homines ad credendum quod haec substantia, quam inuenerunt, sit principium mundi, & quod sit simplex, & quod sit scientia, & intellectus. Et, quoniam viderunt quod ordo hic repertus in mundo, & partibus eius, prouenit ex scientia praecedenti, determinauerunt, quod hic intellectus, & scientia sit principium mundi: quod fuit causa ut reperiatur, & ut sit intellectum & hoc profecto est distans a primis notitijs, & rebus famosis, ita quod impossibile est ut exponatur vulgo est, & multis

A & multis ex hostibus: & est prohibitum ei, cui est veritas patefacere hoc ei, cui non est via ad habendum veritatem. nam esset, ac si interfecisset eum. Appellant autem separatam à materia substantiam: quoniam in venerunt definitionem propriam substantiæ, quod est id, quod existit per se. et, cum primum sit causa omnis eius, quod existit per se ex entibus, ideo est dignus nomine substantiæ, & nomine entis, & nomine scientis, & nomine viventis, & omnium rerum, quas influxit entibus, & præcipue, & quicquid est earum ex attributis perfectionis.

B Reliquum vero, in quo vituperavit iste vir hanc opinionem, est res, cui non est inspiciendum nisi à vulgo, & vilibus hominibus: & sunt quibus prohibitum est eis audire hunc sermonem. Et, cum dixit & quæ pulchritudo est enti simplici, non habenti quiditatem, nec verificationem, nec scientiam eius, quod fit in mundo? nec eius, quod sequitur ex substantia eius, & provenit ab ea? usque ad finem sermonis, est sermo corruptus totus. Nam, si ipsi ponerent quiditatem remotam à subiecto, tunc profecto erit remota ab attributis,

C & non erit subiectum attributis, nisi esset in subiecto, & esset composita ex natura potentie, & natura actus. Et est habens quiditatem, quæ est simpliciter & entia non erunt habentia quiditatem, nisi mediante ea. Et est ens scientiæ de entibus simpliciter: quoniam entia sunt intellecta, & reperta ex scientia eius de seipso, nam cum fuerit ipsum causa quod entia reperiantur, & sint intellecta, & sunt entia in quiditatibus suis, & intellecta propter scientiam eius, ergo ipsum est causa quod quiditates eorum reperiantur,

& sint intellecta. Philosophi autem denegaverunt de eo quod sit scientia eius de entibus, ut scientia hominis de eis, qui est causatus ab eis. ergo scientia eius de entibus est in contrarium scientiæ hominis, cum fuerit facta demonstratio de hac specie scientiæ, atque contra opinionem sectæ Assariæ non habet omnino quiditatem, nec substantiam quoniam esse substantiæ non habetis quiditatem, nec quod ipsa sit quiditas, non intelligitur: licet quedam pars Assariæ sectæ opinetur quod sit quiditas ei propria, qua discernitur substantia eius ab aliis entibus. & hæc quiditas apud E Sophios est quod significatur per nomen Dei magni. Cum autem dixit iterum dicatur istis non evadunt à pluralitate cum reductione eorum in hanc vilipensionem, nam nos dicimus aut scientia eius est alia à substantia eius, aut est eadem. si dicitis quod sit alia, ecce quod est pluralitas. si vero dicitis quod sit eadem, quæro quæ differentia est inter vos, & dicentem quod scientia hominis de se ipso est ipsemet, est profecto sermo in ultimitate mollitiei, & debilitatis. & qui loquitur in eo est dignior hominibus verecundia, & vituperio: quoniam est inconueniens ut perfectum remotum ab attributis innovationis, & mutationis: & diminutionis sit in denominatione diminuti, & mutabilis. nam homo, ex eo quod est quid compositum ex subiecto, & scientia reperta in hoc subiecto, necesse est ut sit scientia eius alia à substantia eius aliquo modo, ut dictum est, cum subiectum sit causa mutationis scientiæ, & substantiæ. Et, quoniam homo est homo, & dignior omnibus entibus sensibilibus, propter intellectum copulatum substantiæ suæ, non ex seipso, necesse est ut

M iij ille,

Intellectus
primus ha-
bet quidi-
tatem sim-
pliciter: ro-
iqua vero
entia ha-
bent quidi-
tatem me-
diante.

Disputatio

G ille, qui est ex seipso intellectus, sit dignior omnibus entibus, & sit remotus ab omni diminutione, quæ reperitur in intellectu hominis. Et, cū dixit, si autem dicatur substantia eius est intellectus, & scientia, nec habet substantiam, & postea scientiam existentem in ea, dicimus q̄ stultitia apparet in hoc sermone, nam scientia est attributum, & accidens determinans rem, cui attribuitur. Et sermo dicentis de nigredine, & albedine, & eo, quod existit ex se, & quātitate, & quadratura, & trinitate q̄ cōsistat in se, & sic i omnibus accidentibus, vsq;

Ad & sic in aliis attributis, dicimus q̄ malignitas, & fallacia magis videtur in sermone eius. quoniam declaratum est, q̄ reperitur aliquod attributum, quod est dignius appellari substantia, quā substantia existēs per se, & est attributum, quo hæc substantia, existens per se, existit per se. nam declaratum est q̄ subiectum huius attributi non est aliquid existens per se, nec repertum in actu, sed inest ei existētia per se, & esse in actu ex hoc attributo, & est i suo esse modo, quo sit recipiens accidentia, licet appareat in aliquo eius q̄ indigeat subiecto

In rebus, quæ mutantur. quia fundamentum in accidentibus est ut existant in alio: & fundamentum in quiditatibus ut existant in se, nisi id, quod euenit hic in rebus generabilibus, & corruptibilibus de indigētia quiditatum earum subiecto. & hoc profecto attributum est distantissimum omnium à natura accidentiū: & assimilari apud eum scientiam, quæ est ibi accidentibus, quæ sunt hic, est in vltimitate mollietatis: & est quid debilius, & leuius sermone ei⁹, qui dicit animam esse accidens, ut

trinitatem, & quadraturam. Et hoc **R** sufficiat in destructione hui⁹ sermonis totius, & debilitatis eius. Et appellatur hic liber destructio simpliciter, non autem destructio Philosophiæ. O quantum est distans natura scientiæ à natura accidentis, & præcipue scientia primi glo. & cū fuerit in vltimitate distantiae à natura, accidens est in maxima remotione indigentiae subiecti.

DISPUTATIO. VII.

De destructione sermonis eorū, quod primum impossibile est ut communicet cum alio in genere, & separetur ab eo differētia aliqua: et quod non dirigitur ad id verificatione intellectus diuinito in genus, & differētiā.

A L G A Z E L.

Alga. Et determinauerunt in hoc, & edificauerunt supra id, q̄ cū non cōmunicetur cū alio in re generica, non separatur ab ea in re differentiali. ergo non erit ei definitio. nam definitio fit à genere, & differētia, & quicquid non habet compositionem. nō hēt definitionē, & hæc quidē est spēs componis. Et existimauerunt q̄ sermo dicentis q̄ in eo, q̄ æquat causato primo, cū sit ens, & substantia, & cā alterius, & separatur ab eo in alio, absq; dubio nō est cōicatio in gñe, sed est cōicatio in consequenti. **U**l.

Et

A Et est quidem differentia inter genus, & consequens in rei veritate, licet non differant in vniuersalitate, vt scitum est in Logicis. nam genus substantiale est vniuersale dictum cum responsione quid est, & ingreditur in quiditatem rei definitæ, & notificat substantiam eius. cū enim hominē animal, ingreditur in quiditatem hominis, s. vita, & est genus esse vero genitum, seu creatum est quid consequens ei, à quo non separatur omnino, sed non ingreditur in quiditatem, licet fuerit consequens vniuersale. & scitur hoc in Logicis scientia vera, quæ non latet. Et existimauerunt qd esse non ingreditur omnino in quiditatem rerum, sed est relatum quiditati, aut copulatum, quod non separatur, vt cælum, aut quid superueniens, postquā nō fuerat, vt res innouatæ. ergo communicatio in esse non est communicatio in genere, sed communicatio eius, ex eo qd est causa alterius, sicut sunt alia causa, est communicatio relative, & consecutivæ. & nō ingreditur etiam in quiditatem. nam principium, & esse non facit vnum quodque eorum consistere substantiam, sed consequuntur substantiam post constitutionem substantiæ per partes quiditatis eius. & non est cōmunicatio in eo, nisi communicatio in consequenti vniuersali, quod sequitur substantiam consecutionis eius, non autem in genere. quare nō definimus res, nisi per constituentes eas. si vero definimus per consequentes, erit descriptio ad discernendum, non ad formandum veritatē rei. nam non dicitur in definitione trianguli quod est is, qui habet tres angulos æquales duobus rectis, licet

hoc fuerit consequens vniuersale omnibus triangulis, sed dicitur qd est figura, quam circundant tria latera. Et sic est communicatio in eo qd sit substantia. nam esse substantiam est qd sit ens non in subiecto: ens autem non est genus. cum enim copuletur ei aliquid negatiuum, & est qd non sit in subiecto, non sit genus cōstitutiuum: sed, si copulentur ei consequentia eius, & dicitur ens in subiecto, non numeratur quidem genus per accidens. nam qui scit substantiam per definitionem eius, quæ est quasi descriptio eius, & est quod est ens non in subiecto, nō scit quod sit ens, quanto magis vt sciat qd sit in subiecto, aut non in subiecto. sed, cū dicimus in descriptione substantiæ qd est ens non in subiecto, intelligimus qd sit verum qd reperitur ens non in subiecto, & nō intelligimus qd sit ens in actu dispositione abstractionis: ergo non est communicatio cum eo cōmunicatio in genere, sed communicatio per constituentes quiditatem est communicatio in genere, ducens separationem postea cum differentia. Primum vero non habet quiditatem, nisi esse necessarium. nam esse necessarium est natura verificationis eius, & quiditas eius in se est ei, & non alteri. & cum necessitas in esse non fuerit natura vera, & quiditas in se, nisi comunicet cum alio, & non separatur ab eo differentia specifica, ergo non habet definitionem.

A V E R K O E S.

A It Auer. Hæc est summa eius quod recitauit nomine Philosophorum in hoc sermone, & in eo est veritas, & in eo est falsitas. Cum autem

Disputatio

G autem dicunt q̄ Primum impossibile est vt communicet cum alio in genere, & separetur ab eo differentia, si intelligunt per genus, quod dicitur vniuoce, est verum. & sic differentia, quæ dicitur vniuoce, quoniã omne, quod est huiusmodi, è compositum ex forma vniuersali, & particulari. & hoc est id, cui reperitur definitio. Si vero intelligunt per genus genus dictum per prius, & posterius, reperitur ei genus, & est ens exempli gratia, aut res, aut esse, aut substantia. & iam erit ei definitio ex hac specie definitionis. nam talibus definitionibus vtimur in scientiis, vt dicitur in definitione animæ q̄ sit perfectio corporis naturalis, organici. & sicut dicitur in definitione substantiæ q̄ est ens non in subiecto.

H Attamen istæ definitiones non sufficiunt in notificatione rei, sed faciunt ad dirigendum ex hoc ad vnũ quodq; eorum, quæ ingrediuntur sub talibus definitionibus, & ad imaginationem eius cum eo, quod est ei proprium. Cum vero dixit nomine Philosophorum q̄ nomẽ entis significat de substantiis rerũ consequens vniuersale, eius est sermo falsus. nam declarauimus hoc in multis locis, & nemo eorum dixit hoc, nisi Auicenna tantum. quoniã, cũ est inconueniens apud eum vt sit genus dictum vniuoce, & est inconueniens quoq; apud eum vt sit nomẽ æquiuocum, existimauit q̄ sit nomen significans consequens vniuersale rebus. & quicquid dixerint de substantia, sequitur de consequenti, licet consequens non dicitur de de eo cum responsione quid est.

Vtcrius, si significaret consequens rerũ, aut significaret hoc consequens vniuoce, aut æquiuoce, aut consecutiuo alio. Si significaret vniuoce, quæro quomodo reperitur accidens, dictũ vniuoce de rebus diuersis in substantia. & puto q̄ Auicenna concedit hoc. & est falsum, quoniam erit rerum diuersarũ aliquid, quod est vniuocum, & vnum, nõ ex eo quod res illæ diuersæ conueniunt in vna natura. nam sequitur necessario vt sit consequens vnum naturæ vnius, sicut actio vna prouenit etiam à natura vna. & cum hoc fuerit falsum, ergo nomẽ entis significat de rebus substantiis propinquas adinuicem.

L & aliqua in hoc perfectior est alia. quare res, quarum esse est tale, et in eis est primum, quod est causa aliorum, quæ recipiuntur in hoc genere. ver. g. cum dicimus calidum dicitur secundum prius de igne, & posterius de rebus calidis. & quod dicitur secundum prius de eis, & est ignis, est causa vt alia sint calida. & sic est in intellectu, & principio, & substantia, & similibus nominibus. & plurimæ naturarum eius, quod comprehendit scientia Diuina, sunt huius generis, & nomina talia reperiuntur in substantiis, & reperiuntur in accidentibus.

M Quod autem dixit de descriptione substantiæ nihil est. sed ens est genus substantiæ, assumptũ in definitione eius eo modo, quo assumuntur genera harum rerum in definitionibus earum. & iam declarauit hoc Alpharabius in libro suo de demonstratione. & id, quod est apud Philosophos, est dignius hoc. Auicenna autem errauit, quoniam, cum ipse vidit q̄ nomen entis significat verũ idiomate Arabico, & qd̄ significat verum significat accidens, p̄culdubio, sed in rei veritate significat

A fiat verificationem intellectuum secundorum, scilicet rationabilium, existimavit quod, cum vtruntur eo translatorum, significat hoc idem. & non est sic, sed intelligunt per id translatorum significare id, quod significat nomen substantiae, & rei. Etiam declaravit hoc Avicenna in libro nominum, & notificavit quod una causarum errorum evenientium in hoc est, quoniam nomen entis est in figura derivati, & derivatum significat accidens.

Attamen in rei veritate est in radice idiomatis derivatum. sed quoniam

B translatorum non inveniunt in idiomate Arabico vocabulum significans id, quod diuidunt Antiqui in substantiam & accidens, & potentiam & actum. scilicet vocabulum, quod sit prima radix, & non derivatum, ideo protulerunt aliqui eorum per nomen entis, non quod intelligatur de eo derivatum, quod significat accidens, sed id, quod significat nomen substantiae, & est nomen artificiale, non autem idiomatice. Et aliqui eorum propter dubium, quod evenit in hoc decrevit ut proferat rem, quam intelligit idioma Graecum dicere de eo, proferens per dictionem entis id,

C quod significat copulam praedicati cum subiecto. quoniam vidit quod hoc est propinquius significationi huius rei. & usus est loco nominis entis nomine esse. sed ipsum etiam est diversum ab hac dictione aliquo regimine, quod non reperitur in Arabico. quare inclinavit alia secta ad nomen entis. ens vero, quod est verum, est cuius intelligentia est diversa ab intelligentia quiditatis. & propter hoc aliquis potest scire quiditatem, & non scire esse. & hoc est aliud a quiditate in composito de necessi-

tate. Attamen ipsum, & quiditas in simplici est idem, non autem id, quod significauerunt translatorum per nomen entis. nam est ipsamet quiditas. Et cum dicimus quod entis aliquid est substantia, & aliquid accidens, debet intelligi per ens, id, quod significant translatorum, & est significatio dicta per prius & posterius de substantiis rerum diversarum. Et cum dicimus quod substantia est ens, debet intelligi id, quod intelligitur de vero. & sic etiam, cum intelligimus de interrogatione famosa apud Antiquos. & est an ens est unum, aut plura. & est de qua loquitur Aristoteles cum Parmenide, & Melisso ex Antiquis Primo Physicorum. & non debet intelligi de hoc, nisi id, quod significat substantia. si enim ens significaret accidens in subiecto, erit sermo dicentis quod ens est unum contradicens sibi ipsi. & hoc totum est manifestum ei, qui assuetus est in libris Philosophorum. Et cum complevit adaptare sermonem eorum, incipit dubitare eis.

A L G A Z E L.

A It Alga. Hae est intelligentia opinionis eorum & sermo contra eam est dupliciter interrogatio, & destructio. interrogatio autem est ut dicatur eis haec est narratio opinionis, quero unde sciistis hoc esse falsum in Primo? adeo quod edificastis super illud remotionem seductionis, quoniam dixistis quod Deus non debet communicare cum alio, & separari ab eo in aliquo. & id, in quo est aliquid, quo communicat cum alio separatur ab eo, est compositum, & compositio in eo est falsa.

AVER-

Disputatio

G A V E R R O E S.

A It Auer. Iam dixi qd hoc sequitur propter communicationē quæ reperitur ex parte generis dicti vniūce, non autem ex parte generis dicti secundum prius & posterius. & cum ponitur cum Deo Deus in gradu Primi in deitate, tunc erit nomen Dei dictum de eis vniūce. ergo est genus. & oportet vt diuidantur abinuicem aliqua differentia, & erit quilibet eorum compositus ex genere, & differentia. Philosophi autem non concedunt de ente antiquo aliquam communicationem in genere omnino. Si vero dicitur de eo secundum prius, & posterius, necesse ē vt prius sit causa posterioris.

A L G A Z E L.

A It Alga. contradicens eis. Et dicimus hæc species compositio nis vnde scitis qd sit falsa? & non est ratio de hoc, nisi sermo recitatus nomine eorum de ablatione attributorum, & est qd compositum ex genere, & differentia aggregatur ex partibus. & si possibile esset alicui partium, aut omnibus esse absque alia, erit ipsa necessarium in esse, alia vero non erit necessarium. & si nō est verum ēē partium præter aggregatum, & aggregati præter partes, erit totum causatum, indigens alio. & id locuti sumus de eo in attributis, qd hoc non est falsum in cessatione emanationis. & demonstratio nō infert nisi cessationem emanationis. Magnificationes autem, quas falso inuenerunt de necessitate attributi necessarii in esse, hoc quidem non demonstrat ratio. & si esset necessarium in esse id, quod dixerunt ipsi, & est qd non sit in eo pluralitas, tūc non indigeret in consistentia eius

alio: igitur non est probatio de affirmatione necessarij in esse, sed probatio de cessatione emanationis eorum. & hoc est, cui respondemus in attributis. & est in hac specie magis manifestum. nam diuidi aliquid in genus, & differentiam non est sicut diuidi aliquid in attributum, & id, cui attribuitur. nam attributum est aliud à substantia, & substantia alia ab attributo. species vero non est alia à genere omnimode. & quotiescunque nominamus speciem, nominamus genus cum additione. & cū nominamus hominem non nominamus nisi animal cum additione rationis. Igitur sermo dicētis an humanitas sufficeret absque animalitate est, sicut sermo dicētis an humanitas sufficiat in seipsa, cum includitur cum ea aliquid aliud. & hoc remotius est à pluralitate, quàm sit attributum, & id, cui attribuitur. Et quæro quomodo erit falsum, vt cesset emanatio causatorum ad duas causas, quarum vna est causa cœli, & alia causa elementorum, aut vna est causa intelligentiarum, & alia causa corporum omnium, & erit inter eas dīa in re, vt est dīa rubedinis, & calidi in eodem subiecto, quæ differunt re, absque eo qd ponatur in rubedine compositio generis, & differentie, modo, quo recipit separationem sed, si fuerit ei pluralitas, ē species pluralitatis, quæ nō ingreditur in esse substantie: quæro quomodo hoc erit falsum i causis? & cum hoc declarabitur eos non posse remouere duos Deos agentes.

A V E R R O E S.

A It Auer. Compositio autem, quæ est inter genus, & differentiam, est eadē cōpositio, quæ est rei, quæ

A q̄ est in potentia, & rei, quæ erit in actu. qm̄ natura, quam significat genus non reperitur in actu aliquo tempore, nisi ex natura, quæ appellatur differentia, & forma. & omne id, quod est apud homines compositum ex duabus istis naturis, est generabile, & corruptibile, & habet agēs. nam differentia est ex conditione esse generis, in eo q̄ est in potentia, & non reperitur nudum differentia. & copulatio vniuscuiusq; eorū alteri ē aliquo mō cōdō in esse alterius. & idē impositū est vt sit causa cōditionis esse sui ipsius, ergo est ei de necessitate causa, & est illa, quæ tribuit ei esse, cum copulauerit conditionē cōditionato. Et apud eos etiam est vt recipiens rei veritate sit id, qd̄ est potentia tantum. nam, si esset actus, est per accidens: receptum vero est id, quod est actus. &, si esset actus, est per accidens. nam nō disceritur, & cognoscitur receptū ī eo à recipiente, nisi ex eo q̄ vnum eorū est in potentia alterius rei, & est in actu res recepta: & oē, qd̄ est ī potentia alteri. necessario recipit illud aliud, & spoliatur à re, quæ ē in actu. & ideo, si reperitur hic recipiens in actu, & receptum in actu, ambo quidem existunt in se: sed recipiens est corpus necessario: nam receptio reperitur prius corpori, aut ei, quod ē in corpore. accidentia. n. non attribuitur eis receptio, nec forma, nec superficies, nec linea, nec punctus, nec vniuersaliter id, quod non diuiditur. agens autem non in corpore iam declaratum est demonstratiue: recipiens vero nō corpus, nec in corpore est falsum. Sed id, de quo dubitauerunt circa intellectum, qui est ī potentia, est, quoniam, cum compo-

situm ex attributo, & eo, cui attribuitur, non additur substantiæ, erit generabile, & corruptibile, & erit corpus necessario. si autem esset compositum ex eo, cui attribuitur, & attributo additis substantiæ, absq; eo q̄ sit in eo potentia in substantia, nec potentia ad attributum illud, vt dicunt Antiqui de corpore celesti, necesse est vt sit habens quantitatem, & vt sit corpus. nam, si auferetur corporeitas à substantia illa subiecta attributo, auferet ab eo q̄ sit recipiens sensibile: & sic auferetur comprehensio sensus illius attributi, & fient attributum, & id, cui attribuitur ambo intellectus, & fiet idem simplex: qm̄ intellectus, & intellectum iā apparet de eis, q̄ sunt idem, cum pluralitas sit eis per accidens, s. ex parte subiecti. Demum homines ponere substantiam, & attributa addita substantiæ nihil aliud est nisi ponere corpus antiquum, & accidentia posita in eo. Et ipsi non considerant q̄, cū ipsi auferunt quantitatem, quæ est corporeitas, auferunt q̄ sit in eo aliquid sensibile, non autem q̄ non sit ibi nec subiectum, nec prædicatū. si vero ponerent subiectum, & prædicatum separata à materia, & corpore, sequeretur vt sit intelligens, & intellectum. & id est vnum, simplex, & verum. Cum autem dixit q̄ fallacia eorum tota est: quoniam est ex appellatione eorum necessarium in esse: &, cum fecerit loco huius id, quod non habet causam, non sequitur primo id, qd̄ intulerunt ex attributis sequentibus necessario in esse, non est verum. qm̄, cū positum fuerit ens non habēs causam, necesse est vt sit necessarium ex se: sicut compositum, cum fuerit necessarium ex se, nec-

Disputatio

Secundum, necesse est ut non sit ei causa: & cum non fuerit ei causa, multo dignius est ut non diuidatur in duo. scilicet causam, & causatum. Positio autem Loquentium quod Primum sit compositum ex attributo, & eo, cui attribuitur, determinat quod sit ei causa agens. ergo non erit causa prima, nec necessarium in esse, & est contrarium eius, quod posuerunt, quod sit ex entibus, in quibus sunt attributum, & id, cui attribuitur idem simplex. & hic non debemus reiterare quod dictum est de eo superius, & protelare sermonem in eo. Ad id autem, quod dixerunt quod Deus gloriatur. si non est falsum dicere de eo quod sit compositus ex eo, cui attribuitur, & attributo addito ei, multo dignius est ut non sit falsum dicere quod sit compositum ex eo, cui attribuitur, & attributo, quod est idem, quod id, cui attribuitur, iam profecto diximus quod est falsum, & quomodo non est falsum & est, quia sunt separata a materia. Cum autem dixit quod demonstratio eorum de ablatione secundationis non prohibet quin sint hic duo Dii, quorum unus est causa celi, exempli gratia, & alius causa terre: aut unus eorum causa intellectus, & alius causa sensibilis ex corporibus: & erit inter eos differentia non determinans contrarietatem, sicut differentia, quae est inter rubedinem, & caliditatem, quae reperiuntur in uno, & eodem subiecto. Et est sermo non verus. nam, cum tribuitur innovatio entis, & principium eius naturae uni, & substantiae uni, non diversis naturis, necesse est ut, cum ponitur aliquid illius naturae, quale in natura, & intellectu naturae primi, ut sint communicantes in attributo, & differentes in attribu-

to. & id, quo differunt, aut erit ex specie differentia: horum, aut specie differentia specierum. si ex specie differentia specierum, differentia de eis nomen Dei aequivoce. & hoc est aliud ab eo, quod positum est. nam species coe in uno genere sunt aut contraria, aut ea, quae sunt inter contraria. & hoc totum est falsum: si vero fuerit differentia eorum in indiuiduo. ergo ambo sunt in materia. & hoc est contra id, ad quod conueniunt. Attamen, si positum fuerit quod haec natura fuerit nobilior alia, & dicitur de eis secundum prius, & posterius, ergo natura primi erit nobilior secundo, & secundum est causatum ab eo necessario, adeo quod erit, exempli gratia in nouans coelum in nouans causam quae innouauit elementa. & haec est positio Philosophorum. & ambae positiones reducuntur ad positionem causae primae. scilicet eius, qui ponit quod Primum agit mediantibus multis causis, aut qui ponit quod Primum est causa ex se omnium rerum diuersarum immediate.

Veruntamen hoc non est possibile apud Philosophos. quoniam est notum per se quod mundi consistunt ex causa, & causato. & consideratio de his causis finit apud nos ad causam primam omnium. & si non essent omnia ista principia diuersa, aliquid eorum proueniens ex aliquo, scilicet quod aliquid non esset causa alicuius, non esset in mundo aliquid unum, & copulatum. & quod significauit illud esse falsum, est, cum dixit Deus gloriatur. Videte nunc quod ego ego sum, & non sunt Dei mecum. ego autem facio mori, & uiuifico. id est significat processum entitatis destructionem communicationis. nam, si esset ibi alius Deus, tunc corrumpere totum, & esset ibi destructio, & non reparatio.

A L G A Z E L.

A It Alga. Si autem dixerit hoc est falsum, quoniam id, quo est differentia inter duas substantias, si esset conditio in necessitate in esse, necesse est ut reperiat in unicuique necessario in esse, ergo non differunt. Si vero hoc non est conditio, nec aliud conditio: ergo omne id, quod non conditionatur, in necessario in esse eius esse sufficit absque illo, & perficietur necessarium in esse per aliud. Dicimus hoc, quod dixistis de attributis, iam locuti sumus de eo. Et facit inuolutionem in hoc toto dictio necessarii in esse, & proiciamus eam.

B quoniam nos non concedimus quod ratio significat necessarium in esse, nisi intelligimus per id, ens non habens agens antiquum. si vero hoc intelligimus, omitemus dictionem necessarii in esse, & declarabimus quod ens antiquum, non habens causam, est falsa in eo numeratio, & differentia: & non erit de hoc probatio, & remanebit quod dictum eorum est, an hoc sit conditio, cum non habuerit causam.

Et est error manifestus. nam non habens causam declarauimus quod non dicitur non habere causam, usquequo perquiratur conditio eius, & est sicut sermo dicentis an nigredo sit conditio ut sit color color. & si erit conditio, tunc rubedo non erit color. Et dicitur in rei veritate quod non conditionatur aliquod eorum, scilicet in affirmatione verificationis coloreitatis in intellectu. in esse vero eius erit conditio vniuseorum, non autem demonstrati, cum impossibile est ut sit genus entis, quod non habeat differentiam. & sic etiam qui constituit duas causas, & cessat emanatio in eis, dicit quod differunt in dif-

ferentia. & quaelibet differentiarum quidem est conditio consecutionis absque dubio, attamen non in demonstrato.

A V E R R O E S.

A It Auer. Summa huius est id, quod recitauit, interens quidem rationes contra Philosophos. quoniam ipsi dicunt non euadit differentia, qua est secundatio in necessario in esse, quin sit conditio necessarii esse, aut sit differentia, quæ non erit conditio necessarii esse. & si differentia qua differunt, fuerit conditio necessarii esse in definitione vniuscuiusque eorum, & non differunt in necessario, esse igitur necessarium in esse est vnum necessario. quemadmodum si esset nigredo conditio in esse coloris. & albedo conditio in esse coloreitatis, non differunt quidem in coloreitate. si vero differentia, qua differunt, non ingreditur in necessarium esse, erit necessitas esse vnicuique eorum per accidens, & sunt duo, non ex eo quod vnumquodque eorum est necessarium in esse. Attamen hic sermo non est verus. nam species sunt conditio in esse generis. & vnaquæque earum est conditio in esse generis, non autem quoad indiuiduitatem, & demonstratio nem talem. nam, si hoc esset, non aggregarentur in esse coloris. Ipse autem contradicit huic sermoni duabus contradictionibus, quarum vna est, quod hoc accidit ex eo quod existimatur quod necessarium in esse significat naturam ex naturis. Attamen non est sic apud nos: sed intelligit per necessarium in esse quid negatiuum, & est quod non habet causam, negatio autem non est causum. Et quomodo sit hoc in negatione eius, quod non habet causam? adeo quod dicitur aut

erit

Disputatio

Erit id, quo differt non habens causam à non habente causam, conditio eius, quod non sit causa, aut non erit conditio. si erit conditio, non erit ibi numeratio, nec differentia. si vero non erit conditio, non erit numeratio in non habente causam, & tamen non habens causam est vnum. Et modus corruptionis huius sermonis est in eo, quod exilimauit, quod id, quod non habet causam, est ablatio absoluta: & ablatio quidem non habet causam. & quomodo erit ei conditio quæ est causa esse eius? & hæc est fallacia: quoniam negatio proueniens, quæ currit cursu nominum imperfectorum, & est negatio, quæ fit in discernendo entia abinuicem, habet causas, & conditiones, quæ determinauerunt ei hanc negationem, sicut habet causas, & conditiones, quæ determinauerunt ei hæc attributa affirmatiua & negatiua. & affirmatio necessarii in esse est attributum non separabile à non habente causam. & non est differentia, siue dicatur necessarium in esse, siue non habens causam. & error est Loquentis hoc sermone, non autem aduersarij eius. Contradictio vero secunda est quod, cum dicunt aut erit differentia, qua differt necessarium in esse, conditio, aut non erit conditio. si est conditio, non differt vnum eorum ab alio, ex eo quod est necessarium in esse, ergo necessarium in esse est vnum. si vero non erit conditio, ergo sermo dicentis necessarium in esse non habet differentiam, qua differt, est sicut sermo dicentis color si reperitur de eo plusquam vnum, aut erit id, quo differt color à colore conditio in esse coloris, aut non erit. si est conditio in esse coloris, non differt vnus eorum ab alio,

in eo quod est color, & erit color vna natura. si vero nullus eorum fuerit conditio in esse coloreitatis, color non haberet differentiam, qua differret ab alio & hoc est falsum. Deinde dixit pro Philosophis huic quandam responsionem.

A L G A Z E L.

Alga. Si autem dixerit, hoc possibile est colori, quoniam habet esse relatum quiditati, additum quiditati. & hoc impossibile est necessario in esse. nam non habet nisi necessitatem esse, & non habet quiditatem, cui referatur ipsum esse. & nos bene scimus quod differentia nigredinis, & differentia albedinis non conditionatur in coloreitate, in eo quod est coloreitas: conditionatur vero esse earum, in eo quod sunt prouenientes à causa. sic etiam non debet conditionari esse in necessario. nam esse necessarium Primo est sicut coloreitas colori, non autem sicut esse relatum coloreitati. Dicimus quod non concedimus hoc: sed habet verificationem eius, cui attribuitur esse, ut declarabimus in disputatione subsequenti.

Cum vero dicunt quod est ens absque quiditate, est ens ab intelligibili, & erit summa sermonis, quod ipsi ædificauerunt ablationem secundationis supra ablationem compositionis generis, & differentiarum: deinde ædificauerunt hoc supra ablationem quiditatis post ipsum esse. & quotienscumque destruimus vltimum, quod est fundamentum fundamentorum, destruitur & non totum. & est ædificium debilis stabilitatis prope ædificium araneæ.

A V E R R O E S.

Alga. Responsio eius, pro Philosophis ædificauit eam hic super

Aper sermonem, quod esse est accidens entis, scilicet quiditas, & contradicite eis ipse, ex eo quod esse in omnibus est aliud à quiditate, & existimauit quod sermo eorum edificauerunt eum super hoc. Attamen differentia, quam adduxit in hoc, non sequitur ex ea responsio ei, quod intulerunt ex rebus colore itatis, & differentiis, quæ sunt in ea, quomodocumque id posuerint. nam nemo dubitat quod differentia generis sunt causa generis, siue ponatur generi esse aliud à quiditate, aut quiditas eius ipsummet esse. nam, si essent differentia ipsi esse, & esset esse coloris aliud à quiditate coloris, sequeretur ut non sint differentia, quibus diuiditur color differentia quiditatis coloris, sed differentia alicuius accidentis accidentium eius. & hæc est positio falsa. Quare veritas est quod, cum nos diuidimus colorem in differentias suas, & dicimus quod esse coloris, in eo quod est color, erit in actu, aut quia est albus aut niger, aut alius color, non diuidimus quidem accidens in colorem, sed diuidimus substantiam coloris. igitur sermo, quod esse est accidens entis, est inconueniens in hoc, & quaestio, ac responsio eius quaestioni sermo cadens. Cum autem dixit quod ipsi edificauerunt ablationem secundationis super ablationem compositionis ex genere, & differentia, deinde edificauerunt hoc super ablationem quiditatis post esse: & cum destruimus ultimum, quod est fundamentum fundamentorum, destruitur & totum, est sermo non verus. nam edificium eorum est ablatio secundationis numero in duabus rebus simplicibus, de quibus dicitur uniuoce. & est notum per se quod, cum ponimus secundationem, & commu-

nicationem in duobus simplicibus quod simplex sit compositum. Et conclusio sermonis est quod natura appellata necessarium in esse, quod non habet causam, & ipsum non habens causam est causa alterius, aut erit unum numero, aut plus. Deinde, si fuerit plus, auterunt plures forma unum genere dicto uniuoce, aut unum proportionem, aut unum nomine tantum. Si erunt diuersa numero, ut Socrates, & Plato, & unum specie, tunc erunt animalia necessario. & hoc est falsum. Si vero erunt diuersa in forma, & unum in genere, dicto de eis uniuoce, tunc erunt composita necessario. sed, si erunt unum in genere, dicto secundum proportionem ad aliquid nihil prohibet quin sit hoc, & aliquid erit causa alicuius, & deueniunt ad primum. & hæc est dispositio formarum abstractarum materiis apud Philosophos. attamen, si communiant nomine, nihil prohibet quin reperiat ex eis plusquam unum. quoniam hæc est dispositio causarum primarum quatuor, scilicet agens primum, & forma ultima, & materia ultima. & propterea non prouenit ex hoc modo speculationis quid completum, & non finit ad primum principium ut putauit Auicenna, nec quod sit unum sine dubio.

A L G A Z E L.

AIt Alga. Scda autem via consecutionis est ut nos dicimus quod non erit esse, & substantia, & principalitas generis. quia nos respondemus per quid est. Primum vero apud vos est intellectus abstractus, quemadmodum alij intellectus, qui sunt principia ipsius esse, quæ appellantur Angeli apud eos, & quæ sunt causata Primi sunt intellectus abstracti à materiis. Hæc quidem Extraord. Auer. N. verifi-

Disputatio

Verificatio includit primum, & eius causatum. Primum, quoniam ens primum est simplex, etiam nullam habens compositionem in substantia sua, nisi ex parte consequentium & sunt communicantes in eo, quod unumquodque eorum est intellectus abstractus à materia. & hoc est verificatio generica. igitur intellectio abstracta in substantia non est ex consequentibus, sed est quiditas. & hæc quiditas est communis inter primum, & alios intellectus. & si non erit differentia in alio, tunc intelligitis secundationem absque differentia. si vero differt, id quidem, quo est differentia, est aliud ab eo, quo est communicatio, & intellectio communis eis est communis in rei veritate. nam Primum intelligit seipsum, & intelligit aliud apud tenentem hoc, ex eo quod est ex se intellectus abstractus à materia. & sic definitio causati primi quod est intellectus primus, quem fecit Deus glo. immediate est communis in hoc. & ratio huius est. quoniam intellectus, qui sunt causata, habent species diversas, sed communicant in intellectione, & differunt aliis differentiis. & sic primum communicat cum omnibus in intellectione. igitur apparet contradictio opinionis: & id, quod inducit ad intellectionem, non constituit substantiam. & ambo sunt falsa apud eos.

A V E R R O E S.

Ait Auer. Si intellexisti id, quod diximus antea de eo, quod sunt hic aliqua, quæ includuntur vno nomine, non inclusione rerum vniuocarum, nec inclusione rerum æquiuocarum, sed inclusione rerum relatarum ad aliud, quæ dicuntur secundum prius, & posterius, & quod proprietates harum rerum ut deueniant ad primum in illo genere, quod est causa prima omnibus, quibus imponitur hoc nomen, ut est nomen calidi, quod dicitur de igne, & aliis rebus calidis, & sicut est nomen entis, quod dicitur de substantia, & aliis accidentibus, & sicut nomen motus, quod dicitur de motu locali, & aliis motibus, non deficiet scire inane, quod ingreditur in hoc sermone. nam nomen intellectus dicitur de intellectibus separatis apud Philosophos secundum prius, & posterius, quorum est intellectus primus, qui est causa aliorum, & sic est in substantia. Et ratio, quæ demonstrat quod non habet unam naturam communem, est quoniam aliquis eorum est causa alterius. & id, quod est causa rei, est prius causato. & impossibile est ut sit natura causæ, & causati vna genere, nisi in causis individualibus. & hæc quidem species communicationis est contradicens communicationi genericæ vere. quoniam communia genere, non est in eis primum, quod est causa aliorum, sed omnia sunt in eodem gradu. & non reperitur in eis aliquid simplex, sed communia in re, quæ dicuntur secundum prius, & posterius necesse est ut sit in eis primum, & simplex. & hoc primum impossibile est ut imaginetur ei secundatio. nam quotienscunque ponatur ei secundum, necesse est ut sit in gradu eius, quo ad esse, & naturam, & erit ibi natura communis eis, quæ communicat communicatione generis veri, & necesse est ut differant differentiis additis generi: ergo erit unumquodque eorum compositum ex genere, & differentia. & omne, quod est huiusmodi, est innovatum. Demum id, quod est in ultimitate perfectionis

A perfectionis in esse, necesse est ut sit vnum. nam, nisi esset vnum, impossibile est ut sit ei vltimitas esse. id. n. quod est in vltimitate, non communicat ei aliud. nam, sicut linea vna non habet ex vno latere duos fines, sic res, quæ succedunt in esse, diuersæ, quidem in additione, & diminutione, non habet duos fines ex vno latere. Auicenna autem nesciuit in esse hanc naturam mediam inter naturam, quam significat nomen vni uocum, & naturas, quæ non communicant nisi nominibus tantum, aut accidenti remoto. & euenit ei hæc dubitatio.

DISPVATIO VIII.

De destructione dicti eorum, quod esse primi sit simplex, scilicet esse absolutum, & non est quiditas, nec verificatio, ad quas referratur esse, sed esse cōuniens ei est sicut quiditas alteri.

A L G A Z E L.

IT Alga. Sermo autem de hoc est duobus modis. quorum Primus est interrogatio de probatione & dicatur quomodo sciuitis hoc, an necessitate intellectus, aut speculatione eius: & non est ex necessitate: ergo impossibile est, absque eo quod recitemus viam speculationis. Si autem dixerit, quoniam si esset ei quiditas, esse quidem ipsum esset relatum ei, aut consequens eam, & pro-

ueniens post eam: & cum consequens D sit causatum, ergo necessarium in esse erit causatum: & contradicit sibi ipsi. Dicimus quod hoc reuersio erroris est, cum proferimus dictionem esse necessarij. Nos vero dicimus ei verificationem, & quiditatem. & illa verificatio reperitur. i. non deperditur, & aufertur. & esse eius refertur ad eam. Si vero dilexerint appellare eam consequens, & proueniens, non est cura de nominibus, postquā scit quod non est agens esse eius aliud, sed non defecit hoc esse antiquum esse absque causa agenti. Et, si intelligunt per consequens, & causatum, quod habet causam agentem, non est sic. Si vero intelligunt aliud, profecto conceditur, & non est in eo falsitas, cum probatio non inferat nisi cessationem emanationis à causis, & tamen cessatio eius in verificatione reperitur, & quiditas consequens est possibilis, & non oportet ponere negationem quiditatis. Si vero dixerit quiditas erit causa ipsius esse, quod sequitur ei, ergo esse erit causatum, aut actum, Dicimus quod quiditas in rebus calidis non erit causa esse, quāto magis in antiquo, si intelligunt per causam agens eius. Si vero intelligunt per eam aliud, & est quod non sufficit absque eo, tunc erit hoc, & non est in eo falsitas, sed falsitas est in emanatione causarum. & cū cessauerit, tunc remouetur falsitas, & aliud ab hoc, non scitur falsitas eius. & impossibile est quin adducatur demonstratio de falsitate eius. & omnes quidem opiniones eorum sunt industriae, quæ edificantur supra definitionem dictionis necessarij in esse, in eo quod habet consequentia. & concedendo quod ratio inferat necessariū in esse eo modo, N ij quo

Disputatio

E quo attribuerunt ei, & tamen non est sic, sicut diximus. Demum hæc probatio eorum reducit ad probationem ablationis attributorum, & ablationis diuisionis genericæ, & diuisionis, nisi quod est quid magis profundum, & occultum, & debilius: quam hæc pluralitas non reducitur nisi in abstractum diuisionis. si autem, tunc intellectus dilataretur ad considerandum esse unam quiditatem. ipsi vero dicunt omnem quiditatem repperit esse pluralitatem, cum in ea sit quiditas, & esse. & hæc est ultimitas obscuritatis. nam ens unum est intelligibile semper, & non est ens, quod non habet verificationem, & esse verificationis aut aufert unitatem.

AVERROES.

Ait Auer. Non transtulit Alg. opinionem Auicennæ debite prout est, ut fecit in libro intentionum. nam vir, quoniam credidit quod esse rei significat attributum, additum substantiæ ei, impossibile quidem est apud eum ut substantia eius sit agens esse eius in rebus possibilibus. nam, si hoc esset, erit res causa esse sui, & non erit ei agens. & sequitur apud eum ex hoc, quod omne, cuius esse est additum substantiæ suæ, habet causam agentem. & quia Primum apud eum non habet agens, conclusit ex hoc ut sit esse eius substantia sui ipsius. & ideo id, quo contradixit Alg. cum assimilauit ipsum esse consequens ex consequentibus substantiæ, non est verum. quam substantia rei est causa, ex qua, aliquid consequitur, & non potest esse res causa sui esse. nam esse rei est prius quiditate eius: & cum ponit quiditatem esse eius, non est ablatio quiditatis, ut dixit, sed unio quiditatis, & esse. Et, cum ponimus quod esse est passio ex passionibus entis, & id, quod præbet esse rerum in rebus possibilibus

est agens, necesse est ut sit id, quod non habet agens, aut non habebit esse: & hoc est falsum, aut esse eius erit quiditas eius. Attamen hoc totum ædificium eius est supra falsitatem, & est quod esse rei est aliquod consequens ex consequentibus eius: nam esse, quod præcedit in scientia nostra scientiam de quiditate rei, est id, quod significat verum. quare idem est, ac si diceremus an aliquid sit, sed in eo, quod habet causam, determinat esse eius. & vis eius est vis dicti nostri, an aliquid habeat causam, aut non habeat causam. sic dicit Aris. in principio Secundi Posteriorum. sed, cum non habuerit causam, erit vis eius an aliquid habeat consequens ex consequentibus, quod determinat esse eius. cum vero intelligitur de ente id quod intelligitur de re, & substantia, currit quidem cursu generis, dicti scilicet prius, & posterius. & quicquid fuerit non differt in hoc habens causam, & non habens causam, & non significat rem additam de esse. & est id, quod intelligimus per verum. sed, si significauerit quid additum substantiæ, ex eo quidem quod est quid intellectuale, non habet esse extra animam, nisi in potentia, prout est vniuersale. **M** Hic profecto est modus, quo considerauerunt Antiqui de Primo principio, & id constituerunt ens purum, Sapientes vero Maurorum posteriorum putant, ex eo quod considerauerunt de natura entis, in eo quod est ens, quod consecutum est apud eos ad ens purum homini. Atque via, qua possibile est procedere apud me, adeo quod appropinquetur naturæ demonstrationis, est quam entia possibile in esse ex se, exitus eorum à potentia ad actum erit necessario ex extrahente, quod est

Quid significat
fieri quod
est ad

A est in actu, agente mouente ea, & extrahente ea à potentia ad actum. & si extrahens esset etiam de natura possibilis, necesse est vt sit etiam ei extrahens. & si hoc etiam esset de natura possibilis ex se, necesse esset vt sit hic extrahens necessarium ex se, non possibile. & hoc quidem ad conseruandum ea, quæ sunt hic. & permanebit semper natura carum possibilium, procedentium quidem in infinitum. nam, cū ipsæ fuerint infinitæ, vt apparet ex natura earum, & vnaquæq; earum sit possibilis, necesse est vt causans in eis hoc, tribuēs eis continuitatē, sit quid necessariū ex se, cū appareat de eis necessitas processus in infinitum. s. rerum possibilium ex se. qm̄, si reperiretur tēpus, quo non moueret aliquid oīno, nō esset via ad innouationem motus: sed necesse est vt continueretur eē innouatū esse æterno, absq; eo qd eueniat Primo mutatio mediante motu, qui est aliquo mō antiquus. & aliquo modo innouatus. & motū hoc motu est id, de quo dicit Auic. qd sit necessarium in esse ex alio. & hoc quidem necessarium in esse ex alio, impossibile est quin sit corpus mobile continue. nā hoc modo possibile est vt sit innouatum ex se, & corruptibile ab æterno: & hoc appropinquatione rei aliquā, & remotione ab ea aliquā, vt vñ qd hoc euenit entibus generabilibus, & corruptibilibus cum corporibus celestibus. Et, qm̄ hoc mouens est necessarium ex se, posse vero ex motu innouato, necesse est vt deueniat ad necessarium in eē absolute, s. quod nō habet possibilitatē oīno, non essentialiter, nec in loco, nec in aliis motib⁹, & qd sit hmoi simplex necessario. nam, si esset cō-

positum, esset posse, non alit necessarium. & illatio probationis de necessario in esse hoc modo probationis sufficit apud me hac via, & est veritas. Id vero, quod intelligit Auicē. in hac via, dicens qd necessarium in esse necesse est vt finiatur aut in necessarium in esse ex alio, aut in necessarium in esse ex se. & si ad necessariū in esse ex alio, necesse est vt necessarium in esse ex alio consequatur ex necessario in ex se. nam ipse existimauit qd necessarium in esse ex alio est possibile in esse ex se: possibile. n. indiget necessario. hæc quidem additio apud me est supflua, & error. qm̄ necessarium, quocūq; positum fuerit, in eo quidem nō est possibilitas oīno, & non reperitur aliquid habens vnā naturam, vt dicatur de hac natura qd sit possibilis aliquo modo, & necessaria aliquo modo. qm̄ declarauerunt hoīes qd necessariū nihil est posse oīno, posse. n. contradicit necessario. id vero, quod potest esse, est vt aliquid sit necessariū ex parte vnus nature, & posse ex parte alterius nature, vt existimat de corporibus celestibus, aut eo, quod est supra ea, s. qd est necessariū essentialiter, posse tñ quo ad motum ad vbi. Induxit tñ cum ad hanc diuisionē: qm̄ ipse credidit qd celi sunt essentialiter necessarij ex alio, posset tamen ex se. & iam diximus in multis locis qd hoc non verificatur, & demonstratio, quam constituit Auicenna de necessario in esse, cum nō distinguatur hac distinctione, & cōsideretur hac consyderatione, est de natura sermonum communium topicorum: cū vero distinguitur, est de natura sermonum demonstratiuorum. Et debes scire qd innoua-

E In necessa-
rio quocūq;
que positi-
to, nō est
possibilitas
oīno.

F

N iij rio,

Disputatio

Gtio, quam lex declaravit de hoc mūdo, est eiusdem speciei cum innouatione, quę apparet hic: & est illa, quę est in formis entium, quas appellat secta Assaria attributa animalia, & eas appellant Philosophi formas. & hæc quidem innouatio est ex alia re & in tempore. Quomodo autem sit dispositio naturę entis possibilis cum ente necessario, tacuit de hoc lex propter remotionem eius ab intelligentia vulgi: & etiam, quia nō est necessaria scientia eius, quo ad vulgi felicitatem. Quod vero existimat secta Assaria q̄ natura possibilis sit innouata, et creata à nihilo, est id, in quo certant cum eis Philosophi, tam qui dicunt innouationem mundi, quàm qui nō dicunt eam. & quod dixerunt, cum inspexeris id, in rei veritate non est ex lege Maurorum & non constituitur de eo demonstratio. quod vero est ex lege, est iussus ut remoueat a speculationibus, quas lex tacuit. & ideo dicitur i Talmud De eo, quod concessum est tibi, inquire, & non debes incumbere rebus occultis. & scias q̄ vulgus devenire ad quęsitum huiusmodi est ex inuolutionibus, & erroribus.

I

A L G A Z E L.

AIt Alga. Secunda autem via est, ut dicamus esse absq; quiditate, nec verificatione non est intelligibile. & quemadmodum non intelligitur priuatio absoluta, nisi in relatione ad esse, cuius priuationem considerat, sic non intelligitur esse absolutum, nisi relatione ad verificationem demonstratam tale: quanto magis, cum demonstratur vna substantia. & quomodo potest demonstrari vnum separatum ab

alio in re. Et non est ei verificatio. **R**nam remotio quiditatis est remotio verificationis. & cum auferatur verificatio entis non intelligit ens. & quasi ipsi dixerint esse, & non esse & contradicunt sibi ipsi. & id apparet. quoniam, si hoc esset intelligibile, tunc esset possibile ut in causatis sit ens, cui non est verificatio, quod cōmunicaret Primo, cui non est verificatio, nec quiditas, & distingueretur ab eo, in eo q̄ habet causam: Primum vero non habet causam. Et quare hoc non imaginatur causatis & an sit ei causa? sed hoc non est intelligibile ex se. & id, quod non est intelligibile ex se, nisi auferatur causa eius, non erit intelligibile, & id quod est intelligibile, cum non consideratur causa eius, non exit ab eo, q̄ sit intelligibile. & peruenire ad finem huius termini, est obscuritas eis, postquam existimaauerunt quod ipsi declarant per viam demonstrationis id, quod dixerunt, & peruenit sermo eorum ad ablationem absolutam. nam ablatio quiditatis est ablatio verificationis, & non remanet cum ablatione verificationis nisi dictio ipsius esse, & nō habet nomen omnino, cum non referatur ad quiditatem. Si vero dixerit verificatio eius est quod sit necessarium, & est quiditas ipsa, Dicimus nihil aliud est necessarium, nisi ablatio causę, & est negatio, qua non constituitur verificatio substantię: & ablatio causę à verificatione est quid copulatum verificationi: igitur verificatio intelligitur ita quod attribuitur ei, quod non habet causam, & non consideratur priuatio eius. nam nihil est necessitas, nisi hoc: ita quod, si necessitas est

M

■ est quid additum esse; tunc est pluralitas. si vero non est quid additum quomodo erit ipsa quiditas? esse. n. non est quiditas. sic igitur erit id, quod non est additum ei.

AVERROES.

A It Auer. Hoc capitulum totum est sophisticum. nam homines non ponunt primo esse absque quiditate, nec quiditatem absque esse, sed crediderunt quod esse in composito est attributum, additum substantiae eius, & quod adeptum est hoc attributum ab agente, & crediderunt in eo, quod est simplex, non habens agens, quod hoc attributum ei non est additum quiditati, & quod ipsum non habet quiditatem diuersam ab esse, non autem quod non habet quiditatem omnino, ut fundauit ipse in hoc sermonem suum, contradicendo eis. Et quoniam posuit quod ipsi auferunt quiditatem, & est falsum, incepit vituperare eos, & dixit, nam, si hoc esset intelligibile, possibile esset ut in causis sit ens, non habens verificationem, quod communicaret Primo, cui non est verificatio. nam homines non ponunt ens non habens quiditatem absolute, sed posuerunt non habens quiditatem in modo quiditatum aliorum entium. Et hic quidem locus est ex locis sophisticis. nam nomen quiditatis est æquiuocum. Et hæc quidem positio, & omne compositum secundum eam est sermo sophisticus. nam id, quod non est, non attribuitur ei, quod negetur aliquid ab eo, aut quod affirmetur. Iste igitur vir in huiusmodi locis in hoc libro non euadit

à prauitate, & ignorantia. & magis propinquum est prauitati, quam ignorantiae: nisi dixerimus quod necessitas induxit eum ad hoc.

Cum autem dixit quod necessarium in esse est, quod non habeat causam agentem, non est verum. sed, cum dicimus de eo quod sit necessarium in esse, est attributum affirmatiuum, quod sequitur ex natura non habentis causam omnino, non agentem ab extra, nec partem eius. Cum autem dixit quod necessitas, si addita fuerit ipsi esse, tunc est pluralitas. si vero non est addita, quomodo erit ipsa quiditas? esse enim non est quiditas & sic id, quod non additur ei.

Dicendum quod necessitas in esse non est attributum additum apud eos substantiae, sed est sicut dicimus de eo, quod est necessarium, & æternum. & sic, cum intellexerimus de necessitate in esse attributum intellectuale, non erit quid additum substantiae. si vero intellexerimus de ea accidens, sicut dicit Auicenna de ente composito, difficile quidem est ut dicatur quomodo erit esse simplex ipsamet quiditas. nisi dicatur, sicut sit scientia in simplici ipsummet sciens. Cum vero intelligitur de esse id, quod intelligitur de vero, hæc dubia nihil sunt. & sic, si

intelligitur de esse id, quod

intelligitur de sub-

stantia. & se-

cundum

hoc

verificabitur sermo quod

esse in simplici est

ipsamet qui-

ditas.

N iiij DISPT.

Disputatio

DISPUTATIO IX.

De diminutione eorum circa
constitutionem proba-
tionis, quod pri-
mum non sit
corpus.

A L G A Z E L.

IT Alga. & dicimus
q hoc dirigitur ad
eum, qui tenet q cor-
pus est innouatū, ex
eo q non euadit ab
innouatio bus, & omne innouatū
indiget innouante. Vos autem, cum
intelligitis per corpus antiquum id,
quod non habet principium entita-
tis, cum hoc, q ipsum non euadit ab
innouationibus, quid prohibet quin
sit primum corpus, aut Sol, aut or-
bis exterior, aut alius? Si autē dixe-
rit, qm corpus non erit nisi compo-
situm diuisibile in partes quantitati-
uas, & ad materiā, & formā diuisione
essentia, & ad attributa, quibus
appropriatur absq; dubio, ita q di-
uersificatur ab aliis corporibus. sin
aut, essent corpora æqualia, in eo q
sunt corpora. necessariū vero in eē
est vnū, nō recipiens quidē diuisione
nē aliquo horū modorū oīum: Di-
cimus q iā destruximus hoc vobis,
& declarauimus q vos nō habetis p-
bationem in hoc, nisi q aggregatū,
cum indiget aliqua pars eius alia, &
causatum. Et iam locuti sumus de
eo, & declarauimus q, cum non sit
absurdum consyderare ens absq; in-
uentore, sic non est absurdum cōsy-
dere compositum absq; compo-
sitore, & consyderare entia absq; in-
uentore. nā ablatio numerationis. &

secundationis, fundastis eam super
ablationē quiditatis diuersæ ab esse.
& quod est fundamentum vltimū,
iam id ruinamus, & declarauim⁹
industriam vestram in eo. Si vero
dixerit, corpus, si non habuerit ani-
mam, non erit ei agens: & si habue-
rit animam, tunc anima eius est cā
eius: igitur non erit primum: Dici-
mus anima nostra non est cā eē cor-
poris nostri, nec aīa orbis tātum est
cā esse corporis eius apud vos, sed ip-
si inuenerunt causam aliam: & cum
possibile sit esse eorum antiquum,
possibile est vt non sit eis causa. Si
autem dixerit quomodo euenit cō-
gregatio animæ, & corporis, dicim⁹
q hoc est sicut sermo dicentis, quō
euenit esse Primi. & dicitur q hæc
est interrogatio de innouato. id ve-
ro, quod nunquā defecit esse, non di-
citur de eo quō euenit. & sic corpus
& anima eius, cum non defecerit eē
vnuinquodque eorum, non est ab-
surdum quin sit agens.

A V E R R O E S.

Alt Auer. Qui autem non ha-
bet probationem, q primum
non sit corpus, nisi ex eo q verifica-
tum est ei, q omne corpus est inno-
uatum. O quam debilis est probatio
eius, & quam est remota à natura p-
bantis ea, ex eo q præcessit q proba-
tiones eorum, super quibus ædifica-
uerunt q omne corpus est innoua-
tum, sunt probationes diuersæ. &
quanto magis est dignius, quā con-
cessio compositi antiqui, vt recitauī
tibi de secta Assaria, quæ concedit
esse corpus antiquum. quoniam ali-
quod erit accidens antiquum, quod
est compositio exempli gratia. &
non verificatur demonstratio eo-
rum, quod oē corpus sit innouatū.
nam

A nam edificauerunt hoc super inno-
uationem accidentium. Philosophi
autem Antiqui nō admittūt eē cor-
pus antiquum ex se, sed ex alio. qua-
re impossibile est apud eos, quin sit
ens antiquū ex se, quo est corpus an-
tiquius antiquū. sed, si trāstulerim⁹
hic sermones eorum, essent topici,
& declarabuntur in loco proprio.
Cum autē dixit in dubitatione, cōtra
hoc dicimus, q̄ nos destruxim⁹ hoc
contra vos, & declarauimus q̄ nō est
vobis probatio de hoc, nisi q̄ aggre-
garum, cū indiget aliqua pars eius
alia, est causatum. i. q̄ iam dixit supe-
R rius q̄ nō hnt probationem, q̄ neces-
sarium in esse ex se non sit corpus.
qm̄ esse necessarium in esse ex se, est
q̄ non habet causam agentem. Et
quæro vnde prohibuerunt esse cor-
pus non habens causam agentem? &
magis inconueniens est, cū poni-
tur corpus simplex, non diuisibile,
nec in quātitate, nec in qualitate, de-
mum cōpositum antiquum absque
compositore, & est contradictio ve-
ra, à qua nō potest se saluare, nisi ser-
monibus topicis. & totum, quod est
Alga. in hoc libro contra Philoso-
phos, & Auicē. sunt sermones topi-
C ci, ex æquiuocatione nominum, qui-
bus vtuntur: quare non est protelan-
dum in hoc. Cū autem dixit, re-
spondens pro secta Aflaria, antiquū
ex se non indiget causa, qua erit an-
tiquum: &, cū ponimus antiquum
ex se, & ponimus q̄ substantia sit cau-
sa attributorum, tunc substantia nō
erit antiqua ex alio. Dixi q̄ sequitur
ei vt antiquum sit cōpositum ex cā,
& causato, & q̄ attributa sint anti-
qua ex parte causæ, & est substantia.
&, cū causatū non est cōditio in esse
sui, ergo antiquū est cā. & dicimus

q̄ substantia existens ex se est Deus. **D**
glo. & attributa sunt causata. & sequi-
tur eis vt ponāt causam antiquā ex
se, & res antiquas ex alio: & hoc ag-
gregatū est Deus. & hoc idē est, qd̄
ipsi negauerunt contradicentem q̄
Deus est antiquus ex se, & mundus
est antiquus ex alio, scā Deo. ipsi ve-
ro dnt q̄ antiquum est vnum. ergo
hoc totum est in vltimitate contra-
dictionis. Cum autē dixit, si ponimus
ens absq; inuentore, est sicut si ponī-
mus cōpositum absq; cōponente: &
ponere vnum ens hmōi, aut plura,
non est falsum in cōsyderatione in-
tellectum, est totū sermo inuolutus. **E**
Nam cōpositio non determinat cō-
ponentē, qui sit ēt cōpositus, adeo q̄
deueniat ad cōpositū ex se: sicut cā,
cū fuerit causata, deuenit ad cām nō
causatā, nec ēt, cū inducit demōstratio
ad ens absq; inuentore, pōt declara-
ri demōstratiue ex hoc q̄ sit vnum.
Cū autē dixit q̄, cū auferit q̄ ditas au-
fertur cōpō, & q̄ hoc facit affirmare
cōpōnem in primo, nō est verū. qm̄
Philosophi nō auferunt quiditatem
à primo, sed auferunt q̄ sit ibi quidi-
tas mō quiditatis causator. & hoc to-
tum est sermo topicus fallax. Et iam
recitauimus in sermonibus nris ser-
M mones rhetoricos, qui dnt in hoc li-
bro, fm radices Philosophorum, in
declaratione q̄ primum nō sit cor-
pus: & sunt & q̄ pōt inducit ad ens
necessariū: & q̄ non emanat pōtē à
necessario, nisi mediāte ente, qd̄ est
aliquo mō necessariū, & aliquo mō
pōtē: & est corpus celeste, & motus
eius circularis. Et est sufficientius id,
qd̄ dī secundum radices eorū, q̄ oē
corp⁹ potentia eius est finita: & hoc
corpus adeptum est potentiā infini-
tā in motu ab ente, qd̄ nō est corp⁹.

ALGA-

Disputatio

6

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens dubitatio
ni, qua intulit q non erit agēs
apud Philosophos, nisi orbis, qui est
compositus ex anima, & corpore. Si
autem dicitur, quoniam corpus, in
eo q est corpus, nō creata aliud, & ani
ma copulata corpori non agit, nisi
mediante corpore, & non erit cor
pus mediū animæ in creatione cor
porum, nec in productione anima
rum, & rerum, quæ non habent re
lationem ad corpora. Dicimus qua
re non erit possibile vt sit in anima

H bus anima, quæ appropriatur aliqua
proprietas, qua conueniat vt repe
riantur corpora, & alia præter cor
pora ex ea. & falsitas huius non ha
betur necessario. & non est demon
stratio, quæ probat eam, nisi q ipse
nō videt hoc in istis corporibus no
bis apparentibus. & non videre non
significat falsitatem. Igitur dedica
uerunt enti primo id, quod nō dedi
catur alicui enti omnino. & non te
stificatur de eo alia. & nō videt hoc
in alio nō significat falsitatem eius. &
sic est de aīa corporis, & corpore ex
teriori, aut eo, quod consideratur.

I

A V E R R O E S.

A It Auer. Dicere autem q cor
pora non creant corpora, cū
intelligitur de creatione generatio
erit veritas contrarium eius. nā non
generatur corpus in eo, quod vide
mus, nisi ex corpore, nec corpus ha
bens animam, nisi ex corpore habē
ti animam. quoniam nō generatur
corpus simpliciter. nam, si generare
tur corpus simpliciter, erit genera
tio ex priuatione, non autem post
priuationem. sed generantur corpo
ra demonstrata ex corporibus de
monstratis, & cū corporibus demō

stratis. & hoc quidem, cū permuta
tur corpus ex nomine ad nomen, &
ex definitione ad definitionem. per
mutatur enim corpus aquæ, exem
pli gratia, ad corpus ignis, cū per
mutatur ex corpore aquæ ad attri
butum. in cuius permutatione per
mutatur quidē nomen aquæ, & de
finitio eius ad nomen ignis, & defi
nitionem eius. & hoc erit necessario
ex corpore agenti cōmunicante cū
generato, aut specie, aut genere di
cto vniuoce, aut fm prius, & poste
rius. Attamen an permuetetur indi
uiduum corporeitatis appropriatū
aquæ ad indiuiduū corporeitatis ap
propriatum indiuiduo, est in eo con
sideratio. Cū autem dixit nec erit
corpus medium animæ in creatione
corporum, nec in creatione anima
rum, est sermo fundatus ex opinio
nibus Philosophorum fm opinio
ne tenentis q tribuens formas cor
porum, quæ nō sunt animata. & aīas,
est substantia separata, aut intellect^{us},
aut anima separata, & q impossibile est
vt tribuat hoc corpus animatū, nec
non animatum. nam, cū ponitur
hoc, & ponitur q celi sunt corpus
habēs aīam, impossibile est eis vt tribuāt
formas ex istis formis generabilib^{us},
& corruptibilibus, nec animam, nec
aliud. nam anima existens in corpo
re agit mediāte corpore: & id, quod
agit mediante corpore, non reperi
tur de eo nec forma, nec anima, cū
non sit de natura corporis vt agat
formam substantialem, nec animā,
nec aliud. & est similis sermoni Pla
tonis de formis abstractis à mā, de
quibus dī. & hæc est opinio Auicē.
& aliorum ex Philosophis Mauro
rum. Et ratio eorum etiam est, qm
corpus agit in corpore caliditatem,
aut

Aut frigiditatem, aut humiditatem, aut siccitatem: & hæ sunt operationes corporum celestium apud eos tñ. id vero, qđ agit formas essenciales, & p̄cipue aiales, ē ens separatū, & est id, quod appellant tribuens formas. Aliqui tamē Philosophorum tenēt contrarium huius, & est qđ id, quod agit formas in corporibus, sunt corpora habentia formas similes eis, aut specie, aut genere. specie autem sicut corpora viuētia, qm̄ agunt corpora viuētia, vt videmus in animali, qđ vnum generat alterū: genere vero in his, quæ non generātur ex mare, & fœmina. corpora autem celestia apud eos sunt, quæ tribuunt eis vitam, qm̄ sunt viuētia. & isti habēt rationes præter famosas, quarū narratio hic non est locus. Et ideo dubitauit Alga. contra eos in hoc, & dixit & quare impossibile est animabus quin sit eis anima, qđ appropriatur aliqua proprietate, qua conuenit vt sint ex ea corpora, & alia à corporibus? id est et quare impossibile est quin sint animabus existentibus in corporibus animæ, quæ appropriantur generationi aliarum formarum habentium aiam, & non habentiū aiam. O qđ est extranea concessio. Alga. qđ non sit testificatio de generatione corporis ex corpore, & non est profecto testificatio præter hoc. Tu autem debes scire qđ, cum extrahuntur sermones Philosophorū ab artibus demonstratiuis, fiunt sermones topici absq; dubio, si fuerint famosi: aut inconueniētes, & extranei, si nō fuerint famosi. Et causa in hoc est, qm̄ sermones demonstratiui discernuntur à sermonibus nō demonstratiuis, cū considerantur in genere artis, in qua est speculatio, & il-

le ex eis, qui ingreditur in definitionem generis, aut genus ingreditur in definitionem eius, est sermo demonstratiuus. & ille, in quo hoc nō videtur, est sermo non demonstratiuus. & hoc impossibile est, nisi postqđ definieris naturā huius generis, de quo consideratur, & abstrahatur mod⁹, propter quem reperiuntur prædicta essentialia huic gñi, à modo, propter quem non reperiuntur ei. & debet considerari hic modus, vt quilibet sermo sermonum positorum in illa arte, cū fuerint continue apud oculos eius. & cū habitum fuerit in anima qđ sermo est essentialis huic generi, aut consequens ex consequētib⁹ substantiæ eius, verificatur sermo. cū vero non cōsideratur hæc proportio intellectu considerantis, aut consideratur consideratione debili, tunc sermo est imaginatio, non autem veritas. Quare erit differentia inter demonstrationem, & estimationem prædominantem intellectui subtilior consideratione capilli ad visum: & occultior sine existenti inter vmbra & lucem, & præcipue in rebus materialibus apud homines debiles visu: quia miscetur in eis id, quod est per se, ei, quod est per accidens. Quare videtur qđ id, qđ fecit Alga. de translatione opinionum Philosophorum in hoc libro, & alij suis libris, & eā tribuit ei, qui non considerat in libris hominum cum conditionibus positis ab eis, profecto mutat naturam eius, quod est veritas i sermonibus eorum, aut deuiat plurimos homines ex summa sermonū eorū. & qui facit hoc, malignitas in eo prædominatur, magisq; bonitas circa veritatem. Quare Deus glo. bene scit qđ nō transtulifsem

Disputatio

Sem in his rebus aliquem sermonū eorum, nec permissem hoc, nisi esset malum eueniens scientiæ. & intelligo per scientiam cōsyderationem in reb⁹, vt expostulat nā demōnis.

A L G A Z E L.

Alt Alga. respondens pro Philosophis. Si autem dixerit corp⁹ exterius, aut Sol, aut id, quod cōsyderatur ex corporibus, est mensuratum mēsurā quadam, cui pōt addi, aut ab ea diminui, & opus est vt sit i hac mensura approprians, igr non erit primū. Dicimus quare negatis dicenti q^d hoc corpus erit in mensura quadā, quæ necesse est vt sit finis ordinis vniuersi. & si esset minor ea, aut maior, non esset possibilis, sicut vos dicitis q^d causatum primum determinat vt sit corpus exterius eo, mensuratum mensura quadam: & aliæ mensuræ, in comparatione ad substantiā causati primi sunt æquales. Attamen demonstrantur aliq^{ue} mensuræ tales, ex eo q^d ordo est alligatus eis. igitur necesse est vt sit mēsurā, q^{ue} euenit ei, & non aliter. & sic, cum consideratur non causatū. Sed, si isti constituunt in causato primo, quod est causa corporis exterioris apud eos, q^d sit principiū appropriationis, sicut volūtas exempli gratia, non cessat interrogatio, Nā dī quare voluit hanc mēsurā, & nō aliā? vt fecerunt Loquentibus, cum referant res ad volūtatē antiquā. & nos induximus hoc contra eos in cōsyderando partem motus cœli, & cōsyderando duo puncta poli. & cum declarabitur q^d opus est eis concedere cognitionem rei à simili, & peruenire ad causā, concedunt etiam illud absq^{ue} causā, sicut amittūt cū cā cū non sit dīa, siue conuertatur

interrogatio inter ipsammet rē. & dicitur quare appropriatum fuit in hac mensura? siue conuertat in cām, & dī quare appropriatū fuit in hac mēsurā, potiusq^{ue} aliā? Et si posse fuerit expellere interrogationē à causā, q^{ue} illa mēsurā nō est similis huic, qm̄ ordo connectitur ei, & non alteri, tunc possibile est expellere interrogationem ab ipsamet re, & nō indiget cā. Et ab hoc nō pōt euadi, qm̄ hęc mensura demonstrata, quæ est ei, si esset sicut mensura, quæ nō erit, tunc conueniret interrogatio, quō cognoscit res à simili in appropriatione fm̄ radices eorū ipsi aut negāt voluntatem discernentem. Si vero non fuerit similis ei, tunc non cōstituitur possibilitas, sed dicitur hoc sic esse est quid antiquum: qm̄ fuit causa antiqua fm̄ estimationem eorū. & sequitur quæstio ex hoc sermone in eo, quo nos dubitauimus contra eos de conuersione interrogationis ad voluntatē antiquā, & conuertimus hoc contra eos in duobus punctis poli, & parte motus orbis: & declaratur ex hoc q^d, qui non verificat innouationem corporum, non poterit constituere rationē de eo, q^d primum non sit corpus omnino.

A V E R R O E S.

Alt Auer. Quam multum est extraneus sermo huius viri in hoc loco. nam ipse ostendit dubitationem contra Philosophos, q^d ipsi non possunt constituere efficiēs p^{re}ter corpus cœleste, cū indigeant r^{es}ponse fundamento rei, quā non credunt, sed eam credunt. Loquētes. & est sermo eorum q^d esse cœlum in mensura terminata p^{re}ter alias mēsuras, quibus posset esse cœlum, est ex causa appropriante, & approprians est

A est antiquum. Attamen iste vir erravit in hoc, aut fecit errare. nam appropriatio, quā affirmaverunt Philosophi, est alia ab appropriatione, quam voluit secta Astaria. nam appropriatio, quam voluit secta Astaria, est cognitio rei, aut à simili, aut à contrario, absq; eo qd hoc determinet scientiam in substantia rei, indigentem quidē appropriatione vnius duorum oppositorum. Philosophi vero intellexerunt in hoc loco per approprias id, quod determinat scientia de re facta, & est causa finalis. nā apud Philosophos non est quātitas in ente ex entibus, nec qualitas, quin sit finis in scientia. quæ nō euadit ab vno duorum. aut enim hoc erit necessarium in natura operationis huius entis, aut erit ei ad melius. nam, si esset apud eos in creatis quantitas, aut qualitas, quam non determinat scientia, tunc attribuerent operationem Dei glo. primi in hoc ei, quod impossibile est attribui artifici creato, nisi modo vituperii eius. nam nō est macula fortior, qd dicere confyde-
C ravit in re aliqua facta quantitatē, aut qualitatem: & non elegit efficiēs hoc factum, hanc quantitatē, & hanc qualitatem, præter alias quātitates, & alias qualitates possibiles ei: & dicere qd ipse voluit hoc non ex scientia, & alia de re facta, & oīa sūt æqualia in fine huius facti, quem fecit efficiens propter eum, s. propter operationem eius, quæ est finis. nam omne factum sit propter aliquid. & hoc non reperitur ordinatum ad hoc factum, nisi hoc factum esset menturatum in quantitate terminata: licet fuerit ei latitudo in quibusdā factis, & qualitas terminata, & natura terminata. & si esset quodcūq; factum

fuerit, terminans quamcūq; operationem, non esset hic scientia omnino de facto ex factis, & non esset hic causa oīno: & erunt quantitates operatorum, & qualitates eorum redeuntes ad appetitum efficientis: & erit quilibet hō efficiens. aut dicim⁹ qd scientia sit in operatione creati, non in operatione creatoris. Deus glo. saluet nos ab hoc errore in priō efficiente. sed credimus qd oē id, qd est in mundo, est ex scientia, licet deficiant vires nostri ingenij in multis eorum. nam scientia artificialis intelligitur ab intellectu ex parte scientiæ naturalis. & si mundus est quid factum in vltimitate sapientiæ, necesse est vt sit hic vnum sapiens, cuius esse indigent cælum, & terra, & quicquid est in eis. nam nemo potest ponere factum à scientia mirabili causam sui ipsius. Homines autem, quia voluerunt exaltare Deum glo. abstulerunt scientiam ab eo, & negauerunt de eo excellentissimum attributorum eius.

DISPVATIO. X.

In declarando diminutionē declarationis eorū quod mūdo sit efficiens, & quod Sermo heretici sequitur eis.

A L G A Z E L.

It Alga. Et dicimus qd qui cōfiteretur oē corpuse esse innouatum, qm non euadit ab innouationibus, bene intelligit opinionem eorum, cū dicunt qd indiget agente, & causa. Vos vero quero

Disputatio

Quæro quid prohibet vobis ab opinione Hæreticorum, & est q̄ mundus est antiquus, & sic non est ei causa, nec efficiens? causa autem est innovationibus, & non innovatur in mūdo corpus, & non corrumpitur corpus, sed innovatur formæ, & accidentia. nam corpora sunt cœli, & sunt antiqui, & elementa quatuor, q̄ sunt sub orbæ Lunæ, corpora eorū, & materiæ eorum sunt antiqua, sed permutantur in eis formæ ex mutationibus, & mutationibus, & innovatur animæ humanæ, & animales, & vegetatiuæ his innovationibus, quarū
H causæ deueniunt ad motum circulare. & motus circularis est antiquus, & facit eum anima antiqua orbis ergo non est causa mūdo, nec efficiens in corporibus eius. sed ipse, prout est non defecit esse antiquus absq; causa, s. corpora. quæro quid est, quod dicunt, q̄ hæc corpora esse eorum est ex causa, & tamen sunt antiqua?

AVERROES.

A It Auer. Philosophi dicunt q̄ qui dicit omne corpus esse innovatum, & intelligit per innovationem creationem ex nō ente, s. ex priuatione, ponit aliquid de innovatione, quod non tenent omnino. & hoc indiget de necessitate demonstratione. In eo aut, q̄ adduxit dubitationes contra eos in hoc capitulo, adeo q̄ induxit eos ad sermonem Hæreticorum, iam speculati sumus de hoc superius, & non est reiterandum. Et summa huius rei est q̄ corpus apud eos, siue fuerit innovatum, seu antiquum, non est sufficiens in esse ex se ipso: & est apud eos in corpore antiquo de necessitate, eo modo, quo est in corpore innovato, nisi q̄ similitudo non valet circa esse eius in corpo-

re antiquo, vt valet in corpore innovato. & ideo quia Arist. voluit declarare esse terram circularem fm naturam suam, posuit eam innovatam, vt consideret intellectus causam huius: & postea transtulit eam ad æternitatem. & hoc quidem Secūdo de Cœlo. Et, quoniam adduxit inconuenientia, quæ euenerunt Philosophis, incepit respondere eis, contradicōe responsionibus eorum, & dixit.

ALGAZEL.

A It Alga. Si autē dicitur, omne non habens causam, est necessarium in esse: & iam diximus de attributis necessarij in esse id, quod de
L claratum fuit q̄ corpus non erit necessarium in esse, dicimus q̄ iā declarauimus corruptionem ei, quod posuistis de attributis necessarij in esse. & demonstratio nō declarat nisi cessationem emanationis. & iam cessata est apud Hæreticos in principio rei, cū dicatur q̄ non sit causa cœlo. formæ vero, & accidentia aliqua sunt causa alterius, quousque deueniant ad motum circularem, & ipsemet est cā alicuius alterius, vt est opinio philosophorum, & cessat emanatio eorum in eo. & qui bene considerat id, quod diximus, scit diminutionem eius, qui credit antiquitate corporum, cū ratiocinatus fuerit de cā eorū, vt cogitauit Hæreticus.

AVERROES.

A It Auer. Huic iam data est responsio, & notificatus fuit gradus eius in sermonibus veris, & non est hic reiteranda. Hæretici autē adhæserunt sensui. & hoc, qm̄ reducti sunt motus apud eos ad corpus cœleste, & cessata est emanatio, existimauerunt q̄ iam cessatum est rōne id, quod cessatum est sensu. & nō est
sic

■ sic. Philosophi vero consyderaue-
runt causas, adeo q̄ deuenierunt ad
corpus celeste, deinde consyderaue-
runt causas intellectas, & res finitur
apud eos ad ens non sensibile, quod
est causa, & principium entis sensibi-
bilis. & est sermo Abraæ, faciens cœ-
lum, & terram. Sed secta Astarua ne-
gavit causas sensibiles, s. non dicit q̄
aliqua sit cā alterius, & posuit causā
entitatis sensibilis ens non sensibile
specie generationis non apparentis,
& non sensibilis in causis, & causatis,
q̄ est speculatio exiens à natura ho-
minis, in eo q̄ est homo.

A L G A Z E L.

B **A** It Alga. contradicens Philoso-
phis. Cū dicunt q̄ probatio,
qua probatur q̄ corpus non sit ne-
cessarium in esse, est qm̄, si esset ne-
cessarium in esse, non esset ei causa,
nō extra, nec intus. &, si haberet cau-
sam, quia est compositum, est consy-
deratione sui ipsius possibile. & om-
ne possibile indiget quidem necessa-
rio, dicimus q̄ non intelligitur di-
ctio necessarij in esse, & possibilis in
esse & tota inuolutio eorū est in his
duabus dictionibus. Et reuertamur
ad id, quod intelligitur de ea, & est
ablatio causæ, & affirmatio eius. &
C quasi dicant an ista corpora habent
causam, aut non habent causam. &
dicit Hereticus q̄ non habent cau-
sam, quæro quid est inconueniens.
cū intelligit per possibile, & neces-
sarium hoc? & dicimus q̄ est necessa-
rium, & non est possibile. & cum di-
cunt corpus non est necessarium, est
imaginatio quædam, non habēs qui-
dem nec radicem, nec ramum.

A V E R R O E S.

A It Auer. Iam dictum est supe-
rius in sermonibus eius q̄, cū

intelligitur per necessarium in esse **D**
id, quod non habet causam, & intel-
ligitur per possibile in esse id, quod
habet causam, non erit diuisio entis
in has duas res quid notum, qm̄ ad-
uersarius poterit contradicere q̄ nō
est, sicut ipse dicit, sed omne ens nō
habet causam. Attamen, cū intelli-
gitur per necessarium in esse ens ne-
cessarium, & per possibile possibile
verū, finitur res ipsa proculdubio ad
ens, non habens causam. & est vt di-
catur oē ens aut erit possibile, aut ne-
cessarium. si possibile, hēt causam,
&, si illa causa fuerit de natura possi-
bilis procedit res ipsa, & cessat ema-
natio ad causam necessariam, iterū **B**
interrogatur illa causa necessaria, cū
fuerit possibile etiā vt necessarij ali-
quod sit habens causam, & aliquod
non habens causam. &, si quidē po-
nitur causa de natura necessarij ha-
bētis causam, sequeretur processus,
& deueniet res ad cām necessariam,
non habentem causam. Auicen. aut
voluit conuenire in hac diuisione
opinionum Philosophorum in entib⁹,
nam corpus celeste apud Philoso-
phos est necessarium per aliud: sed
an necessariū per aliud habeat possi-
bilitatē respectu sui ipsius est in hoc
consyderatio. quare hæc via est tor-
tuosa, cū inceserint in ea hoc pro-
cessu. Attamen via eius est falsa
necessario. quoniam ipse non diui-
dit ens primo ad possibile verum, &
necessarium. & est diuisio nota na-
turaliter de entibus.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens Philoso-
phis dicentibus corpus nō esse
necessarium in esse ex se, cū sint ei
partes.

Disputatio

E partes, quæ sunt causa eius. Si autem dixerit non est inconueniens, quoniam corpus habet partes: & partes sunt priores essentialiter toto, Dicimus, licet sic fuerit, tamen totum, constitutum ex partibus, in earum aggregatione non est quidem causa partium, nec aggregationis eorum, sed sunt antiquæ sic absque causa agentium. & impossibile est eis dubitare cum hoc, nisi cum eo, quod dixerunt de affirmatione ablationis pluralitatis ab ente Primo. & iam destruximus illum contra eos, & non habent aliam viam. igitur manifestum est quod qui non credit in nouationem corporum, non peruenit ad credendum agens omnino.

AVERROES.

A It Aver. Hic sermo sequitur consequentia, cui nemo dubitat apud præcedentem per viam necessarij in esse in constituendo ens, quod non est corpus: & hæc via, non procedunt per eam Antiqui. Primus tamen, qui processit per eam ex eis, qui perueniunt ad nos est Auicenna. & dicit quod sit excellens viarum Antiquorum. Nam Antiqui processerunt ad constituendum ens, quod non est corpus, quod sit principium omnium, ex rebus posterioribus, & sunt mortui, & tempus: & existimauit ipse quod hæc via peruenit ad id, scilicet ad constitutionem principij eo modo, quo constituerunt Antiqui ex consideratione in natura entis, in eo quod est ens. Et, si perueniret ad id, tunc esset id, quod dixerunt, verum, sed ipsa non peruenit ad hoc. nam necessarium in esse ex se, cum ponitur in esse, erit quod magis auferatur ab eo, quod sit compositum ex materia, & forma: demum quod sit ei definitio. cum vero ponitur esse compositum ex partibus Antiquis,

quarum natura est ut copulentur adinuicem, ut est in mundo, & partibus eius, tunc verum est dicere de mundo, aut partibus eius, quod sit necessarium in esse. & hoc totum, cum concesserimus quod sit hic ens, quod est necessarium in esse. & iam diximus nos quod via, per quam processit in constitutione entis huiusmodi, non est demum sit actiua, & non deuenit naturaliter ad eam, nisi eo modo, quem diximus. Et plurimum, quod sequitur ex hoc sermone, scilicet debilitatis huius viæ, est apud ponentem hic corpus simplex, non compositum ex materia & forma. & est opinio Peripateticorum. quoniam, qui ponit compositum ex partibus in actu Antiquum, impossibile est ei, quin sit unum essentialiter. & omne unum in re composita est propter unum, quod est unum in se, scilicet simplex, & propter hoc unum mundus est unus. Et ideo dicit Alexan. quod impossibile est quin sit hic potentia spiritalis, transiens per omnes partes mundi, sicut reperitur in omnibus partibus animæ potestiam copulans partes adinuicem. Differunt tamen. quoniam copulatio in mundo est antiqua, ex eo quod copulans est antiquum: copulatio vero inter partes animalis est generabilis & corruptibilis in indiuiduo, & non generabilis & non corruptibilis specie, propter copulationem antiquam: quam impossibile est ei ut sit non generabile & non corruptibile in indiuiduo, sicut est in mundo. Et euenit Deo glo. hæc diminutio in hac sua specie perfectionis, ad quam peruenire aliud non potest, ut dicit Aristoteles. in libro de Animalibus. Et iam vidimus nostra tempestate multos, & ex sociis Auicennæ propter hoc dubium exposuisse Auicenna esse huius opinionis: & di-

A & dixerunt, q̄ ipse non tenet, q̄ sit hic separatum: & dixerunt hoc apparere ex sermōe eius de necessario in esse in multis locis: & est id, quod posuit in philosophia sua orientali: & dixerunt q̄ ideo appellauit illam orientalem, qm̄ est ex opinione orientalium, tenentium q̄ Deus sit corpus cœleste, vt ipse opinatur. & ipsi quidem cum hoc debilitant viā Aristot. circa constitutionem primi principij per viam motus. Nos verō iam locuti sumus de hac via multis vicibus: & declarauimus modum, quo est in ea veritas: & soluimus omnes

B q̄ōnes factas cōtra eam. & locuti sumus de via Alexandri in hoc, sc̄ quam eligit in libro suo nominato de principiis. nam v̄r q̄ declinauit a via Aristot. ad aliam viam: licet fuerit assumpta a principiis, quæ declarauit Aristot. & ambæ viæ sunt veræ. sed magis naturalis est via Aristot. quare, cum verificabitur via probatiōis necessarij ī esse, vt recitabimus, erit vera apud me: licet fuerit in ea communitas: indigēs distinctione: & est vt præcedat ei sciētia specierū possibilium in substantia, & sciētia specierum necessariorum in substantia.

C Et hac via est vt dicamus possibile in esse in substantia corporea, necesse est vt præcedat id necessarium in esse in substantia corporea. & necessariū ī eē ī substantia corporea, necesse est vt præcedat id necessarium in esse in substantia absoluta: & est id, ī quo non est potentia omnino, nec ī substantia, nec in alia specierū motuum. & quod est h̄mōi non est corpus. v. gr. corpus cœleste, apparet de eo q̄ est necessarium in esse ī substantia corporea. fin autem sequeretur vt sit corpus antiquus eo: & tamen

apparet de eo q̄ est possibile in esse. **D** quod ad motum localem: ergo necesse est vt motor eius sit necessarius ī esse in substantia, & q̄ non sit in eo potentia omnino, nec ad motū, nec ad aliud. & non attribuit ei nec motus, nec quies, nec alia species mutationum. & quod est huiusmodi nō est corpus omnino, nec potentia in corpore. partes vero mundi æternæ sunt necessariae in esse in substantia, aut v̄r, sicut est in quatuor elementis, aut indiuidualiter, sicut est ī corpore cœlesti.

DISPUTATIO XI. E

De diminutione tenentis quod primum scit aliud ab eo,
& scit genera, & species modo vniuersali.

ALGAZEL

Alga. Perfecti autem qm̄ eē est in clu sum apud eos in innouato, & antiquo, & non erit apud eos antiquum nisi Deus glo. & attributa eius, & quicquid est vltimus est in nouatum ex voluntate eius, iō puenit ad eos p̄pō necessaria de sciētia eius: qm̄ volitum necessario impone ē quin sit scitum volēti. & ædificauerūt super hoc q̄ totū ē scitū ei, ex eo q̄ totū ē volitum ei, & innouatū ex voluntate ei⁹, & nihil sit qn sit in nouatū ex voluntate eius. & quotiēscūq; affirmabit q̄ vult, sciēs qdē id, qd vult, ē viuēs necessario: & oē viuēs scit aliud, quāto magis scit seipm: ergo totū sit scitū Deo glo. & id scit hac via cū notū ē eis q̄ vult creare mundū.

Extra ord. Auer. O Auer.

Disputatio

AVERROES.

A It Auer. Hic sermo, fecit eum procerum ad hoc, vt faciat cōparationem inter eum, & sermonem philosophorum de scientia antiqua. Attamen hic sermo est magis satisfaciens primo aspectu, q̄ sermo philosophorum. nam Loquētes, cū verificatus fuerit sermo eorum, & ap paruerit apud quem dēt apparere, videtur q̄ ipsi posuerunt Deum gl. hominem æternum. ipsi enim assimila uerunt mundum operatis, quæ sunt ex voluntate humana, & scientia, & posterius. Et, cum dī eis q̄ ne

H cessē est vt sit corpus, dicunt q̄ est æternus: & omne corpus est innouatum: & necesse est eis ponere hominem absq; materia agentem oīum entium. & sit hic sermo, sermo similitudinalis rhetoricus: & sermones similitudinales sunt nimium satisfaciētes, nisi q̄, cum procedimus post eos, apparebit inuolutio eorū. nam nihil est distātiū a natura entis gñabilis & corruptibilis, quā natura entis æterni. Et, cum hoc sic fuerit, imposse est vt repiatur aliqua species, diuisa in æternitatem, & priuationem æternitatis, sicut diuiditur

I vnum genus ī differentias id diuidētes, nam distantia æterni ab innouato est maior, q̄ distantia specierum abinuicem, communicantium quidem in innouatione. & cū fuerit distantia æterni a non æterno maior, q̄ distantia spērū abinuicem, quō ergo posse est vt permutetur iudiciū ab apparenti ad occultum? & tamē sunt contraria. & cum intelliguntur attributa reperta in apparenti, & occulto, apparet q̄ sunt æquiuoca æquocatione tali, quæ imposse est pmutari ab apparenti ad occultum. nam

vita addita intellectui in homine nō dī, nisi de potētia motiua in loco ex voluntate, & apprehēsiōe pueniēte ex sensibus: sensus autem auferūtur a Deo, & multo magis motus localis. Loquentes vero ponunt in Deo glo. sensus absq; instris, & auferunt ab eo motum absolute: igitur aut non affirmant in Deo vitam repetitam viuo, quæ est conditio in cē sciētiæ homini, aut ponunt eam esse ipsammet apprehensionem: vt dicūt philosophi q̄ apprehensio, & scientia in primo est ipsamet vita. & ē, quoniam voluntas in viuo est appetitus mandans ad motum, & viuo, & homini euenit ad perficiendum id, quod ei deficit in esse suo. Deus vero glo. absit q̄ sit ei appetitus, ex eo q̄ deficit ei, & substantiæ eius aliqd, adeo q̄ sit causa motus, & actionis, aut ex se, aut ex alio. Et quō potest imaginari voluntas æterna, quæ sit causa opationis innouatæ, absq; eo q̄ additus sit appetitus hora opationis? aut quomodo imagine? voluntas, & appetitus, quorum dispositiones sint ante operationem, & hora operationis? & post operationē eadem, absq; eo q̄ eueniat mutatio? Vtērius, quia appetit⁹ est causa motus: & motus non reperitur nisi in corpore: igitur appetitus non reperitur nisi in corpore animato. & cum non sit voluntas in Primo apud Philosophos, nisi q̄ operatio eius sit operatio proueniens a scientia, & sciētia in eo quod est scientia, in duob⁹ contrarijs possibile est vt proueniat ab ea vnumquodque eorum, & prouenit excellentius contrariorum, & non vilius ex sciente ea, ideo appellatur Sciens, Excellens. & propter hoc dicunt de Deo glorio. quod ap

pro-

Appropriantur ei tria attributa, & est qd sit Sciens, Excellens, & Potens. & dicunt qd volūtas eius puenit in entibus fm scientiam eius, & posse ei⁹ non deficit a voluntate eius, sicut de ficit in hoīe. Hoc totum est sermo philosophorū in hoc caplo. & cum positum fuerit, vt posuimus, in his quidem rationibus est sermo satisfaciens, non autem demonstratiu⁹. Et ubi est considerare hęc, si fueris ex hoībus felicitatis completæ in locis proprijs libri Posteriorum, si scieris artes, quas operat demfatio. artes enim demonstratiuæ assimilantur in omnibus artibus factiuis. nam quemadmodum impossibile est ei, qui non est illius artis, vt faciat aliquam operationem illius artis, sic etiam impossibile est ei, qui nō scit artes demonstrationis, vt faciat aliquam operationem artis demonstratiuæ: & est ipsamet demonstratio. sed hęc ars dignior est in hoc ceteris artibus. differt tamē sermo ī hoc ab operatione. nam operatio est actio vna, & non proueniet necessario, nisi ex habetibus artem. species vero sermonum multæ sunt. nam aliquæ sunt demonstratiuæ, aliquæ vero non demonstratiuæ. sed sermones non demonstratiui, quia proueniunt absque arte, nō existimatur in demonstratiuis qd proueniāt absq; arte. & hic est error magnus. & ideo quæcunq; materiz fuerint materiarum artium demonstratiuarum, in quibus impossibile est vt sit ī eis sermo absq; sermone artificiali, impossibilis est sermo in eis, nisi habēt illam artem, sicut est in arte Geometriæ. Quare totū id, quod posuimus in hoc libro, non est sermo artificialis demonstratiuus, sed sunt sermo-

nes nō artificiales: quorum alter est **D** magis satisfaciens altero. & secundū hoc oportet vt intelligatur id, quod nos hic scripsimus. & ideo nomē de bitum, & conueniens huius libri est Destructio ambarum sectarum simul. Et hoc totum est apud me excedere legem, & speculare de eo, qd non præcipit lex. qm vires hominis deficiunt in hoc. imposse est enim de omni eo, quod tacuit lex ex scientijs, vt speculet, & declaretur vulgo ex eo, id, ad quod peruenit speculatio, quod sit de essentialibus legis. nam sit ex hoc magna inuolutio. & debet homo tacere in istis rebus, si- **E** cut tacuit in eis lex, & notificare vulgo qd intellectus humani deficiunt in disputatione de his rebus, & non excedant doctrinam legis declaratā in lege: cum fuerit doctrina cōmunis omnibus sufficiens ad acquirendum felicitatem suam. Quoniam, quemadmodum Medicus speculat de rebus sanitatis in mensura, quæ conuenit sanis, ad conservandū sanitatem; & agris ad remouendum ægritudinē: sic et est in constituente legem nā ipse notificat vulgo ex rebus mēsurā, qua pueniūt ad felicitatē. Et sic ē ī factibilib⁹. nā id, qd ta- **F** cuit lex, ē pfectū, & p̄cipue in locis, ī quib⁹ videt qd sint de gñe rerū factibilū, in quibus est iudicium legale. Quare Legistæ differūt in hoc gñe. sunt enim aliqui, qui negant rōcinationem, & sunt sequentes simplicitates rerum: & aliqui, qui eam asfirmant, & sunt hoīes rōcinatiōis. & hoc idē euenit reb⁹ sciētificis. & simplices aut, & sciētifici, magis p̄ficiūt simplices in rebus factibilibus. Interrogatio autem aduersarij in his rebus aut erit ex hoībus demfatio-

Disputatio

Gnis, aut non. Si fuerit ex hoibus demonstrationis, loquendum est cum eo demonstratiue, & notificabit ei qd hic modus loquendi est proprius hoibus demonstrationis, & sciet in locis in quibus lex innuit hoc, qd hoc genus scientiæ prouenit ex demonstratione. Si vero non fuerit ex hominibus demonstrationis, auterit ex hominibus, qui credunt legi, aut ex Hereticis, & non credentibus. si credit ei, notificabitur ei qd loqui de his reb⁹ est prohibitum in lege. si uero non credit ei, non est inconueniens hominibus demonstrationis contradi

Hcere ei rationibus incisuiis. Sic profecto dēt cē dispositio habentis demonstrationem in omni lege, & præcipue in lege Moysay diuina, quæ non tacuit de rebus diuinis, sed innuit id, ad quod peruenit demonstratio, & tacuit de eis, dimittens hoc ad doctrinam communem. His autē habitis, reuertamur ad id, i quo fuimus, cum ad hoc nos induxit necessitas. & nisi esset hoc, Deus scit, & bene intelligit qd nos non licite loqueremur de his rebus hoc modo loquelæ. Et, cum expresserit Alg. viam qua affirmauerunt Loquentes attributum scientiæ, & alia, adeo qd est i vltimitate declarationis, ex eo qd est in vltimitate famositatis, & vltimitate facilitatis verificationis, incipit facere comparationem inter eam, & viam philosophorum in his attributis. & hæc est operatio rhetorica. & dixit.

ALGAZEL

Alga. loquens cum philosophis. Vos autem, cum existimauistis qd mundus sit antiqu⁹, nō innouatus quidem a voluntate, quæto vnde vos sciuitis qd ipse scit seip

sum? & impossibile est hoc absq; ratione in eo. Deinde dixit, & id, qd⁹ dixit Auicenna circa verificationē huius in graduatione sermōis eius, tendit ad duo, quorum vnum est qd Primum est ens non in materia: & omne ens non in materia est intellectus absolutus: & omnia intellecta sunt manifesta ei. nam prohibens ab acquisitione omnium rerum est aligantia cum materia, & occupatio in ea. nam anima hominis est occupata in regimine materiæ, scilicet corpore. & cum cessauerit occupatio ei⁹, & non summergitur in appetitibus corporalibus, & conditionibus vili-
Lbus, procedentibus de rebus naturalibus, patet ei veritas intellectōrū. & ideo apparet qd Angeli omnes sciunt omnia intellecta, & non deficit eis aliquid: quoniam sunt etiam in intellectus abstracti non in materia. Postea, cum recitauerat sermonem eorum, dubitans eis, dixit.

ALGAZEL.

Alga. Et dicamus, cum dicitis qd Primum sit ens non in materia, si intelligitis qd non sit in corpore, nec inatu corpori, sed ē exis in se, absq; apprehēsiōe termini, & appropriatiōe i aliqua parte, cōcedit⁹.
M Et circa id, qd⁹ dicitis, & hmoi ē intellect⁹ abstract⁹, qro qd intelligis p intellectū? si intelligitis eū, q intelligit alias res, hoc est ipsummet qstū, & locus qōnis. & quo id accipitis i propōnib⁹ syl⁹si in qstū? si vero intelligitis aliud, & ē q ipse intelligit seipm, forte cōcedēt tibi hoc tui fr̄es Philosophi, & nō puenit ad hoc, ex eo qd intelligit seipm, vt intelligat aliud. & dī ei quare ponis hoc, qd nō ē necessariū? igit differt Auicē. ab alijs philosophis. & quo ponit id necessariū?

Arium? & si ē speculatiū, q̄ro quæ ē demfatio in hoc? si vero dicit, qm̄ prohibens ab acquisitione rerum, ē materia: & ibi non est materia: igit̄ non est prohibens. Nos dicimus nō concedimus q̄ sit prohibens: & non concedimus q̄ ipsa sit prohibens tā rū. Et fundatur syllogismus eorum in figura syllogismi hypothetici: & est vt dicatur, si hoc est in materia, non intelligit res: sed non est in materia: ergo intelligit res. & in hoc ponitur contradictio antecedentis. & positio contradictionis antecedentis non concludit conuenienter: & est sicut sermo dicentis, si hoc, quod videtur, est homo, est animal: sed non est homo: ergo non est animal. hoc enim non sequitur, cum multoties non erit homo, & tamen erit equus, & erit animal. Verum est q̄ positio contradictionis antecedentis cōcludit contradictionem consequentis, sicut dixerunt in Logicis cum cōditione: & est conuersio consequentis cū antecedēte. & hoc vlt̄, & est sicut dicunt si Sol oritur, dies est: sed Sol nō oritur: ergo dies nō est. qm̄ esse diei non hēt cām, nisi ortum Solis: & alterum eorum conuertitur cum altero. & declaratio harum positionum & dictionum intelligitur in lib. Apprehensionis intellectus, quem ordinauimus ad hunc librum. si vero dicit, nos autem ponimus conuersionem, & est q̄ prohibens est materia tantum, &c.

AVERROES

AIt Auer. Primum, quod est in hoc sermone ex inuolutionibus, est recitatio opinionis, & ratiocinatio contra eam. Nam id, quod posuit in eo ex propositionibus, q̄ sint tanq̄ principia, sunt apud eos

conclusiones multarum propositio num. Quoniam declaratum est apud eos q̄ omne ens sensibile sit cōpositum ex materia, & forma: & forma est id, quo ens est ens, & est id, quod significatur per nomen, & definitionem, & ex ea puenit operatio propria in quolibet ente, & est ea, q̄ significat esse formarum in ente. Et hoc. qm̄ ipsi inuenerunt q̄ sunt in substantijs potentia agentes, pprie cuiuslibet enti, & potentia patientes, aut propriae, aut communes. & impossibile est vt res patiatur re; quā agit. nam actio contradicit passiōi: & contraria non recipiunt alterum. **E** alterum, sed recipit ea subiectū eorum, modo, quo vnū aduenit, postquam recessit aliud. v. g. calidū non recipit frigidum: id vero, quod recipit frigidum, est corpus calidū, cum recesserit ab eo calidum, & recipit frigidum, & e contra. Et, qm̄ inuenerūt actionem, & passionem esse hmoi, sciuerunt q̄ oīa entia talia sunt cōposita ex duabus substantijs, substantia quidem, quæ est actus, & substantia, quæ est potentia: et inuenerūt q̄ substantia, q̄ est in actu est pfectio substantia, quæ est in potentia, & est ei in fine ī generatione, cum nō fuerit distincta ab ea in actu. Deinde cum speculati fuerūt formas entium, declaratum fuit eis q̄ necesse est q̄ deueniat res ī istis substantijs ad substantiam in actu, spoliata a materia: & necesse est vt sit hæc substantia agens, non patiens omnino: & vt nō eueniat ei debilitas, nec fessitas, nec corruptio: cum hoc eueniat substantia, quæ est in actu, ex eo q̄ est pfectio substantia, quæ est in potentia, non ex eo q̄ est actus absolute. qm̄, cum substantia, quæ est in potentia,

Disputatio

G exeat in actum ex parte substantiæ, quæ est in actu, necesse est ut deueniat res in entibus agentibus, & patientibus ad substantiam, quæ est actus absolute, & quæ cesset emanatio, & processus ad hanc substantiam. & declaratio quæ reperitur hæc substantia, ex eo quod est mouens, & agens propositionibus essentialibus, & proprijs, est in lib. Octauo Physicorū. Et, quoniam constituerunt hanc substantiam via propria, & cōi, ut est notum in libris eorum, considerauerunt in natura formarum mouentium materialium, & inuenerunt aliquas earum magis

H propinquas actui, & magis remotas a potentia: quoniam sunt remotæ a passionibus magis quæ aliæ, quod est signum materiæ sibi propriæ: & inuenerunt animam ex istis formis immunitatem præ cæteris a materia, & præcipue intellectum, adeo quod dubitauerunt de eo an sit ex formis materialibus, aut non ex materialibus. Et, quoniam viderunt formas apprehensivas esse ex formis animæ, & inuenerunt eas remotas a materia, sciuerunt quod causa apprehensionis sit remotio a materia. Et, quoniam inuenerunt intellectum non esse passibilem, sciuerunt

I quod cā, quæ sit forma non animata, aut apprehensiva, nihil aliud est, nisi ex eo quod, cum fuerit perfectio eius, quod est in potentia, erit inanimata, aut non apprehensiva. & cum fuerit perfectio absoluta, cui non admiscetur potentia, erit intellectus. & hoc totum iam ordinatum est ordinatione demonstratiua, & syllis naturalibus, & impossibile est ut ordinetur in hoc loco ordinatione demonstratiua, nisi aggregetur id, cuius natura est ut scribatur in multis libris diuersis in unum locum. & hoc bene scit, qui est assue-

tus in libris Logicæ pauca assuetudine, quod impossibile est hic. Et ex hoc modo viæ sciuerunt quod id, quod non patitur omnino, est actus, & non est corpus. quoniam omne corpus passibile apud eos est in materia. Modus autem questionis contra philosophos in his rebus debet fieri cum principijs, quæ adduxerunt in declarationem harum rerum, non autem cum his met rebus, quibus dubitauit iste vir: & cum hoc sciuerunt quod hic sit ens, quod est intellectus absolutus. Et, quoniam viderunt etiam ordinem sequi ordinem intellectualem, sicut ordinem artificiali, sciuerunt quod hic sit intellectus, qui insinit has potentias naturales, quarum operationes currunt modo operationis intellectus: & determinauerunt ex his duabus rebus quod hoc ens, quod est intellectus absolutus, est ille, qui insinit entium ordinem, & proportionem repetit in operationibus eorum: & sciuerunt ex hoc toto quod ipsum intelligere seipsum est intelligere omnia entia. Et huiusmodi ens non est id, quod intelligit de se aliud ab eo, quod intelligit de alio, sicut est in intellectu humano. & ei non conuenit diuisio prædicta. & est ut dicatur omnis intellectus aut intelligit seipsum, aut aliud, aut intelligit utrumque simul. deinde dicit, si intelligit aliud, patet quod intelligit seipsum. si intelligit seipsum, non oportet ut intelligat aliud. & iam locutus sum de hoc superius. Et totum, de quo locutus est in syllogismo hypothetico, quo usus est, ut dixit, non est verum, nam syllogismus hypotheticus non verificatur, nisi declaretur id, quod reiteratur in eo, & consequens per syllogismum categoricum, aut

L
Quo p
do inte
et p
intellig
se, in
gacala.

M

vñ,

A vnum, aut plus vno. syllogismus vero hypotheticus verus in hac qōne talis est. Si id, quod est in materia, non intelligit, id quidem, quod non est in materia, intelligit. & hoc quidem, cū declarabitur verificatio huius consequentiæ, & verificatio ei⁹, quod reteret, & sunt ppōnes, quas diximus esse apud eos conclusiōes. & iste vir attribuit eis qd sint prima, aut ppinqua primis. & cum declarabuntur fm qd diximus, erit syllogismus veræ figuræ, & verarum propositiōnum. Verificatio aut figuræ, qm id, qd reiteratur, est oppositū cōsequētis, & concludit oppositum antecedentis, non est sicut ipse putauit, qd ipsi reiterant oppositum antecedentis, & concluditur oppositum consequentis. Attē, quia non sunt primæ, nec famosæ, nec cadit earum in primo aspectu veritas, ideo sunt in vltimitate inconuenientiæ, præcipue apud illum, qui nihil audiuit de his rebus. Igitur inuoluit iste vir scientias inuolutione magna, & extraxit scientiam a radice, & semita eius.

ALGAEZEL.

A It Alga. Secundus autem modus est, cum dicunt qd licet nos nō dixerimus qd Primum vult innouationem, nec qd totum sit innouatum innouatione permanenti, nos tamē dicimus qd ipsum id fecit, & est constitutum ab eo, nisi qd nō defecit attribueret ei operationes, & nunq̄ defecit esse agens: & non distinguit apud nos nisi hac imaginatiōe, in fundamento vero agentis non. & cum necesse est vt agens sciat deliberatiue, ergo totum est apud nos ēt ex operatione eius. Rñsio autem huic est duob⁹ modis. quorum Vnus est qd opatio est dupl̄r, aut voluntaria, sicut ope-

ratio animalis, & hominis: aut naturalis, sicut operatio Solis illuminatione, & ignis calefactione, & aquæ infrigidatione. est autem necesse, vt sit scientia in operatione voluntaria, vt est in artibus hominis: in operatione vero naturali non. & apud vos est qd Deus glo. fecit mundum via consecutionis ab eo naturalit, & necessitate, non autem via voluntatis, & elevationis: sed consecutum est totū a substantia eius, vt consequitur lumen a Sole. & quemadmodū Sol non potest euitare lumen, nec ignis euitare calefactionem, sic nō potest Primum euitare operationes suas. **E** quod absit. & hæc species, licet admitterimus appellare eam operationem, non determinat tñ agenti scientiam omnino. Si vero dicatur differunt, quoniam provenire totū a substantia eius est propter scientiā eius de toto. & imaginatio ordinis vñs est cā influxus totus: & non est ei causa præter scientiam de toto, scientia autē de toto est ipsamet substantia eius: & nisi esset ei scientia de toto, non proveniret ex eo totum, & non est sic lumen proveniens a Sole: dicimus, & in hoc contradicunt tibi fratres tui. nam ipsi dixerunt qd substantia eius est substantia, ex qua consequitur esse totius fm ordinem suum naturaliter, & ex necessitate, non autem ex eo qd scit de se. quæro quid est qd facit hanc opinionē esse falsam, quotiescunque cōueniat eis circa ablationem voluntatis? si autē non conditionatur scientia Solis de illuminatione in cōsecutione luminis, sed qd sequitur ei ex necessitate, tunc potest considerari hoc de primo, & nihil prohiberet.

Disputatio

G

AVERROES

A It Auer. Incipit in hoc caplo recitare de Philosophis quid absurdum: & est q̄ Deus glorio. nō habet voluntatem, nec in innouatis nec in toto: quoniam operatio eius prouenit a substantia eius ex necessitate, sicut prouenit lumen a So'e. Deinde recitauit de eis q̄ ipsi dixerunt, ex eo q̄ est agens, necesse est vt sit sciens. Attamen Philosophi nō negant voluntatem a Deo glori. & non affirmant ei volūtatem humanam. quoniam illa, quæ est ī humanis, est quia reperitur diminutio in

H volente, & passio rei volitæ. & cum reperitur ei volitum, cessat diminutio, & aufertur passio, quæ appellat voluntas. sed id, quod affirmant ei de voluntate, est q̄ operationes, prouenientes ab eo, proueniunt a scientia: & omne id, quod prouenit a scientia, & sapientia, prouenit ex voluntate agentis, non autem ex necessitate naturali: cum nō sequitur ex natura scientiæ aduentus operationis ab eo, vt ipse recitauit de Philosophis. quoniam, cum dicimus q̄ ipse scit duo contraria, sequeretur q̄ proueniant ab eo duo contraria simul.

I & hoc est falsum, & prouenire vnū duorum contrariorum ab eo indicat attributum additum scientiæ, & est voluntas ipsa. sic dēt intelligi affirmatio voluntatis in Primo apud Philosophos: & tamen est apud eos sciens, & volens. Cum autem dixit q̄ operatio est duplex, aut naturalis aut voluntaria, est falsum. quoniā operatio eius apud Philosophos nō est naturalis multis modis, nec voluntaria absolute: sed voluntaria, quæ abest ab omni diminutione reperi in voluntate humana. quare no-

mē voluntatis dī de eis æquiuoce, sicut nō mē scientiæ dī sic de ambabus scientijs, antiqua, & ianuata. nam voluntas in animali, & homine est passio proueniens a volito, & est causata ab eo. Hoc est, quod intelligitur de voluntate hominis, & Dei gl. absit q̄ sit ei attributum causatum. Et non intelligitur per voluntatem, nisi ordinatio operationis, copulata scientiæ. & scientia, vt diximus, est duorum contrariorum. in scientia vero Primi est aliquo modo scientia duorum contrariorum. & operatio eius vnus duorum contrariorum est probatio q̄ sit hic aliud attributū, quod appellatur voluntas.

ALGAZEL

A It Alga. Secundus autem modus est, vt nos confiteamur q̄ prouentus rei ab agēte determinat scientiam in operatione, quæ emanat: & tamen apud eos operatio Dei glo. est vna, & est causatum, quod est intellectus simplex, & non debet scire nisi eum. causatum vero primum erit sciens id, qd̄ puenit ab eo tū. nam totum non puenit a Deo glo. statim, sed medijs, & prouentione, & consecutione. & id, quod emanat ab eo, quod emanat ab eo, non oportet vt sit scitum ei. & non emanat ab eo nisi vnum. & hoc, cū non est necesse, vt sit in operatione voluntaria, quomodo erit innatura li? nam motus lapidis a summitate montis erit motu voluntario, quem faciet scientia in substantia motus, & non faciet scientia id, quod sit ex eo de contactu, & eruptione alterius rei. hoc etiam non possunt respondere ei.

Auer.

AVERROES.

A It Auer. Responsio nostra, q̄ agens, cuius sc̄ia est in vltimitate p̄fectiōis, scit qđ emanat ab eo, & id, qđ emanat ab eo, qđ emanat, ab eo, & qđ emanat ab hoc, quod emanat, vsq; ad finem eius, qđ emanat. Et, si primum fuerit in vltimitate sciētię, oportet vt sit sciens totum id, quod emanat ab eo mediate, vel immediate. & non sequitur vt sit scientia eius de genere sciētię nostrę: quoniam scientia nostra est diminuta, & posterior scito. Deinde dixit, respondens quæstioni, quam fecit Philosophis.

ALGAZEL.

A It Alga. Si autē dicatur, si defimus q̄ ipsum non scit, nisi seipsum, hoc erit in vltimitate inco-
uenientię. nam aliud scit seipsum, & aliud, & erit excelsus eo in gradu. & quomodo causatum erit excellentius causa?

AVERROES.

A It Auer. Hęc responsio est diminuta. nā i ea induxit rem intellectā ad inco-
ueniens. Deinde r̄ndit ipse, & dixit, dicimus q̄ hoc inco-
ueniens sequitur Philosophis circa ablationem voluntatis, & ablationē inno-
uationis mūdi: & debēt cōtradici, sicut cōtradiciunt eis ceteri Philosophi. & impossibile ē quin derelinquatur Philosophia, & confiteatur q̄ mūdos sit inno-
uatus voluntate. i. q̄ sequitur eis, si fuerint ex eis, qui intulerint q̄ ipsum scit operatū suum propter inconueniētiā, vt ipsi tollerent hoc inconueniens, quemadmodū deuenērūt in aliud inconueniens de antiquitate mundi, & ablatione voluntatis. & ipsi

tñ non auferunt voluntatem, sed auferūt partē diminutā ab eo. Deinde.

ALGAZEL.

A It Alg. Quare negatis dicenti ex Philosophis q̄ hoc non est additio dignitatis, qm̄ sc̄ia indiget ea aliud ad recipiendū vtilitatē aliquā: nā ipsum i se ea indiget. Homo autē exaltatur intellectis, aut vt perueniat ad felicitatē i fine huius seculi, & alterius, aut ad perficiendū se, tanq̄ obscurum, & diminutū: & sic alię creaturę. Substātia vero dei glo. non indiget p̄fectione. & si cōsideretur de eo scientia, qua perficeretur, hoc erit, qm̄ substātia ei⁹ eēt diminuta. & sic alię creaturę. & hoc est, sicut si tu attribueres ei auditū, & visum, & scientiam particulariū ingrediētium sub tempore. Tu autē conuenis cum fratribus tuis Philosophis q̄ Deus gl. abest ab eis: & q̄ mutationes ingredientiētes in tēpo-
re, diuisat ad id, quod fuit, & erit, nō scit eas Primū: qm̄ hoc faceret mutationē in substātia eius, & impres-
sionē. & non sequitur in negatione huius ab eo diminutio, sed est p̄fectio: immo diminutio est habere sensus, & indigere eis. & nisi eēt diminutio in homine, non indigeret
sensibus ad pręseruandū se ab eo, quod ei euenit ex eius mutatione. & sic sc̄ia inno-
uationum particulariū vos putatis q̄ sit diminutio. Et quemadmodum, cum uos scimus inno-
uationes oēs, & apprehendimus sensibilia oīa, & Primū nō scit ali-
qd de particularib⁹, & nō apprehēdit aliqd ex sensibilib⁹, nō erit hoc di-
minutio, sic sc̄ia de vlt⁹ intellectua-
libus ēt posse ē vt affirmet alteri, et nō affirmatur ei: & nō erit hoc di-
minutio ēt. & ab hoc nō p̄t euadi.

Auerroes

Disputatio

6 AVERROES

A It Auer. Hęc est ratio eius, q dicit q ipsum non scit nisi se ipsum. Et iam recitauim⁹ opiniones hominū circa aggregationem eius, qd dicunt q ipsum non scit nisi seipsum, & q ipsum scit oīa entia. & ideo dicunt aliqui famosi eorū q Deus glo. est entia oīa, & ipse est motor eorū, & non oportet reiterare sermonē ī hoc. & propōnes adductę in hoc capitulo sunt famosę topicę: qm omnes sunt in capitulo reductionis syllogismi occulti ad manifestū, quos n̄ aggregat genus, & nō est inter eas cōicatio oīno. Demum loquitur in hoc capitulo cū Auic. in eo, q ratiocinat^r cōtra dicentem ex Philosophis q ipse scit seipsum, & scit aliud. qm īpossibile est quin sciat id, quod fecit. & oēs propōnes, quas recitat ex Auic. in constitutione huius opiniōis, & quas facit ipse in disputatione sua, sunt assumptę ex rebus, quę videntur in homine: & conatur permutare eas ad Deum glo. & hoc non potest fieri: qm ambę scientię dicuntur equivoce. nā id, quod dicit Auicē. q oē intelligens, a quo emanat
I operatio vna, ipsum scit operationem illam, est propō vera: sed non modo scientię hominis de re, quā intelligit. qm intellectus hominis perficit seipsum cum eo, quod apprehendit, & intelligit, & patitur ab eo. & causa passionis ab eo est cōsideratio ī intellectu. & propōnes, quę sunt in hoc genere, arguit contra eas Alg. nam omne intelligens ex hominib⁹ aliquam operationē, & sequit^r ex illa operatiōe alia operatio, & ex secunda tertiā, & ex tertiā quartā, nō oportet vt sciat agēs

i intelligens consecutiones, quę con
X sequuntur ex operatione eius prima, & dicitur ei q hoc reperitur ei, qui operatur voluntarie. & qñ sequitur, cum ponitis sciens, quod nō operatur voluntarię? & dixit hoc, qm id, quo sustentatus est, est qm, cum affirmatur sciētia in Deo gl. affirmatur ei voluntas. Et ideo dixit hoc sequitur, a quo non potest euitari, idest quin sequatur vt Primum non sit apud eum intelligēs de alio nisi operationē, quę consecuta est primū, & est cā secunda, & causatū primū. & sic ē id, qd recitauit de eo, q, si intelligeret seipsum, **L** & nō intelligeret aliud, esset hō dignior eo. Et causa esse eius, & apparentię, q est in hoc sermone, est qm, cū cōsiderat hō duos hōes, quorū vnus nō intelligit, nisi seipsum, & alter intelligit seipsum, & aliud, iudicat intellectus q ille, qui intelligit seipsum, & aliud, est excellentior eo, qui intelligit seipsum, & nō intelligit aliud. Attamen id, cuius intellectus cū hoc intellectu dī equivoce, ex eo q vnus eorū est agēs nō patiens, & alius patiens nō agēs, nō verificatur hęc permutatio. Et qm ratiocinatus est de mente Auicēnē **M** cum propositione, quam concedit ipse in omni habente intellectu, & est q habens plus scīa est excellentius: & quod putauit de ablatione voluntatis, & ablatione innouationis est id, quod fecit eis sequi q nō possunt affirmare q Primum scit aliud, quoniam scit agēs, īelligēs operatum suum, quod est aliud ab eo, ex eo q id vult, dixit q hoc incōueniens sequitur Philosophis cā tum, idest q causatum, quod ē hō, sit excellentius causa, quę est Deus glo.

A gl. nam, cum ipsi auferunt in nouationem mundi, ut putauit, auferunt uoluntatem. & cum auferatur uoluntas, auferitur q̄ sciat id, quod prouenit ab eo. & hoc totum iā diximus superius q̄ nō est verum, scilicet ablatio uoluntatis à Deo gl. sed tātummodo auferunt uoluntatem innouatā. Et, quoniam ratiocinatus est de mente Auic. propositionibus, quę existimantur esse cōmunes duabus sciētijs, & innouatę, & antiquę, incēpit ratiocinari cōtra eum in eo, qđ dixerunt Philosophi in hoc capitulo de differentia inter duas sciēas. &

B sequitur hoc ei in rei ueritate. Et dixit quare negatis dicenti ex Philosophis q̄ hoc nō ē additio in dignitate. nam scientia indiget ea aliud, vsq; ad finē eius, quod scripsimus. Et expositio eius ē q̄, si oēs istę apprehensiones sunt propter diminutionem in homine, Deus gl. abest ab eis, & ipse dicit Auicē. nam, sicut conueniunt cum socijs tuis q̄ ipsum non apprehendere particularia non est propter diminutionem in eo, postquam fuit demonstratio apud te, q̄ comprehensio particularium est propter diminutionem in

C comprehendente, sic priuatio apprehendendi aliud est propter diminutionem comprehendentis. Et responsio huius totius est, q̄ in sciētia eius non diuidunt uerum, & falsum opposita, quę diuidunt uerum, & falsum in scientia hominis. uerbi gratia quoniam homo dicitur de eo aut scit aliud, aut nō scit aliud, adeo q̄ sunt duo contradictoria: & cū fuerit uerum unum eorum, aliud est falsum. ipse uero Deus glo. verificantur de eo ambo simul, scilicet quod sciat id, & quod non

sciat, scilicet non scit id scientia, determinante diminutionem: & est scientia humana, & tamen scit id scientia, nō determinante diminutionem: & est scientia, cuius qualitatē non comprehendit nisi ipse. & sic est de uniuersalibus, & particularibus, q̄ uerificantur de Deo gl. q̄ sciat, & non sciat ea. Hoc est, quod determinant radices Philosophorum Antiquorum eis.

Qui uero distinxerit, & dixerit q̄ ipse scit uniuersalia, & non scit particularia, non percepit opinionem eorum, & nō sequitur ex radicibus eorum. nam scientię humanę omnes sunt passionēs, & impresiones entium, & entia faciunt impressionem in eis: scientia uero Dei glo. facit impressionē in entibus, & entia patiuntur ab ea. His autem habitis, quiescit lis inter Alga. & Philosophos in hoc capitulo, & in capitulo subsequenti. Attamen omnino recitabimus uos hęc capitula, & ostendemus in quo appropriatur, & recitabimus id, quod dictum est superius de hoc.

DISPUTATIO XII.

D De diminutione eorum in adducendo rationē, quod ipse scit se ipsum.

ALGAZEL.

IT Alg. Et dicamus q̄ perfecti, quoniam sciuerunt in nouationem mundi ex uoluntate eius, adduxerunt probationem ex uoluntate, q̄ sit sciens: & ex uoluntate, & scia simul

q̄

Deus
scit ip-
articu-
la.

Disputatio

G qd sit viuens: deinde mediante vita in eo, qd oē viuens considerat in se, & est viuēs, necesse est ēt vt sciat seipsum. & hic discursus intellectiu⁹ est in vltimitate declarationis. Vos vero, cū au fertis volūtātē, & inouationē, & existimatis qd id, qd emanat ab eo, emanat cōsecutiue p viā necessitatis, & natura, quid incōueniens erit, si fuerit substantia, eius substantia, cui⁹ natura est vt sit ex eo causatū primum tm̄, deinde sequitur ex causato primo causatum secundum, vsq, ad completum emanatiouis entium: & ipsum profecto cū hoc non considerat, seipsum, sicut ē ignis, ex quo sequitur calefactio, & sol, ex quo sequitur lumen. & vnuquodq; eorū nō scit seipsum, sicut non scit aliud, sed id, quod scit seipsum, scit qd emanat ab eo: ergo scit aliud. & iā declarauimus ex opinione eorū qd ipsum nō scit aliud: & concludimus qd cōtradicientes huic conueniunt in iudicio positionis eorū: igitur, cum non scit aliud, nō est incōueniens vt non sciat seipsum. Si vero dicat, omne id, quod non scit seipsum, est mortuum, & quō Primū erit mortuū? dicim⁹ qd secutum est hoc vo

I bis fm̄ cursum opiniois vestre, qm̄ non est dīa inter vos, & dicentem, oē, quod non agit voluntate, & posse, & electione, & non adit, & nō videt, est mortuum: & id, qd non scit aliud, est mortuum. & si est possibile vt sit Primum priuatū hīs attributis omnibus, quid īdiget vt sciat seipsum. sed, si reuertuntur ad id, qd omne ens mundū à materia est intellectus ex se, & intelligit seipsum, iam declarauimus qd hoc est veritas, & nō est ei demonstratio. Si ve-

ro dixerint qd demō eius est, qd ens **K** diuiditur in viuū, & mortuū: & viuū est prius, & excellentius mortuo: & Primū est prius, & excellentius: ergo est viuens: & omne viuens considerat seipsum, cū sit falsum vt in causatis ab eo sit viuens, & ipsum non sit viuēs. Dicimus qd hāc sunt deceptiones. qm̄ nos dicimus qd non est falsum vt sequatur, ex eo, quod non scit seipsum id, qd scit seipsum, mediantibus multis, aut mediantibus. & si falsificās hoc fuerit, qm̄ causatum esset nobilius causa, nō est falsum profecto vt cātū sit nobilius causa. Preterea, quare negatis qd nobilitas ei⁹ durer durante ente vlt per seipsum, non per sciam suam? & hoc probatur. qm̄ aliud aliqu scit aliqua pter se, & videt, & audit: ipsum vō gl. nō videt, nec audit. Si vō dixerit alius ens diuiditur ad videns & cecum, & ad sciens & ignorans: & vidēs ē prius: ergo Primum videt, & scit res. Dicendū qd ipsi negant hoc, & dicunt non est nobilitas in visione, & scia rerum. sed, cum non est necessitas videndi, & sciendi, & sit substantia mō, quo sit ex ea vniuersum, ī quo est scia, & dominus visionis, sic igitur nō est nobilitas in scia substantie. sed, cum fuerit principium substantiarum sciētium: & hoc est nobilitas propria sibi: ergo de necessitate coguntur ad ablationē sciētiae eius de se ipso etiam, cum nō significauerit aliud pter volūtatem, & non significatur per voluntatē nisi inuolutio mundi, & in corruptiōe huius corrumpitur. hoc totum est fm̄ qd assumit hęc ex consideratiōe intellectus. Igitur id, quod dixerunt de attributis primi, seu de ablatione

A latione eorum, non est eis ratio de eo, nisi sermo estimatiuus, & cogitationes. & absint Legistę a talibus existimationibus. Et non est mirandum de diminutione intellectus in attributis diuinis, & nō est quid miraculosum: sed quid miraculosum est diminutio eorū in seipsis, & assumptio rationum suarum, & credulitas eorum q̄ sciant hęc scia vera cum eo, quod est in eis de subitanitate, & inuolutione.

AVERROES

A It Auer. Ex rebus mirādis est ratio cinatio eorū, q̄ innouatio mundi sequitur vt sit ex voluntate, & tñ videmus q̄ innouationes fiunt ex natura, & voluntate, & casu. q̄ aut̄ fiunt ex voluntate, sunt res artificiales: & quę fiunt ex natura, sunt res naturales. & si innouatum nō fieret nisi ex voluntate, tunc voluntas ingrederetur in definitionē eius. & notum est q̄ definitio innouati est quod reperitur post priuationem: mūdus aut̄ si esset innouatus, dignius est vt innouetur, ex eo q̄ est ens naturale ex principiis rerū naturalium, q̄ vt sit innouatus ex principiis artificialibus. & ē voluntas. Attamē, cū affirmatur q̄ sit ab agente primo, qui elegit eē eius, poti⁹ q̄ priuationem, oportet vt sit volens. & si volens, nō defecit quin sit eligens esse rei volitę, vt dixit, necesse est vt sciat: igitur cōmunicāt eis Philosophi in hac radice. & sermo totus, quē recitauit de Loquentibus, est satisfaciens. qm̄ in eo est similitudo rerum naturalium rebus artificialibus. Cū autē dixit de Philosophis q̄ ipsi tenent q̄ id, qđ prouenit a Deo gl. puenit naturaliter, est sermo corruptus de eis. & qui te

nent in rei veritate q̄ emanatio en D
uium sit ab eo, est profecto nobiliori modo q̄ naturaliter, & voluntate humana. nā his duobus modis euenit diminutio: & nō diuidit verū, & falsum, cum fuerit demonstratio q̄ impossibile est vt sit emanatio operationis ab ipso glo. emanatio naturalis non autem emanatio voluntaria, eo modo, quo intelligitur voluntas hic. nā voluntas in viuente est principiū motus. & cum ipse De⁹ absit a motu, necesse est vt absit a principio motus, eo mō, quo ē volens: qđ apparet nobis: & est emanatio ab eo nobiliori mō hac voluntate: & nemo scit modū illum, nisi **E**
ipse glo. Et probat q̄ sit volens, qm̄ ipse scit duo cōtraria. & si eēt agēs, ex eo q̄ est sciens tñ, operaret̄ duo contraria simul: & hoc est falsum: ergo necesse est vt operetur vnum duorū contrariorū electione. Et id, in quo inuoluuntur in hoc capitulo, est, cum dicunt, si est agens aut est naturaliter, aut voluntarie. & ipsi si quidem nō intelligunt nec quid sit natura, nec quid sit voluntas. Nam natura apud Philosophos dicitur dupliciter. & Primo de ascensu ignis superius, & descensu lapidis inferius. & hic quidem motus prouenit ex ente, cui euenit quid accidentale, & est vt sit res extra locum suū, & est ibi cogēs, quod cogit eā. & Deus glo. absit q̄ sit huius naturę. & Secundo proferunt eē eam de omni potentia, a qua puenit actio intellectualis, vt sunt operationes, quę proueniunt ex artibus. & aliqui attribuit huic naturę q̄ sit intellectus: & aliqui dicunt quod nō habet intellectum, sed operatur naturaliter. Attamen ipsi dicunt q̄ prouenit

Disputatio

Guenit ex intellectu. qm̄ assimilāt eā rebus artificialibus, q̄ mouentur ex seipsis, & emanāt ab eis operatiōes proportionatē, & ordinatē. Et ideo dicit Arist. princeps Philosophorū, manifestū est q̄ natura intellectus dominatur toti. & q̄ maxime est remota hæc credulitas ab eo, qd̄ dicit Alga. Qui autē ponit propositionē vniuersalem, q̄ sciens seipsum scit aliud, qd̄ emanat ab eo, sequitur ei q̄ qui n̄ scit aliud, nō scit seipsum. Et, qm̄ iam destruxit sermonē Aui cēns, cum dixerit q̄ ipse scit aliud, cum eo, qd̄ adduxit contra eū ex ra-

Htionibus Philosophorū, in hoc sequitur ei vt primū nō sciat seipsū: & consequens est verū. Quod autē recitauit ex Philosophis de rationibus p̄ductis ab eis in hoc capitulo, cum dicunt q̄ nesciens seipsum est mortuum, & Primū imposse est vt sit mortuū, est sermo satisfaciēs, cōpositus ex propōnibus famosis. nā qd̄ non est viuens, nō est mortuū. nisi id, cuius natura est habere vitā nisi intellexerit per mortuū id, qd̄ significat dictio inanimatū. & tūc diuidit verum & falsum. nā oē ens aut erit viuens, aut inanimatum. &

In hoc quidē, cū intelligimus per vitā, illam, q̄ dicitur equiuoce de cetero, & corruptibili. Et, cū dixit si autem dixerint q̄ omne, qd̄ est remotum à materia, est intellectus in se, & intelligit ex se, iā diximus q̄ hæc est versutia, cui nō est demō. Dicim⁹ q̄ iam diximus superius modū demōnis eorū in hoc, s̄m q̄ oportet, vt demōnis in hoc libro, s̄ q̄ dimi nuitur vis eius proculdubio, prout est res, cū extrahitur à suo loco naturali. Quod autē recitauit ēt ex ratione adducta contra Philosophos

in hoc, cū dicunt q̄ ens aut erit vi-
uū, aut mortuum: & viuū est nobi-
lius mortuo, & principū est uobi-
lius viuo: ergo est viuēs necessario.
cū profecto intelligitur p̄ mortuum
mors ipsa, tunc propōnes famose
veræ sunt. Cum autē dixit q̄ possibi-
le est vt emanet ex eo, qd̄ nō est vi-
uens, vita, & ex eo, qd̄ non est sciēs,
sciēs, & erit nobilitas principij in eo
profecto, qd̄ est principū eius vni-
uersale tū, est sermo falsus. Nam,
si esset posse vt emanet ab eo, qd̄ nō
ē viuēs, vita, erit posse vt emanet ab
eo, qd̄ non est ens, ens: & vt emanet
qd̄libet à quolibet. & nō erit conue-
nientia oīno inter causas, & causa-
ta, nec in genere dicto secundū pri⁹
& posterius, nec specie. Cum autē di-
xit q̄, cū dicunt q̄ nobilius viuēte
est viuēs, est sicut sermo dicētis id,
qd̄ est nobilius ex eis, qui habēt au-
ditum, & visum, habet auditum, &
visum. ipsi tamen nō dicunt hoc,
quoniam auferunt à primo princi-
pio auditum, & visum. & quemad-
modum ē possibile apud eos vt sit
nobilius audiente, & vidente non
audiens, nec videns, sic possibile est
vt sit nobilius viuente, & sciēte nō
viuens, nec sciens. Vterius, sicut est
possibile apud eos vt proueniat ex
eo, quod non habet visum, habens
visum, sic possibile est vt proueniat
ex non habente scientiam habens
scientiam. Hic sermo profecto est
sophisticus, & fallax nimis. quoniā
apud eos esset non habens auditū,
nec visum nobilius habente audi-
ditum, & visum, nō simpliciter, sed
ex eo q̄ habet apprehensionem no-
biliorem visu, & auditu: & est scien-
tia. Et, quoniam nihil est nobilius
scientia, impossibile est vt sit non
sciens

DISPUTATIO. XIII. D

De destructione eius, quod dicunt, quod Deus glo. absit, ignorat particularia, diuisa ad diuisionem temporis, ad præsens, et præteritum, et futurum.

ALGAZEL.

IT Algaz. Et iam conueniunt in hoc. nā qui opinatur ex eis quod ipse nō scit nisi seipsum, non latet hoc esse ex opinione eius. & qui opinatur quod ipse scit aliud, & est id, quod elegit Auicenna, existimauit quod ipse scit res scientia vniuersali, quæ non ingreditur sub tempore, & non distinguitur in præteritum, futurum, & præsens: & cum hoc existimauit q̄ non deficit scientia eius pondus grani in cælo, & in terra, quoniam scit particularia aliqua specie. Et impossibile est quin prius intelligamus opinionē eorū. & postea dabimus operam quæstionibus, & declarabitur hoc similitudine. & est q̄ Luna eclipsatur, postquam nō fuerat eclipsata, & postea apparebit. nā euenient ei tria, scilicet eclipsis hora, qua nō est, sed est apta ut sit: & aliquid in quo est, sc̄e in fieri: & aliquid ternū, in quo nō est, sed fuerat antea. Et sic nobis secundum hos tres modos sunt tres sc̄e diuersæ. nam nos scim⁹ primo q̄ eclipsis non est, sed erit: secundo q̄ sit: & tertio q̄ fuit, & nō sit nūc. & hæc tres sc̄e sunt sc̄e numeratæ, &

A sciens nobilior sciente, siue sit principium, siue nō sit principium quoniam principia, ex quo aliquod eorum est sciens, & aliquod nō sciens, impossibile est ut non sciens sit nobilior sciente, sicut est in causatis scientibus, & non scientibus. Et nobilitas principij impossibile est ut excedat nobilitatem scientiæ, nisi excedat nobilitas principij nō scientis nobilitatem principij scientis. & impossibile est ut sit excessus nobilitatis principij nobilior excessu nobilitatis scientiæ. Quare necesse est ut sit principium, quod est in vltimitate nobilitatis, in vltimitate excessus, & est scientia. Timent autē homines attribuere ei auditum, & visum. quoniam sequeretur ex istis attributis ut sit animatum, sed attribuit ei lex auditum, & visum ad indicandum quod ipse Deus glo. non deficit ei aliquid ex speciebus scientiarum, & doctrinæ: & impossibile est facere quod vulg⁹ hoc intelligat, nisi per auditum, & visum. quare hæc expositio est propria sapientibus: & impossibile est ut ponatur ex capitibus, & radicibus legis communibus omnibus, ut currit cursus multarum rerum, quæ attribuuntur scientiæ in lege. Et totum, quod includitur in hoc capitulo, est fallacia, & destructio ipsius Algaz. nos autem reuertamur ad Deum propter vilipendiū, & depressionem eius prouenientes à Sapientibus, ex eo quod perquirunt bonum nomen in his rebus, & petimus à Deo glo. ut non ponat nos in numero eorū, qui separantur in hoc seculo ab alio seculo, & in infimo à supmo, & imprimat nobis gloriā eternā: in oībus. n. ē omnipotēs.

Disputatio

G & diuerſe. Et, quia veniunt ſucceſſiue in ſubiecto, faciēt mutationem ſubſtanę ſcientiæ. nā, ſi ſciet poſt apparenſiam q̄ eclipſis ſit nunc, vt fuerat antea, eſſet ignorantia, non autem ſcīa. & ſi ſciet hora, qua ē, q̄ non ſcit, erit etiā ignorantia: & aliquod horum non erit loco alterius. Et exiſtimauerūt q̄ ipſe Deus glo. non diuerſificatur hiſ tribus rebus. nam hoc inducit ad mutationem. & id, qd non diuerſificatur, diſpoſitio eius nō poſteſt credi q̄ ſcit hæc tria, ſcīetia. n. ſequitur ſcītum, & ſciens ſequitur ſcīam. & cū mu-

H tatur ſcītum mutatur ſcīa: & cum mutatur ſcīa mutatur ſciēs proculdubio. mutatio autem in Deo glo. eſt falſum. & cū hoc exiſtimauerūt q̄ ipſe Deus gl. ſcit eclipſim, & omnia attributa eius, & accīdētia ei⁹.

Attamen ſcīa, quę attribuitur primo, & non mutatur, exempli gratia vt ſciet q̄ Sol ſit, & q̄ Luna ſit, ex eo q̄ perueniunt ab eo median-
tibus Angelis, quos appellant ex de-
creto eorū intellectus abſtractos: &
ſciet q̄ ipſi mouentur motibus cir-
cularibus: & ſciet q̄ orbes eorū ſe-
cantur in duobus punctis, quę ſunt

I caput, & cauda, & q̄ reperiuntur ali-
quibus temporibus in ſectionibus
illis, & eclipſatur Sol, ſ. cū fuerit cor-
pus Lunę inter eum, & oculos aſpi-
cientium, & occultatur Sol oculis:
& cum tranſierit ſectionem in tali
ſpacio, vt eſt annus exempli gratia,
eclipſabitur iterum: & hæc eclipſis
erit in toto, aut tertia parte, aut me-
diete: & durabit per horam aut
duas horas: & ſic in omnibus tem-
poribus eclipſis & accīdētiis eius:
& non deficit ſcīa eius aliquid. At-
tamen ſcīetia eius in hoc ante ecli-

pliſim, & hora eclipſis, & poſt appa-
rentiā, eſt eodem mō: & nō diuerſi-
ficatur, & non cauſabit mutationē
in ſubſtantia eius. & ſic eſt ſcīa eius
in oībus innouationibus, quę ſiunt
per cauſas. & illę cauſę habent etiā
alias cauſas, vſq; quo deueniant ad
motum circularē cœleſtem. & cau-
ſa motus circularis eſt anima cœli.
& cauſa motiōis animę eſt deſyde-
rium aſſimilandi ſe Deo gl: & An-
gelis prōpinquis. & totum eſt ſcītū
ei, ſ. eſt notū ei notitia quadā pro-
portionata, & ſimili, in qua temp⁹
non facit impreſſionem. & cū hoc
circa tempus eclipſis non dicitur q̄
ipſe ſcit q̄ eclipſis ſit nunc, nec ſcit
poſtea q̄ nūc apparuit. & omne, in
cuius ſcīa neceſſe eſt relatiōe ad tē-
pus, nō pōt conſiderari q̄ id ſciat,
qm̄ cauſat mutationē. & hoc eſt ei,
quod diuiditur tēpore. & ſic eſt opi-
nio eorum in eo, qd diuiditur mate-
ria, & loco, vt ſunt indiuidua homi-
num, & animalium. qm̄ dicunt q̄
non ſcit accīdentia Socratis, Plato-
nis, & Hippocratis: ſed ſcit homi-
nem abſolute ſcientia vſi: & ſcit ac-
cīdentia, & proprietates eius: & q̄
oporteat vt ſit corpus eius compoſi-
tum ex membris, quorum aliqua
ſunt ad natādum, & aliqua ad am-
bulandum, & aliqua ad apprehen-
dendum, & aliqua paria, & aliqua
diſparia: & quod potentię eius ne-
ceſſe eſt vt extendantur in partibus
eius. & ſic ſequitur omni attributo
intus in homine, & extra, & omni-
bus paſſionibus eius, & attributis,
& accīdentibus, adeo q̄ non deficit
aliquid ſcientiæ eius: & id ſcit vni-
uerſaliter. indiuiduum vero Socra-
tis cognoscitur, & diſtinguitur ab
indiuiduo Platonis ſenſu; non au-

tem

Atem intellectu. & cognitio eius habetur ex nutu ad vnam partem. & intellectus intelligit partem absolutam vsem, & locum vsem. Cum autem dicimus hoc & hoc, innuimus proportionem appropriatam huius sensibilis ad sentiens, cum fuerit in propinquitate, aut remotione ab eo, aut in parte tali demonstrata. quare falsum est in Deo glo. Et hoc est fundamentum fidei eorum, in quo fundatę sunt omnes leges, quę vlt tenent q, cum Socrat exempli gratia seruerit Deo, aut fuerit ei rebellis, Deus nesciet id, qd sit ex reb⁹ ei⁹,
B qm ipse non scit ipsum Socratem q sit indiuiduū, & operationes eius innouatas, postquam non fuerint. &, cum non sciuerit indiuiduum, non sciet res eius, & opationes eius: immo nō scit heresim Socratis, nec fidem eius: sed scit heresim hoīs, & finem eius absolutam vniuersalē, non autem propriam indiuiduis. Etiam necesse est vt dicatur excitatur Propheta ad prophetiam: & ipse non scit in illa hora q excitetur ad eam. & sic est in omni re demonstrata. & ipse bene scit q hominū aliquis est, cui competit prophetia,
C & tamē nescit q sint tales, & tales. Propheta autem talis, indiuiduum eius non scitur ab eo: quoniā hoc habetur sensu. & res, quę emanant ab eo, ipse non scit eas, qm sunt res, quę diuiduntur diuisione temporis ab indiuiduo tali & apprehensio earum fm diuersitatem earum causat mutationem. Hoc est, quod volumus narrare primo de permutatione opinionum eorum, & secundo quō intelliguntur, & postea loquemur de inconuenientibus, quę sequuntur eis, & nunc narrabimus

assimilationem eorum, & modum destructionis eius. Assimilatio autē eorum ē. qm hęc tria sunt diuersa: & diuersa, cum venerint successiue in eodem subiecto, necesse est vt sit in eo mutatio absq; dubio. &, si hora eclipsis scitur q erit vt fuerat antea, est profecto ignorans, nō sciēs. si autem est sciens q est in instāti, & antea sciebat q non est, & q ventura est, necesse est vt diuersificetur scia ei⁹. & diuersificatur res ipsa, & sequitur mutatio, cum nihil sit mutatio, nisi diuersitas scientis. nā qui nō sciuerit aliquid, deinde id sciuerit, necesse est vt mutatus sit. & qui non fuerit ei sciētia q fuerit p̄sens, deinde peruenit ad eum sciētia, hora ipsius esse mutatus est. Et verificauerunt hoc ex eo, q sunt tres dispositiones. est. n. dispositio, quę est relatio individualis absoluta, sicut dicimus dextrum & sinistrum. nā hoc non conuertitur ad attributū essentiale, sed est relatio absoluta, &, si mutaueris rem, quę erat ī dextro ad sinistrum, mutabitur relatio tua, & non mutabitur substantia tua in re: & hęc est permutatio relationis ad substantiā, & non permutat substantia. & hmōi est, cum poteris mouere corpora, quę sunt ante te, & corrumpantur corpora, aut corrumpatur aliqd eorum, non mutatur ex hoc calor fundamētalis, nec posse tuum. qm posse tuū est posse mouendi corpus absolutum p̄rio, deinde demonstratū tale, in eo q est corpus. & non erit relatio posse ad corpus demonstratum attributum eēntiale, sed relatio absoluta. & priuatio eius causat ablationem relationis, non autem mutationem in re eius, qui potest. Secunda autem

Extra ord. Auer.

P est

Disputatio

G est mutatio in substantia, & est qd n̄ erat sciēs & scit: & n̄ erat potēs, & pōt. & hęc est mutatio. Tertio vero est qd mutatio sciti facit mutationē sciē. nā verificatio substantiē sciē, in greditur in eā relatio ad scitum, qd habetur, cum verificatio sciā talis demonstratē sit alligātia eius cum hoc scito tali demonstrato, prout est: & alligantia eius cum eo aliter est alia sciā necessario, & peruentio eius successine vnum post aliud facit diuersitatem ī re sciē. & impossibile est vt dicatur qd sit substantia sciā eadem. nam datur sciā qd sit, postq̄ fuerit sciens qd venturū est: deinde

H sit sciā qd iam fuit, postq̄ est sciēna qd sit: ergo est eadem sciā, & equalis, & iam permixta est relatio in ea. & qm̄ relatio est verificatio substantiē scientiē, igitur permutatio eius facit permutationē substantiē sciē, & sequitur ex ea mutatio. qd ē falsum in Deo gl. Dubitatio autē est dupliciter, primo vt dicatur eis, quare negatis dicēti qd Deus gl. habet eādē sciā de eē eclipsis in hora tali: & hęc sciā, antequam sit, est scientia qd futura ē, & est eadē apud esse sciā in eē, & est eadē post apparent ā sciā in fine. & hęc mutationes

I conuertunt ad relationes, quę non faciunt permutationē in substantia sciē, nec facient mutationē in substantia scientis. & hoc est positū in gradu relationis absolute. nam idē homo erit in dextra tua, deinde veniet ante te, deinde ad sinistram tuā, & erūt tibi relationes vna post aliā, & quod mutat est hoc indiuidū, quod permuat. & sic debet intelligi dispositio scientiē Dei glo. concedendo qd scit oīa eadem sciā antiq̄uitate, & eternitate, & in præsē-

tiarum, & non mutatur. & intentio nostra est auferre mutationem, ad quod conuenerunt. Cum autem dicunt qd de necessitate affirmationis sciē in esse est vt sit præsens, & cessatio postea est mutatio, non conceditur. Et vnde sciunt hoc? Immo, si Deus glo. creauerit nobis sciām de ambulationē Socratis in mane apd ortum Solis, & continuauerit hęc sciā, & non creauerit nobis aliam sciām, nec ignorantia huius scientiē, sciremus apud ortum Solis simpliciter sciā præsenti ambulationi eius in præsentiariū, & postea qd iā ambulauerat antea. & erit hęc scientia eadem, quę remansit, sufficiens in comprehensione horum trium temporum: & remanebit dictum eorū, qd relatio ad scitum demonstratū tale ingrediatur in verificationem sciē: & quotienscūq; diuersificatur relatio, diuersificabitur res, cui relatio est essentialis: & quotienscūq; erit diuersificatio, & perueniet vnum post aliud, erit mutatio. Et dicimus, si verificatū fuerit hoc, vos ibitis in via strarum vestrorum ex Philosophis, cum dicunt qd ipse non scit nisi seipsum, & qd sciētia eius de seipso est ipsemet. **M** nam, si ipse sciret hominem absolutū, & animal absolutum, & inanimatum absolutum, & ista sunt diuersa sine dubio, tunc relatio ad ea diuersificatur sine dubio. quare non verificatur in eadē sciā qd sit diuersorum, nam relatum est diuersum & relatio est diuersa: & relatio ad scitum est essentialis scientiē: igitur hoc facit numerationem, & diuersitatem, non numerationem tantū cum assimilatione. nam similia aliqua sunt, quę procedunt proces-

A si aliquorum: & scientia de animato non procedit processu sciētiæ de inanimato, nec sciētia de albedine procedit processu sciētiæ de nigredine: ergo sunt diuersæ. Præterea hæc species, & genera, & accidentia vniuersalia sunt infinita, & sunt diuersa: igit sciētiæ diuersæ quō cōprehenduntur sub eadem scientia? Vltius hæc scientia est substantia sciētis, absq; eo q̄ addat ei aliquid, vellem scire quomodo permittit sciēs, cum imaginatus fuerit idētitatem scientiæ in eadem re, cuius dispositiones distinguuntur in præteritū, **B** futurum, & præsens: & non imaginatus est idētitatem scientiæ alligatē in omnibus generibus, & speciebus diuersis? & diuersitas, & distantia inter genera, & species distantes est maior diuersitate, quæ est inter dispositiones eiusdem rei, quæ diuiditur diuisione temporis ad præteritum, præsens, & futurum. & cum hoc non facit numerationē, pluralitatem, & diuersitatem, quomodo illud faciet numerationem, & diuersitatem? & quotienscunq; affirmabitur demonstratiue diuersificari tempus absq; diuersitate generum, & specierum, & p̄ hoc non faciet numerationem, & diuersitatem: ergo hoc etiam non faciet diuersitatem, & numerationem. & cum non fecerit diuersitatem, erit profecto comprehensio totius eadē scientia continuata ab antiquo, & in æternum. & hoc non facit mutationem in substantia scientis.

AVERROES.

A It Auer. Fundamentum huius qōnis est assimilatio sciētiæ

Dei glo. sciētiæ humanæ, & comparatio vnius duarum scientiarum alteri. nam cōprehensio hominis indiuiduorum est per sensus: & cōprehensio eorum vltimum est per intellectum: & causa comprehensionis est ipsummet comprehensum. & non dubitatur de mutatione comprehensionis, cum mutetur cōprehensa, & numeratione eius, cū numerentur. Attamen responsio eius in hoc est q̄ possibile est vt sit hic sciētia, ad quam erit proportio scitorum proportio relationū, in quorum substantia non sunt relationes, sicut est dextrum, & sinistrū in habente dextrum, & sinistrū est quid, quod nō intelligitur in natura sciētiæ humanæ. & ista contradictio est cōtradictio vera sophistica. Secunda vero contradictio, & est cum dixerit q̄ qui dicit ex Philosophis q̄ ipse scit vniuersalia, sequitur ei, cum cōcesserint in scientia eius numerationem specierum, vt concedant numerationem indiuiduorum, & numerationem rerum eiusdem indiuidui, est contradictio sophistica etiam. nam scientia indiuiduorum est sensatio, aut imaginatio: scientia vero vniuersalium est intellectus. & innouari indiuidua, aut res indiuiduorum causat duo, scilicet mutationem comprehensionis, & numerationem eius: scientia vero specierum, & generum non causat mutationem. nam scientia eorum est permanens, & innouantur scientia comprehendente ea, sed communicant, scilicet vniuersalia, & particularia in numeratione.

Cum autem dixit q̄ qui ponit ex Philosophis vnā scientiam simp-

P ij plicem,

Gplicem, comprehendere genera, & species, absq; eo qd sit ibi contradictio, & diuersitas, quam facit diuersitas generum, & specierum, & distantia eorum abinuicem, sequeretur ei vt concedat vnam scientiam comprehendentem indiuidua diuersa, & res vnius indiuidni diuersas. & est sicut dicens qd, si reperitur intellectus comprehendens species, & genera, & est vn^o, sequeretur de necessitate vt reperiat genus vnum simplex, comprehendens indiuidua diuersa. At tamen est sermo sophisticus: quoniam nomen scientie dicitur de eis sequiuoce. Et, cum dicit qd numeratio specierum, & generum facit numerationem in scientia, est verum. & propter hoc verificantes ex Philosophis non ponunt scientiam ipsius Dei gl. de entibus, non vlem, nec particularem. nam scientia, cui hæc eueniunt, est intellectus passiuus, & causatus: primus vero intellectus est actus purus, & cā. & non comparatur scientia ei⁹ scientia humane, & aliquo modo non intelligit aliud pter se, ex eo qd est scientia non passiuā, & aliquo modo intelligit aliud pter se, ex eo qd ipsemet est scientia actiua. Et declaratio opinionis eorum est, quoniam, cum sciuerint demonstratione qd ipse nō intelligit nisi seipsum, necesse est vt substantia eius sit intellectus. & quoniam intellectus, in eo qd est intellectus, est alligatus ei, quod est, non autem ei, qd non est: & qui constituerit demonstrationem qd non reperiantur nisi hæc entia, quæ nos intelligimus, nō est dubium qd alligatur eis intellectus eius. & cum necesse fuerit vt alligetur his entibus, aut alligabitur eis modo, quo alligata est eis scien-

tia nostra, aut alligabitur eis altiori modo, quā sit alligantia scientie nostræ eis: alligari autem eis scientiam eius modo, quo alligatur scientia nostra, est falsum: ergo sequitur vt sit alligatio scientie eius eis modo altiori, & esse perfectioni, qd sit esse, quo erit alligantia scientie nostræ eis. nam scientia vera est, quæ conuenit ipsi esse. & si scientia eius est nobilior scientia nostra: igitur scientia ipsius Dei glo. est alligata enti modo altiori, qd modo, quo alligata est ei scientia nostra. Igitur enti sunt duæ entitates, entitas nobilis, & entitas ignobilis: & entitas nobilis est cā ignobilis. & hoc ē id, quod dicunt Antiqui qd Deus glo. est oīa entia: & est motor, & agens eorum. & ideo dixerūt principales Sophiorum, nō esse ipse nisi ipse. At tamen hoc totū est ex notitia profundorum in scientia, & hoc non debet sibi nec cōpellere homines, vt huic credant. & ideo non est ex doctrina legali. & qui constituerit id extra locum suum, errauit, sicut qui celauerit eum, cui competit, malefacit. Quod autem idem habeat gradus entitatis, est notum ex anima.

A L G A Z E L

Iua. Et declaratio opinionis eorum est, quoniam, cum sciuerint demonstratione qd ipse nō intelligit nisi seipsum, necesse est vt substantia eius sit intellectus. & quoniam intellectus, in eo qd est intellectus, est alligatus ei, quod est, non autem ei, qd non est: & qui constituerit demonstrationem qd non reperiantur nisi hæc entia, quæ nos intelligimus, nō est dubium qd alligatur eis intellectus eius. & cum necesse fuerit vt alligetur his entibus, aut alligabitur eis modo, quo alligata est eis scien-

A It Alg. Secunda autem dubitatio est, vt dicatur quid prohibet fm radices vestras quin scientia hæc particularia, licet mutaretur? & quare non creditis qd hæc species mutationis non sit falsa ei? vt opinata est quedam secta ex Mataze-la, qd scientie eius de innouationibus sunt innouate: & vt crediderunt Carmei ex recentioribus qd sit subiectum innouationum. & non negat hoc eis vulgus hominum veritatis,

A tatis, nisi ex eo, q̄ mutatum nō euadit à mutatione. & qđ non euadit à mutatione, & innouatiōibus est innouatum, & nō est antiquū. vos vero, & vestra opinio est q̄ mūdus est antiquus, & q̄ nō euadit à mutatione. & cum intelligitis antiquū mutabile, nihil prohibet vobis ab hac credulitate. Si autē dixerit abstiniū⁹ nos ab hoc, qm̄ scīa, quæ innouatur in se, aut sit ex se, aut ex alio. & falsum est vt fiat ex se. nam nos iam declaramus q̄ antiquum non emanat ab eo innouatum: & nulla erit actio, cū non fuerit agēs:

B causat. n. mutationem. & iam adaptauimus hoc in disputatione de nouitate mundi. si vero hoc prouenerit ei ex alio, qđo aliud faciet impressionem in eo, & cum mutabit⁹ adeo q̄ mutabuntur reseius modo subiectiōis, & violētix ex alio. Nos autem dicimus q̄ vtraq; partiū nō est falsa sm̄ radices vestras. nā, cū dicitis q̄ sit falsum vt emanet innouatum ab antiquo, iam nos destruimus hoc in illa disputatione: & præcipue, cum apud vos nō erit falsum vt emanet ab antiquo innouatum, quod erit principium innouationū,

C & conditionando falsitatē, q̄ sit principium in his innouationibus, nō habentibus causas innouatas in infinitū, sed deuenient mediante motu circulari ad aliquā antiquum, qđ est anima orbis, & vita eius, & anima orbis antiqua: & motus circularis antiquus sit ex eo, & quælibet pars morus innouatur, et finietur: & quicquid est post eum innouatur proculdubio: igitur innouationes proueniūt ab antiquo apud vos. Quare, cum considerentur res antiqui consideratiōe ema-

nationis innouationum ab eo continue, sicut considerantur res motus, ex eo q̄ emanat ab antiquo equaliter, declarabitur, q̄ quælibet secta corū bene scit q̄ possibilis sit emanatio, innouata ab antiquo, cū emanauerit proportionabiliter. & continue igitur erunt scientiæ innouate huius speciei. Secunda verō pars, & est emanatio huius scīæ in eo ex alio, dicimus in ea, quare est falsum hoc apud vos? & non sunt in eo, nisi tria: quorum Vnum est mutatio. & iam declarauim⁹ q̄ bene est sm̄ radices vestras. Secundū autem, q̄ mutatio sit cā mutatiōis alterius, quod non est falsum apud vos, & erit innouatio rei cā innouationis scientiæ: sicut vos dicitis q̄ re presentari hominem coloratum in frontispicio pupillæ videntis sit causa impressionis similitudinis hominis in tunica pupillæ, cū mediatio aeris cristallini inter pupillam, & visum. & cū sit possibile vt innouatum sit causa impressionis figure in pupilla, & est res visionis, sic nō erit falsum, vt sit innouatio innouationum causa ad proueniendum scīæ primi in eas, nā virtus visiva, sicut est disposita apprehensiōni, & erit inuentio hominis colorati cum ablatiōe velaminis intermedij causa proueniendi cōprehensionis, sic etiam erit substantia primi principij apud vos apta ad recipiendum scīam, & exitum à potētia ad actum, cum fuerit in esse hoc innouatum. & licet fuerit in eo mutatio antiqui, antiquum quidem mutabile non est falsum apud vos. Si vero opinati fueritis q̄ hoc est falsum in necessario in eē, vos profecto nō habetis demonstratiōem de ne-

Disputatio

Cessario in esse q̄ sit de necessitate, nisi de cessione processus causarum, & causarum, vt diximus antea. & iam declarauimus q̄ cessatio processus sit possibilis i antiquo mutabilia. Et tertium, quod hoc includit, & est q̄ antiquum sit mutabile ex alio, & q̄ hoc faciat seruitutem. & dominiū alterius ei, dī eis de hoc quare hoc ē falsū apud vos, & ē vt ipse sit causa inuouationis inuouationum mediantibus medijs, deinde erit inuouatio inuouationū causa inuouationis scientiē eius de eis, & quasi ipse est causa prouentionis

H scientiē in eo, attamē cum medijs? Et, cum dicitis q̄ hoc assimilatur seruituti, dicimus q̄ sic. & id quidem sic erit, qm̄ est conueniens radicib⁹ vestris, cum opinati fueritis quod quicquid prouenit ab ipso Deo gl. prouenit consecutue, & naturaliter, & non est ei posse ad non agendum. & hoc etiā assimilatur speciei seruitutis. & innuit q̄ sit quasi coacte ad id, quod prouenit ab eo. Si vero dixerit hoc non esse coacte: qm̄ perfectio eius est vt sit ordinator omnium rerum, dicimus quod hoc non est seruitus: quoniam per

Ifectio eius est vt sciat omnia. Et, si dixerimus q̄ prouenit nobis scientia copulata omni inuouato, erit pfectio hoc nobis perfectio, non autē diminutio, & seruitus, & sic erit de Deo gl. & ipse glo. bene scit.

AVERROES.

A It Auerr. Summa huius contradictionis primę Philosophis, quæ est contradictio fm sermones eorum, non fm rem ipsam, est vt dicatur eis, ex radicibus qui-

dem vestris est q̄ sit hic antiquum, in quo veniunt inuouationes, & est orbis. quare ergo negatis qn̄ sit antiquum primum subiectum inuouationum? Assaria autē secta hoc negauit: quoniā omne id, in quo sunt inuouationes, apud eos est inuouatum. Attamen hæc est contradictio topica, nam inuouationum aliquę sunt, q̄ non sunt in antiquo, & sunt inuouationes, quæ mutant substantiam subiecti, in quo fiūt: & aliquę sunt, q̄ sunt in eo, & sunt inuouationes, quę non mutant substantiam subiecti. sicut motus localis i corpore mobili, & sicut cristallinitas, & illuminatio. & antiq̄ quoque aliquid est, in quo nō est motus omnino, neque mutationes penitus: & est id, quod nō est corp⁹. & aliqd̄ est, in quo est aliquis motus, & est antiquum, quod est corpus, vt sunt corpora cœlestia. & cū hæc distinctio ponatur à Philosophis, igitur hæc contradictio est cōtradictio inanis, quoniā loquimur de antiquo, quod nō est corpus. Et, qm̄ adduxit hanc contradictionem Philosophis, adduxit etiā respon- sionem Philosophorū huic. Et summa eius est, qm̄ ipsi negauerunt q̄

M sit ei scia inuouata. nam scia inuouata ei aut erit ex seipso, aut ex alio si ex seipso, igitur sit ab antiquo inuouatum: & ex radicibus nostris ē vt non emanet ab antiquo inuouatum. Ipse vero contradicit eis, dicens q̄ non emanat ab antiquo inuouatum, cum ponunt orbem antiquū, & cum ponunt inuouationes emanare ab eo. Et responsio eorum huic est, q̄ in inuouatum impossibile est apud eos vt emanet ab antiquo absoluto, tamen possibile est ab antiquo

In antiquo essentialiter, & in innouato quo ad motum suum, & est corpus cœleste. quare erit apud eos quasi medium in rei veritate inter antiquum absolutum, & innouatum absolutum: nam aliquo modo est antiquum, & aliquo modo est innouatum. Et hoc quidem mediū est motus circularis cœlestis apud eos, qui est antiquus quo ad speciem, innouatus vero quo ad partes: & in eo quod est antiquus provenit ab antiquo, & ex parte partium innouatarum emanant ab eo innouationes infinite. Philosophi autem negauerunt esse innouationes in Primo: quoniam non est corpus: & in nouationes non inueniuntur nisi in corpore. nam receptio non reperitur apud eos, nisi in corpore: re motum vero à materia nihil recipit. Summa autem eius contradictionis secundum partem argumenti eorum, & est quod prima causa non erit causata, est quoniam possibile est ut sit scientia eius, similis scientiæ humanæ, scilicet quod scita sint causa scientiæ eius, & innouatio eorum causa innouationis scientiæ ab eis: sicut visibilia sunt causa apprehensionis visus, & intellecta causa comprehensionis intellectus: adeo quod erit secundum hoc, cum fecerit entia, & creauerit ea, causa comprehensionis eorum, non quod causa creationis eorum sit scientia eius. & hoc profecto est falsum apud Philosophos, scilicet ut sit scientia eius, sicut scientia nostra. nam scientia nostra est causata ab entibus: scientia vero eius est causa eorum. & impossibile est ut sit scientia antiqua, prout est scientia innouata. & qui credit hoc ponit profecto Deum gl.

hominem æternum: hominem vero Deum generabilem & corruptibilem. demum iam declaratum est superius quod dispositio in scientia Primi est opposita dispositioni scientiæ humanæ, scilicet quod scientia eius est agens entium, non autem quod entia agant scientiam eius.

DISPUTATIO. XIII.

De diminutione eorum in constitutendo rationem, quod cœli sint animati, seruitur Deo gl. motu circulari eorum, & quod moueantur voluntarie.

ALGAZEL.

In Algaz. Et etiam dixerunt quod cœli sunt animati, & quod habent animam, cuius proportio ad corpus cœli est sicut proportio animæ nostræ ad corpus nostrum. & sicut corpora nostra mouentur voluntarie ad partem voluntatis nostræ, & ad motum animæ, sic etiam cœli. & quod motus cœli simpliciter, & essentialiter seruit domino mundi, modo, quem narrabimus. Dixit & opinio eorum in hac disputatione est, quæ non potest euitari. & nos non disputabimus ad reprobandum eam. nam Deus gl. potest creare vitam in omni corpore: & forte

P. iij. titulo

Disputatio

G titudo corporis non potest euitare quin sit animatum, nec quin sit rotundum. nam figura appropriata non est conditio vite, cum anima ha cum diuinitate figuræ eorū cōmunicant in recepiōe vite, sed nos disputabimus de diminutione eorum in scientia huius rei ratiōe intellectus. & hoc profecto, si esset verum, ipsi quidem id non apprehenderūt nisi Prophete, quorum animæ requiescāt in pace, cum diuinitate Dei gl. aut prophetia: ratiocinatio vero intellectus ad id nō perducit. Verumtamen non negat q̄ possit

H sciri hoc ratiōe, si reperiretur ratio, aut hoc bene erit fortunato viro: sed dicimus q̄ ea, quam posuerunt rationem, non conuenit nisi ad habendum existimationem. q̄ autem adipiscatur veritatem determinatam, & sciam meram non. Imaginatio autem eorum est, quia dixerunt cœli mouentur: & hæc est propositio sensui manifesta. & oē corpus mobile habet motorem: & hæc est propositio intellectu cognita. nā, si corp⁹ eēt mobile, ex eo q̄ est corpus, & esset profecto omne corpus mobile & omnis motor aut proueneret à substantia eius, quod mouetur naturaliter, vt est motus lapidis deorsum, & voluntate, vt est motus animalis cum posse, aut erit motor ab extra, sed mouet violenter, sicut est impulsio lapidis sursum. Et omne, quod mouetur ex re existenti in seipso, aut non apprehendit hanc rem in motu: & nos appellamus eā naturam, vt est motus lapidis deorsum: aut apprehendit eam: & nos appellamus eam voluntariam, aut animalem. Motus autem vniuersalis circularis est his distinctionibus

inter negationē, & affirmationem, aut violentus, aut naturalis, aut voluntarius. & est destruantur due partes, remanet tertia. & impossibile est vt sit violentus, qm̄ motor inclinās aut erit aliud corpus, quod mouet voluntarie, aut violenter, & finiet proculdubio ad voluntatē. & quotienscunq; affirmabitur in corporibus cœli mobile voluntarie, ita habemus intentum, & ad quid ponuntur motus violenti. & in fine impossibile est quin deueniamus ad voluntatem: aut dicatur q̄ mouent violentem, & Deus gl. est, qui mouet eos immediate, qd̄ est falsum. nā, si mouerentur ab eo, in eo q̄ sunt corp⁹, & in eo q̄ sunt creaturæ eius, sequeretur vt moueatur omne corpus. & impossibile est quin approprietur motus aliquo attributo, quo discernatur ab alijs corporibus, & hoc quidem attributum est mouēs propinquū aut voluntarie, aut naturaliter. & impossibile est ut dicat q̄ Deus glo. sit motor eorū voluntarie: qm̄ voluntas proportionatur corporibus eadē proportiōe. & quare est aptū hoc corpus precipue q̄ uelit id mouere, & non aliud? & impossibile est ut sit hoc existimatio iudicio. nam hoc esse falsum diximus i disputatiōe de creatiōe mundi. Et, cū probatū fuerit q̄ hoc corp⁹ necesse est ut sit i eo aliquid, qd̄ sit principiū motus, destructa est prima pars, & est ponere motū violentū: remanet ergo ut dicat q̄ est motus naturalis. qd̄ quidem est impossibile. nam naturalis tū non erit causa motus moueri. n. nihil aliud est nisi recedere ab uno loco, & petere alium locū. locus autē, in quo est corpus, si esset ei conueniens, non moueret ab eo.

Quare

A Quare non mouetur vter plenus aere in superficie aquarum. & cū plenus fuerit aqua, mouetur in superficie aquarum? nam inuenit locum conuenientem, & quiescit in eo. & natura fixa. & ideo, cum permutatum fuerit ad locum conuenientem ei, recedit ab eo ad conuenientem, si cut recedit a medio aquæ ad terminū aeris. motus vero circularis non potest considerari q̄ sit naturalis. nam quicumque locus aut vbi ponatur, a quo recedit, ad eum redit. & is a quo fugit, a nobis naturaliter, non queritur naturaliter. & ideo non ibit vter aeris ad intus aquam, nec lapidit post quietem supra terram, & tendit ad aerem: ergo non remanet nisi tertia pars, & est motus volūtari⁹.

AVERROES

A Ir Auer. Quod autem posuit Alga. in hoc sermone, q̄ omne, quod mouetur, aut mouetur ex se, aut mouet ex corpore ab extra: & hoc est, quod appellatur violentia, est notum per se. Quod autem omne, quod mouetur ex se, non est motor in eo, nisi motum, est quid non notum per se, sed est famosum. Philosophi autem laborant in demonstratione, q̄ omne motū, quod mouetur ex se, habet motorem repetitum in eo, qui est diuersus a moto, & fecerunt alias propositiones notas ex seipsis, & propositiones, quæ sunt conclusiones aliarum demonstrationum, & est quid, quod habetur ex libris eorum. Et sic etiam nō est notum per se q̄ omne motum, quod mouetur a motore ab extra, finitur ad motum ex seipso. Et istæ propositiones, quæ posuæ sunt hic, q̄ sunt propositiones notæ ex se, sunt in eis ex ambabus speciebus simul, scilicet ali-

quæ sunt, quæ sunt conclusiones, & **D** aliqua, quæ sunt notæ ex se. Quod autem motum ex se, non ex corpore ab extra, sit motum aut ex se, & natura sua, aut ex principio in eo: & impossibile est vt moueatur ex alio, qd̄ non sentitur, nec comprehenditur sensu, quod est distinctum ab eo ab extra, ac si diceret id, quod non est corpus, est quid notum per se. & iam laboramus in hoc libro in declarando hoc, scilicet, si sic esset, non erit motus sursum dignior in igne, q̄ terra. & hoc est notum per se. Quod autem non moueatur ex se, & natura sua, apparet in rebus, quæ mouentur aliquando, & quiescunt aliquando. nam id, quod est naturaliter, non habet agere duo contraria: in rebus vero, quæ apparent sensu moueri continue, necesse est fieri demonstrationem. Id autem, quod posuit hic in hoc sermone, q̄ motum ex se mouetur ex principio in eo, quod appellatur natura, aut principio, quod appellatur anima, & electio, est verū, cum probauerit q̄ non sit hic aliquid quod mouetur ex se. Id vero, quod posuit, q̄ principium appellatū natura, non mouetur ex se in loco, nisi cum locus fuerit non conueniens ei: nam tunc mouetur ad locum sibi conuenientem, in quo quiescit: est verum. sed id, quod posuit etiam, q̄ motum circulariter non habet locū non conuenientem, & conuenientē, & permittatur ab vno ad aliud non in toto, nec in partibus, est quasi notum per se, & facile comprehendit. & recitauit in hoc sermone aliquid suæ considerationis, & declarationis. quare necesse est vt non moueatur naturaliter, cum intelligimus per naturam hoc, quod ipse imaginatus

natus

Disputatio

G natus est. Et sic id, quod posuit, q, cum non mouetur naturaliter, mouetur ab anima, aut potentia simili animæ, apparet ex eo, q ipse tenet q anima in corporibus celestibus non dicitur de eis nisi æquiuoce. & plurimum, quod appellant sapiētes nomen naturæ, est super omne potētiam, quæ agit actione intellectuali, scilicet cursu ordinis, & proportionis, quæ est in rebus intellectualibus, sed auferunt a cœlo talem potētiam vilem, cum fuerit ipsum apud eos id, quod tribuit hanc potentiam regitiam omnibus entibus. Attamen hic sermo, quem hic recitat ex propositionibus nostris, est topicus, ex eo q assumpsit in eo plurimum ei⁹, quod est conclusio demonstratiōis, q sit notum per se: & ex eo q assumpsit in eo pro opposito id, quod nō est oppositum. & est topicus, quoniam propositiones eius sunt probabiles, & famosæ. & hæc quidem via in declarando q corpus cœleste sit corpus animatum, est via Auicēnæ. Antiqui vero habent in hoc viā magis efficacem, & magis lucidam.

ALGAZEL

I A It Algazel, Quæstio autē est ut dicamus, nos consideramus tres consideraciones, præter opinionem vestram: in quatum destructione non est demonstratio. Prima quidem, cum considerauimus motum cœli violentum ex alio corpore, quod id mouet continue: & hoc corpus mouens non erit rotundum, nec comprehendēs, nec cœlum: igitur est falsum dictum eorum, q motus cœli est volūtarius, & q cœli sunt aſati. & hoc, qd diximus, est possibile, & non est in negatione eius, nisi negatio simpliciter.

AVERROES

A It Auer. Hoc est falsum. qm declaratum est apud eos, q extra cœlum non est aliud corpus, nec possibile est ut sit infra cœlum. nam illud corpus, si mouet, impossibile est quin moueatur. & reuertitur interrogatio.

ALGAZEL

A It Alga. Secunda vero est ut dicatur q, motus est violentus, & principium eius est voluntas Dei glo. nam nos dicimus q motus corporis grauis deorsum est violentus, & sit, quoniam creat Deus glo. motum in eo. & sic dicitur de alijs motibus corporum, quæ non sunt animalia, & remanet quæstio eorum, quare voluntas appropriata est eis, & tamen alia corpora communicant cum eis in corporeitate, & non appropriantur in genere. & iam declarauimus q volūtas antiqua, eius moris est appropriare rem præ simili: & ipsi necessitati sunt consisteri attributum tale, cum consideratur pars motus circularis, & locus polorum, & puncta. & non reiterabimus id. Sermo autem breuis circa id, quod negauerunt de appropriatione corporis ex alligantia voluntatis in eo absque distinctione attributi, quod conuertitur contra eos in distinctione illius attributi, est q nos dicimus quare cognoscit corpus cœli tali attributo, quo distinguitur ab alio ex corporibus? & alia corpora sunt etiā corpora: & quare euenit ei id, quod non euenit alteri. Nam deuenire hoc ex alio attributo facit interrogare in illo attributo alio: & sic in infinitū. & indigent demum deuenire ad iudicium voluntatis, & q in principijs sit aliquod discernens rem a simili.

simili. & appropriat ipsam attributo
præ ceteris similibus.

AVERROES

A It Auer. Quod autem lapis mo-
ueatur deorsum ex attributo,
quo creatus est, & sic ignis sursum,
& ambo attributa sunt contraria, est
quid per se notum. & contradicere
huic est temeritas. & multo plus ut
dicatur quod voluntas æterna faciat mo-
tum continuum absque actione, quã
agat in eo volens, & quod hoc non sit
elementale in natura sua, & appella-
tur violentia. nam, si hoc sic esset, non
esset rebus natura omnino, nec veri-
ficatio, nec definitio. quoniam no-
tum est per se quod differunt naturæ re-
rum, & definitiones earum per di-
visionem operationum earum: sicut est notum.
per se quod omnis motus violentus cor-
pori erit ex corpore ab extra. & hic
sermo nihil est. Cum autem dixit
quod ponere actionem entis proceden-
tis ab eo determinat attributum, pro-
prium, interrogatio remanet de hoc
attributo: & est quare appropriatur
huic enti, præter id, quod est ex genere
eius? v.g. ignis & terra communicant
in corporeitate, & receptione, sed dif-
ferunt attributo addito corporeita-
ti, sequitur ei ut dicatur quare appro-
priatur attributum ignis igni? & at-
tributum terræ terræ? & quare non
fuit contra? Hic quidem est ex ser-
mone eius, qui non ponit attributis
ipsis subiectum proprium, sed potest
evenire omne attributum cuilibet ei, cui
attribuitur. & dicens hoc, et aufert
definitionem, & aufert divisionem subie-
ctorum. appropriatio enim eorum
attributis propriis est causa prima
appropriandi entia attributis propriis.
& hæc positio est ex radicibus sectæ
Astariz, qua conati sunt destruere

scientiam legis, & intellectus, & de-
mum intellectum ipsum.

ALGAZEL

A It Alg. Tertia vero est, ut con-
cedatur quod cæli appropria-
ti sunt attributo, & illud attributum
est principium motus, ut crediderunt
de descensu lapidis deorsum: sed non
considerant hoc in eis, sicut in lapi-
de. Et, cum dicunt quod id, quod quæri-
tur naturaliter, non est id, a quo fu-
gitur naturaliter, est error. quoniam
non est ibi divisa numero apud eos,
sed corpus est unum, & motus circu-
laris est unus: & corpus non habet
partem in actu, nec motus habet par-
tem in actu, sed distinguuntur ima-
ginatione. & non est ille motus, quia
querit locum, nec quia fugit a loco.
& possibile est ut creetur corpus, & in se
sit aliquid determinans motum cir-
cularem, & ipsemet motus hoc de-
terminat, non autem quod determinet
ille motus querere locum, deinde
erit motus ad perueniendum ad eum.
Et, cum dicitis, quod omnis motus est
ad perquirendum locum, aut ad fu-
giendum ab eo, cum fuerit violentus,
est ac si poneretis querere locum
determinatum a natura ipsa, & po-
neretis motum non intentum in se
ipso, sed sequitur eam, nos autem di-
cimus non negatur quod sit motus ip-
summet determinatum, non perqui-
ritio loci: quæro quid reddit hoc fal-
sum. Et declaratio eius, quod dixe-
runt, quod reputatur esse fortior a-
lia concessione, non debemus senten-
tiare ex hoc quod auferatur aliud. igitur
iudicium in sententiando quod cæ-
li sunt animati est pura veritas
non habens qui-
dem sustenta-
culum,

Auer-

A It Auerr. Cum autem dicūt qd hic motus non est ex potētia naturali, simili potētiā nāli terrā, & ignis, est verum. Et hoc manifestum est ex eo, quod dixerunt, quod illa potentia est desiderium loci cōuenientis corpori, cuius esse est per illam potentiam. corpus vero cōleste, cum omnis locus sit conueniens ei, ideo non mouetur tali potentia. & ideo appellant Sapientes talem potentiam, nec grauem, nec leuem. Si autem hęc potentia est cum comprehensione, aut sine comprehensione. & si est cum comprehensione, quo nam modo comprehensionis est declaratum est alibi. Et declaratio huius est vt dicamus. Prima autem consideratio est vt ponam^r motorem cōli aliud corpus, non cōleste, est nota destructio eius ex seipsa, aut prope noticiam ex seipsa. Nā hoc corpus non potest mouere corpus cōleste circulariter, nisi quod ipsum moueatur ex se, ac si diceret homo, aut angelus id reuoluit ab oriente in occidentem. & si hoc esset, erit hoc corpus animatum, aut infra mundum, aut extra. & falsum est vt sit extra. nam extra mundum non est locus, nec vacuum, vt declaratum est in multis locis. & oportet etiam, cum mouerit illud corpus, vt firmitur super aliud ibi quiescens, & illud corpus sit quiescens super aliud & procedet in infinitum. & est falsum etiam, vt sit infra mundum. nam, si hoc esset, comprehenderetur sensu. omne enim corpus infra mundum est sensibile. & indigerent etiam alio corpore, quod contineat ea, pręter id, quod ea reuoluit, aut

id, quod reuoluit ea, est id, quod continet ea: & continens indigeret continente. & necesse esset vt sit numerus corporum animatorum, quę mouentur numero motuum corporum cōlestium. Et interrogatur etiam de istis corporibus an sint cōposita ex elementis quatuor, & erūt generabilia & corruptibilia, an simplicia. si erunt simplicia, quę est natura eorum. & hoc totū est falsum, & pręcipue apud eum, qui sciuit naturam corporum simplicium, & sciuerit numerum eorum, & numerum specierum corporum cōpositorum ex eis. & incumbere huic in hoc loco nihil est. Et iam declaratum est demonstratiue in multis locis quod hic motus non est violentus. nam est principium omnium motuum, & eo mediante influitur vita omnibus entibus, quanto magis motus? Secunda vero consideratio, & est quod motor eorum sit Deus glorio. absque eo, quod creat in eis potentiam, qua mouentur, est etiam sermo turpis nimis, prohibitus, & distans ab eo, quod intelligit homo: & est similis dicenti, quod Deus glorio. tūgit omnia, quę sunt hic, & mouet ea. & quod comprehenditur ex causis, & causatis est falsum & erit homo homo non modo, quo creauit eum Deus: & sic alia entia. Et destructio huius est destructio intellectuum. nam intellectus comprehendit res ex parte earum causarum: & est sermo similis sermoni dicentis ex antiquis, quod Deus est in omni re, & sunt pueri. & loquimur cum eis in loco, vbi recitabimus destructionem causarum, & causarum. Tertia vero consideratio currit cursu nature, & est vt po-

A ponamus, quod motus cœli est ex potentia naturali in eo, & attributo essentiali, non ex anima. Et demonstratio eorum in destructione huius est falsa. quoniam ædificauerunt demonstrationem in eo, quod, si motus cœli esset naturalis, erit locus, quæsitus in motu eorum naturali, idem cum eo, a quo receditur. nam quælibet pars cœli mouetur ad locum, a quo iam mota est. motus enim eius est circularis: in motu vero naturali locus quidem, a quo recedit in motu, est diuersus a loco quæsito. nam is, a quo mouetur, est accidentalis: & is, ad quæ vadit, est naturalis, in quo quidē quiescit. Et est positio falsa. quoniam ipsi posuerunt in partibus cœli multos motus multis motis. & hoc secundum radices eorum. quoniam ipsi dicunt, quod motus circularis est vnus, & corpus, quod mouetur eo, est vnum, in motu vero circulari non perquirat mobile locum, & possibile est quod creauerit in eo aliquid, quo perquirat mobile motum ipsum, & erit natura, non autem anima. Et responsio huic est, quod hic sermo eorum est apud eum, qui cogitauit quod mutatio loci stellarum proveniat ex motu naturali, simili permutationi motorum naturaliter ex locis suis. Attamen positio eorum vera est, quod motus circularis mobile non perquirat in eo locum, sed, cum perquirat anima, motus circularis, & mouens eius est anima necessario, non autem natura, & motus eius non habet esse, nisi in intellectu. nam non reperitur extra animam nisi moto tantum. &

in eo est pars motus, quæ non comprehenditur in esse. & id, quod mouetur ad motum, in eo quod est motus, desyderat eum necessario. & id, quod desyderat motum, imaginatur eum necessario. & hic est vnus ex locis, ex quibus apparet quod corpora cœlestia habent intellectum, & desyderium. Et apparet hoc etiam ex multis locis. quorum Vnus est quod idem motum ex corporibus rotundis, id inuenimus moueri duobus motibus contrarijs simul, scilicet, orientali, & occidentali. & hoc impossibile est, vt sit ex natura. nam **E** motum naturaliter mouetur vno motu tantum. Et iam locuti sumus de rebus, quæ mouerunt homines ad tenendum quod cœli sint habentes intellectum. & quod magis apparet ex eis, est quoniam, cum declaratum est apud eos quod motor eorum est intellectus separatus a materia, necesse est vt non moueat, nisi ex eo quod est quid intellectum, & consideratum. &, cum sic fuerit, igitur motum ab eo est intelligens, & considerans necessario. Et apparet hoc etiam ex eo, quod motus eorum est conditio in esse eorum, quæ sunt hic ex entibus, & conseruatione eorum.

& impossibile est vt hoc sit ca-

su. & hæc non declaran-

tur hic, nisi declara-

tione dispu-

tatiua,

&

satisfacien-

ti.

Di-

Disputatio

DISPUTATIO XV.

De destructione eius, quod dixerunt de intentione motiva cœli.

ALGAEZEL.

It Alg. Dixerunt aut q cœli sunt animati, seruietes quidē Deo glo. cum motib⁹ suis, & appropinquantur

ei. nam omnis motus voluntari⁹ est ad aliquam intentionem, cum non pōt considerari vt emanet actio, & motus ab animato, nisi cum actio sit dignior ei ociositate. & si essent actio, & ociositas æquales, non imaginatur actio. Vltius dixerunt appropinquare Deo glo. non est quærere desideratum ab eo, & abstinere ab ira eius. nam Deus glo. abest ab ira, & desiderio. & si attribuuntur ei ambæ istæ dictiones, est abusus, & denominatur eis ex voluntate condemnandi, & voluntate præmiandi. & impossibile est vt sit appropinquatio Deo glo. cum quæretur approximatō ad eum ī loco. quod est falsum.

I Et nō est via quærendi approximationem cum attributis. nam ens pfectius, eius esse est perfectius: & omne esse respectu esse eius est diminutū. Et diminutio quidem hēt gradus, & dñam. Angelus. n. est magis proximus Deo glo. attributo, non autē loco: & est id, qd⁹ itelligimus per angelos propinquos; s. substantias intellectiuas, quæ non differunt, nec mutantur, nec finiuntur, & sicut res, prout sunt. hō vero, quanto magis vult appropinquare angelo attributis, tātō magis additur appropiqua

tio apud Deum glo. & finis nature humanæ, est vt assimiletur angelis. Et, cum probatum sit q hæc est appropinquatio Deo, & q est ad perquisitionem appropinquationis ei attributis, hoc erit homini, cum sciuerit veritatem rerum, & cum remanserit æternus in perfectione esse suo sibi positi. & remansio in perfectione vltima est Deo glo. & Angelis proximis in totum, quod possibile est ei ex perfectione, & tunc repentur cum eis, vt entia, in quibus nihil est potentia, adeo q exeat ad actum, igitur perfectio eorum est in vltimitate respectu eius, qui est præter Deū, & Angelos cœlestes: & est præfatio animarum mouentium cœlum, in quibus est aliquid in potentia: & perfectiones eorum distinguuntur ad id, quod est in actu, sicut est figura rotunda, & dispositio. & hoc reperitur & ad id, quod est in potentia, & est dispositio in loco, & in vbi, & nō est locus demonstratus, qui non sit ei possibilis. Attamen non habet alios situs in actu. nā aggregare ambo est impossibile. & quoniam impossibile est eis complere vnitates situs, continue conantur perficere eas specie, & non deficiunt quærere situm post situm, & vbi post vbi. & non cessat omnino hæc positas, & non cessant isti motus. intentio autem eorum est assimilari primo principio acquisitione perfectionis vltimæ fm positatem eis, & est seruitus Angelorum cœlestium Deo gl. Et acquirūt assimilationem duobus modis quorum vnus est perficere oēm situm polem eis specie: & hoc est intentum prima intentione. Secundus vero id quod componitur ī motu suo ex diuersitate proportionis in trinitate, &

A & quadratura, & cōiunctione, & op-
positiōe, & diuersitate ascensionis, &
descensionis respectu terræ, & ab eis
emānat gratia ei, quod est sub orbe
Lunæ: & proueniunt ab eis hę inno-
uationes omnes. hic est modus pfe-
ctionis animæ cœlestis. & oīs anima
intellectiua, desyderium quidē eius
est perficere seipsam.

AUERROES.

A It Auer. Totum aut, quod re-
citatur de Philosophis, est opi-
nio eorum, aut sequitur ex opiniōe
eorum, aut potest esse ponere sermonē
de eo secundum opinionem eorū,
B præter id, quod dicit, qd cœli quærūt
in motibus suis situs particulares in
finitos. nam infinitum non quærūt,
cum ad id non peruenit aliquis. &
nemo hoc dixit, nisi Auicē. Et con-
tradictio Alga. huic sermoni satisfa-
cit cum eo, quod postea dicitur. At-
tamen intentio cœli apud homines
est ipsemet motus, in eo qd est mot⁹.
nam perfectio animati, in eo qd est
animatum, est motus: euenit tamē
hic quies animato gñabili, & corru-
ptibili per accidens, s. propter neces-
sitate materiae. nam fessitas, & la-
bor accidit huic animato, ex eo qd ē
C materiale: aīatum vero, cui non eue-
nit fessitas, nec labor, necesse ē vt sit
vita eius omnis, & perfectio eius ex
motu, & assimilatio eius creatori est
cum præbuerit vitā ei, quod est hic
cum motu. Et non est hic motus ap-
ud philosophos propter id, quod ē
hic prima intentione. & intelligo p
primam intentionem vt sit corpus
cœleste creatum pp id, quod est hic.
nam motus est operatio eius ppria,
pppter quem est. nam, si ista essent
pppter id, quod est hic prima inten-
tione, esset corpus cœleste creatum

pppter id, quod est hic. & est falsum **D**
apud eos vt sit creatum nobile pro-
pter ignobile: sed ad bene esse pro-
culdubio sequitur ignobile, sicut est
princeps cum eo, quod est sub eo, cu-
ius perfectio non est absq; principe.
Princeps vero est ad perfectionē su-
am. & sic providentia de eo, qd est
hic, est similis providentiæ Principis
de eo, quod est sub eis, cui non est e-
uasio, nec esse, nisi per Principes: &
præcipue Princeps principalis, qui
non indiget in esse suo perfecto, &
nobili principe alio, quanto magis
in esse suo.

ALGAZEL

E

A It Alga. Et dubitatio huic est,
quoniam in propositionibus
huius sermonis est, cui potest cōtra-
dicti. sed nos non protelabimus in
hoc. Et reuertamur ad intētionem,
quam voluistis in fine, & destruē-
eam dupliciter, & primo qd perquisi-
tio perfectionis, vt sit in omni vbi si-
bi possibili, est stultitia, non autem
seruitus. & hoc non est nisi sicut ho-
mo, qui non habet negocia oīno, &
cessauit incumbere voluptatibus, &
necessitatibus suis, & quieuit, & cir-
cuit domum, seu circuit ciuitatem,
& existimat qd appropinquatur Deo **F**
gl. & perficit seipsum, cum sit sibi ef-
se in omni loco possibili. & existima-
uit qd esse in multis locis est possibi-
le ei, & cum non potest congregare
ea numero, perficit ea specie, qua est
perfectio, & approximatio. & iste ho-
mo peruenit ad stultitiam, & dicit
qd permutatio a parte ad partem, &
a loco ad locum non est perfectio
sensibilis, quam desyderet. &
nulla est differentia in-
ter id, quod dixe-
runt, & hoc.

Auer-

Disputatio

AUERROES.

G It Auerr. Existimatur, qd hic sermo propter molliem ei⁹ prouenit ex vno duorum hominū; aut stulto, aut maligno. Alg. autem est mundus ab istis duobus attributis: licet aliquando proueniat miraculose ab homine nō stulto sermo stultus, & ab eo, qui non est malignus, sermo prauus. Attamen significat hoc diminutionem humanā propter id, quod euenit eis ex euasione. Quoniam, si concesserimus Auicennę qd orbis intendit in motu suo permutare situs: & permutatio

H situum eius propter entia, quę sunt hic, est id, quod conseruat esse eius, postq̄ adinuenit eum: & est hęc operatio eius conuue: quæro quæ est maior seruitus, q̄ ista seruitus? quē admodum, si vult aliquis incumbere ad conseruandum ciuitatem a p̄ditoribus, circuens eam nocte, & die, teneremus quidem qd hęc operatio est ex maximis operationibus appropinquantibus Deo glo. sed, si ponimus motum huius hominis circa ciuitatem intentione, quam ipse dicit ex mēte Auicennę, sc̄p̄ ipse nō intendit in motu suo, nisi quærere perfectionem in vbi infinitus, dicit de eo qd sit homo stultus. & hoc est, quod dixit Deus Glo. Quis mensurauit pugno suo aquas, & cœlum? Cum autem dixit qm̄ impossibile est ei perficere vnitates, aut congregare eas numero, perficit eas specie, est sermo inuolutus, non intelligibilis: nisi intelligatur, i. quoniam motus impossibile est vt remaneat in partibus suis, remanebit in toto. nam aliqui sunt motus, qui non remanent nec in partibus, nec in toto, & est generabilis & corruptibilis: & aliquis

est, qui remanet specie, & est generabilis & corruptibilis in partibus suis: sed cum hoc dicitur de eo, qd sit motus vnus modis, quibus distinguit^r multis locis librorum sacorū, quib⁹ dicitur qd sit vnus motus. Cum autē dixit, qm̄ impossibile est ei perficere ea numero, perficit ea specie, est sermo falsus. nam motus celestis est vnus numero. sed hoc dī de moribus, qui sunt in ceteris gñabilibus, præter cœlum. qm̄ ista, ex eo qd impossibile est eis vt sint vnus numero, sunt vnus specie, & remanent in eo p̄ remanentia motus vnus numero.

ALGAEZEL.

A It Alga. Secundus quidē est, vt nos dicamus id, quod recitatis de intentione, est falsum ī motu occidentali. & quæro quare fuit motus primus orientalis? & quare non fuerunt motus vniuersi ad eandem partem? &, si est in diuersitate eorum intentio, quare non differūt in contrarium. & erunt hi, qui sunt orientales occidentales, & qui sunt occidentales orientales. nam id, qd vos dicitis de peruenitione innouationum ex diuersitate motuum ī trinitate, & sextilitate, & alijs, prouenit ex contratio. Et sic etiam id, quod dixerunt de perfectione situum, & vbi omnium, postq̄ posse est eis in alia parte, quæro quid habent qd non moueantur aliqui ex vna parte, & aliquid ex alia parte ad perficiendum id, quod est posse eis, si fuerit adimplere omne posse perfectio? Igitur hoc significat qd ista sunt imaginationes, quę nihil sunt. & secreta regni cœlorum non habentur his imaginationibus, sed habuerunt ea Prophetę, & Antiqui nostri via diuinitatis, non via assumendi rationes. & nō def-

A deficiunt posteriores philosophorū in declarando causam partis mot⁹, & electionem eius.

AVERROES.

A It Auer. Hæc est dubitatio sophistica. nā permutari ex disputatione ad disputationem est operatio sophistica. Quoniam quō sequitur ex diminutione eorum, si diminuunt in dando causam diuersitatis partium motuum cœli, vt diminuunt etiā in dando causam motus cœli, & vt non sit motui eius causa. hoc totum est sermo in vltimitate mollitiei, & debilitatis. O q̄ maxima est lætitia eorum in hac disputatione. nam putant q̄ ipsi vicerit philosophos in ea. Et causa huius est ignorantia eorum in modis viæ vsitate, in dando causas, & considerationes, de quibus queritur vt tribuatur in quolibet entium, quæ quidē differunt propter differentiam naturarum entium. Nam res simplices non habent causam eius, quod prouenit ex eis, nisi substantiā naturę & formæ earum: cōpositæ vero habent causas agentes præter formas earum: & sunt, quæ fecerunt compositionem earum, & copulationē partium earum adinuicem. V.g. terra non hēt causam vt descendat deorsum, nisi attributum terreitatis. & ignis non hēt causam, vt ascēdat sursum, nisi substantiam naturæ, & formæ suæ: & cum hac natura dicit q̄ sit contraria igni. & sic sursum, & deorsum non habent causam, quæ fuerit vna duarum partium superi⁹ & alia inferius. sed hoc est ex determinatione naturæ eorum. Et, cum necesse fuerit diuersitas partium ex se ipsis, & diuersitas motuum ex diuersitate partium, tunc non erit hic

causa, quæ possit assignari diuersitati motuum, nisi diuersitas partium mobilium: & diuersitas partium est ex diuersitate naturæ eorum, s. q̄ quidam sunt nobiliora quibusdam. V.g. cum homo senserit in aīali q̄ præcedit in ambulando cum vno duorum pedum ex aliqua parte corporis sui, deinde sequitur cum alter, & dicit quare aīal præponit hunc pedem, & postponit alterum, & non ē cōtra, non erit profecto ibi causa cōpleta, nisi vt dicat, q̄ impossibile est in motu animalis quin præponat pedem, & sustentetur super alium pedem. & hoc profecto facit vt sint animalī duæ partes, dextrum, & sinistrum. & dextrum est, quod semper præponitur ex potentia reperta sibi propria: & sinistrū semper postponitur dextro ex potentia sibi propria. & impossibile est vt sit ē contra, s. vt sit pars dextra pars sinistra. nam natura aīalis hoc requirit aut vt plurimum, aut semper. Et sic est in corporibus cœlestibus. nam, si aliquis interrogauerit quare mouentur cœli ex quadam parte, & non ex alia, respondetur quia habent dextrum, & sinistrum: & præcipue, cum affirmauerimus de eis q̄ sunt viuētia: nisi q̄ est eis quid proprium q̄ pars dextra in quibusdam eorum est pars sinistra in quibusdam alijs. & tamen ipsi pedes etiam cum ista differētia, vnus eorum mouetur ad duo contraria, vt ē pes sinister dur⁹ quidē. Et quēadmodū, si aliquis interrogauerit, & dixerit q̄ motus aīalis ē cōplet⁹, si dextrū ei⁹ ē sinistrū, & sinistrū dextrū: & quare appropriatum fuit dextrū vt sit dextrū, & sinistrū vt sit sinistrum, dicitur ei quod huic nō est causa, nisi q̄ natura partis, q̄

Extra ord. Auer.

Q ap-

Disputatio

G appellatur dextrum, determinauit ſe ut ſit dextrum, & non ſit ſiniſtrū, & nobile datur parti nobili. ſic etiā, cum aliquis interrogauerit quare appropriata eſt pars cæli dextra motui magno, ut ſit dextrum, & pars ſiniſtra, ut ſit ſiniſtrum, & iam erat poſſibile ut ſit contrarium, ſicut eſt in orbe planetarum, non erit ei reſponſio, niſi dicatur q̄ pars nobilis appropriata fuit corpori nobili, ſicut eſt in appropriatione ignis ſuperius, & terre inferius. Quod autem cæli moueātur duobus motibus contrarijs. præter motum diurnum, eſt **H** propter neceſſitatem contrarietatis motuum hic, ſ. motus generationis, & corruptionis. & non eſt naturę in intellectu humani, ut apprehendat magis, q̄ hoc in iſtis ſermonibus, & in hoc loco. Et, quoniam dubitauit eis Alga. cum hac dubitatione, & dixit q̄ non habent reſponſionem ei, recitauit in hoc reſponſionem quorundam philoſophorum.

ALGAZEL

A It Alga. Et aliqui eorū dixerunt, quoniam perfectio eorū prouenit ex motu a quacunq; parte fuerit, & ordo innouationum terreſtrium determinat diuerſitatē motuum, & partium deputatarum, id, quod induxit eos ad radicem motus, eſt appropinquatio Deo glo. & quod induxit ad partem motus eſt influere gratiam mundo inferiori. Dixit Alg. q̄ hoc eſt falſum dupliciter. Primo, quoniam, ſi hoc poteſt conſyderari, eſt ex diminutione iudicij. nam natura quietis magis debet appropriari ei, q̄ motus, & mutationis, & eſt aſſimilari Deo glo. in

rei veritate, quoniam abeſt a mutatione, motus autem eſt mutatio. At tamen eligit motum ad influendū gratiam. nam, ſi adiuuat alteri, & non aggrauat ſibi motus, quid eſt quod prohibet ab hac conſyderatione? Secunda vero, quoniam innouationes ſiunt ex diuerſitate proportionum, quæ ſunt ex diuerſitate partium motuum. & ſic erit motus primus occidentalis, & alij orientales. & veniet hæc diuerſitas, ex qua proueniet diuerſitas proportionū. quare ergo reſpicit vnā partem? iſtæ autem diuerſitates non determināt niſi ſubſtātiā diuerſitatis, pars vero, quā reſpicit, non eſt dignior ſuo contrario in hoc.

AVERROES

A It Auer. Hic loquens conatus eſt dare cauſam ſi hoc ex cauſa finali, non autem ex agēti. & nulloſ Philoſophorum dubitauit q̄ ſi ibi cauſa finalis ſecunda intentione, quæ eſt neceſſaria in eſſe eorū, q̄ ſunt hic. & licet adhuc non ſciuerit differentiam, non dubitat tamen q̄ non eſt hic motus, nec inceſſus, nec regreſſus planens, qui non habet introitum in rebus, quæ ſunt hic, ita q̄, ſi diuerſificaretur ex eis aliquid, ſi uolueretur hoc noſtrum eſſe. Attamen multæ harum cauſarum particularium, aut non ſcimus eas omnino, aut ſcimus eas poſt longum tēpus, & magnam exercitationem, ſicut dicitur q̄ ſapiens affirmauit illud in libro ſuo de regiminibus cœleſtibus particularibus. res vero vniuerſales de facili habet ſcientia earum. & habentes ſcientiam iudicij ſtellarum perueniunt ad multas earum &

DISPUTATIO. XVI.

De destructione dicti eorum,
Quod animæ coeli respi-
ciunt omnia particu-
laria, quæ fiunt
in hoc mū-
do.

ALGAZEL

It Alga. Dixerunt q
animæ coeli respici-
unt omnia particu-
laria, quæ fiunt in
hoc mūdo : & quod E

intelligimus per tabulam seruata
animas coeli : & pictura particulari-
tatum mundi in ea assimilatur pi-
cturæ rerum conseruatarum in vir-
tute cōseruatiua posita ī cerebro ho-
minis: nō q sit corpus amplū durū,
in quo scribantur res, sicut scribunt
pueri ī tabula. nā illa scriptura req-
rit plurimū ei⁹ dilatationē scripti in
ea. & cū id, qd scribit sit infinitū, nō
erit quidem rei scriptæ in ea finis, &
nō i maginat corpus infinitū. & im-
posse est scribere literas infinitas in
corpore, & imposse est notificare res
infinitas per literas numeratas fini-
tas. Et existimauerunt q Angeli cē-
lestes sunt animæ coeli, & Angeli
Cherubini approximantes sunt in-
telligentiæ separatæ, quæ sunt sub-
stantiæ existentes per se: & non con-
tinent terminum, & nō vtuntur cor-
poribus: & q istæ formæ particula-
res influunt ab aīab⁹ coelestibus, &
sunt nobiliores Angelis coelestibus:
qm ipsæ influūt, illi vero nō īfluūt:
& qd īfluit est nobili⁹ eo, cui īfluit:
& iō appellant nobis le noīe calami,
& dicunt scit cū calamo, qm assimi-

Q ij lauit

A & apprehensum fuit nostra tempe-
state plurimum eius, ad quod pēue-
nerunt Antiqui in hoc, vt Chaldaei,
& alij. Quare non oportet vt non
credatur q sit huic scientia de enti-
bus, cum appareat inductiue q om-
ne, quod videtur in cōlo, est propter
scientiam finalem, & causam causa-
rum finalium. nam, si hoc est in ani-
malibus, multo magis dignius est
vt sit in corporibus coelestibus. & iā
videtur in animali, & homine, vt
decem milibus scientia in tempore
spatij mille annorum. ideo non est
inconueniens vt videatur in æter-

B num æternitatis annorum longo-
rum nimium scientiæ, & sapientiæ,
quæ est in corporibus coelestibus. &
nos inuenimus Veteres vtī versibus
in hoc. nam ipsi bene sciunt exposi-
tiones eorum profundatas in scien-
tia, & sunt sapientes veridici. Pri-
mum autem, & est, cum dicit quod
aliquis potest dicere quod assimila-
tio Deo gl. determinat ei vt sit quie-
scens, quoniam Deus glorio. abest a
motu, sed elegit motū ex eo, quod
est in eo de influxu gratiæ genera-
tionibus, est sermo inuolutus. nam
Deus glorio. non est quiescens, nec

C mobilis: & vt moueatur corpus, est
melius, quā vt quiescat. & cum as-
similetur ens Deo glorio. assimila-
tur quidem ei, cum fuerit in
nobiliori dispositionum
eius : & est motus.

Responsio ve-
ro se-
cunda iam dicta est
responsio ad
eam.

Glauit picturam influentem calamo,
& assimilauit id, cui influitur, tabu-
la. Hæc est opinio eorum. Et cōtra-
dictio huic disputationi differt a cō-
tradictione præcedenti. nam id, qd'
dixerunt antea, nō est falsum, cum
sit de eo, qd' cœli sunt viuentes, & mo-
uentur ad intentionem, & est quid
possibile. hoc vero idem est, quod te-
nere qd' sit scientia in creato de par-
ticularibus infinitis. & hoc forte exi-
stimatur quod sit falsum. & quæritur
eis ratio in hoc, quoniam est ver-
fuita ipsa.

AVERROES

H **A** It Auer. Hoc, quod dixit, nul-
lus Philosophorum dicit de
scientia eius, nisi Auicē. s. qd' corpora
cœlestia imaginantur quanto mag-
is vt imaginentur imaginationes
infinitas. Alexander autem exponit
in libello suo, appellato Principia to-
tius, qd' ista corpora non imaginan-
tur. nam imago in eo reperitur in a-
nimali propter cōseruationem: ista
vero corpora non timent qd' eueniat
eis corruptio: igitur esse imaginatio-
nes in eis est falsum. sic etiam & sen-
sus. nam, si essent in eis imaginatio-
nes, essent eis sensus. sensus. n. sunt
conditio requisita in imaginationi-
bus: & omnis imagiuans sentit ne-
cessario, & non conuertitur. & sūm
hoc non est vera expositio tabulæ
seruatæ, vt recitat de eis. Expō vero
intellectuum separatorum, qui mo-
uent quemlibet orbem modo serui-
tutis, qd' sunt eis Angeli approximā-
tes, est expō currens sūm radices eo-
rum. & sic appellare animas orbū
Angelos cœlestes, cum intentio fue-
rit conuenire id, quod inducitur a
demonstratione, ei, quod inducitur
a fide.

ALGAEZEL

A It Alga. Et assignauerunt rō-
nem in eo, dicētes quidem, iā
probatum est qd' motus circularis ē
voluntarius, & voluntarium sequi-
tur volitum, & volitum vniuersale
non respicitur nisi a voluntate vni-
uersali: voluntas autem vniuersalis
non provenit ab ea aliquid: nā om-
ne ens in actū est demonstratum ta-
le particulare: & voluntas vniuersa-
lis, proportio eius ad vnitates parti-
culares est in eodem gradu: igitur
non provenit ab ea aliquid particu-
lare. sed impossibile est absque volunta-
te particulari motui demonstrato ta-
li: & orbi quidem ī omni motu par-
ticulari demonstrato a pūcto demō-
strato ad punctum demonstrationum
est voluntas demonstrata ad illum
motum, & est ei proculdubio imagi-
natio ad motus illos particulares po-
tentia corporali, cum motus parti-
culares non apprehendatur nisi po-
tētijs corporalibus: igitur omnis vo-
luntas de necessitate eius est imagi-
natio illius voluti, s. scientia de eo, si-
ue sit particularis, siue vniuersalis.
& quotienscunque fuerit orbi ima-
ginatio partium motuum, & com-
prehensio earum, comprehendit eas
proculdubio, ī eo qd' sequitur ex eis
de diuersitate proportionum cum
terra, in eo qd' aliquæ partes oriūtur,
& aliquæ occidunt, & aliquæ sunt ī
medio cœli aliquorum hominum,
& sub terra aliorum. & sic etiam scit
quod sequitur de diuersitate propo-
tionum, quæ fiunt in motu de trino
sexu, quarto, & opposi none, & con-
iunctione ad alias inuolutiones cœ-
lestes. Et aliz inuolutiones terrestres
sustentantur inuolutionibus cœle-
stibus, aut immediate, aut vno me-
dio

A dio, aut pluribus. Demum omne in nouatum est ei causa innouans, quousque cessat processus ascendendo ad motum celestem aeternum, si aliquod eorum est causa alicuius. nam causa, & causata, ascendit processus eorum ad motus particulares celestes: & ea, quae imaginantur in motibus, imaginantur in consequentijs eorum, & consequentijs consequentium usque ad finem processus. & ideo respiciunt omne, quod innouatur. nam omne, quod innouatur innouatio ei⁹ procedit a causa: & quotienscunq; verificabitur causa, verificabitur causatum. Inouatum. Nos autem non scimus id, quod venturum est in futuro: quoniam nos non comprehendimus omnes causas eorum. si enim sciremus omnes causas, sciremus omnia causata. nam, cum scimus q⁹ ignis tangit bombicem, exempli gratia, i aliqua hora determinata: tunc scimus combustionem bombicis. & quotienscunq; scimus q⁹ aliquis comedit, scimus q⁹ saturabit. & quotienscunq; scimus q⁹ homo deambulat in loco, i quo ponitur thesaurus coopertus leuiter, cum deambulauerit super eum deambulans, cessat pes eius in thesauro, & scit eum, scimus, q⁹ diues fiet ex inuentione thesaui. Attamen istae causae, non scimus eas: & aliquando scimus aliquas earum, & euenerit nobis sensatio eius cum euenerit causatum. & si scimus maiorem partem earum, prouenit nobis existimatio manifesta de euentu eius. & si esset nobis scientia omnium causarum, esset nobis scientia omnium causarum. Nisi q⁹ orbis sunt multi, & habent missionem cum inuentionibus terrestribus, & homo non potest scire eas, & animae celo-

rum sciunt eas, quia respiciunt primam causam, & consequentia earum, & consequentia consequentium usque ad finem processus. Et ideo existimauerunt q⁹ dormiens videt in somno suo id, quod erit in futurum. & hoc propter copulationem eius cum tabula seruata, & respicientia eius. & quotienscunq; respexit rem multis vicibus, remanebit haec eadem res in conseruatiua eius. & aliquando accelerat virtus imaginatiua ad imprimendum eam. nam ex natura sua est imprimere res cum exemplationibus, quae proportionatae sunt aliqua proportionem, aut per mutationem ex eis ad contraria. & auferitur comprehensum verum a conseruatiua, & remanebit exemplatio imaginationis in conseruatiua, & indiget aliqua interpretatione in exemplificatione imaginationis. & aliquando exemplificat imaginatio hominem arbori: & mulierem ornamento, & seruum amissioni alicuius rei domus, & conseruationem pecuniam amicorum, & proborum lumini. nam lumē est cā cādelis, q⁹ est cā illuminatiōis, & scientia interpretatiōis ramificatur ex hac radice. Et existima uerūt q⁹ copulatio cū illis aīab⁹ dat, postq⁹ nullū ē ibi velamen. Atq⁹ nos hora uigilię incubimus ei, ad q⁹ deueniunt sensus, & appetitus. & dare operā his reb⁹ corporalibus deuiat nos ab eo. cū auferant a nobis in somno aliqua inuolutiōes sensuū, apparet i eo dispō nra copulationi. Et existimauerūt q⁹ Propheta pur⁹ respicit occultū hac uia, nisi q⁹ uirt⁹ aīalis pphetica fortificat tali fortitudi, q⁹ nō offendit a sensibus manifestis. & pp hoc uidet ipse i uigilia id quod aliud uidet in somno. Vltre-

Disputatio

Gnius virtus imaginatiua exemplificat ei etiam id, quod vidit, & aliquādo remanet res eadem in memoria eius, & aliquando exemplificatio eius, & indiget hęc visio expositione, vt indiget somnium illud expositione. & nisi q̄ omnia gñabilia sunt fixa in tabula seruata, non scirēt Prophetę occultum in vigilia, nec in somno. attamen congregari calamum in eo, quod est, erit in die iudicij, & dispositio eius est hoc, quod diximus. Et hoc est, quod volumus pręmittere, vt bene intelligatur opinio eorum.

H

AVERROES

A It Auer. iam diximus q̄ hęc opinio, non scimus aliquem dixisse eam, nisi Auicennam. Ratio autem eius, quam recitauit, est debiliū propositionum, licet sint rhetorice, & topicę. nam ipse ponit q̄ omne operatum particulare prouenit ab habente animā propter imaginationem particulare de hoc operato, & motus particulares, quibus erit hoc operatum particulare: deinde copulabimus huic propositioni maiori minorem, & est q̄ cęli habent animam, ex quibus proueniūt operationes particulares: sequit̄ ex hoc vt proueniat ex eis id, quod prouenit ab intellectis particularibus, & operationibus particularibus, ex consideratione particulari, quod appellatur imaginatio. & hoc non videtur in artibus tantum, sed etiam ī multis animalibus, quę operantur operationes terminatas, sicut est domus apum, & aranea, & alia. Attamen contradictio, eueniens his propositionibus, est q̄ non prouenit opera-

tio particularis ab habentibus intellectum, nisi ex eo, q̄ hoc est imaginatum imaginatione vniuersali, & proueniunt ex ea res particulares in finitę. verbi gratia, artifex prouenit ex eo figura thesauri ex parte imaginationis vniuersalis, quę non appropriatur vni thesauro pręter alium. & sic est in eo, quod emanat ex artibus naturaliter ab animali. & sunt istę imaginationes medię inter comprehensiones vniuersales, & particulares, s. sunt medię inter definitionem rei, & imaginationem eius sibi propriam. Corpora autem cęlestia si imaginarentur, esset talis quidem imaginatio, quę est a natura vniuersali, nō autem imaginatio particularis tributa a sensibus, & impossibile est vt operationes nostrę proueniant ab imaginatione particulari. Et ideo teneant philosophi q̄ formę imaginatiuę, a quib⁹ proueniunt operationes animalis de terminatę, sunt tanquam medię inter intellecta, & formas imaginatiuas indiuiduales. sicut forma, quam facit avis, quę appellatur Begiatha ex rapiētibus, quę est similis ei, quę faciunt apes domus suas. artifex vero, qui indiget exemplificatione particulari sensibili, est is, qui non est apud eum hęc exemplificatio imaginaria vniuersalis: quę quidem est necessaria in emanatione ei⁹, quod emanat ab ea ex particularibus. & hęc imaginatio vniuersalis est, quę mittit voluntatem vniuersalem, quę non tendit ad indiuiduum pręter indiuiduum. voluntates vero particulares sunt, quę tendunt ad indiuiduum pręter indiuiduum eiusdem speciei. & hoc non reperitur in corporibus cęlestibus. Quod vero repiatur

Periat voluntas vniuersalis rei vniuersali, in eo q̄ est vniuersalis, est falsum. nam vniuersale non habet esse extra animam, nec est generabile, & corruptibile. & eius diuisio prima voluntatis ad vniuersalem, & particularem non est vera, nisi dicatur q̄ corpora celestia mouētur ad partem definitionum rerum absq; eo q̄ componatur definitio ex imaginatione cuiuslibet indiuiduorum repertorum aliter, quā est apud nos. Cum autem dixit q̄ voluntas vniuersalis non prouenit ab ea particularis, est error cum intelligitur per voluntatem vniuersalem ea, q̄ non appropriatur indiuiduo, præter indiuiduum, sed vniuersaliter, sicut Rex, cum habuerit exercitus suos. Si vero intelligitur per voluntatem alligantia eius eidem rei vniuersali, tunc non est alligata ei voluntas omnino, & non reperitur voluntas talis, nisi modo, quem diximus. Igitur corpora celestia, si declaratum fuerit de eis q̄ intelligunt ea, quæ sunt hic, ex eo q̄ imaginantur, hoc est ex parte imaginationum vniuersalium, quæ sequuntur a definitionibus, non autem ex parte imaginationum particularium, quæ sequuntur a sensationibus. Et quod magis videtur est q̄ hoc non erit, nisi ex imaginatione particulari: & præcipue cum dicitur q̄ quicquid prouenit ex eis hic, prouenit secunda intentione apud opinionem hominum, q̄ ipsa intelligant se ipsa, & intelligant ea, quæ sunt hic. si vero intelligunt ea, quæ sunt hic, ita q̄ sint diuersa a seipsis, est consideratio, de qua speculabitur in locis proprijs. Item, si sciunt, nomen quidem scientiæ dicitur de scientia eorum,

& scientia nostra æquiuoce. Quod **D** autem dixit in hoc capitulo de causis visionis, & prophetiæ est quid, cui solus Auicenna assentit. sed opiniones Antiquorum in hoc sunt diuersæ ab hac opinione. nam esse scientiam de indiuiduis infinitis in actu, ex eo q̄ est scientia indiuidualis, est quid impossibile. & intelligo per scientiam indiuidualem comprehensionem, quæ dicitur imaginatio. Et non est ponenda disputatio de prophetia, & visione in hoc loco, nisi præcedatur in hoc ad immensam questionem: & est operatio sophistica, E non autem topica. Attamen hoc, quod dixi de imaginatione corporum celestium, q̄ sunt imaginationes mediae inter imaginationes particulares, & vniuersales, est sermo satisfaciens. sed quod sequitur ex radicibus philosophorum est q̄ corpora celestia non imaginantur omnino. quoniam istæ imaginationes ut diximus, sunt propter conservationem, siue sint vniuersales, siue particulares. & sunt etiam ex necessitate considerationis nostri intellectus. & ideo consideratio nostra est generabilis, & corruptibilis. igitur necesse est, ut non copuletur imaginationi, & non sustentetur ea modo aliquo. quare hæc apprehensio non erit vniuersalis, nec particularis: sed vniuntur ibi ambæ scientiæ necessario, scilicet vniuersalis, & particularis: & differunt hic ex parte materiarum propter hoc. & hoc modo est scientia de occulto, & prophetia, & similibus. & hoc de clarabitur per se --

Et in lo --

eo proprio.

Q. iij

Alg.

Alga. Et responsio est vt dicatur, quare negatis dicenti, qd Propheta scit futura notificatioe a Deo proueniente, aut ab Angelo angelorum, & non indigem^{us} aliquo eorum, quæ narrauistis, nec ratione in hoc. & nulla est vobis ratio de de scensu legis in tabulam, & calamū. nam habentes legem nō intelligūt per tabulam, & calamum hoc decisiue. & non amplectimur leges ablatione amplexus viarum intellectuū. Et quod dixistis, licet concesserim^{us}

H possitatem eius, quotiescunque non conditionatur ablatio finis ab istis scitis, non scitur de eo esse, & non verificatur esse eius. Via vero ī hoc est vt sciatur a lege, nō autem ab intellectu. Quod autem vos dicitis de ratione intellectuali primo, edificatur super multas propositiōes, quarum destructionem non narrabim^{us}, sed tantummodo contradicimus tribus propositionibus. Quarū prima est, cum dicitis motum cæli esse voluntarium, & iam contradiximus huic disputationi, & adduximus destructionem rationum eorum in ea.

Icunda est, si hoc concedatur vobis abusiue, tunc, cum dicitis qd indiget imaginatione particulari in motibus particularibus, est quid, quod non conceditur. sed nō est distinctio apud eos ibi de corpore, quia ē quid vnum: diuidit^{ur} tñ existimatione, nō aut^{em} motu, & est vnum continuatione. quo ergo cæli desyderabunt cōplere loca posita eis? vt vos dicitis, & sufficit eis imaginatio vls, & voluntas vls. & dabimus exemplum de voluntate vls, & particulari, vt bene intelligat^{ur} intēuo eorum. Cum autē

fuerit hoi intentio exēpli grā ad faciendum festiuitatem in tēplo Dei, ex hac quidem voluntate vls non emanat motus: nam motus est particularis in partem deputatā, & mēsurā deputata. sed non deficit fieri homine, cum respicit tēplum imaginatione post imaginationem ad locum, in quo deambulat, & patet, qua deambulat. & sequitur omnis imaginatio particularis, & voluntas particularis ad motum præter subiectum, quod prouenit ei ex motu.

Hoc ergo est id, quod intelligunt voluntatem particularem, quæ sequitur imaginationem particulare. & hoc conceditur. nam partes numerantur, cum respicit Hierusalem, & iter non est consideratum, & oportet considerare locum præter locū, & partem præter partem ex voluntate quadam particulari. motus vero cœlestis est ei vnus modus tantum. nam rotundum in se ipso, & termino suo, id nō transit motus, quem vult: & nō est ibi, nisi vnum attributum, & vna species, & vnum nomē. & est, sicut descensus lapidis deorsum, quia quatit terram via propinqua: & via propinquior est linea recta: & ad considerandum lineam rectam non indiget innotatione cōtē innotata: præter naturam vniuersalem petentem centrum cum innotatione propinquitatis, & remotiōnis, & peruentiōis ad terminum, & exitus ab eo. Igitur sic sufficit illi motui voluntas vniuersalis ad motum, & non indiget volente, & hæc

quidem proposito, conati
sunt veritūta qua-
dam
in præponendo
eam.

A. V E R R O E S.

A It Auer. Sermo autem Alg. & responsio est vt dicatur, quare negatis, vsq; ad, non indiget aliquo eorum, quæ dixistis, est responsio quidem de genere auditus, non autem de genere intellecti. & non est ponendum in hoc libro. Philosophi. n. speculatur de omni eo, qd est in lege. & si id apprehendunt, tunc sunt æquales ambæ apprehensiones: & hæc quidem erit perfectissima scientia. si vero id non apprehendunt, notificant diminutionem intellectus humani in eo, & qd comprehenditur in lege tantum. Et, cum dubitat contra eos cum expositione tabulæ, & calami ē quid extra hanc disputationē, nec etiam est ponendum hic. & hæc expositio de scia occulti ipsius Auicē. nihil est. Contradictio vero intellectualis, q̄ adduxit de mente Auicē. in hoc, est contradictio vera. nam cælum nō habet motum extra animam particulare incesu particulari, ita qd hoc determinabit qd sit ei imaginatio. habens. n. animam, quod mouetur extra aīam motib⁹ particularib⁹ in locis particularib⁹ hēt, pculdubio imaginationē de eis, ad q̄ mouet⁹, & de illis motibus, cum fuerint illa itinera non comprehensa ab eo visu. circulate vero, vt dixit, mouetur ex eo qd ē circulare vno motu, licet sequatur illum motū vnum motus multi diuersi particulares, ad id, quod ē sub eo ex entibus. nam non est intentio orbium de illis particularibus, nisi conseruare species tm̄, quarum illa particularia sunt particularia, non autem esse cuiuscunque particularis illorum particulariū, I eo qd est particulare. qm̄, si hoc es-

set, necesse est vt cælum proculdubio imaginaretur. est tamen speculatio de particularibus, quæ sūt ex eis, an sint intēta ad seipsos, aut ad conseruationem speciei tantum. & impossibile est vt hoc declaretur I hoc loco, sed videtur qd est hic prouidentia proculdubio de particularibus ex parte somniorum veridicorum, & similium ex pronosticis futurorum, quæ quidem in rei veritate est prouidentia in specie.

A L G A Z E L.

A It Alg. Propositio tertia, & ex astutia nimis absurda est, cū **E** dicunt qd, cum considerantur motus particulares, considerantur etiā consequentia eorum, & prouenientia ex eis, & hæc est stultitia absoluta. & est sicut dictum dicentis qd, cū homo mouetur, & scit motum suū, oportet vt sciat quod sequit⁹ ex motu suo de oppositione, & vicinitate. & est proportio eius ad corpora, q̄ sunt supra, & sub eo, & ex laterib⁹. & cum ipse deambulat I Sole, oportet vt sciat loca, I quæ cadit vmbra eius, & loca, in quæ non cadit: & qd euenit ex frigore ab vmbra sua, cū abscindatur radius in illis locis: & **P** quod euenit ex constrictione partibus terre sub platis pedum suorum: & quod euenit de separationē I eis: & quod euenit humoribus suis in ventre de mutatione ex causa motus ad caliditatem: & in quo membro superabundauit caliditas, ita qd quasi corrumpit complexionē ei⁹: & in quo membro rectificauit id. quod frigidum antea quasi corrumpit: & in quo loco rectificauit: & etiā quicquid fecit in his membris de humiditate & siccitate: & quod sequitur

Disputatio

G sequitur ex eis de oppilatione, aut putrefactione: & quod sequitur ex hoc de mutatione pulsus, & demū de mutationibus partium corporis ad sanitatē, seu ad agilitudinē: & quod mutatur in partibus eis ad sudorem, aut ad aliam humiditatē. & sic sequitur in omnibus inuolutionibus in corpore eius, aut extra corpus de eo, cuius motus est causa, aut conditio, aut preparatio. & est stultitia, quam non imaginatur intelligens, & non cadit in eā nisi stultus. Et ad hoc quidem deuenit hęc versutia, adeo quod nos dicimus de istis

H parcularibus diuersis scitis in anima orbis, utrum repertiatur in presentiarum, aut denominatur eis, id quod venturum est in futurum? Si intelligis id, quod reperitur in presentiarum est falsum quod respiciat occultum. & Prophete quidē percipiunt in vigilia, alij vero homines in somno id, quod futurum est eo mediante. Vterius destruitur iudicium rationis, quia est versutia. nam qui scit rem, scit consequentia eius, & prosequentia: ita quod, si sciremus omnes causas rerum, sciremus omnes inuolutiones futuras: & tamen causę om-

I nium inuolutionum, quę reperiuntur in presentiarum sunt motus celestes: sed determinamus causam in eis, aut duobus mediantribus, aut multis mediantribus: & cum transierint ad futurum, non erit ei finis, quæro quomodo scietur differentia particularium in futurum in infinitum? & quō congregantur in astra creaturę in vno tempore, absque eo quod proueniāt vnum post aliud scilicet particulares distinctę infinite, & unitates eorum sunt infinite. & is, cuius intellectus non testatur de hu-

ius rei falsitate, non confidat ingenio suo. Si vero cōuerteret supra nos hoc in scientia Dei glorię tunc dicimus non est alliganda scientia Dei glorię. casui de scientiis suis modo, quo alligatur scientia creaturarum: sed quotiescunque scientia fuerit anima orbis ab anima hominis, esset speciei animę humanę. nam communicatur ei in eo, quod comprehendit particularia mediate, & licet non apprehendat hoc decisiue, erit tamen prædominium existimationi quod sit ex speciebus eius. si vero non prædeterminatum fuerit, tunc est possibile: & possibile destruit determinationem eorum in eo, quod determinauerunt. Si autē dixerit quod mos ipsius animę humanę est ut apprehendat etiam omnia, tamen occupatio eius est in inuolutionibus appetitus, irę, & odij, & timoris, & doloris, demum accidentium corporis, & in eo, quod facilius peruenire ad eā sensus, adeo quod, cū processerit anima humana in aliqua re, occupatur ab alia: sed animę celestes mundę his attributis, non euenit eis inuolutio, & non impedit eas cogitatio, & dolor, & sensatio: ergo sciunt omnia. Dicimus **M** vnde scitis quod non sit eis occupatio nonne seruitus earum, & desiderium earum ad primum impedit eas, & præbet eis inuolutionem, quin consideret particularia diuersa? aut quod redit falsum quin consideremus aliud prohibens præter iram, & appetitum, & hęc prohibentia sensibilia? vnde scitur quod includatur in eo, quod videmus de anima nostra, & tamen intellectui sunt occupantes ex magnitudine animę, & petendo dominum id, quod non potest imaginari apud infantes, & non existimant

A flumant eas esse occupantes, & prohibentes? & vnde scitur falsitas ei?, qđ est loco earū in aīalibus celestibus? & hoc ē, qđ volum⁹ narrare ī sciētijs, appellatis apđ eos Diuinis.

AVERROES.

A It Auer. Quod aut negat, qn sit hic intellectus separatus a materia, intelligēs quidem res per consequentia earū essentialia mō vniuersalitatis eorum, non est impossibilitas eius ex rebus per se notis, nec ēt necessitas esse eius est ex rebus per se notis: sed hoīes, s. Philosophi existimant qđ iam facta est demō apud eos, qđ reperiantur intellectus talis. Quōd vero reperiantur imaginationes infinite est impossibile vnicuiq; particulari hoc imaginari. Attamen qđ reperiantur infinitum in scientia antiqua, & qđo erit scientia de particularibus, quæ fient in futurum homini ex parte scientiæ antiquæ, est id, in quo dicūt homines qđ apud eos est declaratio. nam anima intelligit de hac re vñe, quod est in intellectu, non autem particulare, quod appropriatur tempori tali, & individua nota apud eos. anima enim est in potentia omnia entia: & id, quod est in potentia, exit in actum, aut propter res sensibiles, aut propter naturam intellectus p̄cedentis sensibilia in esse, s. intellectus, propter quē erunt entia sensibilia intelligibilia, & certe quidem non ex eo qđ sunt in hac scientia imaginationes individuorum infinitorum. demū existimāt qđ iam vniuntur ambę scientiæ, vniuersalis, & particularis in substantia separata a materia. & cum ipsa influit hanc scientiā ei, quod est hic,

diuiditur ad vniuersalē, & particularem. & non est hæc scientia vñis, nec particularis. & hoc quidem, siue contrarium eius non potest declarari in hoc loco. loqui. n. de his rebus in hoc loco est, sicut quis acceperit propositiones Geometricas, quæ non habent famositatē, & faciet cum eis verificationem, nō autem satisfactionem primo aspectu, & miscebit vnā cum alia, scilicet dubitabit cum vna alteri. nam hoc est ex debilibus speciebus loquelæ, & vilioribus, quoniam non erit in hoc verificatio demonstratiua, seu rethorica. Et sic etiam scientia de differentijs, quæ sunt inter animas coeli, & animam humanam, sunt qđ sita p̄funda. & qui loquitur de aliquo eorum extra locum suum, aut erit sermo eius de eis extraneus, aut rethoricus, & primo aspectu, scilicet propositionum possibilium: sicut dicunt quōd potentia irascibilis, & concupiscibilis prohibēt animam humanam ab apprehensione eius, cuius apprehensio est propria animæ. nam isti sermones, & similes, apparet de eis quōd sunt possibles, & oportet afferre rationē eis, & diriguntur ad eos multę possibilitates oppositæ. Et hic finis imponitur ei, quod decreuimus narrare de nouificatione sermonū, qui sunt in hoc libro in disputationibus Metaphysicis: & est maior pars huius libri. & deinde loquemur de disputationibus Physicis, si Deus glorioluerit.

IN PHYSICI

DISPUTATIO PRIMA.

De iudicio eorum, quod hæc copulatio, quæ apparet in
inter causas et causata, est copulatio, quæ
consequitur necessario.

A L G A Z E L.

H

IT Alga. Ea autem, ad quæ est intentio in naturalibus, sunt multe scientiæ. & narrabimus partes earum, ad notificandum quod lex non necessitat, nec astringit ut contradicatur eis, & ne gent nisi in locis, quæ narrabimus. Et diuiduntur profecto in radices, & ramos. Radices autem sunt octo partes. quarum Prima est, in qua narrabitur id, quod euenit corpori, in eo quod est corpus, sicut est diuisio, & motus, & mutatio, & id, quod euenit motui, & sequitur ei, ut tempus, & vacuum. & id includit liber, appellatus Liber Physicorum. Secunda est notificatio dispositionum partium elementorum cum orbibus, & eius, quod est in concavo orbis Lunæ ex elementis quatuor, & naturis eorum, & causa appropriationis vniuscuiusque eorum in loco tali demonstrato. & id includit Liber, appellatus de Cælo, & Mundo. Tertia, notificantur in ea dispositiones generationis, & corruptionis, & generis, & clementis, & mutationis, & qualitatis perfectionis specierum cum corruptione individuorum ex duobus motibus cælestibus, orientali, & occidentali. & id includit Li

ber appellatus de Generatione & Corruptione. Quarta speculatur de rebus euenientibus quatuor mentis ex mistionibus, ex quibus sunt impressio superioris, & pluuia, & tonitrua, & des, & circulus circa Lunam, & coruscationes, & venti, & motus. & id includit Liber Irorum appellatus. Quinta spectatur ea de mineralibus. Sexta latur ea de plantis. Septima latur ea de animalibus. & est dictus de Naturis animalium. ubi speculatur ea de animabimalium, & virtutibus appetitibus, & quod homini insit anima, quæ moritur ad mortem hominis, quod substantia spiritalis sit, quod est falsum. Earum autem sunt septem, quorum Primus Medicina. cuius intentio est principia corporis humani, & dispositiones eius ex sanitate, & genere, & causis, & signis earum, ut ægrotudo remoueatur, & seruatur sanitas. Secundus dicitur stellarum: & est conditio faciens iudicium ex figurarum de eo, quod euenit mundi, & tempore, & incremento, & ætatibus. Tercia Physionomia: & est fac

A diciū ex figura, & dispositione eius de moribus. Quartus est Interpretatio sōmniōrū : & est faciens iudiciū ex eo, quod est simile de impressione alterius. Quintus est sciētia imaginū : & est copulatio virtutum cōlestiū virtutibus aliquorum corporum terrestrium, vt fiat ex hoc operatio extranea in mundo terrestri. Sext^o est scīa Prestigia tionis : & est mistio virtutum corporum terrestrium, vt fiant ex eis res extraneæ. Septimus ē ars Alchimie : & intentio eius est permutare substantias minerales ad perueniē dum ad purificationem auri, & argenti, aut in aliqua specie apparentiæ. Lex autem non astringit vt cō tradicatur eis in aliqua re harum scientiarū. nos vero disputabimus contra Philōsophos ex omnibus istis sciētijs quatuor disputatiōib⁹.

AVERROES.

A It Auer. Id aut, quod numeratur de octo generibus sciētiæ Naturalis est verum sū opinionē Arist. Attamen scīe, quas numeravit, q̄ sint rami earum, nō sunt sic, sicut ipse numeravit. Nam Medici na non est ex scīa Naturali. est n. **C** ars factiua, quæ assumit principia sua à scīa Naturali. qm̄ scīa Naturalis est speculatiua: Medicina vero est factiua. &, cum loquimur de re cōi in duabus scientijs, erit duobus modis, vt cum loquimur de sanitate, & egritudine. nam habēs scīam Naturalem cōsiderat de sanitate, & egritudine, i eo q̄ sunt ex passionib⁹ entium naturalium: Medicus vero cōsiderat de eis, in eo q̄ conseruat vnam earum, & destruit alterā, i. q̄ ipse cōsiderat de sanitate, in eo q̄ conseruat eam, & egritudi-

ne, in eo q̄ remouet eam. Scīa autē **D** iudicij stellarum non est etiam ex ea, sed est sciētia in pronosticādo id, quod fiet in mundo : & est species diuinationis. Et huius generis est etiam sciētia Physionomiæ, nisi q̄ scīa Physionomiæ est sciētia rerum occultarum, quæ nunc reperiuntur, non autē futura rū. Et sciētia Interpretatiōis sōmniōrum est etiam species pronosticātiōis eius, quod fit. & hoc quidem genus scīe non est speculatiū, nec factiū, licet existimetur q̄ habetur vtilitas ex eo in operatione. Sciētia autem Imaginum est falsa. qm̄ impossibi le est, si posuerimus q̄ situs cōlestis faciat impressionem in rebus, quæ sunt hic, vt sit illa impressio, nisi i re facta, non autem vt transeat illa impressio huius rei factæ ad aliam rem extra eam. Sciētia autem Pre stigationis sunt scientiæ, quæ ingre diuntur in capitulum mirabilem, & non habent itroitum in artibus speculatiuis. Alchimia vero est ars, i qua est dubium an reperiatur. &, si reperitur, impossibile est vt quod sit in ea sit ipsummet naturale. nā ars diminuitur in assimilando natura, nec peruenit ad eam in rei veritate. &, si fecerit aliquid simile, **F** quo ad sensum, rei naturali, nō est apud nos aliquid, quod necessitet falsitatem, nec possibilitatem eius, & quod possibile est vt perueniamus ex eo ad hoc est longa experiētia cum longitudine tēporis. Quatuor autem disputationes, quas numeravit Alga. nos profecto recitabimus vnamquamq̄ earum.

ALGAZEL.

A It Alg. Disputatio prima est iudicium eorum, q̄ hæt copulatio,

Disputatio

Copulatio, quæ videtur fesse inter causas, & causata, est copulatio, quæ secuta est necessario, & nō est in posse, nec possibilitate vnire causam absque causato, nec esse causatum absque causa. Secunda autem, cum dicunt q̄ animæ humanæ sunt substantiæ existentes in seipsis, & non sunt innatæ in corpore, & mors est cessatio copulationis earum in corpore cessatione regiminis, sed sunt existentes in seipsis omni hora. & existimauerunt q̄ hoc est scitū demonstratione intellectuāli. Tertia autem, cum dicunt q̄ istæ animæ, **H** est falsum dicere de eis q̄ corrumpantur, sed, cum reperiantur, sunt æternæ, & perpetuæ, & non imaginatur finitas durationis earum. Quarta vero est, cum dicunt q̄ istæ animæ falsum est dicere q̄ redeant ad corpora. Sequitur autem quæstio i Prima disputatiōe, ex eo q̄ edificatur super eam affirmatio miraculorū rescindendū consuetudines, sicut est conuersio baculi in serpentem, & viuificatio mortuorum, & quiescere Lunam. & ponens cursum cōsuetudinū semper prosequi necessario negat totum hoc. & exponunt id, qd̄ ponit in libris Prophetarum de viuificatione mortuorum, & dixerunt q̄ intelligitur per hoc, Cauere ne sitis ignari in vita scientiæ. Et exponunt conuersionē baculi fascinationem ex fascinationibus in destructionē rationum diuinorum notarum apparentiū median te Moyse cum erroribus Hæreticorum. Quiescere autem Lunā aliqui id negauerunt, & existimauerūt q̄ non est possibile. Attramen nō cōcedūt Philosophi miracula rescindētia consuetudines, nisi tribus rebus. quarum Vna est virtus imaginatiua. nam ipsi existimauerunt q̄ cū prædominatur, & fortificatur, & non impediunt eam inuolutiones, & sensus respicit in tabula seruata, & imprimuntur in ea formæ particulares, quæ fiunt in futurū. & hoc quidem i vigilia Prophetis, & alijs hominibus in somno. & hoc est proprium Prophetiæ virtute imaginatiua. Secunda vero est propria virtuti intellectuæ speculatiuæ, & deuenit ad fortem extimatiuam, & celeritas permutandi ex scito ad scitum. & aliqui purificatur, cū cogitans in eo, ad quod sumitur ratio, & excitatur ad rationem. & cū recordatur ratione, excitatur habens rōnem ex seipso. demum, cum occurrat ei terminus medi, excitatur ad conclusionem. & cum fuerit in intellectu suo terminus conclusionis, peruenit ad mentem suam terminus medius congregans extremitates conclusionis. Et homines profecto differunt in hoc. Nā sunt aliqui, qui mouentur ex seipsis: & sunt aliqui, qui mouētur pauca excitatione: & sunt aliqui, qui nō cōprehendunt cum excitatione, nisi diminutione magna. & quemadmodum possibile est vt eueniat vltima diminutio non habenti sensationem omnino, ita q̄ non mouet ad intelligendum intelligibilia cū excitatione, sic etiam potest euenire vltima fortitudo, & additio, vt excitetur ad omnia intelligibilia, aut ad plurima eorum, & tempore breviori. & differt hoc quātitate i omnibus quæstius, aut aliqui bus, & etiā qualitate, ita quod differt celeritate, & propinquitate. & forte reperietur propinquitas animæ sanctæ pa-

Arg. quæ transit in sensatione in omnibus intelligibilibus ad sciendum, & celerrimo tempore. & est Propheeta, qui habet mirabilem virtutem speculatiuam, & non indiget in intelligibilibus docente, sed quasi ipse addiscit ex se ipso. & est is, qui de nominatur quod quasi illuminatur lumine eius, licet non tangat id ignis: & est lumē præ cæteris luminibus. Tertia vero est virtus animalis factiua, quæ peruenit ad terminum, quo disponuntur naturæ, & obediunt ei. Et exemplum eius. nam anima alicuius nostri, exempli gratia cum imaginatur aliquid, inseruiunt ei membra corporis, & virtutes, quæ sunt in ea, & mouetur ad partem imaginatam quæsitam, ita quod, cum imaginatur aliquid suavis saporis, resoluitur gengiue, & excitatur virtus resoluens humiditatem spermaticam à loco suo. & cum imaginatur coitum, excitatur virtus, & induratur instrumentum. etiam, cum deambulauerit super corpus longum extensum in vacuo, & super trabem, cuius extrema sunt in duobus parietibus, fit fortiter imaginatio eius quod cadat, & patitur corpus hac imaginatione, & cadit. & si hoc esset super terram, deambulare super eam celeriter, & non caderet, quoniam corpus, & virtutes corporales creatæ sunt ad seruiendum, & obediendum animalibus. & differt hoc diuersitate puritatis animarum, & fortitudinis earum. Et non est inconueniens ut perueniat virtus fortitudinis animæ ad terminum, quo inseruiat ei natura necessario, & absque corpore. nam anima eius non est innata in corpore, nisi quod habet aliquam excitationem, & desiderium ad regimen

eius. & creatum fuit hoc in radice creationis eius. & quemadmodum oportet ut seruiant ei membra sui corporis, sic non est impossibile quod seruiat ei aliquid præter corpus, adeo quod considerabit, & perueniet anima eius ad flatum venti, aut descensum pluuiæ, aut innouationem toni, aut terremotuum, & profundat hoies. & hoc quidem peruenit ad frigus venturum, aut calidum, aut motum in aere: & fit ex anima eius hæc caliditas, aut frigiditas. & fiunt ex ea hæc absque causa naturali manifesta. & erit hoc miraculum: licet hoc eueniat aeri disposito ad recipiendum. **E** sed non peruenit ad hoc ut conuertatur lignum in animal, aut rescindatur Luna, quod non recipit rescissionem, & extensionem. hæc est opinio eorum de miraculis. Nos vero non negamus quod sit aliquid eius, quod dixerunt, & quod hoc sit Propheta: negamus tamen sufficientiam eorum in eis tantum, & negationem eorum conuersionis baculi in serpentem, & viuificationis mortuorum, & alia. igitur necesse est ut disputemus in hac disputatione ad affirmandum miracula, & aliud: & est ad conseruandum id, ad quod peruenierunt perfecti: & est quod **D**e omnia potest. & disputabimus in hoc intento.

AVERROES.

A It Auer. Loqui autem de miraculis, Antiqui philosophorum non fecerunt de eo sermonem. quoniam hoc est apud eos ex rebus, de quibus non sunt ponendæ quæstiones discutiendæ. nam sunt principia legum: & qui speculatur de eis, & dubitat de ipsis oportet condemnari

Disputatio

G demnari apud eos, quemadmodum qui speculatur de alijs principijs legis vniuersalis. sicut, si Deus gl. reperitur: & si summum bonum reperitur: & si virtutes reperiantur, in quorum esse non dubitatur, & qualitas eorum est quid diuinum abstractum ab apprehensione intellectus humani. & causa huius est, qm̄ hæc sunt principia eorum, quæ operantur quibus hō erit religiosus. & non est modus ad perueniendum ad scientiā, nisi postq̄ peruenierit ad religionem. & oportet vt non se intromittat ad specu-

H landum de principijs, quæ faciunt dignitatem, anteq̄ perueniat ad dignitatem. Et, cum artes scientificæ non perficiantur, nisi procemijs, & gambulis, quæ primo recipiet addiscens, quanto magis hoc debet eē in rebus, quæ operantur. Quod autem dixit de causis huius nomine Philosophorum est sermo, quē nescio aliquem dixisse, nisi Auic. Attamen, cum verificatum fuerit ipsum esse, & possibile sit vt mutetur corpus ab eo, quod non est corpus, nec potentia in corpore absq̄ mutatione eius, tunc id, quod dedit de

I causa eius est possibile. tamen non omne, quod est possibile, in natura sua potest homo id facere. nā possibile homini est scitum, & plurima possibilem ex seipsis sunt impossibilia ei. Igitur veritas q̄ Propheta seindat consuetudines est impossibilis homini, est tñ possibilis in se. & non oportet in hoc vt ponatur q̄ res impossibiles in intellectu sint possibles Prophetis. Et, cum bene confyderaueris in miraculis, quorum eē verificatum est, inuenies ea esse huius generis, & quod magis manife-

stum est ex eis in hoc est Liber Dei **X** omnipotentis, qui non destruit consuetudinem per viam auditus, sed probatum est esse miraculum sensu, & consideratione omnibus hominibus repertis, & qui reperiētur vsq̄ ad diem iudicii. & in hoc sunt hæc miracula nobiliora cæteris miraculis. & sufficiat hoc ei, qui non contentatur tacere in hac disputatione, & sciat q̄ via electorum in verificatione Prophetarū est alia via, ad quam excitauit nos Aui. in multis locis, & est operatio, proueniens ab attributo, quo Propheta appellatur Propheta: quæ est notificatio oculi, & positio legum convenientium veritati, & faciētium adipisci ex operationibus id, quod est summum bonum omnis creaturæ. Id vero, quod recitauit de pphetia ex Philosophis, nescio aliquem dixisse hoc, nisi Aui. Attamen quod dicunt Antiqui de propheta, & visio ne, est q̄ sit ab ipso Deo glo. mediāte aliquo ente spiritali, quod non est corpus, & est tribuēs intellectū humanum apud eos: & est id, qd̄ appellant Moderni intellectū agentem: & appellatur in lege Angelus. **M** & reuertamur ad id, quod dixit de his quatuor disputationibus.

ALGAEZEL.

A It Alga. Copulatio autem inter id, quod reputatur ad modum cause, & id, quod reputatur effectum, nō est necessaria apud nos. sed oīa duo, quorum hoc non est illud, nec illud hoc, & affirmatio vni⁹ non includit affirmationē alterius, nec negatio vnius includit negationem alterius, non est ex necessitate esse vnius esse alterius, nec ex necessitate priuationis vnius vt priuetur

A uetur alteri, sicut est ebrietas & potus, saturatio & comestio, combustio & tactus ignis, lumen & eleuatio Solis, mors & diuisio colli, porus medicinae & fluxus ventris & assumptio soluiui, & sic sequimur ad oia, quae videntur ex copulatis in Medicina, & iudiciis stellarum, & artibus, & dictionibus, quorum copulatio non praecessit, & est in posse Dei glo. creare ea equaliter, non quod sit necessarium ex se, non recipiens quidem diminutionem, sed ex posse, & in posse eius est creatura saturationem absque comestione, & creare mortem absque sectione colli, & facere continuationem vitae cum sectione colli, & sic sequitur in oibus copulatis. & Philosophi quidem negauerunt possibilitatem eius, & rationati sunt de falsitate eius. Et consideratio de his rebus, quae excipiuntur ab vniuersali esset longa. attamen exemplificabimus in hoc cum vno exemplo, & est combustio in stupa exempli gratia cum tactu ignis. quia nos concedimus esse tactum inter ea absque combustionem, & concedimus fieri conuersionem stuppae combustae in cinerem absque tactu ignis: ipsi tamen negant possibilitatem huius. Et sermoni quidem in hac disputatione sunt tria loca. Quorum **Primus** est ut dicatur aduersari quod agens combustionis est ignis tamen, et est agens naturae, non autem electiue: igitur impossibile est ei ut recedat ab eo, quod est ei connaturale, cum tetigerit subiectum recipiens. Et hoc quidem nos negamus sed dicimus quod agens combustionis creauit nigredinem in stupa, & separationem in partibus eius, & posuit eam combustam, & cinerem, & est Deus glo. mediantibus Angelis, aut immediate: ignis vero est quid inasatum, non habens quidem opera-

tionem, quare quare est ratio quod ipse sit agens? & non habet rationem nisi testimonium aduentus combustionis cum tactu ignis. sed testimonium indicat quod aduenit cum eo, & non indicat quod aduenit ex eo, & quod non sit causa alia praeter eum. nam nulla est distantia in eo, quod copulatio spiritus virtutibus apprehensivis, & monuis in spermataleis non generetur ex naturis inclusis in calido, frigido, humido, & sicco, & in eo, quod pater efficiat embrionem casu spermatis, nec ipse efficit uitam eius, & visum, & auditum, & alia, quae sunt in eo, & patet quod sunt in eo, & tamen nemo dicit quod sunt ex eo, sed esse eorum est ex parte primi, aut immediate, aut mediantibus Angelis deputatis his rebus, quae fiunt. & hoc est, quod determinat Philosophi, dicentes quod in hoc mundo est efficiens. & sermo est cum eis. Igitur declaratum est quod esse cum re, non indicat quod sit ex ea: attamen declarabitur hoc exemplo. Et est, qui natus est caecus, ex eo quod in oculis suis est velamen nebulae, & non audierit ab hominibus distantiam inter diem & noctem, si quidem remoueretur nebula ab oculis in die, quod aperiret palpebras suas, & videret colores, existimabit quod comprehensio habita per oculos suos de pictura colorum, agens eius est apertio visus: & quotienscumque fuerit visus eius sanus, & apertus, & velamen ablatum, & homo obiectum coloratum, necesse est proculdubio ut videat: & non intelligit quod non videt, usquequo occiderit Sol, & obscuratus fuerit aether, & tunc sciet quod lumen Solis est causa impressionis colorum visui suo: quare vnde credimus iudicio quod sint principij esse causa, ex quibus influuntur hae innovationes cum tactu inter eas, nisi quod sunt permanentes: &

Extra ord. Auer. R non

Disputatio

G non sūt corpora mobiliavt deficiāt: &, si deficerēt comprehendere mus separationem, & cōsyderaui mus qd sit ibi causa post illam, quam vidimus. & hoc non potest euitari ab eo fm rationem radicū eorū. & ideo determinauerunt verificantes eorū qd ista accidentia, & innouationes, qd proueniunt cū tactu corporū, & demum cum diuersitate proportionis earum, influāt a datore formarum, & est Angelus, aut Angeli, adeo qd dixerūt qd impressio formarum colorum oculo prouenit ex parte datoris formarum: ortus autem Solis, & pupilla sana, & corpus coloratum preparant subiectum ad recipiendū has formas: & affirmauerunt hoc of innouato. & hoc quidem destruit rationē eius, qui ratiocinatur qd ignis sit efficiens combustionis, & panis efficiens saturationis, & solutiuum efficiens sani tatis, & sic aliz causā, & causata.

AVERROE.

A It Auer. Negare autem causas efficientes, quas videmus in se sibilibus, est sermo sophisticus. & loquens in hoc, aut cum lingua sua negat id, quod est in corde suo, aut sequitur inuolutionem sophisticam, quā sibi euenit in hoc. & qui aufert hoc, nonne poterit scire qd ois actio impossibile est quin fiat absq; agente: Attamen si istā causā sufficiūt ex se operationibus prouenientibus ex eis, aut perficiēt operationes suas ex causa extrinseca separata, aut non separata, est quid non per se notum, & indiget inquisitione, & cōsyderatione magna. Et, si inuenerunt hoc dubium in causis agentibus, in quibus apparet sensu qd aliquā agāt aliquas, ex eo qd est hic ex agentibus, quorum

agens non apparet sensu, hoc quidē non est verum. nam illa, quorū causā non apparent sensu, sunt intelligibilia, & quesita, ex eo qd nō habētur sensu causā eorū. Si vero fuerint illa, quorū causā nō apparet sensu, ignota naturā, & quesita, tunc id, quod nō est ignotū, sunt causā eius sensibiles necessario. & hoc est de actione eius, qui nō diuidit inter notū per se, & ignotū. igit quod adduxit in hoc capitulo est sophisticum. Vtcrius quid dicent de causis essentialibus, sine quā cognitione non intelligit ens. nam notum est per se qd in rebus sunt substantiā, & attributa, quā determinauerūt operationes proprias cui libet enu. & sunt ea, propter quā differunt substantiā rerum, & nomina, & definitiones earū. &, si non esset cui libet enti operatio sibi propria, non esset ei natura sibi propria. &, si non esset ei natura sibi propria, non esset ei nomen sibi proprium, nec de finitio: & essent oia eadem, & nō eadem. nam de eodem iter rogaretur an sit ei operatio vna sibi propria, siue passio, siue propria, aut nō habet operationem. &, si habet operationem sibi propriā, igitur hic sunt operationes propriā prouenientes a naturis propriis. &, si non habebit vna operationem sibi propriā, igit vna non est vna. &, cum aufertur natura vnius, aufertur natura entis. &, cum aufertur natura entis, sequitur prauatio. Attamen operationes proueniētes a quolibet ente necessariā actionis in eo, cuius nā est vt agat, an sunt electiue, aut posset vt plurimū, aut est eis vt vnaq; simul, est quesitū, i quo dēt fieri speculatio. nā actio & passio vna inter quālibet duo entia ex entibus est propter aliquā relationem

A lationem relationum infinitarum :
 & :ā datur relatio sequēs relationē :
 quare nō decidemus de igne, si ap-
 proximatus fuerit corpori sentienti q̄
 agat proculdubio. qm̄ non est incō-
 veniens, quin sit ens, cui sit ad cor-
 pus sentiens relatio, quæ relatio im-
 pediet operationem ignis, vt dicitur
 de lapide balnei, & alijs. hoc tamen
 nō faciet necessario negationē ignis
 ab attributo combustionis, quoties-
 runque perseverabit esse ei nomen
 ignis, & definitio eius. Quod vero
 entia, quæ sunt, habeant quatuor
 causas, agens, materiam, formam, &
B finem, est notum per se. & sic etiam
 eas esse necessarias in esse causatorū:
 & p̄cipue illas, quæ sunt pars rei cau-
 satorū, scilicet quam appellant aliqui
 materiam, & aliqui conditionem &
 subiectum, & aliqui formam, & ali-
 qui attributum animale. Loquentes
 autem confitentur q̄ sunt hic condi-
 tiones, quæ sunt necessariae in condi-
 tionato, sicut id, quod dicunt, quod
 vita sit conditio in scientia: & sic cō-
 fitentur q̄ rebus sunt verificatio, &
 definitiones, & sunt necessariae in es-
 se entis: quare perseverant iudicium
 in hoc palam, & occulte eodem mō.
 & sic faciunt in passionibus sequen-
 tibus substantiam rei: & est id, quod
 appellant rationem, sicut dicunt q̄
 adaptatio in ente indicat q̄ agens sit
 intelligens: & esse ens, in quo est in-
 tentio ad aliquem finem indicat q̄
 agens scit ipsum. intellectus. n. nihil
 aliud aliud est, nisi apprehensio entium cū
 i. app. causis suis. & i hoc differt ab alijs vir-
 t. en- tutibus apprehensivis. & qui aufert
 rum causas aufert intellectum. & ars Lo-
 gice ponit positione q̄ sint hic cau-
 satorū non erit perfecte, nisi ex sciē-

ria causarum eorum. Igitur negare **D**
 hac destruit sciām. nam sequitur q̄
 non sit hic aliquid scitum oīno sciē-
 tia vera: sed, si fuerit, erit imagina-
 tū. & nō erit hic demonstratio, nec de-
 finitio oīno, & auferetur species p̄g-
 dicatorum essentialium, ex quibus
 componuntur demonstrationes. Es-
 ponens q̄ non datur scientia vna ne-
 cessaria, sequitur ei, vt nō sit hoc suū
 dictum necessarium. Qui vero con-
 fitetur q̄ sunt hic aliqua talia, & ali-
 qua non necessaria, & iudicat anima
 de eis iudicio imaginatio, & existi-
 mat q̄ sunt necessaria, & tamen nō **E**
 sunt necessaria. Philosophi quidem
 non negāt hoc ei. & si appellāt hoc
 consuetudinem, est possibile: sin au-
 tem, nescio quid intelligunt per no-
 men consuetudinis, an intelligūt q̄
 sit consuetudo agentis, aut consuetu-
 do entium, aut consuetudo eorum
 apud iudiciū de istis entibus. & fal-
 sum est vt Deo sit consuetudo. nam
 cōsuetudo est habitus, quem acqui-
 rit agēs, qui facit reiterationē actio-
 nis ab eo vt plurimum: & Deus glo.
 dixit Ego vero dominus non mu-
 tor: & non est in eo aliquid mutatio-
 nis omnino. Si vero intelligunt q̄ **F**
 sit consuetudo entium, consuetudo
 quidem non est nisi in habentibus
 animam. si vero fuerit in non haben-
 tibus animam, est verificatio natu-
 ræ. & hoc quidem non negamus, sci-
 licet q̄ sit in entibus natura determi-
 nans rem aut necessariam, aut vt plu-
 rimum. Quod autem sit in nobis
 cōsuetudo in iudicio de entibus, hec
 quidem consuetudo nihil aliud est,
 nisi actio intellectus, quam determi-
 nat natura eius, & ea intellectio est
 intellectus. & non negant Philoso-
 phi talem consuetudinem. & est di-

Disputatio

Gatio sophistica, cum verificabitur quod non sit sub ea aliquid, nisi quod sit actio positiua: sicut dicimus procedit tale agens ut facit hoc & hoc, id est quod ipse id faciet ut plurimum. & sic hoc fuerit, essent omnia entia positiua, & non erit ibi scientia omnino, qua attribuitur agenti quod sit sapiens & sicut diximus, non debemus dubitare quod talia entia aliquod eorum agere in aliquod, & ex aliquo, & ipsa non sufficiunt ex seipsis in hac actione, sed indigent agere ab extra, cuius actio est conditio in actione eorum cum in esse eorum, quanto magis in actione eorum. Quae autem sit substantia huius agentis, aut agentium, differunt in eo Sapientes quibusdam modis, & non differunt quibusdam modis. nam omnes conueniunt in hoc, quod agens primum est separatum a materia: & hoc agens operatio eius est conditio in esse rerum, & esse operationum earum. & peruenit operatio huius agentis his entibus, mediante aliquo intellectu ei, quod est aliud ab istis entibus. & aliqui ponunt id esse celum tantum: & aliqui ponunt cum caelo aliud ens remotum a materia: & est id, quod appellant datorum formarum. & non est hic locus speculationis de istis opinionibus. & nobilibus eorum, de quibus speculantur Philosophi, est hoc. & si fuerit ex eis, qui desiderant has veritates, vade ad quodlibet eorum in capitulo proprio. Accidit tamen questio in inouatione formarum essentialium, & praecipue animarum: quoniam non possunt attribui hoc calido, frigido, humido, & sicco, quae sunt causae eius, quod sit hic ex naturis, & eius, quod corrumpitur. De his autem sunt, qui attribuant omne, quod videtur hic ex

eo, cuius non est causa, quae attribuitur calido, frigido, humido, & sicco. & dicunt quod, cum ista elementa miscentur aliquibus commistionibus, fiunt haec res, tanquam sequentes illas mixtiones, sicut fiunt colores, & alia accidentia. & Philosophi conati sunt dubitare contra istos, & primum contra eum, qui locutus est de causa.

ALGAZEL.

Alga. Locutus autem Secundus est cum eo, qui confiteretur quod haec inouationes influunt a principijs inouationum: dispositio tamen ad recipiendum formas prouenit ab his causis apparentibus, quae reperiuntur agentes, nisi quod illa principia etiam proueniunt res ex eis consequuntur & naturaliter, non autem per viam consilij & electionis, sicut prouenit lumen a Sole. Attamen sunt differentes in dispositione circa receptionem propter diuersitatem dispositionum earum. nam corpus clarum recipit radium Solis, & reddit eum, adeo quod illuminat eo alium locum: opacum vero hoc non recipit. & aer non impedit extensionem luminis eius: lapis vero impedit. & aliqua dissoluntur in Sole, & aliqua indurantur: & aliqua dealbantur, ut sunt panis lutores, & aliqua denigrantur, ut facies. principium autem est unum, & impressiones sunt diuersae ex diuersitate dispositionum in subiecto. & sic principia entitatis influunt eorum ei, quod prouenit ex eis, nulla est in eo prohibitio, nec diminutio: diminutio tamen est in recipientibus. & cum res sic se habuerit, quoniam scilicet posuerimus ignem in conditione sua, & posuerimus domo stippas similes contingi ab eo eodem modo, quomodo imaginetur

A ut comburatur vna earum, & non alia? & ibi nulla est electio. Et propter hoc negauerunt casum Abrahę in ignem calidum cum priuatione combustionis, & remanentia ignis: & existimauerunt qd hoc est impossibile, nisi negando caliditatem ab igne. & hoc aufert ei qd non sit ignis, aut cōcedendo conuersionem substantię ipsius Abrahę in lapidem, aut aliqd, in quod non agit ignis, & hoc nō est possibile, & illud etiā non est posse.

AVERROES.

A It Auer. Qui putauit ex Philosophis qd hæc entia sensibilia nō agunt adinuicem, sed agens eorum est principium ab extra, nō poterit dicere qd id, quod videtur de actione alicuius eorum in aliquod, ē quid falsum in totum, sed dicet qd ipsa agunt adinuicem dispositionem ad recipiendum formas à principio ab extra. At tamē nescio aliquē Philosophorū hoc dixisse simpliciter, sed dixerūt hoc in formis essentialibus in accidentibus tamē omnes cōueniunt qd calidum agit calidum sibi simile, & sic aliz qualitates quatuor, nō ex eo quod comprehendit eas caliditas ignis elementalis, & caliditas prouenit à corporibus celestibus. Quod autem attribuūt Philosophis qd principia separata agūt naturaliter, nō electiue, nemo hoc dixit, cui adheretur. sed oīs habens scientiam agit apud eos electione. tamē propter dignitatem, quæ est eis, non prouenit ex duobus contrariis, nisi digniuseis: & electio eorū non est propter aliquid, quod perficiat substantiam eorum, cum in substantijs suis nulla sit diminutio, sed ut perficiatur id ex entibus, quod habet diminutionem in natura sua. Quod

autem attribuitur ex dubitatione miraculi Abrahę, nemo hoc dicit, nisi Epicurei ex gentibus Hismachitis. Nam sapientes, & Philosophi, nō est concessus eis sermo, nec dubitatio in principiis legis. & qui hoc facit, apud eos est cōdemnādas magna condemnatione. nam quoniam omnis ars habeat principia: & necesse est speculanti in illa arte ut recipiat principia eius: & non debet dubitare eis in affirmatione aut negatione: ars quidem operatiua legis dignior est in hoc ceteris. nam consuetudo à pueritia i virtutibus legis est necessaria apud eos, nō autem in esse hominis, in eo quod est homo, sed i eo quod est homo sapiēs. quare oportet omnem hominem recipere principia legis: & proculdubio ut exalter eum, qui posuit ea. nam negatio eorum, & dubitatio in eis destruit esse hominis. quare oportet interficere Hæreticos. & quod debet dici de eis, est qd principia eorum sunt res diuinæ, in quibus conuenire debēt intellectus humani ad cōfiteūdum eis cum ignorantia causarum eorum. quare non inuenimus aliquem Antiquorū loqui de miraculis cum patefactione eorum in mūdo. nam sunt pncipia cōstitutionis legū: & leges sūt principia virtutum: & non ut dicitur de eis post mortem. & cum nutritus fuerit homo in virtutibus legis, tūc est religiosus simpliciter. & si cōtinuauerit ei tempus, & fortunium, adeo qd erit ex sapientibus profundis in sapientia. & innuitur ei expositio alicuius principij principiorū eius, præcipitur ei ut nō expresse pateficiat expositionē eius, & dicat quod sunt res, prout scribuntur, ut dixerunt sapientes nostri in eo, quod di-

Quo pā-
cto Philo-
sophi se ha-
beāt circa
leges.

Disputatio

Exit, & vidi vsq; ad Angelum honor
Dei est abscondere re. hz sunt defini-
tiones legū, & definitiones sapientū.

A L G A Z E L.

AIt Alga. Et responso ei est ex
duabus vijs. quarū Prima est
vt dicatur non concedimus q; prin-
cipia non agunt electiue, & q; Deus
glo. non agit voluntarij. & iam per
fecimus destructionem rationū eo-
rum in hoc in disputatione innoua-
tionis mundi. & cum affirmabitur
q; agens creat cum sua voluntate co-
bustionem cum contactu ignis ad
stuppā, possibile est in intellectu vt
non creet eā cum contactu existēti.

A V E R R O E S.

AIt Auer. Id autem, quod hic
posuit ad constituendum du-
bium si lite, est id, quo expellitur lis.
& dicitur q; non est ei ratio in hoc,
& est q; agens primum creat combu-
stionem absq; medio, quod creauit
vt sit combustum ab igne. nā ta-
lis error expellit sensus circa esse cau-
satum, & causatorum. & nullus Phi-
losophorum dubitat q; combustio
proueniēs ex igne in bōbic, exem-
pli gratia, ignis agit in eum. at non
simpliciter, sed propter principium
ab extra, qd est conditio esse ignis,
quanto magis in combustionem eius.
differunt tñ in hoc principio quid
sit, an sit separatum, aut sit mediante
aliquo inter innouatum, & separa-
tum prater ignem.

A L G A Z E L.

AIt Alga. respondens pro Philo-
sophis. Si autem dicat hoc, in-
ducit ad tolerandum multa incon-
uenientia. Nam, cum negatis conse-
quentiam causarum a causis, &
attribuuntur voluntati creatoris eo-
rum, & non erit voluntati consuetu-

do propria demonstrata talis, sed ip-
samer, & i specie sua hora actionis,
tunc erit possibile vnicuiq; nostrū
vt sint ante eum animalia lædētia,
& ignis in flammās, & mons profun-
datus, & inimici tenentes enses & ta-
mē ipse nō videt eos, quia Deus glo.
non creabit ei visum. Et qui dimisit
librum domi, possibile est vt conuer-
sus sit, cum reuersus fuerit domum,
in iuuenem intelligētem, aut in ser-
pentem. & si dimiserit puerum do-
mi, possibile est vt conuertatur in ca-
nem. aut, si dimiserit cinerem, possi-
bile est vt conuersus sit in myrrhā,
& vt conuertatur lapis in aurum, &
aurum in lapidem. Et, si interrogat
eum de aliquo horum, debet dicere
nescio quid sit domi nunc, sed id, qd
tantum scio, est q; ego dimisi librū
domi, & forte nunc est equus, & for-
dauit bibliotecam vrina, & stercore.
& ego dimisi domi vegetem, & for-
te conuersa est in arborē pomi. nam
Deus glo. omnia potest. & nō est de
necessitate equi, vt sit creatus a sper-
mate, nec de necessitate arboris vt
creetur a grano etiam, nec est ex ne-
cessitate eius vt creetur ex aliquo. &
forte creantur aliqua, quę nunq; fue-
runt in esse. & cum aspexerit homi-
nem, quem nunq; vidit hucusque, &
dicatur ei an sit hic creatus, debet re-
spondere, & dicere, nobis possibile
est q; aliqui fructus dulces, qui sunt
in planta, cōuersi sunt in homines.
& est hic homo. nam Deus potest oē
possibile, & hoc est possibile, & im-
possibile est quin respondeatur ei. &
hic est modus, in cuius i imaginatio-
ne amplificatur falsitas. & hoc tan-
tum sufficiat. Et postq; narrauit hoc
pro Philosophis, adduxit responsio-
nem, & dixit.

A L G A -

ALGAEZEL.

AVERROES.

D

A It Alga. Responſio autem eſt, vt dicamus, ſi affirmauerimus q̄ poſſibile, impoſſibile eſt vt ſit ho mini ſcientia de eo q̄ non ſit, ſequitur omnia iſta inconuenientia. Nos autem non dubitamus huic forme poſitæ à vobis. nam Deus glo. creauit nobis ſcientiam, q̄ hæc impoſſibilia non efficiet ea. & non dicimus q̄ hæc ſunt neceſſaria, ſed ſunt poſſibilia, quæ poſſunt eſſe, & poſſunt non eſſe. & proſequi conſuetudinem in eis multis vicibus imprimit curſum eorum in intellectu noſtro ſecundū

B cōuenientiam conſuetudinis præteritæ impreſſione tali, à qua non eſt euafio: ſed poſſibile eſt vt ſciat Propheta ex Prophætiis, viis, quas dixerunt, q̄ talis homo dimitteret morem ſuum prauū: & dimiſſio eiuseſt poſſibilis cito. & quomodo ſciatur priuatio eſſe huius poſſibilis, ſed ſicut videtur vulgo, & ſcimus q̄ ipſe nō ſcit occultum ex aliqua re, & non apprehendit intellecta abſq; diſciplina: & cum hoc non eſt inconueniens vt fortificetur anima, & cogitatio eius, ita q̄ apprehendit id, quod apprehendunt Propheta, vt conſentent poſſibile. & quomodo ſcient q̄ hoc poſſibile non erit: ſi autem fecerit Deus glo. currere conſuetudinem in eſſe eorum tempore reſciſſionis conſuetudinum, tunc auferentur hæc ſciētīæ à cordibus, & non creabit ea ſigitur nihil prohibet, quin ſit res poſſibilis in poſſe Dei glo. & iam ſeruauerat antea quod ipſe non efficiet eam: licet ſit poſſibile in aliquo tēpore: & creabit nobis ſcientiam quod ipſe non id efficit in illo tempore. & non eſt in hoc ſermone niſi inconueniens abſolutum.

A It Auer. Cū autē cōceſſerint Loquētes q̄ oppoſita in entibussūt poſſibilia æqualiter, & q̄ ſūt ſic apud agēs, & nō appropriat vñ oppoſitorum, niſi ex voluntate agētis, non autem q̄ voluntas eius continue procedit, nec ſem p, nec vt plurimū, tūc id totum, quod intulerūt Loquentes ex inconuenientibus, ſequitur eis. Nam ſcientia vera eſt ſciētia rei, prout eſt. & cū nō fuerit eſſe niſi poſſibilitas duorū oppoſitorum ipſi recipienti, & agenti, non erit hic ſciā permanēs de re oīnō, neq; iſtu oculi, cū poſuerimus agens humōl prædominās entibus. ſicut Rex magnus, cui eſt dominium ſupremum, nō erit aliquid difficile i regno ſuo, nec ſciatur de eo ordo, ad quem procedit, nec conſuetudo. nā operationes huius Regis neceſſe eſt vt ſint ignotæ naturaliter: & cū reperitur aliqua operatio eius, erit continuatio eſſe eius in omni inſtanti ignota naturaliter. Euadit autem Alga. ab iſtis inconuenientibus. qm̄ Deus glo. creauit nobis ſcientiam, q̄ iſta poſſibilia non eueniunt niſi temporibus deputatis, ac ſi diceres hora miraculi. Et tamē non eſt euafio vera. nam ſciētia creata nobis eſt ſemper quid ſequens naturam entis. verum enim eſt vt credatur q̄ res ſit in ea diſpoſitione, qua eſt in eſſe. & ſi eſſet nobis ſcientia de his poſſibilibus, tunc eſſet in entibus poſſibilibus diſpoſitio qua ei eſt alligata ſcientia noſtra. & hoc quidē aut propter ipſam et, aut propter agens, aut propter vtrūque. & eſt id, quod proferunt nomine conſuetudinis. & cū ſit falſum q̄ reperitur hæc diſpoſitio, & appellatur conſuetudo primo agen-

R. iiii. ti.

Disputatio

Gti, nō remanet ergo ut sit nisi in entibus. & hoc est, quod appellāt Philosophi, vt diximus nominē naturę. & sic sciētia Dei glo. de entibus, licet fuerit causā eorum, sequitur etiam sciētiā eius. quare necesse est vt sit eius secūdm cōuenientiam notitię eius cum sciētia, & notitia reuersiōnis Socratis, exempli gratia, si fuerit Propheta, ex notificatione Dei glo. ei, tunc causā q̄ sit secūdm cōueniētiā sciētię nihil aliud est, nisi q̄ natura entis sequitur sciētiā eternā. nam scientia, in eo q̄ est sciētia, non

H est alligata ei, quod non habet naturam completam. & sciētia Dei glor. est causā q̄ pueniat illa natura, quę reperitur, & est ei alligata. & ignorātia nostra de possibilibus nō est, nisi quia ignoramus hanc naturam, quę determinat ei esse, aut priuationem, nam, si essent opposita in entibus equaliter propter seipsā, aut propter causas agentes ea, sequeretur necessitas aut q̄ nō reperiantur, & nō corrumpantur. aut q̄ repertiātur, & corrumpātur simul. & cum res sic habuerit, impossibile est quin inclinetur vnum duorū oppositorū ad ef-

I se. & scientia de esse huius naturę est id, quod necessitat esse vnum duorū oppositorum perfecte. & sciētia alligata ei est aut scientia id præcedens, & est scientia, a qua est causatum, & est scientia antiqua: aut scientia sequens, & est scientia non antiqua. & scire oculum nihil aliud est nisi inspicere hanc naturam, & peruenire sciētiā nobis de eo, in quo nō est, nobis ratio præcedit eam. & est id, quod appellatur in hominibus consilium, Prophetis vero prophetia. voluntas vero æterna, & scientia æterna sunt, quę faciunt in entibus

hanc naturam. & hoc est id, quod dixit Deus glo. Occulta sunt Deo dominio nostro, &c. & scias hodie, &c. & hæc quidem natura equaliter erit necessaria, & aliquid erit vt plurimum, & visio, & prophetia non est nisi scientia de hac natura in entibus possibilibus, & artes, quę de terminant pronosticationem eius, quod erit in futurum, est eis impressio impressionum huius naturę, aut mensura, aut appella eam vt vis, s. q̄ puenit ex seipsa, cui alligata est scia,

A L G A Z E L.

A It Alfa. Secunda autem via, qua est euasio ab istis dubitationibus, est vt confiteamur q̄ ignis creatus est dispositione, qua, cū contangūt eum duę stuppę simul similes, comburit eas, & non distinguit inter eas, cū fuerint similes omni modo. Attamen hoc est etiam possibile, vt proiciatur aliquid in ignē, & tamen non comburitur, aut propter mutationē attributi ignis, aut propter mutationem attributi rei. & sit ex Deo glo. aut ex Angelis aliquid quod attributum igni, ita quod sufficit caliditas eius corpori, & non id trāsit, & remanet cū eo caliditas ei⁹, & etiam fm formam ignis, & veri ficationem eius, sed nō transit caliditas eius, & impressio eius, & sit in corpore humano attributum, quod nō abstrahit id, quin sit caro, & os, & auferret escharam ignis, qm̄ nos videm⁹ q̄, qui emplastratur cum Altelach, & postea sedet in furno inflammato, nō lēditur, & nō comburitur. I eo. & qui non vidit hoc, id negat. & sic negatio aduersarij quę vlt̄ posset ad tribuēdum aliquod attributū igni, aut corpori humano, quod prohibeat combustionem, est sicut nega-

Ario eius, qui non vidit Altelach, & attributum eius. Et in excelsis viribus Dei glo. sunt extraneitates, & mirabilia: & nos non videmus omnia. & non debet negari possibilitas eorū, & iudicamus falsitatem eorum. & sic est verificatio mortuorum, & cōuersio baculi in serpentem, & man⁹ nobilis, & munda facta est alba hoc modo: & est q̄ materia recipit omnia essentialiter, & terra, & oīa elementa mutantur in plātam, deinde planta mutatur, cum comedit eam aīal, & erit sanguis, deinde sanguis **B** conuertitur in sperma, deinde sperma proicitur in matricē, & erit creatura in aīalibus. & hoc quidem erit iudicio consuetudinis in lōgo tpe. & non negat aduersarius quin sit in posse Dei glori. vt regat materiam in his innouationibus tpe breuiori, quā id, in quo consuetum est. & cū fuerit posse breuiori tpe, igitur non est in potentia Dei glo. quin accellerentur h̄e potentie ad faciendū operationes suas cito, & prouenit in eis id, quod est miraculum Prophetis. Si vero dī q̄ hoc puenit ex anima Prophetę, aut ex principio principiorum cum desiderio Prophetę, dicimus q̄ ipsi concesserunt possibilitatem descensus pluuię, & tonorū & terrę motus, virtute animarū prouenientium ex eis, aut ex alio principio: ergo sermo n̄r in hoc est sicut vester in illo. & qđ melius est nobis & vobis est attribuere hoc Deo gl. aut immediate, aut mediātibus Angelis. sed hora verificationis aduentus eorum versat cogitatio Prophetę in ea, & innuitur ordo in die conuenienti, cum oūderit sequi ordinē principii. & hoc inclināt modum ipsius esse, & erit res ipsa in anima ei⁹

possibilis, & principium eius est bonus mos, sed non influitur ab eo inclinatio, nisi cum inclināt necessitas ad esse eius, & sit bonum demōstratum tale, & non erit bonum demōstratum tale, nisi cum indiget Prophetā ad stabiliendum prophetiam suam ad inuentionem boni. & hoc totum est conueniens processui verborum eorum, & sequit ea, & quoniam scunq; aperuerint ianuam vnitatis creaturę pręcise, differt cōsuetudo hoīum. nam mēsurā huius proprietatis non cōtinuat in intellectu possibilitas eius, & non sequit cū eo falsitas eius, quod consuetū est **E** cedere, & narratio libri in verificatione eius. Demum non recipit formā animalis, nisi sperma, sed influit potentie aīales ei ex Angelis, qui sunt principia enīum apud eos, & nō figuratur aliquid ex spermate hoīs, nisi homo, & ex spermate equi, nisi equus. aduentus. n. eius ab equo fecit inclinationem ex proportionē formę equi prę ceteris formis, & nō recipit nisi formam inclinantē hoc modo. & pp hoc nō nascit omnino ex hordeo triticū, nec ex grano persici pomum. postea videmus aliquā gñā aīalium nasci ex terra, & nō generant oīno, vt sunt vermes: & aliqua sunt, quę gñantur, & generant, vt est mus, & serpens, & scorpius, & gñantur ex terra, & diuersificat dispositio eorum ad recipiendum formas ex rebus occultis nobis. & impossibile est viribus humanis scire ea, cū non influat forma apud eos ex Angelis sufficienter, & nec extimatione & transiue: sed nō influitur oīno, nisi qđ cōsiderat receptio eius in eo, qđ sit dispositū in se. & dispōnes sunt diuerse, & principia eorū apud

Geosunt missiones potentiarū stellarum, & coniunctiones earum, & diuersitas proportionum corporum cœlestium in motibus suis. Igitur patet ex hoc qd principia dispoſum in eis sunt res extraneæ, & mirabiles, adeo qd perueniet ad capitulum imaginum ex scientia proprietatū substantiarum mineralium, & scientia iudicii stellarum, & ad missionē potentiarum cœlestium cum proprietatibus mineralibus. & accipiunt figuras ab istis rebus terrestribus, & querunt virtutem propriam præ ceteris virtutibus, & faciūt cum ea res extraneas in mundo. & aliquē expellunt serpentes, & scorpiones ab aliqua ciuitate, & muscas ab alia, & alia ex istis mirabilibus sciunt in rebus imaginum. & cum proueniant à rebus extraneis principia dispositionum. & non scimus ea, & nō erit nobis via ad comprehendēdum ea: igitur vnde scitur falsitas aduentus dispositionis aliquibus corporibus ad mutandum in inuolutionibus breui tempore, adeo qd disponit ad recipiendum formam, ad quam nō erat dispositus antea. & hoc excitat ad miraculum, & non negatur nisi grossitie cordis, & obliuione entium superiorum, & ignorantiā secretorum Dei in creatione. & qui discurret inductive in mirabilibus mundi, non negat in posse Dei gloriā id, quod dicitur de miraculis Prophetarum in tempore deputato. Si autem dixerint nos adiuuamus vos in hoc, qd omne possibile attribuitur posse Deo gloriā. & vos adiuuatis nos in hoc qd omne inconueniens non est consideratū: & ex rebus aliquæ sunt, quarū falsitas scitur, & aliquæ, quarum possibilitas scitur: & aliquæ, quæ sunt firma

tio intellectus, & non determinat in eis falsitatem, nec possibilitatem: nunc vero quæ est definitio inconuenientis apud uos, si quidem est cōgregatio inter negationem, & affirmatiōem in eadem re eodem tpe, dixerunt qd omnia duo, quorum hoc quidem non est illud, & illud nō ē hoc, non determinat esse vnius eorū eē alterius. & dixerunt qd Deus potest creare voluntatem absq; scientia de re volita, & creare sciām absq; vita: & potest mouere manum mortui, & reddere eum, vt scribat cū manu sua coria, & pergamena, & scumbet artibus: & in eo est apertio oculi, & acuitur visus eius, tamen non videt & non est in eo vita, nec posse ad eā. has autē operationes ordinatas credit Deus gloriā cū motione manus suæ. & motus est ex parte Dei gloriæ. & cum concesserimus hoc, destruitur dīa inter motum voluntarium, & factū ex tremore: & non indicat operatō apta scientiam, nec posse agentis, Et oportet vt consideremus qd conuertantur genera, & cōuertitur substantia in accēs, & conuertit scēla in posse, & nigredo in albedinē, & vox in odorem, sicut cōsiderauimus de cōuersione inanimati in asatum, & lapidis in aurum, & sequitur etiam ex eo ex inconuenientibus, quæ nō pnt numerari. Rūso autē est, qd inconueniens nō attribuitur posse eius, & inconueniens est affirmatio rei cū negatione eius, aut affirmatio particularis cum negatione vñoris, aut affirmatio amborū cū ablatione vñi. & quod non venit in hoc, nō est inconueniens, & id, quod non est in conueniens, iam consideratur. aggregatio autem inter nigredinem, & albedinem est inconueniens: quoniam

A niam intelligitur ex affirmatione formæ nigredinis in subiecto ablatio disponis albedinis, & esse nigredinis. igitur quemadmodum ablatio albedinis, intelligitur ex affirmatione nigredinis sic etiam affirmatio albedinis erit cū negatione eius inconueniens. impone in est esse in diuiduum in duobus locis: qm̄ nos intelligim⁹ ex eo q̄ est domi, q̄ nō sit in alio loco præter domum. & impone est considerare id esse præter domum, cum eo q̄ est domi, qd̄ intelligitur ex negatione præter domum. & sic intelligitur per voluntatem quæsitum notum. & si ponitur quæsitum, & non fuerit scientia, nō erit voluntas, & erit in eo negatio eius, quod posuim⁹. inanimatum autem est inconueniens, vt creet in eo scientiam. nam nos intelligimus per inātarum id, quod non comprehendit. & si esset creata in eo comprehendit, erit appellatio eius inātarum in eo, quod intelleximus inconueniens. & si non comprehendit appellare hoc scientiam, & non comprehendet subiectum suum, oīno est inconueniens. hic quidem est modus falsitatis eius. Conuersio vero generum aliquid Loquentium dixerūt q̄ est quid considerabile Deo glo. & dicunt nos ponimus rem aliud nō intelligibile. nam nigredo cum conuersa est ī posse, exempli gratia, tūc quæro an nigredo remanet, vel ne? si corrūpitur, igitur non conuertit, sed corrumpitur nigredo, & reperit posse. & si ambo reperientur, tunc non conuertitur, sed copulatur ei aliud. & si remanet nigredo, & posse corrumpitur, tunc non conuertit, sed remanet prout est. & cum dicimus conuersus est sanguis in sper-

ma, intelligimus in eo, q̄ illa eadem materia spoliata est forma, & recipit aliam formam. & quod puenit ex hoc, est q̄ forma corrupta est, & forma generata est, & ibi est materia antiqua, in quā veniunt formæ successiue. & sic, cum dicimus conuersa est aqua in aerem caliditate, intelligimus in eo q̄ materia illa recipiens mutabilis recepit formam aeris, & spoliata est forma aquæ, sicut diximus antea. & sic, cum dicimus q̄ conuersus est baculus in serpentem, & terra in animal. & nō est inter accidens, & substantiam materia communis. & hoc quidem est in **E** conueniens hoc mō. & sic nō est inter nigredinē & posse materia communis. motus vero manus ab ipso Deo glo. in mortuo, & erectio eius, ac si esset viuus, qui sedet & scribit, adeo q̄ sit ex motu manus eius scriptura ordinata, non est inconueniens in ipso, quouenscunq; deputabim⁹ in nouationes voluntati eligent: videtur vero negandum, cum succedit consuetudo in contrarium eius. cum autem dicitis destruis in eo rō adaptauonis operationis scientiæ **F** agens, non est verum. nam agēs est Deus glo. & ipse est adaptās, & agēs eius. Cum autē dicitis q̄ non remanet dīa inter motum tetramotus, & motū electiuum, dicimus q̄ comprehendimus hoc ex nobis ipsis. qm̄ nos videmus ex nobis ipsis dīam inter ambo ista, & proferimus ex hac dīa posse, & scimus q̄ ex duab⁹ partibus possibilibus, vna quidem est ī vno tpe, & alia in alio tpe: & est inuentio motus cum posse ad eum in aliquo tpe, & inuentio motus absq; posse in alio tpe. cum vero inspicimus alios, & viderimus multos mo-

Disputatio

Etus ordinatos, proueniet nobis scia de posse eius. igitur hæc sūt sciz diuerse, q̄s creat Deus glo. in cursu cōsue-
rudinū, ex quibus scit eē vnus par-
tium possis, & non declaratur ex co-
falsitas alterius partis, vt dictum est.

AVERROES.

AIt Auer. Qm̄ vidit sermonem q̄ non sunt rebus attributa p-
pria, nec formæ, ex quibus sequunt
operationes propriæ in quolibet en-
te, eē sermonē in vltimitate incōue-
nientiz, & quid aliud ab eo, quod i-
telligunt hoīes, iō cōcessit hunc ser-
monē, & permutauit negationē suā
ad duo loca: quorū Vnus est, q̄ pos-
sibile est vt reperiant hæc attributa
enti, & non reperit ei impressio, in
eo q̄ currit eius consuetudo vt repe-
riat ei. vt ignis, exēpli gratia, cui pos-
sibile est vt reperiat ei caliditas, &
non comburet id, quod tangit, licet
natura eius sit vt comburatur, cum
approximet ei ignis. Secundus ve-
ro locus est, q̄ non est formis pro-
priis cuiuslibet enti materia propria:
Sermo aut̄ primus nō negat. nā cō-
fidentem cum Philosophi. actiones. n.
agentium, non est emanatio opera-
tionum earum necessaria p̄p̄ea, q̄
sunt ab extra, & non prohibet quin
copulet ignis bombici, exempli grā
in aliquo tpe, & nō cōburat eā, si re-
perit ibi aliquid, ex cuius copulatio-
ne bōbici factus est bōbix, non reci-
piens cōbustionē, vt dī de lapide Al-
telach cū aīali. Quod aut̄ m̄aē sint cō-
ditio ex cōdōnibus entium habentium
m̄am est quid, quod non pnt
Loquentes euadere ab eo. nam sicut
dicit Alg. non est dīa inter negare
nīm, & affirmare nīm rem ipsam si-
mul: aut negare nīm, & affirmare

nīm partē eius simul: quem-
dum cum constituantur res
bus attributis vfi, & proprio,
quę significant Philosophi n-
definitionis, cōpositæ quidei
eos ex genere, & dīa. & nō
inter negationem entium, &
tionem vnus horū duorū a-
torum. v. g. cū constitutio h-
fuerit ex his duobus attributis
rum vnum est vīe, & est ani-
exempli grā, & aliud propriū
est rō, tunc quemadmodum
auferimus ab eo, q̄ sit rōnali
remanebit homo, sic ēt cum
mus ab eo, q̄ sit animal. nā
est condō in rōnali. & cū re-
conditio, remouet cōdōnat
nulla est dīa inter Loquentes
loquētes in hoc, nisi in rebū
cularibus, in quibus tenent
phi q̄ attributa vīa sunt cō-
ditio, vt sunt attributa propria
tes vero nō tenent hoc, sicut
& humidū, quæ sunt apud P-
phos ex cōdōne animalitatis
li gñabili & corruptibili, qu-
vīora aīalitate, vt est aīal cu-
li. & Loquentes nō tenent h-
re audies eos dicētes non ex-
vitæ apud nos dispō, & sen-
sic figura apud eos est cōdō
ditionibus vitæ propriis ent-
bentibus figurā. nā, si non e-
ditio, erit posse alterum doc-
enim erit proprietates aīali, &
rit ei operatio eius oīno, au-
rit. v. g. qm̄ manus apud eo-
stīm intellus, ex quo emanā-
mine operationes intellect-
scriptura, & aliz artes. & si
sibile eē intellm̄ in aīno, t-
esset vt sit intell, absq; eo q̄
tur opatio eius, quæ eman-

A sicut, si est posse ut sit caliditas, absque eo quod calefaciat id, cuius natura est ut calefiat ab eo. Igitur omne ens apud eos est ei quantitas terminata, licet habeat latitudinem cui libet enti apud eos. & est ei qualitas terminata etiam, licet habeat latitudinem apud eos. & sic esse entium est terminatum, & tempus durationis eorum est terminatum: licet habeat latitudinem etiam, sed est terminata. Et non est differentia inter eos in hoc, quod entia, quæ communicant eadem materia, talis quidem materia eorum aliquando recipit

B unam duarum formarum, & aliquando recipit oppositam eius: sicut est apud eos in formis corporum simplicium quatuor, quæ sunt ignis, aer, aqua, & terra. sed differentia est in non habente materiam communem, aut eis, quorum materię sunt diversę, an sit possibile ut aliquod eorum recipiat formas alterius. verbi gratia id, cuius natura est ut videatur non recipere aliquam formam formarum, nisi multis mediis, an sit possibile ei ut recipiat formam ultimam absque mediis. verbi gratia ex elementis componitur planta, de

C inde ea nutritur animal, & generatur ex ea sanguis, & sperma, deinde generatur ex sanguine & spermate animal. Loquentes quidem dicunt quod forma hominis potest inesse terre absque istis mediis, quæ videmus? Philosophi vero negant hoc: & dicunt, si hoc esset possibile, erit sapientia ut creet hominem absque istis mediis: & erit creatio eius huiusmodi magis conveniens, quàm alie creationes, & magis potens ipsis. & unaquæque harum duarum sectarum determinat quod id, quod dicit, est

notum per se: & nulla earum habet rationem in opinione sua. tu autem prepara cor tuum, & quicquid dicet tibi, sit positio tua, cui debes credere, & est id, quod iustum est tibi. & Deus glo. ponat nos, & te ex hominibus veritatis, & convenientię. Et opinatus est aliquis Maurorum quod Deo glorio. attribuitur posse congregare duo opposita. & consideratio eorum est quod determinatio intellectus de impossibilitate huius rei est quid, in quo innatus est intellectus. si vero innatus esset in natura determinante possibilitatem eius, non negaret hoc, & id admitteret. Attamen sequeretur eis ut non sit intellectui natura perfecte perveniens nec entibus, & non erit veritas reperta in eo sequens esse entis. Loquentes vero verecundantur ex hoc sermone. & si tenerent eum, esset magis conservans positionem eorum ab inconvenientibus evenientibus eis in hac re ex adversariis. quoniam ipsi quærunt differentiam inter id, quod affirmaverunt in hoc genere, & id, quod negaverunt, & est difficile eis. sed non inveniunt nisi sermones fallaces. quare inveni-museum, qui est expertus in arte rationis, oportere eum ut neget necessitatem, quæ est inter conditionem & conditionatum, & inter rem & definitionem suam, & inter rem & aliud ab ea, & inter rem & rationem suam. & hoc totum est profundatio in opinione Sophistarum. & nihil est. & qui facit hoc ex Loquentibus est Avoalmahely. Attamen sermo universalis solvens has dubitationes est quod entia dividuntur ad opposita, & convenientia. & si esset possibile ut distinguantur convenientia, erit

Disputatio

Erit possibile vt congregentur opposita: sed non congregantur opposita: ergo non distinguuntur conuenientia. Hæc autem est sapientia Dei in entibus, & in apprehensione huius sapientie erit intellectus intellectus in homine. & esse sic in intellectu diuino est causa esse eius in entibus. & ideo intellectus non est possibile vt sit creatus diuersis attributis, vt imaginatur hoc Auenbazā.

DISPUTATIO II.

H De dicto eorum, quod animæ humanæ sunt substantiæ, existentes in se, & nō sunt innatæ in corpore.

A L G A Z E L.

IT Alga. Disputatio Secunda est de diminutione eorū in constituenda demonstratione intellectuali de eo, quod anima humana ē substantia spiritalis existens per se, & non continet terminum, & non est corpus, nec innata in corpore, nec continuata corpori humano, nec est separata ab eo, quemadmodū Deus glō. non est extra mundum, nec infra mundum. & sic Angeli apud eos. & sermo in hoc requirit declarationem opinionis eorum de virtutibus vitalibus, & aialibus. Virtutes autem vitales diuiduntur apud eos in duas partes, motiuas, & apprehensiuas, & apprehensiuæ sunt duæ præter, extrinsecæ & intrinsecæ. extrinsecæ autem sunt quinque sensus, & sunt res innatæ in corporibus, scilicet istæ virtutes, in-

trinsecæ vero sunt tres virtutes: quarum Vna est virtus Imaginatiua, & est in parte anteriori cerebri post virtutem visuam. & in ea quidem est remanentia formarum rerum, quæ videntur post clausuram oculi in eo, quod imprimitur in ea id, quod deferunt ad eam sensus quinque, & congregantur, & appellatur sensus communis & nisi esset ipse, is quidē qui vidit mel album, non apprehenderet dulcedinem eius, nisi gustus, & cum viderit id secundo, non apprehenderet dulcedinem eius, quoniam scilicet non gustauerit id, sicut fecit primo. attamen in eo non est aliquid, quo iudicat quod hoc albu sit dulce & non est dubiu quod erit apud eum iudex, apud quem congregata sunt ambo, scilicet color, & dulcedo ita quod determinabit cum presentia vnius eorum, quod sit præsens et alterum. Secunda vero est virtus cogitativa: & est ea, quæ apprehendit intentiones: prima vero virtus apprehendebat formas. Et intelligimus per formas id, quod impossibile est vt sit sine materia, scilicet corpus. & intelligimus per intentionem id, quod non requirit esse eius corpus, evenit tamen ei vt sit in corpore, sicut amicitia, & odium. nam agnus apprehendit de lupo colorem, & figuram, & dispositionem eius: & hoc quidem non est nisi in corpore: & apprehendit etiam quod sit eius inimicus. & apprehendit de pecude figuram matris, & colorem eius, deinde apprehendit amicitiam eius: quare non appropinquatur lupo, & deambulat post matrem. diuersitas autem, & conuenientia non est de necessitate earum, vt sunt in corporibus, sicut est de necessitate figuræ, & coloris,

A coloris, nisi quod accidit odio, & amicitia etiam ut sint in corporib⁹. Et hæc virtus est distincta à prima virtute: & locus eius est ventriculus vltimus cerebri. Tertia vero virtus est virtus: quæ appellatur in animalibus imaginatiua, & in homine extrinsecus. & natura eius est componere formas sensibiles adinuicem, & componere intentiones cum formis: & est in ventriculo medio cerebri inter conseruatorem formarum, & conseruatorem intentionum. quare poterit homo imaginari equum volatrem, & hominem, cuius caput est caput hominis, & corpus eius corpus equi, & alias compositiones, licet non viderit talia. & dignius est ut attribuat hęc virtus virtutibus motiuis, quam sit in virtutibus apprehensiuis. Sciuntur autem loca harum virtutum in arte Medicinæ. nam læsio in capite cum fuerit in his ventriculis, inuoluuntur hæc, quæ appellantur virtutes. deinde existimauerunt quod virtus, in qua imprimuntur formæ sensibiles in quinque sensibus, conseruat illas formas, adeo quod non amittat receptionem. & res quidem conseruat rem non cum virtute, qua eam recipit. nam aqua recipit figuram, & non conseruat eam. & cera recipit figuram cum humiditate sua, & conseruat eam cum siccitate sua, aliter quam aqua. Igitur conseruator hac consideratione est diuersus à recipiente. & appellatur hæc virtus conseruatiua. Et sic intentiones imprimuntur in cogitatiua, & conseruat eas virtus, quæ appellatur memoratiua. & erunt apprehensiones intrinsecæ hac consideratione, cum coniungitur cum eis imaginatiua, quinque: quemadmo-

dum fuerunt extrinsecæ quinque. **D** Sed virtutes motiue diuiduntur ad motorem, per modum, quo ipse precipit motum, & motorem per modum, quo ipse agit eum. motor autem in eo quod precipit motum, est virtus concupiscibilis, appetitiua: & est illa, quæ cum imprimitur in virtute imaginatiua, quam diximus, forma alicuius quæ sit, aut aliquid, quod est fugiendum ab eo, precipit virtutem motiuam agentem motionem. & habet duos ramos. Vnus ramus est quidem, qui appellatur virtus Appetitiua, & est virtus, quæ precipit motum, ad quem appropinquatur ex rebus imaginatis, necessario sequens ad perquirendum delectationem. & alius ramus est, qui appellatur virtus Irascibilis: & est virtus precipiens motum, quo expellitur res imaginata, nocens, aut faciens perquirere victoriam. & cum hac virtute perficitur congregatum perfectum actioni, quæ dicitur voluntas. Virtus vero motiua, in eo quod est agens, est virtus transmissa per nervos, & musculos. & de natura eius est ut excitet musculos cum attractione cordarum, & ligamentorum iunctorum membris ad partem loci, in quo est virtus: aut eos leuatos reddit, & extendit longitudinem & ibunt chordæ, & ligamenta ad contrariam partem. Hæ sunt virtutes animæ vitalis, vniuersaliter dimittendo differentiam. Anima vero intellectiua rerum est, quæ appellatur apud eos rationalis. & intelligunt per rationalem intellectiuam. quoniam ratiocinatio est prior proprietatibus intellectus in apparentia. & ideo attribuunt eam ei. & habet duas virtutes, virtutem quidem intellectiuam

Disputatio

G & virtutem factiuam. & vnaquæque earum dicitur intellectus, sed æquiuoce. Factiua autem virtus est principium motuum corporis humani ad artes ordinatas humanas, quæ inuenit ordinem earum consilio proprio homini. Intellectiua vero est ea, quæ appellatur speculatiua. & est virtus, cuius natura est vt apprehendat veritatem intelligibilium abstractorum à materia, & loco, & partibus. & sunt propositiones vniuersales, quas appellant dispositiones aliquando, & modos aliquando, & appellant eas Philosophi vniuersalia abstracta.

H abstracta. Igitur animæ sunt duæ virtutes respectu ad duas partes. virtus quidem speculatiua respectu ad partem Angelorum, cum ex ea assumamus ab Angelis scientias veras. & debet esse hæc virtus continuæ receptionis ex parte superiori. & virtus factiua inest ei respectu ad inferiora: & est pars corporis, & regimē eius & adaptatio morum. & hæc quidem virtus oportet vt dominetur aliis virtutibus corporalibus, & aliæ virtutes sint correctæ ab ea, & subiectæ sub ea, adeo quod non patitur, nec fit ei impressio ex eis, sed patiuntur illæ virtutes ab ea, ad hoc vt nō fiat nobis in anima ex attributis corporalibus aliqua mala qualitas, quæ appellatur vicium: sed erit ipsa prædominans vt peruēniat ad animam propter eam qualitas, quæ appellatur virtus. Hæc est breuitas eius, quod distinxerunt de virtutibus vitalibus humanis. & prolixi fuerunt in narratione earum cum dimissione narrationis virtutum plantarum, quæ nō sunt necessariz in intentione nostra. & nihil est eorum, quæ dixerunt, quod debet negari in fide. nam sunt res ap

parentes, quod Deus gloriosus proccedit in gubernatione earum volumus tamen hic dubitare contra eū, qui hoc negat, pcedere à posse Dei gloriosi, aut videt quod in lege venit oppositum eius. sed forte declarabitur in congregatione in die iudicii, & resurrectionis, quod lex hoc verificat. nos vero negamus rationationem eorum cum ratione abstracta intellectus, & non indigere lege. & querimus ab eis vt auferat in hoc rationem. sunt tamē eis multæ demonstrationes secundum opinionem eorum.

AVERROES.

A It Auerr. Hoc totum non est in eo, nisi recitatio opinionis Philosophorum de his virtutibus, & attributis earum, nisi quod sequitur in hoc Auicenna: differt tamen à Philosophis in eo, quod ponit in animali virtutem præter virtutem imaginatiuam, quam appellat cogitatiua loco cogitatiue in homine. & dicit quod nomen imaginatiue proferunt id Antiqui pro hac virtute. & cum id proferant, erit imaginatiua in animali loco cogitatiua, & erit in ventriculo medio cerebri. & cum prolatum fuerit nomen imaginatiua pro ea, quæ includit figuram, dicitur de ea quod est in anteriori parte cerebri. & nulla est discordia quod conseruatiua, & memoriua sunt in posteriori parte cerebri. nam cōseruatio, & memoratio sunt duæ in actu, vna vero in subiecto. Attamen quod apparet ex opinione Antiquorum est quod imaginatiua in animali est ea, quæ iudicat quod lupus sit inimicus agno, & pecus

A ppeusit amica. nam imaginatiua est virtus apprehensionis, & iudicat necessario absque eo quod indigeat ingressu alterius virtutis, præter virtutem imaginatiuam. esset autem possibile id, quod dixit Auicenna. si virtus imaginatiua non esset apprehendens. igitur nihil est addere virtutem præter virtutem imaginatiuam in animali, & præcipue in animali, cui sunt multe artes naturaliter. nam imaginationes in istis non apprehenduntur sensu: & quasi sunt apprehensiones medix inter formas intellectas, & imaginatas. & iam de clarata est dispositio huius formæ in de Sensu & sensato, quod dimitimus in hoc loco. & reuertamur ad id, quod dicit ille vir, contradicens hominibus.

ALGAEZEL.

A It Alg. Demonstratio autem prima est cum dicunt quod scientiæ intellectuales existunt in animabus humanis, & includuntur in eis vnitare quadam, & non diuiduntur. & non est dubium quod subiectum earum etiam non diuiditur: & omne corpus diuiditur, igitur indicat quod subiectum eius est quid non diuisibile. Et potest hoc reduci ad conditionem logicalem in figuris eius, & est quasi vt dicatur si erit subiectum scientiæ corpus diuisibile, tunc scientia, quæ inest ei, est etiam diuisibilis: sed scientia, quæ inest ei, non est diuisibilis: igitur subiectum non est corpus. & hic est syllogism⁹ conditionalis continuus, in quo reiteratur oppositum consequentis, & concluditur oppositum antecedentis.

Et non est disputatio de verificatione figuræ syllogismi, nec etiam de verificatione ambarum propositionum. nam, cum dicimus, omne, quod existit in diuisibili, est diuisibile proculdubio, & euenit diuisio i subiecto, è primum intellectum, in quo dubitatio impossibilis est. Secunda vero, cum dicimus quod scientia vna existit in homine, & tamen ipse est indiuisibilis, est intellectum secundum. nam, si diuideretur in infinitum esset inconueniens. si vero esset ei finitas, includitur in vnitatibus proculdubio non diuisibilibus. demum noscimus aliquas res, quarum partem non possumus ponere auferri, & partem remanere, ex eo quod non habent partes aliquas. & sic remanet dubitatio in duobus locis.

Quorum Prim⁹ est vt dicatur quare negatis dicenti quod subiectum scientiæ est substantia, indiuisibilis, occupans regionem, quæ non diuiditur? & iam scitum est hoc ex opinione Loquentium. & non remanet post hoc, nisi negatio absoluta. & est quomodo existent omnes scientiæ in substantia indiuisibili, & remanent omnes substantiæ natantes in ea absque scientia frustra. negatio autem non est utilis ei, cum fuerit possibile etiam dicere secundum opiniones eorum quomodo erit anima quid vnum, non occupans regionem, & non inuinitur ei, & non erit infra corpus, nec extra, nec continuum corpori, nec separatum ab eo. Sed nos non eligimus hunc locum. quoniam sermo de parte non diuisibili est prolixus, & ipse habet in ea rationes Geometricas, in Extraord. Auer. 5 qua-

Disputatio

¶ quarum narratione esset proximitas. & ex eis est, cum dicunt cum ponimus esse substantiam indiuisibilem infra duo corpora, an cōtangit vna duarum extremitatum eius id, quod contangit alia, vel ne? si idem est inconueniens, cum sequitur ex eo contactus duarum extremitatū. nam contangens contactum est cōtactum. si vero fuerit id, quod contangitur, aliud, in hoc quidem est affirmatio numerationis, & diuisionis. & hoc dubium est difficilis solutionis, aut prolixus esset sermo de eo. & non est nostrum vt disputemus de eo, & veniamus ad alium locum. Secundus vero locus est, vt dicamus id, quod narrauistis, quod omne existens in corpore, oportet vt diuidatur, est falsum, & conuertitur contra vos, in eo quod comprehendit virtus extimatiua agni odium lupi. nam ipsa in iudicio vnius rei non potest considerari quod diuidatur, cum non est odio aliqua pars ita quod consideretur apprehensio alicuius partis eius, & ablatio alterius partis. & iam peruenit apprehensio eius per virtutem corporalem apud vos. nam animæ bestiarum sunt innatę in corporibus, & non remanēt post mortem. & in hoc conuenerunt omnes. & si esset possibile eis vt conarentur ad considerandum diuisionem in apprehensis per sensus quinque, & sensum communem, & virtutem conseruatiuam formarū, impossibile est tamen eis considerare diuisionem in virtute intentionum, ex cuius conditione non est vt sit in materia. Si autem dixerit agnus non apprehendit odium absolutum abstractum a materia, sed ap

prehendit odium lupi demonstrati-
 talis indiuidualis, copulatum quide
 indiui duo suo, & sede sua: virtus ve
 ro intellectiua apprehendit verita-
 tes abstractas a materiis, & indiui-
 duis, dicimus agnus quidem appre-
 hendit colorem lupi, & figuram eo-
 ius vsque ad odium. & si color im-
 primitur in virtute visua, & hec figu-
 ra, & diuiditur diuisione subiecti
 visus, q̄ro, odiū, cū quo apprehēdit
 ab eo. & si id apprehendit in corpe,
 igitur diuidit? Et vellē scire quid ē
 hęc apprehensio, cum diuiditur? &
 quomodo erit pars eius? an sit ap-
 prehensio patris, aut quælibet pars
 apprehensio totius odii? & erit o-
 dium scitum pluribus vicibus, & e-
 rit apprehensio eius in omnibus par-
 tibus partium subiecti. hæc sunt du-
 bitationes, quæ sunt demonstrationi-
 bus eorum, & non possunt euade-
 re ab inconuenienti. Si autem di-
 ceret, hæc est contradictio in intelli-
 gibilibus, quæ non possunt contra-
 dici. nam vos, cum non potestis du-
 bitare in ambabus propositionibus
 & est quod scientia vna non diuidi-
 tur, & quod id, quod non diuiditur,
 non existit in corpore indiuisibili, nō
 poteritis dubitare in compositione
 syllogismi. & iam verificatum est q̄
 figura eius est figura concludens: &
 impossibile est vobis dubitare in cō-
 clusione. Responso autem est q̄
 hic liber, non composuimus eum,
 nisi ad declarandum conatum, &
 contradictionem verbis Philosopho-
 rum. & prouenit ex eo, quod cō-
 tradicimus cum hoc vni duarum re-
 rum: aut enim ei, quod dixerunt de
 anima rationali, aut ei, quod dixe-
 runt de virtute extimatiua. postea p
 sermo.

Sermonem huius contradictionis declarabitur quod ipsi dereliquerunt locum, quo involuitur in syllogismo. locus autem involuionis est, cum dicunt, si scientia existit in corpore modo, quo existit tinctura coloris in colorato, & diuiditur tinctura ad diuisionem colorari, diuiditur quidem scientia ad diuisionem subiecti. & inconueniens consistit in dictione existentie, cum potest esse ut non sit proportio scientie ad subiectum, sicut proportio tincturae ad coloratum, ita quod dicitur quod extenditur super id existens in eo, & dispargitur in lateribus eius, & diuiditur ad diuisionem eius. & forte proportio scientie ad subiectum suum est alio modo. & hic quidem modus, impossibilis est ei diuisio ad diuisionem subiecti: sed proportio eius ad id est proportio odii ad corpus: & modi proportionum attributorum ad subiecta non includuntur eodem modo. & non sunt notae differentiae nobis scientia, cui confidendum est. & iudicium de eo praeter inclusionem differentiae proportionis est iudicium. cui non est confidendum.

Edemum non negatur quod id, quod dixerunt, est id, propter quod vigoratur existimatio, & fortificatur, sed negatur quod sit scitum scientia vera, in quam non transit error, & non diriguntur dubitationes ad eam. & hoc capitulum dubitat contra eam.

AVERROES.

Ait Auer. Cum accipiuntur propositiones factae a Philosophis in hoc quaesito indefinitae, tunc disputatio facta ab Alga. sequitur eis.

Dnam, cum dicimus omne, quod existit ex attributis in corpore, est diuisibile ad diuisionem corporis, intelliguntur de eo duo. quorum Vnum est quod sit definitio partis illius attributi existentis parti ipsius corporis definitio totius: ut existentia albedinis in corpore albo. nam quaelibet pars albedinis existentis in corpore demonstrata, talis erit definitio eius, & definitio albedinis totius eadem definitio. Secundum vero est, ut sit attributum alligatum corpori absque figura propria, & hoc etiam est diuisibile ad diuisionem corporis: non autem quod definitio totius, & partis sit eadem definitio, ut virtus visiva existens in visu, sed ex eo quod ipsa recipit magis & minus, recipit etiam subiectum magis & minus. & ideo erit virtus visiva in sanis fortior, quam sit in aegris, & iuuenibus fortior, quam senibus. Et quod in eo communicant haec duae potentiae est quod sunt individuales. scilicet quod diuiditur in quantitate, & non diuiditur in quiditate, scilicet quod ipsae aut remanebunt idem definitione, & quiditate, aut auferentur, & diuiduntur ad vnum terminum in quantitate, & sunt idem definitione, & quiditate, & non diuiduntur ad quamlibet partium. & totum hoc differt a primo secundum magis, & minus. & pars eius, quae deperditur, non est operatio eius operatio residui. nam operatio deperditi ex visu debili non agit actionem visus debilis. & communicant in eo quod coloratio etiam non diuiditur ad diuisionem sui subiecti ad quamlibet partem. & definitio eius remanet eadem: sed finit diuisio ad ter-

Disputatio

¶ quantum narratione esset proximitas. & ex eis est, cum dicunt cum ponimus esse substantiam indiuisibilem infra duo corpora, an contingit vna duarum extremitatum eius id, quod contingit alia, vel ne? si idem est inconueniens, cum sequitur ex eo contactus duarum extremitatum. nam contingens contacturo est contactum. si vero fuerit id, quod contingitur, aliud, in hoc quidem est affirmatio numerationis, & diuisionis. & hoc dubium est difficultis solutionis, aut prolixus esset sermo de eo. & non est nostrum ut disputemus de eo, & veniamus ad alium locum.

H Secundus vero locus est, ut dicamus id, quod narrauistis, quod omne existens in corpore, oportet ut diuidatur, est falsum, & conuertitur contra vos, in eo quod comprehendit virtus extimatiua agni odium lupi. nam ipsa in iudicio vnius rei non potest considerari quod diuidatur, cum non est odio aliqua pars ita quod consideretur apprehensio alicuius partis eius, & ablatio alteri partis. & iam peruenit apprehensio eius per virtutem corporalem apud **I** vos. nam animae bestiarum sunt innatae in corporibus, & non remanent post mortem. & in hoc conuenerunt omnes. & si esset possibile eis ut conarentur ad considerandum diuisionem in apprehensis per sensus quinque, & sensum communem, & virtutem conseruatiua formarum, impossibile est tamen eis considerare diuisionem in virtute intentionum, ex cuius conditione non est ut sit in materia. Si autem dixerit agnus non apprehendit odium abolutum abstractum a materia, sed ap

prehendit odium lupi demonstrati talis indiuidualis, copulatum quidem indiui duo suo, & sede sua: virtus vero intellectiua apprehendit veritates abstractas a materiis, & indiuiduis, dicimus agnus quidem apprehendit colorem lupi, & figuram eius usque ad odium. & si color imprimitur in virtute visuiua, & sic figura, & diuiditur diuisione subiecti visus, pro, odium, cum quo apprehendit ab eo. & si id apprehendit in corpore, igitur diuidit? Et velle scire quid est haec apprehensio, cum diuiditur? & quomodo erit pars eius? an sit apprehensio partis, aut quaelibet pars apprehensio totius odii? & erit odium scitum pluribus vicibus, & erit apprehensio eius in omnibus partibus partium subiecti. haec sunt dubitationes, quae sunt demonstrationibus eorum, & non possunt euadere ab inconuenienti. Si autem dicet, haec est contradictio in intelligibilibus, quae non possunt contradici. nam vos, cum non potestis dubitare in ambabus propositionibus & est quod scientia vna non diuiditur, & quod id, quod non diuiditur, non existit in corpore indiuisibili, poteritis dubitare in compositione syllogismi. & iam verificatum est quod figura eius est figura concludens: & impossibile est vobis dubitare in conclusionem. Responsio autem est quod hic libet, non composuimus eum, nisi ad declarandum conatum, & contradictionem verbis Philosophorum. & prouenit ex eo, quod contradicimus eum hoc vni duarum rerum: aut enim ei, quod dixerunt de anima rationali, aut ei, quod dixerunt de virtute extimatiua. postea per

Sermonem huius contradictionis declarabitur quod ipsi dereliquerunt locum, quo involuitur in syllogismo. locus autem involuionis est, cum dicunt, si scientia existit in corpore modo, quo existit tinctura coloris in colorato, & diuiditur tinctura ad diuisionem colorati, diuiditur quidem scientia ad diuisionem subiecti. & inconueniens consistit in dictione existentiae, cum potest esse ut non sit proportio scientiae ad subiectum, sicut proportio tincturae ad coloratum, ita quod dicitur quod extenditur super id existens in eo, & dispargitur in lateribus eius, & diuiditur ad diuisionem eius. & forte proportio scientiae ad subiectum suum est alio modo. & hic quidem modus, impossibilis est ei diuisio ad diuisionem subiecti: sed proportio eius ad id est proportio odii ad corpus: & modi proportionum attributorum ad subiecta non includuntur eodem modo. & non sunt notae differentiae nobis scientia, cui confidendum est. & iudicium de eo praeter inclusionem differentiae proportionis est iudicium. cui non est confidendum. Demum non negatur quod id, quod dixerunt, est id, propter quod vigoratur existimatio, & fortificatur, sed negatur quod sit scitum scientia vera, in quam non transit error, & non diriguntur dubitationes ad eam. & hoc capitulum dubitat contra eam.

AVERROES.

It Auer. Cum accipiuntur propositiones factae a Philosophis in hoc quaesito indefinitae, tunc disputatio facta ab Alga. sequitur eis.

nam, cum dicimus omne, quod existit ex attributis in corpore, est diuisibile ad diuisionem corporis, intelliguntur de eo duo. quorum Vnum est quod sit definitio partis illius attributi existentis parti ipsius corporis definitio totius: ut existentia albedinis in corpore albo. nam quolibet pars albedinis existens in corpore demonstrata, talis erit definitio eius, & definitio albedinis totius eadem definitio. Secundum vero est, ut sit attributum alligatum corpori absque figura propria, & hoc etiam est diuisibile ad diuisionem corporis: non autem quod definitio totius, & partis sit eadem definitio, ut virtus visiva existens in visu, sed ex eo quod ipsa recipit magis & minus, recipit etiam subiectum magis & minus. & ideo erit virtus visiva in sanis fortior, quam sit in aegris, & iuuenibus fortior, quam senibus. Et quod in eo communicant haec duae potentiae est quod sunt individuales. scilicet quod diuiditur in quantitate, & non diuiditur in quiditate, scilicet quod ipsae aut remanebunt idem definitione, & quiditate, aut auferentur, & diuiduntur ad vnum terminum in quantitate, & sunt idem definitione, & quiditate, & non diuiduntur ad quamlibet partium. & totum hoc differt a primo secundum magis, & minus. & pars eius, quae deperditur, non est operatio eius operatio residui. nam operatio deperditi ex visu debili non agit actionem visus debilis. & communicant in eo quod coloratio etiam non diuiditur ad diuisionem sui subiecti ad quamlibet partem. & definitio eius remanet eadem: sed finit diuisio ad tertium minimum

Disputatio

Gminum, ad quem si diuiditur, cor-
rumpitur coloratio. Attamen quod
conseruat diuisionem semper est na-
tura continui, scilicet forma conti-
nuitatis. Et hæc propositio etiam,
cum sic posita fuerit, erit nota ex se-
ipsa, scilicet qd omne recipiens diui-
sionem his duabus speciebus diui-
sionis subiectum eius est corpus ex
corporibus. & conuersio etiam est
manifesta: & est quod omne existens
in corpore recipit diuisionem ali-
qua harum duarum specierum di-
uisionis. Et, cum verificatum fuerit
hoc, tunc conuersio sui contradicto-
Hij est vera, si sciueris quid sit con-
uersio contradictorii: & est, id, quod
recipit diuisionem aliquo horum duo-
rum modorum, non existit in cor-
pore. & cum copulaueris huic id,
quod manifestum est etiam de in-
tellectis vniuersalibus, & est qd ipsa
non recipiunt diuisionem aliquo
duorum modorum, cum non sint
formæ individuales, manifestum est
qd sequitur ex hoc qd intelligibilia,
non est eis subiectum corpus ex cor-
poribus, nec potentia ad ea est potē-
tia in corpore: ergo sequitur vt sit
subiectum eorum virtus spiritualis
Icomprehendens seipsam, & aliud.
Alg. vero, quoniam assumpsit vñ
speciem duarum specierum diuio-
nis, & remouit eam ab intellectis v-
niuersalibus, contradixit per secun-
dam partem repertam in virtute vi-
sua, & virtute imaginatiua, & fecit
in hoc sermonem sophisticum. &
scientia animæ est nobilior, & pro-
fundior, quàm vt apprehendatur in
arte topica. Præterea ipse non addu-
xit demonstrationem Auicennæ se-
cundum modum eius. nam vir ille

fundauit demonstrationem suam
dicens qd intellecta, si existerent in
corpore, aut existerent ex eo in par-
te non diuisibili, aut in parte diuisi-
bili. deinde inconueniens est vt exi-
stant in re diuisibili ex corpore. &
cum hoc fuerit inconueniens, rema-
net vt intellectus, si existit in corpo-
re, vt existat in eo in re diuisibili. de-
inde destruxit qd existat in re diuisi-
bili: ergo falsum est vt existat in cor-
pore omnino. Et, quoniam destruxit
Alga. vñam duarum partium,
dixit non est absurdum, quin si pro-
portio intellectus in corpore alia p-
portio. & est manifestum qd, si pro-
portionabitur corpori, non sunt hic nisi
duæ proportionēs, aut proportio ad
id ad subiectum diuisibile, aut subie-
ctum non diuisibile. Attamen qd
cum eo completur hæc demonstra-
tio, est qd intellectus non habet allig-
ationem alicui virtuti virtutum
animæ alligatione formæ in subie-
cto. nam, si auferetur ab eo, qd est al-
ligatus corpori, non est dubium qd
auferetur ab eo, qd non est alligatus
virtuti virtutum animæ alligaturū
corpori. nam, si esset alligatus alicui
virtutum animæ, vt dicit Arist. non
erit operatio ei nisi ex virtute illa.
& si hoc esset, non apprehendit vir-
tutem illam. Hoc est, quo sustentat-
us est Arist. in declarando qd intel-
lectus est separatus. Et narrabimus
etiam dubitationem secundā, quā
adduxit in secunda rōne, quam Phi-
losophus assumpsit pro rōne, post-
quā notificauerimus qd rationes eo-
rum, cum permutatæ fuerint ab arte
sibi propria, est supremus gradus ea-
rum gradus sermonum topicorum.
& ideo intentio nostra in hoc libro
est

N est scire qualitatem sermonum positorum in eo, attributorum ambab⁹ scetis, & ad patefaciendum, qui duorum sermonum sit dignior ut attribuat^r domino eius destructio, & contradictio.

A L G A Z E L.

A It Alga. Ratio Secunda. Dixerunt, si dispositio scientis i sci to vno intellectuali, & est scitum abstractū à materia, est existens in materia existens accidentium in substantiis corporalibus, sequitur diuisio eius in forma ad diuisionem corporis, ut diximus antea. Et, si nō fuerit existens in eo, nec extensum in ipso, & negant dictionem existentiz, veniemus profecto ad aliam, p lationem, & dicemus an scientiz sit proportio scienti, vel ne? & est falsum cessare proportionem. nam, si cessaret proportio de eo, tūc q sciat id, non erit dignius, quā non sciat. Et, si est ei proportio, non euadet à tribus partibus. aut. n. erit proportio ad quamlibet partem partiū subiecti, aut ad aliquas partes subiecti præter alias, aut non erit ad aliquā partium proportio. Et falsum est ut dicatur non est proportio ad aliquā partium. nam, cum non fuerit proportio in vnitate, non erit proportio in aggregato: aggregatum enim ex separatū est separatū. & falsum est ut dicatur proportio ad aliquas. nam id, ad quod non habet proportionem scientia, nō est de dispositione scientiz. & de eo non loquimur. Et falsum est ut dicatur q cuiuslibet parti positæ sit, pportio ad substantiam. nam, si esset proportio ad substantiam scientiz fm totum,

manifestum est q quolibet pars nō est pars sciti, sed erit scitum sicut est totum. & tunc erit intellectum vici bus infinitis in actu. si vero quolibet pars habet proportionem aliam quam sit proportio, quam habet alia pars ad substantiam scientiz, igit substantia scientiz diuiditur. re. & iam declarauimus q scientia de sci, to vno omnimode non diuidit^r re. & si fuerit proportio cuiuslibet ad rem ex substantia scientiz alia, quā illa, ad quam est proportio alterius; tunc diuidi hanc scientiam in hoc ē magis apparet, & est falsum. Et ex hoc declarabit^r q sensibilia impressa in quinque sensibus non erunt nisi similitudines formarum particularium diuisibilibus. nam hæc apprehensio est aduentus similitudinis apprehensi in animam apprehendentis, & erit cuiuslibet parti similitudinis sensati proportio ad partem instrumenti corporalis. Dubitatio tamē huic est id, quod dictum est supra. nam permutare dictionem existentiz in dictionem proportionis non aufert dubium in eo, quod existit. si cut virtus extimatiua in agno, & odium lupi, ut dixerunt, quæ est apprehensio absq; dubio, & non proportio ad eum. & sequitur ex pportione illa illud qd dixistis. nam odiū non est quid, cui mensurata sit proportio habens quantitatē mensurabilem, adeo q imprimatur similitudo eius in corpore mensurato, & proportionent partes eius partibus illius. & esse figurā lupi mensuratā non soluit dubiū. nā genus aliquid apprehendit præter figurā, & est diuersitas, & odium, & contrarietas. & hoc quidem odium additū figuræ

Disputatio

Con non habet mensuram: & iam apprehendit id in corpore mēsurato. Hoc profecto est dubium huic demonstrationi, sicut est primæ. Si autem dixerit aliquis, vos repulistis has demonstrationes, ex eo qd scientia existit in subiecto per substantiam occupantem regionem, quæ non diuiditur, & est pars indiuisibilis, dicimus qd non: qm loqui de substantia indiuisibili pendet in rebus Geometricis, & prolixus esset sermo in solutione eius. Præterea, non est in eo aliquid, quo auferatur dubium. nā sequitur vt sit posse, & voluntas etiā in hac parte. homini enim est actio. & hoc non potest considerari nisi cum posse, & voluntate, & non potest considerari voluntas, nisi cum scientia, & posse scribere eum manu & digitis scientia vero eius non est eum manu, cum non auferatur in incisione manus, nec voluntas eius est eum manu: nam vult eam præter dominium manus. & prohibetur non ex priuatione voluntatis, sed ex priuatione ipsius posse.

AVERROES.

Alter. Hic sermo non est de claratio distincta in se, sed est complementum sermonis præcedentis. Nam in sermone præcedenti posuit qd scientia non diuidit ad diuisionem subiecti positivæ, in hoc vero sermone conatus est declarare illud, faciens quidem diuisionem eius ad tria. & tunc dubitatio prima remansit ei. & remansit, qm ipse non compleuit ambas res, de quibus dicitur diuisio, materialis. nā, qm ipsi auferunt qd diuidat intellectus ad diuisionem subiecti eo mō, quo diuidetur accidentia ad diuisionem subiecti

& hæc est vna species diuisionis corporalis, & est quæ reperitur in virtutibus corporeis apprehensivis, ingressa est profecto contra eum dubitatio pp has virtutes. completur vero demonstratio, cum auferantur hæ duæ species diuisionis ab intellectu, & declaratur qd omne habens permanentiam in corpore non euadet ab vna hæc duarum spectrum diuisionis. Et forte dubitatur in eo qd reperitur in corpore in hac specie alia entitatis, quæ non diuidit ad diuisionem subiecti definitione, verum sit separatum à subiecto, vel ne? nā nos videmus plurimas partes subiecti auferri, & tñ non auferit hic modus entitatis, s. apprehensio indiuidualis. & existimat qd, quæadmodum non auferitur forma in destructione partis, aut partisi à subiecto, sic non auferit in destructione totius, & qd ablatio actionis formæ pp subiectum est similis ablationi operationis artificis pp instrum. & ideo dixit Arist. qd, si esset sensus oculus, sicut est iuuenis, ipse videret sicut videt iuuenis. i. pōt existimari qd diminutio visus oculi quæ euenit sensui in virtute visiva, nō est ex debilitate visus, sed ex debilitate instrum. & sumit rōi hoc ex destructione instrum. aut plurimarum partium eius in somno, & apoplexia, & ebrietate, & agnitionibus, quibus destruuntur apprehensiones sensuum. nam non dubitatur qd virtutes non destruuntur in illis temporibus. & hoc videtur magis in animalibus, quæ, cum incidantur in duas partes, viuunt. & plurimæ plantarū sunt huiusmodi, licet non fuerit in eis virtus apprehensiva. Sermo autem de anima est nimis profundus, sed Deus

appro-

Appropriauit enim sapientibus profundis in scientia. & ideo dixit Iob, simplex ego sum, nescio animam meam. Et similitudo mortis somno in hoc est ratio evidens permanentie anime. quoniam destruitur operatio anime in somno ex destructione instrumentorum eius, & tamen ipsa non destruitur. igitur necesse est ut sit dispositio eius in morte, sicut est dispositio eius in somno. iudicium enim partium est idem, & est ratio communis omnibus, conveniens vulgo in credendo veritatem, & excitat homines sapientes ad viam, ex qua sciunt immortalitatem anime. & hoc manifestum est ex sermone Dei, Perueniunt autem in morte in eo, qui non moritur in somno.

A L G A Z E L.

Alga. Ratio Tertia. Dicunt si scientia existeret in parte corporis, tunc esset sciens, qui scit hanc partem præter alias partes hominis. & tamen homo dicitur de eo sciens. & scire est attributum ei vultu absque proportionem ad subiectum proprium. & hoc est manifestum. quoniam ipse appellatur videns, & audiens, & gustans & odor reperitur ei. & sic bestia attribuitur ei hoc. & id quidem non indicat quod apprehensio sensibilium non sit in corpore, sed est species permissionis. sicut dicitur talis homo est in Gallia, licet fuerit in parte aliqua vniuersæ Gallie, non in tota, & tamen refertur ad totam.

A V E R R O E S.

Alga. Cum autem conceditur quod intellectus non attribuitur alicui membro hominis, & constituta est demonstratio in hoc: id enim non est notum per se: manifestum est quod sequitur ex eo ut non sit

subiectum eius aliquod corpus ex corporibus. Et non erit dictum nostrum de homine, quod sit sciens, sicut dictum nostrum, quod videat. quoniam, cum fuerit notum per se quod videt per aliquod membrum deputatum, manifestum est quod, cum attribuimus ei vultu absolute, est possibile secundum consuetudinem Maurorum, & aliarum gentium in hoc. & cum non fuerit intellectui membrum deputatum, manifestum est quod, cum dicimus de eo quod sit sciens, non est ex eo quod aliqua pars eius scit. sed quomodo hoc sit non est notum per se. nam ipse non tenet quod sit hic membrum deputatum ei, nec locus deputatus in aliquo membro membrorum, sicut est in virtute imaginatiua, & cogitatiua, & memoratiua. nam loca istarum sunt nota in cerebro.

A L G A Z E L.

Alga. Demonstratio Quarta. Si autem scientia existit in parte cordis, aut cerebri, exempli gratia, tunc ignorantia est contrarium ei. & oportet ut admittamus quod sit in alia parte cordis, aut cerebri: & erit homo aliquando sciens, & ignorans de aliqua re. & cum hoc falsum fuerit, declarabitur quod subiectum ignorantie est subiectum scientie. & hoc subiectum est vultu, ita quod falsum est aggregari duo contraria in eo. & ipse quidem, si esset in subiecto, non esset falsum existere ignorantiam in aliqua parte eius, & scientiam in aliqua parte eius. quoniam rei existentii in subiecto non contrariatur contrarium eius in alio subiecto, ut congregant nigrædo & albedo in eodem oculo, sed in duobus subiectis. & non

S iiii sequi-

Disputatio

Esequitur hoc in sensibus. nam nullū est contrarium apprehensioni eorum. ipsi enim apprehendunt, & nō apprehendunt. & non est inter eos nisi oppositio esse, & priuationis. & propter hoc dicimus q̄ apprehendit per aliquas partes eius, vt oculus & aures: & non apprehendit per residuum sui corporis. & nulla est ei cōtradictio. & non sufficit dictum verum q̄ scire est contrarium ignorantie. & iudicium est vniuersale eis in toto corpore, cum non sit falsum vt sit iudicium præter subiectū causæ. nam sciens est subiectum, in quo

Hexistit scientia: & si profertur nomē de vñ, est abusive. sicut dī est in Galia, licet fuerit ī aliq̄ pte eius, & sicut dī videns, licet sciuerimus de necessitate q̄ iudicium visionis non consistit in pede, & manu, sed est propriū oculo. & cōuertitur iudicium de subiectis, vt cōuertitur de causis. nam iudicium est diminutum de subiecto causarum. & non euadit ab hoc sermo dicentis q̄ subiectum, aptum ad recipiendum scientiam, & ignorantiam hominis, est vnum, & conuertuntur cum eo. nam apud vos omne corpus, habens vitam, recipit

Iscientiam, & ignorantiam, & nō ponunt præter vitam aliam conditionē, & alie partes corporis apud eos circa receptionem scientiæ sunt in eodem gradu. Dubitatio vero, q̄ hoc conuertitur, est contra vos in appetitu, & desyderio, & voluntate. nā hæc existunt in bestiis, & hominib⁹, & sunt simul existentia in corpore. deinde falsum est vt mutetur, ex eo q̄ appetunt, & congregantur in eo fuga, & perfectio ad idem, cum fuerit desyderium in subiecto, & fuga

in alio subiecto. & hoc non indicat q̄ ipsa non existant in corpore. quoniam istæ virtutes, licet multæ fuerint, & mouentur diuersis instrumentis, habent tamen vnum copulans: & est anima. & hoc homini, & bestis simul. & cum vnitur copulans mutabuntur relationes contradictorie in comparatione ad id. & hoc quidem non indicat q̄ anima non sit existēs in corpore, sicut ē in bestiis.

AVERROES.

AIt Auer. Hoc, quod narrauit nomine Philosophorum, hic, non sequitur ab eo, nisi q̄ scientia non existit in corpore, modo, quo existit coloratio in eo, demum alia accidentia, nō autem q̄ ipsa existat in corpore omnino. nam prohibet subiectæ scientiæ, quin recipiat ignorantiam de re, & scientiam de ea, indicat necessarium q̄ non sit ei vnitas contraria. n. non existūt in eodem subiecto. & hæc species impossibilitatis reperitur in aliis attributis, quæ sunt apprehensiones, & ex apprehensionibus, quod vero est propriū subiecto scientiæ receptione est q̄ apprehendit contraria simul. scilicet rem, & contrarium eius. & hoc quidem impossibile est vt sit, nisi apprehensione nō diuisibili in subiecto nō diuisibili. nam iudex est vnus necessarius. & ideo dī q̄ scientia contrariorum est eadem. Hic quidem modus receptionis est, qui appropriatur animæ necessario. At tamen declaratum est apud eos q̄ hæc est dispositio sensus cōis iudicantis de quinq; sensibus, & est apud eos corporeus. quare non est rō ad pbandū q̄ intellectus nō existat in corpore. quoniam nos diximus q̄ existētia ē duobus

Abus modis, aut existentia attributorum nō apprehendentium, aut existentia attributorum apprehendentium. Et id profecto, cum quo i hoc sermone dubitavit eis, est verum: & est q anima concupiscibilis nō movetur ad contraria simul, & tamē est corporea. Et non vidi aliquem Philosophorum ratiocinari ex hoc, in affirmando permanentiam animæ, nisi non considerantem sermones suos, nam proprietas vniuscuiusque virtutis apprehensivæ est vt non copulentur in apprehensione eius duo opposita, sicut proprietas duorum contrariorum extra animam est vt non congregentur in eodem subiecto. Igitur hoc est, in quo communicant virtutes apprehensivæ cum virtutibus non apprehensivis. & appropriatur virtutibus apprehensivis q ipsæ iudicant de contrariis repertis simul, scilicet sciunt vnum eorum ex scientia alterius. & appropriatur virtutibus non apprehensivis, quoniam dividuntur ad divisionem corporis, & reperiuntur in diversis partibus eiusdem corporis contraria simul, non autem in eadem parte. &, quoniam anima subiectum eius nō dividitur hac specie divisionis, non evenit ei vt reperiantur in ea duo contradictoria simul in duabus partibus subiecti. Quare isti sermones omnes sunt sermones hominis non pervenientis ad opiniones Philosophorum in his rebus. O q̄ est remota opinio afferentis rationem de permanentia animæ, ex eo q ipsa non iudicat de duobus contradictoriis simul. nam sequitur ex hoc vt subiectum eius sit vnum non divisibile. & quæro quæ est ratio ad probandū

q subiectum non divisibile ad divisionem subiecti accidentium, quod non sit divisibile omnino?

ALGAEZEL.

Alt Alga. Ratio Quinta. Dicite si intellectus intelligit intelligibilia instrumento corporeo, ipse quidem non intelligit seipsum. & consequens est falsum, quia ipse intelligit seipsum: igitur antecedens est falsum. Dicimus, nos bene concedimus q reiteratio oppositi consequentis concludit oppositum antecedentis: attamen, cum probatur consequentia consequentis ab antecedenti, nō admittimus, sed dicimus nō concedimus consequentiam consequentis. Et quæro quæ est ratio eius? Si autē dixerit ratio eius est, quia visus est i corpore, & visus, non alligatus visui in aspiciendo non videt, & auditus non audit, & sic alij sensus, & intellectus non apprehendit etiam, nisi in corpore: ergo non intelligit seipsum. intellectus autem, quemadmodum intelligit aliud, sic intelligit seipsum, & intelligit q intelligat aliud, & q ipse intellexerat seipsum. Dicimus id, quod dixistis est corruptum ex duobus. Primum quidem, quoniam visus apud nos possibile est vt alligetur sibi ipsi, & erit visus alteri, & sibi ipsi, quemadmodum erit vnum sciens sciens aliud, & sciens seipsum. sed consuetudo currit in contrarium huius, & rescissio consuetudinis apud nos admittitur. Secundum vero, & est fortius, est concedendo hoc in sensibus. Attamen non, cum hoc impossibile est in quibusdam sensibus impossibile est etiam in quibusdam. Et quid inconvenientius est

Disputatio

G vt distinguatur iudicium sensuum in modo apprehensionis cum communicatione eorum q̄ sint corporei: vt differunt visus, & tactus. quia tactus nō acquirit apprehensionem, nisi cum continuatione contracti instrumento tactus. & sic etiam est gustus. & differt ab eo visus, cum conditionatur in eo separatio, ita q̄, si ponatur super palpebras, non videt colorem, quia non distat ab eo. & hæc quidem diuersitas non facit diuersitatem, quò ad eorum indigentiam corpore. & non negatur, quin sit in sensibus corporeis quid, quod appellatur intellectus, & differt ab eis, in eo q̄ apprehendit seipsum.

AVERROES.

A It Auer. Contradictio autem Prima, & est, cum dicit q̄ possibile est vt rescindatur consuetudo, & videbit visus seipsum, est sermo in ultimitate sophisticationis, & inuolutionis. & iam locuti sumus de hoc superius. Secunda vero contradictio, & est, cum dicit q̄ nō est absurdum vt apprehensio corporea apprehendat seipsam, habet quidem quādam sufficientiam. At tamen cum scitus fuerit modus, qui mouit eos ad hoc, scietur q̄ hoc est impossibile. nam apprehensio est quid reperiunt inter agens, & passum, & est apprehendens, & apprehensum. & falsum est vt sit sensus agens, & patiens eodē modo. &, cum reperitur agēs, patiens est duobus modis, sc. q̄ actio est ei ex parte formæ: passio vero ex parte materiæ: igitur omne compositum non intelligit seipsum. quoniam substantia eius est alia ab eo,

per quod intelligit. nam intelligit per partem substantiæ suæ. &, quia intellectus est ipsum intellectum, tūc, si compositum intelligit seipsum, conuertitur compositum in simplex, & totum fit pars, & hoc totum est falsum. Et hic sermo, cū scribitur hic, est rhetoricus. &, cū scribitur secundum ordinem demonstrationum, & est vt præcedant eum conclusiones, quæ debent præcedere, potest fieri demonstratiuus.

A L O A Z E L.

A It Alga. Ratio Sexta. Dicunt si intellectus apprehenderet cū instrumento corporeo, vt visus, nō apprehenderet instrumenta sua, vt faciunt alij sensus: sed ipse apprehendit cerebrum, & cor, & quod ponitur, q̄ sit instrumentum eius: ergo indicat q̄ nō habet instrumentum, nec subiectum. sin autem, id non apprehenderet. Dubitatio autem huic est, sicut dubitatio, quæ fit in præcedenti. quoniam nos dicimus q̄ non est inconueniens quin visus apprehendat subiectum suum, sed curris secundum consuetudinem. nam dicimus nō est falsum vt differant sensus in hoc, licet communicent in existentia eorum in corporibus, vt antea. Et quare dicitis q̄ existens in corpore, falsum est vt apprehendat corpus, quod est subiectum eius? & quare sequitur vt iudicemus ex vno demonstrato tali particulari remoto super vniuersale absolutū? & unde scitur deliberatiue falsitas eius? & iam dictum est in Logica q̄ iudicatur ex causa particulari, aut particularibus plurimis, super vniuersale, ita

A ita qd daret exemplum in hoc, cum dixerit aliquis qd omne animal mouet in masticando mandibulam inferiorem, quoniam vidimus inductiue oia animalia esse talia. & hoc quidem erit, quia nescit tanfah. nam ipsum mouet mandibulam superiorem. & sic isti profecto non inquirunt inductiue, nisi quinque sensus, & inveniunt eos modo tali, & indicauerunt de omnibus cum eo. & forte intellectus est sensus, qui currit in his sensibus curso tanfah inter alia animalia. igitur sensus cum hoc, qd sunt corpori, diuiduntur ad id, quod apprehendit subiectum suum, & ad id, quod non apprehendit, vt diuiduntur ad id, quod apprehendit obiectum suum absq; contactu, vt est visus, & ad id, quod non apprehendit, nisi continuatione, vt gustus, & tactus. igitur id, quod dixerunt, si generauit existimationem, non generauit tamen veritatem, cui confidendum sit. Si autem dicet nos non sustentamur simplici inductione sensuum, sed de demonstratione, & dicimus si essent cor, & cerebrum in anima hominis, non deficeret ei apprehensio eorum, adeo qd non euadet ab apprehensione sui ipsius. nam vnus homo non scit seipsum ex seipso, sed affirmat se per animam suam ex anima sua. sed non est sic in apprehensione eorum. homo enim cum non audiet recitationem cordis, & cerebri, nec videt ea in anatomia alicuius hominis, non apprehendit ea, nec credet qd sint. & si intellectus esset in corpore, oportet vt intelligat hoc corpus semper, aut id non apprehendit semper. Dubitatio autem est, qd nullum amborum est verum, sed intelligit seipsum

aliquando, & non intelligit seipsum aliquando. & hoc probatur. quoniam, si apprehensio, existens in subiecto, apprehendit subiectum ex proportionem eius ad subiectum, & non consideratur qd sit ei proportio ad id, nisi existens in eo, profecto nunq id apprehendet. Et, si hxc proportio non erit tunc, nunquam debet id apprehendere: cum impossibile est vt sit ei alia proportio ad id, prout est ipse. quoniam ex eo qd intelligit seipsum, intelligit seipsum semper, & hoc non deficit ei in aliqua hora. Dicimus qd homo, quotienscunq; perseuerauerit considerare animam suam, & non celatur ei, ipse profecto considerat corpus suum. Veruntamen qd non innuitur ei nomen cordis, & forma eius, & figura eius, sed affirmat animam suam esse corpus, adeo qd affirmat esse animam suam cum vestibus suis, & esse domi. anima vero, quam dixerunt, non attribuitur vestibus, & domui. & affirmatio ei ad corpus, quod est principale, sequitur ei. & non curant de figura eius, & nomine eius, sicut non curant de subiecto odoris, & qd sunt addita in anteriori parte cerebri similia capitibus mamillarum. Et, sicut homo scit qd apprehendit odorem cuti naribus, tamen subiectum apprehensionis non consideratur ab eo, nec demonstratur, licet apprehenderit qd est propinquior ad caput, qd sit propinquior ad infra aures, sic considerat homo animam suam, & scit qd esse eius, quo consistit, est propinquior cordi, quam sit pedi. nam ipse considerat animam suam, remansuram cum priuatione pedis, & non considerat consideratione animae suae remansuræ

Disputatio

Manfare cum priuatione cordis. igitur id, quod dixerunt de eo, quod ipse intelligit de corpore aliquando, & aliquando non intelligit, non est sic.

AVERROES.

AIt Auer. Dubitatio autem eius, quod id, quod est in corpore, aut virtus in corpore, non intelligit se ipsum per rationem, quoniam sensus sunt virtutes apprehensivae in corporibus, & ipsae non intelligunt se ipsas, hoc quidem est in capitulo inductionis, quae non facit adipisci veritatem. **H**tem. Et assimilatio eius inductioni facta de eo, quod omne animal mouet mandibulam inferiorem, profecto non est ei similis aliquo modo, licet fuerit similis aliquo modo. Quod autem sit ei dissimilis est, quoniam ponens inductiue quod omne animal mouet mandibulam inferiorem, facit inductionem diminutam: nam inducit in ea omnes species animalium. ponens vero quod omnes sensus non apprehendunt se ipsos in rei veritate, facit inductionem perfectam, cum non sit sensus praeter quinque sensus. **I**udicium autem per id, quod videtur ex sensibus, quod omnis virtus apprehensiva non est in corpore, est simile inductioni, qua iudicamus quod omne animal mouet mandibulam inferiorem. nam ponens hoc, quemadmodum non facit inductionem in omnibus animalibus, sic ponens quod omnis virtus apprehensiva non est in corpore, ex eo quod sic est in sensibus, non facit inductionem in omnibus virtutibus apprehensivis. Quod vero dixit de eis in eo quod, si intellectus esset in corpore, comprehenderet corpus,

in quo est apud apprehensionem suam, est sermo ieiunis, & non est ex sermonibus Philosophorum. quoniam hoc sequeretur, si omnis apprehendens esse rei, id apprehenderet per definitionem eius. & non est sic. nam nos apprehendimus animam, & multa, & non apprehendimus definitiones eorum quoniam, si apprehenderemus definitionem animae cum esse eius, sciremus necessario ex definitione eius esse eius, an sit in corpore, vel non sit in corpore. si. n. esset in corpore, esset corpus necessario assumptum in definitione eius. & si non fuerit in corpore, non erit corpus assumptum in definitione eius. hoc quidem est id, quod debet teneri hic. **C**ontradictio autem Algae huic sermone, quod homo considerat de anima quod sit in corpore eius, licet non discernatur ab eo membrum, in quo est ex corpore, est profecto vera. & Antiqui differunt in hoc. sed scientia nostra, quod sit in corpore, non est scientia, quod sit ei existentia in corpore. nam hoc non est notum per se. & est id, in quo differunt homines & Antiqui, & Moderni. si. n. corpus esset ei ut instrumentum, nullam quidem haberet existentiam in eo. si vero esset ei ut accidens substantiae, non erit ei esse nisi in corpore.

ALGAEZEL.

AIt Alga. Ratio Septima. Dixerunt virtutes apprehensivae in instrumentis corporeis, accidit eis ex consuetudine in operatione, & continuatione apprehensionis diminutio. nam continuatio motus corrumpit complexiones corporum, & destruit

Astruit eas, & sic res excessiue excelsio-
ris comprehensionis debilitat eas, &
aliquando corrumpunt eas, adeo q̄
non apprehēdunt postea aliquid le-
uius, & debilius: sicut est vox excessi-
ua auditui, & lux clara visui. nā ali-
quando corrumpit eum, aut prohibe-
tur postea ab apprehensione vocis le-
uis, & sic etiam apprehēsa ex gustu:
apprehendens enim dulcedinem ex-
cessiuam non sentit postea dulcedi-
nem, quæ est minor ea. Dispositio
vero in virtute intellectiua est in cō-
trarium. nam continuatio in specu-
lando intelligibilia non eam reddit
Bessam in hoc. & apprehensio specu-
labiliū supremorum fortificat eā
ad comprehendendum speculabilia
leuia, & non debilitat eam. si vero
euenit ei aliquando essitas, hoc est,
quia indiget virtute imaginatiua, &
coadiuuatione eius, & debilitatur
virtus imaginatiua, & non inseruit
intellectui. Dubitatio autem est ex
vijs præcedētibz. nam nos dicimus
non negatur quod differant sensus
corporei in hoc. & non omne, quod
affirmatur aliquibz eorum, oportet
ut affirmetur alijs. sed non nega-
mus q̄ differant corpora. nam sunt
Caliqua eorum, quæ debilitat ea mo-
tus aliquis: & aliqua, quæ ea fortifi-
cat alius motus, & non debilitat. &
si receperint impressionem ex eis,
erit profecto ibi causa, mutans vir-
tutem eorum, ita quod non sentiet
impressionem. & totum hoc est
possibile, cum iudicium affir-
mans in aliquibus, non
oportet ut affirmet
in omni -
bus.

A Ir Aver. Hęc est ratio antiqua
ex rationibz eorum, & con-
clusio eius est q̄, cum intellectus ap-
prehendit intelligibile forte, deinde
revertitur ad apprehensionem eius,
quod est debilius, tunc apprehensio
eius est faciliior. & hoc indicat q̄ ap-
prehensio eius nō est in corpore. nā
nos reperimus virtutes corporeas
apprehensivas recipere impressionē
ab apprehensis fortibus impressio-
ne tali, qua debilitatur apprehensio
earū, ita q̄ impossibile est eis ut ap-
prehēdant ea, quæ sunt facilioris ap-
prehensionis post apprehensionem
fortioris apprehensionis. Et causa
in hoc est, quoniam omnis forma
existens in corpore, existentia eius
in eo est, quia recipit hoc corpus im-
pressionē ab ea, sed existit in eo, quo-
niā est diuersa proculdubio. sin au-
tem, non erit forma in corpore. &
quoniam inuenerūt q̄ recipiens in-
telligibilia non recipit impressionē
ab intelligibilibz, determinauerūt
q̄ hoc recipiens non sit in corpore. At
tamen hoc non est ei contradictio.
nam omne recipiens impressionem
à subiecto ex existentia forme in eo,
conuenientem quidem, aut fugien-
dam, aut paucā, aut multam, est cor-
poreum necessario. & conuersio hu-
ius est etiam vera. & est, omne, quod
est corporeum, recipit impressionē
à forma adueniente ei, & mensura
impressionis eius est secundum mē-
suram missionis illius forme corpo-
ri. Et causa in hoc est, quoniam om-
nis generatio sequitur mutationē.
& si introduceretur forma in corpo-
re absque mutatione, tunc esset possi-
bile

Disputatio

● bile ut reperiretur forma corporea, ex qua non imprimatur aliquid subiecto in aduentu eius.

A L O A Z R L.

A It Alga. Ratio Octava. Dixerunt, oēs partes corporis debilitatur vigor earum, postquam peruenierint ad statum propē quadraginta annos: & quod postea, debilitatur visus, & auditus, & aliae virtutes, virtus tamen intellectiva ut plurimum fortificatur post hoc in pluribus. Et non est dicendum contra hoc, ex eo, quod evenit priuatio speculationis intelligibiliū, cum acciderint morbi corpori, & hyeme causa senectutis. nam quoniam scunq; declaratum sit quod fortificatur cum debilitate corporis in quibusdam temporibus, declarabitur etiam quod existat in corpore. Sed destructio eius apud destructionem corporis non infert necessario ut existat in corpore. nam reiteratio consequentis non concludit. nos enim dicimus si virtus intellectiva existeret in corpore, debilitaret eam debilitas corporis in aliquibus temporibus: igitur declarata est existentia eius in seipso in omni tempore. sed consequens est falsum igitur antecedens est falsum. & cum dicimus consequens, quod reperitur in aliquibus temporibus, non sequitur ut antecedens sit verum. Vltima causa eius est, quoniam anima habet operationem in seipsa, cum non fuerit ei prohibens, & non fuerit ei occupans. nam ipse anima duae sunt operationes, operatio quidem respectu corporis, & est regere id: & operatio respectu principiorum

suorum, & sui ipsius, & est apprehensio intelligibilium. & sunt duae operationes diuersae, & distinctae: & de occupauerit seipsam in aliqua earum, declinat ab alia, & defecit ei congregare ambas simul. occupatio autem eius ex parte corporis sunt sensatio, & imaginatio, & appetitus, & timor, & ira, & existimatio, & tristitia, & dolor. & cum inceperit considerare intelligibili, defecit ab istis rebus, immo sensus tantum prohibet, & remouet ab apprehensione intellectus, & speculatione eius, absque eo quod aliquid tangat instrumentum intellectus, aut accadat ipsimet lesio. Et causa huius est occupatio animae in aliqua operatione. & ideo destruitur speculatio intellectus etiam apud dolorem, & morbum, & timorem, quia est morbus in cerebro. Et quomodo prohibetur impossibilitas cum diuersitate modorum actionis animae, & numeratione vnius modi sequitur impossibilitas? nam timor inuoluit a dolore, & appetitus ab ira, & consideratio in intelligibili ab aliquo intelligibili separato ab eo. & signum, quod morbus eveniens corpori non est in subiecto scilicet, est, quod cum reuertitur sanum, non indiget disciplina scientiarum denuo, sed redit qualitas animae eius, prout fuerat, & reuertuntur illaeque scientiae, absque quod fiat disciplinatio. Dubitatio autem, quoniam nos dicimus quod diminutio virtutum, & additio earum habent multas causas, quae non concluduntur, & aliquae profecto virtutes fortificantur in principio vitae, & aliquae in medio, & aliquae in fine, & intellectus est sic etiam. & non remanet nisi quod topicus ratiocinetur,

¶ rūr, & non concedat quòd differant odor, & visus. quoniam odor fortificatur post quadragesimum annum, & tamen visus debilitatur, licet sint æquales, cū fiunt in corpore. quē admodū differūt illę virtutes in aīa libus, & fortificatur odor in quibusdā, & auditus in quibusdā, & visus in quibusdā ex diuersitate cōplexionis eorum. & non est quidem posse hoc scire & nō est incōueniēs vt sint ēt complexiones instrumentorū diuersę secundum individua & secundum tempora. & erit vna causarum prioritatis debilitatis visus præter intellectum. quoniam visus est prior intellectu. nam videt in principio creationis, & tamen non perficitur intellectus eius, nisi post quintumdecimum annum, aut plus, prout vidimus quòd differunt homines in eo, ita quòd dicitur quòd canities in capillis capitis est prior ea, quę est in barba, quoniam capillus capitis est prior. Hę sunt causę, de quibus, si aliquis loquitur, & non attribuit hoc cursui cōsuetudinum, non potest ædificare super eas scitū tutum. quoniam modi possibilitatis, in eo quòd adduntur ex eo virtutes, aut debilitantur, non includuntur. & hoc non facit peruenire ad aliquid veritatis.

AVERROES.

A It Auer. Si posuit quòd virtutes apprehensiuę, subiectum earum est calor naturalis, & calori quidem elementalī euenit diminutio post quadragesimum annum, tunc debet esse intellectus in hoc, vt alias virtutes, scilicet quòd oportet,

si esset subiectum eius calor elementalī, vt veterascat ad veterationem eius. Attamen, si consideretur quòd subiecta sint diuersa in intellectu, & sensibilibus, tunc non sequitur vt sint æqualia tempora eorum.

ALGAZEL.

A It Alga. Ratio Nona. Dixerūt quomodo erit homo præfatio corporis, & accidentium eius: & tñ hæc corpora nō deficiunt resolui: & nutrimentū restaurat id, qđ f soluitur, adeo qđ cū videmus sensu vnū puerum ægrotare aliquñ & macrescere, deinde impinguari & crescere, tñc possumus dicere qđ non remanet ei post quadragesimū annum aliquid ex partibus, quę reperiebātur in eo apud exitū ab utero matris, sed fuit initium esse eius ex partibus spermatis trī, & non remāsit ei aliquid ex partibus spermatis, sed resoluitur totum hoc, & permutatur in aliud, & erit hoc corpus aliud à corpore illo: & tñ dicimus hunc hominem esse eundem hominem. adeo qđ remanebunt cum eo scientię eius ab initio pueritię. & iam mutauit omnes sensationes suas. igitur indicat qđ sit animę esse præter corpus, & qđ corpus sit instrumentum animę. Dubitatio autem, qđ hoc destruitur in belua, & arbore, est cū consideratur clementum earum à pueritia. nam dī qđ hoc est illud, sicut dī de homine, & tamē non indicat hoc, qđ sit ei esse præter corpus. & quod dictum est de scientia destruitur, cū imagi natiua conseruat formas. nam ipsa remanet à pueritia ad clementum, licet mutantur partes cerebri.

AVER.

Disputatio

6

AVERROES.

A It Auer. Hæc est ratio, quam nō fecit aliquis Antiquorum in permanentia animæ sed fecerunt eam in eo, q̄ in indiuiduis est substantia remanens à genitura vsq; ad mortem, & q̄ res non sunt in continuo fluxu, vt putauerunt multi ex Antiquis, auferentes necessarium, adeo q̄ necessitatus fuit Plato ponere ideas. & non est occupandum tempus in hoc. & dubitatio Alga. huic rationi est vera.

H

ALGAZEL.

A It Alga. Ratio Decima. Dixerunt, virtus intellectiua apprehendit canones vniuersales intellectuales, quos appellant Loquētes dispositiones, & apprehendit hominē absolutum, ex eo q̄ videt aliquod in diuiduum humanum demonstratum tale. & est sciētia de indiuiduo, quod videtur. nam id, quod videtur, est i loco proprio, & colore proprio, & tempore proprio, & mensura propria, & situ proprio. homo vero absolutus intellectus est abstractus ab his rebus: immo in eum ingreditur omne, de quo profertur nomen hominis: licet non fuerit secundum colorem apparentem in mensura eius, & situ eius, & loco eius, & tempore eius. immo is, cuius esse est possibile in futurum, ingreditur i eum, adeo q̄, si corrumperetur homo, remaneret verificatio hominis in intellectu, abstracti quidem ab istis proprietatibus. & omne, quod sensus vidit, id in diuiduale, ex eo peruenit in intellectum verificatio illius indiuidui vni-

uersalis abstracta à materiis, & mineralibus, adeo q̄ diuidentur attributa eius ad id, quod est ei essentialē, vt est corporeitas plātæ, & animalis, &c. vsq; ad finem capituli.

AVERROES.

A It Auer. Id autem, quod recitauit nomine Philosophorum de hac ratione, est q̄ intellectus apprehendit de indiuiduis, quæ communicant specie aliquid, quo communicant. & est quiditas illius speciei, absq; eo q̄ diuidat illud in ea, in quæ diuidentur indiuidua, in eo q̄ sunt indiuidua, ex loco, situ, & materiis, ex quibus plurificantur. igitur necesse est vt sit non generabilis, nec corruptibilis, nec deperditur, cum deperdatur aliquod indiuiduorū, in quibus inuenit ille. & ideo scīæ sunt æternæ, & nō generabiles nec corruptibiles, nisi per accidēs, s. ex copulatione earum Socrati, & Platoni, scilicet sunt corruptibiles propter copulationem, non q̄ sint corruptibiles ex se. nā, si essent generabiles & corruptibiles, tunc esset hæc copulatio in eismet ipsis, & non congregarentur in eadem re. Dixerunt &, cum hoc habitum fuerit de intellectu, & fuerit in anima, necesse est vt sit anima non diuisibilis ad diuisionem in diuiduorum, & vt sit etiam quid vnum in Socrate, & Platone. Et hæc quidem ratio de intellectu est fortis, quoniam intellectui nihil est indiuiduitatis. animā autem, licet fuerit abstracta ab accidentibus, quibus numerantur indiuidua, famosi tamen ex sapientibus dixerunt q̄ non exit à natura indiuidui, licet sit apprehensibilis.

A dens. & est speculatio in hoc loco. Dubitatio autem, quam fecit contra eos Alga. consistit in hoc quod intellectus est quid individuale: & vniuersalitas accidit ei. & sic assimilauit considerationem eius de re communi indiuiduis considerationi vnius sensus multis vicibus. nam est vnus apud eos, non autem quid vniuersale. & vita exempli gratia in Socrate est eadem numero, quam vidit in Platone. & hoc est falsum. nam, si hoc esset verum, non esset inter apprehensionem intellectus, & apprehensionem sensus differentia. & non traduximus sermonem eius hic, quia prolixus est.

DISPUTATIO III.

De dicto eorum, quod falsum est dicere quod corrumpantur istae animae: sed, cum repariatur, sunt aeternae perpetuae, & non potest considerari corruptio, & finitas earum.

AVERROES.

A It Auer. Et sic dixit postea quod Philosophi in eo, quod anima habet corruptionem post se, quod sit falsum, habet duas rationes. Quarum vna est, si anima corrumpitur, corruptio eius non euadet ab vna trium rerum. aut enim corrumpitur cum corruptione corporis, aut corrumpitur propter contrarium repertum ei, aut ex posse potentis. & falsum est ut cor-

rumpatur ad corruptionem corporis. est. n. separata a corpore. & falsum est ut sit ei contrarium, nam substantia separata non habet contrarium. & falsum est ut alligetur posse potentis priuationi, ut dictum est supra. Dubitatio autem eis est. nos non concedimus quod sit separata a corpore. Vltius, quia dilectum apud Auicennam est ut sint animae numeratae ad numerationem corporum. nam esse animam vnā numero omnimode in omnibus indiuiduis, accidit ei multa inconuenientia, ex quibus illud est, quod, cum scit Socrates aliquid, sciet id etiam Plato. & cum ignorat id Plato, ignorat id Socrates. Iterum sunt inconuenientia alia, quae sequuntur huic positioni. ipse vero respondet huic sermoni quod ipsa cum ponitur numerata ad numerationem corporum, sequeretur ut esset alligata eis, & corrumpereetur necessario ad corruptionem corporum. Attamen Philosophi possunt dicere quod non sequitur, cum fuerit inter duo proportio alligationis, & amoris, ut est proportio inter desiderans, & desideratum, & ut est proportio inter ferrum, & magnetem, ut, cum corrumpitur vnum, corrumpatur aliud. sed aduersarius potest interrogare eos quid est, quo appropriantur animae, & plurificantur plurificatione numerali, & tamen sunt separatae a materia. nam plurificatio numeralis individualis provenit ex materia. Veruntamen defendenti permanentiam animae, & numerationem eius est dicere quod sit ex materia subtili: & est calor animalis, qui infunditur a corporibus celestibus: & est calidum, quod non est ignis, nec

Extra ord. Auer. **T** est

Disputatio

Est in eo principium ignis, sed in eo sunt aīx informantes corpora, quæ sunt hic, & animas existentes in illis corporibus. Et nullus Philosophorum contradicit quin in elementis sit calor cœlestis, deferens virtutes generantes animal, & plantam. sed aliqui appellant has virtutes naturales cœlestes: Galenus vero appellat eam virtutem informantem, & aliquando appellat eam creatorem, & dicit q̄ ipse tenet quod sit hic agens animalis sapiens, id creans. & hoc apparet ex anatomia. vbi vero existit hoc agens, & quid sit, est

H quid nobilius quàm possit homo id scire. Et ex hoc assumpsit rationem Plato, quod anima sit separata à corpore, quoniam ipsa est creatrix eius, & informatrix. nam, si corpus esset conditum in esse eius, non crearet, nec informaret illud. & hæc quidem anima, scilicet creatrix magis apparet in animali non generante, postea in generante. nā nos, quemadmodum scimus quod anima sit quid additum calori elementali, cum calor, in eo q̄ est calor, non est de natura eius vt efficiat operationes ordinatas intelligibiles,

I sic etiam scimus quod calor, qui est in spermatibus, non est ei sufficientia ad creationem, & informatiōnem. & nulla est differentia apud eos quod sint in elementis animæ, creantes quamlibet speciem specierum repertarum in animali, & plantis, & mineralibus, & totum, quod opus est in esse eius & permanentia cum regione, & quod sint virtutes conservantes eam. Hæc autem animæ aut erunt tanquàm mediæ inter animas corporum cœlestium, &

animas, quæ sunt hic in corporibus sensibilibus, & habebunt absque dubio in animabus, quæ sunt hic, & corporibus dominarum: & hinc ortus est sermo de parte: aut ipsæ in se ipsis sunt alligatæ corporibus, quæ ab eis sunt creatæ propter similitudinem, quæ est inter ea. & cum corumpantur corpora, reuertuntur ad materias suas spirituales, & corpora sua subtilia, quæ non sentiuntur. & nullus est Philosophorum antiquorum, qui non concedat esse has animas: differunt tamen an sint illæ, quæ existunt in corporibus, aut est aliud genus præter illas. Qui vero dixerunt de datore formarum, ipsi quidem posuerunt has formas intellectum separatum. & hoc non reperitur alicui Antiquorum, nisi quibusdā Philosophis Maurorum. quoniam ex radicibus eorum est, quæ separata non mutant materias mutatione transmutationis per se, & primo. nam mutans est contrarium eius, quod mutatur. Et hæc quidem disputatio est profundissima disputationum, quæ sunt in Philosophia. Et fortissimum, quod testatur in hoc, est quoniam intellectus materialis intelligit infinita in vno, & eodem intellectu, & iudicat de eis iudicio vniuersali, & non est substantia eius hæc substantia. igitur est non materialis omnino. Et ideo laudat Aristoteles Anaxagoram, cum posuerit primum motorem intellectum, aut formam separatam à materia. & ideo non patitur ex aliquo entium. nam causa passionis est materia. & in hoc est dispositio in virtutibus recipiētibz, sicut est dispositio in virtutibus agentibus.

Alibus, nam virtutes recipientes, habentes materiam, sunt quæ recipiunt res determinatas.

DISPUTATIO IIII.

De dicto eorum, quod non sit falsum quod animæ reuertantur amplius in corporibus.

AVERROE.

BIt Auer. Et, cum separatus fuit ab hac disputatione, incepit cogitare quod Philosophi negant congregationem corporum in die iudicii. & hoc quidem non reperitur sermo de eo in aliquo præcedentium. Sermo autem de congregatione corporum habet paucam prouulgationem in legibus prouulgatis. & quod dixerunt de ea Philosophi, est præter numerum duorum. nam primi, qui dixerunt de congregatione corporum, sunt Prophetæ Israelitæ, qui venerunt post Moysen principem Prophetarum, & hoc apparet in psalmis, & in multis libris attributis filiis Israel. & affirmatur etiam hoc in euangelis. & est sermo Zabaiistarum, quam quidem legem dixit Auenhazam fuisse antiquissimam legum. Sed isti homines apparet de eis quod sunt vigorosiores ad magnificandum eam, & credendum ei.

sermo de
gibus.

Et causa huius est, quoniam ipsi tenent quod currit cursu regiminis hominum, in quo quidem consistit esse hominis, & aduentus summi boni ei proprii. nam ipsa est neces-

saria inuentioni virtutum moralium in homine, & virtutum speculabilium, & artium operatiuarum. ipsi enim tenent quod homo non habet vitam in hac nostra habitatione, nisi per artes operativas: & non est ei vita in hoc seculo, & in futuro, nisi per virtutes speculativas: & non perficitur quælibet harum duarum, & non peruenit ad eum, nisi per virtutes morales: & virtutes morales non vigorantur nisi per cognitionem habitam de Deo glo. & magnificationem eius per operationes legales præceptas in qualibet gente, ut sunt holocausta, & orationes, & similia ex sermonibus, quos dicunt de Deo glo. & Angelis, & Prophetis. Denique tenent quod leges sunt artes necessariae morales, quarum principia accipiuntur ab intellectu, & lege, & præcipue id, quod est commune omnibus legibus: licet differant in hoc secundum magis, & minus. & tenent cum hoc quod non debemus dubitare, per sermonem affirmantem, aut negantem, in principiis earum vniuersalibus, ut an necesse sit seruire Deo glo. vel ne, & quod maius est an reperiat, vel ne? & sic tenent in alijs principiis eius, sicut sermo de inuentione summi boni ultimi, & qualitate eius. nam omnes leges conueniunt circa entitatem ultimam post mortem, licet differant in qualitate huius entitatis: quemadmodum conueniunt circa scientiam esse eius, & attributa, & operationes eius, licet differant in eo, quod est de substantia principij, & operationibus eius secundum plus, & minus. & sic etiam conueniunt in operationibus perducantibus ad sum-

T ij mum

Disputatio

Grum bonum, quod est in habitatione vltima, licet differant in consideratione harum operationum. Demum ipse leges quid vtuntur modo scientiæ per viam communem omnibus, quæ est necessaria apud eos. nam Philosophi vtuntur vsu notificationis summi boni aliquorum intelligentium, quibus opus est addiscere scientiam, & leges. & ideo intendunt docere vulgus generaliter: & tamen non inuenimus legem ex legibus, quæ nõ exciter ad id, quod est proprium sapientibus, & includat id, in quo communi-

Hcat vulgus. Et, quoniam species hominum propria. perficitur esse eius, & peruenit felicitas eius ex communicatione speciei vniuersalis, ideo doctrina vniuersalis, est necessaria in esse speciei propriæ, & vita eius. in tempore autem pueritiæ, & cremento eius nemo quidem in hoc dubitat. cum vero permutauerit sed ad id, quod est sibi proprium, tunc ex necessitate nobilitatis eius est, vt non vilipendat id, in quo nutritus est, sed id exponat pulchra expositione, & sciat qd id, quod intendit in hac doctrina, est

I vniuersale, non autem proprium. Et, si declaratum fuerit ei qd sit dubium in principiis legis, in quibus nutritus est, aut in expositione sit aliquid contradicens Prophetis, & declinauerit à viis eorum, est ex illis hominibus, qui debent appellari Hæretici, & debet condemnari in lege, in qua nutritus est condemnatione Hæretici. & oportet etiam eum cum hoc vt eligat legem nobiliorem suæ ætatis: licet omnes apud eum fuerint veræ, & ab igno-

biliori permuetetur ad nobiliorem ea. Et ideo conuersi sunt ad sectam Maurorum sapientes, qui docebant discipulos Alexandriæ, cum peruenit ad eos lex Maurorum, & facti sunt Christiani sapientes, qui erant Romæ, cum peruenit ad eos lex Christiana. & nemo dubitat quin fuerant in filiis Israel sapientes multi. & hoc est manifestum ex libris, qui reperiuntur apud filios Israel, attributis Salomoni. & non defecit scientia reperiri in hominibus Prophætiæ, & sunt Prophete. & ideo verissima omnium propositionum est, quod omnis Propheta est sapiens, & non omnis sapiens est Propheta: sed sunt sapientes, de quibus dicitur quod sunt hæreses Prophetarum.

Et, cum artes demonstratiuæ habeant in principiis suis præambula, & radices positas, quanto magis est dignum vt sit hoc in legibus, assumptis à prophetia, & intellectu. & omnis lex, quæ est per prophetiam, miscetur ei intellectus, & qui tenet quod possibile est vt sit hic lex per intellectum tantum, necesse est ei vt sit diminuta omniū legum, quæ extractæ sunt per intellectum, & prophetiam. & vniuersum conuenit in hoc, quod principia operationis debent recipi ab alio: cum demonstratio non possit producere operationes, nisi per virtutes, provenientes ab operationibus moralibus, & factiuis. Igitur declaratum est ex hoc sermone quod Sapientes omnes opinantur in legibus hanc opinionem, scilicet quod recipiatur à Prophetis, & ponentibus principia operationis, & præcepta legalia in qualibet gente, & laudabilis apud
cos

A eos ex istis principiis necessariis est id, quod magis excitat vulgus ad operationes laudabiliore, adeo quod erunt, qui nutriuntur cum eis, perfectioris virtutis, quam qui nutriuntur cum aliis: ut sunt orationes apud nos. quia non est dubium quod orationes abstinere faciunt à turpibus verbis, & Hæresi. & oratio posita in hac lege, reperitur et hæc operatio, perfectior quam alijs orationibus positis in alijs legibus. & hoc quidem est ex eo, quod conditionatur de numero eius, & temporibus eius, & sermonibus eius, & alio, **B** quod conditionatum est de mundicie, & dimissione operationum, & sermonum corrumpentium eam. & sic id, quod dicitur de merito in ea, magis excitat ad operationes bonas, quam quod dicitur in alia. & ideo assimilari meritum in eis rebus corporeis est nobilius, quam assimilari rebus spiritualibus. ut dixit Deus gloriosus. Et fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum Paradisum. Et dixit Propheta Oculi non vident eam domine præter te. & dixit sapiens in hoc. Id, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec reputatur in corde carnis. Et dixit Hauhas ben nega non est in fine huius mundi, nisi cælum. Igitur indicat quod illa entitas est superior, & excelsior, hac entitate, & alius gradus nobilior hoc gradu. & non debet negare hoc, qui credit quod nos comprehendimus unum ens permutari à gradu ad gradum, ut est permutatio formarum inanimatarum ad id, quod comprehendant seipsas, & sunt formæ intellectuales. Qui vero dubitauerunt in his rebus, & disputauerunt **D**

contra hoc, & se patefecerunt in eo, sunt qui intendunt destruere leges, & destruere virtutes, & sunt Epicurei, qui opinantur quod nullus est finis intentus in homine, nisi prosequi delectationes, & hoc quidem est cui nemo dubitat, & qui meditatur hoc facere de eis, non est dubium quod habentes leges, & sapientes simul interficerent eum, & qui non habet posse super eum, perfectior quidem sermonibus, quibus ratiocinatur contra eum, sunt rationes, quas includit liber excellens. Id autem, quod dixit hic vir, contradicens eis, est bonum. & non euadet in contradicendo eis, quin ponatur anima immortalis, ut indicauerunt hoc rationes intellectuales, & legales, & ut ponatur quod qui reuertentur, sunt ut ista corpora, quæ fuerant in hac habitatione, non ipsamet. nam corruptum non reuertitur in indiuiduum, sed reuertitur ens simile ei, quod corruptum est, non ipsummet, quod corruptum est, ut declarauit Algazel. Quare non est verus sermo de reuersione secundum opinionem opinantis ex Loquentibus **F** quod anima sit accidens, & corpora, quæ reuertentur, sunt illa, quæ corrupta sunt. nam id, quod corruptum est, & postea inuenitur, est unum specie, non unum numero, sed duo. & præcipue apud eum, qui dixerit ex eis quod accidentia non permanent per duo tempora. Hic autem vir negauit Philosophis tres disputationes quarum Una est ista: & est apud eos ex disputationibus speculatiuis. Secunda vero est, cum dicunt quod Deus glorio. scit parti-

E Quo pacto indiuidua reuertantur.

T iij cularia

Disputatio Quarta.

Gularia. & iam diximus etiam qd hic sermo non est ex sermonibus eorum. & Tertia, cum dicunt de anti-
 quitate mudi. & iam diximus etiam quod id, quod intelligunt per hoc nomen, non est id, quod negauerunt Loquentes in eo. & dixit in hoc libro, quod nullus Maurorum dicit de merito spirituali: & dixit in alio libro quod Sapientes id dicunt.

Et secundum hoc non erit Hæresis ei, qui dicit de merito spirituali, & non dicit sensibilibiter congregationem, & ponit possibilitatem huius sermonis de merito spirituali, & reuertitur etiam in alio loco in negationem congregationis. & hoc totum est implicatio, & perturbatio, ut vides. & non est dubium quod iste vir errauit secundum legem, sicut errauit secundum scientiam. & Deus est dirigens ad verum, & ap-

proprians veritati eum, quem vult.

Et decreui resecare hic sermonem de his rebus. & peto veniam de sermone nostro in eis. & nisi fuisset necessitas perquisitionis veritatis ei, cui conuenit: & est, sicut ait Galenus, vnus ex mille, & prohibitio ut loquatur de ea cum eo, qui non est ex hominibus eius, non laborassem in hoc. & Deus glo. bene scit etiam & vnicam literam. & debet Deus glo. recipere excusationem nostram in hoc, & remouere scrupulum ex

bonitate, & misericordia
 sua, quia est tribuens,
 & benefaciens
 omni-
 bus.

*Destructionum destructionum Phi-
 losophie Algazelis
 finis.*

Auerrois

A V E R R O I S

TRACTATUS DE ANIMAE

BEATITUDINE.

Proponit declarare animae beatitudinem, quae est secundum Aristotelem

coniunctio intellectus abstracti cum anima

humana.

Cap. 1.

Intentio mea in hoc tractatu nobilissimo est declarare beatitudinem ultimam animae humanae

* [in hoc mun-

do, & in futuro,] fm principalem intentionem Philosophorum in ascensu supremo ipsius. Et, cum dico ascensum, intelligo quod perficiatur, & nobilitetur, ita ut coniungatur cum intellectu abstracto, & uniatum cum eo, ita ut cum eo fiat

unum: & hoc sine dubio est supremus gradus sui ascensus. Nam manifestum est omnia entia sub tribus speciebus comprehendendi.

Vna est materia infima, & quae ex ea generantur. & illa quidem ignobilior est in gradu, & loco. Et super istam in gradu, & loco est species corporum sphaericorum: quorum semper est fixa forma, & stabilis in suis materijs: ita quod dicuntur materia, & forma in illis, & generabilibus ex materia infima æquiuoce. Et super illa est unus gradus supremus, & gloriosus,

qui vocatur gradus intellectuum abstractorum, qui vere sunt formae edantes perfectionem, non existentes in subiecto. Ideo, cum dicitur de anima quod ascendit, intelligitur coniunctio eius cum aliquo intellectu abstractorum.

Et, quia cognosco principalem intentionem Philosophorum fuisse contemplari in essentia huiusmodi entis apud eos, & apud veritatem, & ultimam beatitudinem, visum est mihi declarare hoc, sermone breui: & intelligenti, sicut tu: in quo reperies declarationes huius rei, plusquam in commentis meis de Anima: & plus argumentis probatum, quam in libris Philosophorum. Solicite itaque meipsum dedi, nobilissime socie super rem à te postulatam, scilicet ad opinionem Philosophi in coniunctione intellectus abstracti cum anima humana declarandam, & ad veritatem aperiendam. & hoc secundum radices suas: nam illud quidem fundamentum est, quod ab omnibus glorificatur Philosophis. sed multum conditum sunt Philosophi

T iij sphi

* al. co. nō
habet haec
verba.

Entia oīa
sub tribus
spēbus cō-
prehendi.

De Animæ

Sophi: quemadmodum per intentionem sermonum apparet diuisio in eo, quod de sermonibus ipsius est verum.

*De intellectus materialis essentia, tum ex
Antiquorum, tum ex propriis dictis
declarata. Cap. 2.*

Radices
duæ, ad co-
gnoscedū
conexio-
nē intell-
abstracti
cū hōie.

Scias q̄ certitudinis huius rei cognitio existit in duabus radicibus. Vna est speculatio in esse intellectus materialis. & hoc est fundamentum huius quæstionis. & non sunt diuersificati Philosophi in hoc, nisi propter diuersitatem, quam habet in esse huius intellectus. Secunda radix est speculatio in re, propter quam intellectus abstractus est causa reducendi intellectum materiale in esse actu intellectum. & hoc est scire, si est causa secundum modum efficientis, & motoris solum, sicut reperitur in motoribus naturalibus, aut per viam formæ, & finis, sicut faciunt abstracta in animalibus sphericis. Hic uolo enarrare tibi breuiter intentionem Philosophi in esse intellectus materialis, & abstracti. Post hoc autem declarabo tibi quid oritur ex sententia sua ex ijs duobus. Deinceps perueniam ad cognitionem possibilitatis coniunctionis animæ cum intellectu. Dico autem quod principium dicti Philosophi in speculatione intellectus, qui materialis dicitur, si est, aut non, fuit quod proposuit ex rebus notis per se, & dixit quod comparatio intelligibilium ad intellectum, scilicet materiale ip-

Aristo. di-
cta, & qd
ex eis co-
prehēdit.

forum apprehensuum, est vna, & eadem, quæ est sensibilem ad sensum. Et ex hoc habet quod intellectus apprehensiuus intelligibilium est virtus recipiens, & non agens: sicut sensus, qui est virtus recipiens a sensato. Et, cum declaratum fuit ei quod intellectus materialis est de virtutibus recipientibus, & non agentibus, resultauit ei de necessitate vna duarum rerum: aut quod intellectus, qui est in potentia recipiat, quæ sunt intelligibilia actu, & permuteur ex eis, sicut receptio sensus ad sensatum: aut sit hæc receptio, & permutatio alio modo. Et postquam vera est hæc diuisio, speculatur postea in esse intellectus, dicens conueniens esse q̄ natura huius receptionis, & permutationis sit diuersa à natura receptionis sensus, & dicatur receptio, & permutatio de eis æquiuoce. & hoc ideo est, quia est de rebus notis per se quod intellectus materialis habet intelligere omnes formas. De necessitate ergo est quod illa virtus non sit disgregata, siue distensa per corpus, neque diuisibilis ad diuisionem corporis sicut sunt virtutes sensibiles, quæ sunt disgregatæ in corpore, & diuisibiles ad diuisionem corporis secundum vnum modum. Et hoc probatur quatuor mediis demonstratiuis. Primo quidem, quia, si intellectus materialis esset virtus apprehensua in corpore secundum modum sensuum, non apprehenderet nisi vnam formarum, quia propria subiecta non recipiunt nisi proprias formas: sicut natura sensus visus non recipit sensatū gustus.

Intellectus
nō est ui-
tus per
pus distē-
M

Secundo.

A Secundo. quia, si esset virtus in corpore ad propriam formam, non apprehenderet rem sibi appropriatam. nam, si oculus, esset coloratus non posset recipere virtus visibilis colorem. & si in lingua esset sapor, non apprehenderet alios sapores.

Tertio. si esset hæc virtus in corpore ad formam propriam, sicut dictum est, non apprehenderet seipsam. quia vides formas sensibiles materiales non seipsas apprehendere: & finis esse earum est apprehensio alterius rei à se. Quarto. si hæc vir-

B tus, & præparatio esset in corpore ad formam propriam, contingeret ei quod accidit sensibus, quoniam apprehendunt unum sensatum. Nam duorum alterum accidit sensui: vel quia non recipit contrarium, quando apprehendit istud sensatum: vel, si recipit, imperfectum, & permutatum recipit: sicut accidit visui in contrariis coloribus, & gustui in contrariis saporibus. & hoc voluit Philosophus, cum dixit, si esset mixtus, non reciperet contraria: vel imperfecta, & permutata reciperet. Et hæc est summa eius, quod comprehendere po-

C test ex verbis Philosophi in essentia huic intellectus. Et quando declaratum fuit ei esse intellectus materialis, fuit etiam declaratum quod hæc pars perfectionis, quæ est in anima, quæ vocatur intellectus materialis, non habet nisi naturam possibilitatis, & præparationis solû: quia non est mixtus materiæ, nec de virtutibus motiuis. Et non est hæc præparatio in proprio subiecto essentia intellectus materialis, sicut opinati sunt Antiqui commentatores. Et ideo diversa est eius possibili-

tas ab aliis possibilitatibus. Et ideo dico quod non est aliquod entium, antequam intelligat. Sed Antiqui commentatores, sicut Themistius, & alii, quando dicitur ab Aristotele quod intellectus materialis non est aliquod entium, intellexerunt quod non sit ens actu: sed est apud eos substantia potentia, recipiens formas materiales, scilicet possibilitas ipsius est in seipso, & quod est potentia propriæ speciei, quam recipit. Et, postquam occurrit in hoc sermone incidet memoratio possibilitatis, non recusabo de ea verbum novum dicere, utile, & necessarium. Et, quamvis possibilitas, & potentia in pluribus communent, scias tamen quod differt possibilitas in duobus à potentia. Unum est, quia possibilitas attribuitur substantiæ rei, cuius est: potentia vero attribuitur ei, quod recipit aliquid aliud extra ipsum in specie. verbi gratia massa ferri habet in se possibilitatem ut ex ea fiat ens: iterum etiam habet in se potentia ens, sed possibilitas attribuitur substantiæ suæ solum, & dicitur quod est possibilis in se, & præparatæ virtutis ut ex ea fiat ens & cætera alia, quæ ex ferro fiunt, quæ non possunt nec ex palea, nec ex cæra fieri: potentia vero attribuitur formæ aptæ recipi in subiecto in specie ens: & dicitur quod ens est in hac massa in potentia. possibilitas ergo est magis substantialis, & magis generalis, quam potentia: & præcedit in intellectu, quia est præparatio fixa, & stabilis in substantia talis rei, per quam potest habere virtutem. ut efficiatur hoc, vel illud.

Aliud autem est, quia potentia de necessi-

Themistius opinio.
21. Theophrastus

E Diffia inter possibilitatem, & potentiam.

F

Intellectus materialis non habet nisi naturam possibilitatis & præparationis.

De Animæ

G necessitate est vt exeat in actum in aliquo indiuiduorum speciei aliquo tempore. & si non, esset vana. verbi gratia, sicut ex necessitate est vt sit aliquis Philosophus in specie humana: sed non est de necessitate vt sit Socrates Philosophus, quāuis Philosophiam habeat in potentia. sed possibilitas non est necessarium vt exeat in actum in specie, nec in indiuiduo, nec in aliquo tempore. verbi gratia, sicut omne vinum possibile est fieri acetum: sed non est necessarium vt aliquod vinum demonstratum efficiatur, si ab extrinsecis custodiat accidentibus. Et, cum dixerim quod possibilitas est magis substantialis, dico propter substantiam reinet. Et scias q̄ multi Sapientes errauerunt in hoc, credentes non esse aliquam differentiam. & nō expectes declarationem aliquam in aliquo librorum antecedentiū me. Nunc autem redeo ad sententiam meam, & dico quod secundum illorum Antiquorum opinionem debet intelligi quod natura intellectus materialis intelligitur, sicut natura materię: scilicet vt dicatur q̄ iste intellectus comparatur rei intelligibili comparatione materię, & forme: quāuis essentia materię sit potentia. Et, quando ponunt quod hec substantia intellectus materialis sit solum ens in potentia, sicut materia prima, non possunt dicere quod generetur, & corrumpatur. quia quod in potentia est, non generatur, neq; corrumpitur, sicut declaratum est in esse materię primę. Alexander autem, qui fuit de postremis inquisitionibus, sentit q̄ natura huius partis intellectus non est aliud, nisi præpa-

Alexandri
opinio.

ratio quædam in anima. Et hoc ideo mouetur dicere, quia Aristoteles assimilauit intellectum materiem præparationi, quæ est vt tabularata ad recipiendum omnes formas. & ipse opinatus ē, ideo quod subiectum præparationis est anima, & cū anima. Ex hoc trahitur argumentum quod hæc præparatio adueniat cum esse animæ: quemadmodum alie præparationes cum subiectis adueniunt suis. Et quidem secundū verisimile apparet ex radicibus Aristotelis quod ipsa sit præparatio. Siquidem enim ipsa esset substantia, tunc intelligibilia, quæ sunt etiam per se forme rerum sensibiliū non fierent: & essent secundum hoc intelligibile, & sensus res vna omni ex parte: & ex ea parte, qua est intelligibile, non esset possibile cognoscere essentiam rerum. Finis deniq; huius rei est quod sermo hste similis est sermoni formarum intelligibilium, quæ apparent in esse eorū, quod in eis nō est aliud, nisi rei sensate forma. Et, nisi hoc esset, nullo modo daret ad cognoscendum seipsam. Substantia enim vnius rei non facit alterius rei substantiam intellectam, in quantum est alia ab ea. Et hæc quidem res est cum aliis, quæ sunt hic, necessaria, ad sciendum vnam de magnis reprehensionibus, quas de his in aliis narrauimus locis. Confirmatio vero Alexandri est, quia tenet esse per se notum quod iste intellectus est ingenerabilis, & incorruptibilis: quoniam non habet naturā nisi possibilitatis, & præparationis. & hæc res, per Deum, nō est res clara. verum ipsa est dubitatione digna, atque inquisitione. sed est

A est cui contradici potest, sicut contradiximus, quod nunc prætermittamus. Sed in hoc Aristoteles non firmiter manifestavit sententiam suam, eo quod superficies sui textus sustinet duo simul: primo scilicet quod sit permutabilis: secundo vero quod sit separabilis. Et potest intelligi pro separabile quod non sit virtus in corpore, recipiens diuisionem corporis, scilicet ut diuidatur secundum diuisionem corporis, quamuis à corpore necessariam habeat dependentiam, mediante anima: & propter hoc sustinet quod non in toto separabilis sit. sustinet etiam quod separabilis sit: quia separabile nihil aliud est, nisi quod est separabile. Et propter hoc diximus hoc apud nos, non bene esse declaratum, præter illud, quod habemus ab Octauo Physicorum. Nam ibi dicitur quod non diuiditur ad corporis diuisionem: nec est mixtus materiæ: relinquitur ergo quod in toto sit separabilis. & hoc est contrarium coniunctionis: & contradictio huius contrarietatis non est declarata. Adhuc etiam, quia virtus quælibet, quæ non diuiditur ad corporis diuisionem, separabilis est. Et, quia habet radices apud se quod formæ inueniuntur, quæ non habent relationis naturam, quid contradicet esse præparationes hoc modo? multo fortius cum eo, quod videmus in esse huius præparationis, quod est vna numero in omnibus hominibus, plures tamen per accidens, quod in formis non est materialibus.

De intellectu materialis cum abstractis intellectibus connexionem.
C. 1. 3.

Sed prætermittamus hoc quia alterius eget inquisitionis in loco alio, & redeamus ad dictum nostrum. Et dicamus quod nulla duarum sententiarum horum hominum, qui vocati sunt scientiarum inquisitores de secta existentes Aristotelis, de intellectu est apud eos aliquid, quod denegat istum intellectum materiale intelligere intellectus abstractos, ita ut efficiatur intellectus abstractus vnum cum eo. Declaratum est enim quod illud, quod intelligitur de abstractis, non est aliud quam intelligere rem, quæ per se stat, videlicet intellectum æternum. Et iste intellectus materialis, si est substantia æterna, ut expositores omnes testantur, non est impossibile ei intelligere rem æternam. Et, si est præparatio solum ut dicit Alexander, non inuenitur ratio, per quam denegari possit, quin efficiatur æternum, veluti Auennasar fatetur. Credo autem quod hoc ideo opinatus est Auennasar, quia credit intellectum materiale esse substantiam possibilem, nouam, ac corruptibilem. Et hoc est obliuio, & error. nam omnes Philosophos concordari vides ultimam animæ hominis beatitudinem esse in apprehendendo abstractos intellectus. Et quidem vides quod Alexander posuit hoc in vno libro suorum, ac si per se notum esset. Et Themistius in hoc dicit verbum abbreviatum, credens illud esse in hoc sufficiens. si intellectus,

Themistius: dictum.

De Anima

Glectus, qui est in nobis, intelligit id, quod non est intellectus per se, multo magis id, quod est intellectus per se. Et huic, si vellem, possem quodam modo contradictionis contradicere. Nam Sol est magis apparens aliquo apparetu, & vt plurimum ab habentibus visum magis quā aliud quid apparens apprehendi debet: & cum hoc vespertilionis visus ipsum minime apprehendit, comprehendens tamen quādam minus visu cōprehensibilia. Philosophus autem promittit in libro de Anima tentare hanc quæstionem: verum nunquā

H inueni solutionem in aliquo suorum librorum. Sed inueni in quodam Alexandri libro viam vnam demonstratiuam, vbi credit eam mouisse Philosophum ad inueniendā eiusmodi apprehensionem, & intellectus huiusmodi coniunctionem, & est vt supra dixi, & quemadmodum hic melius repetam. Dicit namque, scis quod comparatio intelligibilis ad intellectum est vna, & eadem in hoc, sicut sensati ad sensum. & hoc quasi notum est per se. Et manifestum est quod sensus in tribus consistit. Vnum est recipiens: & hoc est

I membrum sensitiuum. Aliud est receptum in eo, videlicet sensibilis virtus fixa in membro sensitiuo. Tertium est motor, qui sentitur in actu, videlicet extra animam: vt lux in visu. Similiter hæc tria in intellectu repetiri debent: intellectus recipiens, vt intellectus materialis: intellectus receptus, vt intelligibile, quod est speculatiuum acquisitum: & intellectus motor, & agens, vt abstractus. Hac quidem declarata proportionem necessariā, coniungitur de

bire alia huic, videlicet quod, si sensorium potentiam habet recipiendi sensibile, quod in actu est, licitum est similiter vt intellectus, qui in potentia est, debeat in se habere potentiam recipiendi intellectum, qui est in actu, qui sensato ipsi comparatur. Et cum coniungitur huic vna propositio, cuius certitudinem omnes confirmant, videlicet quod omne, quod in potentia est ad aliquid, indubitanter accedit in actu aliquo tempore: & hoc specere, aut genere. & hoc est necessarium, cui nullus contradicit. & cum intellectus materialis in se potentia habeat intellectum abstractum, necessario orietur ex his, vt in actu reducatur aliquo tempore. hæc autem receptio in actu non est aliud, nisi esse vnum cum eo. Et propter hoc dixit Alexander in eodem sermone verbum simile supradicto. Dicit enim quod intellectus, qui est in potentia, quando perfectionem recipit, intelligit abstractum. nam, sicut virtus ambulandi, quæ est in homine tempore suæ naturitatis, ex longitudine temporis, & consuetudine multa exit in actum, similiter intellectus materialis exit, cum perficitur intelligendo res suapte natura intelligibiles, & à sensibilibus intelligibilia recipiens. Nec existimes vt propter hoc permuteur in seipso, ita vt efficiatur aliud in se, & vt recipiat per modum sensus, hoc est vt permuteur. immo specialiter hoc contrarius est ipsi sensus esse: quia sensus est passio cum permutatione. sed quod recipit intellectus ab intelligibili est solum receptio apprehensionis: quæ quidem apprehensio est idem

Alexan. de
mōstrauo

A idem, quod ipse. Et non accidit ei permutatio ex hac receptione, sicut accidit sensui, qui est in potentia. Nam entium nihil aliud est, nisi quod receptum est, quod in sensu non est, quia sensus est in potentia aliud, quam receptum in eo. Et vere post hoc dicendum est quod, si esset intellectus materialis aliud, quam extra receptionem, nasceretur ex hoc quod comprehendendo intellectum abstractum, fieret ex nouo eternum. & est hoc impossibile declaratum, ut videbis. Adhuc autem iam manifestum est quidem apud nos quod intellectus agens non tantum est causa in intellectu materiali per viam efficiens, & motoris, sed per viam ultimæ perfectionis, hoc est per viam formæ, & finis. Et hoc est vnum eorum, quæ fecerunt errare Auennasarem, cum opinatus sit quod esset causa solum, sicut motores materiales. Et quidem argumentum Themistij ad huiusmodi copulationem supra adductum, est, quod videlicet sensata hæc intelligibilia sunt à parte intellectus abstracti: & quia res efficit semper sibi simile: conueniens est igitur, & magis dignum ut intellectus materialis cum eo coniungatur, & fiat vnum in aliquo individuo. Nam, licet res sensibilis per naturam sit occulta oculis alienius speciei animalis propter suam debilitatem, non accidit esse occultam omnibus speciebus. Nam, si occulta esset omnibus speciebus, igitur providentia diuina, quæ dicitur natura sapientiae, fecisset aliquod vanum, ponendo rem in potentia, quæ nunquam ad actum reduceretur. ut, quamuis vesperilio

lumen Solis intueri non possit, non in omnibus animalibus est hoc. similiter quamuis aliqua hominum societas non possit intelligere hunc intellectum, non est de necessitate ut hoc contingat toti speciei, immo necesse est ut hoc non accadat. Et hic solum est dubium supra monstratum, quod videlicet præparatio hæc, cum qua abstracta recipiuntur est vnum, quod accidit intellectui speculatiuo post perfectionem, ita ut huius præparationis proportio ad intellectum adeptum completum, est sicut materialis intellectus ad animam. Vides namque post quamlibet formam nouam particularem generabilem & corruptibilem quod accidit recipiendi impressio ad formam aliam, & aliam: & quamuis præcedat in infinitum in præparationum sine, recipit formam vnam, non materialem. Quia vero est hoc, iam habes quod intelligibilia intellectui speculatiui sunt scientiæ in potentia, cum sint scientiæ rerum, quæ sunt in potentia. Et ex hoc remouetur dubium, cum dicis, quomodo possunt verificari vniuersalia in apprehensione, cum non inueniantur extra animam. & hoc est, quod induxit Platonem dicere quod sint formæ singulares abstractæ, quæ dant esse singularem speciei humanæ, & animalis. Responsio quidem ad hoc est, quod vniuersalia sunt scientiæ in potentia eorum sensibilium, quæ sunt extra animam. Et iam diximus esse notum per se quod id, quod est in potentia in aliquo genere, necessario exit ad actum in illo genere ex aliquo illius: sed scientiæ

Themistij
argumentum.

Quopado
v'la pntve
rificari in
apprehen-
sione cum
non inue-
niantur ex
tra animam.
F

De Animæ

tix in potentia sunt intelligibilia : igitur necessario educuntur à scientijs, quæ sunt in actu, quando requirunt motorem efficere de ea potentia ad actum. Difficile est autem ei, qui non peruenit ad hunc gradum, concedere hoc. itaque dubitat. sicut longe est ei, qui est in vna ætate temporis, credere quod accidit sibi in futuris. Et nobis quidem in hoc videtur quod euentus ad hanc perfectionem naturaliter accidit vti plurimum ex aggregatione rerum coadiuvantium sese. igitur euentus huius perfectionis vt plurimum continget tempore senectutis, ac post multum studium in speculatione, & moribus, & post elongationem superfluarum rerum, quæ videntur necessaria & non sunt. & videtur quod plures debeant peruenire ad hanc perfectionem, quando vicinatur segregationi huius æui : quia hæc perfectio est opposita perfectioni corporeæ. Et cum Auennas credidit in fine suorum dierum peruenire ad hanc perfectionem,

& non peruenit, posuit
impossibile hoc,
& vanum,
& dixit
esse

fabulas vetularum. sed est
solum, vt nos diximus
non autem,
vt dixit vis
iste.

De intellectus agentis natura : ac quo pacto intellectus humani
intellectui. Cap. 4.

Remansit iterum declaratio vna, adiuncta iam dicto ad inquirendū, videlicet intellectū in actu qui moueat materialem, & reducat eum in actū: sicut repertiuntur hæc duo in quolibet generabili, & corruptibili specie, hoc est potentiale, & actuale, quod trahit illud in actum. & fm Arist. in libro de Anima hæc via est manifestior ad inueniendum intellectum abstractum, qui ducat intellectum materialem ad actum.

Et dicētibz nobis quod intelligere est simile ipsi sentire, non debes propter hoc credere quod hic intellectus est extra animam, sicut sensus est extra animam. quia intelligibile, quod est comparatum intellectui materiali comparatione sensati ad sensum, est in anima, & sensatus est extra animam. Et propter hoc non de necessitate est quod hæc intelligibilia sint separabilia, vt opinatus est Plato. & anima recipitur in definitione intelligibilium speculabilium, sensus autem non. Et remansit nobis declarare, quomodo formæ materiales mouent intellectum materialem, & reducant eum in actum: sicut sensatum sensum. Hanc autem preparationem non habent formæ, in quantum sunt in materia, sed in quantum formæ: nam impossibile est rem materialem operari in immaterialem, nisi in quantum est forma solum. Formæ igitur materiales sensatas mouent intellectum materialem, cum

Quo tempore intellectus humanus perfectione copulatus est

H intellectibus abstractis acquiritur.

Quod intelligibilia non sunt extra animam.

M Quo pacto formæ materiales mouent intellectum.

A cum acquirunt esse formarum, quæ de necessitate non sunt in materia. Hæc autem est forma illa, quæ inducit formas materiales efficere intellectio-
B ne. Et scis quod omne, quod inducit aliquid facere rem intellectus, est intellectus neces-
C sario. & ideo dicitur quod formæ materiales sunt intelligibiles in potentia: & o-
 portet quod habeant unum agens, quod extrahat eas de potentia ad actum: si-
 cut habet quodlibet, quod est in potē-
 tia. Et sicut res, quæ apprehendit a
 sensu visus, apparet per illud, quod videtur,
 quod est sua causa, ut est lux, per hanc
 eandem rationem est proportio intel-
 lectus abstracti cum materiali simi-
 lis proportioni primi apparentis, vi-
 delicet lucis cum sensu visus. Et, cum
 intellexisti hæc, intelliges etiam illud,
 quod Aristoteles ait. dixit. n. quod conueniens
 est hic esse intellectum intelligentem o-
 mnia, & unum intellectum, qui omnia redu-
 cat intelligibilia: ut lux, quæ omnia
 apparentia in potentia reducit ad ac-
 tum. Et, postquam comparatio intel-
 lectus abstracti ad materiale est si-
 milis comparationi lucis ad visum: igitur
 decet ipsum esse intelligibile ab
 intellectu materiali, magis quam illud,
 quod est intelligibile per ipsum. Sicut
 ignis est dignior calefacere, quæ est
 calefacta per ipsum. nam res apta re-
 cipere ignem particulariter, magis
 de necessitate est apta recipere ignem
 absolute. hoc tamen posito, quod mediet ali-
 quid. hoc autem accidit per unum
 subiectum accidentale. nam sunt mul-
 ta, quæ recipiunt per medium unius,
 vel plurium rerum. Et ex hoc vide-
 tur quod causa, propter quam non reci-
 pit intellectus materialis hunc intel-
 lectum, nisi per medium alterius rei
 quæ est intellectus, est una, & eadem,

cum qua multa entium non reci-
 piunt suam ultimam perfectionem,
 nisi per media aliqua: ut reperitur
 iuventus post infantiam, & alia in-
 numerabilia. & hæc causa a parte
 naturæ manifesta est. A parte vero
 consuetudinis est alia causa. nam vi-
 demus quod multa entia non reci-
 piunt perfectionem, quæ est per na-
 turam in aliquo genere, nisi ex con-
 suetudine: & existentiam omnium
 horum recipit intellectus iste in hoc, quod
 est materialis. Et, si forte dicere vel-
 let quis, natura est velamen separa-
 tum, a Deo, ut has apprehensiones
 apprehendere non possimus: quem
 admodum naturæ materiali oculo
 rû vespertilionis obstat videre lucem,
 quamvis lux sit sui natura apparēs,
 respondeas, ut supra diximus, quod in
 individuo solum est, non autem in
 specie. Et scias quod non est alia
 species, quæ apprehendat intelligibi-
 lia, nisi homo: animalium autem plu-
 res sunt species præter vespertilionem.
 quæ lucem apprehendunt. immo di-
 citur quod sunt quædam animalia,
 quæ etiam corpus stellæ contuen-
 tur, ut animalia sunt quædam rapi-
 nantia. Similiter oportet ut inue-
 niantur aliqua individua in specie
 hominis, quæ apprehendant hunc
 intellectum ex necessitate: & erunt
 illa quidem, quæ sunt perfecta in sciē-
 tiis speculatiuis cum aliis nobilitatibus
 quæ oportet necessario ut cum illis
 coniungantur. Et, si quis dicere vel-
 let esse forte dubium, quod in Ethica
 sua Avennasarius movit, videlicet
 quod intellectus, qui est in potentia, est
 una res, quæ non potest dici ut na-
 turam habeat privationis, & est no-
 uum: &, cum hoc est novum, renouabi-
 tur

Dubitatio
 a. l. separa-
 rantium.

Solutio.

Solutio hō
 apprehen-
 dit intelli-
 gibilia.

Dubium A-
 uennasarii,
 quo pacto
 intellectus nō
 possit reci-
 pere forma
 intellectus ab-
 stracti.

De Animæ

Gtur etiam ex necessitate ex parte receptionis huius, si ei accidat hæc receptio: & si reciperet formam intellectus abstracti, & vniretur cum eo, fieretque vnum: igitur possibile esset corruptibile effici æternum. & quia hoc impossibile est de rebus notis per se, sententiatus est Auennasar verba dicentium quod vniemur cum intellectu abstracto, esse verba vetularum. Dico igitur, quemadmodum declaratum est nobis, quod formæ materiales mouent hunc intellectum, qui in potètia est, & hūc motum faciunt à parte intellectus abstracti. nam motor materialis nō potest mouere, nisi in virtute rei, quæ non est in materia: vt declaratum est. Similiter nobis declaratum est quod receptio, quam habet iste intellectus, qui est in potètia, est speciei receptionis naturæ in intellectu abstractorum, non speciei receptionis materialis: & speciei receptionis est illa, quæ limitat ei hanc vñionem cum abstracto, ad hoc reducuntur ad vñam substantiam essendi: & maxime quando intelligit seipsum: & tunc erit intellectus abstractus necessario. nam hæc species motus, quæ accidit intellectui materiali, accidit ei à parte rei, quæ est intellectus necessario: quoniam declaratum est intellectuum abstractorum esse proprietatem, vt seipsos apprehendant. & scis quod proprium, in quantum est propriū, conuertitur. Et postquam declaratum est quod intellectus materialis apprehendit seipsum, & cætera abstracta, oportet vt habeat hoc, aut ex se, aut ab alio. & postquam est impossibile vt habeat ex se, quia

nihil mouet seipsum: & est impossibile etiam vt sit nouum: necesse igitur est vt habeat hanc proprietatem à parte coniunctionis, scilicet vt coniugatur cum ea re, quæ est ipsa eadem apprehensio, abstractio videlicet. Et, postquam ita est, oportet quod hæc species receptionis, quam habet iste intellectus, sit per viam coniunctionis, & vñionis cum abstracto sine nouatione, & generatione: ita vt ipse idem recipiat seipsum. Et ordo vñionis huius, & sui esse hoc modo est, vt dixerunt Philosophi, quod intellectus intelligit agens primum & omnia secunda, & seipsum: & similiter quæ non sunt actu intelligibilia, reducit ad intelligibilia actu. Et quod seipsis intelligibilia sunt, ea sunt, quæ à corporibus separata sunt, nec sunt in materia: & substantiæ quidem harum rerum intelligunt, & intelliguntur. Et scias quod intelligunt ex ea parte, qua intelliguntur, & quod in eis est res intellecta, est res intelligens: quod non est in aliis intelligibilibus, verbi gratia lapis, & terra nascens sunt intelligibilia: id tamen, quod ex eis intelligitur, non intelligit. nam quæ sunt corpus, vel stant per corpus, non sunt in se intelligibilia, vel substantialiter: nec aliquid eorum est intellectus in actu: sed agens intellectus est, qui facit ea actu intellecta, eleuans ea à gradu essentiae, in quod erant ad gradum nobiliorem essentiae, plusquam eis sit concessum à parte naturæ ipsarum. Nam virtus rationalis, quæ est in homine, non est ipsa eadem in se intellectus in actu, nec per naturam suæ essentiae: sed intellectus agens reducit

cam

Solo Auerrois, & declaratio, quo pacto intellectus nō

H intelligat intel's abstractos, & etiā seipsum.

A eam in intellectu in actu, & concedit quòd alia sint sibi intelligibilia in actu. Et, cum rationali virtuti acciderit ut sit intellectus in actu, ascendet tunc ille intellectus in actu ad assimilationem rerum abstractarum, & intelliget suum esse, quod est actu intellectus: & tunc relinquetur suum intelligibile esse intelligens: & etiam intellectus, intelligibile, & intelligens erit tunc unum, & idem in hoc, & reducetur in essentiam gradus intellectus agentis. nam erit tunc intelligens intellectus materialis, res intellecta est agens, & intellectus erit intellectus materialis. & hæc sunt unum in esse, & tria in dispositione. Verbi gratia scis quòd comparatio intellectus agentis ad hominem est sicut comparatio Solis ad sensum visus: & ut Sol dat vi sui lucem, & postea per hanc lucem, quam recipit videns à Sole, efficitur videns ipsum Solem in actu, qui fuit causa faciens ipsum videre rem in actu, & quòd omnes colores, qui erant apparentes in potentia, efficiuntur apparentes in actu: similiter intellectus agens facit: quia tribuit homini esse impressum

C in virtute rationali, quod habet comparisonem cum anima rationali, quam habet lux cum visu: & cum illa eadem re intelligit anima rationalis id, quod fecit eam intelligere: & reducuntur per hoc ea, quæ erant potentia intelligibilia ad actu intellecta: & reducitur ut sit ipsa idem cum intellectu agente, & efficitur intellectus, quod non erat prius, & reducit se ad intelligibile, hoc est ut intelligat se, quod non erat prius: igitur reducuntur om-

nia hæc, quæ tria sunt, in unum, **D** quando sunt in actu: & res, quæ erat attributa materiæ reducitur ad esse divinum. Et hæc est actio, quæ facit in nobis intellectus agens: & hinc vocatus est agens. Et quando quidem ad hunc pervenimus gradum, completa est nostra beatitudo. Et scias quòd, quando est separata à nobis aliquo tempore accidentaliter, non debet hæc separatio sibi attribui à diminutione, & permutatione in sua substantia: nec coniunctio simpliciter acquirit ei aliquam formam, quam antea non habuerit. Neque utique **E** est in vanum ista apprehensio. Nam intentio divina in hoc fuit quòd formæ, quæ sunt æternæ in genere, ut universalia, debeant ascendere ad formam unam numero. Nam cuilibet enti inest divina intentio, ut perveniat ad recipiendum tantum illius nobilis finis, quantum competit suæ naturæ: nec denegatur ab eius essentia pars sibi concessa. itaque entibus, quæ in ipsorum natura non habent, nisi ut sint in hac essentia diminuta, ut bruta animalia, erit possibile habere in seipsis virtutes, per quas in fine ascendent ad talem perfectionem, qualis est primi entis simpliciter. Quod quidem igitur est primum ens simplex, ideo est primum, quia primum primo habuit semet ipsum, non autem ab antecedente causa. quod vero est post ipsum, suum esse habet virtute primi. & hoc est esse primæ materiæ cum prima forma: quia ipsum primum tribuit sibi meritum in prima dispositione, ut gratiam habeat recipiendi

Extra ord. Auer. V di

De Animæ

Gdi formas, quæ possunt sibi accide-
re: & formis materialibus tribuit
gratiam, qua possint peruenire ad
formas complete abstractas, tan-
quam in finem.

De ordine Principiorum.

Cap. 3.

Volumus autem nunc con-
cludere sermonem no-
strum, & cum hoc ubi
demonstrare, & breui-
bus verbis referre ordinem valde
pulchrum principiorum, ut ponit
HAuennasar. & est quidem radix
vna eleuandi intellectum intendē-
tibus scire magna. Dixit itaque
Auennasar principia, per quæ con-
stituuntur corpora, & ipsorum ac-
cidentia esse Sex gradus altos, &
supremos: & vnaquæque specie-
rum continetur in aliquo illorum
graduum hoc modo: ut prima cau-
sa in primo gradu, secunda in se-
cundo, intellectus agens in tertio,
anima in quarto, forma in quinto,
materia demum in sexto. Quod
est in primo gradu, non potest es-
se plura, sed omnibus modis est v-
Inum solum, separatum: quæ au-
tem sunt in alijs, sunt plura. Et ho-
rum quidem tria, neque sunt cor-
pora, neque ad corpus, videlicet pri-
ma causa, secunda causa, & intel-
lectus agens: tria autem alia, licet
non sint corpora, sunt ad corpus, vi-
delicet anima, forma, & materia. Gene-
ra autem corporum sunt sex, vide-
licet corpus celeste, rationale ani-
mal, irrationale animal, vegetabi-
le, minerale, & quatuor elementa.
Summa vero ex his sex generibus

composita est mundus. cuius pro-
pria, & Primam causam creden-
dum est esse altissimum Deum be-
neditum. ipse enim est cā propin-
qua essentia secundorum, & essen-
tia intellectus agentis. Secunda ve-
ro sunt causæ corporum celestium,
& ab his proueniunt substantiæ ho-
rum corporum. essentia enim cu-
iuslibet corporis celestis dependet
à quolibet secundorum. nam su-
preum secundorum in gradu cō-
stituit esse primæ sphaeræ: infimū
constituit esse Lunæ, media quo-
que, quæ sunt inter hæc, cōstituunt
esse cæterarum sphaerarum, quæ
sunt inter has. Et numerus qui-
dem secundorum est secundū nu-
merum corporum celestium. Et,
cum dico hic numerum, debes in-
telligere per modum causarum, &
causatorum. scis namque causam,
quæ non est corpus, non recipere
numerum, nisi per modum, quo
est causa corporum numeratorū:
hæc autem secunda sunt, quæ di-
cuntur Angeli. Et intellectus qui-
dem agens habet de sua virtute, &
opere prouidentiam, quæ est in ani-
mali rationali, & apprehendere qui-
dem illum est vltimus gradus per-
fectionis animæ nostræ, quia illud
est finis, & nostra beatitudo. Con-
tingit autem hoc, cum separatur,
neceget in suo esse re, quæ sit sub
ea: ut est corpus materia, vel acci-
dens: & in hac perfectione rema-
net semper. Et substantia quidem
intellectus agentis est vna, quam-
uis gradus suus contineat id, quod
dependet ab omnibus animalibus
rationalibus receptiuis beatitudi-
nis. & hoc est quod vocatur Spiri-
tus

Arus Sanctus. Res autem illæ principiorum, quæ sunt in gradu animæ, sunt plures. earum enim sunt animæ eorum: & earum, sunt animæ rationabilium animalium: & earum, irrationabilium. In anima autem rationalium animalium continetur virtus rationalis, motiua, imaginatiua, & sensibilis. Virtus quidem enim rationalis ea est, qua homo apprehendit artes, & scientias: & qua etiam deprehenduntur conueniens, & disconueniens in operationibus, & virtutibus moralibus: & id, quod est conueniens facere, vel non facere iuuatium vel nociuum, delectabile vel triste. Et de hac quidem quædam est speculatiua, & quædam practica: practica vero quædam artificialis, quædam cogitativa. Speculatiua quidem ea est, qua homo adipiscitur cognitionem rerum, quæ non possunt fieri ab homine. Practica vero, qua cognoscitur quod potest homo facere, & quod pertinet ipsi homini facere. Artificialis est illa, qua apprehendit omnes artes Mechanicas. Cogitativa vero, qua præuidet homo, si est conueniens facere, vel non. Motiua vero est, per quam est motus humanus ad prosequendum, vel fugiendum, delectando, vel abhorrendo: & ab hac contingunt odium & beneuolentia, timor & audacia, ira & mansuetudo, crudelitas & pietas, & aliæ animæ affectiones. Et illa quidem est imaginatiua, quæ impressiones rerum sensatarum conseruat, postquam à sensibus abierint, & componit vnā cum aliā, & separat vnā ab aliā, & in som-

no, & in vigilijs, compositiones, & D separationes dico in parte veras, & in parte falsas. & cum hoc etiam apprehendit iuuatium, & nociuum, & alia, quæ in virtute rationali supradicta sunt. Sensibilis autem manifeste est illa, qua sensata apprehenduntur quinque sensuum, & delectabile & triste, non autem iuuatium & nociuum, nec conueniens ab inconuenienti. Sed in quibusdam animalium irrationabilium reperiuntur tres virtutes, præter videlicet rationalem: in quibus quidem imaginatiua stat loco rationalis, quam habet animal rationale, & in quibusdam reperiuntur solum motiua, & sensibilis. Animæ vero corporum celestium diuersificatur ab his animabus in esse ipsa re, & specie. Nam per has animas, quas habent corpora celestia, stant, & mouentur motu continuo, & circulari, & recipiunt multam nobilitatem, & perfectionem. & sunt nobilioris essentia, quam sint animæ, quæ sunt animæ, quæ sunt apud nos. Nec sunt in potentia aliquo tempore, sed actu semper. quoniam intelligibilia ipsarum nec defuerunt, nec desunt ipsis à principio earum: quia id, quod intelligunt, semper intelligunt. animæ vero nostræ primo sunt in potentia, postea reducuntur ad actum: & accidit hoc ab aptitudine, quam habent ad recipiendum intelligibilia. Et corpora quidem celestia non habent de anima sensibilem, neque imaginatiuam: licet ipsorum anima intellectiua sit similis animæ rationali aliqua parte assimilationis.

De Animæ

G Et intelligibilia ipsorum sunt substantiæ abstractæ à materia : quia quælibet anima illorum intelligit primum , & se , hoc est suum esse , quod Dabaath appellatur . de secundis vero intelligit Zobar , quod dedit sibi suum esse . Nobiles autem gradus intelligibilium , qui sunt apud nos , quamvis sint nobiles in intellectu , cum ipsi sint in materia , ab animabus colorum non intelliguntur . nam gradus ipsorum intelligibilium est multo nobilior , quam sit gradus intelligibilium , quæ sunt sub ipsis . Nec pluralitas intelligendi est deputata pro ultima nobilitate . Vides enim Primum se solum intelligere , quamvis sit quodammodo omnia entia . cum igitur se intelligit , iam omnia intellexit per illum modum , quia quodlibet ens recipit esse suum ab eo . itaque pluralitas intelligendi * pluralitas non est . Et quid ipsorum secundorum intelligere diminutum est ab illo . nam quodlibet horum intelligit se , & primum . & solutio huius quæstionis dimitatur in alium locum . Animæ autem , in quantum perseverant in esse ipsarum , nec faciunt opiniones earum , sunt virtutes , & præparationes solum præparatæ ad recipiendum impressiones rerum , quæ recipiuntur . verbi gratia ut est virtus visibilis , antequam videat , & imaginatiua , ante impressiones rerum imaginabilium , & ijs similia , usque ad hunc punctum , ipsæ sunt formæ . verum quando impressiones sunt receptæ in ipsis in actu , videlicet impressiones sensatorum in virtute sensibili , & impressiones

imaginabilium in virtute imaginatiua , & impressiones intelligibilium in virtute rationali sunt separatæ à formis : neque sunt formæ , nisi per viam similitudinis . & quæ sunt longiores ab his , ut dicantur formæ , sunt impressiones intelligibilium , quæ accidunt virtuti rationali : ipsæ namque sunt possibilis esse separatæ à materia . similitudo etiam ipsarum existens in virtute rationali est multum longinqua à similitudine coniunctionis formæ cum materia . & , quando accidit quod intellectus in actu est similis intellectui agenti , tunc non debet vocari intellectus forma , nec similis formæ . Quidam tamē homines vocant omnes substantias incorporeas formas , equivoce dicentes de formis . Dico quod formarum quædam sunt separatæ , & denudatæ à materia , nec egent materia : quædam sunt , quæ sunt inseparatæ à materia , ut illæ quæ dictæ sunt . & hæc diuisio est per æquiuoca . Et formæ , quæ egent materia , sunt plurium graduum . magis autem infimus gradus formarum est gradus formarum quatuor elementorum . ipsæ namque sunt quatuor formæ in quatuor materijs : & sunt aliæ formæ corporum , quæ generantur ex commixtione elementorum . Et de his etiam sunt aliquæ , quarum una est nobilior altera . aliqua namque forma corporum mineralium est nobilior alia in gradu , & formæ corporum mineralium sunt nobiliores formis elementorum , & formæ nascentium terræ secundum earum nobilitatem sunt nobiliores formis

Pluralitas
intelligendi
est deputata
pro
ultima nobilitate .

* a. l. perfectio.

Amis corporum mineralium, & forme animalium irrationalium sunt nobiliores formis nascentium terre: forma autem rationalis animalis, in quantum rationalis, est nobilior omnibus formis dictis. Verumtamen prima materia, & prima forma plus diminuta sunt omnibus alijs in ipsorum esse. nam quilibet illarum eget in suo esse stabilitate alterius: altera vero, scilicet forma, stabilitatem non habet ni-

si in materia. Similiter & materia **D** est ens & in seipsa, & in sui natura propter formam, & perfectio suae essentiae est ut recipiat formam. nam, si forma non esset, neque materia esset. post hoc autem sunt formae quaedam, quae abstractae sunt.

De animae Beatitudine finis.

Sequens epistola De connexionione intellectus abstracti cum homine idem est cum tractatus De animae Beatitudine parte: quam alia ab illo versam translatione hic apposuimus; ut codicum, & interpretum diversitas inspicere possit.

LIBELLVS SEV

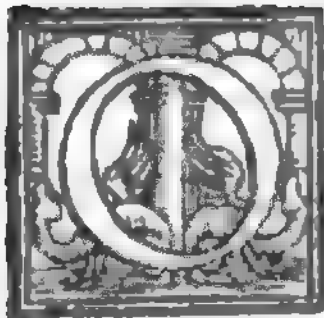
EPISTOLA

AVERROIS DE CONNEXIONE

intellectus abstracti cum homine,

*Calo Calonymos, Hebraeo, Neapolitano,
Medico, Interprete.*

H

PERAM dedi, fra-
ter optime, ei qđ
petijsti à me, vt ti-
bi patefaciam me-
tem Aristotelis cir-
ca connexionē in-

tellectus abstracti cum homine, &
ostendam verificationem sermo-
nis in hoc, iuxta radices huius vi-
ri. ipse enim fuit princeps, quo per-
ficiuntur omnes sapientes post eū:
licet differant in intelligendo ver-
ba eius, & in eo, quod ex eis sequi-
tur. Notitia autem huius quesi-
ti fundatur super duas radices, qua-
rum Vna est natura intellectus ma-
terialis, & est fundamentum huius
quæsi: & euenit differentia inter
eos vt plurimum ex eorum differē-
tia in natura huius intellectus. Se-
cunda vero radix est modus, quo
intellectus abstractus est intellectui
materiali causa vt sit intellectus in
actu, scilicet an sit ei causa, tanquā
agens, & motor tātum, vt est dispo-
sitiō in motoribus naturalibus, vel
tāquā forma, & finis, vt est dispo-
sitiō in motoribus abstractis, qui

mouent animas corporum cele-
stium. Deceuius tamen ante
omnia breui sermone narrare tibi
id, quod dixit sapiens de natura in-
tellectus materialis, & natura intel-
lectus abstracti. Deinde narrabi-
mus tibi id, quod videtur in hoc
quæsito ex rebus consequētibus ab
opinionē eius in his duabus natu-
ris. ex hoc enim possibile erit per-
uenire ad veritatem ei⁹: si quidem
hoc possibile fuerit homini.

Et dicimus qđ sapiens primum,
quod dixit, cum incepit perscru-
tari de natura intellectus, quem ip-
se materialem appellat, est pręsup-
ponendo quòd ex rebus per se no-
tus est quòd proportio intellectōrū
ad intellectum apprehendētem ea
est, sicut proportio sensibilibus ad
sensum. & verificatū est ei ex hoc,
quòd intellectus apprehendens in-
tellecta est potentia recipiens, non
autem agens, sicut est in sensibus,
scilicet quòd est potentia receptiua
sensibilis. Et, cum verificatum est
ei qđ sit ex potentijs receptiuis, scili-
cet quę sunt in potentia, nō autem

Dicta Arl.
de intelle-
ctu, & ea,
M
qđ illis se-
quuntur.

Radices
duæ ad co-
gnoscēda

I
connexio-
nē intelle-
ct⁹ abstra-
cti cum ho-

A ex potentij actiuis, sequitur neces-
sario ex hoc vnum duorum, scilicet
aut q̄ receptio intellectus, qui est in
potentia intellectuum, quę sunt
in actu, & passio eius ab eis est sicut
receptio sensus sensibilium, & pas-
sio eius ab eis: aut quod receptio
intellectus, & passio eius est aliter.
Et, cum verificata fuit ei hęc diui-
sio, in qua restringitur veritas, per-
seruatus est de natura intellectus,
& dixit q̄ necesse est vt sit natura
eius in hac re diuersa à natura sen-
sus: & vt sit nomen passionis, & re-
ceptionis dictum de eis equiuoce.

B Quoniam, cum sit notum per se de intellectu si est potentia in corpore, extra ad eius extensionem.

C esset potentia in corpore, tunc illa potentia non reciperet formam illius corporis sibi propriam. oculus enim si esset habens colorem, non esset possibile virtuti visuę recipere colores. & sic est in reliquis potętijs sensuum. Iterum, si esset hęc potentia in corpore, habens formā sibi propriam, non apprehenderet seipsam. nam formę apprehendentes materiales, s. sentientes non apprehendunt seipsas, neq; sinem suę dispositionis. Pręterea, si esset hęc potentia, & hęc preparatio in corpo-

re determinato, tunc accideret eis id, qđ accidit sensibus, cum apprehendunt aliquđ sensibile. & est vnū duorum: aut enim non apprehendunt rem hora apprehensionis sue: aut, si apprehenderint ipsam, apprehendunt quidem eam, non prout est, quemadmodum accidit coloribus, qui sunt contrarij adinuicem in visu, & saporibus, qui sunt contrarij in gustu. & hoc voluit Arist. cum dixit, si enim hoc apparuerit, apparet impeditur alienum, quia est aliud. Hęc est summa eius, quod dixit sapiens de natura huius intellectus, & eius, quod sequitur ex verbis suis. Et, cum peruenerit ad eum hoc tñ de intellectu materiali, patuit ei qđ hęc pars perfectionis, quę in anima reperitur, appellata quidem intellectus materialis, non habet naturam, nisi naturam possibilitatis, & preparationis tñ, cū non fuerit mistus cū materia neq; cum natura aliqua naturarū sensibilium omnino. Quare non est hęc preparatio, seu dispositio, appella eam vt vis, existens in subiecto proportionato naturę intellectus, vt imaginabatur expositores Antiqui. vn de pre ceteris possibilant^b fuerat intellectus. & ideo dixit loco huius qđ ipse nihil est ex entibus antequā intelligat. Expositores autem Antiqui, vt * Theophrastus, & alij intellexerunt de hoc, qđ ipse nihil est ex entibus in actu, sed est substantia in potentia, s. qđ est substantia intellectiua cuius esse est in potentia, prout est in potentis receptiuus formarum materialium, scilicet quod possibilitas in eis est in substantia, quę est in potentia proportionata speciei, quam recipit.

V iii E

E Intellectus
naturalis non
habet nisi na-
turam politi-
cæ, & præ-
paratiõis.

Thea. opi
nio.
" a. l. The
mist.

Epistola

G Et videtur quidem quod secundum opinionem eorum intelligitur natura intellectus, prout intelligitur natura materie primæ, scilicet ut dicatur quod iste intellectus est ille, cuius proportio ad id, quod intelligit, est proportio materie formæ demonstratæ talis ad formam: licet entitas huius materie sit in potentia. & cum posuerint entitatem huius substantiæ in potentia tantum, non potuerunt quidem dicere quod sit generabilis, & corruptibilis. id. n. quod est in potentia non generatur nec corrumpitur, ut declaratum est in Physicis de materia prima.

Alex. opo **H** Alexander vero ex recentioribus Peripateticorum videbatur ei quod natura huius partis animæ nihil aliud est, nisi præparatio, seu dispositio, quæ reperitur in anima, dicens quidem, & ideo assimilauit eam Aristoteli præparationi repertæ tabulæ recipienti scripturam. nam tenet quod subiectum huius præparationis nihil aliud est, nisi anima. & determinauit ex hoc quod hæc præparatio inouetur ad innouationem animæ, prout est in alijs præparationibus. Attamen veritas, quam præbent fundamenta Aristoteli, est quod sit præparatio tantum. nam, si reperiretur hic substantia recipiens formas entium, tunc essent præparationes vnum ex entibus existentibus per se. & si esset vnum ex entibus existentibus per se, tunc essent absque formis rerum sensibilium, & non essent natura quidditatis earum. Demum hic sermo assimilatur sermone de formis abstractis. nam hæc intellecta, videtur de eis quod nihil sit in eis, nisi quidditas rei sensibilis. & si essent absque ea, non notificarēt substantiam eius. nam aliud non notificat substantiam alterius, præter alia

inconuenientia, consequentia illa opinionem, quæ alias narrauimus. Nisi quod Alexander determinauit quod notum est per se quod hæc natura est generabilis, & corruptibilis: quoniam non habet aliam naturam nisi possibilitatis, & præparationis. quod quidem non mihi placet, sed oportet summopere de hoc persequari. Aristoteli vero nihil de hoc declarauit: sed id, quod percipitur ex verbis eius, rolerat vtrūque, simul. nam dicit de hoc intellectu materiali quod non est passiuus, sed immixtus. & potest dici quod intelligit per immixtum quod non sit potentia in corpore, diuisa ad diuisionem eius, licet fuerit ei connexio necessaria in corpore mediante anima: & potest dici quod sit abstractus simpliciter. Diximus autem quod hoc non est notum per se. quoniam declaratum est de potentia prima abstracta in lib. Physicorum quod non sit diuisibilis ad diuisionem corporis, neque miscetur materie: & remanet conuersio huius propositionis, & destructio conuersi non declarata, & est quod omnis potentia, non diuisa ad diuisionem corporis, sit abstracta. & qui habet ex radicibus suis quod sunt hic formæ abstractæ, quæ non sunt ex natura relatiua, quæro quid prohibet apud eum quin sint hic præparationes huiusmodi præsertim cum eo, quod videtur de hac præparatione, quod sit vna numero in hominibus. & hoc quidem per se est, tamen multa per accidens. quod non est sic in formis materialibus. Et dimittamus hoc, & redeamus ad id, in quo fuimus. hoc enim requirit maximam speculationem per se ipsum. Et dicimus quod in aliqua harum duarum opinionum quas tenent isti homines, scilicet philosophi

R
Dicitur
tia ite
lexan. &
Auer.

L

M

Quo pa-
do intellectus
nihil in se vel
ligere pos
sit intellectus
abstractus.

A phi'nuncupati Peripatetici esse de mente Aristo. in intellectu materia

li, nihil est quod cogat, ut prohibeat intellectum, & discursum suum de intellectib' abstractis, & ne fiat substantia abstracta, ut declaratum est. quoniam intellectum de abstractis est ipsummet esse. Nam iste intellectus materialis, si est substantia antiqua, ut dixerunt omnes expositores, nihil profecto ei prohibet quin intelligat priores eo. si vero est preparatio tantum, ut dicit Alexander, tunc non est hic ens innouatum, qd

B prohibeatur quin fiat æternum: ut dixit Alpharabius. Et opinor qd Alpharabius imaginatus est hoc, quoniam opinatur qd intellectus materialis sit substantia, habens potentiam innouatam corruptibilem. nam ipse dixit in de Intellectu, & Intellecto, recitans de hoc intellectu qd sit substantia quædam, seu aliquid, cuius moris est ut cum recipit intellecta, sit unio cum eis, seu dispositio eius est hæc dispo. & posuit substantiam cuius esse est in potentia innouata statim, ut vides. Igitur omnes hoies pp hoc conueniunt qd felicitas vltima hominis est, cum sit intelligens intellectus abstractos. Et Alexander po

Themist.
lib. 1.

suit hoc in libro suo de Anima, tanquam quid per se notum. Et sic fecit Themist. qui secutus est id in sermone, quem reputat esse sufficte. nam dixit, cum intelligat intellectus, in nobis existens id, quod non est in se intellectus, multo fortius det intelligere id, qd est in se intellectus. Sed opponitur huic ut dicatur qd lumen solis dignius est ut videatur, & tamen versutiles id non apprehendunt. Et iam promisit sapiens perscrutari de hoc quæsto in lib. de Anima, &

non devenit ad nos adhuc sermo eius in eo. Tamen inuenimus in libello Alexandri de intellectu demonstrationem de hac re: & existimavit qd ipsa est, quæ mouit sapientem ad sermonem de intellectu adepto. Et declaratio eius, quod dixit in hoc, & id, quod peruenit mihi, est hoc, ac si diceret qd proportio intellectus apud Arist. est ipsamet proportio sensus. & cum appareat quod tria sunt in sensu, scilicet recipiens, & est sensus: & receptum, & est sensatio: & motor, & est sensibile in actu, seu extra animam, necesse est etiam ut reperiantur in intellectu hæc tria, scilicet intellectus recipiens & est materialis: & intellectus, & est speculabile: & agens, & est intellectus abstractus. Et cum vera sit hæc propositio, & copuletur ei id, quod sequitur ex ea, & est qd sensus potest recipere sensibile, quod est in actu: igitur sequitur ut intellectus, qui est in potentia, possit recipere intellectum, qui est in actu, scilicet abstractum, qui est tanquam sensibile. proportio enim eadem est. Et etiam, cum copuletur ei propositio, quæ omnes consentiunt, scilicet qd omne, quod habet potentiam ad aliquid, oportet de necessitate ut exeat in actum: & ut res, quæ est in potentia in aliquo tpe, fiat necessario res, quæ est in actu in illo genere: tunc sequitur ex hoc de necessitate ut intellectus materialis fiat intellectus, qui est in actu in aliquo tpe. Et id dixit Alexander in libello prædicto, postq declarauit id, cuius vis est vis prædictæ demonstrationis, hoc, cuius littera talis est. Intellectus autem, qui est in potentia, cum perficitur, & augetur, intelligit illud. quoniam, ut ipse dicit, quæadmodum potentia cundi, quæ est homini ho-

Alex. de
mōstratio

B

B

Epistola

Gra natiuitatis, exit in actum cum p-
cessu temporis, & perficitur res, me-
diante qua id erit, sic etiam intelle-
ctus, cum perficitur, intelligit res, q-
sunt in natura sua intellecta, & fa-
cit etiam sensibilia intelligibilia. Nā
intellectus non est in natura sua pas-
sibilis, i eo q- recipit aliud, prout est
sentiens, sed est in contrarium sen-
tienti. sensus enim est in eo passio,
& receptio impressionis: apprehensio
vero illius est receptio, quæ addit.
Causa autem receptionis intellectus
materialis rerum abstractarum est,
quoniam non euenit ei in receptio-
ne earum passio, prout est in sentiē-
te, qui est in potētia. nam intellectus
non est aliud ens, nisi substantia re-
cepti in contrarium sentienti, quod
est in potentia aliud, præter receptio-
nem in se. Et dixit hoc. qm, si esset i-
tellectus materialis aliquid præter
receptionē, sequeretur, cum perseru-
tatus fuerit de intellectu abstracto,
ut inouatum fiat æternū. & hoc pa-
tet, ut vides. Et patet profecto ex hac
pportione q- intellectus agens non
est intellectui materiali ut agens tā-
rum, sed ut perfectio vltima eius per
viam formę, & finis, prout est sentiē-
ti cum sensibili. Et hoc est etiam v-
num ex eis, quæ fecerunt errare Al-
pharabium, qui existimauit q- sit ei
agens tm, prout est in motorib- na-
turalibus. Demratio vero Themis-
tij prædicta vera est. qm, cum hæc
sensibilia sint intellecta ex parte in-
tellectus abstracti: & res semper tri-
buit similitudinem suę entitatis: er-
go multo dignius est ut ipsum sit in-
tellectum. quemadmodum colores
cum fiant visibiles ex parte luminis
Solis, multo dignius est ut lumē ei-

Them. de
matio.

sit magis visibile. Et licet omne visibile, & vlt-
sensibile naturaliter oc-
cultetur alicui speciei animalis pp
debilitatem eius, non occultatur ta-
men alteri speciei. nam, si occultare-
tur omnibus speciebus, tunc proui-
dētia diuina, & est illa, quam appel-
lant naturam, frustra operata fuis-
set: cum posuerit aliquid in potētia
ad aliquid absque eo, q- id exeat in
actum. Vespertilio enim si non
possunt aspicere lumen Solis, hoc
tamen non est sic in cæteris anima-
lib-. Et sic etiam, si aliqui homines
non possunt respicere hunc intelle-
ctum non est necesse ut ita sint oēs
hoīes. qm fuit hoc eis ex aliquo eue-
tu, qui eis accidit, seu ex natura, seu
ex voluntate vlti, quæ sic voluit. sed,
si hoc esset pp dispositionem, quæ
est intellectui abstracto, dantem q-
sit intellectum, non exiens i actum,
tunc esset frustra. Id autem, ex quo
apparet, q- hæc præparatio, qua ho-
mo recipit res abstractas, fiat in in-
tellectu speculatiuo post suā pfectio-
nem, adeo q- hæc præparatio erit p-
portio eius ad intellectum adeptū
perfectissime, ut proportio præpara-
tionis appellatæ intellectus materia-
lis ad animam, est hoc, qm oīs for-
ma innouata euenit ei posita, & p-
paratio ad recipiendum aliam for-
mam. & hoc quidem aut procedet i
infinitem, aut vltima præparatio-
num recipiet formam non materia-
lem. & hoc indicat, quoniam intel-
lecta rerum, quæ sunt i habitu, sunt
scientiæ in potentia, ex eo, q- sunt
scientiæ rerum in potentia. & ideo
vniuersale includit id, quod est infi-
nitum. & iam declarauit hoc Aristo-
teles in sermone suo in Metaphysi.
Et

A Et ex hoc soluitur dubium, qd' sit, *Quo vñt
sint vera,
ei tñ non
sint, extra
aiam.* quomodo vniversalia sunt vera, & tamen non reperiuntur extra animam: & est id, quod coegit Platonē ad tenendum formas abstractas. Et respondetur q' vñt sunt scientiæ in potentia rerum, quæ sunt extra animam in potentia. & ex rebus per se notis est q' in omni genere rerū id, quod est in potentia, necesse est vt procedat ad id, quod est in actu in illo genere. & cum fuerint scita scientiæ in potentia, & moueantur a potentia in actū, necesse est vt moueantur ad scientias, quæ sunt in actu. **al. si h'et
ipotentia*

B quam hoc videatur absurdum ei, q' non peruenit ad hūc gradum, adeo q' pudet eum loqui de eis: prout videtur absurdum ei, qui fuerit in aliqua ætate suorum annorum, credere quod ei eueniet in alia ætate, ad quam adhuc non peruenit. In eo vero, quod interrogasti me de dicto sapientis, si quidem animæ fuerit actio, tunc erit posse vt abstrahatur, ipse profecto inuit id, quod declaratum est de intellectu materiali, qd' nō indigeat in operando, vt sit vnū ex entibus materialibus. qm̄ ens tale posis est ei abstractio: & non est necesse vt perfectio sit ei posis, non autem necessaria. & hoc patet ex opinione eius. Et videtur q' proueniat hæc perfectio naturaliter: & vt plurimum erit ex aggregatione hominum, qui congregantur ad hoc, vt proueniat hæc perfectio. & cum hæc per-

fectio proueniat ex his congregatio nib', illa quidem perfectio huic vñtū difficilis est, nisi senectute, & per seuerantia in speculationibus, & nō deficiendo ei res, quæ existimantur esse necessariae. Et videtur fm̄ eos q' adueniat hæc perfectio multis hominibus, prope separationem eorum ab hoc seculo, qm̄ est perfectio contraria perfectioni corporali. Alpharabius aut, vt vidisti, contradixit i suo libello huic interrogationi. & cum reputauit se esse perfectum in fine suæ ætatis, & non peruenit illud ad eum, adduxit inconuenientia ex rebus per se notis. & ideo dixit de eis q' sunt vanitates senectutis. Perfectio vero, ex qua prouenit hoc, vt diximus, est nimis difficilis. nam ex conditionibus eius est vt non sit peccatum in credulitate sua. & iō existimatur de eo q' sit proprium hominibus excelsis. Et hoc totum, quod cā tui recitauimus, est narratio opinionū hominum. & qui id intelligit, & illd negat, non debet decidere q' sit opinio recitantis. Et accidunt ei, & similib' multi errores, & maximi quidem. & Deus omnipotēs auertat nos, & vos a lapsu in eis, & dirigat nos omnes ad scientiam. & operationes rectas. Et pax vobis, ac pietas Dei, & benedictiones eius. Demum perfectio, quā inuimus, erit per scientias iuuatiuas, & opiniones veras, & mores bonos, ac operationes bonas.

Vale.

MARCI ANTONII

ZIMARAE

SOLUTIONES

contradictionum in dictis
Auerrois,

*Supr Sermone de Substantia
Orbis.*

De substantia
orb. ca. 1.

Icit Auer. in 1. cap. de sub-
stantia orbis, qd vnum co-
positum habere nisi vna
formam est impossibile.

solutio

Huius oppositum patet ab
ipso in 3. coe. commento
67. vbi ponit plures formas elementorum
in eodem remanere. Soluitur. ipse sentit lo-
quendo de formis substantialibus perfectis
& totalibus qd in vno composito non est, ni-
si vna tantum. nam, cum illa constituat re-
in actu simpliciter, quaelibet superueniens
esset accidens. fallit autem de formis, quae
non sunt vere substantiae, sed sunt quasi me-
dia inter substantiam & accidentia, quales
sunt formae elementorum apud ipsum. Et
ideo caueant ponentes formam corporei-
tatis in via eius. & multo magis caueant te-
nentes in via eius animam intellectiuam es-
se formam vere informantem: quia ista nu-
quam fuit opinio eius. & si veritas sit ista,
vt catholice confitemur.

De substantia
orb. ca. 1.

Secunda contradictio est, quia potentia
est differentia substantialis materiae, dicit
Commentator in eodem capite. Sed huius
oppositum patet primo phys. comm. 70.
Vide. 1. phys. commen. allegato, quia ibi
diffuse diximus.

solutio

De substantia
orb. ca. 2.

Tertia contradictio est in 2. cap. dicti Co-
mentator qd celum indiget anima moue-
re ipsum in loco, & virtute mouere ipsum
semper. Sed huius oppositum patet in 2. ce-
li commen. 6. Soluitur. negatur. 2. celi. tex.
commen. 6. celum habere animam, quale
Antiqui ponebant: quia crediderunt perma-
nentiam illius animati corporis esse eiusdem
rationis cum istis, quae sunt hic: non negat
tamen celum animatum esse, pro quanto
habet principium separatum a quo moue-
tur, & per quod appetit: sicut patet primo
capitulo de substantia orbis in fine, vbi di-
citur. & non fuit celum dictum habere ani-
mam. Et hoc est rationabile. nam, vt scri-

solutio

bit Commen 8. phy. commen. 1. principia
motus de omnibus mobilibus est, sicut a-
nima de rebus viuis. & hoc non intelligit
Moderni, qui ponunt intelligentiam vere
celum animare, quia non possunt eleuare
imaginatiuam supra cogitatiuam.

Quarta contradi. est ibidem. Commen.
dicit qd celum de se habet finitatem suae a-
ctionis. Huius tamen oppositum patet ab
ipso in 3. cap. huius, vbi dicitur qd celum re-
cipit actionis infinitatem. Similiter contra-
dicit illi, quod immediate dixerat, & est qd
celum est simplex, & ideo non habet po-
tentiam ad corruptionem. Soluitur. celum
respectu motus localis de se finitatem habet,
quia potest quiescere, si pro orbe tantum
sumatur celum. nam infinitas motus eius
totaliter est ab extrinseco motore. celum
respectu sui esse non habet principium in-
trinsecum, per quod possit non esse, sicut
sunt ista generabilia, quia tale principium
est materia prima: bene tamen celum ha-
bet principium extrinsecum dans sibi per-
manentiam aeternam, & conseruans ipsum
in suis dispositionibus necessarijs. & si tale
principium non esset, ita esset de substantia
celi, inquit Commen. hic, sicut de eius mo-
tu, & est locus iste expressus contra Grego-
rium Arminensem, qui voluit aeterna &
necessaria non habere causam efficientem.
celum igitur bene potest recipere actionem
infinitam, cum aeternum sit, sicut dicitur 3.
cap. de substantia orbis: sed causa effectiua
sui perpetui motus non est ipsum, sed est
abstractum principium, sic igitur mens A-
uer. sibi concordat.

De substantia
orb. ca. 2.

solutio

Quinta contradi. est in cap. 3. Dicit Com-
men. qd celum est subiectum tantum, non
materia. Huius oppositum patet. 9. meta.
commen. 17. Soluitur. nomen materiae
quandoque distinguitur contra formam, &
quandoque distinguitur contra subiectum.
Et primo quidem modo sumpsit Auer. 9. me-
ta. commen. 17. quando dixit nihil prohibet
vt celum sit materia, sed prohibet vt
sit forma. Et ratio huius est, quia 2. de Gena-
tio. 3. tex. materiae est moueri & pati, for-
mae vero agere & mouere. quia igitur celum
mouetur, ideo potest habere rationem ma-
teriae, vt ex eo & intelligentia sit vnum mo-
tum ex se. quia omne tale ex duabus natu-
ris componitur, scilicet natura causante motum
quae habet modum formae, & ex natura re-
cipiente motum, quae est natura per modum
materiae, sicut patet in 1. cap. huius. Et ex
hoc patet error multorum Auerroistarum,
qui

De substantia
orb. ca. 3.

solutio

qui videntes q. Commen. tenet cælum se-
clusa intelligentia non esse compositum ex
materia & forma, crediderunt cælum esse
formam simplicem de intentione eius. &
hoc nunquam dixit Auer. bene dixit. 5. ca.
de substantia orbis q. mediat inter puram
potentiam & actum purum. nunquam ta-
men absolute dixit cælum actum, aut for-
mam esse, sed bene, quando cælum com-
paratum ad ista inferiora dicitur quasi for-
ma, sicut patet 1. cæli commen. 24. & 2. de
generatione & corrupt. tex. comm. 5. d. ubi
dicitur q. forma & species in terminis om-
nium. Si autem materia sumatur, ut distin-
guitur contra obiectum, sic cælum verius
dicitur subiectum q. materia. quia mate-
ria isto modo, ut contra subiectum distin-
guitur. dicitur carentiam formæ cum aptitu-
dine ad illam: sicut pulchre declarat The-
mist. 1. phys. in digressionem propria, quam
fecit de potentia materiæ. & quia cælum
non habet potentiam ad esse, ideo verius
subiectum dicitur quam materia. & sic lo-
cutus est Commentator hic, dum dixit cæ-
lum subiectum esse non materiam.

subia
ca. 4. Sexta contradicit est in 4. cap. Scribit Cō-
men q. si motus cæli destrueretur, etiam
cælum destrueretur: quia cælum non est,
nisi propter motum suum. Sed oppono,
quia Comment. 12. met. commen. 41. dicit
q. in cælo nulla alia est potentia nisi ad ge-
nerari, & tamen in cælo non est potentia ad
non esse, cum in eo non sit materia, p. qua
res potest non esse, neq. contrarium, primo
cæli tex. commen. 20. Amplius, cælum secu-
dum Peripateticos est necesse esse formali-
ter, sed dispositio entis necessarii est ut nō
sit propter suam actionem, immo actio e-
ius est propter ipsum: non ergo sequitur, si

motus cæli non esset, q. substantia cæli non
esset. Nisi esset q. cælum primaria intentio
ne non est propter motum suum, sed econ-
tra. Sed dictum Commen. est a signo, non
a causa. cælum enim secundaria intentione
est causa intendens generationem, & corru-
ptionem istorum. & ideo, si motus cæli nō
esset, non esset cælum, quia cælum est pro-
pter motum suum secundaria intentione,
ut est ordinatum ad generationem, & con-
seruationem, & omnem virtutem conser-
uandam in ijs, quæ sunt hic. oportet enim
mundum istum inferiorem superioribus
lationibus esse continuum ut omnis eius
virtus inde gubernetur, ut dicitur in princi-
pio libri meteororum. unde immediate Cō-
men. in eodem loco intulit q. si motus cæ-
li destrueretur, motus entium inferiorum
destrueretur, & sic mundus. ex quo verifi-
catur q. dator continuationis morui est da-
tor esse omnibus entibus alijs. Ecce igitur
q. propter necessariam dependentiam in-
ter mundum inferiorem cum superiori, i-
sta sequuntur. sed non per viam intentionis
primæ sed secundæ, sicut diximus. & hoc ar-
gumenta prætendunt.

Septima contradicit est in 5. capit. Dicit De subia
Commen. q. corpora cælestia sunt diuer- orb. ca. 5.
sarum specierum. Oppositum huius patet
2. cæli commen. 39. & 49. Soluitur. du- solutio
plex species, analogæ, & vniuocæ, ut sæpe di-
ximus, corpora cælestia sunt eiusdem spe-
ciei analogice, non sunt eiusdem speciei
vniuocæ, sed, ut sic sunt diuersarum specierum.

FINIS.

R E G I S T R V M.
A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V

Omnes Quaterniones

Venetijs apud hæredes Lucae Antonij Iunſtę.
Anno Dñi. M D L X I I.